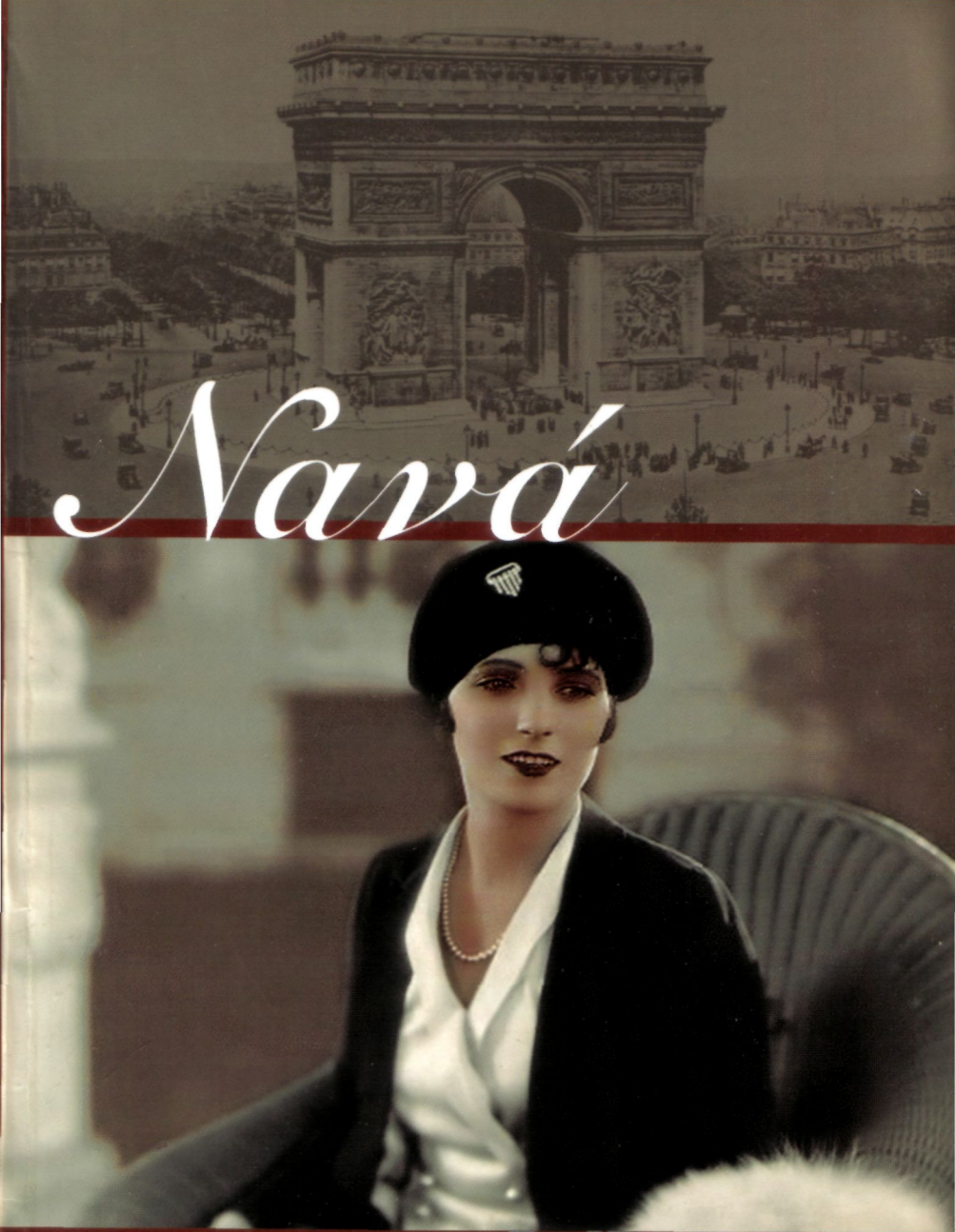

Νανά

Εμίλ ΖΟΛΑ

Χ.Κ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.

ΕΜΙΛ ΖΟΛΑ

NANA

Μετάφραση:
ΚΥΡΙΑΚΗ ΧΡΑ

(c) Χ. Κ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2007

ISBN 978-960-8359-37-6

I

Ήταν εννέα η ώρα και η αίθουσα του θεάτρου «Βαριετέ» παρέμενε άδεια, Λίγοι μόνο θεατές περίμεναν ήδη στον πρώτο εξώστη και στην πλατεία, σκορπισμένοι ανάμεσα στα βελούδινα γκρενά καθίσματα, μέσα στο ημίφως του πολυελαίου που αχνόφεγγε. Η μεγάλη κόκκινη κηλίδα της αυλαίας βρισκόταν στη σκιά και κανένας θόρυβος δεν ερχόταν από τη σκηνή· τα φώτα της ράμπας ήταν σβηστά, τα αναλόγια των μουσικών πεταμένα δεξιά κι αριστερά. Μόνο ψηλά, στον τρίτο εξώστη, γύρω από τον θόλο της οροφής, όπου γυμνές γυναίκες και παιδιά πετούσαν σ' έναν πρασινισμένο από την κάπνα του φωταερίου ουρανό, εκεί ξεχώριζαν κάποιες φωνές και γέλια μέσα από έναν συνεχόμενο βόμβο, ενώ σειρές από κεφάλια με σκούφους και κασκέτα πρόβαλαν κάτω από τα φαρδιά χρυσοποίκιλτα τόξα του εξώστη. Πότε — πότε, μια ταξιθέτρια, με ύφος πολυάσχολο και τα εισιτήρια στο χέρι, εμφανιζόταν πίσω από έναν κύριο και μια κυρία που κάθονταν στις θέσεις τους, ο κύριος με φράκο, η κυρία λυγερή και περήφανη, περιφέροντας ένα αργό βλέμμα στον χώρο.

Δυο νεαροί εμφανίστηκαν στην πλατεία. Στάθηκαν όρθιοι και κοίταξαν.

«Τι σου έλεγα, Έκτορα; φώναξε ο μεγαλύτερος, ένα ψηλό αγόρι με μαύρο μουστακάκι. Ήρθαμε πολύ νωρίς, θα μπορούσες να με αφήσεις να τελειώσω το πούρο μου.»

Μια ταξιθέτρια περνούσε εκείνη τη στιγμή.

«Α! κύριε Φωσερύ, η παράσταση αρχίζει σε μισή ώρα περίπου, του λέει με οικειότητα.

— Και γιατί ανακοίνωσαν ότι θ' αρχίσει στις εννιά; μουρμούρισε ο Έκτορας, καθώς μια έκφραση δυσαρέσκειας ζωγραφιζόταν στο μακρύ και αδύνατο πρόσωπό του. Σήμερα το πρωί, η Κλαρίς, που παίζει στην παράσταση, μου ορκίστηκε ότι θα ξεκινούσαν στις οκτώ ακριβώς.»

Έμειναν για λίγο αμίλητοι και, σηκώνοντας το κεφάλι, κοίταξαν διερευνητικά προς τα σκοτεινά θεωρεία. Η πράσινη όμως ταπετσαρία, με την οποία ήταν επενδεδυμένοι οι τοίχοι, τα έκανε να δείχνουν ακόμα πιο σκοτεινά. Πιο χαμηλά, τα θεωρεία της πλατείας ήταν βυθισμένα σε απόλυτο

σκοτάδι. Ενώ ψηλότερα, στα θεωρεία του εξώστη, υπήρχε μόνο μια χοντρή κυρία γερμένη πάνω στο βελούδο του στηθαίου. Δεξιά και αριστερά της σκηνής, ανάμεσα σε ψηλές κολόνες, τα θεωρεία δίπλα στο προσκήνιο παρέμεναν άδεια πίσω από τα κουρτινάκια με τα μακριά κρόσσια. Ενώ η λευκόχρυση αίθουσα, τονισμένη από ένα διακριτικό πράσινο, θόλωνε πίσω από την λεπτή σκόνη που σκόρπιζαν οι μικρές φλόγες του μεγάλου κρυστάλλινου πολυελαίου.

«Έκλεισες θεωρείο δίπλα στη σκηνή για την Λουσύ; ρώτησε ο Έκτορας.

— Ναι, απάντησε ο άλλος, αλλά δυσκολεύτηκα... Πάντως η Λουσύ θα αργήσει, αυτό είναι βέβαιο!»

Έπνιξε ένα ελαφρύ χασμουρητό και μετά από μια σύντομη σιωπή πρόσθεσε:

«Είσαι τυχερός που δεν έχεις ακόμα δει την πρεμιέρα... *Η Ξανθή Αφροδίτη* θα είναι το γεγονός της χρονιάς. Συζητείται εδώ και έξι μήνες. Να δεις, φίλε μου, μια μουσική, τι γοητεία!... Ο Μπορντενάβ, που ξέρει τι χαρτί κρατάει, το φύλαγε για την Έκθεση.»

Ο Έκτορας άκουγε ευλαβικά. Ρώτησε:

«Και την Νανά, το νέο αστέρι, αυτήν που θα παίξει την Αφροδίτη, εσύ την ξέρεις;

— Αρχίσαμε πάλι! φώναξε ο Φωσερύ σηκώνοντας τα χέρια ψηλά. Από το πρωί, μου έχουν φάει τ' αυτιά με την Νανά. Συνάντησα πάνω από είκοσι άτομα κι όλος ο κόσμος μιλάει γι' αυτήν. Η Νανά εκείνο, η Νανά το άλλο! Πού να ξέρω κι εγώ! Μήπως γνωρίζω όλα τα κορίτσια του Παρισιού!... Η Νανά είναι δημιούργημα του Μπορντενάβ· αυτό τα λέει όλα...»

Και ηρέμησε. Όμως η άδεια αίθουσα, το μισοσκόταδο του πολυελαίου, η θρησκευτική κατάνυξη, με τους ψιθύρους και τις πόρτες που ανοιγόκλειναν, άρχισαν να τον εκνευρίζουν.

«Α, όχι! Δεν μπορώ άλλο, βαρέθηκα εδώ. Εγώ, βγαίνω... Ίσως πετύχουμε τον Μπορντενάβ κάτω και μας πει τις λεπτομέρειες.»

Κάτω, στον μεγάλο προθάλαμο με το μαρμάρινο δάπεδο, όπου γινόταν ο έλεγχος των εισιτηρίων, οι θεατές είχαν αρχίσει να καταφτάνουν. Από τις τρεις ανοιχτές καγκελόπορτες μπορούσε κανείς να δει την ζωηρή κίνηση της λεωφόρου, πολύβουης και φωτεινής μέσα στην όμορφη απριλιάτικη νύχτα. Άμαξες σταματούσαν απότομα, οι πόρτες τους έκλειναν με θόρυβο· ο κόσμος έμπαινε, παρέες — παρέες, σταματούσε στον έλεγχο και μετά ανέβαινε, στο βάθος, την διπλή σκάλα, όπου οι γυναίκες, κουνώντας τους γοφούς τους, κοντοστέκονταν λίγο. Κάτω από τον σκληρό φωτισμό του φωταερίου, μέσα στην χλομή γύμνια αυτής της αίθουσας, της οποίας η φτωχή διακόσμηση αμπίρ έμοιαζε με περιστύλιο αρχαίου ναού από χαρτόνι, μεγάλες κίτρινες αφίσες έβγαζαν μάτι, με το όνομα της Νανάς να

ξεχωρίζει με χοντρά μαύρα γράμματα. Κάποιοι κύριοι τις διάβαζαν περνώντας, σαν να τους είχαν αγκιστρώσει το βλέμμα˙ άλλοι, όρθιοι μπροστά στις πόρτες, συζητούσαν, εμποδίζοντας τη δίοδο· ενώ ένας παχύς άνδρας με ξυρισμένο, φαρδύ πρόσωπο, δίπλα στα εκδοτήρια εισιτηρίων, απαντούσε αγενώς σε όσους τον πίεζαν για να τους βρει θέσεις.

«Να και ο Μπορντενάβ», είπε ο Φωσερύ κατεβαίνοντας τη σκάλα.

Ο διευθυντής όμως τον είχε ήδη προσέξει.

«Ωραία! του φώναξε από μακριά. Ευτυχώς που μου έγραψες εκείνη την κριτική... Σήμερα το πρωί άνοιξα το *Λε Φιγκαρό* και τίποτα!

— Για σταθείτε! απάντησε ο Φωσερύ. Πρέπει να την δω την Νανά σας προτού μιλήσω γι' αυτήν... Εξάλλου, δεν υποσχέθηκα τίποτα.»

Μετά, για να κόψει τη συζήτηση, συνέστησε τον εξάδερφό του κύριο Εκτορα ντε Λα Φαλουάζ, έναν νεαρό που είχε έρθει στο Παρίσι για να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Ο διευθυντής ζύγιασε τον νέο με μια ματιά, ο Έκτορας όμως τον παρατήρησε με δέος· ώστε αυτός ήταν ο περίφημος Μπορντενάβ, που επιδείκνυε τις γυναίκες του και τους φερόταν σαν δεσμοφύλακας· αυτός ήταν ο εγκέφαλος που όλο και κάποια καινούργια διαφήμιση σχεδίαζε, που φώναζε, έφτυνε, χτυπούσε τα μεριά του: ένας άνθρωπος κυνικός με χαρακτήρα αστυφύλακα! Ο Έκτορας σκέφτηκε ότι έπρεπε να βρει κάτι ευγενικό να πει.

«Το θέατρό σας...» ξεκίνησε να λέει με συρίζουσα φωνή.

Ο Μπορντενάβ τον διέκοψε ήρεμα, ευθέως, σαν άνθρωπος που θέλει να λέει τα πράγματα με τ' όνομά τους.

«Εννοείς το μπουρδέλο μου, βέβαια.»

Ο Φωσερύ γέλασε, τότε, επιδοκιμαστικά· ενώ ο Λα Φαλουάζ απόμεινε με τη φιλοφρόνηση κολλημένη στον λαιμό του, σκανδαλισμένος, και πασχίζοντας να δείξει ότι εκτίμησε την παρατήρηση. Εντωμεταξύ, ο διευθυντής είχε σπεύσει να συγχαρεί έναν κριτικό θεάτρου, που η επιφυλλίδα του είχε μεγάλη επιρροή. Όταν επέστρεψε, ο Λα Φαλουάζ είχε αρχίσει να συνέρχεται Φοβόταν ότι θα φανεί πολύ επαρχιώτης, εάν έδειχνε σοκαρισμένος.

«Άκουσα, ξανάρχισε να λέει, στην προσπάθειά του να βρει κάτι να πει, ότι η Νανά έχει θεσπέσια φωνή.

— Ποιος, η Νανά; είπε ο διευθυντής ανασηκώνοντας τους ώμους, είναι εντελώς ψάρι!»

Ο νεαρός βιάστηκε να προσθέσει:

«Και μάλιστα, εξαιρετική ηθοποιός.

— Αυτή;... Σαν αγγούρι παίζει! Δεν ξέρει ούτε πού να βάλει τα χέρια και τα πόδια της.»

Ο Λα Φαλουάζ κοκκίνισε ελαφρώς. Δεν καταλάβαινε. Ψέλλισε:

«Δεν θα έχανα για τίποτα στον κόσμο την αποψινή πρεμιέρα. Ήξερα ότι το θέατρό σας...

— Είπαμε το μπουρδέλο μου», τον διέκοψε και πάλι ο Μπορντενάβ με την ψυχρή επιμονή του ανθρώπου που ξέρει τι λέει.

Εντωμεταξύ, ο Φωσερύ, ατάραχος, κοιτούσε τις γυναίκες που έμπαιναν. Έσπευσε όμως να σώσει τον ξάδερφο του, όταν τον είδε να μένει άφωνος μην ξέροντας εάν έπρεπε να γελάσει ή να θυμώσει.

«Έλα, κάνε του τη χάρη και πες το θέατρό του όπως θέλει, αφού έτσι του αρέσει... Κι εσείς, αγαπητέ μου, μην προσπαθείτε να μας κοροϊδέψετε. Εάν η Νανά σας ούτε να τραγουδήσει ούτε να παίξει μπορεί, τότε το έργο απλώς θα είναι φιάσκο, αυτό είναι όλο· πράγμα το οποίο φοβάμαι άλλωστε.

— Φιάσκο! Φιάσκο! φώναξε ο διευθυντής αναψοκοκκινισμένος. Νομίζεις ότι μια γυναίκα χρειάζεται να μπορεί να παίζει και να τραγουδάει; Μικρέ μου, είσαι πολύ αφελής... Η Νανά, διάολε, έχει άλλο πράγμα, και κάτι πολύ πιο δυνατό από όλα αυτά! Άκου με που σου λέω, εγώ το μύρισα, και σπάει μύτη, εκτός πια κι αν το ένστικτό μου έχει χαλάσει... Θα δεις, θα δεις, φτάνει να βγει στη σκηνή και όλοι θα μείνουν με το στόμα ανοιχτό.»

Είχε σηκώσει τα χοντρά του χέρια που έτρεμαν από ενθουσιασμό· μετά, ξαλαφρωμένος κάπως, συνέχισε χαμηλώνοντας τη φωνή και γκρινιάζοντας μέσα από τα δόντια του:

«Θα πάει ψηλά αυτή! Μα το Θεό, θα πάει ψηλά... Έχει ένα δέρμα, μα ένα δέρμα!»

Μετά, καθώς ο Φωσερύ του έκανε ερωτήσεις, συμφώνησε να μπει σε λεπτομέρειες, με μια ωμότητα στις εκφράσεις που ενοχλούσε τον Έκτορα ντε Λα Φαλουάζ. Γνώρισε την Νανά, τη στιγμή ακριβώς που έψαχνε για μια Αφροδίτη, και θέλησε να την προωθήσει. Δεν του άρεσε να έχει μια γυναίκα για πολύ καιρό μες στα πόδια του, προτιμούσε να την μοιράζεται αμέσως με το κοινό. Επιπλέον, οι δουλειές πήγαιναν κατά διαόλου, και ο ερχομός αυτής της κοπέλας θα έφερνε τα πάνω κάτω. Η Ροζ Μινιόν, το αστέρι του θιάσου, σπουδαία ηθοποιός και θαυμάσια τραγουδίστρια, απειλούσε, έξαλλη, καθημερινά ότι θα τον παρατήσει καθώς είχε μυριστεί την ύπαρξη ανταγωνίστριας. Για την αφίσα δε, άλλος χαμός από εκεί! Τελικά, αποφάσισε να βάλει τα ονόματα των δυο πρωταγωνιστριών με ισομεγέθη γράμματα. Δεν μπορούσε τις φασαρίες, αυτός. Κάθε φορά που κανένα γυναικάκι, όπως τις αποκαλούσε, η Σιμόν ή η Κλαρίς, του κουνιόταν, του έδινε μια στον πισινό και τέλειωνε η υπόθεση. Ειδάλλως, δεν μπορείς να επιβιώσεις. Γιατί αυτός τα πουλούσε τα θηλυκά και ήξερε πολύ καλά τι αξίζουν, αυτές οι βρόμες!

«Α! Να ο Μινιόν και ο Σταϊνέρ, είπε διακόπτοντας την κουβέντα του. Πάντα μαζί αυτοί οι δυο. Ξέρετε ότι ο Σταϊνέρ έχει αρχίσει να μπουχτίζει με την Ροζ, και ο σύζυγος, βέβαια, δεν τον αφήνει ούτε λεπτό από τον φόβο μήπως και την παρατήσει.»

Τα φώτα γκαζιού που πλαισίωναν την είσοδο του θεάτρου έλουζαν το πεζοδρόμιο με ζωηρό φως. Δυο καταπράσινα δεντράκια ξεχώριζαν καθαρά· μια κολόνα πρόβαλλε κατάλευκη κάτω από τον έντονο φωτισμό, τόσο που μπορούσε κανείς να διαβάσει τις αφίσες από μακριά, όπως στο φως της ημέρας. Και στο βάθος, φώτα κατάστιζαν εδώ κι εκεί την πηχτή νύχτα της λεωφόρου, θολή από ένα πλήθος ανθρώπων σε μόνιμη κίνηση. Ορισμένοι δεν έμπαιναν κατευθείαν μέσα, παρέμεναν έξω, συζητώντας, τελειώνοντας το πούρο τους, κάτω από τα εξωτερικά φώτα που τους έδιναν μια αφύσικη χλομάδα και διέγραφαν στην άσφαλτο τις κοντές μαύρες σκιές τους. Ο Μινιόν, ένας θεόρατος άντρας, με φαρδιές πλάτες και τετράγωνο κεφάλι παλαιστή, άνοιγε δρόμο ανάμεσα στον κόσμο, σέρνοντας στο μπράτσο του τον τραπεζίτη Σταϊνέρ, έναν κοντό ανθρωπάκο, με κοιλιά και στρογγυλό πρόσωπο πλαισιωμένο από ψαρά γένια.

«Μα, την συναντήσατε χθες, στο γραφείο μου, είπε ο Μπορντενάβ στον τραπεζίτη.

— Α! Ώστε αυτή ήταν, είπε ο Σταϊνέρ. Ήμουν σίγουρος. Μόνο που εγώ έβγαινα όταν αυτή έμπαινε και την είδα ελάχιστα.»

Ο Μινιόν άκουγε, με τα μάτια μισόκλειστα, παίζοντας νευρικά με το μεγάλο διαμάντι που φορούσε στο δάχτυλο του. Είχε καταλάβει ότι γινόταν λόγος για την Νανά. Και καθώς ο Μπορντενάβ έκανε μια περιγραφή της ντεμπιντάντ, που έκανε το βλέμμα του τραπεζίτη να φλέγεται, αποφάσισε να επέμβει.

«Ελάτε τώρα, αγαπητέ μου, μια πόρνη είναι! Το κοινό θα την στείλει από εκεί που 'ρθε... Σταϊνέρ, καλέ μου, ξέρετε ότι η γυναίκα μου σας περιμένει στο καμαρίνι της.»

Θέλησε να τον πάρει πάλι από κοντά. Ο Σταϊνέρ όμως δεν ήθελε ν' αφήσει τον Μπορντενάβ. Μπροστά τους, μια ουρά συνωστιζόταν στον έλεγχο των εισιτηρίων, ένας ορυμαγδός φωνών υψωνόταν, μέσα από τον οποίο το όνομα της Νανάς αντηχούσε με την τραγουδιστή ζωηράδα των δύο του συλλαβών. Οι άντρες που στήνονταν μπροστά στις αφίσες το συλλάβιζαν δυνατά· άλλοι το εκστόμιζαν περνώντας, σε ερωτηματικό τόνο, ενώ οι γυναίκες, ανήσυχες αλλά χαμογελαστές, το επαναλάμβαναν γλυκά με έκπληκτο ύφος. Κανείς τους δεν γνώριζε την Νανά. Από πού ξεφύτρωσε; Διάφορες φήμες κυκλοφορούσαν και αστεία ψιθυρίζονταν στο αυτί. Ήταν πραγματικό χάδι αυτό το όνομα, το μικρό αυτό οικείο όνομα που ταίριαζε σε όλα τα στόματα. Και μόνο προφέροντάς το, ο κόσμος ευθυμούσε και αποκτούσε παιχνιδιάρικη διάθεση. Ένας πυρετός περιέργειας ωθούσε τον κόσμο, η περιέργεια αυτή του Παρισιού που έχει την ένταση μιας έκρηξης πάθους. Όλοι ήθελαν να δουν την Νανά. Σε μια κυρία σκίστηκε ο φραμπαλάς του φορέματος της, ένας κύριος έχασε το καπέλο *τον*.

«Α! Πολλά μου ζητάτε! φώναξε τότε ο Μπορντενάβ που μια ομάδα

είκοσι ατόμων τον πολιορκούσε με ερωτήσεις. Θα την δείτε... Εγώ φεύγω, με χρειάζονται.»

Και εξαφανίστηκε, ικανοποιημένος που κατάφερε να ερεθίσει την περιέργεια του κοινού του. Ο Μινιόν σήκωσε τους ώμους υπενθυμίζοντας στον Σταϊνέρ ότι η Ροζ τον περίμενε για να του δείξει το κοστούμι της τής πρώτης πράξης.

«Για δες! Εκεί κάτω, η Λουσύ, βγαίνει από την άμαξα», λέει ο Λα Φαλουάζ στον Φωσερύ.

Ήταν πράγματι η Λουσύ Στιουάρτ, μια μικρόσωμη άσχημη γυναίκα, γύρω στα σαράντα, με έναν πολύ μακρύ λαιμό, ισχνό τραβηγμένο πρόσωπο και σαρκώδες στόμα, με τόση όμως ζωηράδα και τόση χάρη, που γινόταν πολύ γοητευτική. Είχε μαζί της την Καρολίν Εκέ και τη μητέρα της· η Καρολίν, μια ψυχρή καλλονή και η μητέρα, πολύ αξιοπρεπής, με επιτηδευμένο ύφος.

«Έλα μαζί μας, λέει στον Φωσερύ, σου έχω κρατήσει θέση.

— Α, όχι, ευχαριστώ, να λείπει! Για να μη βλέπω τίποτα; Έχω θέση στην πλατεία, προτιμώ εκεί.»

Η Λουσύ θύμωσε. Μήπως ντρεπόταν να εμφανιστεί μαζί της; Κι έπειτα, ξαφνικά, ηρέμησε περνώντας σε άλλο θέμα:

«Γιατί δεν μου είπες ότι γνωρίζεις την Νανά;

— Την Νανά; Δεν την έχω δει ποτέ μου.

— Αλήθεια; Μου ορκίστηκαν ότι έχεις πάει μαζί της.»

Όμως μπροστά τους, ο Μινιόν, με το δάχτυλο στα χείλη, τους έκανε νόημα να σωπάσουν. Και, σε μια ερώτηση της Λουσύ, έδειξε έναν νεαρό που εκείνη την ώρα περνούσε και ψιθύρισε:

«Ο αγαπητικός της Νανάς.»

Τον κοίταξαν όλοι. Φαινόταν ευγενικό παιδί. Ο Φωσερύ τον αναγνώρισε: ήταν ο Νταγκενέ, ένα αγόρι που είχε φάει τριακόσιες χιλιάδες φράγκα στις γυναίκες, και που πλέον ψευτόπαιζε στο Χρηματιστήριο για να τους πληρώνει καμιά ανθοδέσμη και κανένα δείπνο πού και πού. Η Λουσύ βρήκε ότι είχε ωραία μάτια.

«Α! Να και η Μπλανς! φώναξε. Αυτή μου είπε ότι έχεις πάει με την Νανά.»

Η Μπλανς ντε Σιβρύ, μια ξανθιά παχουλή κοπέλα, που είχε αρχίσει να αφρατεύει και στο πρόσωπο, κατέφτανε συνοδευόμενη από έναν αδύνατο, πολύ κομψό και περιποιημένο νεαρό.

«Ο κόμης Ξαβιέ ντε Βαντέβρ», σφύριξε ο Φωσερύ στο αυτί του ντε Λα Φαλουάζ. Ο κόμης έσφιξε το χέρι του δημοσιογράφου, ενώ η Μπλανς και η Λουσύ είχαν μια ζωηρή συζήτηση. Έφραζαν το πέρασμα με τα φουστάνια τους, βαριά από τους φραμπαλάδες, η μια στα μπλε, η άλλη στα ροζ, και πρόφεραν το όνομα της Νανάς με τόσο στριγκή φωνή, που ο κόσμος

τις άκουγε. Ο κόμης ντε Βαντέβρ πήρε την Μπλανς. Τώρα πια, όμως, το όνομα της Νανάς αντηχούσε ακόμα δυνατότερα από κάθε γωνιά του προθαλάμου, καθώς η αναμονή όξυνε ολοένα την περιέργεια. Πότε θα άρχιζαν επιτέλους; Οι άντρες έβγαζαν τα ρολόγια τους, οι καθυστερημένοι πηδούσαν από τις άμαξες προτού καν αυτές σταματήσουν, συντροφιές έμπαιναν στο θέατρο από το πεζοδρόμιο, και οι διαβάτες διέσχιζαν αργά το φωτισμένο προαύλιο που είχε απομείνει άδειο, στρέφοντας το κεφάλι για να κοιτάξουν προς τα μέσα. Ένα χαμίνι έφτασε σφυρίζοντας και στήθηκε μπροστά σ' ένα πρόγραμμα, δίπλα στην πόρτα· μετά, προτού συνεχίσει το δρόμο του, σέρνοντας σαν ξεκούρδιστο τα παλιοπάπουτσά του βάλθηκε να φωνάζει με βαριά φωνή «Ει, Νανά!». Κάποιοι καθωσπρέπει κύριοι επανέλαβαν: «Νανά! έι! Νανά». Οι θεατές συνωθούνταν στην ουρά, ένας καβγάς είχε ξεσπάσει στον έλεγχο, ένα βουητό μεγάλωνε από τον βόμβο των φωνών που καλούσαν την Νανά, που απαιτούσαν την Νανά, πάνω σε μια έκρηξη ανοησίας και πρωτόγονου αισθησιασμού, από αυτές που κυριεύουν καμιά φορά τα πλήθη.

Και τότε, πάνω από την οχλοβοή ακούστηκε το πρώτο κουδούνι. Η είδηση έφτασε μέχρι τη λεωφόρο: «Χτύπησε, χτύπησε». Ακολούθησε συνωστισμός, όλοι ήθελαν να περάσουν, ενώ οι ελεγκτές χων εισιτηρίων πολλαπλασιάζονχαν. Ο Μινιόν, ανήσυχος, έπιασε πάλι τον Σταϊνέρ, γιατί δεν είχε πάει να δει χο κουστούμι της Ροζ. Σχο πρώχο κουδούνι, ο Λα Φαλουάζ διέσχισε το πλήθος παρασύροντας τον Φωσερύ μαζί του, φοβούμενος μήπως χάσει την αρχή. Όλη αυτή η βιασύνη είχε εκνευρίσει την Λουσύ Στιουάρτ. Τι ανάγωγοι άνθρωποι! Μα να σπρώχνουν τις κυρίες! Έμεινε τελευταία με την Καρολίν Εκέ και τη μητέρα της. Ο προθάλαμος είχε αδειάσει ενώ στο βάθος, η λεωφόρος διατηρούσε τον παρατεταμένο ρόγχο της.

«Λες και τα έργα τους είναι και τίποτα διασκεδαστικό!» έλεγε και ξανάλεγε η Λουσύ καθώς ανέβαινε τη σκάλα.

Μέσα στην αίθουσα, ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ, όρθιοι μπροστά από τα καθίσματά τους, κοιτούσαν πάλι. Τώρα, η αίθουσα έλαμπε. Στον μεγάλο πολυέλαιο έφεγγαν ψηλές πια οι φλόγες του γκαζιού, ακτινοβολώντας μια κίτρινη και ρόδινη λάμψη, που ξεχυνόταν από την οροφή ως την πλατεία σαν φωτεινή βροχή. Το γκρενά βελούδο των καθισμάτων έστιλβε σαν λάκα, τα χρυσάφια έλαμπαν, ενώ τα απαλά πράσινα ποικίλματα μετρίαζαν τη λάμψη του χρυσού, κάτω από τις ζωηρές τοιχογραφίες της οροφής. Τα φώτα της ράμπας είχαν υψωθεί και πυρπολούσαν την αυλαία με έντονο φως· η βαριά πορφυρή κουρτίνα έδινε μια νότα πολυτέλειας μυθικού παλατιού, αταίριαστη με το φτηνό κάδρο της σκηνής, όπου βαθιές ρωγμές αποκάλυπταν τον γύψο κάχω από την επιχρύσωση. Έκανε ήδη ζέστη. Μπροστά στα αναλόγια, οι μουσικοί, κούρδιζαν τα όργανά τους με ανά-

λαφρες τρίλιες φλάουτου, πνιχτούς αναστεναγμούς κόρνου, τραγουδιστές φωνές βιολιού, που αιωρούνταν μέσα σε μιαν ολοένα δυνατότερη οχλοβοή. Όλοι οι θεατές μιλούσαν, σπρώχνονταν, κάθονταν, σε μια γενική έφοδο προς τις θέσεις. Ο συνωστισμός στους διαδρόμους ήταν τόσο μεγάλος, ώστε με δυσκολία οι θεατές περνούσαν από τις πόρτες και ξεχύνονταν σε μια ασταμάτητη ροή. Νοήματα μέσα στο πλήθος, υφάσματα που τσαλακώνονταν, μια παρέλαση από φορέματα και χτενίσματα που διακόπτονταν εδώ κι εκεί από το μαύρο περίγραμμα ενός φράκου ή μιας ρεντικότας. Οι σειρές των καθισμάτων όμως γέμιζαν ολοένα· μια ανοιχτόχρωμη τουαλέτα ξεχώριζε, ένα κεφάλι με λεπτό προφίλ χαμήλωνε, η λάμψη ενός κοσμήματος στην κόμη του άστραφτε. Σ' ένα θεωρείο η άκρη ενός γυμνού ώμου σαν λευκό μετάξι αποκαλυπτόταν. Μερικές κυρίες, ήρεμες, έκαναν νωχελικά αέρα ακολουθώντας με το βλέμμα τις κινήσεις του πλήθους· ενώ κάποιοι νεαροί κύριοι, όρθιοι στην πλατεία, με το γιλέκο ξεκούμπωτο και μια γαρδένια στην μπουτονιέρα, στήριζαν τα κιάλια τους με την άκρη των γαντοφορεμένων δακτύλων τους.

Οι δυο εξάδερφοι αναζητούσαν γνώριμες φυσιογνωμίες. Ο Μινιόν και ο Σταϊνέρ βρίσκονταν μαζί σ' ένα θεωρείο, πλάι-πλάι, ακουμπισμένοι στο βελούδινο παραπέτο. Η Μπλανς ντε Σιβρύ είχε σχεδόν καταλάβει μόνη της ένα από τα μπροστινά θεωρεία της πλατείας. Ο Λα Φαλουάζ παρατηρούσε τον Νταγκενέ κυρίως, που είχε μια θέση στην πλατεία, δυο σειρές μπροστά από την δική του. Στο πλάι του, ένα νεαρό αγόρι, δεκαεπτά ετών το πολύ, που πρέπει να το είχε σκάσει από το κολέγιο, στήλωνε ορθάνοιχτα τα ωραία γαλανά του αγγελικά μάτια. Ο Φωσερύ χαμογέλασε βλέποντάς τον.

«Μα ποια είναι αυτή η γυναίκα, εκεί στον εξώστη; ρώτησε ξάφνου ο Λα Φαλουάζ. Εκείνη, που έχει μια κοπέλα ντυμένη στα μπλε πλάι της.»

Έδειχνε μια χοντρή γυναίκα, σφηνωμένη μέσα στον κορσέ της, μια πρώην ξανθιά που είχε ασπρίσει και βάψει τα μαλλιά της κίτρινα· το στρογγυλό της πρόσωπο, κοκκινισμένο από την μπογιά, φούσκωνε κάτω από τα παιδικά της μπουκλάκια που έπεφταν σα βροχή.

«Είναι η Γκαγκά», απάντησε απλά ο Φωσερύ.

Και, καθώς ο εξάδερφός του φάνηκε να παραξενεύεται στο άκουσμα του ονόματος, πρόσθεσε:

«Δεν ξέρεις την Γκαγκά;... Γνώρισε μεγάλες δόξες τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Λουδοβίκου-Φιλίππου. Τώρα πια περιφέρει παντού την κόρη της.»

Ο Λα Φαλουάζ δεν έριξε ούτε ένα βλέμμα στην νεαρή κοπέλα. Η όψη της Γκαγκά τον συγκινούσε, δεν μπορούσε να την αφήσει ούτε λεπτό από τα μάτια του. Την έβρισκε ακόμα όμορφη, αλλά δεν τολμούσε να το ομολογήσει.

Εντωμεταξύ, ο μαέστρος ύψωσε την μπαγκέτα του και οι μουσικοί άρχισαν να παίζουν την εισαγωγή. Μέσα στο κοινό της πρεμιέρας, ιδιαίτερο και πάντα το ίδιο, έβρισκε κανείς απόμερες γωνιές για να ανταλλάξει ένα χαμόγελο με τους γνωστούς του. Οι τακτικοί θεατές χαιρετιούνταν μεταξύ τους άνετοι και φιλικοί χωρίς να βγάλουν το καπέλο. Όλο το Παρίσι βρισκόταν εκεί, το Παρίσι των γραμμάτων, του χρήματος και της διασκέδασης, πολλοί δημοσιογράφοι, κάποιοι συγγραφείς, χρηματιστές, ορισμένες τίμιες γυναίκες, περισσότερες ελαφρών ηθών. Ένα αλλόκοτο συνονθύλευμα ανθρώπων, κυριαρχούμενο από κάθε είδους πνεύμα, διεφθαρμένο από κάθε είδους πάθος, με την ίδια κούραση και τον ίδιο πυρετό να χαρακώνει τα πρόσωπα. Ο Φωσερύ έδειχνε τα θεωρεία που κρατούσαν για τους ανθρώπους των εφημερίδων και τα μέλη των λεσχών, απαντώντας στις ερωτήσεις του εξαδέρφου του˙ μετά του υπέδειξε με τα ονόματά τους τους κριτικούς θεάτρου: έναν αδύνατο, με στεγνό ύφος και λεπτά μοχθηρά χείλη, και κυρίως έναν χοντρό, με καλοκάγαθο πρόσωπο, που αφηνόταν να πέσει στον ώμο της διπλανής του, μιας ενζενί, που την αγκάλιαζε με βλέμμα πατρικό και τρυφερό.

Σταμάτησε όμως, όταν είδε τον Λα Φαλουάζ να χαιρετά κάποια πρόσωπα στο μπροστινό θεωρείο. Ξαφνιάστηκε.

«Πώς; ρώτησε. Γνωρίζεις τον κόμη Μυφφά ντε Μπεβίλ;

— Ω! Εδώ και καιρό, απάντησε ο Έκτορας. Οι Μυφφά είχαν κάποιο κτήμα κοντά στο δικό μας. Τους επισκέπτομαι συχνά... Ο κόμης μένει εκεί με τη γυναίκα του και τον πεθερό του, τον μαρκήσιο ντε Σουάρ.»

Και από ματαιοδοξία, ικανοποιημένος που είδε τον εξάδερφό του να εκπλήσσεται, πρόσθεσε και άλλες λεπτομέρειες: ο μαρκήσιος ήταν σύμβουλος του Κράτους, ο κόμης είχε μόλις ανακηρυχθεί αρχιθαλαμηπόλος της αυτοκράτειρας. Ο Φωσερύ στερέωσε τα κιάλια του και παρατήρησε την κόμισσα, μια μελαχρινή αφράτη γυναίκα, με λευκό δέρμα, και ωραία μαύρα μάτια.

«Θα με συστήσεις στο διάλειμμα, είπε στο τέλος. Έχω ήδη γνωριστεί με τον κόμη, θα ήθελα όμως να πηγαίνω στις Τρίτες τους.»

Σουτ! όλο ζέση ακούστηκαν από τους πάνω εξώστες. Η εισαγωγή είχε αρχίσει, ενώ ορισμένοι εξακολουθούσαν να μπαίνουν. Κάποιοι καθυστερημένοι υποχρέωναν σειρές ολόκληρες θεατών να σηκώνονται για να περάσουν αυτοί, οι πόρτες των θεωρείων ανοιγόκλειναν, άλλοι μάλωναν δυνατά στους διαδρόμους. Ο θόρυβος από τις συζητήσεις δεν σταματούσε, όμοιος με το τιτίβισμα ενός σμήνους από φλύαρα σπουργίτια, όταν πέφτει η νύχτα. Επικρατούσε σύγχυση, ένας συρφετός από κεφάλια και χέρια κινούνταν νευρικά: μερικοί είχαν ήδη καθίσει και προσπαθούσαν να βολευτούν, ενώ άλλοι επέμεναν να μένουν όρθιοι για να ρίξουν μια τελευταία ματιά. Η κραυγή «Κάτω! Κάτω!» ακούστηκε άγρια από τα πίσω καθί-

σματα της πλατείας. Ένα ρίγος τους διαπέρασε όλους: θα γνώριζαν επιτέλους την περίφημη Νανά, που μια ολόκληρη πόλη ασχολιόταν εδώ και μια εβδομάδα μαζί της!

Οι συζητήσεις άρχισαν σιγά σιγά να κοπάζουν, ανόρεχτα· μόνο κάποια βαριά φωνή ακουγόταν που και πού. Και μέσα σ' αυτό το ξέπνοο μουρμουρητό, ανάμεσα στους αναστεναγμούς που έσβηναν, η ορχήστρα σήμανε τις μικρές ζωηρές νότες ενός βαλς· ο παιχνιδιάρικος ρυθμός του ακούστηκε σαν πονηρό γέλιο. Το κοινό χαμογελούσε, σαν η μουσική να του γαργαλούσε ήδη τις αισθήσεις. Η κλάκα, στις πρώτες σειρές, άρχισε να χτυπά με μανία παλαμάκια. Η αυλαία σηκωνόταν.

«Για δες, είπε ο Λα Φαλουάζ, που εξακολουθούσε να φλυαρεί, η Λουσύ συνοδεύεται.»

Κοιτούσε το θεωρείο στα δεξιά της σκηνής, όπου η Λουσύ και η Καρολίν κάθονταν στην πρώτη σειρά. Στο βάθος, μπορούσε κανείς να διακρίνει το αυστηρό πρόσωπο της μητέρας της Καρολίν και το προφίλ ενός ψηλού νέου, με ωραία ξανθά μαλλιά και άψογη εμφάνιση.

«Μα κοίτα, λοιπόν, επανέλαβε ο Λα Φαλουάζ με επιμονή, είναι ένας κύριος μαζί τους.»

Ο Φωσερύ αποφάσισε τελικά να στρέψει τα κιάλια του προς το θεωρείο, έστρεψε όμως αμέσως το πρόσωπο.

«Σιγά το πράγμα! Ο Λαμπορντέντ είναι», ψιθύρισε αδιάφορος, σαν η παρουσία αυτού του άνδρα να έπρεπε να θεωρείται από όλους ό,τι φυσικότερο και ακίνδυνο.

Πίσω, κάποιος φώναξε «Σιωπή!» και αναγκάστηκαν να σωπάσουν. Τώρα πια, στην αίθουσα επικρατούσε ακινησία, τα κεφάλια των θεατών κατευθύνονταν, άκαμπτα και προσηλωμένα, από την ορχήστρα προς το αμφιθέατρο. Η πρώτη πράξη της *Ξανθής Αφροδίτης* εκτυλισσόταν στον Όλυμπο, έναν χαρτονένιο Όλυμπο που είχε σύννεφα στα παρασκήνια και τον θρόνο του Δία στα δεξιά. Αρχικά, η Ίριδα και ο Γανυμήδης, με μια ομάδα ουράνιων ακολούθων, τραγούδησαν όλοι μαζί, ενώ τακτοποιούσαν τα καθίσματα των θεών για το συμβούλιο. Και πάλι, οι έτοιμες επευφημίες της κλάκας ξέσπασαν αμέσως. Το κοινό, λίγο αμήχανο, περίμενε. Ο Λα Φαλουάζ, όμως, είχε χειροκροτήσει την Κλαρίς Μπενύ, μια από τις αγαπητικές του Μπορντενάβ, που έπαιζε την Ίριδα, ντυμένη στα γαλάζια με μια μεγάλη εσάρπα στα χρώματα της ίριδας δεμένη στη μέση της.

«Ξέρεις, ότι βγάζει το μεσοφόρι της για να το φορέσει αυτό, είπε ο Φωσερύ με τρόπο ώστε να ακουστεί από τους διπλανούς του. Σήμερα το πρωί που το δοκίμαζε ήμουν κι εγώ εκεί... και φαινόταν το μεσοφόρι της κάτω από τα χέρια και στην πλάτη.»

Ένα αμυδρό ρίγος διαπέρασε την αίθουσα. Η Ροζ Μινιόν είχε μόλις μπει, ντυμένη Άρτεμη. Παρότι δεν είχε ούτε τη μέση ούτε την κορμοστα-

σιά που απαιτούσε ο ρόλος, πολύ αδύνατη και μαυριδερή καθώς ήταν, με την αξιολάτρευτη ασχήμια ενός χαμινιού της πόλης, φάνηκε χαριτωμένη, σαν μια παρωδία του προσώπου που ενσάρκωνε. Τραγούδησε τη μελωδία με την οποία έκανε την είσοδό της στη σκηνή -κάποιους στίχους δηλαδή απελπιστικής ανοησίας, όπου παραπονιόταν για τον Άρη, ο οποίος σκόπευε να την παρατήσει για χάρη της Αφροδίτης- με σεμνότυφη εγκράτεια, γεμάτη όμως από πικάντικα υπονοούμενα που έκαναν το κοινό να ευθυμήσει. Ο σύζυγός της και ο Σταϊνέρ, δίπλα-δίπλα, γελούσαν αυτάρεσκα. Και όλη η αίθουσα λύθηκε στα γέλια όταν αντίκρισε τον Πρυλλιέρ, αυτόν τον τόσο αγαπητό ηθοποιό, ντυμένο στρατηγό, ένας είδος Άρη ντε λα Κουρτίγ, με ένα γιγάντιο λοφίο στην κεφαλή και σέρνοντας ένα σπαθί που του έφτανε ως τον ώμο. Αυτός πάλι, είχε βαρεθεί την Άρτεμη, παραήταν αθώα. Η Άρτεμη, τότε, υποσχέθηκε να τον επιτηρεί και να πάρει την εκδίκηση της. Το ντουέτο τέλειωνε με έναν μπουφόνικο τυρολέζικο σκοπό, που ο Πρυλλιέρ έκανε ακόμα πιο παιχνιδιάρικο με μια φωνή ερεθισμένου γάτου. Έπαιζε με την διασκεδαστική φιλαρέσκεια του ζεν πρεμιέ που είχε επιτυχία στις γυναίκες, ενώ παρίστανε τον γενναίο γουρλώνοντας τα μάτια, πράγμα που προξενούσε κακαριστό γέλιο στις γυναίκες, στα θεωρεία.

Μετά, το κοινό σοβάρεψε πάλι: βρήκε τις επόμενες σκηνές ανιαρές. Μόλις και μετά βίας χαμογέλασε λίγο όταν ο γερο-Μπόσκ, ένας ξεμωραμένος Δίας με ένα τεράστιο για το κεφάλι του διάδημα, είχε ένα συζυγικό καβγαδάκι με την Ήρα εξαιτίας του λογαριασμού της μαγείρισσας. Η δε παρέλαση των θεών, του Ποσειδώνα, του Πλούτωνα, της Αθηνάς και των υπολοίπων, λίγο έλειψε να τα καταστρέψει όλα. Οι θεατές ανυπομονούσαν, ένας ψίθυρος απλωνόταν αργά, είχαν χάσει το ενδιαφέρον τους και έριχναν ματιές μέσα στην αίθουσα. Η Λουσύ γελούσε με τον Λαμπορντέτ, ο κόμης ντε Βαντέβρ προσπαθούσε να δει πίσω από τους παχείς ώμους της Μπλανς, ενώ ο Φωσερύ με την άκρη του ματιού του εξέταζε τους Μυφφά: ο κόμης παρέμενε πολύ σοβαρός, σαν να μην είχε καταλάβει τίποτα, η κόμισσα μειδιούσε αορίστως, με το βλέμμα χαμένο, ονειροπόλο. Ξαφνικά, όμως, μέσα σε αυτήν την γενική αμηχανία, τα χειροκροτήματα της κλάκας ήχησαν με την κανονικότητα μιας στρατιωτικής άσκησης. Όλοι γύρισαν προς τη σκηνή. Ήταν άραγε η Νανά τελικά; Πολύ αργούσε αυτή η Νανά.

Ήταν μια πρεσβεία θνητών που ο Γανυμήδης και η Ίριδα είχαν βάλει στη σκηνή, όλοι τους απατημένοι σύζυγοι που έρχονταν να εκφράσουν στον πρώτο των θεών τη δυσαρέσκειά τους εναντίον της Αφροδίτης, που βούρλιζε τις γυναίκες τους με πάθη φλογερά. Το κόρο, με έναν μειλίχιο και αφελή σκοπό, που διακοπτόταν από ένοχες σιωπές, άρεσε πολύ. Μια φράση έβγαινε από τα στόματα όλων: «Ο χορός των κερατάδων, ο χορός των κερατάδων», και η φράση αυτή θα έμενε παροιμιώδης. Κάποιος

φώναξε: «Κι άλλο!». Έβρισκαν τους χορωδούς αστείους, ότι είχαν όντως ύφος κερατά· ιδίως ένας χοντρός, ένας φεγγαροπρόσωπος. Εντωμεταξύ, κατέφτασε και ο Ήφαιστος, έψαχνε τη γυναίκα του που το είχε σκάσει εδώ και τρεις μέρες. Ο χορός τότε ξανάρχισε, συμπάσχοντας μαζί του, με τον θεό των κερατάδων. Τον Ήφαιστο έπαιζε ο Φοντάν, ένας κωμικός που είχε έναν δικό του τρόπο παιξίματος, αλήτικο κάπως· κουνούσε τους γοφούς του με φαντασία, ντυμένος χωριάτης σιδεράς, με μια πύρινη περούκα και τα μπράτσα γυμνά, κατάστικτα από καρδιές τρυπημένες με βέλη. Μια γυναικεία φωνή ακούστηκε δυνατά: «Τι άσχημος που είναι!» και όλες γέλασαν χειροκροτώντας.

Η επόμενη σκηνή ήταν ατελείωτη: ο Δίας συγκάλεσε το συμβούλιο των θεών για να τους υποβάλει το αίτημα των απατημένων συζύγων. Και ακόμα η Νανά να εμφανιστεί! Μα την κρατούσαν για το τέλος; Η παρατεταμένη αναμονή είχε αρχίσει να εκνευρίζει το κοινό. Οι ψίθυροι ξανάρχισαν.

«Δεν πάει καλά! είπε ο Μινιόν καταχαρούμενος στον Σταϊνέρ. Να δούμε πώς θα το σώσουν!»

Εκείνη τη στιγμή τα σύννεφα παραμέρισαν και στο βάθος εμφανίστηκε η Αφροδίτη. Η Νανά, πολύ ψηλή και πολύ γεμάτη για τα δεκαοχτώ της χρόνια, φορώντας έναν λευκό μανδύα, με τα μακριά ξανθά της μαλλιά, λυτά στους ώμους, κατευθύνθηκε προς τα φώτα με ήρεμη μεγαλοπρέπεια, γελώντας προς το κοινό. Και άρχισε να τραγουδά την άριά της:

Όταν η Αφροδίτη τριγυρνάει τα βράδια...

Από τον δεύτερο κιόλας στίχο όλοι κοιτάχτηκαν μέσα στην αίθουσα. Μα επρόκειτο για φάρσα; Κάποιο στοίχημα του Μπροντενάβ ίσως; Πρώτη φορά άκουγαν κάποιον να τραγουδά τόσο φάλτσα και με τόση λίγη τέχνη. Ο διευθυντής της είχε δίκιο: τραγουδούσε σαν ψάρι. Ούτε καν να σταθεί σωστά στη σκηνή δεν ήξερε: πέταγε τα χέρια της μπροστά, ταλαντεύοντας το κορμί της σε μια στάση μάλλον άπρεπη και σίγουρα άκομψη. Κάποιες φωνές ακούγονταν ήδη από την πλατεία και τη γαλαρία, ορισμένοι σφύριζαν μέχρι που μια φωνή νεαρού κόκορα που αλλάζει φτέρωμα, στις πρώτες σειρές, ακούστηκε να λέει, όλη πεποίθηση: «Ω, εξαιρετικό!».

Όλη η αίθουσα κοίταξε. Ήταν το αγόρι με το αγγελικό πρόσωπο, αυτό που το είχε σκάσει από το κολέγιο, με τα ωραία του μάτια γουρλωμένα, το ξανθό του πρόσωπο αναψοκοκκινισμένο στη θέα της Νανά. Όταν κατάλαβε ότι όλοι είχαν στρέψει προς το μέρος του, ντράπηκε πολύ που είχε μιλήσει ασυναίσθητα τόσο δυνατά. Ο Νταγκενέ που καθόταν δίπλα του, τον κοίταζε προσεκτικά χαμογελώντας. Το κοινό γελούσε, αφοπλισμένο σχεδόν, χωρίς καμία διάθεση να σφυρίξει πλέον. Αλλά και οι γαντοφορεμένοι νεαροί, συγκινημένοι κι αυτοί από τη θέα του τορνευτού κορμιού της

Νανάς, ζαλίζονταν, χειροκροτούσαν. «Μπράβο! Έξοχο!»

Η Νανά εντωμεταξύ βλέποντας ότι το κοινό γελούσε, άρχισε κι αυτή να γελά, και η ευθυμία μεγάλωσε. Ήταν ευχάριστη, πάντως, αυτή η όμορφη κοπέλα. Όταν γελούσε, ένα χαριτωμένο λακκάκι σχηματιζόταν στο πιγούνι της. Στεκόταν εκεί και περίμενε με μεγάλη άνεση και οικειότητα με το κοινό που είχε απέναντι της· κι ήταν σαν να του έλεγε από μόνη της, κλείνοντάς του το μάτι, ότι δεν είχε ίχνος ταλέντο, αλλά τι πείραζε, αφού είχε κάτι άλλο. Και κάνοντας νόημα στον μαέστρο «Εμπρός, πάμε!», άρχισε την δεύτερη στροφή:

Τα μεσάνυχτα, η Αφροδίτη περνάει...

Ήταν η ίδια εκείνη τσιριχτή φωνή που τώρα όμως γαργαλούσε το κοινό εκεί ακριβώς που έπρεπε, αποσπώντας του κατά στιγμές ένα μικρό ρίγος. Η Νανά είχε κρατήσει το γέλιο της, ένα γέλιο που της φώτιζε το μικρό της κόκκινο στοματάκι και έλαμπε στα μεγάλα της, πολύ ανοιχτά γαλανά, μάτια. Σε ορισμένους κάπως ζωηρούς στίχους, η υπόσχεση μιας ηδονής έκανε τη μύτη της να ανασηκώνεται και τα ροδαλά της ρουθούνια να πάλλονται, ενώ μια φλόγα τής έβαφε τα μάγουλα. Συνέχισε να λικνίζεται μην ξέροντας τι άλλο να κάνει. Αλλά κανείς δεν το έβρισκε πια αυτό άσχημο, τουναντίον: οι άνδρες στόχευαν τα κιάλια τους πάνω της. Προς το τέλος της στροφής, έχασε τη φωνή της εντελώς και κατάλαβε ότι δεν θα έβγαζε το κομμάτι. Τότε, δίχως να προβληματιστεί καθόλου, τίναξε τον έναν της γοφό, που διέγραψε τότε μια καμπύλη κάτω από τον λεπτό της μανδύα, ενώ γέρνοντας τον κορμό της προς τα πίσω και τείνοντας το στήθος της προς τα μπρος, άπλωσε τα χέρια. Χειροκροτήματα ξέσπασαν. Αμέσως γύρισε την πλάτη και άρχισε να κατευθύνεται προς το βάθος της σκηνής, δείχνοντας τον σβέρκο της, όπου τα πυρόξανθα μαλλιά της έμοιαζαν με χαίτη ζώου. Και τα χειροκροτήματα έγιναν ξέφρενα.

Το τέλος της πράξης ήταν πιο συγκρατημένο. Ο Ήφαιστος ήθελε να χαστουκίσει την Αφροδίτη. Οι θεοί συνεδρίασαν και αποφάσισαν να προβούν σε μια έρευνα στην Γη, προτού ικανοποιήσουν το αίτημα των απατημένων συζύγων. Τότε, η Άρτεμη που είχε κρυφακούσει τα γλυκόλογα της Αφροδίτης και του Άρη αποφάσισε να μην τους αφήσει ούτε λεπτό από τα μάτια της κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Σε μια άλλη σκηνή, μια δωδεκάχρονη παιδούλα, που έκανε τον Έρωτα, απαντούσε σε όλες τις ερωτήσεις: «Ναι, μαμά... Όχι, μαμά», με κλαψιάρικο τόνο, χώνοντας τα δάχτυλα στη μύτη. Μετά, ο Δίας, σαν θυμωμένος αυστηρός δάσκαλος, κλείδωσε τον Έρωτα σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο, δίνοντάς του να κλίνει είκοσι φορές το ρήμα «αγαπώ». Το κλείσιμο άρεσε ακόμα περισσότερο: ένα κόρο εκτελεσμένο με πολύ μπρίο από τον θίασο και την ορχήστρα. Όταν έπεσε η αυλαία, η κλάκα προσπάθησε μάταια να προκαλέσει ένα ανκόρ, αλλά όλοι είχαν ήδη σηκωθεί και κατευθύνονταν προς τις πόρτες.

Έσπρωχναν, ποδοπατούσαν ο ένας τον άλλο, και στριμωγμένοι ανάμεσα στις σειρές των καθισμάτων αντάλλαζαν εντυπώσεις. Η ίδια φράση επανερχόταν: «Είναι ανόητο».

Ένας κριτικός έλεγε ότι έπρεπε να πέσει πολύ ψαλίδι στο έργο. Όχι ότι το έργο ενδιέφερε ιδιαίτερα, αφού όλοι μιλούσαν για την Νανά. Ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ, που είχαν βγει από τους πρώτους, συναντήθηκαν με τον Σταϊνέρ και τον Μινιόν στον διάδρομο της πλατείας. Ο στενός αυτός διάδομος που φωτιζόταν από λάμπες φωταερίου, όμοιος με σήραγγα ανθρακωρυχείου, ήταν αποπνικτικός. Στάθηκαν μια στιγμή στην αρχή της δεξιάς σκάλας, προφυλαγμένοι από το γύρισμα της κουπαστής. Οι θεατές των πίσω θέσεων κατέβαιναν κάνοντας έναν συνεχόμενο θόρυβο με τα χοντρά τους παπούτσια. Η ροή των σκούρων φράκων συνεχιζόταν, ενώ μια ταξιθέτρια προσπαθούσε να διασώσει από τα σπρωξίματα του πλήθους μια καρέκλα, όπου είχε στοιβάξει τα πανωφόρια.

«Μα την ξέρω! φώναξε ο Σταϊνέρ μόλις είδε τον Φωσερύ. Σίγουρα, την έχω ξαναδεί κάπου... Στο "Καζινό", νομίζω ήταν, την μαζεύαμε απ' το πολύ μεθύσι.

— Εγώ, δεν ξέρω ακριβώς πού την έχω δει, είπε ο δημοσιογράφος. Όμως την έχω σίγουρα συναντήσει, όπως κι εσείς...»

Χαμήλωσε τη φωνή και πρόσθεσε γελώντας:

«Στης Τρικόν, ίσως.

— Αν είναι δυνατόν! Σ' ένα καταγώγι δηλαδή, τόνισε ο Μινιόν, που έδειχνε απηυδισμένος. Είναι να αηδιάζει κανείς πώς το κοινό δέχεται, έτσι, το κάθε τυχάρπαστο τσουλί. Σε λίγο, θα εκλείψουν οι τίμιες γυναίκες απ' το θέατρο... Μου φαίνεται ότι, τελικά, θα αναγκαστώ να απαγορεύσω στην Ροζ να παίζει.»

Ο Φωσερύ δεν μπόρεσε να μη χαμογελάσει. Εντωμεταξύ, ο ορυμαγδός από τα παπούτσια που κατρακυλούσαν στα σκαλιά δεν έλεγε να σταματήσει, ενώ ένας κοντός ανθρωπάκος έλεγε με σερνόμενη φωνή:

«Ποπό, ποπό! Τα 'χει τα πιασιματάκια της! Κάτι να πιάσεις, βρε αδερφέ!»

Στον διάδρομο, δυο νέοι πολύ καθωσπρέπει, με κατσαρωμένα στο σίδερο μαλλιά και τσακιστούς γιακάδες, μάλωναν. Ο ένας επαναλάμβανε τη λέξη: «Απαίσια! Απαίσια!» χωρίς να δίνει εξηγήσεις· ενώ ο άλλος απαντούσε λέγοντας: «Συγκλονιστική! Συγκλονιστική!» μη καταδεχόμενος ούτε και αυτός να επιχειρηματολογήσει.

Στον Λα Φαλουάζ άρεσε πολύ. Το μόνο που τόλμησε να παρατηρήσει είναι ότι θα ήταν καλύτερη εάν δούλευε τη φωνή της. Τότε, ο Σταϊνέρ, που είχε πάψει να προσέχει, σα να ξύπνησε ξαφνικά. Καλό θα ήταν να περιμένει κανείς πριν κρίνει. Ίσως να χάλαγε εντελώς στις επόμενες πράξεις. Το κοινό είχε δεχτεί το έργο με κάποια συγκατάβαση, σίγουρα όμως δεν

είχε ακόμα ενθουσιαστεί. Ο Μινιόν επέμενε να λέει ότι η παράσταση δεν θα έφτανε μέχρι το τέλος, και καθώς ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ προπορεύονταν για να ανέβουν στο φουαγιέ, έπιασε τον Σταϊνέρ από το μπράτσο, έγειρε κολλητά στον ώμο του και του ψιθύρισε:

«Να δείτε, φίλε μου, το κουστούμι της γυναίκας μου στην δεύτερη πράξη... Έχει μια προστυχιά!»

Πάνω, στο φουαγιέ, τρεις κρυστάλλινοι πολυέλαιοι έκαιγαν με έντονο φως. Οι δύο νέοι δίστασαν λίγο· από την γυάλινη πόρτα που ήταν ανοιχτή μπορούσε κανείς να δει, από τη μιαν άκρη του διαδρόμου ως την άλλη, μια θάλασσα από κεφάλια να πηγαινοέρχονται αδιάκοπα και προς τις δυο κατευθύνσεις. Παρ' όλ' αυτά μπήκαν. Πέντε έξι συντροφιές που συζητούσαν έντονα και χειρονομούσαν, κατάφερναν να μένουν ακίνητες παρά τα σπρωξίματα Οι υπόλοιποι περπατούσαν σε σειρές, χτυπώντας τα τακούνια τους πάνω στο λουστραρισμένο παρκέ, καθώς περιστρέφονταν. Δεξιά και αριστερά, ανάμεσα στις κολόνες από χρωματιστό μάρμαρο, κάθονταν οι κυρίες πάνω σε κόκκινους βελούδινους πάγκους, κοιτώντας με βαριεστημένο ύφος το πλήθος να περνάει, σαν αποχαυνωμένες από τη ζέστη. Πίσω τους, στους μεγάλους καθρέφτες, καθρεφτίζονταν οι κότσοι τους. Στο βάθος της αίθουσας, μπροστά στο κυλικείο, ένας άντρας με μεγάλη κοιλιά έπινε ένα ποτήρι αραιωμένο σιρόπι.

Ο Φωσερύ είχε βγει στο μπαλκόνι για να αναπνεύσει λίγο καθαρό αέρα. Ο Λα Φαλουάζ που μέχρι τότε παρατηρούσε τις φωτογραφίες των ηθοποιών, κρεμασμένες δίπλα στους καθρέφτες, ανάμεσα στις κολόνες, τελικά τον ακολούθησε κι αυτός. Μόλις είχαν σβήσει τη ράμπα των προβολέων στην πρόσοψη του θεάτρου. Ήταν σκοτεινά και είχε δροσιά στο μπαλκόνι. Αρχικά, νόμισαν ότι ήταν άδειο, μετά όμως διέκριναν έναν νεαρό, μόνο του, ακουμπισμένο στο πέτρινο κιγκλίδωμα, από την δεξιά πλευρά του μπαλκονιού, και βυθισμένο στη σκιά. Κάπνιζε το τσιγάρο του και η καύτρα του έλαμπε στο σκοτάδι. Ο Φωσερύ αναγνώρισε τον Νταγκενέ. Έσφιξαν τα χέρια.

«Μα τι κάνεις εδώ, αγαπητέ μου; ρώτησε ο δημοσιογράφος. Μη μου πεις ότι κρύβεσαι, εσύ συνήθως δεν φεύγεις από την πλατεία όταν έχει πρεμιέρα.»

— Καπνίζω, όπως βλέπεις», απάντησε ο Νταγκενέ.

Τότε, ο Φωσερύ για να τον φέρει σε δύσκολη θέση:

«Λοιπόν, πώς σου φαίνεται η καινούργια;... Λέγονται πολλά γι' αυτήν στους διαδρόμους, όχι και τόσο θετικά.

— Μπα, μάλλον από όσους απέρριψε! μουρμούρισε ο Νταγκενέ.»

Αυτή ήταν η μοναδική κρίση που έκανε για το ταλέντο της Νανάς. Ο Λα Φαλουάζ είχε σκύψει, κοίταζε τον δρόμο. Απέναντι, τα παράθυρα ενός ξενοδοχείου και μιας λέσχης ήταν έντονα φωτισμένα· ενώ, πάνω στο πίζο-

δρόμιο, μια σκοτεινή μάζα πελατών ήταν καθισμένη στα τραπεζάκια του καφέ «Μαντρίντ». Αν και η ώρα ήταν προχωρημένη, το πλήθος συνέχιζε να συνωστίζεται στη λεωφόρο. Προχωρούσαν με δυσκολία, καθώς κόσμος πρόβαλλε διαρκώς από τη στοά Ζουφρουά· κάποιοι έπρεπε να περιμένουν έως και πέντε λεπτά για να διασχίσουν τον δρόμο, τόσο μεγάλη ήταν η ουρά των αμαξών.

«Τι κίνηση! Τι θόρυβος!» επαναλάμβανε ο Λα Φαλουάζ που το Παρίσι εξακολουθούσε να τον εντυπωσιάζει.

Ένα κουδούνι ήχησε για πολλή ώρα και το φουαγιέ άδειασε. Όλοι έτρεχαν βιαστικοί στους διαδρόμους. Η αυλαία είχε ήδη ανοίξει, όταν ο κόσμος άρχισε να μπαίνει κατά ομάδες προς μεγάλη δυσαρέσκεια των ήδη καθισμένων θεατών. Όλοι επέστρεφαν στις θέσεις τους με την ανυπομονησία να διαγράφεται στο πρόσωπό τους και την προσοχή τους στραμμένη και πάλι προς τη σκηνή. Το πρώτο βλέμμα που έριξε ο Λα Φαλουάζ ήταν στην Γκαγκά. Ξαφνιάστηκε όμως όταν αντίκρισε στο πλάι της τον ψηλό εκείνο ξανθό νεαρό, ο οποίος προηγουμένως βρισκόταν στο θεωρείο της Λουσύ.

«Μα ποιος είναι επιτέλους αυτός;» ρώτησε.

Ο Φωσερύ δεν μπορούσε να δει.

«Α! Ναι, ο Λαμπορντέτ, είπε τελικά με την ίδια αδιαφορία.»

Τα σκηνικά της δεύτερης πράξης ήταν μια έκπληξη. Βρισκόμασταν σ' ένα καπηλειό, στις Απόκριες, στην «Μαύρη Μπάλα». Μασκαράδες τραγουδούσαν έναν χορό, χτυπώντας στο ρεφρέν τα τακούνια τους. Το αναπάντεχο αυτό λαϊκό διάλειμμα έφερε τόσο κέφι που το κοινό μπιζάρισε τον χορό. Τότε ήταν που έκαναν και οι θεοί την εμφάνισή τους, στο καπηλειό, για να ξεκινήσουν την έρευνά τους, παρασυρμένοι από την Ίριδα που καυχιόταν ότι δήθεν ήξερε την Γη. Ήταν μεταμφιεσμένοι για να περάσουν ινκόγκνιτο. Ο Δίας εμφανίστηκε ως βασιλιάς Δαγοβέρτος, με το παντελόνι του φορεμένο ανάποδα και ένα τεράστιο στέμμα από αλουμινόχαρτο στο κεφάλι. Ο Φοίβος, ως ο ξακουστός ταχυδρόμος του Λονζυμώ, και η Αθηνά, ως Νορμανδή παραμάνα. Ηχηρά γέλια υποδέχτηκαν τον Άρη που φορούσε ένα απίθανο κοστούμι Ελβετού ναυάρχου. Τα γέλια όμως έγιναν ξέφρενα, όταν οι θεατές αντίκρισαν τον Κρόνο, ντυμένο με μια νυχτικιά, φορώντας ένα ψηλό φουσκωτό σκουφί στο κεφάλι και βοστρυχάκια κολλημένα στους κροτάφους του, να σέρνει τις παντόφλες του και να λέει με νυσταλέα φωνή: «Έτσι είναι, οι ωραίοι έχουν χρέη. Πώς ν' αφήσεις τις γυναίκες παραπονεμένες;». Ακούστηκαν κάποια επιφωνήματα, ενώ ορισμένες κυρίες σήκωσαν λίγο τις βεντάλιες τους. Η Λουσύ, στο θεωρείο της, γελούσε τόσο δυνατά που η Καρολίν Εκέ αναγκάστηκε να την κάνει να σωπάσει χτυπώντας την χαϊδευτικά με τη βεντάλια.

Από κείνη τη στιγμή το έργο είχε σωθεί, και μάλιστα μια μεγάλη επι-

τυχία διαγραφόταν στον ορίζοντα. Το κοινό έδειχνε να απολαμβάνει εξαιρετικά το καρναβάλι αυτό των θεών, έναν Όλυμπο να σέρνεται στον βόρβορο, τον χλευασμό μιας ολόκληρης θρησκείας, της αρχαίας τραγωδίας. Ο πυρετός της ασέβειας κέρδιζε το εγγράμματο κοινό των πρώτων παραστάσεων. Ποδοπατούσαν τον μύθο, έσπαζαν τα αρχαία είδωλα. Ο Δίας ήταν σαν τρελός, ο Άρης σαλεμένος. Η βασιλεία γινόταν φάρσα και ο στρατός κωμωδία.

Όταν ο Δίας, που τσιμπήθηκε ξαφνικά με μια μικρή πλύστρα, άρχισε να χορεύει ένα ξέφρενο καν-καν, και η Σιμόν, που έκανε την πλύστρα, έδωσε μια με το πόδι της στη μύτη του άρχοντα των θεών, αποκαλώντας τον, μ' έναν πραγματικά αστείο τρόπο, «Χοντρέ μου μπαμπακούλη!», τότε η αίθουσα σείστηκε από ένα ακράτητο γέλιο. Ενώ χόρευαν, ο Φοίβος κέρναγε τσανάκια ζεστό κρασί την Αθηνά, και ο Ποσειδώνας καμάρωνε θρονιασμένος ανάμεσα σε επτά — οκτώ γυναίκες που τον τάιζαν τρυφερά στο στάμα. Όλοι καταλάβαιναν τα υπονοούμενα, πρόσθεταν άσεμνα νοήματα εκεί που δεν υπήρχαν, αθώες λέξεις διαστρέφονταν από τα επιφωνήματα της πλατείας. Πήγαινε καιρός που το κοινό του θεάτρου δεν είχε συρθεί σε μια τέτοια βλάσφημη βλακεία. Και αυτό το ανακούφιζε.

Η δράση, ωστόσο, συνεχιζόταν παρ' όλη την παραφροσύνη. Ο Ήφαιστος, ένας κομψός νεαρός, ντυμένος από πάνω ως κάτω στα κίτρινα -μέχρι και τα γάντια- με ένα μονόκλ στερεωμένο στο μάτι, έτρεχε πίσω από την Αφροδίτη, που τελικά εμφανίστηκε ως Ταβερνιάρισσα, μ' ένα μαντίλι δεμένο στο κεφάλι και το στήθος της να ξεχυλίζει κάτω από χοντροκομμένα χρυσαφικά. Η Νανά ήταν τόσο λευκή και παχουλή, τόσο φυσική στον ρόλο αυτόν της θρεμμένης κοπέλας, με τα φαρδιά λαγόνια και το απύλωτο στόμα, που κέρδισε το κοινό κατευθείαν. Η Ροζ Μινιόν, ως αξιολάτρευτο μωρό, με το ψάθινο σκουφάκι της και το κοντό της φουστανάκι από μουσελίνα, ξεχάστηκε αμέσως, παρότι είχε μόλις τραγουδήσει παθητικά τα παράπονα της Άρτεμης με ναζιάρικη φωνή. Η άλλη, η αφράτη αυτή κοπελάρα, που χτύπαγε τα μεριά της και κακάριζε σαν κότα, ανέδιδε γύρω της μια μυρωδιά ζωής, μια ισχυρή γυναικεία έλξη που μεθούσε το κοινό. Από την δεύτερη κιόλας πράξη, μπορούσε να κάνει ό,τι ήθελε: να στέκεται άσχημα στη σκηνή, να μη λέει ούτε μια νότα σωστή, να ξεχνάει τα λόγια της. Δεν είχε σημασία, έφτανε να στραφεί προς το κοινό και να γελάσει, για να δρέψει τις επευφημίες του. Όταν έκανε εκείνο το περίφημο κούνημα της λεκάνης της, όλη η πλατεία έπαιρνε φωτιά, μια θέρμη ανέβαινε από εξώστη σε εξώστη μέχρι την οροφή. Την ίδια αίσθηση προκάλεσε και όταν έσυρε πρώτη τον χορό. Βρισκόταν εκεί, με το ένα χέρι στη μέση, σα στο σπίτι της: είχε κατεβάσει την Αφροδίτη στο πεζοδρόμιο, την είχε καθίσει στο χαντάκι. Και η μουσική ήταν σα να είχε γραφτεί για την λαϊκή φωνή της, μια μουσική για σουραύλι, που είχε κάτι

από τα πανηγύρια του Σαιν-Κλου, με την στριγκιά φωνή του κλαρίνου και τα χοροπηδητά του φλάουτου.

Το κοινό έκανε ανκόρ σε δυο ακόμα νούμερα. Το βαλς της έναρξης, με τον παιχνιδιάρικο ρυθμό, είχε επιστρέψει και συνέπαιρνε τώρα τους θεούς. Η Ήρα, ντυμένη Αγρότισσα, τσάκωσε τον Δία με την πλύστρα του και του τις έβρεξε. Η Άρτεμη, που έπιασε την Αφροδίτη να δίνει ραντεβού στον Άρη, έσπευσε να υποδείξει το μέρος και την ώρα της συνάντησης στον Ήφαιστο, που φώναξε: «Έχω το σχέδιο μου». Τα υπόλοιπα δεν ήταν και πολύ καθαρά. Η έρευνα κορυφώθηκε σε έναν τελευταίο χορό, μετά από τον οποίο ο Δίας, ξέπνοος και μούσκεμα στον ιδρώτα, δίχως το στέμμα του πια, δήλωσε ότι όλα τα γυναικάκια της Γης ήταν θεσπέσια και ότι οι άνδρες είχαν ολωσδιόλου άδικο.

Η αυλαία έπεσε, όταν κάποιες φωνές ακούστηκαν, πάνω από τις επευφημίες, να φωνάζουν:

«Όλοι μαζί! Όλοι μαζί!»

Τότε, η αυλαία ξανασηκώθηκε και οι ηθοποιοί ξαναβγήκαν στη σκηνή πιασμένοι χέρι-χέρι. Στο κέντρο, η Νανά και η Ροζ Μινιόν, η μία πλάι στην άλλη, υποκλίνονταν. Όλοι χειροκροτούσαν, η κλάκα επευφημούσε. Μετά, σιγά σιγά, η αίθουσα άδειασε σχεδόν.

«Πρέπει να χαιρετήσω την κόμισσα Μυφφά, είπε ο Λα Φαλουάζ.

— Έτσι μπράβο, να με συστήσεις κιόλας, απάντησε ο Φωσερύ. Θα κατεβούμε μετά.»

Δεν ήταν εύκολο, όμως, να φτάσουν στα θεωρεία του πρώτου εξώστη. Στον διάδρομο, ο συνωστισμός ήταν απερίγραπτος. Για να περάσουν μέσα από το πλήθος, έπρεπε να προχωρούν πλάγια, γλιστρώντας ανάμεσα στον κόσμο, ανοίγοντας δρόμο με τους αγκώνες τους. Ακουμπισμένος στον τοίχο, κάτω από μια μπρούντζινη λάμπα, όπου έκαιγε μια φλόγα γκαζιού, ο χοντρός κριτικός θεάτρου διατύπωνε κρίσεις για την παράσταση μπροστά σε μια ομήγυρη, που τον άκουγε προσεκτικά. Κάποιοι, περνώντας από δίπλα, ψιθύριζαν τ' όνομά του. Σύμφωνα με τη φήμη που κυκλοφορούσε στον διάδρομο, δεν είχε σταματήσει να γελάει σ' όλη την πράξη. Ωστόσο, εμφανιζόταν πολύ αυστηρός και όλο έκανε λόγο για καλό γούστο και ηθική. Λίγο πιο κει, ο κριτικός με τα λεπτά χείλη ήταν γεμάτος καλοσύνη· άφηναν όμως μια ξινή γεύση τα λόγια του, σαν χαλασμένο γάλα.

Ο Φωσερύ έψαχνε με το βλέμμα στα θεωρεία, μέσα από τα στρογγυλά ανοίγματα στις πόρτες. Τον σταμάτησε όμως ο κόμης ντε Βαντέβρ, ρωτώντας τον κάτι. Όταν έμαθε ότι οι δυο εξάδερφοι σκόπευαν να χαιρετήσουν τους Μυφφά, τους υπέδειξε το θεωρείο 7, απ' όπου ακριβώς έβγαινε. Μετά, σκύβοντας στο αυτί του δημοσιογράφου, είπε: «Δε μου λες, αγαπητέ μου, αυτή η Νανά, είμαι σίγουρος ότι είναι αυτή που είδαμε ένα βράδυ στη γωνία της οδού ντε Προβάνς...

— Μα, ναι! Αυτό είναι, έχεις δίκιο, φώναξε ο Φωσερύ. Κι έλεγα που την ξέρω...».

Ο Λα Φαλουάζ συνέστησε τον εξάδερφό του στον κόμη Μυφφά ντε Μπεβίλ, που φάνηκε πολύ ψυχρός. Στο άκουσμα όμως του ονόματος του Φωσερύ, η κόμισσα είχε σηκώσει το κεφάλι και συνεχάρη τον δημοσιογράφο για τα άρθρα του στο *Φιγκαρό,* με μια διακριτική φιλοφρόνηση. Ακουμπισμένη στο βελούδινο στηθαίο, είχε στρίψει κατά το ήμισυ, με μια χαριτωμένη κίνηση των ώμων. Κουβέντιασαν λίγο και η συζήτηση ήρθε στην Διεθνή Έκθεση.

«Θα είναι πολύ όμορφα, είπε ο κόμης, που, πάνω στο τετράγωνο πρόσωπό του, τα αρμονικά του χαρακτηριστικά διατηρούσαν μια επίσημη σοβαρότητα. Επισκέφτηκα το Πεδίον του Άρεως σήμερα... Έμεινα έκθαμβος.

— Λέγεται ότι αποκλείεται να είμαστε έτοιμοι, τόλμησε να πει ο Λα Φαλουάζ. Υπάρχει μια τέτοια σπατάλη...»

Ο κόμης όμως τον διέκοψε αυστηρά.

«Θα είμαστε έτοιμοι... Αυτή είναι η επιθυμία του αυτοκράτορα...»

Ο Φωσερύ τους διηγήθηκε εύθυμα πώς παραλίγο να κλειστεί στο, υπό κατασκευή τότε, ενυδρείο μια μέρα που είχε πάει να βρει ένα θέμα για κάποιο άρθρο του. Η κόμισσα χαμογέλασε. Πότε πότε κοίταζε προς την αίθουσα υψώνοντας το χέρι της, στο οποίο φορούσε ένα λευκό γάντι μέχρι τον αγκώνα, και έκανε αργά αέρα με τη βεντάλια της. Η αίθουσα είχε σχεδόν αδειάσει και έπεφτε σε λήθαργο. Κάποιοι κύριοι στην πλατεία είχαν ανοίξει τις εφημερίδες, και οι κυρίες χαιρετούσαν φίλους με μεγάλη άνεση, σαν να ήταν στο σπίτι τους. Ακουγόταν μόνο ο ψίθυρος από κάποιες πολιτισμένες συζητήσεις· ενώ η λάμψη του πολυελαίου ήταν σαν να θάμπωνε πίσω από την λεπτή σκόνη που η αναταραχή του διαλείμματος είχε σηκώσει. Στις πόρτες, κάποιοι άνδρες συνωστίζονταν για να κοιτάξουν όσες κυρίες παρέμεναν καθισμένες. Και έμεναν εκεί, ακίνητοι, για ένα λεπτό, τεντώνοντας τον λαιμό τους πάνω από τον λευκό θώρακα των πουκαμίσων τους.

«Σας περιμένουμε την άλλη Τρίτη», είπε η κόμισσα στον Λα Φαλουάζ.

Κάλεσε και τον Φωσερύ, ο οποίος απάντησε με μια υπόκλιση. Κανείς δεν αναφέρθηκε στην παράσταση και το όνομα της Νανάς δεν ειπώθηκε καν. Ο κόμης διατηρούσε μια τέτοια άκαμπτη αξιοπρέπεια που θα έλεγε κανείς ότι βρισκόταν σε συνεδρίαση του Νομοθετικού Σώματος. Είπε απλώς, για να δικαιολογήσει την παρουσία τους, ότι στον πεθερό του άρεσε το θέατρο. Η πόρτα του θεωρείου πρέπει να είχε μείνει ανοιχτή, όταν ο μαρκήσιος ντε Σουάρ βγήκε για να αφήσει χώρο στους επισκέπτες· φαινόταν τώρα εκεί, στο άνοιγμα της πόρτας, να ορθώνει το γεροντικό αλλά ψηλό παράστημά του, με το λευκό πλαδαρό του πρόσωπο να ξεπρο-

βάλλει κάτω από ένα πλατύγυρο καπέλο, καθώς παρακολουθούσε με ανήσυχα μάτια τις γυναίκες που περνούσαν. Μόλις η κόμισσα έκανε την πρόσκλησή της, ο Φωσερύ αποχώρησε κρίνοντας ότι θα ήταν άπρεπο να συζητήσει για το έργο. Ο Λα Φαλουάζ βγήκε τελευταίος από το θεωρείο. Είχε μόλις διακρίνει στο θεωρείο του κόμη ντε Βαντέβρ, εκείνον τον ξανθό, τον Λαμπορντέτ, που είχε θρονιαστεί για τα καλά δίπλα στην Μπλανς ντε Σιβρύ και της μιλούσε από κοντά.

«Να πάρει, είπε προλαβαίνοντας τον ξάδερφό του, αυτός ο Λαμπορντέτ όλες τις ξέρει;.. Τώρα είναι με την Μπλανς.

— Φυσικά, και τις ξέρει όλες, απάντησε ήρεμα ο Φωσερύ. Μα από πού σε φέρανε, αγαπητέ μου;»

Ο διάδρομος είχε αρχίσει ν' αδειάζει. Ο Φωσερύ ετοιμαζόταν να κατέβει, όταν τον φώναξε η Λουσύ Στιουάρτ. Στεκόταν στο βάθος του διαδρόμου μπροστά από την πόρτα του θεωρείου της. Έκανε φρικτή ζέστη εκεί μέσα, είπε, και στάθηκε στη μέση μαζί με την Καρολίν Εκέ και τη μητέρα της, μασουλώντας πραλίνες. Μια ταξιθέτρια κουβέντιαζε μητρικά μαζί τους. Η Λουσύ μάλωσε τον δημοσιογράφο: ωραίος ήταν, ανέβαινε να χαιρετήσει όλες τις άλλες και αυτές ούτε τις ρώτησε εάν χρειάζονταν νερό! Μετά, αλλάζοντας θέμα:

«Ξέρεις, αγαπητέ μου, εμένα μου αρέσει πολύ η Νανά.»

Ήθελε να τον κρατήσει στο θεωρείο για την τελευταία πράξη. Αυτός όμως τους ξέφυγε, υποσχόμενος να τις συναντήσει στην έξοδο. Κάτω, μπροστά στο θέατρο, ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ άναψαν τσιγάρο. Ένα πλήθος έκλεινε το πεζοδρόμιο, μια ουρά ανθρώπων που είχαν κατέβει από το πλατύσκαλο για να ρουφήξουν τη δροσιά της νύχτας, μέσα στο βουητό του δρόμου που άρχιζε σιγά σιγά να σβήνει.

Εντωμεταξύ, ο Μινιόν είχε καταφέρει να σύρει τον Σταϊνέρ ως το καφέ «Βαριετέ». Βλέποντας την επιτυχία της Νανάς, είχε αρχίσει να την εκθειάζει, ενώ παρατηρούσε ταυτόχρονα τον τραπεζίτη με την άκρη του ματιού του. Τον ήξερε καλά˙ τον είχε ήδη βοηθήσει δυο φορές να απατήσει την Ροζ, και μετά της τον είχε φέρει πάλι πίσω, μετανοημένο και πιστό, όταν το καπρίτσιο του *τού* περνούσε. Μέσα στο καφέ, οι πελάτες συνωστίζονταν γύρω από τα μαρμάρινα τραπεζάκια. Κάποιοι έπιναν όρθιοι, βιαστικά· και οι φαρδείς καθρέφτες αντανακλούσαν στο άπειρο τη θάλασσα αυτή από κεφάλια, κάνοντας την στενή αίθουσα να μοιάζει αφύσικα μεγάλη, με τους τρεις πολυελαίους της, τους πάγκους από απομίμηση δέρματος και την γυριστή σκάλα, στρωμμένη με κόκκινο χαλί. Ο Σταϊνέρ κάθισε σ' ένα τραπέζι στην πρώτη αίθουσα, που ήταν ανοιχτή πάνω στον δρόμο, καθώς είχαν ήδη βγάλει τις τζαμόπορτες -λίγο νωρίς ίσως για την εποχή. Βλέποντας τον Φωσερύ και τον Λα Φαλουάζ να περνούν τους σταμάτησε.

«Ελάτε να πιείτε μια μπίρα μαζί μας.»

Μια ιδέα όμως του τριβέλιζε το μυαλό: ήθελε να πετάξει ένα μπουκέτο λουλούδια στην Νανά. Τελικά, φώναξε έναν σερβιτόρο, τον οποίο αποκάλεσε με οικειότητα Ωγκΰστ. Ο Μινιόν, που άκουγε, του έριξε ένα τόσο παγερό βλέμμα, που τα έχασε και ψέλλισε:

«Δυο ανθοδέσμες, Ωγκύστ, να τα δώσετε στην ταξιθέτρια. Μία για κάθε κυρία, την κατάλληλη στιγμή, εντάξει;»

Στην άλλη άκρη της αίθουσας, μια κοπέλα, δεκαοχτώ ετών το πολύ, καθόταν ακίνητη, ακουμπισμένη με το κεφάλι στο πλαίσιο ενός καθρέφτη, μπροστά σ' ένα άδειο ποτήρι, σαν αποκοιμισμένη από μια μακριά και ανώφελη αναμονή. Είχε ένα πρόσωπο παρθένου, με τα βελούδινα της μάτια, γλυκά και αθώα, κάτω από τα ωραία μπουκλωτά σταχτοκίτρινα μαλλιά της. Φορούσε ένα ξεβαμμένο πράσινο μεταξωτό φουστάνι κι ένα στρογγυλό καπέλο, τσακισμένο από τα πολλά χτυπήματα. Ήταν κάτωχρη από τη δροσιά της νύχτας.

«Α! Να κι η Σατέν», μουρμούρισε ο Φωσερύ βλέποντάς την. Ο Λα Φαλουάζ θέλησε να μάθει. Α! τίποτα, μωρέ, μια του δρόμου. Ήταν όμως τόσο αθυρόστομη που της έπιαναν συχνά την κουβέντα, γιατί την έκαναν κέφι. Ο δημοσιογράφος είπε τότε υψώνοντας τη φωνή:

«Τι κάνεις εδώ, Σατέν;

— Βαριέμαι τη ζωή μου», απάντησε ήρεμα η Σατέν, χωρίς να κουνηθεί.

Οι τέσσερις άνδρες που το βρήκαν πολύ γουστόζικο έβαλαν τα γέλια.

Ο Μινιόν τους διαβεβαίωνε ότι δεν υπήρχε λόγος να βιαστούν: ήθελαν είκοσι λεπτά για να στήσουν τα σκηνικά της τρίτης πράξης. Οι δυο νέοι όμως, που είχαν τελειώσει την μπίρα τους, θέλησαν να επιστρέψουν έπιανε και κρύο. Τότε, ο Μινιόν, όταν έμεινε μόνος με τον Σταϊνέρ, ακούμπησε τους αγκώνες του πάνω στο τραπέζι και του είπε καταπρόσωπο.

«Λοιπόν, το συμφωνήσαμε, έτσι; θα πάμε σπίτι της, θα σας συστήσω εγώ... Ε, και η γυναίκα μου δε χρειάζεται να το μάθει, θα μείνει μεταξύ μας αυτό,»

Όταν Επέστρεψαν στις θέσεις τους, ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ πρόσεξαν στα δεύτερα θεωρεία μια όμορφη γυναίκα, απλά ντυμένη. Συνοδευόταν από έναν σοβαρό κύριο, έναν τμηματάρχη του υπουργείου Εσωτερικών, τον οποίο ο Λα Φαλουάζ είχε κάποια στιγμή γνωρίσει στους Μυφφά. Όσο για τον Φωσερύ, αυτός είχε την εντύπωση ότι το όνομά της ήταν κυρία Ρομπέρ: μια τίμια γυναίκα, που είχε βέβαια εραστές, από έναν όμως κάθε φορά, και πάντα κάποιον αξιοσέβαστο κύριο.

Μετά, αναγκάστηκαν να στρέψουν αλλού το βλέμμα τους: ο Νταγκενέ τους χαμογελούσε. Τώρα που η Νανά είχε επιτυχία, δεν κρυβόταν πια, περιφερόταν μάλιστα θριαμβευτής στους διαδρόμους. Δίπλα του, το σχολιαρόπαιδο δεν το είχε κουνήσει από τη θέση του, βυθισμένο σε μια εκστα-

τική καταληψία, από την αίσθηση που του είχε προκαλέσει η Νανά. Αυτό είναι γυναίκα! έλεγε και γινόταν κατακόκκινος, ενώ έβαζε κι έβγαζε μηχανικά τα γάντια του. Καθώς όμως ο διπλανός του ανέφερε την Νανά, τόλμησε να ρωτήσει.

«Με συγχωρείτε, κύριε, την κυρία που παίζει, την γνωρίζετε;

— Ναι, κάπως, ψιθύρισε ο Νταγκενέ, έκπληκτος και διστακτικός.

— Άρα γνωρίζετε και που μένει;»

Η ερώτηση, όπως του απευθύνθηκε έτσι άμεσα, ήχησε τόσο ωμή που του ήρθε να απαντήσει μ' ένα χαστούκι.

«Όχι», απάντησε ψυχρά.

Και γύρισε την πλάτη. Το ξανθό αγόρι κατάλαβε ότι είχε διαπράξει κάποια αγένεια, κοκκίνισε ακόμα περισσότερο και απόμεινε τρομαγμένος.

Ακούστηκαν τα τρία χτυπήματα και οι ταξιθέτριες -φορτωμένες με γούνες και πανωφόρια- επέμεναν να προσπαθούν να παραδώσουν τα ρούχα στο βεστιάριο, *ανάμεσα* στο πλήθος που επέστρεφε στις θέσεις του. Η κλάκα χειροκρότησε για τα καινούργια σκηνικά: μια σπηλιά στην Αίτνα, σκαμμένη σ' ένα αργυρωρυχειο που άστραφτε σαν ολοκαίνουργιο νόμισμα. Στο βάθος, το σιδηρουργείο του Ηφαίστου έφεγγε σαν ηλιοβασίλεμα. Η Άρτεμη, ήδη από την δεύτερη πράξη συμμαχούσε με τον θεό, ο οποίος τώρα έπρεπε να προσποιηθεί ότι φεύγει ταξίδι για ν' αφήσει το πεδίο ελεύθερο στην Αφροδίτη και τον Άρη. Μετά, μόλις η Άρτεμη έμεινε μόνη, εμφανίστηκε και η Αφροδίτη. Η αίθουσα ανατρίχιασε. Η Νανά ήταν γυμνή. Ήταν γυμνή με μια γαλήνια τόλμη, σίγουρη για την παντοδυναμία της σάρκας της. Φορούσε μόνο ένα τουλπάνι. Οι στρογγυλοί της ώμοι, τα στήθη της σαν αμαζόνας, που οι ροδαλές τους άκρες ορθώνονταν σκληρές σαν αιχμές, τα φαρδιά της λαγόνια που σείονταν μ' ένα λάγνο κούνημα, οι ξανθοί παχουλοί της γλουτοί, όλο της το σώμα φαινόταν μπορούσε να το φανταστεί κανείς, το έβλεπε κάτω από το λεπτό ύφασμα, λευκό σαν τον αφρό του κύματος. Ήταν η Αφροδίτη αναδυόμενη από τα κύματα με μόνο πέπλο τα μαλλιά της. Και όταν η Νανά σήκωσε τα χέρια, φάνηκαν, στα φώτα της ράμπας, οι χρυσαφιές τρίχες της μασχάλης της. Κανένα χειροκρότημα δεν ακούστηκε. Κανείς πια δε γελούσε· στα σοβαρά πρόσωπα των ανδρών, τα χαρακτηριστικά είχαν τραβηχτεί, τα ρουθούνια τους είχαν στενέψει και το στόμα τους ήταν στεγνό και ερεθισμένο. Ένα αεράκι σαν να 'χε μόλις φυσήξει, γεμάτο από μια υπόγεια απειλή. Ξαφνικά, στη θέση της αγαθής κοπέλας ορθωνόταν τώρα η γυναίκα, ανησυχητική, φέρνοντας την παραφροσύνη του φύλου της, δείχνοντας τον άγνωστο κόσμο του πόθου. Η Νανά εξακολουθούσε να χαμογελάει, μ' ένα μοχθηρό όμως πλέον χαμόγελο αρπαχτικής γυναίκας, που κατασπαράζει τους άνδρες.

«Θεέ μου!» είπε απλώς ο Φωσερύ στον Λα Φαλουάζ.

Ο Άρης εντωμεταξύ ήρθε σπεύδοντας στο ραντεβού, με το λοφίο του· βρισκόταν τώρα ανάμεσα στις δυο θεές. Ακολούθησε μια σκηνή έξοχα παιγμένη από τον Πρυλλιέρ. Από τη μια η Άρτεμη τον χαϊδολογούσε σε μια τελευταία απόπειρα να τον κερδίσει, πριν τον παραδώσει στον Ήφαιστο, από την άλλη η Αφροδίτη, ερεθισμένη από την παρουσία της αντιζήλου, τον καλόπιανε¨ και ο Άρης αφηνόταν σ' αυτά τα χάδια με τη μακαριότητα ενός χορτάτου μωρού. Η σκηνή κορυφώθηκε σ' ένα μεγάλο τρίο· τότε, μια ταξιθέτρια εμφανίστηκε στο θεωρείο της Λουσύ Στιουάρτ και πέταξε δυο τεράστιες ανθοδέσμες από λευκές πασχαλιές. Ακούστηκαν χειροκροτήματα, η Νανά και η Ροζ χαιρέτησαν το κοινό, ενώ ο Πρυλλιέρ μάζευε τις ανθοδέσμες. Ένα μέρος της πλατείας γύρισε προς το μέρος του θεωρείου του Σταϊνέρ και του Μινιόν. Ο τραπεζίτης, που είχε αναψοκοκκινίσει, κουνούσε σπασμωδικά το πιγούνι του σαν κάτι να τον ενοχλούσε στο λαιμό.

Αυτό που ακολούθησε, όμως, συντάραξε πραγματικά το κοινό. Η Άρτεμη έφυγε από τη σκηνή έξω φρενών και η Αφροδίτη, που καθόταν σ' ένα πράσινο από βρύα παγκάκι, φώναξε ξαφνικά τον Άρη κοντά της. Ποτέ άλλοτε δεν είχε παιχτεί στο θέατρο μια τόσο προκλητική σκηνή αποπλάνησης. Η Νανά με τα χέρια τυλιγμένα γύρω από τον λαιμό του Πρυλλιέρ άρχισε να τον τραβά προς το μέρος της, όταν εμφανίστηκε στο βάθος της σκηνής ο Φοντάν με μια έκφραση γελοίας οργής, μιμούμενης υστερικά τους μορφασμούς ενός απατημένου συζύγου, που πιάνει τη γυναίκα του στα πράσα. Κρατούσε στα χέρια το περίφημο συρμάτινο πλέγμα και το κράδαινε στον αέρα, σαν ψαράς που ετοιμάζεται να ρίξει δίχτυα. Έτσι, μ' ένα πανέξυπνο κόλπο η Αφροδίτη και ο Άρης πιάστηκαν στην παγίδα: το δίχτυ τους αιχμαλώτισε ακινητοποιώντας τους στη στάση δύο ευτυχισμένων εραστών.

Ένας ψίθυρος άρχισε να μεγαλώνει σαν στεναγμός. Κάποιοι χειροκρότησαν, ενώ όλα τα κιάλια ήταν καρφωμένα στην Αφροδίτη. Η Νανά είχε αρχίσει να κερδίζει σταδιακά το κοινό, και τώρα κάθε άνδρας βρισκόταν κυριευμένος απ' τη γοητεία της. Ο πόθος που πήγαζε από μέσα της οαν από ζώο σε οργασμό απλωνόταν ολοένα μέσα στην αίθουσα, καταλαμβάνοντας όλο τον χώρο. Τη στιγμή αυτή, και η παραμικρή της κίνηση ήταν πόθος, μπορούσε να ξυπνήσει τη σάρκα και μ' ένα κούνημα των δακτύλων της ακόμα. Η πλάτη των ανδρών κύρτωνε και ριγούσε σαν αόρατα δοξάρια να χάιδευαν τους μυς τους. Στον σβέρκο τους, το χνούδι ανατρίχιαζε κάτω από τη θερμή ανήσυχη ανάσα άγνωστων γυναικών. Ο Φωσερύ κοίταξε μπροστά του το σχολιαρόπαιδο, που το πάθος το είχε κάνει σχεδόν να ανασηκωθεί από το κάθισμά του. Από περιέργεια έριξε μια ματιά και στον κόμη ντε Βαντέβρ: ήταν πολύ χλομός με τα χείλη σφιγμένα· μετά,

στον χοντρο-Σταϊνέρ, που είχε μείνει σαν αποσβολωμένος, στον Λαμπορντέτ που κοίταζε έκπληκτος σαν έμπορος αλόγων που θαυμάζει μια τέλεια φοράδα, στον Νταγκενέ που τ' αυτιά του είχαν κοκκινίσει και κουνιόνταν από ευχαρίστηση. Ύστερα, από ένστικτο γύρισε πίσω του και κοίταξε πάλι· έμεινε έκπληκτος στο θέαμα που παρουσίαζε το θεωρείο των Μυφφά. Πίσω από την κόμισσα, πάντα λευκή και σοβαρή, φάνηκε ο κόμης να χάσκει με το πρόσωπο γεμάτο κόκκινες κηλίδες. Ενώ, δίπλα του, τα θολά μάτια του κόμη ντε Σουάρ φωσφόριζαν στο σκοτάδι σα γατίσια, ρίχνοντας χρυσές σπίθες. Η ατμόσφαιρα ήταν αποπνικτική, οι περίτεχνες κομμώσεις βάραιναν πάνω στα ιδρωμένα κεφάλια. Εδώ και τρεις ώρες που είχε ξεκινήσει η παράσταση, οι ανάσες είχαν θερμάνει τον αέρα με μια μυρωδιά ανθρώπινου σώματος. Η σκόνη που αιωρείτο ακίνητη πάνω από τον πολυέλαιο γινόταν πυκνή κάτω από τις φλόγες του γκαζιού. Όλη η αίθουσα είχε αρχίσει να παραπαίει, γλιστρούσε στον ίλιγγο, κατάκοπη και ερεθισμένη, όπως σ' αυτούς τους μεταμεσονύκτιους πόθους που, μισοκοιμισμένοι, ψηλαφούν στο σκοτάδι ανάμεσα στα σεντόνια. Η Νανά μπροστά σε αυτό το λιγωμένο κοινό, των πεντακοσίων στοιβαγμένων θεατών, βυθισμένων στην κατάπτωση και την νευρική κούραση του τέλους της παράστασης, έβγαινε νικήτρια με την αλαβάστρινη σάρκα της και το φύλο της, ικανό να καταστρέψει όλον αυτόν τον κόσμο, και παρ' όλ' αυτά να παραμείνει άθικτο.

Η παράσταση τέλειωνε. Μετά τις θριαμβευτικές επικλήσεις του Ηφαίστου, όλος ο Όλυμπος παρήλασε μπροστά στους ερωτευμένους, βγάζοντας κραυγές έκπληξης και ευθυμίας. Ο Δίας έλεγε: «Γιε μου, δεν είναι σοβαρά πράγματα να μας φωνάζεις να δούμε αυτό». Στη συνέχεια έγινε μια ανατροπή της κατάστασης υπέρ της Αφροδίτης. Η χορωδία των απατημένων συζύγων, που την είχε και πάλι εισαγάγει η Ίριδα στη σκηνή, ικέτευσε τον άρχοντα των θεών να μην εκπληρώσει το αίτημά τους: από τότε που οι γυναίκες έπαψαν να βγαίνουν από το σπίτι έκαναν τη ζωή αφόρητη στους άνδρες. Προτιμούσαν να είναι απατημένοι αλλά ευτυχισμένοι σύζυγοι· αυτό ήταν και το ηθικό δίδαγμα του έργου. Έτσι, η Αφροδίτη αφέθηκε ελεύθερη, ο Ήφαιστος πήρε επίσημα διαζύγιο, ο Άρης τα ξαναβρήκε με την Άρτεμη και ο Δίας ξαπόστειλε την μικρή πλύστρα σε έναν αστερισμό, για να βρει την ησυχία του στο σπιτικό του. Έβγαλαν, τέλος, τον Έρωτα απ' το κελί του, όπου αντί να κλίνει το ρήμα «αγαπώ», αυτός έκανε σαΐτες. Η παράσταση έκλεισε με μια αποθέωση: η χορωδία των κερατάδων τραγούδησε γονατιστή έναν ύμνο ευγνωμοσύνης στην Αφροδίτη· εκείνη, έστεκε εκεί χαμογελαστή και υπέροχη μέσα στην παντοδύναμη γύμνια της.

Οι θεατές, ήδη όρθιοι, κατευθύνονταν προς την έξοδο. Ακούστηκαν τα ονόματα των συγγραφέων και το κοινό κάλεσε δυο φορές τους ηθοποιούς

στη σκηνή μέσα σ' έναν καταιγισμό επευφημιών, ενώ μια φρενήρης κραυγή «Νανά! Νανά» έτρεχε από στόμα σε στόμα. Μετά, προτού η αίθουσα καλά καλά αδειάσει, έπεσε σκοτάδι. Τα φώτα της ράμπας έσβησαν, ο πολυέλαιος χαμήλωσε, οι χρυσές διακοσμήσεις των θεωρείων καλύφθηκαν με γκρίζα υφάσματα που είχαν τραβηχτεί από τα θεωρεία. Και η αίθουσα, ζεστή και θορυβώδης μέχρι πριν από λίγο, έπεσε σ' έναν βαθύ ύπνο, ενώ μια μυρωδιά υγρασίας και σκόνης άρχιζε να ανεβαίνει. Μπροστά στο θεωρείο της, η κόμισσα Μυφφά στεκόταν άκαμπτη και τυλιγμένη μέσα στη γούνα της· περίμενε να προχωρήσει το πλήθος, κοιτάζοντας στο σκοτάδι.

Μέσα στους διαδρόμους, όλοι πολιορκούσαν τις ταξιθέτριες που είχαν αρχίσει να τα χάνουν από τους σωρούς των πεταμένων ρούχων. Ο Φωσερύ και ο Λα Φαλουάζ είχαν σπεύσει να βγουν πρώτοι για να παρακολουθήσουν την έξοδο του κοινού. Κατά μήκος του προθαλάμου, άντρες ήταν παραταγμένοι, ενώ από την διπλή σκάλα, δυο ατέλειωτες σειρές θεατών κατέβαιναν αργά σ' έναν συμπαγή και κανονικό σχηματισμό. Ο Σταϊνέρ, παρασυρμένος από τον Μινιόν, ήταν από τους πρώτους που βγήκε. Ο κόμης ντε Βαντέβρ έφυγε με την Μπλανς ντε Σιβρύ στο πλευρό του. Η Γκαγκά και η κόρη της φάνηκαν να διστάζουν λίγο, αμέσως όμως ο Λαμπορντέτ έσπευσε να τους βρει μια άμαξα, και τις έβαλε μέσα κλείνοντάς τους με αβρότητα την πόρτα. Κανείς δεν είδε τον Νταγκενέ να φεύγει. Το σχολιαρόπαιδο, με φλογισμένα τα μάγουλα, πήγε τρέχοντας στη στοά των Πανοραμάτων, αποφασισμένο να περιμένει μπροστά στην πόρτα την έξοδο των ηθοποιών βρήκε όμως την καγκελόπορτα κλειστή. Η Σατέν, τότε, που στεκόταν όρθια στο πεζοδρόμιο, ήρθε προς το μέρος του και τον άγγιξε με τα φουστάνια της. Όμως αυτός, απελπισμένος, αρνήθηκε απότομα και χάθηκε μέσα στο πλήθος με δάκρυα πόθου και ανημποριάς στα μάτια. Κάποιοι θεατές άναβαν πούρα και απομακρύνονταν σιγοτραγουδώντας: «Όταν η Αφροδίτη τριγυρνάει τα βράδια...». Η Σατέν επέστρεψε στο «Βαριετέ», όπου ο Ωγκύστ την άφηνε συνήθως να τρώει τη ζάχαρη που άφηναν οι πελάτες. Τελικά, ένας χοντρός άντρας, που έβγαινε ξαναμμένος από το θέαμα, την πήρε μαζί του σε μια σκοτεινή γωνιά της λεωφόρου που είχε αρχίσει ν' αποκοιμιέται.

Ο κόσμος όμως εξακολουθούσε να κατεβαίνει. Ο Λα Φαλουάζ περίμενε την Κλαρίς. Ο Φωσερύ είχε υποσχεθεί στην Λουσύ Στιουάρτ να συναντήσει αυτήν με την Καρολίν Εκέ και τη μητέρα της. Κατέφτασαν, τελικά, οι κυρίες καταλαμβάνοντας μια ολόκληρη μεριά του προθαλάμου και γελώντας δυνατά, την ίδια στιγμή που οι Μυφφά περνούσαν παγεροί. Ο Μπορντενάβ, που είχε ξεπροβάλει από μια μικρή πόρτα, κατάφερε να εξασφαλίσει από τον Φωσερύ την ρητή υπόσχεση ενός άρθρου. Ήταν κάθιδρος, κόκκινος στο πρόσωπο, σαν μεθυσμένος από την επιτυχία.

«Εσείς πάτε για τουλάχιστον διακόσιες παραστάσεις, είπε όλος ευγένεια ο Λα Φαλουάζ. Όλο το Παρίσι πρόκειται να παρελάσει από το θέατρό σας.»

Ο Μπορντενάβ συγχυσμένος από την παρατήρηση έδειξε με μια απότομη κίνηση του σαγονιού του το κοινό που συνωστιζόταν στον προθάλαμο, τον όχλο αυτόν που με τα χείλη στεγνά και τα μάτια φλογισμένα ονειρευόταν να κάνει δική του την Νανά, και φώναξε με βία:

«Πες επιτέλους το μπουρδέλο μου, ανόητε!»

2

Την επομένη το πρωί, στις δέκα η ώρα, η Νανά κοιμόταν ακόμα. Έμενε στη λεωφόρο Ωσμάν, στον δεύτερο όροφο ενός μεγάλου νεόκτιστου σπιτιού, του οποίου ο ιδιοκτήτης νοίκιαζε τα διαμερίσματα σε ανύπαντρες γυναίκες, για να υφίστανται αυτές τις δυσκολίες της πρώτης εγκατάστασης. Κάποιος πλούσιος έμπορος από την Μόσχα, που είχε έρθει να περάσει τον χειμώνα στο Παρίσι, την είχε εγκαταστήσει εκεί, προπληρώνοντας ενοίκιο έξι μηνών. Το διαμέρισμα, υπερβολικά μεγάλο για την ίδια, δεν είχε ποτέ επιπλωθεί κανονικά. Η κραυγαλέα πολυτέλεια από τις επίχρυσες κονσόλες και καρέκλες έδειχνε εντελώς παράφωνη δίπλα στον σωρό των ετερόκλητων επίπλων από παλιατζίδικα, τα μαονένια τραπεζάκια και τα τσίγκινα κηροπήγια -απομίμηση φλορεντινού μπρούντζου. Όλα αυτά μαρτυρούσαν ένα δύσκολο ξεκίνημα, μια κοπέλα που έπεσε σε ύποπτες συναναστροφές, γιατί ο πρώτος της προστάτης, κάποιος σοβαρός κύριος, την παράτησε πολύ νωρίς· ένα λανσάρισμα που ματαιώθηκε από πιστώσεις που δεν ανανεώθηκαν και απειλές έξωσης.

Η Νανά κοιμόταν μπρούμυτα, σφίγγοντας στα γυμνά της χέρια το μαξιλάρι, όπου ήταν χωμένο το χλομό από τον ύπνο πρόσωπό της. Το υπνοδωμάτιο και το μπουντουάρ της ήταν τα μόνα δωμάτια που είχαν επιπλωθεί από χέρι διακοσμητή. Μια ακτίνα φωτός περνούσε κάτω από την κουρτίνα αποκαλύπτοντας ένα έπιπλο από παλίσαντρο, υφάσματα και καθίσματα από ύφασμα νταμάσκο με σχέδια, μεγάλα μπλε λουλούδια σε γκρίζο φόντο. Μέσα στην υγρή, όμως, αυτή ατμόσφαιρα του κλειστού δωματίου, η Νανά τινάχτηκε από τον ύπνο της σαν να ένιωσε ξαφνικά ένα κενό δίπλα της. Έριξε μια ματιά στο δεύτερο μαξιλάρι που βρισκόταν πλάι στο δικό της· στο κέντρο, ανάμεσα στις δαντέλες, φαινόταν, ζεστό ακόμα, το βαθούλωμα από ένα κεφάλι. Και ψηλαφητά, πάτησε το ηλεκτρικό κουδούνι, δίπλα στο κρεβάτι.

«Έφυγε; Ρώτησε την καμαριέρα που εμφανίστηκε.

— Μάλιστα, κυρία, ο κύριος Πωλ έφυγε πριν από δέκα λεπτά περίπου... Επειδή η Κυρία ήταν κουρασμένη, προτίμησε να μην την ξυπνήσει. Μου είπε να πω στην Κυρία ότι θα έρθει αύριο.»

Ενώ μιλούσε η Ζωή, η καμαριέρα, άνοιγε τα παντζούρια. Το φως της ημέρας χύθηκε άπλετο στον χώρο. Η Ζωή, μια πολύ μελαχρινή γυναίκα, με κορδελάκια στο κεφάλι, είχε ένα μακρύ πρόσωπο σαν μουσούδα σκύλου, χλομό και αυλακωμένο από ουλές, μια πλακουτσωτή μύτη, χοντρά χείλη και ανήσυχα μαύρα μάτια.

«Αύριο, αύριο, επαναλάμβανε η Νανά μισοκοιμισμένη ακόμα, αύριο είναι η μέρα;

— Μάλιστα, κυρία. Ο κύριος Πωλ έρχεται πάντα Τετάρτη.

— Α! Όχι, τώρα θυμήθηκα! φώναξε η νεαρή γυναίκα καθώς ανακάθισε στο κρεβάτι. Έχουν αλλάξει όλα. Ήθελα να του το πω, σήμερα το πρωί... θα πέσει πάνω στον μαυριδερό και θα 'χουμε ιστορίες!

— Η Κυρία δεν με ειδοποίησε, δεν μπορούσα να ξέρω, μουρμούρισε η Ζωή. Όταν η Κυρία αποφασίζει ν' αλλάζει τις μέρες της, καλό είναι να με ειδοποιεί, να ξέρω κι εγώ... Άρα, ο γερο-τσιγκούνης δεν είναι για την Τρίτη;»

Αποκαλούσαν μεταξύ τους, χωρίς να γελάνε, με τα ονόματα του «γερο-τσιγκούνη» και του «μαυριδερού» τους δυο άνδρες που την συντηρούσαν: έναν μάλλον οικονόμο έμπορο από το Σαν-Ντενί κι έναν Ρουμάνο, υποτιθέμενο κόμη, που τα χρήματά του έφταναν πάντα σε μη τακτά διαστήματα και από ύποπτη πηγή. Ο Νταγκενέ είχε κλείσει για τον εαυτό του τα πρωινά μετά τον γερο-τσιγκούνη· καθώς ο έμπορος έπρεπε να επιστρέφει νωρίς στο σπίτι του, ο νεαρός παραφύλαγε από τις οχτώ η ώρα στην κουζίνα της Ζωής πότε θα φύγει, για να πάρει τη θέση του, ζεστή ακόμα, μέχρι τις δέκα. Μετά έφευγε κι αυτός για τις δουλειές του. Για την Νανά ήταν πολύ πρακτικό αυτό.

«Ας είναι! είπε, θα του γράφω το απόγευμα... Και αν δε λάβει το γράμμα μου, αύριο να μην τον αφήσεις να περάσει.»

Η Ζωή, εντωμεταξύ, περπατούσε αθόρυβα μέσα στο δωμάτιο μιλώντας για την χθεσινή μεγάλη επιτυχία. Η Κυρία είχε δείξει τόσο ταλέντο, τραγούδησε τόσο καλά! Α, βέβαια! Η Κυρία μπορεί πια να είναι ήσυχη!

Η Νανά, με τους αγκώνες στο μαξιλάρι, δεν απαντούσε, κουνούσε απλώς το κεφάλι. Η νυχτικιά της είχε γλιστρήσει και τα μαλλιά της, λυτά και μπερδεμένα, *χύνονταν* στους ώμους της.

«Σίγουρα, μουρμούρισε, σκεφτική. Πώς να τους καθυστερήσω όμως; Θα έχω ένα σωρό σκοτούρες σήμερα... Λοιπόν, για να δούμε, ο θυρωρός ανέβηκε πάλι σήμερα το πρωί;»

Τότε, οι δυο γυναίκες άρχισαν να συζητούν σοβαρά. Χρωστούσαν ήδη τρία ενοίκια, και ο ιδιοκτήτης έκανε λόγο για κατάσχεση. Μετά, υπήρχε ένας συρφετός πιστωτών, ένας ενοικιαστής αμαξών, μια πλύστρα, ένας ράφτης, ένας καρβουνιάρης, και άλλοι ακόμα που έρχονταν κάθε μέρα και στήνονταν στο παγκάκι του προθαλάμου. Ειδικά ο καρβουνιάρης

ήταν τρομερός, φώναζε από τη σκάλα. Αυτό όμως που την στενοχωρούσε περισσότερο ήταν ο μικρός της ο Λουί, το παιδί που είχε αποκτήσει στα δεκαέξι της και που είχε δώσει σε μια παραμάνα να το μεγαλώσει, στα περίχωρα του Ραμπουγιέ, σ' ένα χωριό. Η γυναίκα αυτή ζητούσε 300 φράγκα για να της δώσει πίσω τον Λιλίκο. Στην τελευταία της επίσκεψη στο παιδί, πάνω σε μια κρίση μητρικής στοργής, η Νανά είχε απελπιστεί στην ιδέα ότι δεν θα μπορούσε να υλοποιήσει το αρχικό της σχέδιο, που τώρα της είχε γίνει έμμονη ιδέα: ήθελε να πληρώσει την παραμάνα και να δώσει τον μικρό στη θεία της, την κυρία Λερά, στις Μπατινιόλ, όπου θα μπορούσε να τον βλέπει όποτε ήθελε.

Η καμαριέρα όμως υπαινίχθηκε ότι η Κυρία έπρεπε να αναθέσει τα έξοδά της στον γερο-τσιγκούνη.

«Αφού του τα έχω πει όλα, φώναξε η Νανά, και μου απάντησε ότι έχει ένα σωρό χρέη! Δεν τα βγάζει πέρα με τα χίλια φράγκα τον μήνα... Ο μαυριδερός δεν έχει φράγκο αυτήν τη στιγμή, νομίζω πως έχασε στα χαρτιά... Όσο για τον Μιμή, μάλλον εγώ πρέπει να του δανείσω. Τώρα που έπεσε το Χρηματιστήριο, δεν μπορεί ούτε ένα μπουκέτο λουλούδια να μου προσφέρει πια.»

Εννοούσε τον Νταγκενέ. Μισοκοιμισμένη ακόμα και ευάλωτη, δεν είχε μυστικά από την Ζωή. Εκείνη, συνηθισμένη σε τέτοιου είδους εξομολογήσεις, τις δεχόταν με συμπάθεια, όλη σεβασμό. Αφού η Κυρία καταδεχόταν να μοιράζεται μαζί της τις υποθέσεις της, θα έπαιρνε κι αυτή το θάρρος να λέει αυτό που σκεφτόταν. Καταρχάς, την αγαπούσε πολύ την Κυρία· είχε αφήσει επίτηδες την κυρία Μπλανς για να έρθει στην υπηρεσία της, κι ένας Θεός ξέρει τι είχε κάνει η κυρία Μπλανς για να την πάρει πίσω! Φυσικά δεν έλειπαν οι προσφορές, ήταν αρκετά γνωστή ανάμεσα στις κυρίες. Εκείνη όμως θα έμενε μαζί της, ακόμα κι αν τα πράγματα δυσκόλευαν, διότι πίστευε πολύ στο μέλλον της Κυρίας. Και στο τέλος, της έδωσε συμβουλές: όταν είναι νέος κανείς φυσικό είναι να κάνει κουταμάρες. Αυτή τη φορά, όμως, θα έπρεπε να έχει τα μάτια της ανοιχτά, διότι οι άντρες σκέφτονταν μόνο την καλοπέραση. Από τέτοιους, θα έβρισκε μπόλικους! Η Κυρία δεν είχε παρά να πει μια λέξη για να ηρεμήσει τους πιστωτές και να βρει τα χρήματα που της χρειάζονταν.

«Καλά όλα αυτά, αλλά δεν μου βρίσκουν τα τριακόσια φράγκα που έχω ανάγκη, επαναλάμβανε η Νανά, μπήγοντας τα δάχτυλά της στα ατίθασα τσουλούφια του κότσου της. Χρειάζομαι τριακόσια φράγκα, σήμερα, και γρήγορα μάλιστα... Κρίμα είναι να μην ξέρω κανέναν που να μπορεί να μου δώσει τριακόσια φράγκα.»

Έσπαγε το κεφάλι της. Σκόπευε να στείλει την κυρία Λερά στο Ραμπουγιέ· την περίμενε μάλιστα να έρθει εκείνο το πρωί. Η αναγκαστική αυτή αλλαγή σχεδίων τής χαλούσε το χθεσινό της θρίαμβο. Και να σκεφτεί

κανείς ότι δε θα βρισκόταν ούτε ένας ανάμεσα σε τόσους άνδρες που την είχαν αποθεώσει το προηγούμενο βράδυ για να της φέρει δεκαπέντε λουδοβίκεια! Κι έπειτα δεν θα μπορούσε να δεχτεί έτσι χρήματα. Ω, Θεέ μου! Πόσο δυστυχής ήταν! Και ξαναγύριζε στο μωρό της, που είχε κάτι γαλανά ματάκια σαν αγγελούδι και ψέλλιζε «μαμά» με μια φωνούλα τόσο αστεία που ήταν να σκας απ' τα γέλια!

Την ίδια στιγμή, ακούστηκε το ηλεκτρικό κουδούνι της εισόδου, με την σύντομη, τρεμουλιαστή του δόνηση. Η Ζωή επέστρεψε, μουρμουρίζοντας με εμπιστευτικό ύφος:

«Είναι μια γυναίκα.»

Είχε ήδη δει αυτήν τη γυναίκα τουλάχιστον είκοσι φορές, κάθε φορά όμως έκανε ότι δεν την αναγνώριζε και ότι αγνοούσε τάχα ποια ήταν η σχέση της με τις κυρίες που είχαν οικονομικές δυσκολίες.

«Μου είπε το όνομά της... κυρία Τρικόν.

— Α, ναι η Τρικόν! αναφώνησε η Νανά. Μα βέβαια, την είχα ξεχάσει... Πες της να περάσει.»

Η Ζωή έβαλε μέσα μια ηλικιωμένη ψηλή κυρία με μπουκλάκια στους κροτάφους, που έμοιαζε με αυτές τις κόμισσες που τρέχουν στους δικηγόρους. Μετά, εξαφανίστηκε, γλίστρησε αθόρυβα σα χέλι, όπως ακριβώς έκανε και όταν ερχόταν κάποιος κύριος. Θα μπορούσε να είχε παραμείνει ωστόσο· η Τρικόν ούτε καν κάθισε. Αντάλλαξαν μόνο δυο τρεις σύντομες φράσεις.

«Έχω κάποιον για σένα σήμερα... Ενδιαφέρεσαι;

— Ναι... Πόσο;

— Είκοσι λουδοβίκεια.

— Τι ώρα;

— Στις τρεις... Λοιπόν, έκλεισε;

— Έκλεισε.»

Η Τρικόν άλλαξε κατευθείαν θέμα, μίλησε για τον καιρό. Ήταν ξηρός, ιδανικός για το περπάτημα. Είχε άλλα τέσσερα πέντε άτομα να δει. Έφυγε, αφού συμβουλεύτηκε το τεφτέρι της. Όταν έμεινε μόνη η Νανά, φάνηκε ανακουφισμένη. Ένα ελαφρύ ρίγος διαπέρασε την πλάτη της και χώθηκε πάλι μέσα στο ζεστό κρεβάτι, αργά και νωχελικά σαν γάτα που κρυώνει. Σιγά σιγά, τα μάτια της άρχισαν να κλείνουν και έμεινε να χαμογελά στην ιδέα ότι την επομένη θα έντυνε όμορφα τον μικρό της τον Λιλίκο. Κι ενώ ο ύπνος την κέρδιζε πάλι και την νανούριζε μέσα στην ατονία της, σαν επίμονο ακομπανιαμέντο ξαναρχόταν το χθεσινοβραδινό της πυρετώδες όνειρο, ένας χείμαρρος από επευφημίες.

Στις έντεκα η ώρα, όταν η Ζωή άφησε να περάσει η κυρία Λερά στο δωμάτιο, η Νανά κοιμόταν ακόμα. Ξύπνησε όμως από τον θόρυβο και αμέσως είπε:

«Α, εσύ είσαι. Να πας στο Ραμπουγιέ σήμερα.

— Γι' αυτό έρχομαι. Έχει τρένο στις δώδεκα και είκοσι. Προλαβαίνω να το πάρω.

— Όχι, θα έχω τα χρήματα αργότερα, συνέχισε η νεαρή γυναίκα, ενώ τεντώθηκε προβάλλοντας το στήθος της. Φάε πρώτα μεσημεριανό, και μετά βλέπουμε.»

Η Ζωή έφερε ένα πενιουάρ.

«Κυρία, ψιθύρισε, ήρθε ο κομμωτής.»

Η Νανά όμως που δεν ήθελε να πάει στο μπουντουάρ, φώναξε από μόνη της:

«Πέρνα μέσα, Φρανσίς.»

Ένας κύριος, κομψά ντυμένος, έσπρωξε την πόρτα. Χαιρέτησε. Εκείνη τη στιγμή, η Νανά σηκωνόταν από το κρεβάτι και φάνηκαν τα πόδια της γυμνά. Δεν βιαζόταν, τέντωσε τα χέρια της για να της περάσει η Ζωή τα μανίκια του πενιουάρ. Ο Φρανσίς, πολύ άνετος, χωρίς να στρέψει το βλέμμα του αλλού, και με ένα άκρως σοβαρό ύφος, περίμενε. Μετά, όταν πια η Νανά είχε καθίσει και είχε αρχίσει αυτός να της χτενίζει τα μαλλιά, είπε:

«Η Κυρία δεν έχει, ίσως, προλάβει ακόμα να διαβάσει τις εφημερίδες... Υπάρχει ένα πολύ καλό άρθρο στο *Φιγκαρό.»*

Είχε αγοράσει την εφημερίδα. Η κυρία Λερά έβαλε τα γυαλιά της και διάβασε δυνατά το άρθρο, όρθια δίπλα στο παράθυρο. Είχε ανάστημα αστυνόμου και όλο κορδωνόταν, ενώ ανασήκωνε τη μύτη της κάθε που διάβαζε κανένα πονηρό επίθετο. Ήταν ένα άρθρο του Φωσερύ, που το είχε γράψει βγαίνοντας από το θέατρο: δύο καυτές στήλες πνευματώδους κακίας για τον συγγραφέα και ωμού θαυμασμού για τη γυναίκα.

«Έξοχο!» επαναλάμβανε ο Φρανσίς.

Την Νανά δεν την ένοιαζε καθόλου που την πείραζαν για τη φωνή της! Ήταν συμπαθής, άλλωστε, αυτός ο Φωσερύ και θα του ανταπέδιδε τα καλά του λόγια. Η κυρία Λερά, όταν τέλειωσε την ανάγνωση του άρθρου, δήλωσε απερίφραστα ότι όλοι οι άνδρες είχαν τον διάολο στους αστραγάλους τους, και αρνήθηκε να δώσει περαιτέρω εξηγήσεις, ικανοποιημένη από το πικάντικο υπονοούμενό της, που μόνον η ίδια καταλάβαινε. 0 Φρανσίς τέλειωσε τελικά το χτένισμα της Νανάς. Χαιρέτησε και είπε:

«Θα έχω τον νου μου στις εφημερίδες απόψε... Λοιπόν, στις πεντέμισι πάλι, όπως πάντα, έτσι;

— Φέρε μου ένα βαζάκι κρέμα και μια λίβρα πραλίνες, από του Μπουασιέ!» ακούστηκε η φωνή της Νανάς μέσα από το σαλόνι να φωνάζει ενώ αυτός έφευγε.

Όταν οι δυο γυναίκες έμειναν μόνες, θυμήθηκαν ότι δεν είχαν ακόμα φιληθεί και αντάλλαξαν σβουριχτά φιλιά στα μάγουλα. Το άρθρο τις είχε

αναστατώσει. Η Νανά, που ως τότε ήταν ακόμα μισοκοιμισμένη, κυριεύτηκε πάλι από τον πυρετό του θριάμβου της. Η Ροζ Μινιόν θα πρέπει να πέρασε μαύρο πρωινό! Καθώς η θεία της δεν είχε θελήσει να έρθει στο θέατρο διότι, όπως έλεγε, οι συγκινήσεις τής χαλούσαν το στομάχι, βάλθηκε η Νανά να της εξιστορεί τα της παράστασης, μεθώντας από τα ίδια της τα λόγια· θα νόμιζε κανείς, ακούγοντάς την, ότι ολόκληρο το Παρίσι είχε βουλιάξει από τα χειροκροτήματα. Μετά, διακόπτοντας ξαφνικά αυτό που έλεγε, αναρωτήθηκε γελώντας εάν θα το φανταζόταν κανείς αυτό, όταν πιτσιρίκα γυρνοβολούσε στην Γκουτ-ντ' Ορ. Η κυρία Λερά κουνούσε το κεφάλι. Όχι, επ' ουδενί λόγω, με τίποτα δεν θα το φανταζόταν κανείς. Μίλησε κι αυτή με τη σειρά της, παίρνοντας σοβαρό ύφος και αποκαλώντας την κόρη της. Δεν ήταν άλλωστε αυτή σα δεύτερη μάνα της, αφού η πραγματική της μητέρα είχε πάει να συναντήσει τον μπαμπά και τη γιαγιά; Η Νανά, πολύ συγκινημένη, ήταν έτοιμη να βάλει τα κλάματα. Η κυρία Λερά δήλωσε, τότε, ότι περασμένα ξεχασμένα· τέτοιο παρελθόν άλλωστε, καλύτερα είναι να μην το σκαλίζει κανείς καθόλου. Για πολύ καιρό είχε πάψει να βλέπει την ανιψιά της: στην οικογένεια, την κατηγορούσαν ότι καταστρεφόταν με την μικρή. Λες και ήταν, Θεέ μου, ποτέ αυτό δυνατόν! Δεν ζητούσε να μάθει τα πάντα, θεωρούσε ότι η Νανά έκανε ανέκαθεν έντιμη ζωή. Τώρα, της αρκούσε που την είχε βρει καλά εγκατεστημένη και που την έβλεπε να σκέφτεται σωστά για το παιδί της. Το μόνο που έμενε σε αυτόν τον κόσμο ήταν η τιμιότητα και η δουλειά.

«Ποιανού είναι αυτό το παιδί;» ρώτησε ξαφνικά, με το βλέμμα να φλέγεται από ζωηρή περιέργεια.

Η Νανά, έκπληκτη, δίστασε λίγο.

«Κάποιου κυρίου, απάντησε.

— Να φανταστείς, συνέχισε η θεία, ότι λέγανε πως το είχες κάνει μ' έναν χτίστη που σε χτυπούσε... Τέλος πάντων, θα μου τα πεις όλα αυτά κάποια στιγμή. Εγώ, ξέρεις πόσο διακριτική είμαι!... Να δεις, θα τον έχω σαν πρίγκιπα, εγώ!»

Είχε πάψει να εργάζεται σαν ανθοπώλισσα και ζούσε από τις οικονομίες της, εξακόσια φράγκα εισόδημα τον χρόνο, *μαζεμένα* δεκάρα δεκάρα. Η Νανά της υποσχέθηκε ότι θα της νοίκιαζε ένα όμορφο διαμερισματάκι. Επιπλέον, θα της έδινε εκατό φράγκα τον μήνα. Στο άκουσμα αυτού του ποσού, η θεία ξεχάστηκε, και φώναξε στην ανιψιά της να τους πιει το αίμα -εννοούσε των ανδρών- τώρα που τους είχε του χεριού της. Μετά, φιλήθηκαν και πάλι οι δυο τους. Εκεί όμως που μιλούσαν, και καθώς η συζήτηση γυρνούσε πάλι στον Λιλίκο, η Νανά φάνηκε, μέσα στην έξαψη της χαράς της, να σκοτεινιάζει από μια δυσάρεστη σκέψη.

«Τι μπελάς κι αυτός! Πρέπει να βγω στις τρεις η ώρα για μια δουλειά! μουρμούρισε. Τι αγγαρεία!»

Εκείνη τη στιγμή η Ζωή ανακοίνωσε άτι το γεύμα έχει σερβιριστεί. Πέρασαν στην τραπεζαρία, όπου μια ηλικιωμένη κυρία βρισκόταν ήδη καθισμένη μπροστά στο τραπέζι. Δεν είχε βγάλει το καπέλο της. Φορούσε ένα σκούρο φόρεμα απροσδιορίστου χρώματος, κάτι ανάμεσα σε καφετί ανοικτό και πρασινοκίτρινο. Η Νανά δεν φάνηκε να εκπλήσσεται που την έβλεπε εκεί. Την ρώτησε απλώς γιατί δεν είχε μπει στο υπνοδωμάτιο.

«Άκουσα φωνές, απάντησε η γριά. Σκέφτηκα ότι δεν ήσουν μόνη.»

Η κυρία Μαλουάρ ήταν μια αξιοπρεπής κυριούλα, με καλούς τρόπους που η Νανά την είχε σαν ηλικιωμένη φίλη: της κρατούσε συντροφιά και την συνόδευε. Η παρουσία της κυρίας Λερά φάνηκε προς στιγμήν να την ανησυχεί. Μετά, όταν πληροφορήθηκε ότι ήταν θεία της Νανάς, την κοίταξε με ύφος γλυκό, μ' ένα αχνό χαμόγελο. Η Νανά, εντωμεταξύ, που έλεγε ότι πεινούσε σα λύκος, έπεσε με τα μούτρα στα ραπανάκια και άρχισε να τα καταβροχθίζει σκέτα, χωρίς ψωμί. Η κυρία Λερά παίρνοντας ξάφνου επίσημο ύφος είπε ότι δεν ήθελε ραπανάκια, διότι την πείραζαν στο στομάχι. Μετά, όταν η Ζωή έφερε τα μπριζολάκια, η Νανά τσίμπησε λίγο κρέας και αρκέστηκε να γλείψει τα κόκαλα. Στιγμές στιγμές, κοίταζε με την άκρη του ματιού της το καπέλο της ηλικιωμένης φίλης της.

«Είναι το καινούργιο καπέλο που σου έδωσα; ρώτησε τελικά.

— Ναι, το επιδιόρθωσα», μουρμούρισε η κυρία Μαλουάρ με γεμάτο το στόμα.

Το καπέλο ήταν κάτι το απίθανο: φαρδύ στο μέτωπο, με ένα τεράστιο λοφίο ψηλά. Η κυρία Μαλουάρ είχε τη μανία να επιδιορθώνει όλα της τα καπέλα. Μόνο η ίδια ήξερε τι της πήγαινε και με μια κίνηση μπορούσε να μετατρέψει σε καθίκι και το κομψότερο καπέλο. Η Νανά, που της το είχε αγοράσει επίτηδες, για να μην ντρέπεται όταν την έπαιρνε μαζί της, λίγο έλειψε να εκνευριστεί. Φώναξε:

«Βγάλ' το τουλάχιστον!

— Όχι, ευχαριστώ, απάντησε η γριά όλη αξιοπρέπεια. Δεν με ενοχλεί, τρώω μια χαρά φορώντας το.»

Μετά τα μπριζολάκια, έβγαλαν κουνουπίδι και λίγο κρύο κοτόπουλο. Η Νανά σε κάθε πιάτο μόρφαζε ελαφρώς, δίσταζε, το μύριζε για να το αφήσει στη συνέχεια άθικτο στο πιάτο της. Τελικά, έφαγε μαρμελάδα.

Στο επιδόρπιο καθυστέρησαν αρκετά. Η Ζωή αργούσε να σηκώσει τα πιάτα για να σερβίρει τον καφέ. Οι κυρίες αναγκάστηκαν να παραμερίσουν απλώς τα σερβίτσια τους. Η συζήτηση εξακολουθούσε να στρέφεται γύρω από την προηγούμενη βραδιά. Η Νανά έστριβε τσιγάρα που τα κάπνιζε, λικνιζόμενη πάνω στην καρέκλα της. Και καθώς η Ζωή είχε παραμείνει στην τραπεζαρία, ακουμπισμένη στον μπουφέ, με τα χέρια κρεμασμένα, κατέληξαν όλοι να ακούν την ιστορία της. Ήταν κόρη μιας μαμής από το Μπερσύ, που είχε χάσει ό,τι είχε και δεν είχε. Αρχικά, είχε

περάοει στην υπηρεσία ενός οδοντιάτρου, μετά ενός ασφαλιστή, ούτε η μια ούτε η άλλη όμως δουλειά δεν της ταίριαζαν. Μετά, άρχισε ν' απαριθμεί, με κάποια υπερηφάνεια, όλες τις κυρίες στην υπηρεσία των οποίων είχε εργαστεί ως καμαριέρα. Και μιλούσε γι' αυτές σαν να είχε κρατήσει την τύχη τους στα χέρια της· χωρίς αυτήν, ήταν βέβαιο ότι πολλές από αυτές τις κυρίες θα είχαν τραβήγματα. Όπως μια μέρα, που η κυρία Μπλανς ήταν με τον κύριο Οκτάβ και κατέφτασε ο γέρος, τι έκανε τότε η Ζωή; Κάνει ότι λιποθυμάει καθώς διασχίζει το σαλόνι, ο γέρος τρέχει να την βοηθήσει, πηγαίνει να της φέρει νερό από την κουζίνα και ο κύριος Οκτάβ προλαβαίνει να το σκάσει.

«Α! Καλό αυτό! Είπε η Νανά που άκουγε με τρυφερό ενδιαφέρον, με ένα είδος υποταγμένου θαυμασμού.

— Εγώ, γνώρισα πολλές δυστυχίες...» ξεκίνησε να λέει η κυρία Λερά.

Και πλησιάζοντας την κυρία Μαλουάρ, άρχισε τις εξομολογήσεις. Και οι δυο πιπιλούσαν κομμάτια ζάχαρης βουτυγμένα στο κονιάκ. Η κυρία Μαλουάρ άκουγε τα μυστικά των άλλων χωρίς ποτέ να αποκαλύπτει κάτι για την ίδια. Έλεγαν ότι ζούσε από ένα μυστηριώδες εισόδημα σ' ένα δωμάτιο που ποτέ κανείς δεν είχε δει. Ξαφνικά, η Νανά εκνευρίστηκε.

«Θεία, μην παίζεις με τα μαχαίρια... Ξέρεις ότι με ανατριχιάζει.»

Χωρίς να το συνειδητοποιήσει, η κυρία Λερά είχε μόλις σχηματίσει έναν σταυρό με τα μαχαίρια, πάνω στο τραπέζι. Η νεαρή γυναίκα ισχυριζόταν, ωστόσο, ότι δεν ήταν προληπτική. Το χυμένο αλάτι, λόγου χάρη, δεν σήμαινε τίποτα, ούτε και η Παρασκευή· τα μαχαίρια όμως δεν τα άντεχε, πάντοτε έβγαιναν αληθινά. Θα της συνέβαινε σίγουρα κάτι δυσάρεστο. Χασμουρήθηκε, και με ύφος βαθιάς ανίας είπε:

«Είναι ήδη δύο η ώρα... Πρέπει να βγω. Πώς βαριέμαι!»

Οι δυο γηραιές κυρίες κοιτάχτηκαν. Και οι τρεις κούνησαν το κεφάλι χωρίς να μιλήσουν. Βέβαια, δεν ήταν πάντα εύκολα τα πράγματα. Η Νανά άναψε ακόμα ένα τσιγάρο, γέρνοντας πάλι προς τα πίσω την καρέκλα της, ενώ οι υπόλοιπες δαγκώνονταν από διακριτικότητα, στοχαστικές.

«Εμείς θα παίξουμε κανένα μπιζίκι μέχρι να γυρίσεις, είπε η κυρία Μαλουάρ μετά από μια σιωπή. Παίζετε μπιζίκι;»

Φυσικά και έπαιζε μπιζίκι η κυρία Λερά, και πολύ καλά μάλιστα. Δεν υπήρχε λόγος να ενοχλήσουν την Ζωή, που είχε εξαφανιστεί. Θα το έστρωναν ωραιότατα σε μιαν άκρη του τραπεζιού· και δίπλωσαν το τραπεζομάντιλο, πάνω από τα βρόμικα πιάτα. Καθώς όμως η κυρία Μαλουάρ ετοιμαζόταν να πάρει την τράπουλα από ένα συρτάρι του μπουφέ, η Νανά της είπε ότι θα ήταν πολύ ευγενικό εκ μέρους της εάν μπορούσε να της γράψει ένα γράμμα, προτού άρχιζαν να παίζουν. Δεν της άρεσε να γράφει, κι έπειτα δεν ήταν σίγουρη για την ορθογραφία της, ενώ η ηλικιωμένη της φίλη έκανε κάτι ωραία, καλλιγραφικά γράμματα γεμάτα ψυχή. Έτρεξε να

φέρει καλό χαρτί αλληλογραφίας από το δωμάτιο της. Κάπου, σ' ένα έπιπλο πάνω βρισκόταν κι ένα μελανοδοχείο, ένα φτηνό μπουκάλι μελάνι, δηλαδή, με μια σκουριασμένη πένα. Το γράμμα προοριζόταν για τον Νταγκενέ. Η κυρία Μαλουάρ έγραψε από μόνη της με τα ωραία της καλλιγραφικά γράμματα: «Καλέ μου,»· και στη συνέχεια του έλεγε να μην έρθει την επομένη το πρωί, διότι «δεν γινόταν», όμως ότι «η σκέψη της ήταν μαζί του κάθε στιγμή, είτε ήταν κοντά είτε μακριά».

«Και κλείνω με "χίλια φιλιά"», μουρμούρισε.

Η κυρία Λερά είχε εγκρίνει κάθε φράση με ένα κούνημα του κεφαλιού. Το βλέμμα της σπινθηροβολούσε, τρελαινόταν να παρακολουθεί αισθηματικές υποθέσεις. Θέλοντας κι αυτή να προσθέσει κάτι, είπε παίρνοντας ύφος τρυφερό και γουργουρίζοντας:

«"Χίλια φιλάκια στα όμορφά σου τα ματάκια."»

— Μπράβο, αυτό είναι: "Χίλια φιλάκια στα όμορφά σου τα ματάκια!"» επανέλαβε η Νανά, ενώ μια έκφραση ευδαιμονίας ζωγραφίστηκε στα πρόσωπα των δυο ηλικιωμένων γυναικών.

Κάλεσαν την Ζωή, για να κατέβει να παραδώσει το γράμμα σε έναν κλητήρα. Εκείνη τη στιγμή ακριβώς, η Ζωή κουβέντιαζε με τον κλητήρα του θεάτρου που είχε φέρει στην Κυρία το ημερήσιο δελτίο, που είχε ξεχάσει να της φέρει το πρωί. Η Νανά τον άφησε να περάσει και του ανέθεσε να παραδώσει το γράμμα στον Νταγκενέ, στο δρόμο της επιστροφής. Μετά, του έκανε ερωτήσεις. Μα, βέβαια, ο κύριος Μπορντενάβ ήταν πολύ ικανοποιημένος. Οι θέσεις είχαν ήδη κλειστεί για ολόκληρη την επόμενη εβδομάδα. Ούτε που μπορεί να φανταστεί η Κυρία πόσοι του έχουν ζητήσει τη διεύθυνσή της από το πρωί. Όταν έφυγε το παιδί, η Νανά είπε ότι δεν επρόκειτο να μείνει πάνω από μία ώρα έξω. Εάν έρχονταν επισκέψεις, η Ζωή έπρεπε να τους πει να περιμένουν. Ενώ μιλούσε χτύπησε το ηλεκτρικό κουδούνι. Ήταν ένας από τους πιστωτές, ο ενοικιαστής αμαξών. Στρογγυλοκάθιοκ στον πάγκο του προθαλάμου. Μπορούσκ να περιμένει μέχρι το βράδυ, δεν βιαζόταν.

«Άντε, κουράγιο! είπε η Νανά στον εαυτό της βαριά από τεμπελιά, ενώ χασμουρήθηκε και τεντώθηκε πάλι. Έπρεπε να βρίσκομαι ήδη εκεί.»

Δεν κουνήθηκε παρ' όλ' αυτά ούτε σπιθαμή. Παρακολουθούσε το παιχνίδι της θείας της, που είχε μόλις φωνάξει ότι είχε τέσσερις άσους. Με το πιγούνι ακουμπισμένο στο χέρι, είχε απορροφηθεί, όταν ξαφνικά αναπήδησε ακούγοντας το ρολόι να χτυπά τρεις η ώρα.

«Να πάρει!» είπε απότομα.

Τότε, η κυρία Μαλουάρ, που μετρούσε τους πόντους, της είπε με την απαλή φωνή της, προσπαθώντας να την ενθαρρύνει.

«Μικρή μου, καλύτερα να ξεμπερδεύεις μια ώρα αρχύτερα.

— Κάνε γρήγορα, είπε η κυρία Λερά, ανακατεύοντας τα χαρτιά. Εάν εί-

σαι εδώ με τα χρήματα πριν τις τέσσερις, θα πάρω το τρένο των τεσσερισήμισι.

— Α! Καλά, δεν θ' αργήσω», μουρμούρισε.

Μέσα σε δέκα λεπτά, η Ζωή την είχε βοηθήσει να βάλει ένα φουστάνι κι ένα καπέλο. Δεν την ένοιαζε εάν ήταν κακοντυμένη. Κι ενώ ετοιμαζόταν να κατέβει, το κουδούνι ακούστηκε πάλι. Αυτή τη φορά ήταν ο καρβουνιάρης. Ε! Ας κρατούσε συντροφιά στον ενοικιαστή αμαξών, θα πέρναγε κι η ώρα τους έτσι. Μόνο που, φοβούμενη μην της κάνουν καμιά σκηνή, πέρασε από την κουζίνα και βγήκε από τη σκάλα υπηρεσίας. Πολλές φορές έβγαινε από εκεί, δεν την ένοιαζε που έπρεπε ν' ανασηκώνει τα φουστάνια της.

«Όλα συγχωρούνται σε μια καλή μάνα, είπε η κυρία Μαλουάρ αποφθεγματικά, όταν έμεινε μόνη με την κυρία Λερά.

— Ογδόντα του ρήγα», απάντησε αυτή, παθιασμένη απ' το παιχνίδι.

Και οι δυο απορροφήθηκαν από μια ατέρμονη παρτίδα.

Το τραπέζι δεν το είχαν ακόμα σηκώσει. Ένας θαμπός ατμός γέμιζε το δωμάτιο από τις μυρωδιές του μεσημεριανού και τον καπνό των τσιγάρων. Οι δυο γυναίκες είχαν αρχίσει πάλι να πιπιλάνε κομμάτια ζάχαρης βουτηγμένα στο κονιάκ. Έπαιζαν εδώ και είκοσι λεπτά σιγοπίνοντας, όταν, στο τρίτο χτύπημα του κουδουνιού, η Ζωή μπήκε ξαφνικά μέσα και τις σκούντηξε σαν να ήταν φίλες της.

«Να σας πω, πάλι χτυπάνε... Δεν μπορείτε να μείνετε εδώ. Εάν έρθει πολύς κόσμος, θα χρειαστώ όλο το διαμέρισμα... Εμπρός, πηγαίνετε, άντε, άντε!»

Η κυρία Μαλουάρ ήθελε να τελειώσει την παρτίδα. Καθώς όμως η Ζωή έκανε να μαζέψει τα χαρτιά, αποφάσισε να σηκώσει το παιχνίδι όπως ήταν, χωρίς να πειράξει τίποτα, ενώ η κυρία Λερά μετέφερε το μπουκάλι του κονιάκ, τα ποτήρια και τη ζάχαρη. Και οι δυο έτρεξαν στην κουζίνα, όπου βολεύτηκαν σε μιαν άκρη του τραπεζιού, ανάμεσα στα πανιά που στέγνωναν και τη λεκάνη με τα απόνερα.

«Λοιπόν, είπαμε τριακόσια σαράντα... Η σειρά σας.

— Κούπα.»

Όταν η Ζωή επέστρεψε, τις βρήκε πάλι απορροφημένες απ' το παιχνίδι. Μετά από μια μεγάλη παύση, ενώ η κυρία Λερά ανακάτευε τα φύλλα, η κυρία Μαλουάρ ρώτησε:

«Ποιος είναι;

— Α! Κανείς, απάντησε αδιάφορα η υπηρέτρια, ένα αγόρι... Ήθελα να το διώξω, είναι όμως τόσο όμορφο, έτσι αμούστακο ακόμα με τα γαλάζια του μάτια και το κοριτσίστικο του πρόσωπο, που του είπα τελικά να περιμένει... Κρατάει μια τεράστια ανθοδέσμη και αρνείται να την αποχωριστεί... Είναι για σφαλιάρες, μα το Θεό· παιδί ακόμα, νομίζεις ότι πάει σχολείο!»

Η κυρία Λερά πήγε να φέρει μια καράφα νερό για να φτιάξει ένα γκρογκ, η ζάχαρη με το κονιάκ την είχαν διψάσει. Η Ζωή μουρμούρισε ότι θα έπινε κι αυτή ένα. Το στόμα της ήταν πικρό σα φαρμάκι.

«Λοιπόν, που τον έβαλες; ξανάρχισε η κυρία Μαλουάρ.

— Α! Στο δωματιάκι στο βάθος, σε αυτό που δεν είναι επιπλωμένο... Έχει μόνο ένα μπαούλο της Κυρίας κι ένα τραπέζι. Εκεί βάζω τους κακομοίρηδες.

Κι έβαλε μπόλικη ζάχαρη στο γκρογκ της, όταν, ξάφνου, το ηλεκτρικό κουδούνι την έκανε να αναπηδήσει πάλι. Για όνομα του Θεού! Δεν θα την άφηναν επιτέλους να πιει με την ησυχία της; Τελειωμό δεν θα είχαν, αν οι κωδωνοκρουσίες είχαν αρχίσει από τόσο νωρίς! Έτρεξε ωστόσο ν' ανοίξει. Όταν γύρισε, βλέποντας την κυρία Μαλουάρ που την κοίταζε ερωτηματικά, είπε:

«Τίποτα, μια ανθοδέσμη ήταν.»

Ξεδίψασαν τότε και οι τρεις, ανταλλάσσοντας ένα νεύμα προτού πιουν. Το κουδούνι χτύπησε άλλες δυο φορές, τη μία μετά την άλλη, ενώ η Ζωή σήκωνε επιτέλους το τραπέζι, μεταφέροντας τα πιάτα στον νεροχύτη ένα-ένα. Τίποτα σοβαρό μέχρι στιγμής, όπως πληροφορούσε την κουζίνα· επανέλαβε μάλιστα δυο φορές περιφρονητικά τη φράση:

«Τίποτα, μια ανθοδέσμη.»

Εντωμεταξύ, οι κυρίες έβαλαν τα γέλια ανάμεσα σε δυο λεβέ, όταν τους περιέγραψε τα μούτρα που έκαναν οι πιστωτές στον προθάλαμο βλέποντας τα λουλούδια να καταφτάνουν. Η Κυρία θα έβρισκε τα μπουκέτα επάνω στην τουαλέτα της. Κρίμα να στοιχίζουν τόσα λεφτά και να μην μπορείς να βγάλεις από αυτά πάνω από μερικές δεκάρες. Πεταμένα λεφτά!

«Εγώ, είπε η κυρία Μαλουάρ, θα μπορούσα να ζήσω με όσα ξοδεύουν οι άντρες, στο Παρίσι, για λουλούδια μέσα σε μία μέρα.

— Μμ, δε ζητάς πολλά, μουρμούρισε η κυρία Λερά. Εδώ και με το σύρμα μόνο που τα δένουν... Εξήντα της ντάμας, χρυσή μου.»

Ήταν τέσσερις παρά δέκα. Η Ζωή δεν καταλάβαινε τι έκανε τόση ώρα έξω η Κυρία. Συνήθως, όταν η Κυρία έπρεπε να βγει το απόγευμα, ξεμπέρδευε όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Η κυρία Μαλουάρ δήλωσε ότι δεν κάνουμε πάντοτε τα πράγματα όπως τα θέλουμε. Οπωσδήποτε, υπάρχουν και εμπόδια στη ζωή, πρόσθεσε η κυρία Λερά. Το καλύτερο που είχαν να κάνουν ήταν να περιμένουν. Εάν η ανιψιά της είχε καθυστερήσει, αυτό ήταν γιατί η δουλειά της αργούσε, έτσι δεν είναι; Εξάλλου, δεν υπέφεραν κιόλας. Δεν ήταν κι άσχημα στην κουζίνα. Και καθώς δεν είχε άλλες κούπες, η κυρία Λερά έπαιξε καρό.

Το κουδούνι ξανάρχισε να χτυπά. Όταν η Ζωή εμφανίστηκε πάλι, ήταν κατακόκκινη από ενθουσιασμό.

«Καλέ ξέρετε ποιος ήταν, ο χοντρο-Σταϊνέρ! σφύριξε από την πόρτα, χαμηλώνοντας τη φωνή της. Τούτον εδώ, τον έβαλα στο σαλονάκι.»

Τότε η κυρία Μαλουάρ εξήγησε στην κυρία Λερά, που δεν ήξερε αυτούς τους κυρίους, ποιος ήταν ο τραπεζίτης. Σκόπευε άραγε να αφήσει την Ροζ Μινιόν; Η Ζωή κούνησε το κεφάλι· κάτι ήξερε αυτή. Πάλι όμως, χρειάστηκε να πάει ν' ανοίξει.

«Τι γκαντεμιά! μουρμούρισε καθώς ερχόταν. Είναι ο μαυριδερός! Ας του λέω εγώ ότι η Κυρία έχει βγει, αυτός το βιολί του, στρογγυλοκάθισε στο υπνοδωμάτιο... Ενώ τον περιμέναμε απόψε.»

Στις τέσσερις και τέταρτο, η Νανά δεν είχε γυρίσει ακόμη. Τι να έκανε άραγε; Περίεργο! Έφεραν ακόμα δυο μπουκέτα. Η Ζωή, στενοχωρημένη, κοίταξε αν είχε περισσέψει καφές. Ναι, θα τέλειωναν ευχαρίστως τον καφέ, θα τις ξυπνούσε λίγο. Είχαν αρχίσει να νυστάζουν, σωριασμένες όπως ήταν στις καρέκλες τους, παίρνοντας διαρκώς χαρτιά από τον σωρό, με την ίδια μονότονη κίνηση. Είχε πάει τεσσερισήμισι. Κάτι θα έπαθε η Κυρία, δεν εξηγείται αλλιώς, ψιθύριζαν η μια στην άλλη.

Ξαφνικά, η κυρία Μαλουάρ ξεχάστηκε και ανακοίνωσε βροντοφωνάζοντας:

«Πεντακόσια!... Έχω το καλό πεντάρι σε ατού!

— Πάψτε επιτέλους! είπε θυμωμένη η Ζωή. Τι θα σκεφτούν όλοι αυτοί οι κύριοι;»

Μέσα στην ησυχία και στο πνιχτό μουρμουρητό των δυο ηλικιωμένων γυναικών, που μάλωναν, ένας θόρυβος ακούστηκε από γοργά βήματα στη σκάλα υπηρεσίας. Η Νανά είχε επιτέλους επιστρέψει. Προτού καν ανοίξει την πόρτα, ακούστηκε η λαχανιασμένη της ανάσα. Μπήκε απότομα, με κατακόκκινο πρόσωπο. Η φούστα της, που οι κορδέλες της πρέπει να είχαν κοπεί, σερνόταν στα σκαλοπάτια, ενώ οι φραμπαλάδες της είχαν λερωθεί στα λασπόνερα, σε κάποια ακαθαρσία που θα είχε κυλήσει από το διαμέρισμα του πρώτου ορόφου, του οποίου η υπηρέτρια ήταν πολύ βρόμικη.

«Να 'σαι, επιτέλους! Καιρός ήταν! είπε η κυρία Λερά με σφιγμένα τα χείλη, ενοχλημένη ακόμα από τα πεντακόσια της κυρίας Μαλουάρ. Πάντως, σίγουρα ξέρεις να στήνεις!

— Η Κυρία το παράκανε!» πρόσθεσε η Ζωή.

Η Νανά, που ήταν ήδη κακοδιάθετη, αγανάκτησε με τις επιπλήξεις τους. Ωραία υποδοχή της έκαναν, μετά από τέτοια ταλαιπωρία που είχε περάσει!

«Παρατήστε με, εντάξει; φώναξε.

— Σουτ! Κυρία, υπάρχει κόσμος», είπε η υπηρέτρια.

Τότε, χαμηλώνοντας τη φωνή, ψέλλισε η νεαρή γυναίκα, ασθμαίνοντας:

«Και τι νομίζετε, ότι διασκέδαζα; Τελειωμό δεν είχε το μαρτύριο. Θα ήθελα να σας δω στη θέση μου... Ήμουν έξω φρενών, θα χτυπούσα άνθρωπο... Κι ούτε μια άμαξα για να γυρίσω. Ευτυχώς, ήταν κοντά. Έτρεξα βέβαια σαν τρελή για να φτάσω.

— Τα χρήματα τα έχεις; ρώτησε η θεία.

— Τι ερώτηση!» απάντησε η Νανά.

Κάθισε σε μια καρέκλα, πλάι στη φωτιά, γιατί της είχαν κοπεί τα πόδια από το τρέξιμο. Χωρίς να πάρει ανάσα, τράβηξε από τον κόρφο της έναν φάκελο, στον οποίο υπήρχαν τέσσερα χαρτονομίσματα των εκατό φράγκων. Τα χαρτονομίσματα φαίνονταν από ένα σκίσιμο, που είχε κάνει βίαια στον φάκελο, για να βεβαιωθεί για το περιεχόμενό του. Οι τρεις γυναίκες γύρω της κοίταζαν επίμονα τον φάκελο, ένα μεγάλο κομμάτι, βρόμικο και τσαλακωμένο, χαρτί μέσα στα μικρά της γαντοφορεμένα χέρια. Ήταν ήδη αργά, η κυρία Λερά έπρεπε να πάει την επομένη στο Ραμπουγιέ. Η Νανά είχε αρχίσει να δίνει κάτι ατέλειωτες εξηγήσεις.

«Κυρία, περιμένει κόσμος», επανέλαβε η καμαριέρα.

Παρασύρθηκε όμως πάλι. Ας περίμενε ο κόσμος. Θα τους έβλεπε αργότερα, όταν δεν θα ήταν απασχολημένη. Και καθώς η θεία της ετοιμαζόταν να πάρει τα χρήματα:

«Α! Όχι όλα, είπε. Τριακόσια φράγκα για την παραμάνα, πενήντα για το ταξίδι και τα έξοδά σου, μας κάνουν τριακόσια πενήντα... Τα υπόλοιπα πενήντα τα κρατάω εγώ.»

Το μεγάλο πρόβλημα ήταν να βρεθούν ψιλά. Δεν υπήρχαν δέκα φράγκα στο σπίτι. Την κυρία Λερά, που παρακολουθούσε αδιάφορα, δεν την ρώτησαν καν, καθώς δεν είχε ποτέ πάνω της πάνω από τις έξι δεκάρες για το λεωφορείο. Τελικά, η Ζωή βγήκε για να κοιτάξει μέσα στο μπαούλο, και έφερε εκατό φράγκα σε νομίσματα των εκατό δεκάρων. Τα μέτρησαν στην άκρη του τραπεζιού. Η κυρία Λερά έφυγε αμέσως, αφού υποσχέθηκε να φέρει την επομένη τον Λιλίκο.

«Είπες ότι έχει έρθει κόσμος; συνέχισε η Νανά, ενώ καθόταν ακόμα για να ξεκουραστεί.

— Μάλιστα, κυρία, τρία άτομα.

Ξεκίνησε από το όνομα του τραπεζίτη. Η Νανά μόρφασε. Εάν νόμιζε ο Σταϊνέρ ότι θα τον άφηνε να πάρει δικαιώματα, επειδή της πέταξε μια ανθοδέσμη την προηγουμένη, ήταν γελασμένος!

«Ούτως ή άλλως, δήλωσε, βαρέθηκα πια. Δεν θα δω κανέναν. Πήγαινε να τους πεις ότι δεν αναμένεται να επιστρέψω σήμερα.

— Να το ξανασκεφτεί η Κυρία και να δει τον κύριο Σταϊνέρ», μουρμούρισε άκαμπτη η Ζωή, με σοβαρό ύφος, θυμωμένη που έβλεπε την κυρία της έτοιμη να κάνει άλλη μια βλακεία.

Μετά, θυμήθηκε τον Ρουμάνο που πρέπει να είχε αρχίσει να κουράζε-

ται περιμένοντας στο υπνοδωμάτιο. Η Νανά, τότε, έξαλλη, πείσμωσε ακόμα περισσότερο. Κανέναν δεν ήθελε να δει, κανέναν! Που τον είχε πετύχει τέτοιον κολλητσίδα!

«Πέταξέ τους όλους έξω! Εγώ, θα παίξω μπιζίκι με την κυρία Μαλουάρ. Το προτιμώ.»

Το κουδούνι την διέκοψε πάλι. Αυτό πια παραπήγαινε. Άλλος ένας ενοχλητικός! Δεν άφησε την Ζωή να ανοίξει. Εκείνη όμως, χωρίς να την ακούσει, βγήκε από την κουζίνα. Όταν επέστρεψε της έτεινε δυο καρτ βιζίτ, λέγοντας με αυταρχικό ύφος:

«Απάντησα ότι η Κυρία δέχεται. Οι κύριοι αυτοί περιμένουν στο σαλόνι.»

Η Νανά σηκώθηκε έξαλλη. Όταν διάβασε όμως τα ονόματα του μαρκησίου ντε Σουάρ και του κόμη Μυφφά ντε Μπεβίλ στις κάρτες, ανέκτησε την ψυχραιμία της. Έμεινε μια στιγμή σιωπηλή.

«Ποιοι είναι πάλι αυτοί; ρώτησε τελικά. Τους γνωρίζεις;

— Ξέρω τον γέρο», απάντησε η Ζωή δαγκώνοντας διακριτικά το χείλος της.

Και, καθώς η κυρία της συνέχιζε να την κοιτάζει εξεταστικά, πρόσθεσε απλώς:

«Κάπου τον έχω δει.»

Η φράση αυτή έκανε την νεαρή γυναίκα να πάρει μια απόφαση. Άφησε με βαριά καρδιά την κουζίνα, το ζεστό αυτό καταφύγιο όπου μπορούσε κανείς να συζητήσει ξέγνοιαστα μέσα στη μυρωδιά του καφέ που ζεσταινόταν στα κάρβουνα. Πίσω της, η κυρία Μαλουάρ έριχνε τώρα πασιέντσες, ενώ φορούσε ακόμα το καπέλο της, μόνο που τώρα, για να είναι πιο άνετα, είχε λύσει τα λουριά και τα είχε ρίξει στους ώμους της.

Μέσα στο μπουντουάρ, όπου η Ζωή την βοηθούσε να περάσει γρήγορα ένα πενιουάρ, η Νανά έπαιρνε την εκδίκησή της για τα βάσανα που περνούσε, βρίζοντας μέσα απ' τα δόντια της το ανδρικό φύλο. Οι πρόστυχες αυτές κουβέντες στενοχωρούσαν την καμαριέρα, που με λύπη της διαπίστωνε ότι η Κυρία δεν θα απαλλασσόταν τόσο εύκολα απ' την καταγωγή της. Τόλμησε μάλιστα να παρακαλέσει την Κυρία να ηρεμήσει.

«Και γιατί, δηλαδή; απάντησε ωμά η Νανά. Είναι καθίκια, και τους αρέσουν τέτοια πράγματα.»

Πήρε παρ' όλ' αυτά το μεγαλοπρεπές της ύφος, όπως έλεγε. Τη στιγμή που κατευθυνόταν προς το σαλόνι, η Ζωή την σταμάτησε και χωρίς να την ρωτήσει άφησε τον μαρκήσιο ντε Σουάρ και τον κόμη Μυφφά να περάσουν στο μπουντουάρ. Ήταν πολύ καλύτερα εκεί.

«Κύριοι, είπε η νεαρή γυναίκα με μελετημένη ευγένεια, λυπάμαι που σας έκανα να περιμένετε.»

Οι δύο άνδρες την χαιρέτησαν και κάθισαν. Ένα στόρι από κεντητό

τούλι κρατούσε το δωματιάκι στο ημίφως. Ήταν το πιο κομψό δωμάτιο του διαμερίσματος, επενδεδυμένο με ανοιχτόχρωμο ύφασμα, με μια μεγάλη μαρμάρινη τουαλέτα, έναν ολόσωμο ψηφιδωτό καθρέφτη, μια σεζλόνγκ και πολυθρόνες από μπλε σατέν. Πάνω στην τουαλέτα, μπουκέτα από τριαντάφυλλα, πασχαλιές και υάκινθους στοιβάζονταν, όμοια με λείψανα λουλουδιών. Ανέδιδαν ένα διεισδυτικό και έντονο άρωμα μέσα στον νοτισμένο αέρα και την άτονη απόπνοια απ' τις λεκάνες· ενώ πότε πότε μια μυρωδιά πιο διαπεραστική γινόταν αισθητή, το άρωμα από λίγους ξερούς σπόρους πατσουλί, τριμμένους στον πάτο ενός κυπέλλου. Και, καθώς τυλίχτηκε με το πενιουάρ της δένοντάς το απρόσεκτα πάνω της, η Νανά έδινε την εντύπωση ότι την είχαν αιφνιδιάσει στο λουτρό της: με το δέρμα υγρό ακόμα, στεκόταν χαμογελαστή και φοβισμένη ανάμεσα στις δαντέλες της.

«Κυρία μου, είπε με άκρα σοβαρότητα ο κόμης Μυφφά, θα μας συγχωρέσετε που επιμείναμε τόσο... Ερχόμαστε για έναν έρανο... Ο κύριος και εγώ είμαστε μέλη του φιλόπτωχου ταμείου της ενορίας.»

Ο μαρκήσιος ντε Σουάρ έσπευσε να προσθέσει με αβρότητα:

«Όταν μάθαμε ότι μια μεγάλη καλλιτέχνις κατοικεί εδώ, θεωρήσαμε χρέος μας να την ενημερώσουμε ειδικώς για την κατάσταση των απόρων... Το ταλέντο συνοδεύεται πάντα από μεγάλη καρδιά, άλλωστε.»

Η Νανά έδινε τώρα ρεσιτάλ σεμνότητας. Απάντησε κουνώντας ελαφρώς το κεφάλι, εκφράζοντας κάποιες σύντομες σκέψεις. Ο γέρος, μάλλον, είχε φέρει τον άλλον: το βλέμμα του ήταν πολύ πρόστυχο. Αλλά, και τον άλλον έπρεπε να τον προσέχει: τα μηλίγγια του φούσκωναν περίεργα. Θα μπορούσε κάλλιστα να είχε έρθει από μόνος του. Καταλάβαινε τώρα τι είχε συμβεί: ο θυρωρός είχε δώσει το όνομά της, και συνωστίζονταν τώρα, ο καθένας για τον εαυτό του.

«Ασφαλώς, κύριοι, κάνατε πολύ καλά που ήρθατε.»

Κατά βάθος, την κολάκευε *αυτό*.

«Κυρία μου, συνέχισε ο μαρκήσιος, εάν γνωρίζατε τι φτώχεια υπάρχει! Το διαμέρισμά μας έχει πάνω από τρεις χιλιάδες απόρους, και είναι από τα πλουσιότερα, να φανταστείτε! Δεν βάζει ο νους τι εξαθλίωση υπάρχει: παιδιά που δεν έχουν ψωμί να φάνε, γυναίκες άρρωστες, εντελώς αβοήθητες, πεθαίνουν από το κρύο...

— Οι καημένοι οι άνθρωποι!» αναφώνησε η Νανά, κατασυγκινημένη.

Ήταν τέτοιος ο οίκτος της που τα όμορφά της μάτια γέμισαν δάκρυα, Με μια κίνηση έσκυψε αυθόρμητα και το πενιουάρ της άνοιξε αφήνοντας να φανεί ο λαιμός της· τέντωσε τα γόνατά της και ζωγραφίστηκε κάτω από το λεπτό ύφασμα ο στρογγυλός γοφός της. Τα γκρίζα μάγουλα του μαρκησίου κοκκίνισαν ελαφρώς. Ο κόμης Μυφφά, που ετοιμαζόταν να μιλήσει, χαμήλωσε το βλέμμα. Είχε πολλή ζέστη μέσα στο δωμάτιο, βαριά

ζέστη κλεισούρας, σαν σε θερμοκήπιο. Τα τριαντάφυλλα είχαν αρχίσει να μαραίνονται και μια αποπνικτική μυρωδιά έβγαινε από το πατσουλί του κυπέλλου.

«Θα ήθελε να είναι κανείς πολύ πλούσιος σε τέτοιες περιπτώσεις, πρόσθεσε η Νανά. Εν πάση περιπτώσει, ο καθένας κάνει ό,τι μπορεί... Πιστέψτε με, κύριοι, εάν το ήξερα...»

Ετοιμαζόταν να πετάξει κάποια ανοησία μέσα στη συγκίνηση της, έτσι απέφυγε να τελειώσει τη φράση της. Για μια στιγμή ανησύχησε, γιατί δεν μπορούσε να θυμηθεί πού είχε βάλει τα πενήντα της φράγκα, όταν έβγαλε το φουστάνι της. Θυμήθηκε όμως: πρέπει να βρίσκονταν στην άκρη της τουαλέτας της, κάτω από ένα αναποδογυρισμένο βαζάκι με κρέμα. Καθώς σηκωνόταν, το κουδούνι χτύπησε πολλές φορές. Ωραία! Άλλος ένας! Δεν θα τέλειωνε ποτέ αυτή η ιστορία. Ο κόμης και ο μαρκήσιος σηκώθηκαν κι αυτοί, και τα αυτιά του τελευταίου σαν να κουνήθηκαν στην προσπάθειά του να αφουγκραστεί τι συνέβαινε πίσω από την πόρτα. Μάλλον αναγνώρισε το χτύπημα του κουδουνιού. Ο Μυφφά τον κοίταξε και μετά έστρεψαν και οι δύο το βλέμμα τους. Είχαν αρχίσει να νιώθουν άβολα, ξανάγιναν ψυχροί, ο ένας τετράγωνος και στιβαρός, ο άλλος ορθώνοντας πάλι τους αδύνατούς του ώμους, πάνω στους οποίους έπεφταν τα λιγοστά λευκά του μαλλιά.

«Μα την αλήθεια, κύριοι, είπε η Νανά, φέρνοντας τα δέκα βαριά ασημένια νομίσματα και θέλοντας να το ρίξει στο αστείο, θα σας εμπιστευθώ βαρύ φορτίο... Είναι για τους φτωχούς...»

Τότε φάνηκε το αξιολάτρευτο λακκάκι που είχε στο πιγούνι. Πήρε ένα αθώα χαριτωμένο ύφος, χωρίς πόζα, και κρατώντας τον σωρό των πεντάφραγκων στη χούφτα της, τα έτεινε στους δυο άνδρες σαν να έλεγε: «Λοιπόν, ποιος τα θέλει;». Ο κόμης φάνηκε πιο γρήγορος και άδραξε τα πενήντα φράγκα· ένα νόμισμα όμως έμεινε στο χέρι της Νανάς και για να το πιάσει χρειάστηκε ν' αγγίξει το δέρμα της νεαρής γυναίκας, ένα δέρμα θερμό και απαλό που τον έκανε να ριγήσει. Εκείνη, χαρούμενη, εξακολουθούσε να γελά.

«Αυτό ήταν, κύριοι, συνέχισε. Μια άλλη φορά ελπίζω να δώσω περισσότερα.»

Δεν είχαν πλέον άλλο πρόσχημα για να μείνουν, χαιρέτησαν και κατευθύνθηκαν προς την πόρτα. Τη στιγμή όμως που ετοιμάζονταν να βγουν, το κουδούνι χτύπησε πάλι. Ο μαρκήσιος δεν μπόρεσε να κρύψει ένα αχνό χαμόγελο, ενώ μια σκιά σκοτείνιασε το βλέμμα του κόμη. Η Νανά τους καθυστέρησε λίγο για να δώσει χρόνο στην Ζωή να βρει χώρο για τον νεοαφιχθέντα. Δεν της άρεσε να συναντιούνται οι επισκέπτες στο σπίτι της. Αυτή τη φορά όμως, το διαμέρισμα ήταν πραγματικά γεμάτο. Έτσι, ανακουφίστηκε βλέποντας το σαλόνι άδειο. Μα πού τους είχε κρύ-

ψει τέλος πάντων η Ζωή, μέσα στις ντουλάπες;

«Αντίο σας, κύριοι», είπε και στάθηκε στην πόρτα του σαλονιού. Τους αγκάλιασε με το γέλιο και το φωτεινό της βλέμμα. Ο κόμης Μυφφά υποκλίθηκε, ταραγμένος, παρά τη μεγάλη του κοινωνική πείρα. Είχε ανάγκη από αέρα, έφευγε ζαλισμένος από το δωμάτιο αυτό, από τη μυρωδιά λουλουδιών και γυναικείας σάρκας που τον έπνιγε. Και, πίσω του, ο μαρκήσιος ντε Σουάρ, βέβαιος ότι κανείς δεν τον έβλεπε, τόλμησε να κλείσει στην Νανά το μάτι, με το πρόσωπο αλλοιωμένο από την ένταση, και τη γλώσσα του ν' αγγίζει τα χείλη.

Όταν η νεαρή γυναίκα επέστρεψε στο μπουντουάρ, όπου η Ζωή την περίμενε με γράμματα και διάφορες καρτ βιζίτ, φώναξε γελώντας ακόμα πιο δυνατά:

«Τους είδες τους αναγκεμένους! Μου τα 'φαγαν τα πενήντα μου φραγκάκια!»

Δεν ήταν καθόλου θυμωμένη, της φαινόταν αστείο που της είχαν πάρει χρήματα άνδρες. Όπως και να είχε το πράγμα, ήταν γουρούνια αφού την άφησαν απένταρη. Βλέποντας τις καρτ βιζίτ και τα γράμματα, ξαναβρήκε την κακή της διάθεση. Τα γράμματα, εντάξει, δεν πείραζαν τόσο· στο κάτω κάτω, προέρχονταν από κυρίους που την χειροκρότησαν χθες το βράδυ και τώρα της εκδήλωναν τον θαυμασμό τους. Όσο για τους επισκέπτες, αυτοί ας πήγαιναν από εκεί που ήρθαν.

Η Ζωή είχε βάλει παντού κι από έναν. Παρατήρησε δε ότι το διαμέρισμα ήταν πολύ πρακτικό, αφού κάθε δωμάτιο επικοινωνούσε με τον διάδρομο. Δεν ήταν όπως στης κυρίας Μπλανς, που έπρεπε να περάσεις από το σαλόνι. Είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα στην κυρία Μπλανς αυτό.

«Να τους διώξεις όλους, ξανάρχισε η Νανά ακολουθώντας τον ειρμό της σκέψης της, με πρώτο και καλύτερο τον μαυριδερό.

— Αυτόν, κυρία, τον έχω διώξει από ώρα τώρα, είπε η Ζωή με ένα χαμόγελο. Ήθελε να ενημερώσει απλώς την Κυρία ότι δεν θα μπορούσε να έρθει απόψε.»

Η Νανά ενθουσιάστηκε στο άκουσμα του νέου αυτού και άρχισε να χτυπά παλαμάκια. Δε θα ερχόταν, τι τύχη! Ήταν ελεύθερη λοιπόν! Και ξεφυσούσε ανακουφισμένη, σαν να την είχαν απαλλάξει από το φρικτότερο βασανιστήριο. Η σκέψη της πήγε κατευθείαν στον Νταγκενέ. Τον καημενούλη, και του είχε γράψει να περιμένει ως την Πέμπτη! Γρήγορα, η κυρία Μαλουάρ έπρεπε να της γράψει ένα δεύτερο γράμμα! Η Ζωή της είπε όμως ότι η κυρία Μαλουάρ είχε φύγει χωρίς να την καταλάβουν, όπως το συνήθιζε. Τότε, η Νανά σκέφτηκε να στείλει κάποιον, αλλά μετά δίστασε. Ήταν πολύ κουρασμένη. Θα ήταν υπέροχο εάν μπορούσε να κοιμηθεί μια νύχτα ολόκληρη! Η προοπτική μιας τέτοιας απόλαυσης τελικά *τψ*

έπεισε. Για μια φορά, θα μπορούσε να το προσφέρει αυτό στον εαυτό της.

«Θα πέσω για ύπνο μόλις γυρίσω από το θέατρο και δεν θα με ξυπνήσεις πριν τις δώδεκα, μουρμούρισε με ύφος λαίμαργο.»

Και μετά, υψώνοντας τη φωνή:

«Εμπρός! Και τώρα πέταξε τους άλλους από τη σκάλα!»

Η Ζωή έμεινε ακίνητη. Δεν θα τολμούσε ποτέ να δώσει ανοιχτά συμβουλές στην Κυρία· θα μπορούσε όμως η Κυρία να επωφεληθεί από την πείρα της, ιδίως όταν η Κυρία παρασυρόταν από τα νεύρα της.

«Και τον κύριο Σταϊνέρ; ρώτησε στα πεταχτά.

— Ασφαλώς, απάντησε η Νανά. Κυρίως αυτόν.»

Η υπηρέτρια περίμενε λίγο ακόμα, για να δώσει χρόνο στην Κυρία να το σκεφτεί. Δεν θα ήταν λοιπόν περήφανη η Κυρία αν έκλεβε από την Ροζ Μινιόν, την αντίζηλό της, έναν τόσο πλούσιο κύριο, γνωστό σε όλα τα θέατρα;

«Κάνε γρήγορα, χρυσή μου, επέμεινε η Νανά που καταλάβαινε πολύ καλά τι ήθελε να πει, και πες του ότι γίνεται ενοχλητικός.»

Μετά όμως, ξαφνικά, άλλαξε γνώμη· κι αν αύριο ήθελε να τον δει; Και μετά, με μια παιδιάστικη κίνηση, γελώντας και ανοιγοκλείνοντας τα μάτια, φώναξε:

«Στο κάτω κάτω, ο πιο σίγουρος τρόπος για να τον έχω είναι να τον πετάξω έξω.»

Η Ζωή φάνηκε έκπληκτη. Κοίταξε την Κυρία με ξαφνικό θαυμασμό, και έτρεξε να διώξει τον Σταϊνέρ χωρίς δισταγμό.

Η Νανά, περίμενε, παρ' όλ' αυτά, λίγα λεπτά ακόμα για να του αφήσει τον χρόνο να σκουπίσει το πλατύσκαλο, όπως έλεγε. Τι επιδρομή κι αυτή! Έριξε μια ματιά στο σαλόνι· άδειο. Η τραπεζαρία άδεια επίσης. Καθώς όμως συνέχισε να τριγυρνάει στο διαμέρισμα, βέβαιη ότι δεν έμενε κανείς άλλος πια, έσπρωξε την πόρτα του γραφείου κι έπεσε ξαφνικά πάνω σ' έναν μικροκαμωμένο νεαρό άνδρα. Καθόταν ψηλά πάνω σ' ένα μπαούλο, ήσυχος, με ύφος φρόνιμο, και μια τεράστια ανθοδέσμη στα γόνατά του.

«Θεέ μου! Φώναξε. Υπάρχει άλλος ένας εδώ!»

Ο νεαρούλης, βλέποντάς την, πετάχτηκε κατακόκκινος σαν παπαρούνα. Και δεν ήξερε τι να κάνει την ανθοδέσμη του, πνιγμένος από τη συγκίνηση: μια στο ένα χέρι την κρατούσε και μια στο άλλο. Το νεαρό της ηλικίας του, η συστολή του, η αστεία έκφραση που είχε με τα λουλούδια στα χέρια, συγκίνησαν την Νανά, που άρχισε να γελά με την καρδιά της. Τώρα θα την κυνηγούσαν και τα παιδιά, λοιπόν; Από την κούνια θα τους έπαιρνε τώρα τους άνδρες; Χαλάρωσε και, με ύφος οικείο και μητρικό, ρώτησε στ' αστεία, χτυπώντας τα μεριά της:

«Να σου σκουπίσω τη μυτούλα, μπέμπη;

— Ναι», απάντησε ο μικρός με φωνή βαθιά και ικετευτική.

Η απάντηση αυτή της προξένησε ακόμα μεγαλύτερη ευθυμία. Ήταν δεκαεπτά ετών και λεγόταν Ζωρζ Υγκόν. Την προηγουμένη, ήταν στο «Βαριετέ». Και σήμερα είχε έρθει για να την δει.

«Για μένα είναι τα λουλούδια;

— Ναι.

— Δώσ' τα μου ντε, βρε κουτό!»

Καθώς όμως έπαιρνε το μπουκέτο, ο μικρός άρπαξε τα χέρια της και τα φίλησε με την αδηφάγα όρεξη της ηλικίας του. Χρειάστηκε να τον χτυπήσει για να την αφήσει. Ορίστε μας, το μωρό, κατευθείαν στο ψητό! Ενώ τον μάλωνε είχε κοκκινίσει ελαφρώς και χαμογελούσε. Μετά τον έδιωξε, του επέτρεψε όμως να ξανάρθει. Ο μικρός παρέπαιε, δεν έβρισκε την πόρτα.

Η Νανά γύρισε στο μπουντουάρ της, όπου εμφανίστηκε ο Φρανσίς για να της κάνει το οριστικό χτένισμα. Θα ντυνόταν, αργότερα, το βράδυ. Καθισμένη μπροστά στον καθρέφτη, είχε σκύψει το κεφάλι και είχε αφεθεί, σιωπηλή και ονειροπόλα, στα επιδέξια χέρια του κομμωτή, όταν μπήκε η Ζωή λέγοντας:

«Κυρία, υπάρχει ένας που αρνείται να φύγει.

— Ε, άσ' τον, απάντησε ήρεμα η Νανά.

— Ναι, αλλά είναι κι άλλοι που συνεχίζουν να έρχονται.

— Ε, και; Πες τους να περιμένουν. Όταν τους πιάσει η πείνα θα φύγουν από μόνοι τους.»

Η διάθεσή της είχε αλλάξει. Τώρα της άρεσε να στήνει τους άνδρες, και βρήκε μια ιδέα της πολύ διασκεδαστική: ξέφυγε από τα χέρια του Φρανσίς και έτρεξε να τραβήξει μόνη της τον σύρτη. Τώρα ας στοιβάζονταν όσο ήθελαν δίπλα, δεν θα τρυπούσαν και τον τοίχο, μάλλον. Η Ζωή θα έμπαινε από το πορτάκι που οδηγούσε στην κουζίνα. Το κουδούνι, εντωμεταξύ, δεν είχε σταματήσει να χτυπά. Κάθε πέντε λεπτά, ακουγόταν το ίδιο κουδούνισμα, ζωηρό και καθάριο, με την κανονικότητα μιας καλορυθμισμένης μηχανής. Και η Νανά τα μέτραγε για να περνά η ώρα. Ξαφνικά, θυμήθηκε κάτι.

«Οι πραλίνες;»

Και ο Φρανσίς είχε ξεχάσει τις πραλίνες. Τράβηξε, έπειτα, μια σακούλα από μια τσέπη της ρεντικότας του, με τη διακριτικότητα ανθρώπου τον καλού κόσμου που προσφέρει ένα δώρο στη φίλη του. Κάθε φορά, ωστόσο, που της έδινε τον λογαριασμό του, υπολόγιζε και τις πραλίνες μαζί. Η Νανά ακούμπησε τη σακούλα στα πόδια της και άρχισε να τραγανίζει τις πραλίνες, στρίβοντας το κεφάλι κάτω από τα απαλά αγγίγματα του κομμωτή.

«Να πάρει! μουρμούρισε μετά από μια παύση, τελειωμό δεν έχουν.»

Τρεις φορές είχε χτυπήσει το κουδούνι, η μια μετά την άλλη. Τα κου-

δουνίσματα πύκνωναν. Κάποια ήταν σεμνά, σαν να τραύλιζαν τρέμοντας στην πρώτη εξομολόγηση. Άλλα αυθάδικα, δονούνταν κάτω από κάποιο βίαιο χέρι. Άλλα βιαστικά, διέσχιζαν τον αέρα μ' ένα γρήγορο ρίγος. Σωστή κωδωνοκρουσία, όπως έλεγε η Ζωή, μια κωδωνοκρουσία ικανή να ξεσηκώσει όλη τη γειτονιά: μια ολόκληρη στρατιά από άνδρες που έκαναν ουρά μόνο και μόνο για να πιέσουν το ελεφάντινο κουμπί. Αυτός ο χωρατατζής ο Μπορντενάβ είχε στ' αλήθεια δώσει τη διεύθυνσή της σε πάρα πολύ κόσμο, ολόκληρη η αίθουσα του θεάτρου κόντευε να παρελάσει από εκεί.

«Παρεμπιπτόντως, μήπως σου βρίσκονται πέντε λουδοβίκεια, Φρανσίς; ρώτησε η Νανά.»

Απομακρύνθηκε λίγο, εξέτασε την κόμμωση και μετά είπε ήρεμα:

«Πέντε λουδοβίκεια; Εξαρτάται.

— Α, καλά! Εάν σου χρειάζονται εγγυήσεις...»

Και χωρίς να ολοκληρώσει τη φράση της, με μια μεγάλη κίνηση έδειξε τα πλαϊνά δωμάτια. Ο Φρανσίς της δάνεισε τα πέντε λουδοβίκεια. Η Ζωή, εντωμεταξύ, με την πρώτη ευκαιρία, όταν δεν είχε δουλειά, έμπαινε για να ετοιμάσει την τουαλέτα της Κυρίας. Μετά από λίγο, έπρεπε να την ντύσει, ενώ ο κομμωτής περίμενε για να βάλει μια τελευταία πινελιά στην κόμμωση. Το κουδούνι όμως διέκοπτε διαρκώς την καμαριέρα, που έπρεπε να τρέχει αφήνοντας την Κυρία με τα κορδόνια του κορσέ της μισοδεμένα ή φορώντας ένα μόνο παπούτσι. Είχε αρχίσει να τα χάνει, αν και πεπειραμένη. Αφού είχε βάλει σχεδόν παντού άντρες χρησιμοποιώντας και την παραμικρή γωνιά, αναγκάστηκε να στριμώξει μέχρι και τρεις ή τέσσερις μαζί, πράγμα εντελώς αντίθετο προς τις αρχές της. Εάν τρώγονταν, τόσο το καλύτερο: θα τους άδειαζαν και τη γωνιά! Η Νανά, διπλοκλειδωμένη και προφυλαγμένη, τους κορόιδευε λέγοντας ότι τους άκουγε να ξεφυσάνε! Ωραίο θέαμα θα παρουσίαζαν, με τη γλώσσα έξω, σα σκυλιά που περιμένουν, καθισμένα στα πισινά τους πόδια. Η χθεσινή της επιτυχία συνεχιζόταν η αγέλη αυτή των ανδρών είχε ακολουθήσει τα ίχνη της.

«Ελπίζω να μην σπάσουν τίποτα», μουρμούρισε.

Είχε αρχίσει να νιώθει άβολα με τις ζεστές τους ανάσες να περνούν κάτω από τις χαραμάδες. Η Ζωή όμως άφησε τον Άμπορντέτ να περάσει, και η νεαρή γυναίκα έβγαλε μια κραυγή ανακούφισης. Ήθελε να της πει για έναν λογαριασμό που της είχε διευθετήσει στο ειρηνοδικείο. Δεν τον πρόσεχε, όλο έλεγε:

«Θα έρθεις μαζί μου... Θα δειπνήσουμε μαζί... Από εκεί, θα με συνοδέψεις στο θέατρο. Δε βγαίνω στη σκηνή πριν τις εννιάμισι.»

Ο καλός της ο Λαμπορντέτ, είχε έρθει πάνω στην ώρα! Αυτός δεν ζητούσε ποτέ τίποτα. Ήταν απλώς ο φίλος των γυναικών και τις εξυπηρετούσε για διάφορες μικροϋποθέσεις τους. Έτσι, λόγου χάρη, καθώς ερχό-

ταν, είχε διώξει τους πιστωτές που βρίσκονταν στον προθάλαμο. Εξάλλου, οι καλοί αυτοί άνθρωποι δεν είχαν έρθει για να πληρωθούν αλλά για να συγχαρούν την Κυρία και να της προσφέρουν αυτοπροσώπως εκ νέου τις υπηρεσίες τους, μετά την μεγάλη της επιτυχία της προηγουμένης.

«Πάμε, πάμε», είπε η Νανά που είχε ντυθεί.

Εκείνη την ώρα έμπαινε και η Ζωή φωνάζοντας:

«Κυρία, αρνούμαι να ανοίξω... Έχουν κάνει ουρά στη σκάλα.»

Ουρά στη σκάλα! Ακόμα και ο Φρανσίς έβαλε τα γέλια παρά το δήθεν αγγλικό του φλέγμα, καθώς τακτοποιούσε τις χτένες. Η Νανά είχε πιάσει τον Λαμπορντέτ από το μπράτσο και τον έσπρωξε στην κουζίνα. Και το έσκασε, λυτρωμένη επιτέλους από τους άνδρες, χαρούμενη, γιατί ήξερε ότι μπορούσε να βρεθεί μόνη μαζί του, οπουδήποτε, χωρίς να πρέπει να ανησυχεί για τυχόν έκτροπα.

«Θα με φέρεις μέχρι την πόρτα μου, είπε, ενώ κατέβαιναν από τη σκάλα υπηρεσίας. Έτσι, θα έχω το κεφάλι μου ήσυχο... Σκέψου, ότι θέλω να κοιμηθώ μόνη μου απόψε, μια ολόκληρη νύχτα για μένα. Σωστή τρέλα, αγαπητέ μου!»

3

Η κόμισσα Σαμπίν, όπως συνήθιζαν να την αποκαλούν για να την διακρίνουν από την κυρία Μυφφά ντε Μπεβίλ, τη μητέρα του κόμη, που είχε πεθάνει τον προηγούμενο χρόνο, δεχόταν κάθε Τρίτη, στο μέγαρό της, στη γωνία των οδών Μιρομενίλ και Πεντιέβρ. Ήταν ένα θεόρατο τετράγωνο κτίριο, που κατοικούνταν από τους Μυφφά για περισσότερο από έναν αιώνα. Η πρόσοψη του, σιωπηλή, μαύρη και μελαγχολική σαν μοναστήρι, έμοιαζε να κοιμάται πάνω από τον δρόμο, με τις τεράστιες περσίδες της, σχεδόν πάντα κλειστές. Και από πίσω, σ' έναν μικρό υγρό κήπο, κάποια δέντρα είχαν φυτρώσει, που ψάχνοντας για λίγο φως ύψωναν κάτι κλαδιά τόσο ψηλά και λιγνά, που ξεχώριζαν πάνω από τα κεραμίδια.

Εκείνη την Τρίτη, κατά τις δέκα η ώρα, στο σαλόνι δεν υπήρχαν περισσότερα από δώδεκα άτομα. Όταν περίμενε λίγους μόνο καλεσμένους η κόμισσα, τους πιο στενούς της φίλους, δεν άνοιγε ούτε το μικρό σαλόνι ούτε την τραπεζαρία. Ένιωθαν έτσι πιο οικεία, συζητώντας κοντά στη φωτιά. Το σαλόνι, εξάλλου ήταν πολύ μεγάλο, πολύ ψηλό. Είχε τέσσερα παράθυρα που έβλεπαν στον κήπο, απ' όπου μπορούσαν να νιώσουν την υγρασία της βροχερής εκείνης βραδιάς του τέλους Απριλίου, πάρα τα χοντρά κούτσουρα που έκαιγαν στο τζάκι. Ο ήλιος δεν έφτανε ποτέ ως εκεί. Τη μέρα, ένα πρασινωπό φως φώτιζε αμυδρά το δωμάτιο. Το βράδυ όμως, όταν οι λάμπες και ο πολυέλαιος ήταν αναμμένα, έδειχνε απλώς σοβαρό, με τα αμπίρ έπιπλα από συμπαγές μαόνι, τα υφάσματα και τα καθίσματα από κίτρινο βελούδο, με τα μεγάλα γυαλιστερά μοτίβα. Μπαίνοντας σ' αυτό το δωμάτιο, ένιωθε κανείς ότι εισέρχεται σε ένα σύμπαν ψυχρής αξιοπρέπειας, στα παλιά ήθη, σε μια παρωχημένη εποχή που απέπνεε άρωμα ευσέβειας.

Ωστόσο, απέναντι από την πολυθρόνα όπου είχε πεθάνει η μητέρα του κόμη -ένα τετράγωνο κάθισμα με άκαμπτο πλαίσιο και σκληρό ύφασμα-, από την άλλη πλευρά του τζακιού, η κόμισσα Σαμπίν καθόταν στητή σε μια βαθιά καρέκλα από κόκκινο καπιτονέ βελούδο, αφράτο σαν πάπλωμα. Ήταν το μοναδικό μοντέρνο έπιπλο· μια παραφωνία, μια νότα εκκεντρικότητας μέσα στην αυστηρότητα.

«Ωστε, έλεγε η νεαρή γυναίκα, θα έχουμε τον σάχη της Περσίας...»

Συζητούσαν για τους πρίγκιπες που επρόκειτο να επισκεφθούν το Παρίσι για την Διεθνή Έκθεση. Πολλές κυρίες είχαν σχηματίσει έναν κύκλο μπροστά στο τζάκι. Η κυρία Ντυ Ζονκουά, της οποίας ο αδερφός είχε εκπληρώσει μια αποστολή ως διπλωμάτης στην Ανατολή έδινε λεπτομέρειες για την αυλή του Ναζάρ-Εντίν.

«Μήπως είστε αδιάθετη, αγαπητή μου; ρώτησε η κυρία Σαντερώ, γυναίκα κάποιου ιδιοκτήτη χαλυβουργείου, την κόμισσα βλέποντάς την να ριγεί ελαφρώς και να χλομιάζει.

— Όχι, όχι, κάθε άλλο, απάντησε αυτή χαμογελώντας. Απλώς κρύωσα λίγο... Κάνει τόση ώρα να ζεσταθεί αυτό το σαλόνι!»

Και περιέφερε το σκούρο της βλέμμα πάνω στους τοίχους, ως το ταβάνι. Η Εστέλ, η κόρη της, ένα δεκαεξάχρονο κορίτσι στην πιο άχαρη ηλικία, αδύνατη και με αδιάφορο παρουσιαστικό, σηκώθηκε από το σκαμνί όπου ήταν καθισμένη, και πήγε αθόρυβα να σηκώσει ένα από τα κούτσουρα που είχαν γείρει.

Όμως η κυρία Σεζέλ, μια φίλη της Σαμπίν από το οικοτροφείο, νεότερη της κατά πέντε χρόνια, αναφώνησε:

«Ώστε έτσι; Εγώ, πάντως, θα ήθελα να είχα ένα τέτοιο σαλόνι! Τουλάχιστον, μπορείς να δέχεσαι... Σήμερα, φτιάχνουν κουτιά... Εάν ήμουν στη θέση σου...»

Φλυαρούσε ελεύθερα, κάνοντας ζωηρές χειρονομίες, ενώ εξηγούσε ότι εκείνη θα τα άλλαζε όλα, τα υφάσματα, τα χρώματα, τα καθίσματα· μετά θα έδινε χορούς, όπου θα συνέρρεε όλο το Παρίσι. Πίσω της, ένας δικαστικός, ο σύζυγός της, άκουγε με ύφος σοβαρό. Κυκλοφορούσε η φήμη ότι τον απατούσε ανοιχτά. Παρ' όλ' αυτά, την συγχωρούσαν και συνέχιζαν να την καλούν, διότι, όπως έλεγαν, ήταν ελαφρόμυαλη.

«Αχ, αυτή η Λεονίντ!» είπε μόνο η κόμισσα Σαμπίν με το χλομό της χαμόγελο.

Συμπλήρωσε τη σκέψη της με μια ράθυμη χειρονομία. Σίγουρα, δεν σκόπευε να αλλάξει το σαλόνι της μετά από δεκαεπτά χρόνια που είχε ζήσει εκεί. Θα παρέμενε πλέον όπως ακριβώς επιθυμούσε να το διατηρήσει η πεθερά της, όσο ζούσε. Στη συνέχεια, επιστρέφοντας στη συζήτηση:

«Με διαβεβαίωσαν ότι θα έχουμε τον βασιλιά της Πρωσίας και τον αυτοκράτορα της Ρωσίας επίσης.

— Πράγματι, έχουν αναγγείλει μεγάλους εορτασμούς.», είπε η κυρία Ντυ Ζονκουά.

Ο τραπεζίτης Σταϊνέρ, που πρόσφατα είχε εισαχθεί στον κύκλο της κόμισσας, χάρη στην Λεονίντ ντε Σεζέλ, η οποία γνώριζε όλο το Παρίσι, συζητούσε καθισμένος σ' έναν καναπέ, ανάμεσα σε δυο παράθυρα. Έκανε ερωτήσεις σ' έναν βουλευτή, προσπαθώντας, με τρόπο, να του εκμαιεύσει πληροφορίες για κάποια κίνηση του Χρηματιστηρίου που είχε μυριστεί ο

κόμης Μυφφά στεκόταν μπροστά τους και τους άκουγε σιωπηλός με την όψη ακόμα πιο σκυθρωπή απ' ότι συνήθως. Τέσσερις πέντε νεαροί είχαν σχηματίσει μια άλλη συντροφιά, κοντά στην πόρτα, όπου είχαν κυκλώσει τον κόμη Ξαβιέ ντε Βαντέβρ. Τους διηγόταν χαμηλόφωνα μια ιστορία, πολύ πικάντικη σίγουρα, γιατί όλοι γελούσαν πνιχτά. Στο κέντρο του δωματίου, καθόταν βαρύς σε μια πολυθρόνα, μόνος του, ένας παχύς άντρας, τμηματάρχης στο Υπουργείο Εσωτερικών, και κοιμόταν με τα μάτια ανοιχτά. Καθώς όμως ένας από τους νεαρούς φάνηκε να μην πείθεται από την ιστορία του Βαντέβρ, ο τελευταίος ύψωσε τη φωνή.

«Παραείσαι σκεπτικιστής Φουκαρμόν, δηλητηριάζεις την απόλαυσή σου, έτσι.»

Και επέστρεψε στη συντροφιά των κυριών γελώντας. Ήταν ο τελευταίος απόγονος μιας μεγάλης οικογένειας, θηλυπρεπής και πνευματώδης. Εκείνη την εποχή, ξόδευε την περιουσία του με μια λυσσασμένη όρεξη, που τίποτα δεν κατάφερνε να κατευνάσει. Ο στάβλος που διατηρούσε με άλογα κούρσας, ένας από τους γνωστότερους του Παρισιού, του κόστιζε αμύθητα ποσά. Οι μηνιαίες απώλειές του στην Αυτοκρατορική Λέσχη ανέρχονταν σε έναν ανησυχητικά μεγάλο αριθμό λουδοβικείων ενώ οι ερωμένες του τού είχαν καταβροχθίσει, χρόνο με το χρόνο, ένα αγρόκτημα και κάποια αρπέντια καλλιεργήσιμης ή δασικής γης, ένα σημαντικό κομμάτι της τεράστιας περιουσίας του στην Πικαρδία.

«Αποκαλείτε τους άλλους σκεπτικιστές, εσείς που δεν πιστεύετε σε τίποτα, είπε η Λεονίντ, κάνοντας του λίγο χώρο δίπλα της. Μάλλον εσείς δηλητηριάζετε την απόλαυσή σας.

— Μα γι' αυτό ακριβώς το λέω· για να επωφεληθούν οι άλλοι από την εμπειρία μου.»

Τον ανάγκασαν όμως να σωπάσει. Σκανδάλιζε τον κύριο Βενό με αυτά που έλεγε. Όταν οι κυρίες απομακρύνθηκαν, διέκριναν, χωμένο σε μια σεζ-λονγκ, έναν ανθρωπάκο εξήντα ετών, με χαλασμένα δόντια και μοχθηρό χαμόγελο. Βρισκόταν εκεί, σαν στο σπίτι του, παρακολουθώντας τους πάντες, μην αφήνοντας κουβέντα να του ξεφύγει. Με μια κίνηση, είπε ότι δεν είχε σκανδαλιστεί από τα λεγόμενα. Τότε, ο Βαντέβρ ξαναπήρε το σοβαρό του ύφος, και πρόσθεσε όλος σοβαρότητα:

«Ο κύριος Βενό γνωρίζει πολύ καλά ότι πιστεύω σε αυτά που πρέπει να πιστεύω.»

Αυτό ήταν μια ομολογία θρησκευτικής πίστης που έδειξε να ικανοποιεί ακόμα και την Λεονίντ. Στο βάθος της αίθουσας, οι νεαροί είχαν πάψει να γελούν. Στο σαλόνι, το κλίμα παραήταν συγκρατημένο, και δεν διασκέδαζαν καθόλου. Ένα ψυχρό αεράκι φύσηξε στο δωμάτιο, και μέσα στη σιωπή ακούστηκε η έρρινη φωνή του Σταϊνέρ, που είχε γίνει έξω φρενών με την εχεμύθεια του βουλευτή. Για μια στιγμή η κόμισσα Σαμπίν έριξε

μια ματιά στη φωτιά και μετά ξανάρχισε τη συζήτηση.

«Είδα τον βασιλιά της Πρωσίας, πέρυσι στην Βάδη. Παραμένει ακμαιότατος για την ηλικία του.

— Θα τον συνοδέψει ο κόμης Βίσμαρκ, είπε η κυρία Ντυ Ζονκουά. Τον γνωρίζετε τον κόμη; Είχαμε συμφάει κάποτε στο σπίτι του αδερφού μου, πριν καιρό, όταν ήταν απεσταλμένος της Πρωσίας στο Παρίσι... Να κάποιος, του οποίου αδυνατώ να κατανοήσω την πρόσφατη επιτυχία.

— Και γιατί αυτό; ρώτησε η κυρία Σαντερώ.

— Να, πώς να το εξηγήσω... Απλώς, δεν μου αρέσει. Δείχνει άξεστος και ανάγωγος. Έπειτα, εγώ τον θεωρώ και βλάκα επιπλέον.»

Τότε όλοι άρχισαν να μιλούν για τον κόμη Βίσμαρκ. Οι γνώμες διίσταντο. Ο Βαντέβρ που τον γνώριζε, διαβεβαίωνε ότι ήταν γερός πότης και καλός παίκτης. Στην κορύφωση, όμως, της συζήτησης, η πόρτα άνοιξε και εμφανίστηκε ο Έκτορας ντε Λα Φαλουάζ. Ο Φωσερύ, που τον συνόδευε, πλησίασε την κόμισσα και υποκλινόμενος της είπε:

«Κυρία μου, θυμήθηκα την ευγενική σας πρόσκληση και...»

Αυτή χαμογέλασε και απάντησε με φιλοφροσύνη. Ο δημοσιογράφος, αφού χαιρέτησε τον κόμη, απόμεινε για ένα λεπτό χαμένος, στη μέση του σαλονιού, όπου αναγνώριζε μόνο τον Σταϊνέρ. Ο Βαντέβρ τον είδε, καθώς έστρεψε, και πήγε να τον χαιρετήσει. Και ο Φωσερύ, που χαροποιήθηκε από τη συνάντηση, σε μια ανάγκη οικειότητας, τον τράβηξε αμέσως προς το μέρος του και του είπε με χαμηλή φωνή:

«Κανονίστηκε για αύριο. Είσαι μέσα;

— Εννοείται!

— Στις δώδεκα τα μεσάνυχτα, στο σπίτι της.

— Το γνωρίζω, το γνωρίζω... Θα έρθω με την Μπλανς.»

Ήθελε να ξεφύγει, να επιστρέψει κοντά στις κυρίες για να προσθέσει ένα νέο επιχείρημα υπέρ του κυρίου Βίσμαρκ. Όμως ο Φωσερύ τον κράτησε.

«Ούτε που φαντάζεσαι ποιον μου ζήτησε να καλέσω.»

Και μ' ένα διακριτικό νεύμα έδειξε τον κόμη Μυφφά, ο οποίος εκείνη τη στιγμή συζητούσε ένα σημείο του προϋπολογισμού με τον βουλευτή και τον Σταϊνέρ.

«Απίστευτο! είπε ο Βαντέβρ, έκπληκτος, μειδιώντας.

— Στον λόγο μου! Χρειάστηκε να της ορκιστώ ότι θα τον φέρω. Ένας λόγος για τον οποίο έρχομαι είναι και αυτός.»

Γέλασαν και οι δυο σιωπηλά. Μετά από αυτό, ο Βαντέβρ έσπευσε να μπει στον κύκλο των γυναικών, και φώναξε:

«Απεναντίας, σας διαβεβαιώ ότι ο κύριος Βίσμαρκ είναι πολύ πνευματώδης... Όπως ένα βράδυ, λόγου χάρη, που είχε πει μπροστά μου κάτι πολύ χαριτωμένο...»

Ο Λα Φαλουάζ, εντωμεταξύ, που είχε ακούσει όσα διαμείφθηκαν χαμηλόφωνα μεταξύ του Βαντέβρ και του Φωσερύ, κοίταξε τον τελευταίο ελπίζοντας να λάβει μια εξήγηση, που όμως δεν ερχόταν. Για ποιον μιλούσαν; Τι θα έκαναν την επομένη, στις δώδεκα τα μεσάνυχτα; Δεν θα άφηνε πλέον τον ξάδερφό του, εάν δεν μάθαινε. Ο τελευταίος είχε καθίσει. Τον ενδιέφερε, κατά κύριο λόγο, η κόμισσα Σαμπίν. Το όνομά της είχε αναφερθεί αρκετές φορές μπροστά του· ήξερε ότι είχε παντρευτεί στα δεκαεπτά της και ότι τώρα πρέπει να ήταν τριάντα τεσσάρων, καθώς και ότι από τότε που είχε παντρευτεί έκανε μια πολύ συντηρητική ζωή, εγκλωβισμένη ανάμεσα στον άνδρα της και την πεθερά της. Στους κοσμικούς κύκλους, άλλοι έκαναν λόγο για την ψυχρότητά της -απόρροια της θρησκοληψίας της-, και άλλοι την λυπούνταν, γιατί θυμούνταν το γάργαρο γέλιο της, τα μεγάλα της φλογερά μάτια, πριν κλειστεί στο παλιό αυτό μέγαρο. Ο Φωσερύ την κοίταζε εξεταστικά και δεν ήξερε τι να πιστέψει. Ένας φίλος του, ένας καπετάνιος που είχε πεθάνει πρόσφατα στο Μεξικό, του είχε κάνει, την παραμονή της αναχώρησής του, μετά από ένα δείπνο, μια ωμή εξομολόγηση, από εκείνες που μπορούν να κάνουν και οι πιο διακριτικοί άνδρες σε ορισμένες περιστάσεις. Η ανάμνηση όμως που διατηρούσε από εκείνη την εξομολόγηση ήταν θολή. Εκείνο το βράδυ είχαν πιει και είχαν φάει καλά· και βλέποντας την κόμισσα μέσα στο παλαπκό αυτό σαλόνι, ντυμένη στα μαύρα, να χαμογελά ήρεμα, διατηρούσε τις αμφιβολίες του. Ένα φωτιστικό, που ήταν τοποθετημένο πίσω της, αναδείκνυε το προφίλ της με τα λεπτά του χαρακτηριστικά, αφράτης μελαχρινής, όπου το στόμα μόνο, κάπως σαρκώδες, προσέδιδε ένα είδος δεσποτικού αισθησιασμού.

«Τι έχουν πάθει πια με τον Βίσμαρκ, όλοι! μουρμούρισε ο Λα Φαλουάζ, που παρίστανε πάντοτε τον βαριεστημένο στις κοσμικές συγκεντρώσεις. Είναι να πεθαίνεις από ανία. Τι ιδέα κι αυτή που είχες, να μας φέρεις εδώ.»

Ο Φωσερύ, τότε, τον ρώτησε απότομα.

«Για πες, η κόμισσα κοιμάται με κανέναν;

— Α! Όχι, όχι, αγαπητέ μου. Πού νομίζεις ότι είσαι τέλος πάντων; ψέλλισε εμφανώς ενοχλημένος και ξεχνώντας την πόζα του.»

Μετά, συνειδητοποίησε ότι η αγανάκτησή του ήταν κάπως άκομψη και πρόσθεσε, καθώς αφηνόταν να πέσει στον καναπέ:

«Δηλαδή, εγώ λέω πως όχι, αλλά δεν γνωρίζω κάτι περισσότερο... Υπάρχει ένας μικρός, εκεί κάτω, ο Φουκαρμόν που όλο εδώ τριγυρνάει. Βέβαια, έχουμε ακούσει και πολύ χειρότερα από αυτό. Εξάλλου, εγώ προσωπικά, σκοτίστηκα... Όπως και να 'χει το πράγμα, άτακτη ή όχι, η κόμισσα ελίσσεται έξυπνα, γιατί δεν έχει ακουστεί το παραμικρό και κανείς δεν έχει σχολιάσει ποτέ τίποτα.»

Και δίχως ο Φωσερύ να μπει στον κόπο να ρωτήσει, του είπε ό,τι ήξερε

για τους Μυφφά. Μπροστά στη συζήτηση των κυριών που εξακολουθούσε δίπλα στο τζάκι, οι δυο άνδρες χαμήλωσαν τη φωνή τους. Βλέποντας τους κανείς, με τις γραβάτες τους και *τα* λευκά τους γάντια, θα έλεγε ότι μελετούσαν τις φράσεις τους για να εξετάσουν κάποιο σοβαρό ζήτημα. Η μητέρα Μυφφά, λοιπόν, που ο Λα Φαλουάζ την γνώριζε καλά, ήταν κάποια αφόρητη γριά που έτρεχε συνέχεια στους παπάδες. Είχε αριστοκρατικούς τρόπους και αυταρχικό ύφος που έκανε τους πάντες να υποκλίνονται στη θέλησή της. Όσο για τον Μυφφά, αυτός ήταν το όψιμο τέκνο ενός στρατηγού, που έγινε κόμης από τον Ναπολέοντα Α', και που βρέθηκε κατά συνέπεια ευνοημένος μετά την 2^{α} Δεκεμβρίου. Ούτε και αυτός ήταν χαρούμενος άνθρωπος· θεωρείτο όμως πολύ τίμιος και ηθικός. Εάν πρόσθετε κανείς σε αυτά τις παρωχημένες αντιλήψεις του και την μεγάλη ιδέα που είχε για το αξίωμα του στην αυλή, για την τιμή και το ήθος του, θα έβλεπε έναν άνθρωπο που ήταν μόνιμα σαν να βρίσκεται στην θεία λειτουργία. Την καλή ανατροφή την είχε πάρει από τη μητέρα Μυφφά: κάθε μέρα εξομολόγηση, κανένα παραστράτημα, ανύπαρκτη εφηβεία. Τηρούσε όλα του τα θρησκευτικά καθήκοντα, είχε μάλιστα τόσο βίαιες κρίσεις πίστης που έμοιαζαν με κρίσεις υψηλού πυρετού. Τέλος, για να προσθέσει μια τελευταία πινελιά, ο Λα Φαλουάζ σφύριξε κάτι στο αυτί του εξαδέρφου του.

«Αδύνατον! είπε ο τελευταίος.

— Μου το έχουν ορκιστεί, στον λόγο της τιμής μου!... Το είχε ακόμα όταν παντρεύτηκε.»

Ο Φωσερύ κοίταξε γελώντας τον κόμη· το πρόσωπό του, πλαισιωμένο καθώς ήταν από τις φαβορίτες και χωρίς μουστάκι, έμοιαζε ακόμα πιο τετράγωνο και πιο σκληρό, ιδίως από τη στιγμή που άρχισε να παραθέτει αριθμούς σ' έναν μαινόμενο Σταϊνέρ.

«Μα την αλήθεια, δεν αποκλείεται, αν κρίνω από το πρόσωπό του, ψιθύρισε. Ωραίο δώρο θα πρέπει να έκανε στη γυναίκα του!... Η καημενούλα, θα πρέπει να ταλαιπωρήθηκε! Πάω στοίχημα όμως ότι δεν έχει ιδέα για όλα αυτά!»

Εκείνη τη στιγμή, η κόμισσα Σαμπίν του απηύθηνε τον λόγο. Δεν την άκουσε όμως· ήταν απορροφημένος από την απίθανη αυτή και διασκεδαστική ιστορία των Μυφφά. Επανέλαβε την ερώτηση.

«Κύριε Φωσερύ, γράψατε ένα άρθρο για τον κύριο Βίσμαρκ, εάν δεν κάνω λάθος... Του έχετε μιλήσει;»

Αυτός, τότε, σηκώθηκε αμέσως και πήγε στον κύκλο των κυριών προσπαθώντας να συνέλθει· βρήκε μάλιστα μια απάντηση με θαυμαστή άνεση.

«Κυρία μου, θα σας ομολογήσω ότι έγραψα αυτό το άρθρο βασιζόμενος σε βιογραφίες που έχουν κυκλοφορήσει στην Γερμανία.,. Δεν συνάντησα ποτέ τον κύριο Βίσμαρκ.»

Παρέμεινε κοντά στην κόμισσα. Συνέχισε τις σκέψεις του, ενώ εξακολουθούσε να συζητά μαζί της. Δεν έδειχνε την ηλικία της. Θα την έκανε κανείς δεκαοχτώ ετών το πολύ. Τα μάτια της κυρίως, σκιασμένα από μακριές βλεφαρίδες, διατηρούσαν μια νεανική λάμψη. Είχε μεγαλώσει σε μια διαλυμένη οικογένεια: περνούσε έναν μήνα με τον μαρκήσιο ντε Σουάρ και έναν μήνα με τη μαρκησία. Παντρεύτηκε πολύ νέα, όταν πέθανε η μητέρα της, υπό την προτροπή μάλλον του πατέρα της που ήθελε να την ξεφορτωθεί. Ήταν τρομερός άνθρωπος, απ' ότι φαίνεται, ο μαρκήσιος, και περίεργες ιστορίες κυκλοφορούσαν για λογαριασμό του, παρά την μεγάλη του ευσέβεια! Ο Φωσερύ ρώτησε εάν θα είχε την τιμή να τον χαιρετήσει. Ναι, ο πατέρας θα ερχόταν κατά πάσα πιθανότητα, αλλά πολύ αργότερα. Είχε τόση δουλειά! Ο δημοσιογράφος, που ήξερε πού περνούσε ο γέρος τα βράδια του, παρέμεινε σοβαρός. Πρόσεξε όμως ένα σημάδι πάνω στο αριστερό μάγουλο της κόμισσας, δίπλα στο στόμα, που τον εξέπληξε. Ήταν παράξενο· η Νανά είχε ακριβώς το ίδιο. Πάνω στο σημάδι κάποιες τριχούλες ξεχώριζαν μόνο που στην Νανά ήταν ξανθές, ενώ σε αυτήν κατάμαυρες. Άνευ σημασίας όμως· αυτή η γυναίκα, ούτως ή άλλως, δεν κοιμόταν με κανέναν.

«Πάντα ήθελα να γνωρίσω τη βασίλισσα Αυγούστα, είπε. Όλοι λένε ότι είναι τόσο καλή, τόσο ευσεβής... Πιστεύετε ότι θα συνοδέψει τον βασιλιά;

— Δεν θεωρείται πολύ πιθανό, κυρία μου», απάντησε αυτός.

Ήταν βέβαιο, δεν κοιμόταν με κανέναν ήταν πασιφανές. Αρκούσε να την κοιτάξει κανείς εδώ, πλάι στην κόρη της, την τόσο ασήμαντη και επιτηδευμένη αυτή κοπέλα, πάνω στο σκαμνί της. Το νεκρικό ετούτο σαλόνι, που απέπνεε μυρωδιά εκκλησίας, έλεγε πολλά για το ποιο σιδερένιο χέρι, ποια ασκητική ύπαρξη βάραιναν πάνω της. Δεν είχε βάλει τίποτα από τον εαυτό της σε αυτήν την αρχαία κατοικία, μαύρη από την υγρασία. Ο Μυφφά είχε τον έλεγχο, αυτός διοικούσε με την θρησκόληπτη παιδεία του, τις μετάνοιες και τις νηστείες του. Πείστηκε δε ακόμα περισσότερο γι' αυτό, όταν ανακάλυψε ξαφνικά ένα γερόντιο με χαλασμένα δόντια και πανούργο χαμόγελο να κάθεται σε μια πολυθρόνα, πίσω από τις κυρίες. Το πρόσωπό του ήταν γνωστό· ήταν ο Θεόφιλος Βενό, πρώην δικηγόρος ειδικευμένος στις εκκλησιαστικές υποθέσεις. Είχε αποσυρθεί έχοντας κάνει σημαντική περιουσία, και έκτοτε διήγε αρκετά μυστηριώδη βίο: τον δέχονταν παντού, έχαιρε μεγάλου θαυμασμού, σχεδόν τον φοβούνταν, σαν να εκπροσωπούσε κάποια σημαντική δύναμη, μια σκοτεινή δύναμη που όλοι ένιωθαν κρυμμένη πίσω του. Παρ' όλ' αυτά, εμφανιζόταν πολύ σεμνός· ήταν επίτροπος στην εκκλησία της Μαντλέν, και είχε αποδεχθεί απλώς -όπως ισχυριζόταν- μια θέση δημοτικού συμβούλου στο ένατο διαμέρισμα για να απασχολείται. Να πάρει! Η κόμισσα ήταν καλά πλαισιωμένη. Αδύνατον να κάνεις κάτι μ' αυτήν.

«Δίκιο έχεις, είναι να πεθαίνεις από ανία εδώ, είπε ο Φωσερύ στον ξάδερφο του, όταν απομακρύνθηκε από τον κύκλο των κυρκόν. Ας φύγουμε.»

Τότε ο Σταϊνέρ, που μόλις τον είχαν αφήσει ο κόμης Μυφφά και ο βουλευτής, πλησίασε έξαλλος, ιδρωμένος και βρίζοντας μέσα απ' τα δόντια του:

«Α στο καλό! Ας μην πούνε τίποτα, αφού επιμένουν να κρατάνε το στόμα τους κλειστό... Θα βρω εγώ άλλους που θα μιλήσουν.»

Και μετά, σπρώχνοντας τον δημοσιογράφο σε μια γωνιά και αλλάζοντας τόνο, είπε με θριαμβευτικό ύφος:

«Για αύριο είναι, έτσι; Εγώ είμαι μέσα, φίλε μου!

— Α, μπα! μουρμούρισε ο Φωσερύ, έκπληκτος.

— Δεν το ήξερες... Παιδεύτηκα πολύ μέχρι να την πετύχω σπίτι της... χώρια που είχα και τον Μινιόν να μην με αφήνει ήσυχο!

— Μα θα έρθουν και οι Μινιόν.

— Ναι, μου το είπε· διότι, με δέχτηκε τελικά και με κάλεσε η ίδια... Στις δώδεκα ακριβώς, μετά το θέατρο.»

Ο τραπεζίτης ακτινοβολούσε από ικανοποίηση. Ανοιγόκλεισε τα μάτια και πρόσθεσε δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις λέξεις:

«Εσύ, όλα καλά;

— Ε, τι; ρώτησε ο Φωσερύ, που έκανε ότι δεν καταλάβαινε. Ήθελε να με ευχαριστήσει για το άρθρο, και πέρασε από το σπίτι μου.

— Ναι, βέβαια... Είστε τυχεροί εσείς. Σας ανταμείβουν για τις υπηρεσίες σας... Παρεμπιπτόντως, ποιος πληρώνει για το αυριανό;»

Ο δημοσιογράφος έκανε μια κίνηση ανοίγοντας τα χέρια για να δείξει ότι κανείς δεν ήξερε. Τότε όμως, ο Βαντέβρ φώναξε τον Σταϊνέρ που είχε γνωρίσει προσωπικά τον κύριο Βίσμαρκ. Η κυρία Ντυ Ζονκουά που είχε σχεδόν πειστεί, στο τέλος αποφάνθηκε:

«Εμένα δεν μου έκανε καλή εντύπωση· βρίσκω ότι έχει μια μοχθηρή έκφραση στο πρόσωπο... Παραδέχομαι όμως ότι πιθανόν να είναι έξυπνος άνθρωπος, γεγονός που εξηγεί και την επιτυχία του.

— Πράγματι», είπε μ' ένα αχνό χαμόγελο ο τραπεζίτης, ένας εβραίος από την Φρανκφούρτη.

Τότε, ο Λα Φαλουάζ που ακολουθούσε κατά πόδας τον ξάδερφο του, τόλμησε να τον ρωτήσει, σφυρίζοντάς του στο αυτί:

«Απ' ότι κατάλαβα θα δειπνήσουμε σε κάποια κυρία αύριο... Σε ποιαν; Ε; Σε ποιαν;»

Ο Φωσερύ του έκανε νόημα ότι τους άκουγαν και ότι έπρεπε να παραμείνουν ευπρεπείς. Και πάλι, η πόρτα άνοιξε και μπήκε μια ηλικιωμένη κυρία συνοδευόμενη από έναν νεαρό, στο πρόσωπο του οποίου ο δημοσιογράφος αναγνώρισε το σχολιαρόπαιδο, που το βράδυ της *Ξανθής Αφροδίτης* είχε πετάξει το περίφημο «Ω! Εξαιρετικό!», για το οποίο ακόμα

μιλούσαν. Η είσοδος της κυρίας αναστάτωσε όλο το σαλόνι. Η κόμισσα Σαμπίν είχε σηκωθεί σβέλτα για να πάει να την χαιρετήσει. Της πήρε τα δυο χέρια μέσα στα δικά της και την αποκάλεσε «αγαπητή μου κυρία Υγκόν». Βλέποντας ότι ο ξάδερφός του παρακολουθούσε παραξενεμένος τη σκηνή, ο Λα Φαλουάζ -για να τον εντυπωσιάσει- τον ενημέρωσε σχετικά με δυο λέξεις: η κυρία Υγκόν, χήρα συμβολαιογράφου, η οποία είχε αποσυρθεί στις Φοντέτ, σε μια παλιά ιδιοκτησία της οικογένειάς της κοντά στην Ορλεάνη, διατηρούσε τώρα ένα διαμερισματάκι στο Παρίσι, σ' ένα δικό της σπίτι, στην οδό Ρισελιέ. Βρισκόταν εκεί τις τελευταίες εβδομάδες για να εγκαταστήσει τον μικρότερο γιο της, που θα φοιτούσε στο πρώτο έτος της Νομικής. Η κυρία Υγκόν υπήρξε πολύ καλή φίλη της μαρκησίας ντε Σουάρ και είχε δει την κόμισσα να γεννιέται. Η τελευταία συνήθιζε να περνά μήνες ολόκληρους στο σπίτι της, πριν παντρευτεί. Της μιλούσε, μάλιστα, ακόμα στον ενικό.

«Σου έφερα να δεις τον Ζωρζ, είπε η κυρία Υγκόν στην Σαμπίν. Μεγάλωσε, ελπίζω!»

Ο νεαρός, που με τα ανοιχτόχρωμα μάτια του και τις ξανθές του μπούκλες έμοιαζε με κορίτσι μεταμφιεσμένο σε αγόρι, χαιρέτησε με άνεση την κόμισσα και της θύμισε μια παρτίδα ρακέτες που είχαν παίξει πριν δυο χρόνια, στις Φοντέτ.

«Ο Φιλίπ δεν είναι στο Παρίσι; ρώτησε ο κόμης Μυφφά.

— Όχι, δυστυχώς! απάντησε η ηλικιωμένη κυρία. Είναι ακόμα στο στρατόπεδο της Μπουρζ.»

Κάθισε και άρχισε να μιλά με έπαρση για τον μεγάλο της γιο, έναν λεβέντη, ο οποίος, αφού κατατάχθηκε πάνω σε μια στιγμή τρέλας στον στρατό, είχε ήδη φτάσει στον βαθμό του υπολοχαγού. Όλες οι κυρίες την περιστοίχιζαν με συμπάθεια γεμάτη σεβασμό. Η συζήτηση ξανάρχισε σε ακόμα πιο φιλικό και εκλεπτυσμένο τόνο. Και ο Φωσερύ, βλέποντας την σεβάσμια αυτή δέσποινα, την μητρική αυτή φιγούρα με το φωτεινό χαμόγελο ανάμεσα στις πυκνές κοτσίδες των λευκών της μαλλιών, ένιωσε γελοίος που υποπτεύθηκε έστω και ένα λεπτό την κόμισσα Σαμπίν για άπρεπες πράξεις.

Η μεγάλη ωστόσο καρέκλα από κόκκινο καπιτονέ βελούδο, όπου η κόμισσα ήταν καθισμένη, είχε πάλι τραβήξει την προσοχή του. Το χρώμα της του φάνηκε κραυγαλέο, δείγμα μιας ενοχλητικής εκκεντρικότητας μέσα σε αυτό το σκυθρωπό σαλόνι. Σίγουρα, δεν ήταν επιλογή του κόμη το έπιπλο αυτό, ένα έπιπλο φιλήδονης νωθρότητας. Θα έλεγε κανείς ότι κάποιος έκανε μια δοκιμή, ότι επρόκειτο για την αρχή ενός πόθου και μιας απόλαυσης. Έτσι, ξεχάστηκε πάλι και βάλθηκε να ονειροπολεί και να θυμάται εκείνη την ασαφή εξομολόγηση που του είχαν κάνει ένα βράδυ, στα ιδιαίτερα διαμερίσματα ενός εστιατορίου. Είχε θελήσει να εισαχθεί

στον κύκλο των Μυφφά σπρωγμένος από μια αισθησιακή περιέργεια· τώρα που ο φίλος του θα έμενε για πάντα στο Μεξικό, ποιος ήξερε τι μπορούσε να συμβεί; Ήταν ανόητο, οπωσδήποτε, εκ μέρους του. Η ιδέα όμως τον τριβέλιζε, τον είλκυε, τα πάθη του είχαν ξυπνήσει. Ξάφνου, παρατηρώντας την μεγάλη καρέκλα, του φάνηκε τσαλακωμένη και σαν η πλάτη της να έγερνε προς τα πίσω, και χαμογέλασε σε μια διασκεδαστική σκέψη.

«Λοιπόν, φεύγουμε; ρώτησε ο Λα Φαλουάζ, αποφασισμένος να μάθει βγαίνοντας έξω το όνομα της γυναίκας, στο σπίτι της οποίας θα γινόταν το δείπνο.

— Σε λίγο», απάντησε ο Φωσερύ.

Δε βιαζόταν προφασίστηκε την πρόσκληση που έπρεπε να κάνει και που δεν θα ήταν εύκολο. Οι κυρίες μιλούσαν για κάποια ρασοφορία μοναχής, μια πολύ συγκινητική τελετή που είχε συγκινήσει εδώ και τρεις μέρες ολόκληρο το κοσμικό Παρίσι. Η μεγάλη κόρη της βαρόνης ντε Φουζερέ είχε μόλις μπει στο τάγμα των Καρμελιτών μοναχών, έχοντας δεχθεί μια ακατανίκητη θεία κλήση. Η κυρία Σαντερό, μακρινή ξαδέρφη των Φουζερέ, έλεγε ότι η βαρόνη έπεσε στο κρεβάτι, την επομένη, από το πολύ κλάμα.

«Εγώ, είχα πολύ καλή θέση στην τελετή, δήλωσε η Λεονίντ. Το βρήκα ενδιαφέρον όλο αυτό.»

Η κυρία Υγκόν, εντωμεταξύ, λυπόταν την καημένη τη μητέρα. Τι πόνος να χάνεις έτσι την κόρη σου!

«Με λένε θρησκόληπτη, είπε με ήρεμη ειλικρίνεια. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν βρίσκω πολύ σκληρά τα παιδιά που επιμένουν να αυτοκτονούν έτσι.

— Ναι, είναι τρομερό», μουρμούρισε η κόμισσα, αναριγώντας ελαφρώς από το κρύο, ενώ βολευόταν κουλουριασμένη μέσα στη βαθιά της καρέκλα, πλάι στη φωτιά.

Οι κυρίες συζητούσαν. Οι φωνές τους όμως παρέμεναν διακριτικές, και πνιχτά γέλια αλάφραιναν κατά καιρούς τη βαρύτητα της συζήτησης. Το δύο φωτιστικά του τζακιού, καλυμμένα με ροζ δαντέλα, τις φώτιζαν αμυδρά. Πάνω στα υπόλοιπα έπιπλα, στο βάθος, υπήρχαν μόνο τρεις λάμπες που άφηναν το αχανές σαλόνι σε ένα γλυκό ημίφως.

Ο Σταϊνέρ βαριόταν. Διηγόταν στον Φωσερύ μια περιπέτεια που είχε η μικρή αυτή κυρία ντε Σεζέλ, η Λεονίντ, όπως απλώς την αποκαλούσε· «σωστή σκύλα», έλεγε χαμηλώνοντας τη φωνή, πίσω από τις πολυθρόνες των κυριών. Ο Φωσερύ την κοιτούσε μες στο μακρύ της φόρεμα από γαλάζιο σατέν, περίεργα στημένη σε μιαν άκρη της πολυθρόνας, αδύνατη και αυθάδικη σαν αγόρι, και ήταν σχεδόν έκπληκτος που την έβλεπε εκεί. Ο κόσμος φερόταν καλύτερα στης Καρολίν Εκέ, όπου η μητέρα είχε οργανώσει το σπίτι πάνω σε αυστηρές ηθικές αρχές· αυτό ήταν θέμα για ένα ολόκλη-

ρο άρθρο. Τι περίεργος κόσμος, αυτοί οι Παριζιάνοι! Ακόμα και οι πιο κλειστοί κύκλοι είχαν αρχίσει να κατακλύζονται από νέα πρόσωπα. Οπωσδήποτε, ο σιωπηλός αυτός κύριος Θεόφιλος Βενό, που αρκούνταν στο να χαμογελά αποκαλύπτοντας τα χαλασμένα του δόντια, πρέπει να ήταν κληρονομιά της μακαρίτισσας της κόμισσας· το ίδιο, και οι ηλικιωμένες κυρίες, η κυρία Σαντερώ, η κυρία Ντυ Ζονκουά, και τέσσερις πέντε άλλοι γέροι που είχαν απομείνει ακίνητοι στις γωνιές του δωματίου. Ο κόμης Μυφφά, με τη σειρά του, έφερνε διάφορους δημοσίους υπαλλήλους με αυστηρή και άσπιλη εμφάνιση, όπως απαιτείτο για τους άνδρες στην Αυλή του Κεραμεικού. Μεταξύ άλλων, στη μέση του δωματίου βρισκόταν ακόμα μόνος του, ο τμηματάρχης, ξυρισμένος και με το βλέμμα αδειανό, σφιγμένος τόσο μέσα στο κουστούμι του, ώστε μετά βίας κινιόταν. Οι περισσότεροι νέοι και κάποια άτομα με λεπτούς τρόπους, προέρχονταν όλοι από τον κύκλο του μαρκησίου ντε Σουάρ, που είχε κρατήσει στενές επαφές με το κόμμα των λεζιτιμιστών, από τότε που είχε προσχωρήσει σε αυτό, μετά την είσοδό του στο Συμβούλιο Επικρατείας. Έμεναν η Λεονίντ ντε Σεζέλ, ο Σταϊνέρ και κάποιοι άλλοι, μια ολόκληρη αμφιλεγόμενη γωνιά, από την οποία η κυρία Υγκόν ξεχώριζε για την ηρεμία της, σαν ηλικιωμένη αξιολάτρευτη κυρία που ήταν. Και ο Φωσερύ, που είχε ήδη αρχίσει να γράφει το άρθρο του νοερά, αποκαλούσε την ομαδούλα αυτή «η γωνιά της κόμισσας Σαμπίν».

«Μια άλλη φορά, συνέχιζε να διηγείται ο Σταϊνέρ χαμηλόφωνα, η Λεονίντ είχε φέρει τον τενόρο της στο Μοντομπάν. Έμενε τότε στον πύργο του Μπωρεκέγ, δυο βήματα από εκεί, και πήγαινε καθημερινά και τον έβλεπε, με μια άμαξα με δυο άλογα, στον "Χρυσό Λέοντα", όπου αυτός έμενε... Η άμαξα την περίμενε στην πόρτα και η Λεονίντ έμενε εκεί με τις ώρες, ενώ ο κόσμος μαζευόταν και χάζευε τα άλογα.»

Έγινε ησυχία, λίγα λεπτά κατάνυξης κύλησαν μέσα στο ψηλοτάβανο δωμάτιο. Δυο νεαροί μόνο σιγοψιθύριζαν, σώπασαν όμως κι αυτοί με τη σειρά τους. Δεν ακουγόταν παρά ο πνιχτός θόρυβος των βημάτων του κόμη Μυφφά που διέσχιζε την αίθουσα. Οι λάμπες σαν να είχαν θαμπώσει, η φωτιά άρχιζε να σιγοσβήνει, μια στιβαρή σκιά είχε καλύψει τους παλιούς φίλους του σπιτιού μέσα στις πολυθρόνες τους, στις ίδιες εκείνες θέσεις, όπου κάθονταν εδώ και σαράντα χρόνια. Ήταν σαν να είχαν νιώσει οι καλεσμένοι, ανάμεσα σε δυο φράσεις, τη μητέρα του κόμη να ξανάρχεται με το επίσημο παγερό της ύφος. Η κόμισσα Σαμπίν, όμως, επανέφερε αμέσως τη συζήτηση:

«Δηλαδή, πολλά λέγονται... ότι ο νεαρός πέθανε, και γι' αυτό τον λόγο έγινε μοναχή η καημένη η κοπέλα. Μάλιστα λένε ότι η κυρία ντε Φουζερέ δεν θα συναινούσε ποτέ σε αυτόν τον γάμο.

— Και άλλα πολλά λέγονται», συμπλήρωσε απερίσκεπτα η Λεονίντ.

Αρνιόταν να πει περισσότερα και έβαλε τα γέλια. Η Σαμπίν παρασυρ-

μένη από την γενική ευθυμία, έφερε το μαντίλι στο στόμα της. Και τα γέλια της, μέσα στην επισημότητα της αίθουσας ήχησαν μ' έναν τρόπο που αιφνιδίασε τον Φωσερύ. Ήταν σαν κρύσταλλο που θρυμματιζόταν. Υπήρχε εκεί κάτι σαν μια ρωγμή που ετοιμαζόταν σ' αυτό το γέλιο. Οι φωνές ξανάρχισαν όλες μαζί. Η κυρία Ντυ Ζονκουά διαμαρτυρόταν, η κυρία Σαντερώ ήξερε ότι είχαν σχεδιάσει έναν γάμο αλλά ότι τα πράγματα είχαν μείνει εκεί. Ακόμα και οι άνδρες έλεγαν τη γνώμη τους. Για κάποια λεπτά, επικράτησε σύγχυση των απόψεων, καθώς οι διάφορες παρατάξεις του σαλονιού, οι βοναπαρτιστές και οι λεζιτιμιστές μαζί με τους κοσμικούς σκεπτικιστές, μιλούσαν ταυτόχρονα, ο ένας πάνω στον άλλον. Η Εστέλ είχε ειδοποιήσει για να προσθέσουν ξύλα στη φωτιά, και ο υπηρέτης ανέβασε τις λάμπες· ήταν σαν να ξύπνησαν κάπως. Ο Φωσερύ χαμογελούσε, σαν κάτι να τον είχε κάνει να νιώσει άνετα.

«Α στο καλό! Παντρεύονται τον Θεό όταν δεν μπορούν να παντρευτούν τον ξάδερφό τους, γρύλισε μέσα από τα δόντια του ο Βαντέβρ. Έβρισκε αυτήν την υπόθεση ανιαρή και είχε πάει να βρει τον Φωσερύ. Είδες ποτέ εσύ, αγαπητέ μου, μια γυναίκα που αγαπιέται να γίνεται μοναχή;»

Δεν περίμενε ν' ακούσει την απάντηση, η υπόθεση δεν τον ενδιέφερε. Και χαμηλώνοντας τη φωνή του είπε:

«Για πες τώρα, πόσοι θα είμαστε αύριο;... Θα έρθουν σίγουρα οι Μινιόν, ο Σταϊνέρ, εσύ, η Μπλανς και εγώ... Ποιος άλλος;

— Η Καρολίν, νομίζω... η Σιμόν, η Γκαγκά σίγουρα... Δεν ξέρεις ποτέ ακριβώς, έτσι δεν είναι; Νομίζεις ότι περιμένεις είκοσι και τελικά μαζεύονται τριάντα σ' αυτές τις περιπτώσεις.»

Ο Βαντέβρ που κοίταζε τις κυρίες άλλαξε απότομα θέμα.

«Δεν πρέπει να ήταν κακή, αυτή η κυρία Ντυ Ζονκουά, πριν από καμιά δεκαπενταριά χρόνια... Η δύστυχη η Εστέλ μάκρυνε πάλι. Ωραία σανίδα για το κρεβάτι!»

Σταμάτησε όμως και επανήλθε στο δείπνο της επόμενης μέρας.

«Το κακό μ' αυτά τα πράγματα είναι ότι έρχονται πάντα οι ίδιες γυναίκες... Μας χρειάζεται νέο αίμα. Προσπάθησε να βρεις καμία... Να, για παράδειγμα, έχω μια ιδέα! Θα παρακαλέσω αυτόν τον χοντρό να φέρει τη γυναίκα που κυκλοφορούσε τις προάλλες στο «Βαριετέ».

Εννοούσε τον τμηματάρχη, που είχε αποκοιμηθεί στη μέση του σαλονιού. Ο Φωσερύ διασκέδαζε παρακολουθώντας από μακριά την λεπτή αυτή διαπραγμάτευση. Ο Βαντέβρ κάθισε δίπλα στον χοντρό που παρέμενε πολύ αξιοπρεπής. Προς στιγμήν, φάνηκαν να εξετάζουν και οι δυο με προσοχή το θέμα που εκκρεμούσε, ποια δηλαδή ήταν η πραγματική αιτία που έκανε μια νεαρή κοπέλα να θέλει να μονάσει. Μετά, ο κόμης επανήλθε λέγοντας:

«Δεν είναι δυνατόν. Ορκίζεται ότι είναι πολύ σεμνή, και ότι δεν θα

δεχθεί να έρθει... Είμαι σίγουρος ωστόσο ότι την έχω δει στης Λωρ.

— Πώς; Πηγαίνεις στης Λωρ! μουρμούρισε ο Φωσερύ γελώντας. Μα τολμάς να πηγαίνεις σε τέτοια μέρη! Κι εγώ που νόμιζα ότι μόνο εμείς οι φτωχοδιάβολοι...

— Έτσι είναι, αγαπητέ μου, πρέπει όλα να τα βλέπει κανείς.»

Και γέλασαν σαρκαστικά με τα μάτια τους να γυαλίζουν, ενώ αντάλλαζαν πληροφορίες για το *ταμπλ ντ' οτ* της οδού Μαρτύρων, όπου η χοντρή Λωρ Πιεντεφέρ τάιζε με τρία φράγκα τις γυναίκες που είχαν δυσκολίες. Ωραίο καταγώγιο! Όλες τους φιλούσαν την Λωρ στο στόμα. Και καθώς, η κόμισσα Σαμπίν γύρισε το κεφάλι, έχοντας ακούσει κάτι περνώντας, τραβήχτηκαν, κολλώντας ο ένας πάνω στον άλλο, χαρούμενοι και ερεθισμένοι. Δεν είχαν προσέξει ότι δίπλα τους ο Ζωρζ Υγκόν τους άκουγε, κοκκινίζοντας τόσο που ένα ροδαλό ερύθημα τον κάλυπτε από τα αυτιά μέχρι τον κοριτσίστικο λαιμό του. Το αγόρι είχε μείνει άφωνο από ντροπή και έκσταση. Από τη στιγμή που η μητέρα του το είχε αφήσει μόνο του στο σαλόνι, γυρνούσε γύρω από την κυρία ντε Σεζέλ, την μόνη που του είχε φανεί κάπως σικάτη. Και πάλι βέβαια δεν έπιανε μία μπροστά στην Νανά.

«Εχθές το βράδυ, έλεγε η κυρία Υγκόν, ο Ζωρζ με πήγε στο θέατρο. Ναι, βέβαια, στο "Βαριετέ", όπου είχα τουλάχιστον δέκα χρόνια να πατήσω το πόδι μου. Αυτό το παιδί λατρεύει τη μουσική... Εγώ πάλι, δεν διασκέδασα καθόλου, αλλά αφού ήταν αυτός τόσο χαρούμενος!... Ανεβάζουν περίεργες παραστάσεις σήμερα. Εμένα, η μουσική δεν με ενθουσιάζει, άλλωστε, το ομολογώ.

— Αλήθεια λέτε; Δεν σας αρέσει η μουσική! φώναξε η κυρία ντυ Ζονκουά υψώνοντας το βλέμμα της προς τα πάνω. Είναι δυνατόν να μην αγαπάει κάποιος τη μουσική;»

Όλοι αναφώνησαν έκπληκτοι. Κανείς δεν ανέφερε την παράσταση στο «Βαριετέ», απ' την οποία η καημένη η κυρία Υγκόν δεν είχε καταλάβει τίποτα. Όλες οι κυρίες την είχαν παρακολουθήσει, βεβαίως, δεν είπαν όμως τίποτα. Ξαφνικά, όλοι παρασύρθηκαν από έναν άκρατο συναισθηματισμό, επιδόθηκαν σε ένα εκλεπτυσμένο και εκστατικό εγκώμιο των μεγάλων μουσικών. Στην κυρία Ντυ Ζονκουά, άρεσε μόνο ο Βέμπερ, η κυρία Σαντερώ υπερασπίστηκε τους Ιταλούς. Οι φωνές των κυριών είχαν γίνει απαλές και ξέπνοες. Η ατμόσφαιρα, δίπλα στο τζάκι, είχε κάτι από προσευχή, σαν μια σιγανή και κατανυκτική ψαλμωδία σε έναν μικρό ναό.

«Για να δούμε, μουρμούρισε ο Βαντέβρ οδηγώντας τον Φωσερύ στη μέση του σαλονιού, πρέπει να βρούμε οπωσδήποτε μια γυναίκα για αύριο. Να λέγαμε στον Σταϊνέρ;

— Ο Σταϊνέρ..., είπε ο δημοσιογράφος. Για να έχει ο Σταϊνέρ γυναίκα σημαίνει ότι το Παρίσι την έχει βαρεθεί.»

Ο Βαντέβρ ωστόσο εξακολουθούσε να ψάχνει γύρω του.

«Για στάσου. Είδα τις προάλλες τον Φουκαρμόν με μια χαριτωμένη ξανθιά. Θα του πω να την φέρει.»

Φώναξε τότε τον Φουκαρμόν. Αντάλλαξαν λίγες σύντομες κουβέντες. Κάποια δυσκολία θα πρέπει να προέκυψε, γιατί και οι δυο πήγαν να βρουν -περπατώντας προσεκτικά ανάμεσα στα φουστάνια των κυριών- έναν άλλον νεαρό, με τον οποίο συνέχισαν τη συζήτηση, μέσα στην εσοχή ενός παράθυρου. Όταν ο Φωσερύ έμεινε τελικά μόνος, αποφάσισε να πάει κοντά στο τζάκι, τη στιγμή ακριβώς που η κυρία Ντυ Ζονκουά δήλωνε ότι της είναι αδύνατο ν' ακούσει Βέμπερ χωρίς να δει την ίδια στιγμή να εμφανίζονται μπροστά της λίμνες, δάση και ανατολές ηλίου σε νοτισμένες από την πάχνη εξοχές. Τότε, ένα χέρι του άγγιξε τον ώμο, και μια φωνή ακούστηκε να λέει:

«Δεν είναι ευγενικό εκ μέρους σου.

— Τι; ρώτησε γυρνώντας προς τα πίσω και αναγνωρίζοντας τον Λα Φαλουάζ.

— Για το αυριανό δείπνο... Θα μπορούσες να με είχες καλέσει.»

Ο Φωσερύ ετοιμαζόταν επιτέλους να απαντήσει, όταν ο Βαντέβρ επέστρεψε για να του πει:

«Απ' ότι φαίνεται δεν είναι του Φουκαρμόν η ξανθιά. Είναι η συμβία του κυρίου εκεί κάτω... Δεν θα μπορέσει να έρθει. Τι γκαντεμιά!... Έπεισα όμως τον Φουκαρμόν να έρθει. Θα προσπαθήσει να φέρει και την Λουίζ, του "Παλαί-Ρουαγιάλ".

— Κύριε ντε Βαντέβρ, είπε η κυρία Σαντερώ υψώνοντας τη φωνή, πείτε μου, αληθεύει ότι αποδοκίμασαν τον Βάγκνερ την Κυριακή;

— Με τον χειρότερο τρόπο, κυρία μου!», απάντησε αυτός πλησιάζοντας με την έξοχη ευγένεια που τον διέκρινε.

Μετά, καθώς δεν τον χρειάζονταν άλλο, απομακρύνθηκε και συνέχισε να λέει στο αυτί του δημοσιογράφου:

«Θα μαζέψω κι άλλους... Αυτοί οι νεαροί πρέπει να γνωρίζουν καμιά μικρούλα.»

Μετά από λίγο, τον είδαν να πλησιάζει τους κυρίους και να συζητά εδώ κι εκεί, χαμογελαστός και αξιαγάπητος. Ανακατευόταν σε όλες τις συντροφιές, σφύριζε μια κουβέντα στον καθένα ή γυρνούσε ξαφνικά προς το μέρος τους ανοιγοκλείνοντας τα μάτια και κάνοντας νεύματα όλο νόημα. Ήταν σαν να έδινε το σύνθημα, με την γνωστή του άνεση. Το νέο κυκλοφορούσε, οι άνδρες έδιναν ραντεβού, ενώ οι συναισθηματικές πραγματείες περί μουσικής των γυναικών κάλυπταν το σούσουρο αυτής της στρατολόγησης.

«Ελάτε, αφήστε πια τους Γερμανούς σας, επαναλάμβανε η κυρία Σαντερώ. Το τραγούδι είναι χαρά, είναι φως... Ακούσατε την Παττί στον *Κουρέα;*

— Έξοχη!» μουρμούρισε η Λεονίντ, που το μόνο που ήξερε ήταν κάτι

μελωδίες οπερέτας που ψευτόπαιζε στο πιάνο.

Η κόμισσα Σαμπίν κάλεσε τους υπηρέτες. Όταν οι καλεσμένοι ήταν λίγοι, τις Τρίτες, σέρβιραν το τσάι μέσα στο σαλόνι. Ενώ επέβλεπε έναν υπηρέτη που καθάριζε ένα τραπεζάκι, η κόμισσα παρακολουθούσε τον κόμη ντε Βαντέβρ. Διατηρούσε εκείνο το μειδίαμα που άφηνε να φαίνεται λίγο από το λευκό των δοντιών της. Και καθώς ο κόμης περνούσε εκείνη την ώρα, τον ρώτησε.

«Τι συνωμοτείτε εκεί, κύριε ντε Βαντέβρ;

— Εγώ, κυρία μου; απάντησε ήρεμα. Καθόλου δεν συνωμοτώ.

— Ώστε έτσι; Και δείχνατε τόσο απασχολημένος... Ορίστε, μπορείτε να φανείτε χρήσιμος, λοιπόν.»

Του έδωσε ένα λεύκωμα παρακαλώντας τον να το τοποθετήσει πάνω στο πιάνο. Αυτός βρήκε πάρ' όλ' αυτά τρόπο να ψιθυρίσει στον Φωσερύ ότι θα έρθουν ακόμα η Τατάν Νενέ, που είχε τα πιο πλούσια προσόντα της σεζόν, και η Μαρία Μπλον, αυτή που πρόσφατα είχε κάνει το ντεμπούτο της στα «Φολί Ντραματίκ». Ο Λα Φαλουάζ εξακολουθούσε να τον σταματά με την πρώτη ευκαιρία, περιμένοντας μια πρόσκληση. Τελικά πρόσφερε ο ίδιος τις υπηρεσίες του, και ο Βαντέβρ τον προσέλαβε αμέσως. Τον έβαλε μόνο να του υποσχεθεί ότι θα φέρει και την Κλαρίς. Και καθώς ο Λα Φαλουάζ έκανε ότι είχε αναστολές, τον καθησύχασε λέγοντας:

«Αφού σε προσκαλώ εγώ, είναι το ίδιο!»

Ο Λα Φαλουάζ εξακολουθούσε παρ' όλ' αυτά να θέλει να μάθει το όνομα της οικοδέσποινας. Τότε όμως η κόμισσα φώναξε τον Βαντέβρ για να τον ρωτήσει πώς φτιάχνουν οι Άγγλοι το τσάι. Πήγαινε συχνά στην Αγγλία, όπου τα άλογά του συμμετείχαν σε ιπποδρομίες. Κατά τη γνώμη του, μόνο οι Ρώσοι ήξεραν να κάνουν τσάι, και εξήγησε τον τρόπο προετοιμασίας. Και μετά, -σαν να ύφαινε έναν εσωτερικό ιστό, καθώς μιλούσε- διέκοψε αυτό που έλεγε για να ρωτήσει:

«Και τον μαρκήσιο, δεν θα τον δούμε;

— Πώς... ο πατέρας μου μού είχε πει ρητά ότι θα έρθει, απάντησε η κόμισσα. Αρχίζω ν' ανησυχώ... Ίσως τον κράτησαν οι υποχρεώσεις του.»

Ο Βαντέβρ χαμογέλασε διακριτικά. Και αυτός φάνηκε να υποψιάζεται τι είδους ήταν οι υποχρεώσεις του μαρκησίου ντε Σουάρ. Ο νους του πήγε σε μια χαριτωμένη ύπαρξη που έφερνε καμιά φορά ο μαρκήσιος στην εξοχή. Θα μπορούσαν ίσως να την έχουν και εκείνη αύριο.

Εντωμεταξύ, ο Φωσερύ έκρινε ότι η κατάλληλη στιγμή είχε έρθει για να διακινδυνεύσουν να καλέσουν και τον κόμη Μυφφά. Η βραδιά είχε προχωρήσει.

«Σοβαρολογείς; ρώτησε ο Βαντέβρ που νόμιζε ότι αστειευόταν.

— Απόλυτα. Εάν δεν εκτελέσω την εντολή θα μου βγάλει τα μάτια. Είναι τρελή, ξέρεις.

— Εάν είναι έτσι, θα σε βοηθήσω, αγαπητέ.»

Το ρολόι χτύπησε έντεκα. Η κόμισσα σέρβιρε το τσάι με τη βοήθεια της κόρης της. Καθώς βρίσκονταν μεταξύ οικείων, τα φλιτζάνια και τα πιάτα με τα γλυκά περνούσαν από χέρι σε χέρι, χωρίς την παραμικρή επισημότητα. Ακόμα και οι κυρίες παρέμεναν στις πολυθρόνες τους, μπροστά στη φωτιά, ρουφούσαν αργά το τσάι τους και μασουλούσαν τα γλυκά πιάνοντάς τα με την άκρη των δακτύλων τους. Από τη μουσική η συζήτηση είχε περάσει στους επαγγελματίες τροφοδοσίας. Για τα φοντάν, ο καλύτερος ήταν ο Μπουασιέ και για τα παγωτά η Κατρίν η κυρία Σαντερώ προτιμούσε, παρ' όλ' αυτά, τον Λατενβίλ. Οι φράσεις γίνονταν πιο αργές και μια κόπωση σαν να είχε αρχίσει να βυθίζει την ομήγυρη σε νάρκη. Ο Σταϊνέρ είχε αρχίσει να ανακρίνει πάλι ύπουλα τον βουλευτή που βρισκόταν παγιδευμένος στη γωνιά ενός μικρού καναπέ. Ο κύριος Βενό, του οποίου τα δόντια πρέπει να είχαν χαλάσει από τα ζαχαρωτά, έτρωγε μπισκότα, ροκανίζοντάς τα, το ένα μετά το άλλο, σιωπηλά σαν ποντίκι· ενώ ο τμηματάρχης χωμένος μέσα σ' ένα φλιτζάνι, έδινε την εντύπωση ότι δεν θα το τέλειωνε ποτέ. Και η κόμισσα, χωρίς να βιάζεται, πήγαινε από τον έναν στον άλλον, δίχως να μένει σε κανέναν στεκόταν λίγα δευτερόλεπτα κάθε φορά, κοιτώντας τους άνδρες με βλέμμα βουβής απορίας και μετά πάλι προσπερνούσε χαμογελαστή. Η φωτιά τής είχε δώσει ένα ροδαλό χρώμα στα μάγουλα και έμοιαζε συνομήλικη με την κόρη της, που έδειχνε πολύ στεγνή και άχαρη δίπλα της. Πλησιάζοντας τον Φωσερύ, που συζητούσε με τον σύζυγό της και τον Βαντέβρ, πρόσεξε ότι ξαφνικά αυτοί σιώπησαν. Εκείνη δεν σταμάτησε και προσέφερε λίγο παρακάτω, στον Ζωρζ Υγκόν, το φλιτζάνι τσάι που κρατούσε.

«Κάποια κυρία θα ήθελε να σας καλέσει στο δείπνο που παραθέτει», συνέχισε εύθυμα ο δημοσιογράφος απευθυνόμενος στον κόμη Μυφφά.

Ο κόμης, που είχε μείνει σκυθρωπός όλο το βράδυ, φάνηκε έκπληκτος. Ποια κυρία;

«Μα, η Νανά!» είπε ο Βαντέβρ για να ξεμπερδεύει με την πρόσκληση.

Ο κόμης πήρε ακόμα πιο σοβαρό ύφος. Ανοιγόκλεισε ανεπαίσθητα τα βλέφαρά του, ενώ μια αδιαθεσία, σαν μια σκιά ημικρανίας, διαπέρασε το μέτωπό του.

«Δεν την γνωρίζω αυτήν την κυρία, μουρμούρισε αυτός.

— Ελάτε τώρα, αφού πήγατε σπίτι της, παρατήρησε ο Βαντέβρ.

— Τι λέτε! Εγώ σπίτι της;... Α, ναι! Πράγματι, τις προάλλες, για το Φιλόπτωχο. Το είχα ξεχάσει... Ούτως ή άλλως, δεν την γνωρίζω, δεν μπορώ να αποδεχθώ την πρόταση.»

Είχε πάρει παγερό ύφος, για να τους κάνει σαφές ότι έβρισκε αυτό το αστείο εξαιρετικά κακόγουστο. Ένας άνδρας της σειράς του δεν έχει θέση στο τραπέζι μιας τέτοιας γυναίκας. Ο Βαντέβρ διαμαρτυρήθηκε: επρόκει-

το για ένα καλλιτεχνικό δείπνο, το ταλέντο τα συγχωρούσε όλα. Και χωρίς να δώσει περαιτέρω σημασία στα επιχειρήματα του Φωσερύ, που έλεγε ότι σε ένα δείπνο ο πρίγκιπας της Σκοτίας, ένας γιος βασίλισσας, καθόταν δίπλα σε μια πρώην σαντέζα καμπαρέ, ο κόμης επανέλαβε εμφατικά την άρνησή του. Του ξέφυγε ωστόσο μια κίνηση εκνευρισμού, παρά την μεγάλη του ευγένεια.

Ο Ζωρζ και ο Λα Φαλουάζ, που έπιναν το τσάι τους, όρθιοι ο ένας απέναντι από τον άλλον, είχαν ακούσει την σύντομη συνομιλία των διπλανών τους.

«Στης Νανάς γίνεται τελικά! μουρμούρισε ο Λα Φαλουάζ, έπρεπε να το φανταστώ!»

Ο Ζωρζ δεν έλεγε τίποτα, έμοιαζε όμως να φλέγεται. Τα ξανθά του μαλλιά ήταν ανάκατα, τα γαλανά του μάτια έλαμπαν σαν κεριά, τόσο πολύ κόρωνε μέσα του και τον συνέπαιρνε η λαγνεία, στην οποία κυλιόταν τις τελεταίες μέρες. Επιτέλους, θα γνώριζε όσα είχε ονειρευτεί!

«Μόνο που δεν ξέρω τη διεύθυνση, συνέχισε ο Λα Φαλουάζ.

— Στη λεωφόρο Ωσμάν, μεταξύ των οδών ντε λ' Αρκάντ και Πασκιέ, στον τρίτο όροφο», είπε με μια πνοή ο Ζωρζ.

Και καθώς ο άλλος τον κοίταξε παραξενεμένος, συμπλήρωσε κατακόκκινος, γεμάτος αυταρέσκεια και αμηχανία:

«Θα πάω. Με κάλεσε σήμερα το πρωί.»

Αναστάτωση επικρατούσε στο σαλόνι. Ο Βαντέβρ και ο Φωσερύ δεν κατάφεραν να πιέσουν περισσότερο τον κόμη. Είχε μπει ο μαρκήσιος ντε Σουάρ και όλοι έσπευδαν προς το μέρος του. Αυτός προχώρησε με δυσκολία, τα πόδια του ήταν βαριά. Στάθηκε στη μέση του δωματίου, κάτωχρος, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια σαν να έβγαινε από κάποιο σκοτεινό σοκάκι, τυφλωμένος από τη φωταψία.

«Είχα αρχίσει να απελπίζομαι, πατέρα, είπε η κόμισσα. Θα ανησυχούσα μέχρι αύριο.»

Την κοίταξε δίχως ν' απαντήσει, σαν να μην καταλάβαινε. Η μύτη του, δυσανάλογα μεγάλη πάνω στο ξυρισμένο του πρόσωπο, έμοιαζε με διογκωμένο εξάνθημα, ενώ το κάτω χείλος του κρεμόταν. Η κυρία Υγκόν, βλέποντάς τον τόσο καταβεβλημένο, τον λυπήθηκε, και γεμάτη συμπόνια είπε:

«Εργάζεστε υπερβολικά. Πρέπει να ξεκουράζεστε κιόλας... Στην ηλικία μας, καλό είναι ν' αφήνουμε τη δουλειά για τους νέους.

— Η δουλειά, βέβαια, η δουλειά, ψέλλισε τελικά. Πάντα πολλή δουλειά...»

Αρχισε να συνέρχεται, όρθωσε τη λυγισμένη του μέση, πέρασε το χέρι του με μια κίνηση που του ήταν οικεία μέσα από τα λευκά του μαλλιά, που οι λιγοστές τους μπούκλες κυμάτιζαν πίσω από τ' αυτιά του.

«Μα πάνω σε τι δουλεύατε ως αυτή την ώρα; ρώτησε η κυρία Ντυ Ζονκουά. Νόμιζα ότι θα ήσασταν στη δεξίωση του υπουργού Οικονομικών.»

Τότε επενέβη η κόμισσα.

«Ο πατέρας μου είχε να μελετήσει ένα νομοσχέδιο.

— Ναι, ένα νομοσχέδιο, είπε, ένα νομοσχέδιο, ακριβώς... Είχα απομονωθεί... Έχει να κάνει με τα εργοστάσια, θα ήθελα να διατηρηθεί η κυριακάτικη αργία. Είναι πραγματικά ντροπή που η κυβέρνηση δεν θέλει να δείξει πυγμή. Οι εκκλησίες αδειάζουν, οδεύουμε προς την καταστροφή.»

Ο Βαντέβρ κοίταξε τον Φωσερύ. Βρίσκονταν και οι δυο πίσω από τον μαρκήσιο, τον οσφραίνονταν. Όταν ο Βαντέβρ κατάφερε να τον ξεμοναχιάσει για να του μιλήσει για την χαριτωμένη αυτή ύπαρξη που έφερνε στην εξοχή, ο γέρος καμιόθηκε τον κατάπληκτο. Ίσως τον είχαν δει με τη βαρόνη Ντεκέρ, στο σπίτι της οποίας περνούσε ενίοτε κάποιες μέρες, στο Βιροφλέ. Η μοναδική εκδίκηση του Βαντέβρ ήταν να τον ρωτήσει απότομα:

«Πού ήσασταν, αλήθεια; Ο αγκώνας σας είναι γεμάτος ιστούς αράχνης και γύψο.

— Ο αγκώνας μου; μουρμούρισε αυτός, ελαφρώς σαστισμένος. Πράγματι, είναι αλήθεια!... Λίγη βρόμα... Θα πρέπει να λερώθηκα βγαίνοντας από το σπίτι.»

Αρκετοί καλεσμένοι είχαν αρχίσει να φεύγουν. Ήταν σχεδόν μεσάνυχτα. Δύο υπηρέτες μάζευαν αθόρυβα τα άδεια φλιτζάνια και τα πιατάκια του γλυκού. Μπροστά στο τζάκι, οι κυρίες είχαν ξανασχηματίσει και συσφίξει τον κύκλο τους, κουβεντιάζοντας με μεγαλύτερη ελευθερία, μέσα στη νωχέλεια της βραδιάς που τέλειωνε. Και το σαλόνι είχε αρχίσει να αποκοιμιέται, αργές σκιές έπεφταν στους τοίχους. Ο Φωσερύ, τότε, είπε ότι σκόπευε να αποσυρθεί. Μετά όμως, ξεχάστηκε πάλι χαζεύοντας την κόμισσα Σαμπίν. Η κόμισσα ξεκουραζόταν από τα καθήκοντά της ως οικοδέσποινας, καθισμένη στη συνηθισμένη της θέση, αμίλητη, με τα μάτια στηλωμένα πάνω σ' ένα κούτσουρο που γινόταν στάχτη· είχε το πρόσωπο τόσο λευκό και ανέκφραστο, που ο Φωσερύ άρχισε και πάλι να αμφιβάλλει. Στη λάμψη της εστίας, οι μαύρες τριχούλες που είχε πάνω στο σημάδι στην άκρη των χειλιών της φαίνονταν ξανθές. Ήταν το ίδιο αυτό σημάδι της Νανάς, ακόμα και στο χρώμα. Δεν κρατήθηκε και ψιθύρισε κάτι στο αυτί του Βαντέβρ. Ήταν, μα το Θεό, αλήθεια· μέχρι τότε, όμως. δεν το 'χε παρατηρήσει. Και εξακολούθησαν οι δυο τους τη σύγκριση μεταξύ της Νανάς και της κόμισσας. Βρήκαν ότι έμοιαζαν αμυδρά στο πιγούνι και στο στόμα. Τα μάτια τους όμως ήταν εντελώς διαφορετικά. Έπειτα, η Νανά έδειχνε αγαθή, ενώ με την κόμισσα δεν μπορούσε κανείς να ξέρει· ήταν σαν γάτα που κοιμόταν με τα νύχια κρυμμένα και τα πόδια να τρέμουν ελαφρώς από ένα νευρικό ρίγος.

«Πάντως, εγώ θα πήγαινα μαζί της», δήλωσε ο Φωσερύ.

Ο Βαντέβρ την έγδυνε με το βλέμμα.

«Σίγουρα, κι εγώ- έχω κάποιες επιφυλάξεις όμως· πάω στοίχημα ότι δεν έχει καθόλου μπούτια!»

Σώπασε. Ο Φωσερύ του έπιανε τον αγκώνα, δείχνοντας μ' ένα νεύμα την Εστέλ που καθόταν στο σκαμνί της, μπροστά τους. Πρέπει να είχαν υψώσει άθελά τους τη φωνή, και μάλλον τους είχε ακούσει. Παρέμενε ωστόσο άκαμπτη, ακίνητη, χωρίς ούτε μια τρίχα να έχει σαλέψει στον λιγνό λαιμό της, που μαρτυρούσε ένα κορίτσι που είχε ψηλώσει απότομα. Απομακρύνθηκαν λίγο. Ο Βαντέβρ ορκιζόταν ότι η κόμισσα ήταν αμέμπτου ηθικής.

Εκείνη τη στιγμή, οι φωνές μπροστά στο τζάκι δυνάμωσαν.

Η κυρία Ντυ Ζονκουά έλεγε:

«Παραδέχτηκα ότι ο κύριος Βίσμαρκ είναι, ίσως, έξυπνος άνθρωπος... Αλλά όχι και ιδιοφυΐα, υπάρχει τεράστια διαφορά...»

Οι κυρίες είχαν επανέλθει στο αρχικό τους θέμα συζήτησης.

«Πώς; Πάλι ο Βίσμαρκ! μουρμούρισε ο Φωσερύ. Αυτή τη φορά θα την κάνω σίγουρα.

— Ένα λεπτό, περίμενε, είπε ο Βαντέβρ, χρειαζόμαστε την ρητή άρνηση του κόμη.»

Ο κόμης Μυφφά συζητούσε με τον πεθερό του και άλλους σοβαρούς κυρίους. Ο Βαντέβρ τον ξεμονάχιασε, ανανέωσε την πρόσκληση, πιέζοντάς τον, λέγοντας ότι και ο ίδιος θα πήγαινε στο δείπνο. Ένας άνδρας μπορούσε να πηγαίνει παντού. Κανείς δεν θα σκεφτόταν να δει κάτι άσχημο, εκεί όπου υπήρχε το πολύ πολύ περιέργεια. Ο κόμης άκουγε τα επιχειρήματά του, με το βλέμμα χαμηλωμένο και αμίλητος. Ο Βαντέβρ είχε αρχίσει να διαβλέπει στον κόμη κάποιο δισταγμό, όταν ο μαρκήσιος ντε Σουάρ πλησίασε με ερωτηματικό ύφος. Όταν και ο τελευταίος έμαθε περί τίνος επρόκειτο και άκουσε και αυτός την πρόσκληση του Φωσερύ, έριξε μια φευγαλέα ματιά στον γαμπρό του. Ακολούθησε σιωπή, μια στιγμή αμηχανίας. Ενθάρρυναν όμως ο ένας τον άλλον, και ίσως τελικά να είχαν αποδεχθεί την πρόσκληση, εάν ο κόμης Μυφφά δεν αντίκριζε τον κύριο Βενό να τον κοιτάζει επίμονα. Ο γέρος δεν χαμογελούσε πια. Η όψη του ήταν κέρινη, η ματιά του παγερή, βλοσυρή και διαπεραστική σαν ατσάλι.

«Όχι», απάντησε ευθύς ο κόμης τόσο αποφασιστικά που δεν είχε νόημα να επιμείνει άλλο.

Τότε, ο μαρκήσιος αρνήθηκε και αυτός ακόμα πιο αυστηρά. Έκανε λόγο για αρχές. Οι ανώτερες τάξεις όφειλαν να δίνουν το παράδειγμα στις κατώτερες. Ο Φωσερύ μειδίασε και έσφιξε το χέρι του Βαντέβρ. Δεν θα τον περίμενε, θα έφευγε αμέσως: έπρεπε να περάσει από την εφημερίδα.

«Στης Νανάς, τα μεσάνυχτα, σωστά;»

Ο Λα Φαλουάζ ετοιμαζόταν κι εκείνος να αποχωρήσει. Ο Σταϊνέρ είχε μόλις αποχαιρετήσει την κόμισσα. Και άλλοι κύριοι έκαναν το ίδιο. Η ίδια φράση ακουγόταν από παντού, όλοι επαναλάμβαναν «Τα μεσάνυχτα, στης Νανάς», πριν πάρουν το πανωφόρι τους από τον προθάλαμο και φύγουν. Ο Ζωρζ, που περίμενε τη μητέρα του για να φύγει, είχε σταθεί στο κατώφλι και έδινε την ακριβή διεύθυνση, τρίτος όροφος, η αριστερή πόρτα. Ωστόσο, προτού φύγει, ο Φωσερύ έριξε μια τελευταία ματιά. Ο Βαντέβρ είχε επιστρέψει ανάμεσα στις κυρίες και αστειευόταν με την Λεονίντ ντε Σεζέλ. Ο κόμης Μυφφά και ο μαρκήσιος ντε Σουάρ συμμετείχαν στη συζήτηση, ενώ η καλή μας κυρία Υγκόν αποκοιμιόταν με τα μάτια ανοιχτά. Χαμένος πίσω από τα φουστάνια, ο κύριος Βενό, είχε φροντίσει να ξαναγίνει αόρατος, έχοντας ανακτήσει το χαμόγελό του. Με αργούς χτύπους, το ρολόι σήμαινε δώδεκα, μέσα στην μεγάλη και μεγαλόπρεπη αίθουσα.

«Πώς είπατε; Είναι δυνατόν! συνέχισε η κυρία Ντυ Ζονκουά. Ισχυρίζεστε ότι ο κύριος Βίσμαρκ σκοπεύει να μας κηρύξει πόλεμο και ότι θα νικήσει κιόλας... Α! Αυτό υπερβαίνει κάθε λογική!»

Πράγματι, ο κόσμος γελούσε γύρω από την κυρία Σαντερώ, που τους είχε μεταφέρει αυτή την πρόβλεψη, όπως την είχε ακούσει στην Αλσατία, όπου ο άνδρας της είχε ένα εργοστάσιο.

«Ευτυχώς, έχουμε τον αυτοκράτορα», είπε ο κόμης Μυφφά με το επίσημο, σοβαρό του ύφος.

Αυτή ήταν και η τελευταία λέξη που άκουσε ο Φωσερύ. Έκλεισε την πόρτα, αφού έριξε μια τελευταία ματιά στην κόμισσα Σαμπίν. Συζητούσε ήρεμα με τον τμηματάρχη και φαινόταν να βρίσκει ενδιαφέρον στη συζήτηση με αυτόν τον χοντρό κύριο. Προφανώς, είχε σφάλει στην εκτίμησή του: δεν υπήρχε ρωγμή, και ήταν κρίμα.

«Έλα, δεν θα 'ρθεις;» του φώναξε ο Λα Φαλουάζ από τον προθάλαμο.

Στο πεζοδρόμιο, πριν χωρίσουν, επανέλαβαν πάλι:

«Αύριο, στης Νανάς.»

4

Από το πρωί κιόλας, η Ζωή είχε παραδώσει το διαμέρισμα σε έναν μαιτρ-ντ' οτέλ του εστιατορίου «Μπρεμπάν», που είχε έρθει συνοδευόμενος από ένα επιτελείο βοηθών και σερβιτόρων. Το «Μπρεμπάν» θα προμήθευε τα πάντα: το δείπνο, τα σερβίτσια, τα κρύσταλλα, τα τραπεζομάντιλα, τα λουλούδια, ακόμα και τα καθίσματα και τα σκαμνιά, γιατί η Νανά δεν ήταν σε θέση να ξεθάψει πάνω από μια δωδεκάδα πετσέτες μέσα απ' τις ντουλάπες της. Και καθώς δεν είχε ακόμα προλάβει να προμηθευτεί τα απαραίτητα, μετά την πρόσφατη επιτυχία της, αλλά ούτε και καταδεχόταν να πάει στο εστιατόριο, προτίμησε να φέρει το εστιατόριο σπίτι της. Της φαινόταν πιο κομψό. Ήθελε να γιορτάσει την μεγάλη καλλιτεχνική της επιτυχία μ' ένα δείπνο, για το οποίο θα μιλούσαν όλοι. Επειδή όμως η τραπεζαρία δεν ήταν αρκετά ευρύχωρη, ο μαιτρ-ντ' οτέλ έστρωσε το τραπέζι στο σαλόνι, ένα τραπέζι για είκοσι πέντε σερβίτσια, λίγο στενά τοποθετημένα.

«Όλα έτοιμα; ρώτησε η Νανά επιστρέφοντας σπίτι, τα μεσάνυχτα.

— Δεν έχω ιδέα, απάντησε απότομα η Ζωή που έμοιαζε εκτός εαυτού. Δόξα τω Θεώ, εγώ δεν έχω ν' ασχοληθώ με τίποτα. Τα έχουν κάνει άνω-κάτω στην κουζίνα, και σ' όλο το σπίτι! Και σαν να μη μου έφτανε αυτό, ήρθαν και οι άλλοι δύο. Τι να έκανα; Τους πέταξα έξω.»

Αναφερόταν στους δυο πρώην προστάτες της Κυρίας, στον έμπορο και τον Ρουμάνο, που η Νανά είχε αποφασίσει να διώξει, σίγουρη πλέον για το μέλλον της και θέλοντας να κάνει μια νέα αρχή, όπως έλεγε.

«Τι κολλητσίδες, Θεέ μου! μουρμούρισε. Εάν ξανάρθουν, απείλησε τους ότι θα φωνάξεις την αστυνομία.»

Μετά, φώναξε τον Νταγκενέ και τον Ζωρζ, που είχαν μείνει πίσω, στον προθάλαμο για να κρεμάσουν τα παλτό τους. Είχαν συναντηθεί οι δυο τους μπροστά στην έξοδο των καλλιτεχνών, στη στοά των Πανοραμάτων, απ' όπου τους είχε πάρει η ίδια με την άμαξά της. Επειδή ήταν ακόμα μόνη, τους κάλεσε να περάσουν στο μπουντουάρ, ενώ η Ζωή την ετοίμαζε. Στα βιαστικά, χωρίς ν' αλλάξει φουστάνι, η Ζωή της σήκωσε τα μαλλιά και στερέωσε λευκά τριαντάφυλλα στον κότσο και στο μπούστο της. Το μπουντουάρ ήταν κατάμεστο από τα έπιπλα του σαλονιού, που είχαν μεταφερ-

θεί εκεί· ένα σωρό τραπεζάκια, καναπέδες, πολυθρόνες, όλα κείτονταν εκεί αναποδογυρισμένα. Ήταν έτοιμη, όταν ξάφνου η φούστα της πιάστηκε σ' ένα καρούλι και σκίστηκε. Άρχισε τότε να βρίζει, έξαλλη· μόνο εκείνης της συνέβαιναν αυτά. Με λυσσά, έβγαλε το φουστάνι της, ένα φόρεμα από λευκό φουλάρι, πολύ απλό, τόσο αέρινο και λεπτό που ήταν σαν να φορούσε έναν μακρύ μανδύα. Λίγο μετά, όμως, το ξαναφόρεσε, μην βρίσκοντας κάτι άλλο που να της αρέσει, και σχεδόν κλαίγοντας γιατί, έλεγε, έμοιαζε με ζητιάνα. Ο Νταγκενέ και ο Ζωρζ αναγκάστηκαν να κρύψουν το σκίσιμο με καρφίτσες, ενώ η Ζωή την ξαναχτένισε. Και οι τρεις τους έτρεχαν από πίσω της· ιδίως ο μικρός, που γονατιστός, όλο της πασπάτευε τα φουστάνια. Ηρέμησε όμως τελικά, όταν ο Νταγκενέ την διαβεβαίωσε ότι ήταν μόλις δώδεκα και τέταρτο˙ τόσο πολύ είχε βιαστεί να τελειώσει την τρίτη πράξη της *Ξανθής Αφροδίτης,* τρώγοντας τις ατάκες και πηδώντας στροφές.

«Και πολύ τους πέφτει, είπε. Οι ηλίθιοι! Είδατε κάτι φάτσες απόψε;... Ζωή, εσύ, κούκλα μου, θα περιμένεις εδώ. Μην κοιμηθείς όμως, ίσως σε χρειαστώ... Ουφ! Επιτέλους, καιρός ήταν. Έρχονται.»

Έφυγε τρέχοντας. Ο Ζωρζ έμεινε πεσμένος κάτω, με την ουρά του φράκου του να σκουπίζει το πάτωμα. Κοκκίνισε βλέποντας τον Νταγκενέ να τον κοιτάζει. Είχαν παρ' όλ' αυτά αρχίσει να συμπαθιούνται. Έφτιαξαν τον κόμπο της γραβάτας τους μπροστά στον μεγάλο ολόσωμο καθρέφτη και ξεσκόνισε ο ένας τον άλλον, γιατί είχαν γίνει κάτασπροι καθώς τρίφτηκαν πάνω στην Νανά.

«Σα ζάχαρη είναι», μουρμούρισε ο Ζωρζ, χαχανίζοντας σα λαίμαργο μωρό.

Ένας υπηρέτης, που είχε προσληφθεί για εκείνο το βράδυ, οδηγούσε τους καλεσμένους στο μικρό σαλόνι, ένα στενό δωμάτιο, όπου είχαν αφήσει μόνο τέσσερις πολυθρόνες για να υπάρχει χώρος να χωρέσουν πολλά άτομα. Από το διπλανό δωμάτιο, το κυρίως σαλόνι, έφτανε ο κρότος των σερβίτσιων και των ασημικών, ενώ κάτω από την πόρτα έφεγγε μια ακτίνα έντονου φωτός. Μπαίνοντας η Νανά, βρήκε σε μια από τις πολυθρόνες να κάθεται ήδη η Κλαρίς Μπενύ, που είχε έρθει με τον Λα Φαλουάζ.

«Α, ήρθες; Η πρώτη είσαι! είπε η Νανά, που είχε αρχίσει, από την επιτυχία της και μετά, να φέρεται στην ηθοποιό με οικειότητα.

— Αυτός φταίει, απάντησε η Κλαρίς. Φοβάται μονίμως μην αργήσει... Εάν τον είχα ακούσει, δε θα είχα καν βγάλει το κοκκινάδι και την περούκα μου.»

Ο νεαρός άνδρας που έβλεπε για πρώτη φορά την Νανά από κοντά, υποκλίθηκε και της έκανε φιλοφρονήσεις. Μιλούσε για τον εξάδερφό του και προσπαθούσε να κρύψει την ταραχή του κάτω από υπερβολική ευγένεια. Η Νανά όμως, χωρίς να δίνει σημασία σε αυτά που της έλεγε και

χωρίς να τον γνωρίζει, του έσφιξε το χέρι και προχώρησε ζωηρά προς το μέρος της Ροζ Μινιόν. Μεμιάς, πήρε ένα πολύ εκλεπτυσμένο ύφος:

«Αγαπητή μου κυρία, πολύ ευγενικό εκ μέρους σας που ήρθατε!... Ήθελα τόσο να έρθετε!

— Η χαρά είναι όλη δική μου, σας διαβεβαιώ, είπε η Ροζ όλη φιλοφροσύνη επίσης.

— Μα καθίστε... Μήπως χρειάζεστε κάτι;

— Όχι, ευχαριστώ... Α! Ναι, ξέχασα τη βεντάλια στη γούνα μου. Σταϊνέρ έχεις την καλοσύνη να κοιτάξεις στην δεξιά μου τσέπη;»

Ο Σταϊνέρ και ο Μινιόν είχαν μπει πίσω από την Ροζ. Ο τραπεζίτης ξαναβγήκε και επέστρεψε με τη βεντάλια, ενώ ο Μινιόν φιλούσε αδελφικά την Νανά προτρέποντας την Ροζ να κάνει το ίδιο. Εξάλλου, όλοι οι ηθοποιοί μια οικογένεια δεν ήταν; Μετά, έκανε νόημα με τα μάτια στον Σταϊνέρ, για να τον ενθαρρύνει. Αυτός όμως, σαστισμένος από το παγερό βλέμμα της Ροζ, αρκέστηκε απλώς να φιλήσει το χέρι της Νανάς.

Τότε, έκανε την εμφάνισή του ο κόμης ντε Βαντέβρ με την Μπλανς ντε Σιβρύ. Επακολούθησαν υποκλίσεις, και η Νανά όλη επισημότητα οδήγησε την Μπλανς σε μια πολυθρόνα. Εντωμεταξύ, ο Βαντέβρ διηγόταν γελώντας πώς ο Φωσερύ ήταν κάτω και μάλωνε, διότι ο θυρωρός δεν είχε αφήσει την άμαξα της Λουσύ Στιουάρτ να περάσει. Από τον προθάλαμο ακουγόταν η Λουσύ να αποκαλεί τον θυρωρό «αγροίκο». Όταν όμως ο υπηρέτης άνοιξε την πόρτα, προχώρησε με γελαστή άνεση μέσα στον χώρο, συστήθηκε μόνη της, πήρε τα δυο χέρια της Νανάς και της είπε ότι της είχε αρέσει εξαρχής και ότι έβρισκε πως είχε πραγματικό ταλέντο. Η Νανά, κορδώθηκε, υπερήφανη που έκανε για πρώτη φορά την οικοδέσποινα, και την ευχαρίστησε με ειλικρινή αμηχανία. Έδειχνε, ωστόσο, προβληματισμένη από τη στιγμή που είχε μπει ο Φωσερύ. Μόλις κατάφερε να τον πλησιάσει, τον ρώτησε χαμηλόφωνα:

«Θα έρθει;

— Όχι, δεν θέλησε», απάντησε άκομψα ο δημοσιογράφος αιφνιδιασμένος, μολονότι είχε σκαρφιστεί μια ολόκληρη ιστορία για να δικαιολογήσει την άρνηση του κόμη Μυφφά.

Βλέποντας την νεαρή γυναίκα να χλομιάζει, κατάλαβε ότι έκανε ανοησία και προσπάθησε να επανορθώσει την γκάφα.

«Δεν μπόρεσε, γιατί συνοδεύει την κόμισσα στον χορό του υπουργείου Εσωτερικών.

— Πολύ καλά, μουρμούρισε η Νανά που υποψιαζόταν πως ο κόμης είχε δείξει κακή θέληση. Θα μου το πληρωσεις αυτό, μικρέ.

— Α! Για στάσου, συνέχισε αυτός, ενοχλημένος από την απειλή. Εμένα δεν μου αρέσουν τέτοιου είδους παραγγελίες, να ζητάς από τον Λαμπορντέτ καλύτερα.»

Και γύρισαν την πλάτη θυμωμένοι. Εκείνη τη στιγμή ακριβώς, ο Μινιόν έσπρωχνε τον Σταϊνέρ προς την Νανά. Όταν τελικά εκείνη έμεινε μόνη της, της είπε χαμηλόφωνα, με τον άκακο κυνισμό αυτού που στήνει ένα κόλπο για το καλό του φίλου του:

«Ξέρετε ότι σας ποθεί σαν τρελός, μόνο που φοβάται τη γυναίκα μου. Θα τον διεκδικήσετε όμως, έτσι δεν είναι;»

Η Νανά δεν φαινόταν να καταλαβαίνει. Χαμογελούσε, κοίταζε την Ροζ, τον σύζυγό της και τον τραπεζίτη. Έπειτα, είπε στον τελευταίο:

«Κύριε Σταϊνέρ, εσείς θα καθίσετε δίπλα μου.»

Γέλια ακούστηκαν από τον προθάλαμο, ψίθυροι, χαρούμενες και φλύαρες φωνές, σαν να είχε δραπετεύσει και μαζευτεί εκεί μια ολόκληρη μονή καλογραιών. Φάνηκε και ο Λαμπορντέτ, σέρνοντας πίσω του πέντε γυναίκες, «το παρθεναγωγείο του», όπως πικρόχολα έλεγε η Λουσύ Στιουάρτ. Υπήρχε η Γκαγκά, επιβλητική μέσα στο βελούδινο μπλε φουστάνι της που την έσφιγγε, η Καρολίν Εκέ, φορώντας, όπως πάντα, μαύρο ταφτά με λευκή δαντέλα, η Λεά ντε Ορν, κακοντυμένη όπως πάντα επίσης, η χοντρή Τατάν Νενέ, μια καλόκαρδη ξανθιά με μπούστο παραμάνας που όλοι την κορόιδευαν, και τέλος η μικρή Μαρία Μπλον, ένα δεκαπεντάχρονο κορίτσι, λιανό και πρόστυχο σαν αλητάκι, που έκανε το ντεμπούτο του στα «Φολί». Ο Λαμπορντέτ τις είχε κουβαλήσει όλες μαζί σε μια άμαξα, κι ακόμα γελούσαν που είχαν στριμωχτεί με την Μαρία Μπλον στα γόνατα τους. Όταν μπήκαν όμως αντάλλαξαν χειραψίες με σφιγμένα χείλη και χαιρέτησαν δεξιά και αριστερά, με όλη την επισημότητα που επιβαλλόταν. Η Γκαγκά παιδιάριζε, είχε αρχίσει μάλιστα να ψευδίζει από την προσπάθειά της να φερθεί σωστά. Μόνον η Τατάν Νενέ παρεκτράπηκε: ανησυχούσε, γιατί της είχαν πει, ερχόμενοι, ότι στο τραπέζι της Νανάς θα υπήρχαν έξι ολόγυμνοι μαύροι που θα σέρβιραν το δείπνο, κι όλο ζητούσε να τους δει. Ο Λαμπορντέτ την αποκάλεσε χαζή και την παρακάλεσε να σωπάσει.

«Και ο Μπορντενάβ; ρώτησε ο Φωσερύ.

— Ω! Δυστυχώς, φώναξε η Νανά, δεν θα μπορέσει να είναι μαζί μας απόψε.

— Ναι, είπε η Ροζ Μινιόν, το πόδι του πιάστηκε σε μια παγίδα και το στραμπούληξε πολύ άσχημα... Μόνο να τον ακούγατε πώς έβριζε, με το πόδι δεμένο και απλωμένο στην καρέκλα!»

Κι έτσι, όλοι λυπήθηκαν για την απουσία του. Ήταν δύσκολο να παραθέσει κανείς ένα ωραίο γεύμα χωρίς τον Μπορντενάβ. Θα προσπαθούσαν, βέβαια, να περάσουν καλά και χωρίς αυτόν. Και η συζήτηση είχε ήδη περάσει σε άλλο θέμα, όταν μια βαριά φωνή ακούστηκε.

«Ώστε έτσι λοιπόν! Με θάψατε κιόλας!»

Κάποιος φώναζε και όλοι έστρεψαν το κεφάλι. Ήταν ο Μπορντενάβ,

με το ένα του πόδι δεμένο, τεράστιος και κατακόκκινος· στεκόταν στο κατώφλι της πόρτας, ενώ στηριζόταν στον ώμο της Σιμόν Καμπιρός, που εκείνη την περίοδο ήταν ερωμένη του. Η μικροκαμωμένη αυτή κοπέλα, με την καλή ανατροφή, τα αγγλικά και το πιάνο, ήταν μια πολύ χαριτωμένη ξανθιά, και τόσο λεπτεπίλεπτη, που είχε σχεδόν λυγίσει κάτω από το τεράστιο βάρος του Μπορντενάβ. Παρέμενε παρ' όλ' αυτά χαμογελαστή και υποταγμένη. Ο Μπορντενάβ κοντοστάθηκε λίγο στο κατώφλι, κάνοντας ερωτήσεις στους άλλους, καθώς είχε καταλάβει ότι οι δυο τους, εκεί, έμοιαζαν με ζωγραφιά.

«Ε; Τι λες; Πρέπει να σε αγαπάω για να είμαι εδώ, είπε. Αν και, εδώ που τα λέμε, φοβήθηκα μήπως βαρεθώ. Είπα όμως: "Θα πάω"...»

Διέκοψε, ωστόσο, αυτό που έλεγε για να βρίσει.

«Γαμώτο!»

Η Σιμόν είχε κάνει ένα βιαστικό βήμα, και ο Μπορντενάβ πάτησε άθελα του στο πονεμένο του πόδι. Την έσπρωξε. Αυτή, δίχως να σταματήσει να χαμογελά, κατέβασε το όμορφο κεφάλι της, σα ζώο που φοβάται ότι θα το χτυπήσουν, και τον στήριξε με όλες τις δυνάμεις που μια μικροκαμωμένη, αλλά θρεμμένη κοπέλα μπορούσε να χρησιμοποιήσει. Εντωμεταξύ, ανάμεσα σε επιφωνήματα, όλοι έσπευδαν να βοηθήσουν. Η Νανά και η Ροζ Μινιόν έσυραν μια πολυθρόνα, όπου ο Μπορντενάβ αφέθηκε να πέσει, την ίδια στιγμή που οι άλλες του τοποθετούσαν ένα δεύτερο κάθισμα κάτω από το πόδι. Και όλες οι ηθοποιοί που βρίσκονταν εκεί φυσικά τον φίλησαν. Γκρίνιαζε, αναστέναζε.

«Να πάρει η ευχή! Να πάρει! Τουλάχιστον το στομάχι μου παραμένει γερό! Και αυτό θα το διαπιστώσετε κι εσείς οι ίδιοι.»

Και άλλοι καλεσμένοι άρχισαν να καταφτάνουν. Δεν μπορούσαν πια να κουνήσουν μέσα στο δωμάτιο. Ο θόρυβος από τα πιάτα και τα μαχαιροπίρουνα είχε σταματήσει. Τώρα, ένας καβγάς ακουγόταν από το μεγάλο σαλόνι, όπου ο μαιτρ-ντ' οτέλ ούρλιαζε έξαλλος. Η Νανά ανυπομονούσε· καθώς δεν περίμενε άλλους καλεσμένους, δεν καταλάβαινε για ποιο λόγο αργούσαν να σερβίρουν. Έστειλε τον Ζωρζ να δει τι συνέβαινε, όταν έκπληκτη αντίκρισε και άλλους ακόμα να μπαίνουν, άνδρες και γυναίκες. Αυτούς, δεν τους ήξερε καθόλου. Έτσι, κάπως ενοχλημένη, ρώτησε τον Μπορντενάβ, τον Μινιόν και τον Λαμπορντέτ. Ούτε αυτοί τους ήξεραν. Όταν απευθύνθηκε στον κόμη ντε Βαντέβρ, αυτός θυμήθηκε ξαφνικά. Ήταν οι νεαροί που είχε περισυλλέξει στου κόμη Μυφφά. Η Νανά τον ευχαρίστησε. Πολύ καλά, πολύ καλά. Μόνο που θα στριμώχνονταν για τα καλά τώρα. Και παρακάλεσε τον Λαμπορντέτ να πει στους υπηρέτες να προσθέσουν άλλα επτά σερβίτσια. Δεν είχε προλάβει να βγει, όταν ο υπηρέτης έβαλε μέσα άλλα τρία άτομα. Όχι, τώρα πια, καταντούσε γελοίο. Δεν θα χωρούσαν, στα σίγουρα. Η Νανά, που είχε αρχίσει να εκνευρίζεται,

έλεγε με υφός ότι αυτό δεν ήταν καθόλου πρέπον. Βλέποντας όμως άλλους δυο να καταφτάνουν, έβαλε τα γέλια βρίσκοντάς το αστείο, τελικά. Έστω! Θα χωρούσαν όπως μπορούσαν. Όλοι στέκονταν όρθιοι· μόνο η Γκαγκά και η Ροζ Μινιόν κάθονταν, ενώ ο Μπορντενάβ είχε πιάσει μόνος του δυο πολυθρόνες. Οι φωνές βούιζαν, μιλούσαν χαμηλόφωνα πνίγοντας ελαφρά χασμουρητά.

«Πες μου, καλή μου, τι θα 'λεγες να καθόμασταν στο τραπέζι;... Εξάλλου, έχουμε απαρτία, έτσι δεν είναι;

— Αυτό να λέγεται!» απάντησε γελώντας.

Περιέφερε το βλέμμα της στον χώρο. Σοβάρεψε όμως, σαν να παραξενεύτηκε που δεν έβλεπε κάποιον ανάμεσά τους. Κάποιος προσκεκλημένος έλειπε, δίχως άλλο, κάποιος που απέφευγε να τον αναφέρει. Χρειάστηκε να περιμένουν λίγο ακόμα. Μετά από λίγα λεπτά, οι καλεσμένοι διέκριναν ανάμεσά τους έναν ψηλό κύριο με ευγενική φυσιογνωμία και ωραία λευκή γενειάδα. Και το πιο εντυπωσιακό ήταν ότι κανείς δεν τον είχε δει να μπαίνει. Θα πρέπει να είχε γλιστρήσει στο σαλόνι από κάποια πόρτα της κρεβατοκάμαρας που είχε μείνει μισάνοιχτη. Επικρατούσε ησυχία, μόνο κάποιοι ψίθυροι ακούγονταν. Ο κόμης ντε Βαντέβρ πρέπει να αναγνώρισε τον κύριο, γιατί αντάλλαξαν διακριτικά μια χειραψία. Αρκέστηκε όμως ν' απαντήσει με ένα χαμόγελο στις ερωτήσεις των γυναικών. Έτσι, η Καρολίν Εκέ στοιχημάτισε χαμηλόφωνα ότι ήταν ένας άγγλος λόρδος που θα επέστρεφε την επομένη στο Λονδίνο για να παντρευτεί. Τον ήξερε καλά. Τον είχε πάρει. Και η ιστορία κυκλοφόρησε από στόμα σε στόμα στις κυρίες. Μόνον η Μαρία Μπλον διαφωνούσε· ισχυριζόταν ότι αναγνώρισε στο πρόσωπο του ξένου έναν γερμανό πρέσβη που κοιμόταν συχνά με μια φίλη της. Οι άνδρες τον έκριναν με σύντομες φράσεις. Έδειχνε σοβαρός κύριος. Πιθανόν να ήταν αυτός που πλήρωνε για το δείπνο. Διόλου απίθανο. Έτσι έδειχνε το πράγμα. Και λοιπόν! Έφτανε το δείπνο να ήταν καλό! Η υποψία εξακολουθούσε να πλανιέται για λίγο ακόμα, και όταν ο μαιτρ-ντ' οτέλ άνοιξε την πόρτα του μεγάλου σαλονιού, ο γηραιός κύριος με την λευκή γενειάδα είχε ήδη ξεχαστεί.

«Το δείπνο είναι έτοιμο.»

Η Νανά στηρίχθηκε στο μπράτσο του Σταϊνέρ, χωρίς να φαίνεται ότι παρατήρησε μια κίνηση του γηραιού κυρίου, που είχε βαλθεί να περπατά μόνος του από πίσω της. Εξάλλου, δεν στάθηκε δυνατό να τηρηθεί κάποια επισημότητα στο πέρασμα στο τραπέζι, και οι καλεσμένοι μπήκαν άτακτα στο σαλόνι, αστειευόμενοι καλοπροαίρετα γι' αυτήν την έλλειψη τελετουργίας. Ένα μακρύ τραπέζι εκτεινόταν από τη μιαν άκρη ως την άλλη του, άδειου από έπιπλα, μεγάλου αυτού δωματίου. Και πάλι όμως, το τραπέζι αυτό δεν ήταν αρκετά μεγάλο για να χωρέσει όλα τα σερβίτσια, τα οποία βρίσκονταν, έτσι, τοποθετημένα κολλητά το ένα δίπλα στο άλλο.

Τέσσερα κηροπήγια των δέκα κεριών φώτιζαν το τραπέζι, ένα μάλιστα ήταν επάργυρο και έφερε δεξιά και αριστερά μπουκέτα λουλουδιών. Η πολυτέλεια που τους πρόσφεραν ήταν πολυτέλεια εστιατορίου: τα πορσελάνινα πιάτα έφεραν χρυσά μοτίβα χωρίς μονόγραμμα και τα ασημένια μαχαιροπίρουνα ήταν χρησιμοποιημένα και θαμπά από τα πολλά πλυσίματα, ενώ τα κρυστάλλινα ποτήρια ήταν από εκείνα των οποίων μπορείς εύκολα να συμπληρώσεις το σετ σε ένα οποιοδήποτε φτηνό κατάστημα. Όλα θύμιζαν ένα σπιτικό προχειροφτιαγμένο, που άνοιξε υπερβολικά γρήγορα τις πόρτες του, μετά από έναν απότομο πλουτισμό, και όπου τίποτα δεν είχε βρει ακόμα τη θέση του. Έλειπε ένας πολυέλαιος. Τα κεριά στα κηροπήγια, που ήταν καινούργια και δεν έκαιγαν ακόμα καλά, έριχναν ένα χλομό κίτρινο φως στις φρουτιέρες, στους υπερυψωμένους δίσκους, στα μπολ, όπου φρούτα, πτι-φουρ και μαρμελάδες εναλλάσσονταν συμμετρικά.

«Λοιπόν, είπε η Νανά, κάθεστε όπως θέλετε... Είναι πιο διασκεδαστικό έτσι.»

Στεκόταν όρθια, στη μέση του τραπεζιού. Ο γηραιός κύριος, του οποίου η ταυτότητα παρέμενε άγνωστη, κάθισε στα δεξιά της, ενώ κρατούσε τον Σταϊνέρ στα αριστερά της. Οι καλεσμένοι είχαν αρχίσει να βρίσκουν ήδη τις θέσεις τους, όταν βρισιές ακούστηκαν από το μικρό σαλόνι. Ήταν ο Μπορντενάβ που τον είχαν ξεχάσει και πάσχιζε να σηκωθεί από τις δυο του πολυθρόνες, βρίζοντας και φωνάζοντας αυτήν την κάργια την Σιμόν που είχε φύγει με τους άλλους. Οι γυναίκες έτρεξαν να τον βοηθήσουν, γεμάτες οίκτο. Και ο Μπορντενάβ εμφανίστηκε τότε υποβασταζόμενος από την Καρολίν, την Κλαρίς, την Τατάν Νενέ και την Μαρία Μπλον. Έγινε ολόκληρη ιστορία μέχρι να τον βάλουν να καθίσει.

«Στη μέση του τραπεζίου να τον βάλετε, απέναντι στην Νανά! φώναξαν όλοι. Ο Μπορντενάβ στο κέντρο! Θα είναι ο αρχηγός!»

Έτσι οι κυρίες τον τοποθέτησαν στο κέντρο. Χρειάστηκε και δεύτερη καρέκλα για το πόδι του. Δυο γυναίκες το ανασήκωσαν και το τοποθέτησαν απαλά. Θα έτρωγε από τα πλάγια, δεν ήταν και τόσο τρομερό.

«Να πάρει η οργή, να πάρει! γκρίνιαξε. Ούτε να κουνήσω δεν μπορώ!... Αχ! μικρούλες μου, να τον περιποιηθείτε τον μπαμπακούλη σας!»

Στα δεξιά του είχε την Ροζ Μινιόν και στα αριστερά του την Λουσύ Στιουάρτ. Του υποσχέθηκαν ότι θα τον περιποιούνταν. Όλοι τώρα προσπαθούσαν να βολευτούν. Ο κόμης ντε Βαντέβρ κάθισε ανάμεσα στην Λουσύ και την Κλαρίς· ο Φωσερύ ανάμεσα στην Ροζ Μινιόν και στην Καρολίν Εκέ. Από την άλλη πλευρά του τραπεζιού, ο Έκτορας ντε Λα Φαλουάζ βιάστηκε να πιάσει τη θέση δίπλα στην Γκαγκά, παρ' ότι τον φώναζε η Κλαρίς από απέναντι. Ενώ ο Μινιόν, που δεν άφηνε τον Σταϊνέρ να απομακρυνθεί ούτε εκατοστό, άφησε να παρεμβληθεί ανάμεσά τους

μόνο η Μπλανς, ενώ στα αριστερά του είχε την Ταταν Νενέ. Μετά, καθόταν ο Λαμπορντέτ. Και τέλος, στις άκρες του τραπεζίου κάθονταν άτακτα, στοιβαγμένοι οι νεαροί και διάφορες γυναίκες, η Σιμόν, η Λεά ντε Ορν, η Μαρία Μπλον. Τότε ήταν που η συμπάθεια ανάμεσα στον Νταγκενέ και τον Ζωρζ Υγκόν μεγάλωσε ακόμα περισσότερο, ενώ κοιτούσαν την Νανά χαμογελώντας.

Ωστόσο, καθώς δυο άτομα έμεναν ακόμα όρθια, άρχισαν να αστειεύονται. Οι άνδρες πρόσφεραν τα γόνατα τους στις κυρίες. Η Κλαρίς, που δεν μπορούσε να κουνήσει τους αγκώνες της, έλεγε στον Βαντέβρ ότι βασιζόταν στη βοήθεια του για να την ταΐσει. Κι αυτός ο Μπορντενάβ, που έπιανε μια ολόκληρη θέση με τις καρέκλες του! Έκαναν μια τελευταία προσπάθεια, και όλοι κατάφεραν τελικά να καθίσουν. Ναι, φώναξε ο Μινιόν, αλλά ήταν στριμωγμένοι σα σαρδέλες.

«Πουρές από σπαράγγια *κοντές* και κονσομέ α *λα Ντελινιάκ»,* μουρμούριζαν οι σερβιτόροι, περιφέροντας τους γεμάτους δίσκους πίσω από τους καλεσμένους.

Ο Μπορντενάβ συνιστούσε φωναχτά το κονσομέ, όταν μια φωνή ακούστηκε. Κάποιος καβγάδιζε, φωνές διαμαρτυρίας υψώνονταν. Η πόρτα άνοιξε και τρεις αργοπορημένοι, μια γυναίκα και δυο άνδρες μπήκαν μέσα. Ε! Όχι, αυτό παραπήγαινε, δεν υπήρχε άλλος χώρος! Η Νανά εντωμεταξύ, χωρίς να σηκωθεί, μισόκλεινε τα μάτια της στην προσπάθειά της να θυμηθεί ποιοι ήταν αυτοί. Η γυναίκα ήταν η Λουίζ Βιολέν. Τους άνδρες όμως δεν τους είχε ξαναδεί.

«Αγαπητή μου, είπε ο Βαντέβρ, ο κύριος είναι φίλος μου, αξιωματικός του ναυτικού: ο κύριος ντε Φουκαρμόν. Εγώ τον κάλεσα.»

Ο Φουκαρμόν χαιρέτησε με μεγάλη άνεση, προσθέτοντας:

«Πήρα το θάρρος να φέρω έναν φίλο μου.

— Έξοχα, έξοχα, είπε η Νανά. Παρακαλώ, καθίστε... Κλαρίς, κάνε λίγο χώρο. Έχετε χώρο εκεί... Έτσι, με λίγη καλή θέληση...»

Στριμώχτηκαν ακόμα περισσότερο. Ο Φουκαρμόν και η Λουίζ εξασφάλισαν για τους εαυτούς τους μια μικρή θέση, ο φίλος τους όμως αναγκάστηκε να καθίσει μακριά από το σερβίτσιο του. Έτρωγε απλώνοντας τα χέρια ανάμεσα στις πλάτες των διπλανών του. Οι υπηρέτες μάζεψαν τα πιάτα της σούπας και άρχισαν να σερβίρουν λουκάνικα λαγοί με μανιτάρια και νιόκι με παρμεζάνα. Ο Μπορντενάβ προκάλεσε την αγανάκτηση όλων λέγοντας ότι είχε προς στιγμήν σκεφτεί να φέρει τον Πρυλλιέρ, τον Φοντάν και τον γερο-Μπόσκ. Η Νανά πήρε ύφος πολύ αξιοπρεπές και απάντησε φλεγματικά άτι θα ήταν χαρά της να τους δεχθεί, αλλά ότι εάν είχε θελήσει να καλέσει τους συναδέλφους της, θα το είχε αναλάβει μόνη της. Όχι, όχι δεν ήθελε ηθοποιούς τρίτης διαλογής εδώ. Ο γερο-Μπόσκ ήταν μονίμως μεθυσμένος. Ο Πρυλλιέρ είχε μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τοπ

και ο Φοντάν ήταν αφόρητος στην παρέα, με την αγριοφωνάρα και τα ανόητα αστεία του. Κι έπειτα, οι θεατρίνοι δεν ταιριάζουν με τέτοιους κυρίους.

«Πράγματι, έτσι είναι», δήλωσε ο Μινιόν.

Γύρω από το τραπέζι, όλοι αυτοί οι κύριοι με το φράκο και την λευκή γραβάτα έδειχναν πολύ καθωσπρέπει, ενώ η κούραση έκανε τα πελιδνά τους πρόσωπα να δείχνουν ακόμα πιο αριστοκρατικά. Ο γηραιός κύριος έκανε αργές κινήσεις και χαμογελούσε αμυδρά σαν να ήταν επικεφαλής συνεδρίου διπλωματών. Ο Βαντέβρ φερόταν σαν να βρίσκεται στης κόμισσας Μυφφά, με μια εξαιρετική ευγένεια προς τους παρακαθήμενούς του. Το πρωί κιόλας, η Νανά έλεγε στη θεία της ότι οι άνδρες προσκεκλημένοι ήταν όλοι ένας κι ένας. Όλοι αριστοκράτες ή πλούσιοι, η αφρόκρεμα δηλαδή. Όσο για τις κυρίες, αυτές στέκονταν πολύ καλά. Ορισμένες, η Μπλανς, η Λεά, η Λουίζ, φορούσαν ανοιχτά ντεκολτέ. Μόνον η Γκαγκά ήταν κάπως περισσότερο αποκαλυπτική απ' ό,τι θα έπρεπε, ιδίως για την ηλικία της, όπου προτιμότερο θα ήταν να μην είναι καθόλου. Τώρα που είχαν όλοι σχεδόν βολευτεί, τα γέλια και τα αστεία άρχιζαν να κοπάζουν. Ο Ζωρζ σκέφτηκε ότι είχε παρευρεθεί και σε πιο εύθυμα γεύματα, σε κάτι επαρχιώτες στην Ορλεάνη. Στης Νανάς, ο κόσμος μιλούσε ελάχιστα· όσοι άνδρες δε γνωρίζονταν μεταξύ τους, απλώς κοιτιούνταν, ενώ οι γυναίκες παρέμεναν σιωπηλές. Αυτή ήταν η μεγάλη έκπληξη του Ζωρζ. Τις έβρισκε πολύ «καθωσπρέπει», αυτός που νόμιζε ότι θ' άρχιζαν αμέσως να φιλιούνται.

Είχαν περάσει στα πικάντικα πιάτα, κυπρίνο του Ρήνου *α λα Σαμπόρ* και ζαρκάδι *α λ' αγκλαίζ,* όταν η Μπλανς είπε δυνατά:

«Λουσύ, χρυσή μου, συνάντησα τον Ολιβιέ σας την Κυριακή... Πόσο έχει μεγαλώσει!

— Ε, είναι δεκαοκτώ πλέον, απάντησε η Λουσύ. Πράγμα, που δεν με κάνει να νιώθω και πολύ νέα... Χθες επέστρεψε πάλι στη σχολή του.»

Ο γιος της Ολιβιέ, για τον οποίο μιλούσε με καμάρι, φοιτούσε στη σχολή Δοκίμων. Έτσι, η συζήτηση πέρασε στα παιδιά. Όλες οι κυρίες άρχισαν να συγκινούνται. Η Νανά μίλησε για την δική της ευτυχία· για το μωρό της, τον Λιλίκο, που έμενε τώρα στης θείας της και της τον έφερνε κάθε πρωί κατά τις έντεκα. Τον έπαιρνε στο κρεβάτι της, κι αυτός έπαιζε με την Λουλού, το γκριφονάκι της. Ήταν τόσο αστείο να τα βλέπει κανείς, τα δυο τους, να χώνονται έτσι κάτω απ' τα σκεπάσματα, μέσα βαθιά. Δεν είχαν ιδέα τι διαολάκι ήταν ήδη ο μικρός Λουί.

«Τι μέρα κι η χθεσινή! είπε με τη σειρά της η Ροζ Μινιόν. Σκεφτείτε ότι πήγα να πάρω τον Σαρλ και τον Ενρί από το οικοτροφείο, και το βράδυ έπρεπε οπωσδήποτε να τους φέρω στο θέατρο... Χοροπηδούσαν, χτυπούσαν τα χεράκια τους: "Θα δούμε τη μαμά! Θα δούμε τη μαμά να παίζει!..." έλεγαν. Είχαν έναν ενθουσιασμό!»

Ο Μινιόν χαμογελούσε αυτάρεσκα με τα μάτια υγρά από πατρική τρυφερότητα.

«Και στην παράσταση, συνέχισε, ήταν τόσο αστείοι. Κάθονταν σοβαροί σαν κύριοι και έτρωγαν την Ροζ με τα μάτια τους. Με ρώτησαν μάλιστα γιατί η μαμά δεν ήταν ντυμένη από τη μέση και κάτω...»

Όλοι έβαλαν τα γέλια. Ο Μινιόν θριάμβευε, ένιωθε να κολακεύεται ο πατρικός του εγωισμός. Τους λάτρευε τους μικρούς. Ένα πράγμα μόνο τον απασχολούσε: να αυξήσει την περιουσία τους, διαχειριζόμενος, με την ευσυνειδησία ενός φερέγγυου διαχειριστή, τα χρήματα που έβγαζε η Ροζ από το θέατρο και από αλλού. Όταν την παντρεύτηκε, αυτός ήταν μαέστρος σε ένα καφέ σαντάν, όπου η Ροζ τραγουδούσε, και αγαπιόντουσαν με πάθος. Σήμερα, παρέμεναν δυο καλοί φίλοι. Τα είχαν βρει μεταξύ τους: αυτή, θα δούλευε όσο το δυνατόν περισσότερο, εκμεταλλευόμενη το ταλέντο και την ομορφιά της- αυτός, είχε παρατήσει το βιολί για να επιβλέπει καλύτερα την επιτυχία της ως ηθοποιού και ως γυναίκας. Δεν υπήρχε ζευγάρι πιο προσγειωμένο και πιο δεμένο από αυτούς τους δύο.

«Πόσο είναι ο μεγαλύτερος; ρώτησε ο Βαντέβρ.

— Ο Ενρί είναι εννιά, απάντησε ο Μινιόν. Είναι όμως σωστό παλικαράκι!»

Μετά, πείραξε τον Σταϊνέρ που δεν του άρεσαν τα παιδιά. Και του έλεγε με ήπιο θράσος ότι, εάν ήταν πατέρας, δεν θα σπαταλούσε τόσο απερίσκεπτα την περιουσία του. Ενώ μιλούσε, έριχνε κλεφτές ματιές στον τραπεζίτη πάνω απ' τους ώμους της Μπλανς, για να δει εάν προχωρούσε το πράγμα με την Νανά. Εδώ και λίγη ώρα όμως, η Ροζ και ο Φωσερύ, που μιλούσαν πολύ κοντά ο ένας στον άλλον, είχαν αρχίσει να τον εκνευρίζουν. Σίγουρα, η Ροζ δεν σκόπευε να χάσει τον χρόνο της με έναν τέτοιο τύπο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, παρενέβαινε ο ίδιος. Και με τα ωραία του χέρια, φορώντας ένα διαμάντι στο μικρό του δακτυλάκι, τελείωσε ένα φιλέτο ζαρκαδιού.

Εντωμεταξύ, η συζήτηση για τα παιδιά συνεχιζόταν. Ο Λα Φαλουάζ, αναστατωμένος από την παρουσία της Γκαγκά ζήτησε να μάθει τα νέα της κόρης της, που είχε τη χαρά να την δει μαζί της στο «Βαριετέ». Η Λιλή ήταν πολύ καλά, παρέμενε όμως ακόμα τόσο παιδί! Έμεινε έκπληκτος μαθαίνοντας ότι η Λιλή θα γινόταν δεκαεννιά. Η Γκαγκά έγινε ξάφνου στα μάτια του ακόμα πιο επιβλητική. Και καθώς ο Λα Φαλουάζ προσπαθούσε να μάθει γιατί δεν είχε φέρει την Λιλή:

«Α! Όχι, όχι, ποτέ! απάντησε ενοχλημένη. Δεν έχει τρεις μήνες που βγήκε από το οικοτροφείο, και τούτο διότι επέμεινε η ίδια... Εγώ ονειρευόμουν να την παντρέψω αμέσως. Μου έχει όμως τέτοια αδυναμία που αναγκάστηκα να την κρατήσω σπίτι, παρά τη θέλησή μου!»

Τα βαμμένα μπλε βλέφαρά της με τις καμένες βλεφαρίδες πετάριζαν,

ενώ μιλούσε για την αποκατάσταση της κόρης της. Εάν, στην ηλικία που ήταν, δεν είχε ούτε μια δεκάρα στην άκρη, εξακολουθώντας να δουλεύει με άνδρες, κυρίως πολύ νεαρούς, των οποίων θα μπορούσε να είναι και γιαγιά τους ακόμα, αυτό σήμαινε ότι ένας καλός γάμος άξιζε σίγουρα πολύ περισσότερο. Και έσκυψε προς τη μεριά του Λα Φαλουάζ, που κοκκίνισε κάτω από τον τεράστιο γυμνό και πουδραρισμένο ώμο που τον συνέθλιβε.

«Ξέρετε, μουρμούρισε, εάν πάρει τον ίδιο δρόμο με μένα, δεν θα ευθύνομαι εγώ γι' αυτό... Αυτοί οι νέοι, είναι τόσο περίεργοι!»

Υπήρχε μεγάλη κίνηση γύρω απ' το τραπέζι. Οι σερβιτόροι πηγαινοέρχονταν βιαστικά. Μετά τα πικάντικα, σειρά είχαν οι εντράδες: πουλάδα *α λα μαρεσάλ,* φιλέτο γλώσσας *σως ραβιγκότ,* φουά γκρα. Ο μαιτρ-ντ' οτέλ που σέρβιρε ως τότε Μερσώ, τώρα έβαζε Σαμπερτέν και Λεοβίλ. Μέσα στο σουσουρο που προκάλεσε η αλλαγή των πιάτων, ο Ζωρζ, ο οποίος βρισκόταν σε ολοένα και μεγαλύτερη έκπληξη, ρώτησε τον Νταγκενέ εάν όλες αυτές οι κυρίες είχαν παιδιά. Και ο τελευταίος, που βρήκε την ερώτηση γουστόζικη, του είπε λεπτομέρειες. Η Λουσύ Στιουάρτ ήταν κόρη ενός λιπαντή, αγγλικής καταγωγής, που εργαζόταν στον Σταθμό του Βορρά· τριάντα εννιά ετών και με αλογίσιο πρόσωπο, αξιαγάπητη όμως και φθισική, που αρνιόταν να πεθάνει. Ήταν η πιο σικάτη από όλες τις κυρίες με τρεις πρίγκιπες και έναν δούκα στο δυναμικό της. Η Καρολίν Εκέ ήταν γεννημένη στο Μπορντώ, από έναν υπαλληλίσκο που πέθανε από την ντροπή του. Είχε όμως την τύχη να έχει για μητέρα μια αυταρχική γυναίκα, η οποία, αφού την καταράστηκε, μετά από έναν χρόνο σκέψης τα ξαναβρήκε μαζί της· ήθελε, αν μη τι άλλο, να της φτιάξει κάποια περιουσία. Η κόρη της, είκοσι πέντε ετών και πολύ ψυχρή, θεωρείτο μια από τις ωραιότερες γυναίκες που μπορούσε κανείς να αποκτήσει -σε τιμή αδιαπραγμάτευτη, μάλιστα. Η μητέρα κρατούσε με μεγάλη τάξη τα λογιστικά βιβλία, μια αυστηρή καταγραφή των εσόδων και των εξόδων. Κρατούσε ακόμα ολόκληρο το νοικοκυριό του στενού διαμερίσματος, όπου κατοικούσε, δυο ορόφους πάνω από την κόρη της, όπου είχε εγκαταστήσει κι ένα ραφτάδικο για τα φουστάνια και τα ασπρόρουχα. Όσο για την Μπλανς ντε Σιβρύ, το πραγματικό της όνομα ήταν Ζακελίν Μπωντύ και καταγόταν από ένα χωριό έξω από την Αμιένη. Ήταν ένα θεσπέσιο πλάσμα, κουτή και ψεύτρα, που δήλωνε εγγονή στρατηγού και έκρυβε τα τριάντα δύο της χρόνια. Ήταν η αγαπημένη των Ρώσων για τα πάχη της. Μετά, ο Νταγκενέ πρόσθεσε στα γρήγορα δυο λόγια και για τις υπόλοιπες: η Κλαρίς Μπενύ είχε έρθει από το Σαιν-τ-Ομπέν-συρ-Μερ σαν υπηρέτρια μιας κυρίας, της οποίας ο σύζυγος την προώθησε σε άλλο επάγγελμα. Η Σιμόν Καμπιρός ήταν κόρη ενός εμπόρου επίπλων από το Φωμπούρ Σαιν-τ-Αντουάν και είχε μεγαλώσει σε ένα μεγάλο παρθεναγωγείο για να γίνει δασκάλα. Όσο για την Μαρία Μπλον, την Λουίζ Βιολέν και την Λεά ντε Ορν είχαν όλες τους μεγαλώσει στα πεζοδρό-

μια του Παρισιού· για να μην αναφέρουμε την Τατάν Νενέ που μέχρι τα είκοσί της φύλαγε τις αγελάδες στην κακορίζικη επαρχία της Καμπανίας. Ο Ζωρζ τις κοιτούσε, ενώ άκουγε ζαλισμένος και ξαναμμένος την ωμή αυτή παράθεση λεπτομερειών που του ψιθύριζε ο Νταγκενέ στο αυτί, καθώς από πίσω του οι σερβιτόροι εξακολουθούσαν να επαναλαμβάνουν ευγενικά:

«Πουλάδες *α λα μαρεσάλ,* φιλέτα γλώσσας *σως ραβιγκότ*...

— Αγαπητέ μου, είπε ο Νταγκενέ που ήθελε να του επιβάλει την πείρα του, μην πάρεις ψάρι, δεν λέει τίποτα αυτήν την ώρα... Και μείνε στο Λεοβίλ, είναι πιο σίγουρο από τα άλλα.»

Ένα κύμα ζέστης ανέβαινε από τα κηροπήγια, τα πιάτα που πηγαινοέρχονταν, από ολόκληρο το τραπέζι, όπου τριάντα οκτώ άτομα ασφυκτιούσαν. Και οι σερβιτόροι ξεχνιούνταν κι έτρεχαν στο χαλί, λεκιάζοντάς το με λίπος. Παρ' όλ' αυτά, η ομήγυρη δεν έλεγε να ευθυμήσει. Οι κυρίες έτρωγαν ανόρεκτα, αφήνοντας το μισό τους κρέας στο πιάτο. Μόνον η Τατάν Νενέ έτρωγε απ' όλα, λαίμαργα. Την προχωρημένη αυτή ώρα της νύχτας, η όρεξη των καλεσμένων υπάκουε μόνο στην νευρική πείνα και στις ιδιοτροπίες ενός απορρυθμισμένου στομαχιού. Δίπλα στην Νανά, ο γηραιός κύριος απέρριπτε όλα τα πιάτα που του πρότειναν. Είχε δοκιμάσει μόνο λίγη σούπα. Σιωπηλός, μπροστά στο άδειο πιάτο του, κοιτούσε. Ο κόσμος χασμουριόταν διακριτικά. Στιγμές στιγμές, κάποια βλέφαρα έκλειναν, κάποια πρόσωπα έμεναν ανέκφραστα. Ήταν -για άλλη μια φορά- να πεθαίνεις από ανία, όπως έλεγε και ο Βαντέβρ. Τέτοια δείπνα για να είναι διασκεδαστικά, δεν έπρεπε να είναι κόσμια. Ειδάλλως, αν ήταν να δειπνήσει κανείς με το «σεις και με το σας», προτιμότερο ήταν να το κάνει στην καλή κοινωνία, όπου βαριόσουν και λιγότερο. Εάν δεν είχαν και τον Μπορντενάβ να φωνάζει αδιάκοπα, θα τους είχε σίγουρα πάρει ο ύπνος. Αυτό το ζώο, ο Μπορντενάβ, με το πόδι του απλωμένο στην καρέκλα και ύφος πασά, αφηνόταν να τον σερβίρουν η Λουσύ και η Ροζ που κάθονταν δίπλα του. Ασχολούνταν μόνο μαζί του, τον περιποιούνταν, τον κανάκευαν, φρόντιζαν να μη μένουν άδεια το ποτήρι και το πιάτο του· γεγονός που δεν τον εμπόδιζε παρ' όλ' αυτά να γκρινιάζει.

«Ποιος θα μου κόψει το κρέας μου;... Εγώ δεν μπορώ, το τραπέζι είναι ένα χιλιόμετρο μακριά.»

Κάθε λίγο, η Σιμόν σηκωνόταν και πήγαινε πίσω από την πλάτη του για να του κόψει το κρέας και το ψωμί του. Όλες οι γυναίκες ενδιαφέρονταν να δουν αν έτρωγε καλά. Καλούσαν τα γκαρσόνια, του γέμιζαν τα πιάτα μέχρι σκασμού. Όταν η Σιμόν του σκούπισε το στόμα την ίδια στιγμή που η Ροζ και η Λουσύ του άλλαζαν σερβίτσιο, το βρήκε αυτό πολύ ευγενικό, και καταδέχτηκε επιτέλους να φανεί κάπως ικανοποιημένος:

«Έτσι μπράβο, κορίτσι μου! Είσαι στον σωστό δρόμο... Αυτός είναι ο ρόλος της γυναίκας.»

Άρχισαν κάπως να ξυπνάνε και να συμμετέχουν όλοι στη συζήτηση καθώς τέλειωναν τις γρανίτες μανταρίνι. Το ψητό κρέας ήταν ένα φιλέτο με τρούφες, ενώ το κρύο κρέας, μια πηχτή πουλερικών. Η Νανά που είχε θυμώσει από την απουσία κεφιού στην ομήγυρη, είχε αρχίσει να μιλά πολύ δυνατά:

«Ξέρετε ότι ο πρίγκιπας της Σκοτίας έχει ήδη κλείσει ένα θεωρείο για να παρακολουθήσει την *Ξανθή Αφροδίτη,* όταν θα έρθει να επισκεφθεί την Έκθεση;

— Ελπίζω να έρθουν όλοι οι πρίγκιπες, δήλωσε ο Μπορντενάβ μπουκωμένος.

— Περιμένουμε τον σάχη της Περσίας την Κυριακή», είπε η Λουσύ Στιουάρτ.

Τότε, η Ροζ Μινιόν άρχισε να μιλά για τα διαμάντια του σάχη. Φορούσε έναν χιτώνα καλυμμένο από πάνω ως κάτω με πολύτιμους λίθους· ένα θαύμα, ένα λαμπερό αστέρι που κόστιζε εκατομμύρια. Και οι κυρίες, χλομές και με τα μάτια να λάμπουν από επιθυμία, έσκυβαν προς τα μπρος και παρέθεταν ονόματα άλλων βασιλέων και άλλων αυτοκρατόρων που αναμένονταν να έρθουν. Όλες ονειρεύονταν να γίνουν το αντικείμενο μιας βασιλικής ιδιοτροπίας, να κερδίσουν σε μια νύχτα μια περιουσία ολόκληρη.

«Πες μου, αγαπητέ μου, ρώτησε η Καρολίν Εκέ τον Βαντέβρ σκύβοντας, τι ηλικία έχει ο αυτοκράτορας της Ρωσίας;

— Ω! Ο αυτοκράτορας δεν έχει ηλικία, απάντησε ο κόμης γελώντας. Δεν είναι για εσένα, άλλωστε, σε προειδοποιώ.»

Η Νανά έκανε ότι δήθεν είχε θιγεί. Η κουβέντα αυτή ήχησε στους περισσότερους υπερβολικά άκομψη, και κάποιοι μουρμούριζαν αγανακτισμένοι. Η Μπλανς, εντωμεταξύ, περιέγραφε λεπτομερώς τον βασιλιά της Ιταλίας, που τον είχε δει μια φορά στο Μιλάνο. Δεν ήταν διόλου ωραίος, γεγονός όμως που δεν τον εμπόδιζε να έχει όποια γυναίκα ήθελε. Και ενοχλήθηκε, όταν ο Φωσερύ διαβεβαίωσε ότι ο Βίκτωρ-Εμμανουήλ δεν θα μπορούσε να έρθει. Η Λουίζ Βιολέν και η Λεά είχαν αδυναμία στον αυτοκράτορα της Αυστρίας. Ξαφνικά, η μικρή Μαρία Μπλον ακούστηκε να λέει:

«Τι βαρετός που είναι αυτός ο βασιλιάς της Πρωσίας!... Ήμουν στην Βάδη πέρυσι, και δεν έφυγε από το πλευρό του κόμη Βίσμαρκ.

— Α! Ο Βίσμαρκ, διέκοψε η Σιμόν. Τον έχω γνωρίσει... Γοητευτικός άνθρωπος.

— Αυτό ακριβώς έλεγα κι εγώ χθες, αναφώνησε ο Βαντέβρ. Δεν ήθελαν να με πιστέψουν.»

Και η συζήτηση συνεχίστηκε για αρκετή ώρα γύρω από τον κόμη Βίσμαρκ, όπως ακριβώς και στης κόμισσας Σαμπίν. Ο Βαντέβρ επανέλα-

βε τις ίδιες φράσεις. Για μια στιγμή, θα έλεγε κανείς ότι βρίσκονταν πάλι στο σαλόνι των Μυφφά. Μόνον οι κυρίες ήταν διαφορετικές. Και όπως ακριβώς και το προηγούμενο βράδυ, η συζήτηση πέρασε κατόπιν στη μουσική. Όταν όμως ο Φουκαρμόν είπε άθελά του κάτι σχετικό με μια τελετή ρασοφορίας μοναχής, για την οποία μιλούσε όλο το Παρίσι, η Νανά έδειξε έντονο ενδιαφέρον και θέλησε οπωσδήποτε να μάθει λεπτομέρειες σχετικά με τη δεσποινίδα ντε Φουζερέ. Ποπό! Η καημενουλα, να θαφτεί έτσι ζωντανή! Αλλά βέβαια, όταν δέχεσαι την Θεία Κλήση... Οι γυναίκες ήταν πολύ συγκινημένες. Ο Ζωρζ όμως, που βαριόταν ν' ακούει τα ίδια για δεύτερη φορά, ζητούσε από τον Νταγκενέ λεπτομέρειες για την προσωπική ζωή της Νανάς, όταν η συζήτηση ξαναγύρισε, μοιραία, στον κόμη Βίσμαρκ. Η Τατάν Νενέ έσκυψε στο αυτί του Λαμπορντέτ για να ρωτήσει ποιος ήταν αυτός ο Βίσμαρκ που δεν τον είχε ξανακούσει. Τότε, ο Λαμπορντέτ της διηγήθηκε με τον πιο ανέκφραστο τρόπο κάτι τρομερά ψέματα: αυτός ο Βίσμαρκ έτρωγε ωμό κρέας, και όταν πετύχαινε καμιά γυναίκα κοντά στο άντρο του, την φόρτωνε στην πλάτη του. Είχε αποκτήσει με αυτόν τον τρόπο τριάντα δύο παιδιά στα σαράντα του χρόνια.

«Τριάντα δύο παιδιά στα σαράντα του! φώναξε η Τατάν Νενέ με εύπιστη έκπληξη. Θα πρέπει να είναι εντελώς τσακισμένος για την ηλικία του.»

Όλοι έβαλαν τα γέλια και η Τατάν Νενέ κατάλαβε ότι την κορόιδευαν.

«Τι χαζός που είσαι! Και πού να καταλάβω εγώ ότι κάνεις πλάκα!»

Η Γκαγκά, ωστόσο, είχε μείνει στην Έκθεση. Όπως όλες οι γυναίκες την περίμενε πώς και πώς, ετοιμαζόταν. Θα ήταν μια έξοχη περίοδος: όλη η επαρχία και το εξωτερικό θα συγκεντρώνονταν στο Παρίσι. Ίσως, επιτέλους, μετά την Έκθεση, εάν οι δουλειές της πήγαιναν καλά, να κατάφερνε να αποσυρθεί στο Ζυβιζύ, σ' ένα μικρό σπίτι που είχε βάλει από καιρό στο μάτι.

«Τι τα γυρεύεις; έλεγε στον Λα Φαλουάζ. Η ζωή είναι δύσκολη... Εάν είχα τουλάχιστον κάποιον να με αγαπάει!»

Η Γκαγκά γινόταν τρυφερή, καθώς είχε νιώσει το γόνατο του νεαρού, που το πίεζε πάνω στο δικό της. Ήταν κατακόκκινος. Εκείνη, μιλώντας μπεμπεκίστικα, τον ζύγιζε μ' ένα βλέμμα. Ένα αδύνατο πλασματάκι ήταν. Είχε πάψει όμως να είναι δύσκολη. Ο Λα Φαλουάζ εξασφάλισε τη διεύθυνσή της.

«Για κοίτα, μουρμούρισε ο Βαντέβρ στην Κλαρίς. Νομίζω ότι η Γκαγκά σού τρώει τον Έκτορά σου.

— Δε δίνω δεκάρα! απάντησε η ηθοποιός. Είναι ηλίθιο, αυτό το παιδί. Το έχω ήδη διώξει τρεις φορές... Εγώ, ξέρεις, όταν βλέπω παιδαρέλια με γριές, αηδιάζω.»

Διέκοψε αυτό που έλεγε για να δείξει διακριτικά την Μπλανς, η οποία, από την αρχή του δείπνου, καθόταν σε μια πολύ άβολη θέση, κορδωμένη,

προκειμένου να δείχνει τους ώμους της στον ευπατρίδη γηραιό κύριο, που ήταν καθισμένος τρεις θέσεις πιο πέρα.

«Κι εσένα σε αφήνουν, αγαπητέ μου», συνέχισε αυτή.

Ο Βαντέβρ χαμογέλασε πονηρά, κάνοντας μια χειρονομία αδιαφορίας. Δεν θα ήταν αυτός, σίγουρα, που θα έκοβε την τύχη της κακομοίρας της Μπλανς. Η παράσταση όμως που έδινε ο Σταϊνέρ στο τραπέζι τον ενδιέφερε περισσότερο. Ο τραπεζίτης ήταν γνωστός για τους κεραυνοβόλους του έρωτες. Ο φοβερός αυτός Γερμανοεβραίος, που όλο σκάρωνε διάφορες δουλειές και που από τα χέρια του περνούσαν πολλά εκατομμύρια, χάζευε εντελώς όταν ερωτευόταν μια γυναίκα. Τις ήθελε όλες· δεν υπήρχε περίπτωση να εμφανιστεί κάποια στο θέατρο χωρίς αυτός να την αγοράσει, όσο ακριβή κι αν ήταν. Ανέφεραν αμύθητα ποσά. Δυο φορές, η μανιώδης του όρεξη για τις γυναίκες τον είχε καταστρέψει. Όπως έλεγε και ο Βαντέβρ, οι πόρνες έπαιρναν την εκδίκηση της αρετής ξαφρίζοντας το θησαυροφυλάκιο του. Μια μεγάλη επιχείρηση στις Αλυκές των Λανδών τον είχε κάνει να ανακτήσει την παλιά του ισχύ στο χρηματιστήριο, και οι Μινιόν, τις τελευταίες έξι εβδομάδες, έτρωγαν από τα κέρδη των Αλυκών. Τα στοιχήματα όμως είχαν ανοίξει˙ και κάποιοι έλεγαν ότι δεν θα ήταν οι Μινιόν αυτοί που θα αποτέλειωναν το κομμάτι, καθώς η Νανά έδειχνε ήδη τα λευκά της δόντια. Για άλλη μια φορά, ο Σταϊνέρ είχε ερωτευθεί, και τόσο πολύ μάλιστα, που δίπλα στην Νανά έμενε σαν αποσβολωμένος, τρώγοντας ανόρεκτα, με το κάτω χείλος του να κρέμεται και το πρόσωπο κατάστικτο από σημάδια. Αρκούσε να προφέρει εκείνη έναν αριθμό και θα τον είχε. Δεν βιαζόταν όμως, έπαιζε μαζί του, γελούσε στο τριχωτό του αυτί, διασκέδαζε να βλέπει το χοντρό του πρόσωπο να αναριγεί. Θα αποτελείωνε όμως σίγουρα τη δουλειά, εάν αυτός ο άξεστος ο Μυφφά επέμενε να κάνει τον αθώο μαζί της.

«Λεοβίλ ή Σαμπερτέν; μουρμούρισε ένας σερβιτόρος σκύβοντας ανάμεσα στην Νανά και τον Σταϊνέρ, τη στιγμή που αυτός της ψιθύριζε κάτι.

— Τι; Πώς; ψέλλισε ζαλισμένος. Ό,τι θέλετε, το ίδιο μου κάνει.»

Ο Βαντέβρ έσπρωχνε ελαφρώς με τον αγκώνα του την Λουσύ Στιουάρτ -σωστή φαρμακόγλωσσα, πολύ σκληρή, όταν έπαιρνε φόρα. Εκείνο το βράδυ, ο Μινιόν την είχε εξοργίσει.

«Ξέρεις ότι είναι ικανός να κρατάει το φανάρι, έλεγε στον κόμη. Θέλει να επαναλάβει το σκηνικό με τον μικρό Ζονκιέ... Θυμάσαι τον Ζονκιέ, που ήταν με την Ροζ αλλά τσιμπήθηκε με την Λωρ την ψηλή... Ο Μινιόν προμήθευσε στον Ζονκιέ την Λωρ, και μετά τον πήγε πίσω στην Ροζ σαν σύζυγο που του είχαν επιτρέψει ένα μικρό παραστράτημα... Αυτή τη φορά όμως, το σχέδιο θα αποτύχει. Η Νανά δεν φαίνεται τύπος που δίνει πίσω τους άνδρες που της δανείζουν.

— Γιατί, διάολε, ο Μινιόν αγριοκοιτάζει έτσι τη γυναίκα του;» ρώτησε ο Βαντέβρ.

Έσκυψε και παρατήρησε ότι η Ροζ είχε αρχίσει να συγκινείται από τον Φωσερύ, πράγμα που εξηγούσε και τον θυμό της διπλανής του. Συνέχισε γελώντας:

«Να πάρει! Μήπως ζηλεύεις;

— Να ζηλέψω εγώ! είπε η Λουσύ έξαλλη. Τι μας λες! Εάν η Ροζ θέλει τον Λεόν, εγώ της τον παραχωρώ ευχαρίστως. Σιγά το πράγμα!... Ένα μπουκέτο την εβδομάδα, και πολύ λέω!... Βλέπεις, χρυσέ μου, αυτές οι θεατρίνες είναι όλες ίδιες. Η Ροζ έκλαψε από λύσσα όταν διάβασε το άρθρο που έγραψε ο Λεόν για την Νανά. Το γνωρίζω αυτό. Οπότε καταλαβαίνεις, θέλει κι αυτή το άρθρο της, και έχει τον τρόπο να το κερδίσει... Όσο για μένα, θα τον διώξω τον Λεόν μάλιστα να δεις για πότε θα το κάνω!»

Σταμάτησε για να πει στον σερβιτόρο που ήταν όρθιος πίσω της, κρατώντας τα δυο μπουκάλια:

«Λεοβίλ.»

Μετά συνέχισε, χαμηλώνοντας τη φωνή:

«Δεν θέλω να κάνω σκηνή, δεν είναι στον χαρακτήρα μου... Είναι όμως μεγάλη βρόμα, μα την αλήθεια. Εάν ήμουν άνδρας της, θα της έδινα να καταλάβει... Θα το μετανιώσει, βέβαια. Δεν τον ξέρει τον Φωσερύ μου· καλός παλιοχαρακτήρας κι αυτός, κολλάει στις γυναίκες για να αναρριχηθεί... Ωραίος κόσμος!»

Ο Βαντέβρ προσπάθησε να την ηρεμήσει. Ο Μπορντενάβ, που είχε βαρεθεί την Ροζ και την Λουσύ, βάλθηκε να φωνάζει θυμωμένος ότι άφηναν τον μπαμπά να πεθαίνει της πείνας και της δίψας· γεγονός που προκάλεσε έναν ευχάριστο αντιπερισπασμό. Το δείπνο δεν έλεγε να τελειώσει. Όλοι είχαν σταματήσει να τρώνε και απλώς έπαιζαν μέσα στα πιάτα τους με τα απομεινάρια από τα μανιτάρια *α λ' ιταλιέν* και τα πιτάκια ανανά *Πομπαντούρ*. Η σαμπάνια όμως που σιγόπιναν, από τη σούπα ήδη, είχε αρχίσει να τους μεταδίδει σταδιακά μια νευρική μέθη. Σιγά σιγά άρχισαν να χαλαρώνουν και οι τρόποι. Οι γυναίκες ακουμπούσαν τους αγκώνες τους πάνω στο τραπέζι, μπροστά στον σωρό των πιάτων. Οι άνδρες τραβούσαν προς τα πίσω την καρέκλα για να αναπνεύσουν πιο άνετα. Τα μαύρα φράκα ανακατεύονταν με τα ανοιχτόχρωμα κορσάζ, οι γυμνοί ώμοι, μισογυρισμένοι, έπαιρναν τη λάμψη του μεταξιού. Είχε πολλή ζέστη, και η λάμψη των κεριών πάνω απ' το τραπέζι έμοιαζε πιο κίτρινη και θαμπή. Κατά στιγμές, ένας χρυσαφένιος σβέρκος ξεχώριζε σκύβοντας, κάτω από μια βροχή μικρές μπούκλες, ενώ η λάμψη μιας διαμαντένιας πόρπης φώτιζε έναν ψηλό κότσο. Μια φλόγα έβγαινε από την γενική ευθυμία, από τα γελαστά μάτια, από τα λευκά δόντια που αχνοφαίνονταν, από την αντανάκλαση των κηροπηγίων πάνω σ' ένα ποτήρι σαμπάνιας. Όλοι αστειεύονταν πολύ δυνατά, χειρονομούσαν, έκαναν ερωτήσεις που έμεναν

εκκρεμείς, φώναζαν ο ένας στον άλλον από τη μιαν άκρη του τραπεζιού ως την άλλη. Αυτοί που έκαναν τον περισσότερο θόρυβο όμως ήταν οι σερβιτόροι, που νόμιζαν ότι βρίσκονταν στους διαδρόμους του εστιατορίου τους και σπρώχνονταν, σέρβιραν τα παγωτά και το επιδόρπιο με λαρυγγικές βραχνές κραυγές.

«Παιδιά μου, φώναξε ο Μπορντενάβ, θυμηθείτε ότι παίζουμε αύριο... Προσοχή! Όχι πολλή σαμπάνια!

— Εγώ, είπε ο Φουκαρμόν, έχω πιει ό,τι κρασί βάζει ο νους σας, σε όλα τα μέρη του κόσμου... Μιλάμε για θεσπέσια ποτά, για οινοπνεύματα ικανά να ξεκάνουν άνθρωπο με τη μία... Ε, λοιπόν, δεν έπαθα ποτέ τίποτα. Αδύνατον να μεθύσω. Δοκίμασα τα πάντα, αδύνατον.»

Ήταν κάτωχρος και πολύ κρύος· είχε γύρει στην πλάτη της καρέκλας του ενώ εξακολουθούσε να πίνει.

«Τέλος πάντων, σταμάτα τώρα, ήπιες αρκετά, μουρμούρισε η Λουίζ Βιολέν. Αυτό μου έλειπε, να σε γιατροπορεύω όλη νύχτα.»

Τα μάγουλα της Λουσύ Στιουάρτ είχαν πάρει το κόκκινο χρώμα των φθισικών από τη μέθη, ενώ η Ροζ Μινιόν γινόταν τρυφερή, με τα μάτια υγρά. Η Τατάν Νενέ, βαριά απ' το πολύ φαγητό, γελούσε αορίστως μόνη της, με την ίδια της την ανοησία. Οι υπόλοιπες, η Μπλανς, η Καρολίν, η Σιμόν, η Μαρία μιλούσαν όλες μαζί, ανταλλάσσοντας τα νέα τους, έναν καβγά με τον αμαξά τους, μια εκδρομή στην εξοχή που ετοίμαζαν, περίπλοκες ιστορίες με κλεμμένους εραστές και άλλους που τους έδιναν πάλι πίσω. Ένας νεαρός, δίπλα στον Ζωρζ, που θέλησε να φιλήσει την Λεά ντε Ορν έφαγε μια σφαλιάρα, ενώ εκείνη του πέταξε ένα: «Ε! Για πρόσεχε εσύ, κάτω τα χέρια σου!», όλο κομψή αγανάκτηση. Ο Ζωρζ, εντελώς μεθυσμένος και πολύ ερεθισμένος από τη θέα της Νανάς, φλέρταρε με μια σκέψη που καλλιεργούσε σοβαρά μέσα του: να πέσει στα τέσσερα κάτω απ' το τραπέζι και να πάει να τριφτεί στα πόδια της σαν κουτάβι. Κανείς δεν θα τον έβλεπε και θα έμενε εκεί ήσυχα ήσυχα. Όταν, μετά από παράκληση της Λεά, ο Νταγκενέ είπε στον νεαρό να καθίσει ήσυχος, ο Ζωρζ, ξάφνου, πληγώθηκε βαθιά, σαν να τον είχαν μαλώσει τον ίδιο. Όλα ήταν ανόητα και θλιβερά, τίποτα δεν άξιζε. Ο Νταγκενέ, εντωμεταξύ, εξακολουθούσε να αστειεύεται, ενώ τον πίεζε να πιει ένα μεγάλο ποτήρι νερό, ρωτώντας τον τι θα έκανε εάν βρισκόταν μόνος με μια γυναίκα, αφού τρία ποτήρια σαμπάνιας αρκούσαν για να τον ρίξουν ξερό.

«Ας πούμε, συνέχισε ο Φουκαρμόν, στην Αβάνα λόγου χάρη, παρασκευάζουν ένα ποτό από έναν άγριο καρπό, που καίει τον λαιμό σαν φωτιά. Ε! Λοιπόν, ένα βράδυ κατέβασα πάνω από ένα λίτρο. Δεν μ' έπιασε καθόλου... Και το καλύτερο είναι ότι μια άλλη μέρα, στις ακτές του Κορομαντέλ, κάποιοι άγριοι μας πρόσφεραν ένας θεός ξέρει τι μείγμα ήταν αυτό από πιπέρι και βιτριόλι. Ε, δεν μου έκανε τίποτα... Αδύνατον να μεθύσω.»

Εδώ και λίγη ώρα, το πρόσωπο του ντε Λα Φαλουάζ απέναντι, είχε αρχίσει να τον ενοχλεί. Άρχισε να γελά σαρκαστικά και να του κάνει κακόγουστα αστεία. Ο Λα Φαλουάζ που ζαλιζόταν, κουνιόταν διαρκώς πάνω στο κάθισμά του κολλώντας πάνω στην Γκαγκά. Η ανησυχία του όμως μεγάλωσε, όταν συνειδητοποίησε ότι κάποιος του είχε κλέψει το μαντίλι. Άρχισε, τότε, να ζητά το μαντίλι του με την επιμονή του μεθυσμένου, να ανακρίνει τους διπλανούς του, να σκύβει για να κοιτάξει κάτω από τα καθίσματα και τα πόδια των υπολοίπων. Και καθώς η Γκαγκά προσπαθούσε να τον ηρεμήσει, αυτός μουρμούρισε:

«Τι ατυχία, έχει τα αρχικά και το οικόσημό μου πάνω... Μπορεί να με ενοχοποιήσει.

— Λοιπόν, κύριε Φαμαλουάζ, Λαμπφουάζ, Μαφαλουάζ!» φώναξε ο Φουκαρμόν που έβρισκε πολύ πνευματώδες να παραμορφώνει έτσι επ' άπειρον το όνομα του νεαρού.

Ο Λα Φαλουάζ θύμωσε. Επικαλέστηκε, τραυλίζοντας, τους προγόνους του. Απείλησε ότι θα πετάξει μια καράφα στο κεφάλι του Φουκαρμόν. Ο κόμης ντε Βαντέβρ αναγκάστηκε να παρέμβει για να τον διαβεβαιώσει ότι ο Φουκαρμόν ήταν πραγματικά πολύ αστείος. Και πράγματι, όλοι γελούσαν. Αυτό κλόνισε τον σαστισμένο νεαρό, που δέχτηκε έτσι να ξανακαθίσει· άρχισε να τρώει υπάκουα, σαν παιδί, όταν ο εξάδερφός του τον διέταξε με βαριά φωνή να φάει. Η Γκαγκά τον τράβηξε πάλι πάνω της. Κατά στιγμές μόνον, έριχνε στους ομοτράπεζούς του λοξά βλέμματα όλο αγωνία, ψάχνοντας ακόμα για το μαντίλι του.

Μετά από αυτό, ο Φουκαρμόν, που ένιωθε πολύ πνευματώδης, αποφάσισε να επιτεθεί στον Λαμπορντέτ, στην άλλη άκρη του τραπεζιού. Η Λουίζ Βιολέν προσπαθούσε να τον κάνει να πάψει, γιατί όπως έλεγε, όταν ήταν έτσι πειραχτήρι με τους άλλους, πάντοτε αυτή ήταν που την πλήρωνε. Είχε βρει για πείραγμα να φωνάζει τον Λαμπορντέτ «κυρία», και πρέπει να το θεωρούσε πολύ αστείο, γιατί το επαναλάμβανε διαρκώς, ενώ ο Λαμπορντέτ, ήρεμος, απλώς σήκωνε κάθε φορά τους ώμους, λέγοντάς του:

«Σταματήστε, αγαπητέ μου. Γίνεστε γελοίος.»

Αλλά καθώς ο Φουκαρμόν όχι μόνο δεν σταμάτησε αλλά άρχισε και να βρίζει χωρίς κανείς να ξέρει το γιατί, ο Λαμπορντέτ τον αγνόησε, λέγοντας στον κόμη ντε Βαντέβρ:

«Κύριε, πείτε στον φίλο σας να σταματήσει... Δεν θέλω να θυμώσω.»

Ο Λαμπορντέτ είχε ήδη μονομαχήσει δυο φορές· τον χαιρετούσαν με σεβασμό και γινόταν δεκτός παντού. Έτσι, όλοι επαναστάτησαν εναντίον του Φουκαρμόν. Ευθυμούσε, βέβαια, την ομήγυρη και όλοι τον έβρισκαν πολύ πνευματώδη, δεν ήταν όμως αυτός λόγος για να χαλάσει τη βραδιά. Ο Βαντέβρ, που το λεπτό του πρόσωπο είχε αρχίσει να σκοτεινιάζει από θυμό, απαίτησε να αποκαταστήσει τον ανδρισμό του Λαμπορντέτ. Οι υπό-

λοιποί άνδρες, ο Μινιόν, ο Σταϊνέρ, ο Μπορντενάβ, που είχαν μεθύσει για τα καλά, επενέβησαν κι αυτοί, καλύπτοντας τη φωνή του με τις δικές τους. Και μόνος, ο γηραιός κύριος, που είχε ξεχαστεί στο πλευρό της Νανάς, διατηρούσε το επίσημό του ύφος, το βουβό και κουρασμένο του χαμόγελο, παρακολουθώντας με τα θαμπά του μάτια την τελευταία αυτή παρεκτροπή.

«Τι λες, χρυσό μου, να πιούμε εδώ τον καφέ μας; είπε ο Μπορντενάβ. Είμαστε πολύ καλά εδώ.»

Η Νανά δεν απάντησε αμέσως. Από τότε που είχε αρχίσει το δείπνο, είχε την αίσθηση ότι δεν ήταν πλέον σπίτι της. Όλος αυτός ο κόσμος την έπνιγε, την ζάλιζε· φώναζαν τους σερβιτόρους, μιλούσαν δυνατά, φέρονταν με απόλυτη άνεση σαν να βρίσκονταν στο εστιατόριο. Αλλά και η ίδια είχε ξεχάσει να κάνει την οικοδέσποινα και ασχολιόταν μόνο με τον χοντρο-Σταϊνέρ που είχε απομείνει απόπληκτος στο πλευρό της. Τον άκουγε, απέρριπτε τις προτάσεις του μ' ένα νεύμα του κεφαλιού και γελούσε προκλητικά, με τον γνώριμό της τρόπο, της εύσωμης ξανθιάς. Η σαμπάνια που είχε πιει της έδινε ροδαλές ανταύγειες στα μάγουλα, το στόμα της ήταν υγρό και τα μάτια της έλαμπαν. Και ο τραπεζίτης της πρόσφερε όλο και περισσότερα, στο παραμικρό χάδι των ώμων της, κάθε που ο λαιμός της φούσκωνε αισθησιακά καθώς γυρνούσε το κεφάλι. Εκεί ακριβώς, πλάι στο αυτί, διέκρινε ένα μικρό ευαίσθητο σημείο, λίγο μεταξένιο δέρμα που τον τρέλαινε. Πότε πότε, η Νανά ενοχλημένη, θυμόταν τους καλεσμένους της, προσπαθούσε να είναι ευχάριστη, για να δείξει ότι ήξερε να δέχεται. Προς το τέλος του δείπνου όμως είχε μεθύσει πολύ. Προς μεγάλη της απογοήτευση, η σαμπάνια την ζάλιζε αμέσως. Τότε, μια σκέψη που έκανε, την εξόργισε. Προφανώς, αυτές οι γυναίκες είχαν λόγο που φέρονταν άσχημα στο σπίτι της: ήθελαν να της κάνουν κάποια κακόγουστη φάρσα. Μα, βέβαια, ήταν ολοφάνερο! Η Λουσύ είχε κάνει νόημα στον Φουκαρμόν για να τον στρέψει εναντίον του Λαμπορντέτ, ενώ η Ροζ, η Καρολίν και οι άλλες άναβαν τους κυρίους. Τώρα, έκαναν έναν θόρυβο που σε ξεκούφαινε, για να μπορούν να πουν μετά ότι όλα επιτρέπονταν στα γεύματα της Νανάς. Θα έβλεπαν, αυτές! Μπορεί να ήταν μεθυσμένη, ήξερε όμως καλύτερα απ' όλες πώς φέρεται μια κυρία.

«Πες, καρδιά μου, να σερβίρουν εδώ τον καφέ, ξανάρχισε ο Μπορντενάβ... Είναι καλύτερα για το πόδι μου.»

Η Νανά όμως σηκώθηκε απότομα και ψιθύρισε στο αυτί του Σταϊνέρ και του γηραιού κυρίου που είχαν μείνει άναυδοι:

«Καλά να πάθω. Για να μάθω να μαζεύω όλη την πλέμπα σπίτι μου.»

Μετά, έδειξε την πόρτα της τραπεζαρίας και πρόσθεσε με δυνατή φωνή:

«Ξέρετε, εάν θέλετε καφέ, έχει μέσα.»

Σηκώθηκαν από το τραπέζι και σπρώχτηκαν ως την τραπεζαρία, χωρίς να δώσουν σημασία στον θυμό της. Και δεν έμενε πια στο σαλόνι παρά ο Μπορντενάβ, που στηριζόμενος στους τοίχους προχωρούσε με προφύλαξη, βρίζοντας τις καταραμένες τις γυναίκες, που δεν έδιναν δεκάρα για τον μπαμπακούλη, τώρα που ήταν χορτάτες. Οι σερβιτόροι είχαν ήδη αρχίσει να μαζεύουν τα πιάτα, όπως τους υποδείκνυε βροντοφωνάζοντας ο μαιτρ-ντ' οτέλ. Έτρεχαν βιαστικά, έσπρωχναν ο ένας τον άλλον, μάζευαν το τραπέζι εξαφανίζοντάς το σαν ένα σκηνικό παραμυθιού κάτω από το σύνθημα του πρώτου φροντιστή σκηνής. Οι κύριοι και οι κυρίες θα επέστρεφαν στο σαλόνι μετά τον καφέ.

«Να πάρει! Έχει κρύο εδώ», είπε η Γκαγκά νιώθοντας ένα ελαφρύ ρίγος, καθώς έμπαινε στην τραπεζαρία.

Το παράθυρο του δωματίου είχε παραμείνει ανοιχτό. Δυο φωτιστικά φώτιζαν το τραπέζι, όπου βρισκόταν σερβιρισμένος ο καφές μαζί με τα λικέρ. Δεν υπήρχαν καρέκλες. Έπιναν όρθιοι, ενώ η οχλοβοή των σερβιτόρων μεγάλωνε. Η Νανά είχε εξαφανιστεί. Κανείς όμως δεν ανησύχησε για την απουσία της. Δεν ήταν διόλου απαραίτητη: όλοι σερβιρίζονταν μόνοι τους, έψαχναν στα συρτάρια του μπουφέ για τα κουταλάκια που έλειπαν. Είχαν σχηματιστεί διάφορες συντροφιές. Όσοι κάθονταν χωριστά κατά τη διάρκεια του δείπνου, τώρα ξαναβρίσκονταν και αντάλλαζαν βλέμματα, γέλια όλο νόημα, λέξεις που συνόψιζαν μια κατάσταση.

«Πρέπει να έρθει ο κύριος Φωσερύ να φάει σπίτι μας μια από αυτές τις μέρες, δεν συμφωνείς Ωγκύστ; είπε η Ροζ Μινιόν.»

Ο Μινιόν, που έπαιζε με την αλυσίδα του ρολογιού του, έριξε προς στιγμήν ένα αυστηρό βλέμμα στον δημοσιογράφο. Η Ροζ είχε τρελαθεί. Ως καλός διαχειριστής, έπρεπε να βάλει μια τάξη σ' αυτήν την απερισκεψία. Για ένα άρθρο, έστω. Μετά όμως, τέλος. Καθώς όμως ήξερε πόσο πεισματάρα ήταν η γυναίκα του, και είχε ως κανόνα να της επιτρέπει πατρικά, πού και πού, κανένα παραστράτημα, όταν το έκρινε σκόπιμο, απάντησε σε μειλίχιο τόνο:

«Ασφαλώς, θα ήμουν ευτυχής... Ελάτε αύριο, κύριε Φωσερύ.»

Η Λουσύ Στιουάρτ που συζητούσε εκείνη την ώρα με τον Σταϊνέρ και την Μπλανς, άκουσε την πρόσκληση. Ύψωσε τότε τη φωνή, λέγοντας στον τραπεζίτη:

«Τι μανία τις έχει πιάσει όλες! Μια φορά, μία έφτασε να μου κλέψει τον σκύλο μου... Μα, εγώ θα φταίω, αγαπητέ μου, εάν την παρατήσεις;»

Η Ροζ γύρισε το κεφάλι. Έπινε με μικρές γουλιές τον καφέ της. Κοίταξε τότε, κάτωχρη, τον Σταϊνέρ στα μάτια· και όλη η συγκρατημένη της οργή, γιατί την είχε αφήσει, άστραψε στο βλέμμα της σα λάμψη. Είχε μεγαλύτερη διορατικότητα από τον Μινιόν. Ήταν χαζό που θέλησε να ξαναρχίσει την υπόθεση Ζονκιέ· αυτά τα πράγματα δεν πετύχαιναν δεύτε-

ρη φορά. Ας ήταν! θα έκανε τον Φωσερύ δικό της, το είχε πάρει απόφαση από την αρχή του δείπνου. Και αν του Μινιόν δεν του άρεσε, ήταν δικό του πρόβλημα.

«Δεν θα μονομαχήσετε, έτσι; ρώτησε ο Βαντέβρ την Λουσύ Στιουάρτ.

— Όχι, μην ανησυχείς. Μόνο να κρατήσει το στόμα της κλειστό, ειδάλλως θα δει τι έχει να πάθει.»

Και φωνάζοντας τον Φωσερύ, είπε με αυταρχικό ύφος:

«Μωρό μου, έχω τις παντόφλες σου στο σπίτι. Θα τις στείλω αύριο στον θυρωρό σου.»

Ο Φωσερύ ετοιμαζόταν να αστειευτεί, όταν εκείνη απομακρύνθηκε μεγαλοπρεπώς. Η Κλαρίς, που είχε ακουμπήσει στον τοίχο για να πιει με την ησυχία της ένα λικεράκι, σήκωσε τους ώμους. Τόση φασαρία για έναν άντρα, πια; Μα ούτως ή άλλως, με το που βρίσκονται δυο γυναίκες με τους δικούς τους, η πρώτη τους σκέψη δεν είναι να τον φάει η μια της αλληνής; Αυτά ήταν στο πρόγραμμα. Να, αυτή λόγου χάρη, αν ήθελε, θα της τα 'χε βγάλει τα μάτια της Γκαγκάς για τον Έκτορα. Σκασίλα της όμως!

Και καθώς ο Λα Φαλουάζ περνούσε από μπροστά της εκείνη τη στιγμή, αρκέστηκε να του πει:

«Εσένα, αγάπη μου, δε σου αρέσει το φρέσκο πράμα, ή κάνω λάθος; Εσύ δεν τις θέλεις ώριμες, σιτεμένες τις θέλεις!»

Ο Λα Φαλουάζ φάνηκε πολύ ενοχλημένος. Εξακολουθούσε να είναι ανήσυχος για το μαντίλι και βλέποντας την κοροϊδία της Κλαρίς την υποπτεύθηκε.

«Κομμένα τ' αστεία, μουρμούρισε. Εσύ μου πήρες το μαντίλι. Δώσ' το μου πίσω!

— Έλα, έχεις γίνει κουραστικός με το μαντίλι σου! φώναξε αυτή. Και τι να το κάνω, βρε βλάκα, εγώ το μαντίλι σου;

— Είναι απλό! Το στέλνεις στην οικογένειά μου και με ενοχοποιείς», απάντησε καχύποπτος αυτός.

Εντωμεταξύ, ο Φουκαρμόν έκανε έφοδο στα λικέρ. Εξακολουθούσε να γελάει χαιρέκακα κοιτώντας τον Λαμπορντέτ που έπινε τον καφέ του ανάμεσα στις κυρίες. Κι όλο πετούσε κανένα σχόλιο: ήταν γιος ενός εμπόρου αλόγων, άλλοι όμως έλεγαν πως ήταν το μπάσταρδο μιας κόμισσας. Δεν είχε το παραμικρό εισόδημα και κυκλοφορούσε πάντα με είκοσι πέντε λουδοβίκεια στην τσέπη. Έκανε όλα τα θελήματα των κοριτσιών και ποτέ δεν κοιμόταν μαζί τους.

«Ποτέ! Ποτέ! επανέλαβε και εκνευρίστηκε με τα ίδια του τα λόγια. Μα είναι για χαστούκια, σας λέω!»

Και ήπιε ένα ποτηράκι Σαρτρέζ. Το Σαρτρέζ δεν τον πείραζε καθόλου. Όχι αυτό, είπε και χτύπησε με το νύχι του αντίχειρά του την άκρη των δοντιών του. Εκεί, όμως, που πήγαινε να ορμήσει καταπάνω στον Λαμπορ-

ντέτ, ξαφνικά χλόμιασε και σωριάστηκε μπροστά στον μπουφέ. Ήταν τύφλα στο μεθύσι. Η Λουίζ Βιολέν απελπίστηκε. Το ήξερε πως θα είχε άσχημη κατάληξη όλο αυτό. Τώρα θα έπρεπε να τον φροντίσει όλη νύχτα. Η Γκαγκά, εξετάζοντας τον αξιωματικό με το μάτι της έμπειρης γυναίκας, την καθησύχασε- της είπε ότι δεν ήταν τίποτα και ότι θα κοιμόταν έτσι δώδεκα, δεκαπέντε ώρες χωρίς κίνδυνο. Έτσι, τον Φουκαρμόν τον πήραν σηκωτό.

«Που πήγε η Νανά, αλήθεια;» ρώτησε ο Βαντέβρ.

Πράγματι, είχε εξαφανιστεί από τη στιγμή που σηκώθηκαν από το τραπέζι. Την θυμήθηκαν ξαφνικά, και όλοι άρχισαν να την αποζητούν. Ο Σταϊνέρ, που ήταν ανήσυχος εδώ και κάποια ώρα, ρώτησε τον Βαντέβρ τι απέγινε ο γηραιός κύριος, που είχε εξαφανιστεί και αυτός. Ο κόμης όμως τον καθησύχασε: τον είχε ο ίδιος ξεπροβοδίσει. Ήταν κάποιος ξένος· δεν είχε σημασία το όνομά του, ένας πολύ πλούσιος κύριος που αρεσκόταν να πληρώνει τα δείπνα. Μετά, καθώς είχαν αρχίσει να ξεχνάνε πάλι την Νανά, ο Βαντέβρ αντίκρισε τον Νταγκενέ να βγάζει το κεφάλι του από μια πόρτα και να του κάνει νόημα να έρθει. Μέσα στην κρεβατοκάμαρα, βρήκε την οικοδέσποινα καθισμένη, άκαμπτη, με τα χείλη λευκά, ενώ ο Νταγκενέ και ο Ζωρζ, όρθιοι, την κοιτούσαν στεναχωρημένοι:

«Μα, τι σου συμβαίνει;» ρώτησε έκπληκτος.

Δεν απάντησε, δεν γύρισε καν το κεφάλι. Επανέλαβε την ερώτηση του.

«Αυτό που μου συμβαίνει, φώναξε τελικά, είναι ότι δεν θέλω να με εξευτελίζουν!»

Και είπε ό,τι της ερχόταν στο μυαλό. Ναι, ναι, δεν ήταν χαζή, έβλεπε πολύ καλά τι συνέβαινε. Την είχαν εντελώς παραμελημένη όλο το βράδυ κι έλεγαν φρικτά πράγματα για να δείξουν ότι την περιφρονούν. Ένα μάτσο κάργες ήταν, που δεν της έφταναν ούτε στο μικρό της δαχτυλάκι! Σιγά μην έμπαινε ξανά σε τέτοιο κόπο, για να την κακολογούν πάλι μετά! Ούτε που ήξερε γιατί δεν τους είχε ήδη πετάξει έξω, τους βρομιάρηδες. Και το μένος την έπνιγε και η φωνή της έσπασε σε λυγμούς.

«Έλα τώρα, κορίτσι μου, απλώς ήπιες κάτι παραπάνω, της είπε ο Βαντέβρ με οικειότητα. Μην γίνεσαι παράλογη.»

Όχι, δεν θα υποχωρούσε, θα έμενε εκεί που ήταν.

«Ναι, μπορεί να είμαι μεθυσμένη, θέλω όμως να με σέβονται.»

Εδώ κι ένα τέταρτο, ο Νταγκενέ και ο Ζωρζ την ικέτευαν μάταια να επιστρέψει στην τραπεζαρία. Είχε πεισμώσει, οι καλεσμένοι της ας έκαναν ό,τι ήθελαν. Τους περιφρονούσε υπερβολικά για να πάει μαζί τους. Ποτέ των ποτών! Ακόμα κι αν την έκοβαν κομματάκια, αυτή δεν θα έβγαινε από το δωμάτιο.

«Έπρεπε να το φανταστώ, εξακολούθησε. Αυτή η καμήλα η Ροζ τα σχεδίασε όλα. Κι αυτή η καλή κυρία που περιμένω, πάω στοίχημα ότι κι αυτήν η Ροζ την εμπόδισε να έρθει.»

Εννοούσε την κυρία Ρομπέρ. Ο Βαντέβρ της έδωσε τον λόγο της τιμής του ότι η κυρία Ρομπέρ είχε αρνηθεί από μόνη της να έρθει. Άκουγε και απαντούσε χωρίς να γελά, συνηθισμένος καθώς ήταν σε τέτοιες σκηνές, και γνωρίζοντας πολύ καλά πώς έπρεπε να φέρεται στις γυναίκες, όταν βρίσκονταν σε αυτήν την κατάσταση. Κάθε φορά όμως, που προσπαθούσε να της πιάσει τα χέρια για να την σηκώσει από την καρέκλα και να την τραβήξει από το δωμάτιο, αυτή αντιστεκόταν δυο φορές πιο θυμωμένη. Λόγου χάρη, δεν πίστευε με τίποτα ότι δεν ήταν ο Φωσερού που είχε αποτρέψει τον κόμη Μυφφά να έρθει στο σπίτι της. Σωστή οχιά, αυτός ο Φωσερού- ένας ζηλιάρης και μισός, ικανός να τα βάλει και με γυναίκα ακόμα, και να καταστρέψει την ευτυχία της. Διότι, τέλος πάντων, αυτή το ήξερε ότι ο κόμης είχε τσιμπηθεί μαζί της. Και θα μπορούσε να τον έχει.

«Αυτός, καλή μου; Ποτέ! φώναξε ο Βαντέβρ, βάζοντας τα γέλια άθελα του.

— Και γιατί όχι; ρώτησε αυτή σοβαρά, ενώ είχε αρχίσει να ξεμεθάει.

— Αυτός δίνει τα λεφτά του στους παπάδες. Αν σε άγγιζε με την άκρη των δακτύλων του, θα έτρεχε αμέσως να εξομολογηθεί... Άκου μια συμβουλή. Μην αφήσεις να σου φύγει ο άλλος.»

Για μια στιγμή, έμεινε σκεπτική. Μετά, σηκώθηκε και πήγε να πλύνει το πρόσωπό της. Όταν όμως θέλησαν να την φέρουν πίσω στην τραπεζαρία, συνέχισε να φωνάζει όχι, έξαλλη. Ο Βαντέβρ έφυγε από το δωμάτιο χαμογελώντας, χωρίς να επιμείνει περισσότερο. Μόλις βγήκε ο Βαντέβρ, την έπιασε κρίση τρυφερότητας και έπεσε στην αγκαλιά του Νταγκενέ, επαναλαμβάνοντας:

«Αχ! Μιμίκο μου, εγώ μόνο εσένα θέλω... Σ' αγαπάω, βρε! Πολύ σ' αγαπάω!... Τι καλά που θα 'τανε να μέναμε για πάντα μαζί. Θεέ μου! Τι άτυχες που είναι οι γυναίκες!»

Μετά, όταν κατάλαβε ότι ο Ζωρζ είχε γίνει κατακόκκινος βλέποντας τους να φιλιούνται, τον φίλησε κι αυτόν. Ο Μιμής δεν θα ζήλευε ένα μωρό! Αυτό που ήθελε ήταν ο Πωλ και ο Ζωρζ να μη μαλώσουν ποτέ, γιατί θα ήταν ωραία να μένανε έτσι, οι τρεις τους, γνωρίζοντας ότι όλοι είναι αγαπημένοι. Ένας παράξενος θόρυβος όμως τους διέκοψε, κάποιος ροχάλιζε μέσα στο δωμάτιο. Βρήκαν, λοιπόν, τον Μπορντενάβ, ο οποίος αφού είχε πιει τον καφέ του, πρέπει να είχε έρθει για να βολευτεί εκεί. Κοιμόταν πάνω σε δυο καρέκλες, με το κεφάλι ακουμπισμένο στο προσκέφαλο του κρεβατιού και το πόδι απλωμένο. Βλέποντας τον έτσι, η Νανά, με το στόμα ανοιχτό και τη μύτη του να κουνιέται σε κάθε του ροχαλητό, έβαλε τα γέλια. Βγήκε από το δωμάτιο τότε, με τον Νταγκενέ και τον Ζωρζ να την ακολουθούν, διέσχισε την τραπεζαρία και μπήκε στο σαλόνι γελώντας ολοένα και πιο δυνατά.

«Χρυσή μου, δεν έχετε ιδέα τι συνέβη, είπε πέφτοντας σχεδόν στην αγκαλιά της Ροζ, ελάτε να δείτε.»

Την ακολούθησαν σχεδόν όλες. Τις πήρε από το χέρι μ' ένα χάδι, τις τράβηξε σχεδόν με το ζόρι σε μια τόσο αυθόρμητη έκρηξη ευθυμίας που γελούσαν ήδη όλες τους από εμπιστοσύνη. Η παρέα εξαφανίστηκε, μετά επέστρεψαν, αφού έμειναν για ένα λεπτό να κοιτάζουν με κομμένη την ανάσα τον Μπορντενάβ ξαπλωμένο μεγαλοπρεπώς. Ξέσπασαν σε γέλια. Και όταν κάποια τους είπε να σωπάσουν, ακούστηκε από μακριά το ροχαλητό του Μπορντενάβ.

Ήταν σχεδόν τέσσερις η ώρα. Στην τραπεζαρία, είχαν στήσει ένα τραπέζι για παιχνίδι, όπου βρίσκονταν ήδη καθισμένοι ο Βαντέβρ, ο Σταϊνέρ, ο Μινιόν και ο Λαμπορντέτ. Πίσω τους, όρθιες, η Λουσύ και η Καρολίν συζητούσαν ενώ η Μπλανς, που νύσταζε και που δεν είχε περάσει καλά όλο το βράδυ, ρωτούσε τον Βαντέβρ κάθε πέντε λεπτά πότε θα έφευγαν. Μέσα στο σαλόνι, και κάποιοι προσπαθούσαν να χορέψουν. Ο Νταγκενέ ήταν στο πιάνο, «στο έπιπλο», όπως έλεγε και η Νανά. Τι να τον κάνουν τον πιανίστα, ο Μιμής ήξερε να παίζει όσα βαλς και πόλκες κι αν του ζητούσαν. Ο χορός όμως άρχισε να γίνεται βαριεστημένος, και οι κυρίες προτιμούσαν να συζητάνε μεταξύ τους, μισοκοιμισμένες πάνω στους καναπέδες. Ξαφνικά, έγινε φασαρία. Έντεκα νεαροί είχαν καταφτάσει όλοι μαζί, και από τον προθάλαμο, όπου βρίσκονταν, συνωστίζονταν στην πόρτα του σαλονιού γελώντας δυνατά. Έρχονταν από τον χορό του υπουργείου Εσωτερικών φορούσαν όλοι φράκο και λευκή γραβάτα και είχαν καρφιτσωμένους άγνωστους σταυρούς στο πέτο τους. Η Νανά, εξοργισμένη από αυτήν την θορυβώδη είσοδο, φώναξε τους σερβιτόρους από την κουζίνα και τους διέταξε να πετάξουν αυτούς τους κυρίους έξω. Ορκιζόταν ότι δεν τους είχε ξαναδεί. Ο Φωσερύ, ο Λαμπορντέτ, ο Νταγκενέ, όλοι οι άνδρες πλησίασαν για να προστατέψουν την οικοδέσποινα. Κάποιοι αντάλλαζαν βρισιές, άλλοι κράδαιναν τη γροθιά τους. Προς στιγμήν, φοβήθηκαν ότι θα έπεφτε ξύλο Ενας μικροκαμωμένος όμως ξανθός, με ασθενική όψη, επέμενε να επαναλαμβάνει:

«Ελάτε τώρα Νανά, τις προάλλες, "στου Πετέρς", στο μεγάλο κόκκινο σαλόνι... Ελάτε τώρα, δε θυμάστε; Μας προσκαλέσατε!»

Τις προάλλες, «στου Πετέρς»; Δεν θυμόταν τίποτα. Καταρχάς, για ποιο βράδυ έλεγαν; Όταν ο ξανθούλης τής είπε ότι ήταν την Τετάρτη, θυμήθηκε ότι είχε πάει για φαγητό στου Πετέρς την Τετάρτη, αλλά ήταν σχεδόν σίγουρη ότι δεν είχε καλέσει κανέναν.

«Και αν τους κάλεσες όντως; μουρμούρισε ο Λαμπορντέτ που άρχιζε να αμφιβάλει. Μπορεί να είχες πιει λιγάκι.»

Τότε η Νανά, έβαλε τα γέλια. Ίσως, δεν θυμόταν. Τέλος πάντων, αφού αυτοί οι κύριοι είχαν έρθει, μπορούσαν να περάσουν. Όλα τακτοποιού-

νταν κάποιοι νεοαφιχθέντες είχαν βρει γνωστούς τους στο σαλόνι και το σκάνδαλο έληξε με χειραψίες. Ο ασθενικός ξανθούλης ανήκε σε μια από τις γνωστότερες οικογένειες της Γαλλίας. Είπαν μάλιστα ότι και άλλοι ακόμα επρόκειτο να έρθουν. Και πράγματι, κάθε λίγο, η πόρτα άνοιγε και άνδρες με επίσημο ένδυμα και λευκά γάντια εμφανίζονταν. Όλοι έρχονταν από τον χορό του υπουργείου. Ο Φωσερύ ρώτησε αστειευόμενος μήπως θα ερχόταν και ο υπουργός. Τότε η Νανά, προσβεβλημένη, απάντησε ότι ο υπουργός πήγαινε σίγουρα σε σπίτια λιγότερο καλά από το δικό της. Αυτό όμως που δεν ομολογούσε ήταν ότι μια ελπίδα είχε γεννηθεί μέσα της: να δει τον κόμη Μυφφά να εμφανίζεται ανάμεσα σε όλους αυτούς. Ίσως να είχε αλλάξει γνώμη. Ενώ συζητούσε με την Ροζ, έριχνε κλεφτές ματιές προς την πόρτα.

Το ρολόι σήμανε πέντε. Κανείς δεν χόρευε πια. Μόνον οι παίκτες επέμεναν να παίζουν. Ο Λαμπορντέτ είχε αφήσει τη θέση του. Οι γυναίκες είχαν επιστρέψει στο σαλόνι. Η ατμόσφαιρα είχε αρχίσει να βαραίνει από την υπνηλία ενός παρατεταμένου ξενυχτιού, κάτω από το θολό φως που έριχναν οι λάμπες, καθώς τα φιτίλια τους καίγονταν και έκαναν τους γλόμπους να κοκκινίζουν. Οι κυρίες βρίσκονταν τώρα στην ώρα εκείνη της αόριστης μελαγχολίας, που τις έκανε να θέλουν να μοιραστούν την ιστορία της ζωής τους. Η Μπλανς ντε Σιβρύ μιλούσε για τον πάππου της, τον στρατηγό, ενώ η Κλαρίς σκάρωνε ένα ρομάντζο με έναν δούκα που την είχε αποπλανήσει στο σπίτι του θείου της, όπου πήγαινε για το κυνήγι του αγριόχοιρου. Και οι δυο τους, με γυρισμένη την πλάτη, σήκωναν τους ώμους και αναρωτιούνταν πώς ήταν δυνατόν να λέει κανείς τέτοια ψέματα. Όσο για την Λουσύ Στιουάρτ, αυτή ομολογούσε ψύχραιμα την ταπεινή της καταγωγή· μιλούσε ανοιχτά για την παιδική της ηλικία, όταν ο πατέρας της, λιπαντής στον σταθμό του Βορρά, της αγόραζε τις Κυριακές μια μηλόπιτα.

«Αυτό, πρέπει να σας το πω! φώναξε ξάφνου η μικρή Μαρία Μπλον. Απέναντι μου, ζει ένας κύριος, ένας Ρώσος, απίστευτα πλούσιος. Χθες λοιπόν, έλαβα ένα καλάθι με φρούτα, αλλά ένα καλάθι, δεν σας λέω τίποτα! Κάτι γιαρμάδες τεράστιοι, κάτι σταφύλια να..., τέλος πάντων κάτι εκπληκτικά φρούτα γι' αυτή την εποχή... Και στη μέση, έξι χιλιάρικα... Ήταν ο Ρώσος, βέβαια... Του τα έστειλα πίσω, όπως καταλαβαίνετε. Λυπήθηκα όμως όσο να 'ναι για τα φρούτα!»

Οι κυρίες κοιτάχτηκαν και δαγκώθηκαν. Πολύ θράσος είχε η μικρή Μαρία Μπλον για την ηλικία της. Και μόνο να σκεφτεί κανείς ότι αυτά συνέβαιναν σε τέτοιες τσούλες! Ήταν πολύ δύσπιστες η μια προς την άλλη. Ζήλευαν όμως πιο πολύ την Λουσύ: γίνονταν έξαλλες σκεφτόμενες τους τρεις πρίγκιπες. Από τότε που η Λουσύ έκανε κάθε πρωί βόλτα με το άλογό της στο Δάσος -γεγονός στο οποίο όφειλε και τη φήμη της- όλες έκαναν με μανία ιππασία.

Κόντευε να ξημερώσει. Η Νανά πήρε τελικά το βλέμμα της από την πόρτα, έχοντας πλέον χάσει κάθε ελπίδα. Όλοι πέθαιναν από ανία. Η Ροζ Μινιόν αρνήθηκε να τραγουδήσει *Την Παντόφλα,* κουκουλωμένη καθώς ήταν στον καναπέ. Κουβέντιαζε χαμηλόφωνα με τον Φωσερύ περιμένοντας τον Μινιόν, που είχε ήδη κερδίσει καμιά πενηνταριά λουδοβίκεια από τον Βαντέβρ, να τελειώσει την παρτίδα του. Ένας παρασημοφορημένος παχουλός κύριος με σοβαρό ύφος απήγγειλε την *Θυσία του Αβραάμ* σε αλσατική διάλεκτο. Στο σημείο όπου ο Θεός ορκίζεται, λέει «Μα το όνομά μου!» και ο Ισαάκ του απαντάει: «Ναι, μπαμπά!». Καθώς όμως κανείς δεν κατάλαβε το αστείο, το κομμάτι ακούστηκε εντελώς ανόητο. Δεν έβρισκαν τι να κάνουν για να έρθουν στο κέφι και να τελειώσουν εύθυμα τη βραδιά. Για μια στιγμή, ο Λαμπορντέτ σκέφτηκε να πει στον Λα Φαλουάζ ότι οι γυναίκες ήταν που του είχαν, κλέψει το μαντίλι, κάνοντας τον έτσι να στριφογυρνάει γύρω τους, με την ελπίδα να το βρει στον λαιμό κάποιας. Μετά, οι νεαροί άρχισαν να πίνουν πάλι, καθώς είχαν απομείνει κάποια μπουκάλια σαμπάνιας στον μπουφέ. Φώναζαν, προσπαθούσαν να ξεσηκώσουν ο ένας τον άλλον. Μια θλιβερή όμως μέθη, μια απελπιστική βλακεία είχε εισβάλει κατά τρόπο αναπόφευκτο στο σαλόνι. Τότε, ο ξανθουλης, αυτός που έφερε ένα από τα πιο ηχηρά ονόματα της Γαλλίας, μην έχοντας καμία έμπνευση και έχοντας απελπιστεί που δεν έβρισκε τίποτα αστείο, είχε μια ιδέα: πήρε το μπουκάλι της σαμπάνιας που κρατούσε και το άδειασε ολόκληρο μέσα στο πιάνο. Όλοι λύθηκαν στα γέλια.

«Για κοίτα, είπε έκπληκτη η Τατάν Νενέ που τον είδε, μα γιατί ρίχνει σαμπάνια μέσα στο πιάνο;

— Μα δεν το ξέρεις, κούκλα μου, ότι η σαμπάνια είναι ό,τι καλύτερο για το πιάνο; απάντησε πολύ σοβαρά ο Λαμπορντέτ. Βελτιώνει τον ήχο.

— Α!» μουρμούρισε η Τατάν Νενέ πεπεισμένη για την ισχύ των λεγομένων του.

Και όπως έβαλαν όλοι πάλι τα γέλια, θύμωσε. Πού να ξέρει κι αυτή! Όλο την μπέρδευαν.

Τα πράγματα έπαιρναν δυσάρεστη τροπή. Η νύχτα κινδύνευε να τελειώσει άσχημα. Σε μια γωνιά, η Μαρία Μπλον τα είχε βάλει με την Λεά ντε Ορν κατηγορώντας την ότι κοιμόταν με τύπους δήθεν πλούσιους, που δεν είχαν μία. Είχαν αρχίσει τις βρισιές και κορόιδευαν η μία την άλλη για την ομορφιά της. Η Λουσύ, που ήταν άσχημη, τις σταμάτησε. Και τι σήμαινε ένα όμορφο πρόσωπο, σημασία είχε το καλοφτιαγμένο σώμα. Πιο πέρα, σ' έναν καναπέ, ένας ακόλουθος πρεσβείας είχε περάσει το χέρι του κάτω απ' τη μέση της Σιμόν και προσπαθούσε να την φιλήσει στο λαιμό. Όμως, η Σιμόν, εξαντλημένη και κακόκεφη τον έσπρωχνε κάθε λίγο, λέγοντας του «Σταμάτα πια!» και χτυπώντας τον στο πρόσωπο με τη βεντάλια. Καμιά, δεν ήθελε να την αγγίζουν. Για τι τις πέρναγαν, για πόρ-

νες; Εντωμεταξύ, η Γκαγκά είχε γραπώσει τον Λα Φαλουάζ, βάζοντάς τον σχεδόν να καθίσει στα πόδια της, ενώ η Κλαρίς είχε εξαφανιστεί ανάμεσα σε δυο άνδρες γελώντας νευρικά σαν γυναίκα που την γαργαλάνε. Γύρω από το πιάνο το παιχνιδάκι συνεχιζόταν σε μια έκρηξη ανόητης τρέλας. Σπρώχνονταν, όλοι ήθελαν να χύσουν μέσα ό,τι είχε περισσέψει απ' το δικό τους μπουκάλι. Ήταν ένα απλό και αθώο παιχνιδάκι.

«Έλα, πιες λίγο... Διάολε, είχε μια δίψα αυτό το πιάνο!... Προσοχή! Άλλο ένα. Τίποτα να μην πάει χαμένο.»

Η Νανά είχε γυρισμένη την πλάτη, δεν τους έβλεπε. Είχε πέσει ολόκληρη πάνω στον χοντρο-Σταϊνέρ που καθόταν δίπλα της. Ο Μυφφά έφταιγε που δεν είχε έρθει! Αυτός έχασε! Μέσα στο λευκό της φόρεμα από φουλάρι, ανάλαφρο και λίγο τσαλακωμένο σαν νυχτικιά, ελαφρώς χλομή από τη μέθη και με τα μάτια κουρασμένα, του είχε παραδοθεί με το πειθήνιο ύφος μιας αγαθής κοπέλας. Τα τριαντάφυλλα του κότσου και του κορσάζ της είχαν μαδηθεί. Έμεναν όμως τα κοτσάνια. Ο Σταϊνέρ τράβηξε απότομα το χέρι του απ' τα φουστάνια της τσιμπημένος από τις καρφίτσες που είχε περάσει ο Ζωρζ. Έσταξαν λίγες σταγόνες αίμα. Μία έπεσε πάνω στο φόρεμα και το λέκιασε.

«Τώρα, η συμφωνία υπογράφηκε», είπε σοβαρή η Νανά.

Ξημέρωνε. Ένα θαμπό φως, αφόρητα μελαγχολικό, έμπαινε από τα παράθυρα. Η φυγή είχε αρχίσει: οι καλεσμένοι αποχωρούσαν, κακόκεφοι και απογοητευμένοι. Η Καρολίν Εκέ, με το αίσθημα μιας άδικα σπαταλημένης νύχτας, είπε ότι καλό θα ήταν να έφευγαν, εάν δεν ήθελαν να δουν ύποπτα πράγματα να συμβαίνουν. Η Ροζ μόρφασε σαν να της είχαν θίξει την τιμή. Πάντα το ίδιο συνέβαινε μ' αυτές τις εταίρες: δεν ήξεραν να φερθούν σωστά και ήταν πάντα αηδιαστικές στην αρχή της καριέρας τους. Αφού ξετίναξε και ο Μινιόν τον Βαντέβρ στα χαρτιά, το ζευγάρι μπορούσε πια να αποχωρήσει, όπως και έκανε, χωρίς να νοιάζεται για τον Σταϊνέρ και αφού επανέλαβε την πρόσκληση στον Φωσερύ για την επομένη. Η Λουσύ αρνήθηκε στον δημοσιογράφο να την συνοδέψει σπίτι και τον ξαπόστειλε στη θεατρίνα του. Τότε, η Ροζ γύρισε και πέταξε ένα «Σκύλα!» μέσα απ' τα δόντια της. Ο Μινιόν όμως, με τον πατρικό του τρόπο, έμπειρος στους γυναικείους καβγάδες και υπεράνω όλων αυτών, την έσπρωξε έξω παρακαλώντας την να τελειώνει. Πίσω τους, η Λουσύ, ολομόναχη, κατέβηκε με βασιλική μεγαλοπρέπεια τη σκάλα. Μετά ήταν σειρά της Γκαγκά να πάρει τον Λα Φαλουάζ, άρρωστο, κλαίγοντας και φωνάζοντας σαν παιδί την Κλαρίς, η οποία όμως είχε φύγει από ώρα με τους δυο κυρίους της. Και η Σιμόν είχε εξαφανιστεί. Δεν έμεναν παρά η Τατάν Νενέ, η Λεά και η Μαρία, τις οποίες προσφέρθηκε ευγενικά να αναλάβει ο Λαμπορντέτ.

«Μόνο που δεν νυστάζω καθόλου! έλεγε διαρκώς η Νανά. Πρέπει οπωσδήποτε να κάνουμε κάτι.»

Κοίταζε τον ουρανό μέσα από τα τζάμια: σταχτιά σύννεφα ε'τρεχαν στον πελιδνό ορίζοντα. Είχε πάει έξι η ώρα. Απέναντι, από την άλλη πλευρά της λεωφόρου Ωσμάν ξεχώριζαν οι βρεγμένες από την πρωινή πάχνη στέγες των σπιτιών, που ακόμα κοιμούνταν. Στο έρημο οδόστρωμα, μια ομάδα καθαριστών χτυπούσε τα τσόκαρα της καθώς περνούσε. Μπροστά σε αυτό το θλιμμένο ξύπνημα της πόλης, η Νανά είχε συγκινηθεί σαν νεαρό κορίτσι στη σκέψη μιας απόδρασης στην εξοχή, ονειρευόμενη ειδύλλια και πράγματα αγνά και τρυφερά.

«Λοιπόν, ξέρεις κάτι; Θα με πας στο δάσος της Βουλώνης και θα πιούμε γάλα, είπε πηγαίνοντας προς τον Σταϊνέρ.»

Άρχισε να χτυπάει τα χέρια, χαρούμενη σαν παιδί. Δίχως να περιμένει την απάντηση του τραπεζίτη, που ήταν φυσικά σύμφωνος, αν και ενοχλημένος κάπως ελπίζοντας σε κάτι άλλο, έτρεξε να ρίξει μια γούνα στους ώμους της. Στο σαλόνι, είχε απομείνει, εκτός από τον Σταϊνέρ, μόνο η παρέα των νεαρών. Καθώς είχαν χύσει μες στο πιάνο μέχρι τελευταίας σταγόνας ό,τι υγρό υπήρχε, ετοιμάζονταν να φύγουν τότε ένας από αυτούς εμφανίστηκε τρέχοντας θριαμβευτικά και κρατώντας στα χέρια του το τελευταίο μπουκάλι που είχε βρει στην κάβα.

«Μισό λεπτό! Μισό λεπτό! φώναξε, να κι ένα μπουκάλι Σαρτρέζ!... Ορίστε, το χρειαζότανε το Σαρτρέζ. Θα του κάνει καλό... Και τώρα, φίλοι μου ήρθε η ώρα να την κάνουμε. Φερόμαστε σαν ηλίθιοι.»

Μέσα στο μπουντουάρ, η Νανά έπρεπε να ξυπνήσει την Ζωή που είχε αποκοιμηθεί σε μια καρέκλα. Το γκάζι έκαιγε. Η Ζωή έτρεμε από το κρύο, ενώ βοηθούσε την Κυρία να φορέσει το καπέλο και τη γούνα της.

«Λοιπόν, το θέμα έληξε, έκανα αυτό που ήθελες, της είπε η Νανά με οικειότητα, θέλοντας να μοιραστεί την απόφαση της, ανακουφισμένη που είχε τελικά κάνει μια επιλογή. Είχες δίκιο, καλύτερα τον τραπεζίτη από οποιονδήποτε άλλον.»

Η υπηρέτρια ήταν αγουροξυπνημένη, κοιμόταν ακόμα. Γκρίνιαξε ότι η Κυρία έπρεπε να είχε πάρει την απόφαση από το πρώτο κιόλας βράδυ. Μετά, ακολουθώντας την ως το δωμάτιο, την ρώτησε τι έπρεπε να κάνει με αυτούς τους δύο: ο Μπορντενάβ ροχάλιζε ακόμα. Ο Ζωρζ, που πρέπει να είχε τρυπώσει μυστικά εκεί για να χώσει το κεφάλι του σ' ένα από τα μαξιλάρια, και να είχε αποκοιμηθεί, ανέπνεε με την ανάλαφρη αγγελική του ανάσα. Η Νανά της είπε να τους αφήσει να κοιμηθούν. Την έπιασαν όμως πάλι τρυφερότητες βλέποντας τον Νταγκενέ να μπαίνει: την παρακολουθούσε από την κουζίνα και έδειχνε βαθιά λυπημένος.

«Έλα τώρα, Μιμίκο, μην κάνεις σαν παιδί, είπε παίρνοντάς τον στην αγκαλιά της και δίνοντάς του ένα σωρό χάδια και φιλιά. Τίποτα δεν θ' αλλάξει, το ξέρεις ότι εγώ τον Μιμίκο αγαπάω... Έτσι δεν είναι; Έπρεπε, Μιμίκο μου... Σου ορκίζομαι όμως, τώρα θα περνάμε ακόμα πιο γλυκά οι

δυο μας. Έλα αύριο να με βρεις να κανονίσουμε τις ώρες... Γρήγορα, δώσε μου ένα φιλάκι να μου δείξεις πόσο μ' αγαπάς... Πιο δυνατά, πιο δυνατά!»

Και μετά του ξέφυγε για να πάει να βρει τον Σταϊνέρ, χαρούμενη, ενθουσιασμένη με την ιδέα της να πιει γάλα. Μέσα στο άδειο διαμέρισμα, ο κόμης ντε Βαντέβρ απόμεινε μόνος με τον παρασημοφορημένο άνδρα που είχε απαγγείλει την *Θυσία του Αβραάμ,* καρφωμένοι και οι δυο στο τραπέζι του παιχνιδιού, μην ξέροντας πια που βρίσκονταν, χωρίς να δίνουν σημασία στη μέρα που ξημέρωνε. Ενώ η Μπλανς είχε αποφασίσει να ξαπλώσει στον καναπέ για να προσπαθήσει να κοιμηθεί.

«Α! Η Μπλανς είναι ακόμα εδώ! φώναξε η Νανά. Θα πάμε να πιούμε γάλα, καλή μου... Έλα, θα είναι ακόμα εδώ ο Βαντέβρ, όταν γυρίσεις.»

Η Μπλανς σηκώθηκε βαριεστημένα. Αυτή τη φορά, το απηυδισμένο πρόσωπο του τραπεζίτη χλόμιασε από δυσαρέσκεια στην ιδέα ότι θα έπαιρναν μαζί τους κι αυτό το χοντρό πλάσμα που σίγουρα θα τους ενοχλούσε. Οι δυο γυναίκες όμως τον κρατούσαν ήδη και επαναλάμβαναν:

«Ξέρεις, θέλουμε να το αρμέξουν μπροστά μας.»

5

Στο θέατρο «Βαριετέ» παιζόταν η τριακοστή τέταρτη παράσταση της *Ξανθής Αφροδίτης*. Η πρώτη πράξη μόλις είχε τελειώσει. Στο καμαρίνι των ηθοποιών, η *Σιμόν,* ντυμένη πλύστρα, στεκόταν όρθια μπροστά στην κονσόλα με τον καθρέφτη, ανάμεσα στις δυο γωνιακές πόρτες που άνοιγαν λοξά πάνω στον διάδρομο των θεωρείων. Ηταν ολομόναχη· παρατηρούσε το πρόσωπό της, και με το δάκτυλο διόρθωνε το μακιγιάζ της κάτω από τα μάτια, ενώ οι λάμπες γκαζιού, στις δυο πλευρές του καθρέφτη, την ζέσταιναν με το ζωηρό τους φως.

«Ήρθε; ρώτησε ο Πρυλλιέρ που έμπαινε εκείνη τη στιγμή, ντυμένος ελβετός ναύαρχος, με το μεγάλο του σπαθί, τις τεράστιες μπότες και το θεόρατο λοφίο.

— Ποιος; ρώτησε η Σιμόν, χωρίς να ενοχλείται, ενώ γελούσε στον καθρέφτη για να δει τα χείλη της.

— Ο πρίγκιπας.

— Δεν ξέρω, θα κατέβω να δω... Θα έρθει, σίγουρα! Έρχεται κάθε μέρα!»

Ο Πρυλλιέρ πλησίασε στο τζάκι, απέναντι από την κονσόλα, όπου έκαιγε μια φωτιά από κοκ. Δυο ακόμα λάμπες γκαζιού έριχναν δυνατές φλόγες. Σήκωσε το βλέμμα και κοίταξε στα αριστερά και στα δεξιά το ρολόι και το βαρόμετρο, διακοσμημένα με επίχρυσες σφίγγες σε στιλ αμπίρ. Μετά, κάθισε αναπαυτικά σε μια μεγάλη κλειστή πολυθρόνα με αυτιά, που το πράσινο βελούδο της, φθαρμένο από τέσσερις γενιές ηθοποιών, είχε πάρει κίτρινες αποχρώσεις. Και έμεινε εκεί, ακίνητος, με το βλέμμα μετέωρο, στην αποκαμωμένη και παραιτημένη αυτή στάση των ηθοποιών, που περιμένουν για πολλοστή φορά την είσοδο τους στη σκηνή. Μετά, φάνηκε και ο γερο-Μπόσκ, σέρνοντας τα πόδια και βήχοντας, τυλιγμένος σ' ένα παλιό κίτρινο πανωφόρι, μισάνοιχτο απ' τη μια πλευρά, καθώς είχε γλιστρήσει απ' τον έναν του ώμο και άφηνε να φαίνεται η χρυσοκέντητη χλαμύδα του βασιλιά Δαγοβέρτου. Αφού ακούμπησε το στέμμα του πάνω σιο πιάνο με χέρια που έτρεμαν από τον αλκοολισμό, χωρίς να πει λέξη, χτύπησε για λίγο τα πόδια του κάτω, κακόκεφος. Διατηρούσε, παρ' όλ' αυτά,

την όψη αγαθού ανθρώπου, ενώ η μακριά λευκή γενειάδα έδινε έναν σεβάσμιο τόνο στο κατακόκκινο από το μεθύσι πρόσωπό του. Μετά, μέσα στην ησυχία, ακούστηκε το χαλάζι που χτυπούσε στα τζάμια του μεγάλου τετράγωνου παραθύρου με θέα στην αυλή, και ο γερο-Μπόσκ έκανε μια κίνηση δυσανασχέτησης.

«Τι διαβολόκαιρος!», γκρίνιαξε.

Η Σιμόν και ο Πρυλλιέρ δεν κουνήθηκαν. Τέσσερις πέντε πίνακες, κάποια τοπία και ένα πορτρέτο του ηθοποιού Βερνέ, κιτρίνιζαν στη θέρμη του γκαζιού. Ενώ μια προτομή του Ποτιέ, ενός από τα παλαιότερα αστέρια του «Βαριετέ», κοίταζε στο κενό με το άδειο του βλέμμα. Ακούστηκε μια φωνή. Ήταν ο Φοντάν με το κοστούμι της δεύτερης πράξης, ντυμένος κομψευόμενος νεαρός, όλος στα κίτρινα από την κορφή ως τα γάντια.

«Λοιπόν, φώναξε χειρονομώντας, δεν το ξέρετε; Είναι η γιορτή μου σήμερα!

— Μπα, ρώτησε η Σιμόν, πλησιάζοντας μ' ένα χαμόγελο, σαν να την τραβούσε η μεγάλη του μύτη και το τεράστιο κωμικό του στόμα, ώστε σε λένε Αχιλλέα;

— Ακριβώς!... και θα πω στην κυρία Μπρον να μας φέρει σαμπάνια μετά την δεύτερη πράξη.»

Εδώ και κάποια ώρα, ένα κουδούνι ηχούσε από μακριά. Ο ήχος ατόνησε, έπειτα ακούστηκε πάλι. Όταν πια το κουδούνι σταμάτησε εντελώς, μια φωνή ακούστηκε, ανέβηκε, κατέβηκε τη σκάλα, χάθηκε στους διαδρόμους: «Στη σκηνή για την δεύτερη πράξη!... Στη σκηνή για την δεύτερη πράξη!...» Η φωνή πλησίασε και ένας χλομός ανθρωπάκος πέρασε μπροστά από τις πόρτες του καμαρινιού, φωνάζοντας με όλη τη δύναμη της διαπεραστικής του φωνής: «Στη σκηνή για την δεύτερη πράξη!»

«Σαμπάνια, ε; είπε ο Πρυλλιέρ χωρίς να δείχνει ότι άκουσε τον θόρυβο, καλά πας εσύ!

— Εγώ, στη θέση σου, θα ζητούσα να μου την στείλουν από το καφέ», είπε αργά ο γερο-Μπόσκ, που είχε καθίσει σε ένα καναπεδάκι από πράσινο βελούδο, με το κεφάλι ακουμπισμένο στον τοίχο.

Η Σιμόν, όμως, τους είπε ότι έπρεπε να λάβουν υπόψη τους τα μικροκέρδη της κυρίας Μπρον. Χτυπούσε τα χέρια, ξαναμμένη, τρώγοντας με το βλέμμα τον Φοντάν, που το πρόσωπό του, σα μουσούδα κατσικιού, κουνιόταν σε ένα μόνιμο παιχνίδισμα των ματιών, της μύτης και του στόματος.

«Αχ! Αυτός ο Φοντάν! μουρμούρισε, όμοιός του δεν υπάρχει, δεν υπάρχει!»

Οι δυο πόρτες του φουαγιέ προς τον διάδρομο των καμαρινιών έμεναν ανοιχτές. Κατά μήκος του κίτρινου τοίχου, που φωτιζόταν έντονα από ένα κρυμμένο φανάρι γκαζιού, ανθρώπινες φιγούρες περνούσαν βιαστικά, κου-

στουμαρισμένοι άνδρες, ημίγυμνες γυναίκες, τυλιγμένες σε εσάρπες, όλοι οι κομπάρσοι δηλαδή της δεύτερης πράξης, που σύντομα θα έκαναν την εμφάνιση τους και ως μασκαράδες στο καπηλειό «Μαύρη Μπάλα». Από την άκρη του διαδρόμου, τους άκουγαν να κατρακυλούν στη σκάλα, χτυπώντας με τα πόδια τους τα πέντε ξύλινα σκαλοπάτια που οδηγούσαν στη σκηνή. Η Κλαρίς η ψηλή περνούσε τρέχοντας και η Σιμόν την φώναξε· της απάντησε ότι θα ερχόταν σε λίγο. Εμφανίστηκε πράγματι σχεδόν αμέσως μετά, τουρτουρίζοντας κάτω από τον λεπτό χιτώνα και την εσάρπα της Ίριδας.

«Να πάρει, κάνει κρύο, είπε. Και άφησα τη γούνα μου στο καμαρίνι!»

Στάθηκε μπροστά στο τζάκι για να ζεστάνει τα πόδια της που γυάλιζαν κάτω από τις λεπτές της κάλτσες σε έντονο ροζ χρώμα, και είπε:

«Ήρθε ο πρίγκιπας!

— Α! φώναξαν οι άλλες από περιέργεια.

—Ναι, γι' αυτό έτρεχα, ήθελα να δω... Βρίσκεται στο πρώτο θεωρείο από τα δεξιά, το ίδιο με την Πέμπτη. Η τρίτη φορά που έρχεται μέσα σε μια βδομάδα! Τυχερή είναι η Νανά!... Κι εγώ, που έβαζα στοίχημα ότι δεν θα ξανάρθει.»

Η Σιμόν άνοιξε το στόμα για να πει κάτι. Τα λόγια της όμως σκεπάστηκαν από μια νέα κραυγή που ακούστηκε από το φουαγιέ.

Περνώντας από τον διάδρομο, ο κράχτης φώναζε όσο πιο δυνατά μπορούσε με την διαπεραστική του φωνή: «Χτύπησεεε!»

«Τρεις φορές, ε; Σοβαρεύει το πράγμα! είπε η Σιμόν, όταν κατάφερε ν' ακουστεί. Και ξέρετε, δεν θέλει να πηγαίνει σπίτι της, την παίρνει αυτός στο δικό του, του κοστίζει βέβαια κάτι παραπάνω.

—Έτσι είναι! Ή βγαίνεις ή δε βγαίνεις... μουρμούρισε με κακία ο Πρυλλιέρ και σηκώθηκε για να ρίξει μια ματιά στον καθρέφτη, με την αυτοπεποίθηση του γόη των θεωρείων.

— Χτύπησε! Χτύπησε!» επανέλαβε η φωνή του κράχτη, καθώς χανόταν στους ορόφους και τους διαδρόμους.

Τότε, ο Φοντάν, που ήξερε τις λεπτομέρειες της πρώτης συνάντησης του πρίγκιπα και της Νανάς, διηγήθηκε την ιστορία στις δυο γυναίκες που είχαν κολλήσει επάνω του, γελώντας ηχηρά, κάθε φορά που αυτός έσκυβε για να τους πει ορισμένες λεπτομέρειες. Ο γερο-Μπόσκ δεν είχε κουνηθεί από τη θέση του, εντελώς αδιάφορος. Δεν τον άγγιζαν πλέον τέτοιες ασημαντότητες. Χάιδευε μακάρια έναν μεγάλο κόκκινο γάτο, κουλουριασμένο στο καναπεδάκι. Τελικά τον πήρε στην αγκαλιά του, με την τρυφερότητα ενός ξεκουτιασμένου βασιλιά. Ο γάτος γουργούριζε από ευχαρίστηση· έπειτα, αφού μύρισε για ώρα την μεγάλη άσπρη γενειάδα, ενοχλημένος μάλλον από τη μυρωδιά της κόλλας, γύρισε στη θέση του, στο καναπεδάκι, για να κοιμηθεί κουλουριασμένος. Ο Μποσκ παρέμεινε σοβαρός και απορροφημένος.

«Κάνε ό,τι νομίζεις, είπε ξαφνικά στον Φοντάν, που τέλειωνε την ιστορία του. Εγώ στη θέση σου θα παράγγελνα τη σαμπάνια από το καφέ, είναι καλύτερη.

— Άρχισε, άρχισε! κραύγασε παρατεταμένα η τσακισμένη φωνή του κράχτη. Άρχισε!»

Η κραυγή ήχησε για λίγο ακόμα. Ένας θόρυβος γοργών βημάτων που έτρεχαν ακούστηκε. Η πόρτα του διαδρόμου άνοιξε ξαφνικά και ένα κύμα μουσικής ξεχύθηκε, μια μακρινή οχλοβοή. Η πόρτα ξανάκλεισε και ακούστηκε ο υπόκωφος ήχος της καπιτονέ πόρτας καθώς χτυπούσε.

Και πάλι, βαριά ησυχία έπεσε στο φουαγιέ των ηθοποιών, σαν να απείχε εκατοντάδες λεύγες από την αίθουσα, όπου τώρα το πλήθος χειροκροτούσε. Η Σιμόν και η Κλαρίς μιλούσαν ακόμα για την Νανά. Να κάποια που δεν βιαζόταν καθόλου! Εχθές πάλι, είχε αργήσει να κάνει την είσοδο της στη σκηνή. Όλοι όμως σταμάτησαν να μιλάνε, όταν μια ψηλή κοπέλα πέρασε το κεφάλι της από την πόρτα, και μετά, βλέποντας ότι είχε κάνει λάθος, έφυγε προς το βάθος του διαδρόμου. Ήταν η Σατέν με καπέλο και βέλο, που έκανε την κυρία σε επίσκεψη. «Καλό τσουλί κι αυτό!» μουρμούρισε ο Πρυλλιέρ που την έβλεπε εδώ κι ένα χρόνο στο καφέ «Βαριετέ». Και η Σιμόν διηγήθηκε πώς η Νανά, που ήξερε την Σατέν από παλιά, ξεμυαλίστηκε μαζί της και τώρα πίεζε τον Μπορντενάβ να την βγάλει στο θέατρο.

«Α! Καλησπέρα», είπε ο Φοντάν ανταλλάσσοντας μια χειραψία με τον Μινιόν και τον Φωσερύ, που έμπαιναν εκείνη την ώρα.

Και ο γερο-Μπόσκ έτεινε τα δάχτυλα των χεριών του, ενώ οι δυο γυναίκες φιλούσαν τον Μινιόν.

«Καλό το κοινό απόψε; ρώτησε ο Φωσερύ.

— Ω! Εξαιρετικό! απάντησε ο Πρυλλιέρ. Πρέπει να δείτε πώς το χάβουν!

— Η σειρά σας δεν είναι, παιδιά μου, σε λιγάκι; παρατήρησε ο Μινιόν.»

Ναι, σε λιγάκι. Ήταν ακόμα στην τέταρτη σκηνή. Μόνο ο Μποσκ σηκώθηκε, με το ένστικτο του παλιού θεατρίνου που αισθάνεται ότι η σειρά του πλησιάζει· την ίδια στιγμή πρόβαλε στην πόρτα ο κράχτης.

«Ο κύριος Μποσκ! Η κυρία Σιμόν!» φώναξε.

Η Σιμόν, έριξε ζωηρά μια γούνα στους ώμους της και βγήκε. Ο Μποσκ, χωρίς να βιάζεται, πήγε να πάρει το στέμμα του και το τοποθέτησε, με μια κίνηση, στο μέτωπο του. Μετά, σέρνοντας το πανωφόρι του και με τα πόδια βαριά, βγήκε γκρινιάζοντας, με το θυμωμένο ύφος ανθρώπου που τον ενοχλούν.

«Ήταν πολύ ευγενικά όσα γράφατε στο τελευταίο σας άρθρο, είπε ο Φοντάν απευθυνόμενος στον Φωσερύ. Μόνο, γιατί λέτε ότι οι ηθοποιοί είναι ματαιόδοξοι;

— Πράγματι, φίλε μου, γιατί το λες αυτό;» αναφώνησε ο Μινιόν χτυπώντας με τα τεράστια χέρια του τους λιγνούς ώμους του δημοσιογράφου και κάνοντας τη μέση του να λυγίσει.

Ο Πρυλλιέρ και η Κλαρίς συγκράτησαν ένα ξέσπασμα γέλιου. Εδώ και λίγο καιρό, όλο το θέατρο διασκέδαζε με μια φάρσα που παιζόταν στα καμαρίνια. Ο Μινιόν, έξαλλος με το νέο καπρίτσιο της γυναίκας του και ενοχλημένος από την αμφίβολη δημοσιότητα που έφερνε ο Φωσερύ στον γάμο του, είχε σκεφτεί να πάρει την εκδίκηση του εκδηλώνοντας του δείγματα φιλίας. Κάθε βράδυ, όταν τον συναντούσε στη σκηνή, του έδινε ένα σωρό χτυπήματα, πάνω σε μια έκρηξη τρυφερότητας δήθεν. Και ο Φωσερύ, καχεκτικός πλάι σ' αυτόν τον γίγαντα, έπρεπε να δέχεται τις φάπες του μ ένα βεβιασμένο χαμόγελο, γιατί βέβαια δεν μπορούσε να θυμώσει με τον σύζυγο της Ροζ.

«Ώστε πρόσβαλες τον Φοντάν, δικέ μου! συνέχισε ο Μινιόν, παρατείνοντας το αστείο. Προσοχή! Και ένα, και δύο, οπ, και στο στήθος!»

Πήρε τόση φόρα και κατάφερε ένα τέτοιο χτύπημα στον νεαρό άνδρα, που αυτός απόμεινε για μια στιγμή χωρίς να μπορεί να πει κουβέντα, κατάχλομος. Μ' ένα κλείσιμο του ματιού, η Κλαρίς έδειξε στους άλλους την Ροζ Μινιόν που στεκόταν στο κατώφλι του φουαγιέ. Η Ροζ είχε παρακολουθήσει όλη τη σκηνή. Κατευθύνθηκε κατευθείαν προς τον δημοσιογράφο, σαν να μην έβλεπε τον σύζυγο της, σηκώθηκε στις μύτες των ποδιών και, με τα χέρια γυμνά, ντυμένη μωρό, του έτεινε το μέτωπο της με μια χαϊδευτική παιδική γκριμάτσα.

«Γεια σου, μωρό», είπε ο Φωσερύ και την φίλησε με οικειότητα.

Αυτή ήταν η αποζημίωση του. Ο Μινιόν, φάνηκε να μην πρόσεξε κον το φιλί· ούτως ή άλλως όλοι φιλούσαν τη γυναίκα του στο θέατρο. Γέλασε όμως λίγο, ρίχνοντας μια φευγαλέα ματιά στον δημοσιογράφο, που επρόκειτο να πληρώσει σίγουρα ακριβά την τόλμη αυτήν της Ροζ.

Στον διάδρομο, η καπιτονέ πόρτα άνοιξε και ξανάκλεισε φέρνοντας ως το φουαγιέ μια θύελλα χειροκροτημάτων. Η Σιμόν επέστρεψε μετά τη σκηνή της.

«Ο γερο-Μπόσκ έκανε αίσθηση! φώναξε αυτή. Ο πρίγκιπας είχε λυθεί στα γέλια και χειροκροτούσε μαζί με την κλάκα σαν να ήταν πληρωμένος... Αλήθεια, γνωρίζετε τον ψηλό κύριο που κάθεται δίπλα στον πρίγκιπα, στο θεωρείο; Έναν ωραίο άνδρα, πολύ σοβαρό, με υπέροχες φαβορίτες.

— Είναι ο κόμης Μυφφά, απάντησε ο Φωσερύ. Ξέρω ότι προχθές, στης αυτοκράτειρας, ο πρίγκιπας τον προσκάλεσε για φαγητό απόψε... Φαίνεται ότι μετά τον παρέσυρε ως το θέατρο...

— Α! Ο κόμης Μυφφά, βέβαια... Γνωρίζουμε τον πεθερό του, έτσι δεν είναι Ωγκύστ; είπε η Ροζ απευθυνόμενη στον Μινιόν. Θυμάσαι, τον μαρ-

κήσιο ντε Σουάρ, που είχα πάει να τραγουδήσω σπίτι του;... Είναι κι αυτός στην αίθουσα. Τον είδα στο βάθος ενός θεωρείου. Άλλος από κει γερο...»

Ο Πρυλλιέρ που είχε μόλις χτενίσει το τεράστιο λοφίο του, γύρισε για να την φωνάξει.

«Έλα Ροζ, πάμε!»

Τον ακολούθησε τρέχοντας, χωρίς να ολοκληρώσει τη φράση της. Εκείνη τη στιγμή, η θυρωρός του θεάτρου, η κυρία Μπρον περνούσε μπροστά από την πόρτα με μια τεράστια ανθοδέσμη στην αγκαλιά της. Η Σιμόν ρώτησε, αστειευόμενη, αν προοριζόταν για αυτήν. Αλλά η θυρωρός χωρίς ν' απαντήσει έδειξε με το πιγούνι της το καμαρίνι της Νανά, στο βάθος του διαδρόμου. Αυτή η Νανά πια! Όλο λουλούδια τής έστελναν! Όταν επέστρεψε η κυρία Μπρον, έδωσε ένα γράμμα στην Κλαρίς, η οποία άφησε να της ξεφύγει μια πνιχτή βρισιά. Πάλι αυτός ο κουραστικός, ο Λα Φαλουάζ! Μα, αυτός δεν έλεγε με τίποτα να την αφήσει ήσυχη! Και όταν έμαθε ότι ο κύριος περίμενε στο δωμάτιο της θυρωρού, φώναξε:

«Πείτε του ότι θα κατέβω στο τέλος αυτής της πράξης... Έχει να φάει μια ανάστροφη...»

Ο Φοντάν έσπευσε να πει:

«Κυρία Μπρον, να σου πω λίγο... Κυρία Μπρον, ακούς; Θα μου φέρεις στο διάλειμμα έξι μπουκάλια σαμπάνια.»

Ο κράχτης πρόβαλε πάλι, λαχανιασμένος, και με τραγουδιστή φωνή είπε:

«Όλοι στη σκηνή!... Σειρά σας, κύριε Φοντάν! Γρήγορα! Βιαστείτε!

— Ναι, ναι, τώρα, φεύγουμε, Μπαριγιό», απάντησε ο Φοντάν ζαλισμένος.

Και τρέχοντας πίσω από την κυρία Μπρον, συνέχισε να λέει:

«Εντάξει; Κατάλαβες; Έξι μπουκάλια σαμπάνια, στο φουαγιέ, στο διάλειμμα... Είναι η γιορτή μου σήμερα, κερνάω.»

Η Σιμόν και η Κλαρίς έφυγαν με τα φουστάνια τους να θροΐζουν. Όλοι εξαφανίστηκαν και όταν η πόρτα του διαδρόμου έκλεισε πάλι με τον υπόκωφο ήχο της, ακούστηκε ξανά, μέσα στην ησυχία του φουαγιέ, το χαλάζι να πέφτει ορμητικό στο παράθυρο. Ο Μπαριγιό, ένα πελιδνό γεροντάκι, που δούλευε ως κράχτης στο θέατρο εδώ και τριάντα χρόνια, πλησίασε τον Μινιόν με οικειότητα, προτείνοντας του ανοιχτή την ταμπακέρα του. Η συνήθεια του αυτή να μοιράζεται μια πρέζα καπνού πότε πότε ήταν μια ανάσα ξεκούρασης από τις μόνιμες διαδρομές του στη σκάλα και στους διαδρόμους των θεωρείων. Έμενε η Μαντάμ Νανά, όπως την αποκαλούσε, να βγει στη σκηνή· αυτή όμως έκανε του κεφαλιού της και ούτε έδινε σημασία στα πρόστιμα. Όταν ήθελε να χάσει την είσοδο της στη σκηνή, απλώς την έχανε. Σταμάτησε, έκπληκτος, μουρμουρίζοντας:

«Για δες! Είναι έτοιμη, νάτη... Μάλλον ξέρει ότι ο πρίγκιπας είναι εδώ.»

Η Νανά είχε, πράγματι, εμφανιστεί στον διάδρομο ντυμένη Ταβερνιάρισσα, με τα χέρια και το πρόσωπο κατάλευκα και δυο ρόδινες βούλες κάτω απ' τα μάτια. Δεν μπήκε, χαιρέτησε μόνο μ' ένα νεύμα τον Μινιόν και τον Φωσερύ.

«Γεια, τι κάνεις;»

Μόνον ο Μινιόν της έσφιξε το χέρι που του έτεινε. Και η Νανά, συνέχισε, μεγαλοπρεπώς, ακουλουθούμενη από την αμπιγιέζ της, η οποία έτρεχε από πίσω της, ποδοπατώντας την σχεδόν, και όλο έσκυβε για να στρώσει τις πιέτες της φούστας της. Πίσω από την αμπιγιέζ, τελευταία στη σειρά, ακολουθούσε η Σατέν προσπαθώντας να κρατάει ένα κόσμιο ύφος, παρότι είχε ήδη αρχίσει να βαριέται τρομερά.

«Και ο Σταϊνέρ; ρώτησε απότομα ο Μινιόν.

Ο κύριος Σταϊνέρ έφυγε χθες για το Λουαρέ, είπε ο Μπαριγιό, πηγαίνοντας στα παρασκήνια. Νομίζω ότι θ' αγοράσει εκεί κάποιο κτήμα.

— Α! Ναι, ξέρω το εξοχικό της Νανάς.»

Ο Μινιόν σοβάρεψε. Αυτός ο Σταϊνέρ... είχε κάποτε υποσχεθεί ένα μέγαρο στην Ροζ! Τέλος πάντων, δεν πρέπει να θυμώνει κανείς με κανέναν, ήταν μια ευκαιρία που μπορούσε να ξαναπαρουσιαστεί. Χαμένος στις σκέψεις του αλλά με το ίδιο πάντα ύφος ανωτερότητας, ο Μινιόν περπατούσε πάνω κάτω, από το τζάκι ως την κονσόλα. Είχαν μείνει μόνοι, αυτός και ο Φωσερύ, στο φουαγιέ. Ο δημοσιογράφος, κουρασμένος, ξάπλωσε στην μεγάλη πολυθρόνα. Κάθισε εκεί ήρεμος, με τα βλέφαρα μισόκλειστα, κάτω από τα βλέμματα που του έριχνε ο άλλος, ενώ πηγαινοερχόταν. Όταν βρίσκονταν μόνοι, ο Μινιόν δεν καταδεχόταν να του ρίξει σφαλιάρες. Γιατί άλλωστε; Αφού κανείς δεν ήταν εκεί για να επωφεληθεί του θεάματος. Ήταν, εξάλλου, υπερβολικά αδιάφορος ο ίδιος, για να έχει τη διάθεση να παριστάνει, και όταν ακόμα έμεναν οι δυο τους, τον πλακατζή σύζυγο. Ο Φωσερύ απολαμβάνοντας τα λίγα αυτά λεπτά ανάπαυλας, άπλωνε ηδονικά τα πόδια του μπροστά στη φωτιά, αφήνοντας το βλέμμα του να πλανάται ανάμεσα στο βαρόμετρο και το εκκρεμές. Εκεί που βάδιζε ο Μινιόν, στάθηκε μπροστά στην προτομή του Ποτιέ, την κοίταξε χωρίς να την βλέπει, και ύστερα επέστρεψε μπροστά στο παράθυρο απ' όπου η αυλή ανοιγόταν σαν μαύρη τρύπα. Η βροχή είχε σταματήσει, μια βαθιά ησυχία επικρατούσε, βαριά ακόμα από την πηχτή ζέστη του κοκ και το πύρωμα απ' τις λάμπες του γκαζιού. Κανένας θόρυβος δεν έβγαινε από τα καμαρίνια. Η σκάλα και οι διάδρομοι έμοιαζαν νεκροί. Επικρατούσε μια από αυτές τις αποπνικτικές σιωπές του τέλους πράξης, όταν το φουαγιέ βυθίζεται σ' ένα πνιχτό βουητό, ενώ στη σκηνή ο θίασος ετοιμάζει τον εκκωφαντικό θόρυβο του φινάλε.

«Βρε, τις ηλίθιες!», ακούστηκε ξαφνικά η βραχνιασμένη φωνή του Μπορντενάβ.

Μόλις είχε φτάσει, και είχε ήδη προλάβει να βάλει τις φωνές σε δυο κομπάρσες, που παραλίγο να πέσουν φαρδιές πλατιές επάνω στη σκηνή, γιατί έκαναν χαζομάρες. Όταν είδε τον Μινιόν και τον Φωσερύ, τους φώναξε για να τους δείξει κάτι: ο πρίγκιπας είχε ζητήσει να συγχαρεί προσωπικά την Νανά στο καμαρίνι της κατά τη διάρκεια του διαλείμματος. Καθώς όμως τους οδηγούσε στις θέσεις τους, πέρασε ο σκηνοθέτης, και ο Μπορντενάβ του φώναξε έξαλλος:

«Κοίτα μη σου ξεφύγουν αυτές οι κάργες, η Φερνάντ και η Μαρία!»

Μετά, ηρέμησε κάπως, και προσπαθώντας να ανακτήσει την αξιοπρέπεια μιας πατρικής φιγούρας, σκούπισε το πρόσωπό του μ' ένα μαντίλι και πρόσθεσε:

«Πάω να υποδεχθώ τον Υψηλότατο.»

Η αυλαία έπεσε με παρατεταμένη ομοβροντία χειροκροτημάτων. Κατόπιν, ακολούθησε μαζική φυγή από την μισοσκότεινη σκηνή, καθώς τα φώτα της ράμπας είχαν σβήσει. Οι ηθοποιοί και οι κομπάρσοι βιάζονταν να επιστρέψουν στα καμαρίνια τους, ενώ οι φροντιστές μάζευαν στα γρήγορα τα σκηνικά. Εντωμεταξύ, η Σιμόν και η Κλαρίς είχαν μείνει στο βάθος, συζητώντας χαμηλόφωνα. Στη σκηνή, ανάμεσα σε δυο ατάκες, είχαν κανονίσει μια υπόθεση τους. Η Κλαρίς, έχοντας εξετάσει προσεκτικά το πράγμα, είχε αποφασίσει να πάψει να βλέπει τον Λα Φαλουάζ, ο οποίος δεν αποφάσιζε να την αφήσει για να τα φτιάξει με την Γκαγκά. Η Σιμόν, λοιπόν, θα πήγαινε απλώς να του εξηγήσει ότι δεν ήταν δυνατόν να προσκολλάται σε μια γυναίκα με αυτόν τον τρόπο. Με δυο λόγια, θα διευθετούσε το ζήτημα.

Έτσι, η Σιμόν, μεταμφιεσμένη σε πλύστρα, κατέβηκε τα λιγδιασμένα σκαλιά της στενής γυριστής σκάλας με τους υγρούς τοίχους, που οδηγούσε στο δωμάτιο της θυρωρού. Το δωμάτιο αυτό, τοποθετημένο μεταξύ της σκάλας των καλλιτεχνών και της διοίκησης, κλεισμένο από τα αριστερά και τα δεξιά με μεγάλα τζαμένια διαχωριστικά, έμοιαζε με ένα τεράστιο διαφανές φανάρι, όπου έκαιγαν ζωηρά δυο φλόγες γκαζιού. Μέσα σ' ένα γραμματοκιβώτιο, στοιβάζονταν οι εφημερίδες. Πάνω στο τραπέζι, υπήρχαν ανθοδέσμες, που περίμεναν δίπλα σε βρόμικα πιάτα ξεχασμένα εκεί, και σ' ένα παλιό κορσάζ, του οποίου η θυρωρός επιδιόρθωνε τις κουμπότρυπες. Και μέσα σε αυτό το λερό και ακατάστατο παταράκι, κύριοι του καλού κόσμου, άψογοι και γαντοφορεμένοι, περίμεναν πάνω στις τέσσερις παλιές ψάθινες καρέκλες, με ύφος πειθήνιο και υπομονετικό, γυρνώντας απότομα το κεφάλι κάθε φορά που η κυρία Μπρον κατέβαινε από το θέατρο φέρνοντας απαντήσεις. Είχε μόλις παραδώσει ένα γράμμα *σ'* έναν νεαρό, που έσπευσε να το ανοίξει μέσα στο χολ, κάτω από τη λάμπα γκαζιού, και που χλόμιασε ελαφρώς διαβάζοντας την κλασική και χιλιοδιαβασμένη, στο ίδιο εκείνο σημείο, φράση: «Δεν θα μπορέσω απόψε, αγάπη

μου, έχω κανονίσει». Ο Λα Φαλουάζ καθόταν σε μια από τις καρέκλες του βάθους, ανάμεσα στο τραπέζι και τη σόμπα. Έδειχνε διατεθειμένος να περάσει τη νύχτα εκεί, αν και φαινόταν αμήχανος παρ' όλ' αυτά, και όλο μάζευε τα μακριά του πόδια, καθώς μια ολόκληρη στρατιά από νεογέννητα μαύρα γατάκια δεν σταματούσε να παίζει γύρω του, ενώ η γάτα, καθισμένη στα πισινά της, τον κάρφωνε με τα κίτρινα της μάτια.

«Α, εσείς είστε, δεσποινίς Σιμόν, τι θέλετε, λοιπόν;» ρώτησε η θυρωρός.

Η Σιμόν την παρακάλεσε να καλέσει έξω τον Λα Φαλουάζ. Όμως η κυρία Μπρον δεν μπόρεσε να την εξυπηρετήσει αμέσως. Κάτω από τη σκάλα, μέσα σε κάτι που έμοιαζε με μεγάλη ντουλάπα, διατηρούσε ένα μικρό αναψυκτήριο, όπου οι κομπάρσοι πήγαιναν για να ξεδιψάσουν στα διαλείμματα' είχαν μαζευτεί πέντε έξι παλικαράδες, με τα κουστούμια ακόμα των μασκαράδων της «Μαύρης Μπάλας», διψασμένοι και βιαστικοί, και η κυρία Μπρον είχε αρχίσει να τα χάνει κάπως. Μες στην ντουλάπα αυτή έκαιγε μια λάμπα γκαζιού· υπήρχε ακόμα ένα τραπέζι καλυμμένο μ' ένα φύλλο τσίγκου και κάποια ράφια γεμάτα μισοτελειωμένα μπουκάλια. Όταν άνοιγε κανείς την πόρτα σ' αυτό το καρβουναριό, έβγαινε μια δυνατή μυρωδιά αλκοόλ που ανακατευόταν με τη μυρωδιά απ' τα αποφάγια, από το δωμάτιο της θυρωρού, και το άρωμα των λουλουδιών που ήταν ξεχασμένα στο τραπέζι.

«Λοιπόν, είπε η θυρωρός αφού σέρβιρε τους κομπάρσους, αυτόν τον κοντούλη τον μελαχρινό θέλεις;

— Όχι, καμία σχέση! είπε η Σιμόν. Τον αδύνατο, δίπλα στη σόμπα, που η γάτα του μυρίζει το παντελόνι.»

Και οδήγησε τον Λα Φαλουάζ στο χολ, ενώ οι υπόλοιποι κύριοι περίμεναν καρτερικά, ασφυκτιώντας, μην έχοντας όμως άλλη επιλογή, την ίδια στιγμή που οι μασκαράδες έπιναν πλάι στα σκαλοπάτια της σκάλας, δίνοντας φάπες ο ένας στον άλλον και κάνοντας αστειάκια με την βραχνή φωνή των μεθυσμένων.

Στη σκηνή, ο Μπορντενάβ ήταν έξαλλος με τους φροντιστές που αργούσαν να μαζέψουν τα σκηνικά. Τους κατηγορούσε ότι το έκαναν επίτηδες και ότι ο πρίγκιπας κινδύνευε να φάει κανένα κομμάτι του σκηνικού στο κεφάλι.

«Σπρώξτε! Σπρώξτε!» φώναζε ο αρχηγός της ομάδας.

Τελικά, το πανί του φόντου σηκώθηκε και η σκηνή άδειασε. Ο Μινιόν, που παρατηρούσε τον Φωσερύ, άδραξε την ευκαιρία για να αρχίσει πάλι να τον χτυπάει. Τον γράπωσε στα δυνατά του μπράτσα και φώναξε:

«Πρόσεξε, ντε! Παραλίγο να πέσει πάνω σου αυτό *το* κοντάρι.»

Τον σήκωσε, τον ταρακούνησε και μετά τον απόθεσε πάλι στη γη. Μπροστά στα υστερικά γέλια των φροντιστών, ο Φωσερύ χλόμιασε. Τα χείλη του έτρεμαν και ήταν έτοιμος να επαναστατήσει, ενώ ο Μινιόν του

έκανε τον καλό, δίνοντας του στον ώμο φιλικά χτυπήματα, που τον τσάκιζαν στα δυο, και επαναλάμβανε:

«Είναι που νοιάζομαι για την υγεία σου, κατάλαβες; Αν σου συνέβαινε κάτι, κι εγώ δεν ξέρω τι θα 'κανα!»

Ένας ψίθυρος κυκλοφόρησε: «Ο πρίγκιπας! Ο πρίγκιπας!» Και όλοι έστρεψαν το βλέμμα προς την μικρή πόρτα της πλατείας. Ξεχώριζε μόνο η κυρτή πλάτη του Μπορντενάβ -με τον λαιμό παλαιστή-, που έσκυβε και μετά φούσκωνε πάλι σε μια σειρά δουλοπρεπών χαιρετισμών. Έπειτα, εμφανίστηκε ο πρίγκιπας, ψηλός, εύσωμος, με ξανθή γενειάδα, ροδαλό δέρμα και τη φινέτσα ανθρώπου που αγαπάει τη ζωή· ενώ τα στιβαρά του μέλη τονίζονταν από το άψογο κόψιμο της ρεντικότας του. Από πίσω, ακολουθούσαν ο κόμης Μυφφά και ο μαρκήσιος ντε Σουάρ. Και καθώς αυτή η γωνιά του θεάτρου ήταν σκοτεινή, η εικόνα των τριών τους χανόταν ανάμεσα σε κινούμενες σκιές.

Ο Μπορντενάβ, για να μιλήσει σ' έναν γιο βασίλισσας και μέλλοντα κληρονόμο του θρόνου, είχε πάρει φωνή αρκουδιάρη, μια φωνή τρεμάμενη από ψεύτικη συγκίνηση, και όλο έλεγε:

«Εάν η Αυτού Υψηλότης θέλει να με ακολουθήσει... Η Αυτού Υψηλότης θα ήθελε να περάσει από εδώ... Η Αυτού Υψηλότης καλό θα ήταν να προσέχει τώρα...»

Ο πρίγκιπας, απεναντίας, δεν βιαζόταν καθόλου, και με μεγάλο ενδιαφέρον κοντοστεκόταν να κοιτάξει τους χειρισμούς των φροντιστών. Μόλις είχαν κατεβάσει τα φώτα και αυτή η κρεμάμενη από αλυσίδες ράμπα λαμπών γκαζιού έριχνε στη σκηνή μια φαρδιά φωτεινή γραμμή. Ο Μυφφά ιδίως, που δεν είχε επισκεφθεί ποτέ του τα παρασκήνια ενός θεάτρου, ήταν έκπληκτος και ένιωθε κάποια αδιαθεσία, μια αποστροφή ανάμεικτη με φόβο. Σήκωσε το βλέμμα προς την οροφή της σκηνής και εκεί διέκρινε και άλλες κρεμαστές ράμπες, των οποίων οι προβολείς ήταν χαμηλωμένοι, δημιουργώντας πάνω στη σκηνή ολόκληρους γαλαζωπούς αστερισμούς· και όλα αυτά, ανάμεσα στην υπερκείμενη σιδεριά και καλώδια κάθε μεγέθους, ανάμεσα σε πτυσσόμενες σκάλες και τα πανιά του φόντου, που απλωμένα στον αέρα έμοιαζαν με τεράστια σεντόνια που στεγνώνουν.

«Κατεβάστε!» φώναξε ο αρχιφροντιστής.

Και χρειάστηκε ο ίδιος ο πρίγκιπας να ειδοποιήσει τον κόμη, γιατί ένα πανί άρχιζε να κατεβαίνει. Εγκαθιστούσαν το σκηνικό της τρίτης πράξης, τη σπηλιά στην Αίτνα. Κάποιοι τοποθετούσαν κοντάρια στις επιδαπέδιες υποδοχές, ενώ άλλοι έπαιρναν τους σκελετούς των σκηνικών από τους τοίχους της σκηνής, όπου ήταν ακουμπισμένοι, και τους έδεναν πάνω στα κοντάρια με χοντρά σκηνιά. Στο βάθος, ένας φωτιστής, είχε στερεώσει έναν ορθοστάτη με τον οποίο άναβε τις λάμπες γκαζιού από κόκκινο γυαλί, προκειμένου να δημιουργήσει το φως που υποτίθεται ότι έριχνε το

κυρωμένο σιδηρουργείο του Ηφαίστου. Φαινομενικά επικρατούσε σύγχυση- ένα χάος, όμως, όπου η παραμικρή κίνηση ήταν προγραμματισμένη. Ο υποβολέας, εντωμεταξύ, μέσα στην ατμόσφαιρα αυτή σπουδής, έκανε βόλτες με μικρά βήματα για να ξεμουδιάσει.

«Η Αυτού Υψηλότης με τιμά, έλεγε ο Μπορντενάβ εξακολουθώντας να υποκλίνεται. Το θέατρο δεν είναι μεγάλο, κάνουμε ό,τι μπορούμε... Τώρα, αν η Αυτού Υψηλότης έχει την καλοσύνη να με ακολουθήσει...»

Ο κόμης Μυφφά κατευθυνόταν ήδη προς τον διάδρομο των καμαρινιών. Η απότομη κατηφορική κλίση της σκηνής τον είχε αιφνιδιάσει, και η ανησυχία του οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό σε αυτό το δάπεδο που το ένιωθε ασταθές κάτω από τα πόδια του. Από τις ανοιχτές υποδοχές του δαπέδου μπορούσε κανείς να δει τις λάμπες που έκαιγαν από κάτω, να ακούσει ανθρώπινες φωνές, να νιώσει υπόγεια ρεύματα να ανεβαίνουν, μια ολόκληρη υπόγεια ζωή μέσα στο βαθύ σκοτάδι. Καθώς όμως ανέβαινε, ένα ασήμαντο περιστατικό τον έκανε να σταματήσει. Δυο γυναικούλες, ντυμένες για την Τρίτη πράξη, κουβέντιαζαν κοιτώντας από το ματάκι της αυλαίας. Η μια από αυτές, σκύβοντας προς τα μπρος άνοιγε με τα χέρια της την τρύπα για να βλέπει καλύτερα και έψαχνε μέσα στην πλατεία.

«Τον βλέπω, είπε ξαφνικά. Ποπό! Τι φάτσα!»

Ο Μπορντενάβ, σοκαρισμένος, κρατήθηκε για να μην της δώσει μια κλοτσιά στα πισινά. Ο πρίγκιπας, όμως, χαμογέλασε, χαρούμενος και διασκεδάζοντας απ' αυτό που άκουσε ρίχνοντας ένα βλέμμα τρυφερότητας στη γυναικούλα που δεν έδινε δεκάρα για την Αυτού Υψηλότητα. Εκείνη γελούσε χωρίς να ντρέπεται. Εντωμεταξύ, ο Μπορντενάβ έπεισε τον πρίγκιπα να τον ακολουθήσει. Ο κόμης Μυφφά, ιδρωμένος, έβγαλε το καπέλο του. Αυτό που κυρίως τον ενοχλούσε ήταν ο αποπνικτικός αέρας, πηχτός και υπερβολικά θερμός, εμποτισμένος από μια βαριά μυρωδιά- ήταν αυτή η μυρωδιά των παρασκηνίων, από γκάζι και κόλλα σκηνικών, ανάμεικτη με τη δυσωδία των ακάθαρτων σκοτεινών σημείων και των αμφίβολης υγιεινής εσωρούχων, που τα κορίτσια της κομπαρσαρίας συνήθιζαν να φοράνε. Στον διάδρομο, η ατμόσφαιρα γινόταν ακόμα πιο πνιγηρή. Όξινες οσμές κολόνιας και σαπουνιού κατέβαιναν από τα καμαρίνια καλύπτοντας προς στιγμήν τις δύσοσμες ανάσες. Καθώς περνούσε ο κόμης, σήκωσε το κεφάλι του και έριξε μια ματιά στη σκάλα, σαστισμένος από την ξαφνική ροή φωτός και ζέστης που ένιωθε πάνω στον σβέρκο του. Από ψηλά ακούγονταν θόρυβοι από λεκάνες, γέλια και φωνές, ένας θόρυβος από πόρτες που ανοιγόκλειναν, αφήνοντας γυναικείες μυρωδιές στον αέρα, μόσχο από τα ψιμύθια, ανακατεμένο με την διαπεραστική μυρωδιά γυναικείων μαλλιών. Και δεν σταμάτησε, επιτάχυνε μάλιστα το βήμα του, τρέχοντας σχεδόν, και παίρνοντας μαζί του -στο δέρμα του επάνω-το ρίγος από τη φευγαλέα ματιά που είχε ρίξει στον συναρπαστικό άγνωστο αυτόν κόσμο.

«Περίεργο μέρος, ένα θέατρο, ε;», έλεγε ο μαρκήσιος ντε Σουάρ, με την ικανοποίηση ανθρώπου που βρίσκεται πάλι σπίτι του.

Ο Μπορντενάβ, εντωμεταξύ, έφτασε τελικά στο καμαρίνι της Νανάς, στο βάθος του διαδρόμου. Γύρισε ήρεμα το πόμολο της πόρτας, παραμέρισε και είπε:

«Εάν η Αυτού Υψηλότης έχει την καλοσύνη να περάσει...»

Μια γυναικεία κραυγή έκπληξης ακούστηκε, και είδαν την Νανά, γυμνή μέχρι τη μέση, να κρύβεται πίσω από ένα παραβάν, ενώ η αμπιγιέζ της που την σκούπιζε, έμεινε με την πετσέτα στα χέρια.

«Α! Μα πώς μπαίνεις, έτσι! φώναξε η Νανά πίσω από το παραβάν. Περίμενε, λοιπόν, αφού βλέπεις ότι δεν είμαι ακόμα έτοιμη.

Ο Μπορντενάβ φάνηκε δυσαρεστημένος με αυτήν τη φυγή.

«Έλα τώρα, αγαπητή μου, δεν πειράζει. Μπορείς να βγεις, είπε αυτός. Είναι η Αυτού Υψηλότης εδώ. Μην κάνεις σαν παιδί.»

Και καθώς η Νανά αρνιόταν να εμφανιστεί, ταραγμένη όπως ήταν ακόμα, έχοντας όμως ήδη αρχίσει να γελά, ο Μπορντενάβ πρόσθεσε σε τραχύ, πατρικό τόνο:

«Εάν είναι δυνατόν! Αυτοί οι κύριοι ξέρουν πολύ καλά πώς είναι μια γυναίκα. Δεν πρόκειται να σε φάνε.

— Αυτό δεν είναι βέβαιο», παρατήρησε όλος πνεύμα ο πρίγκιπας.

Όλοι έβαλαν, τότε, τα γέλια· κάτι υστερικά γέλια, για να τον κολακέψουν. Μια παρατήρηση πνευματωδέστατη, πολύ γαλλική, όπως σημείωσε ο Μπορντενάβ. Η Νανά δεν απαντούσε, το παραπέτασμα όμως κουνιόταν: μάλλον είχε αρχίσει να το παίρνει απόφαση. Τότε, ο κόμης, με τα μάγουλα κόκκινα, βάλθηκε να εξετάζει το καμαρίνι. Ήταν ένα τετράγωνο δωμάτιο, πολύ χαμηλοτάβανο, επενδεδυμένο όλο με ένα ανοιχτόχρωμο καφετί ύφασμα. Το παραπέτασμα από το ίδιο ύφασμα ήταν στερεωμένο σε μια μπρούντζινη κρεμάστρα δημιουργώντας στο βάθος κάτι σαν ιδιαίτερο δωμάτιο. Δυο μεγάλα παράθυρα έβλεπαν στην αυλή του θεάτρου, σε τρία μέτρα απόσταση το πολύ από έναν λερό τοίχο, πάνω στον οποίο, μέσα στο σκοτάδι της νύχτας, τα τζάμια πρόβαλλαν κίτρινα φωτεινά τετράγωνα. Ένας μεγάλος ολόσωμος καθρέφτης βρισκόταν απέναντι από μια τουαλέτα από λευκό μάρμαρο, γεμάτη με δεκάδες πεταμένα μπουκαλάκια και κρυστάλλινα δοχεία για τα έλαια, τα αρώματα και τις πούδρες. Ο κόμης πλησίασε στον καθρέφτη και κοιτάχτηκε: ήταν κατακόκκινος, με σταγονίδια ιδρώτα πάνω στο μέτωπό του. Κατέβασε το βλέμμα και στάθηκε μπροστά στην τουαλέτα, όπου η λεκάνη με τα σαπουνόνερα, τα διάσπαρτα μικρά σύνεργα από ελεφαντόδοντο και τα βρεγμένα σφουγγάρια φάνηκαν να του αποσπούν για λίγο την προσοχή. Το ίδιο εκείνο αίσθημα ιλίγγου, που τον είχε καταλάβει στην πρώτη του επίσκεψη στο διαμέρισμα της Νανάς, στη λεωφόρο Ωσμάν, τον κυρίευε και πάλι. Ένιωθε να υποχωρεί

κάτω απ' τα πόδια του το παχύ χαλί του καμαρινιού. Οι φλόγες από τις λάμπες του γκαζιού, που έκαιγαν στην τουαλέτα και τον καθρέφτη, σφύριζαν στα μηλίγγια του. Για μια στιγμή, φοβούμενος ότι θα λιποθυμήσει από την γυναικεία αυτή μυρωδιά, που την ξανάβρισκε ακόμα πιο ζεστή και δέκα φορές εντονότερη μέσα στο χαμηλοτάβανο αυτό δωμάτιο, κάθισε στην άκρη του καπιτονέ ντιβανιού, που υπήρχε ανάμεσα στα δυο παράθυρα. Σηκώθηκε όμως αμέσως, στάθηκε και πάλι δίπλα στην τουαλέτα, και δεν ξανακοίταξε τίποτε άλλο, με το βλέμμα του άδειο, σκεπτόμενος ένα μπουκέτο πολύανθους που είχε κάποτε μαραθεί μέσα στο δωμάτιο του, και εξαιτίας του οποίου είχε κοντέψει να πεθάνει. Όταν οι πολύανθοι μαραίνονταν έβγαζαν μια ανθρώπινη μυρωδιά.

«Κάνε γρήγορα, λοιπόν!» της σφύριξε ο Μπορντενάβ, περνώντας το κεφάλι του πίσω από το παραβάν.

Ο πρίγκιπας, εντωμεταξύ, άκουγε ευγενικά τον μαρκήσιο ντε Σουάρ, ο οποίος είχε πάρει από την τουαλέτα το ποδαράκι του λαγού και εξηγούσε πώς άπλωναν την λιπαρή λευκή κρέμα. Από μια γωνιά, η Σατέν, με το αγνό παρθενικό της πρόσωπο, κοιτούσε τους κυρίους· ενώ η αμπιγιέζ, η κυρία Ζυλ, ετοίμαζε τις κάλτσες και τον χιτώνα της Αφροδίτης. Η κυρία Ζυλ, απροσδιορίστου ηλικίας, είχε δέρμα περγαμηνή και τα αναλλοίωτα χαρακτηριστικά της γεροντοκόρης, που κανείς δεν είδε ποτέ νέα. Η γυναίκα αυτή είχε αποστεγνωθεί μέσα στον πυρακτωμένο αέρα των καμαρινιών, ανάμεσα στους πιο ξακουστούς μηρούς και στήθια του Παρισιού. Φορούσε ένα αιώνιο μαύρο ξεβαμμένο φόρεμα, και πάνω στο επίπεδο και άφυλο μπούστο της ήταν καρφωμένο ένα δάσος από καρφίτσες, στη θέση ακριβώς της καρδιάς.

«Σας ζητώ συγγνώμη, κύριοι, είπε η Νανά παραμερίζοντας το παραβάν, με αιφνιδιάσατε...»

Όλοι έστρεψαν. Δεν είχε καλυφθεί καθόλου, είχε απλώς κουμπώσει ένα μικρό κορσάζ από περκάλι που άφηνε το μισό της στήθος εκτεθειμένο. Όταν οι κύριοι αυτοί είχαν εισβάλει στο δωμάτιο, δεν είχε προλάβει να ξεντυθεί ακόμα, απλώς έβγαζε βιαστικά το κουστούμι της Ταβερνιάρισσας. Από πίσω, απ' την κιλότα της εξείχε ακόμα ένα κομμάτι απ' το πουκάμισό της. Και με τα μπράτσα της γυμνά, τους ώμους γυμνούς, τις ρώγες του στήθους της να φαίνονται, μέσα στην αξιολάτρευτη αυτή φρεσκάδα τής παχουλής ξανθιάς, εξακολουθούσε να κρατά με το ένα χέρι το παραβάν σαν να ήθελε να το τραβήξει πάλι, στο παραμικρό της σάστισμα.

«Πράγματι, με αιφνιδιάσατε, δεν θα τολμούσα όμως..., ψέλλισε, κάνοντας την σαστισμένη· είχε κοκκινίσει στον λαιμό και χαμογελούσε αμήχανα.

— Έλα τώρα, αφού όλοι σε βρίσκουν έκτακτη!» φώναξε ο Μπορντενάβ.

Συνέχισε να παίρνει εκφράσεις αμήχανης και αθώας κόρης, και να ριγεί σαν κάποιος να την γαργαλούσε, ενώ όλο έλεγε:

«Η Αυτού Υψηλότης μού κάνει μεγάλη τιμή... Παρακαλώ την Α. Υ. να με συγχωρέσει, εάν την υποδέχομαι έτσι...

— Εγώ φέρθηκα απρεπώς, είπε ο πρίγκιπας. Δεν μπόρεσα, όμως, κυρία μου, να αντισταθώ στην επιθυμία μου να σας συγχαρώ...»

Τότε εκείνη για να πάει ως την τουαλέτα πέρασε, ήρεμα, ανάμεσα στους κυρίους φορώντας μόνο την κιλότα της, και αυτοί παραμέρισαν. Είχε πολύ αφράτα μεριά και το εσώρουχο φούσκωνε από το πάχος, ενώ συνέχιζε να χαιρετά με ένα συνεσταλμένο χαμόγελο και το στήθος της προτεταμένο. Ξαφνικά, φάνηκε να αναγνωρίζει τον κόμη Μυφφά και του έτεινε φιλικά το χέρι. Μετά, τον μάλωσε που δεν είχε πάει στο δείπνο της. Η Αυτού Υψηλότης καταδέχτηκε να πειράξει τον Μυφφά, που τραύλιζε και ανατρίχιαζε, επειδή είχε αγγίξει για ένα δευτερόλεπτο με το καυτό του χέρι αυτό το μικρό δροσερό χεράκι που μοσχοβολούσε κολόνια. Ο κόμης είχε δειπνήσει πλουσιοπάροχα στου πρίγκιπα, που ήταν καλοφαγάς και καλός πότης. Ήταν και οι δυο τους λίγο μεθυσμένοι. Φέρονταν όμως με ευπρέπεια. Ο Μυφφά για να κρύψει την ταραχή του, σχολίασε απλώς τη ζέστη.

«Θεέ μου, τι ζέστη που έχει εδώ! είπε. Πώς ζείτε αλήθεια, κυρία μου, σε τέτοια θερμοκρασία;»

Και η συζήτηση επρόκειτο να συνεχιστεί πάνω στο ίδιο θέμα, όταν θορυβώδεις φωνές ακούστηκαν πίσω από την πόρτα του καμαρινιού. Ο Μπορντενάβ τράβηξε το πορτάκι από το σιδερόφρακτο άνοιγμα της πόρτας, όπως αυτά που έχουν στα μοναστήρια. Ήταν ο Φοντάν με τον Πρυλλιέρ και τον Μποσκ κρατώντας και οι τρεις τους μπουκάλια στις μασχάλες και ποτήρια στα χέρια. Χτυπούσε την πόρτα και φώναζε ότι ήταν η γιορτή του και ότι κερνούσε σαμπάνια. Η Νανά έριξε ένα ερωτηματικό βλέμμα στον πρίγκιπα. Μα βέβαια, η Α.Υ. δεν θα ήθελε να ενοχλήσει, απεναντίας θα ήταν χαρά της να συμμετάσχει! Ο Φοντάν όμως, χωρίς να περιμένει την άδεια, μπήκε μέσα, ψελλίζοντας και επαναλαμβάνοντας:

«Εγώ όχι χωριάτης, εγώ πληρώνει σαμπάνια...»

Ξαφνικά, κατάλαβε ότι ο πρίγκιπας ήταν εκεί. Σταμάτησε εντελώς, πήρε ένα γελοία επίσημο ύφος και είπε:

«Ο βασιλιάς Δαγοβέρτος βρίσκεται στον διάδρομο και ζητά να τσουγκρίσει το ποτήρι του με την Αυτού Βασιλική Υψηλότητα.»

Ο πρίγκιπας χαμογέλασε και τότε όλοι το βρήκαν αυτό χαριτωμένο. Το καμαρίνι όμως ήταν πολύ μικρό για να τους χωρέσει όλους. Έπρεπε να στοιβαχθούν, η Σατέν και η κυρία Ζυλ στο βάθος, δίπλα στο παραβάν και οι τρεις άνδρες στριμωγμένοι γύρω από την ημίγυμνη Νανά. Οι τρεις ηθοποιοί φορούσαν ακόμα τα κουστούμια της δεύτερης πράξης. Ενώ ο Πρυλλιέρ έβγαζε το καπέλο του τού ελβετού ναυάρχου, που το τεράστιο λοφίο του χτυπούσε στο ταβάνι, ο Μποσκ, με την πορφυρή του χλαμύδα και το τσίγκινο στέμμα του, προσπαθούσε να σταθεί όρθιος πάνω στα αβέβαια

πόδια του μεθύστακα, και χαιρετούσε τον πρίγκιπα ως μονάρχης που δέχεται τον γιο ενός ηγεμόνα ισχυρού γειτονικού κράτους. Τα ποτήρια ήταν γεμάτα και όλοι τσούγκρισαν.

«Πίνω στην Υψηλότητά σας! είπε μεγαλοπρεπώς ο γερο-Μπόσκ.

— Στον στρατό! πρόσθεσε ο Πρυλλιέρ.

— Στην Αφροδίτη!» φώναξε ο Φοντάν.

Ευγενικά, ο πρίγκιπας ύψωνε κάθε φορά το ποτήρι. Περίμενε και μετά χαιρέτησε τρεις φορές, μουρμουρίζοντας:

«Κυρία μου... ναύαρχε... σερ...»

Και το ήπιε μονορούφι. Ο κόμης Μυφφά και ο μαρκήσιος ντε Σουάρ τον μιμήθηκαν. Κανείς δεν αστειευόταν πια: βρίσκονταν στην Αυλή. Κάτω από την πύρινη κάπνα του γκαζιού, το θέατρο γινόταν μια προέκταση της πραγματικότητας, μια σοβαρή φάρσα. Η Νανά, ξεχνώντας ότι ήταν με τα εσώρουχα, και την άκρη του πουκαμίσου της να προεξέχει, έπαιζε την κυρία του κόσμου, τη βασίλισσα Αφροδίτη που άνοιγε τα ιδιαίτερα διαμερίσματα της σε υψηλά ιστάμενα πρόσωπα. Σε κάθε της φράση πρόσθετε «η Αυτού Υψηλότης», υποκλινόταν με απόλυτη σοβαρότητα, φερόταν σ' αυτούς τους μασκαράδες, στον Μποσκ και τον Πρυλλιέρ, σαν να ήταν ο ηγεμόνας και ο υπουργός του. Και κανείς δεν γελούσε μ' αυτό το παράδοξο ανακάτεμα ανθρώπων, ενός πραγματικού πρίγκιπα, κληρονόμου του στέμματος, που έπινε τη σαμπάνια ενός θεατρίνου, νιώθοντας πολύ άνετα μέσα σ' αυτό το καρναβάλι των θεών, σ' αυτή τη μασκαράτα της βασιλείας, ανάμεσα σ' ένα πλήθος από αμπιγιέζ και πόρνες, θεατρίνους, μουζικάντηδες και προαγωγούς. Ο Μπορντενάβ παρασυρμένος από τη σκηνή που εκτυλισσόταν μπροστά του, σκεφτόταν τα χρήματα που θα μπορούσε να βγάλει, εάν η Αυτού Υψηλότητα συμφωνούσε να εμφανιστεί έτσι όπως ήταν στην δεύτερη πράξη της *Ξανθής Αφροδίτης*.

«Λοιπόν, φώναξε παίρνοντας έναν τόνο οικειότητας, τι λέτε να φέρουμε τα κορίτσια μου;»

Η Νανά δεν ήθελε. Και αυτή ακόμα είχε αρχίσει να χαλαρώνει. Ο Φοντάν την είλκυε με την γκροτέσκα μούρη του. Τρίφτηκε πάνω του, κοιτάζοντάς τον με βλέμμα εγκύου γυναίκας που επιθυμεί να γευθεί κάτι βρόμικο, και του είπε ξαφνικά χωρίς επισημότητα:

«Έλα, λοιπόν, χαζέ, βάλε μου κι άλλο!»

Ο Φοντάν γέμισε πάλι τα ποτήρια και όλοι ήπιαν επαναλαμβάνοντας τις ίδιες προπόσεις.

«Στην Αυτού Υψηλότητά!

— Στον στρατό!

— Στην Αφροδίτη!»

Η Νανά όμως απαίτησε σιωπή. Ύψωσε το ποτήρι της πολύ ψηλά και είπε:

«Όχι, όχι, στον Φοντάν!... Ο Φοντάν γιορτάζει! Στον Φοντάν! Στον Φοντάν!»

Κι έτσι τσούγκρισαν για τρίτη φορά και ήπιαν στην υγειά του Φοντάν. Ο πρίγκιπας, που είχε δει ότι η νεαρή γυναίκα έτρωγε τον κωμικό με τα μάτια, υποκλίθηκε και του είπε με την χαρακτηριστική του ευγένεια:

«Κύριε Φοντάν, πίνω στις επιτυχίες σας.»

Εντωμεταξύ, η ρεντινγκότα της Αυτού Υψηλότητας σκούπιζε το μάρμαρο της τουαλέτας που βρισκόταν από πίσω της. Ήταν σαν να βρίσκονταν στο βάθος μιας κρεβατοκάμαρας, μέσα σ' ένα στενό λουτρό, με τους ατμούς από τις λεκάνες και τα σφουγγάρια, το δυνατό άρωμα των ελαίων ανακατεμένο με την υπόξινη μυρωδιά του κρασιού και της σαμπάνιας. Ο πρίγκιπας και ο κόμης Μυφφά, ανάμεσα στους οποίους βρισκόταν εγκλωβισμένη η Νανά, έπρεπε να σηκώνουν τα χέρια για να μην της αγγίζουν τους γοφούς ή το στήθος με την παραμικρή κίνηση. Η κυρία Ζυλ, χωρίς ίχνος ιδρώτα, περίμενε με το άκαμπτο ύφος της, ενώ η Σατέν, έκπληκτη -παρ' όλη την ανηθικότητά της- που έβλεπε έναν πρίγκιπα και διάφορους φρακοφορεμένους κυρίους να τρέχουν μαζί με ένα σωρό μασκαράδες πίσω από μια γυμνή γυναίκα, σκέφτηκε από μέσα της ότι ίσως οι καθωσπρέπει κύριοι να μην είναι και τόσο καθαροί τελικά.

Στον διάδρομο, ακούστηκε το κουδούνι του γερο-Μπαριγιό που πλησίαζε. Όταν εμφανίστηκε στην πόρτα του καμαρινιού, έμεινε άναυδος βλέποντας τους τρεις ηθοποιούς να φοράνε ακόμα τα κουστούμια της δεύτερης πράξης.

«Ω! Κύριοι, κύριοι, σας παρακαλώ, βιαστείτε, ψέλλισε... Μόλις χτύπησε το κουδούνι στο φουαγιέ του κοινού.

— Και λοιπόν; είπε ήρεμα ο Μπορντενάβ, το κοινό θα περιμένει.»

Έτσι οι ηθοποιοί ανέβηκαν να ντυθούν, καθώς τα μπουκάλια είχαν αδειάσει, και αφού υποκλίθηκαν άλλη μια φορά. Ο Μποσκ έβγαλε τη γενειάδα του γιατί την είχε μουσκέψει με σαμπάνια, και ξαφνικά, πίσω από το αξιοσέβαστο αυτό μούσι, ξεπετάχτηκε ο μεθύστακας με το μπλαβό και ταλαιπωρημένο πρόσωπο του γέρου ηθοποιού που το 'χει ρίξει στο ποτό. Από την αρχή της σκάλας, ακουγόταν να λέει στον Φοντάν με φωνή μεθύστακα, αναφερόμενος στον πρίγκιπα:

«Ε; Τον εντυπωσίασα!»

Στο καμαρίνι είχαν απομείνει η Αυτού Υψηλότης, ο κόμης και ο μαρκήσιος. Ο Μπορντενάβ είχε απομακρυνθεί με τον Μπαριγιό, στον οποίο συνέστησε να μη χτυπήσει το κουδούνι, προτού ειδοποιήσει την Κυρία.

«Κύριοι, μου επιτρέπετε;», ρώτησε η Νανά, αρχίζοντας να βάφει τα χέρια και το πρόσωπό της, που τα περιποιόταν ιδιαιτέρως για το γυμνό της τρίτης πράξης.

Ο πρίγκιπας κάθισε στο ντιβάνι με τον μαρκήσιο ντε Σουάρ. Μόνο ο

κόμης Μυφφά έμεινε όρθιος. Τα δυο ποτήρια σαμπάνιας, μέσα σε αυτήν την αποπνικτική ζέστη, τον είχαν μεθύσει ακόμα περισσότερο. Η Σατέν, βλέποντας τους κυρίους να κλείνονται στο δωμάτιο με τη φίλη της, θεώρησε ότι όφειλε από διακριτικότητα να κρυφτεί πίσω απ' το παραβάν. Και περίμενε εκεί, καθισμένη πάνω σε μια κασέλα, βαριεστημένη που έπρεπε να μένει ακίνητη, ενώ η κυρία Ζυλ πηγαινοερχόταν ήρεμα, χωρίς να λέει λέξη, χωρίς να ρίξει ματιά.

«Ερμηνεύσατε έξοχα το κομμάτι σας», είπε ο πρίγκιπας.

Και η συζήτηση άρχισε, με μικρές όμως φράσεις που διακόπτονταν από σιωπές. Η Νανά δεν μπορούσε να απαντήσει. Αφού αλείφτηκε με κολντ-κρημ στα χέρια και στο πρόσωπό της, άπλωσε μετά με μια άκρη της πετσέτας την λιπαρή λευκή κρέμα. Για μια στιγμή, σταμάτησε να κοιτιέται στον καθρέφτη, χαμογέλασε ρίχνοντας ένα βλέμμα στον πρίγκιπα, και χωρίς ν' αφήσει την λιπαρή κρέμα, μουρμούρισε:

«Η Αυτού Υψηλότης με κακομαθαίνει».

Ήταν περίπλοκο αυτό που έκανε, και ο μαρκήσιος ντε Σουάρ την παρατηρούσε δείχνοντας να απολαμβάνει εκστατικός το θέαμα. Είπε με τη σειρά του.

«Η ορχήστρα, δεν θα μπορούσε να σας συνοδεύει πιο σιγά; Είναι ασυγχώρητο έγκλημα να καλύπτει έτσι τη φωνή σας.»

Αυτή τη φορά, η Νανά δεν γύρισε καν. Πήρε το κοκαλάκι του λαγού και το πέρασε ελαφρώς, πολύ προσεκτικά, πάνω απ' το πρόσωπό της· είχε γύρει τόσο πολύ πάνω στην τουαλέτα, ώστε η λευκή καμπύλη της κιλότας της τσιτώθηκε πεταχτή, με την ακρούλα του πουκαμίσου να ξεχωρίζει. Καθώς όμως θέλησε να δείξει ότι εκτίμησε τη φιλοφρόνηση του γέρου, κουνήθηκε ταλαντεύοντας τους γοφούς της.

Επικράτησε ησυχία. Η κυρία Ζυλ παρατήρησε ένα σχίσιμο στο δεξί πόδι της κιλότας. Πήρε μια καρφίτσα πάνω απ' την καρδιά της και για λίγο παρέμεινε πεσμένη στα γόνατα, ασχολούμενη με τον μηρό της Νανάς, ενώ η νεαρή γυναίκα, χωρίς να δείχνει ότι αντιλαμβάνεται την παρουσία της, έβαζε πούδρα ρυζιού, αποφεύγοντας προσεκτικά να καλύψει τα μήλα της. Όταν όμως ο πρίγκιπας της είπε ότι όλη η Αγγλία θα την χειροκροτούσε αν ερχόταν να τραγουδήσει στο Λονδίνο, έστρεψε για ένα δευτερόλεπτο και γέλασε ευγενικά, με το αριστερό της μάγουλο κατάλευκο μέσα σ' ένα σύννεφο πούδρας. Μετά, σοβάρεψε ξαφνικά· ήταν η ώρα για να βάλει το κοκκινάδι. Πλησίασε και πάλι τον καθρέφτη, βούτηξε το δάχτυλο της σ' ένα βαζάκι κι έβαλε το κοκκινάδι κάτω από τα μάτια, απλώνοντας το απαλά μέχρι τους κροτάφους. Οι κύριοι σιώπησαν, γεμάτοι σεβασμό.

Ο κόμης Μυφφά δεν είχε ακόμα ανοίξει το στόμα του. Δεν μπορούσε να σταματήσει να σκέφτεται τη νιότη του. Το παιδικό του δωμάτιο ήταν παγερό. Αργότερα, στα δεκαέξι του χρόνια, όταν κάθε βράδυ καληνύχτιζε

τη μητέρα του, έφερνε ως τον ύπνο του την παγερότητα αυτού του φιλιού. Μια μέρα, περνώντας μπροστά από μια μισάνοιχτη πόρτα είχε αντικρίσει μια υπηρέτρια που πλενόταν και αυτή υπήρξε η μοναδική ανάμνηση που τον αναστάτωσε από την εφηβεία του ως τον γάμο του. Κατόπιν, με τη γυναίκα του βρήκε την απαράκαμπτη υπακοή στα συζυγικά τους καθήκοντα· ο ίδιος όμως ένιωθε ένα είδος θρησκόληπτης αποστροφής προς αυτά τα πράγματα. Μεγάλωνε έτσι, γερνούσε, αγνοώντας τη σάρκα, προσηλωμένος σε αυστηρές θρησκευτικές πρακτικές, με κανόνες και νόμους, πάνω στους οποίους είχε ρυθμίσει τη ζωή του. Και, ξάφνου, βρισκόταν μέσα στο καμαρίνι αυτής της ηθοποιού, μπροστά σε αυτήν την γυμνή κοπέλα. Αυτός, που δεν είχε δει ποτέ του την κόμισσα Μυφφά ούτε καν να περνάει την καλτσοδέτα της, βρισκόταν τώρα να παρατηρεί την τουαλέτα μιας γυναίκας στις παραμικρές της λεπτομέρειες, μέσα *σ'* έναν σωρό από δοχεία και λεκάνες, και σε μια τόσο έντονη, λιγωτική μυρωδιά. Όλο του το είναι επαναστατούσε, τον φόβιζε το γεγονός ότι η Νανά είχε αρχίσει εδώ και κάποιο καιρό να τον κυριεύει αργά: του θύμιζε τις ιστορίες δαιμονισμού, απ' τις οποίες έβριθαν τα χρηστά αναγνώσματα, με τα οποία είχε γαλουχηθεί στην παιδική του ηλικία. Πίστευε στον διάβολο. Η Νανά ήταν, κατά κάποιον απροσδιόριστο τρόπο, ο διάβολος, με το γέλιο και το στήθος και τα οπίσθια της, που φούσκωναν από ακολασία. Ορκιζόταν όμως να φανεί δυνατός. Ήξερε πώς να προστατευθεί.

«Λοιπόν, κανονίστηκε, είπε ο πρίγκιπας, πολύ άνετος, πάνω στο ντιβάνι, θα έρθετε του χρόνου στο Λονδίνο και θα σας κάνουμε μια τέτοια υποδοχή που δεν θα θέλετε να επιστρέψετε ποτέ ξανά στην Γαλλία... Ορίστε, αγαπητέ κόμη, δεν δίνετε στις ωραίες γυναίκες σας τη σημασία που τους πρέπει, και θα σας τις κλέψουμε τελικά όλες.

— Αυτό δεν τον απασχολεί ποσώς, μουρμούρισε χαιρέκακα ο μαρκήσιος ντε Σουάρ, που η απουσία ξένων τον είχε κάνει πιο τολμηρό. Ο κόμης είναι η ενσάρκωση της αρετής.»

Ακούγοντας να γίνεται λόγος για την αρετή του, η Νανά τον κοίταξε τόσο περίεργα, που ο Μυφφά ένιωσε έντονη δυσαρέσκεια. Αμέσως μετά όμως, η αντίδραση του αυτή τον παραξένεψε, και θύμωσε με τον ίδιο του τον εαυτό. Γιατί η ιδέα ότι ήταν ενάρετος τον έφερνε σε δύσκολη θέση μπροστά σε αυτήν την κοπέλα; Θα την κατανικούσε σίγουρα. Τότε, η Νανά πήγε να πιάσει ένα πινέλο και της έπεσε. Και καθώς έσκυψε για να το πιάσει, έτρεξε κι εκείνος να την προλάβει, και οι ανάσες τους συναντήθηκαν: τα λυτά μαλλιά της Αφροδίτης κύλησαν μέσα στα χέρια του, και ένιωσε μια ηδονή ανάμεικτη με τύψεις· την ηδονή εκείνη του πιστού καθολικού, που ο φόβος της κόλασης τον ωθεί σαν βουκέντρα στην αμαρτία.

Εκείνη τη στιγμή, ακούστηκε η φωνή του γερο-Μπαριγιό να υψώνεται πίσω από την πόρτα.

«Κυρία, μπορώ να χτυπήσω το κουδούνι; Ο κόσμος ανυπομονεί στην αίθουσα.

— Σε λίγο», απάντησε ήρεμα η Νανά.

Είχε βουτήξει το πινέλο μέσα σ' ένα βαζάκι με μαύρη μπογιά. Μετά, κολλώντας το πρόσωπό της στον καθρέφτη, έκλεισε το αριστερό της μάτι και πέρασε απαλά το πινέλο ανάμεσα στα βλέφαρα. Ο Μυφφά, πίσω της, κοιτούσε. Την κοιτούσε μες τον καθρέφτη, με τους στρογγυλούς της ώμους και τον κόρφο της να βυθίζεται σε μια ροδαλή σκιά. Και όσο και να προσπαθούσε, δεν κατάφερνε να αποστρέψει το βλέμμα από αυτό το πρόσωπο, που το μισόκλειστο μάτι έκανε να δείχνει τόσο προκλητικό, σαν λιγωμένο από τον πόθο, με τα λακκάκια στα μάγουλα. Όταν έκλεισε και το δεξί της μάτι για να περάσει πάλι το πινέλο, ο κόμης κατάλαβε ότι πλέον της ανήκε.

«Κυρία, φώναξε, πάλι η λαχανιασμένη φωνή του κράχτη, χτυπούν τα πόδια, θα σπάσουν τα καθίσματα... Μπορώ να χτυπήσω το κουδούνι;

— Αμάν, πια! είπε η Νανά ανυπόμονα. Χτύπα, αν θέλεις! Σκασίλα μου, εγώ δεν είμαι έτοιμη, ας περιμένουν.»

Ηρέμησε και πρόσθεσε, μ' ένα χαμόγελο, γυρνώντας προς τους κυρίους:

«Πράγματι, ούτε ένα λεπτό δεν μπορεί να κουβεντιάσει κανείς.»

Το πρόσωπο και τα χέρια της ήταν έτοιμα. Πρόσθεσε, με το δάκτυλο δυο φαρδιές γραμμές κοκκινάδι πάνω στα χείλη. Ο κόμης Μυφφά αναστατώθηκε, τότε, ακόμα περισσότερο· του ασκούσαν μια διεστραμμένη γοητεία οι πούδρες και τα ψιμύθια, παραδομένος σ' έναν αφύσικο πόθο του φτιασιδωμένου αυτού νεανικού κάλλους, με το στόμα υπερβολικά κόκκινο, το πρόσωπο αφύσικα λευκό και τα μάτια μεγαλωμένα από μαύρες γραμμές, φλογερά, σαν να πέθαιναν από έρωτα. Εντωμεταξύ, η Νανά πέρασε για μια στιγμή πίσω απ' το παραβάν για να φορέσει τις κάλτσες του κουστουμιού της, αφού έβγαλε την κιλότα της. Στη συνέχεια, ήρεμη και χωρίς ίχνος ντροπής, πήγε στην κυρία Ζυλ για να της ξεκουμπώσει το μικρό της περκάλινο κορσάζ, απλώνοντας τα χέρια, ενώ αυτή της περνούσε τα κοντά μανίκια του μανδύα.

«Γρήγορα, γιατί έχουν εκνευριστεί!» μουρμούρισε.

Ο πρίγκιπας με τα μάτια μισόκλειστα ακολούθησε, ως γνώστης, τις στρογγυλές γραμμές του στήθους της, ενώ ο μαρκήσιος ντε Σουάρ ένευσε άθελα του με το κεφάλι. Ο Μυφφά για να μη βλέπει άλλο, κοίταξε το χαλί. Η Αφροδίτη, άλλωστε, ήταν έτοιμη: φορούσε μόνο αυτό το λεπτό ύφασμα στους ώμους. Η κυρία Ζυλ γυρνούσε ολόγυρα της σαν μικροκαμωμένη ξύλινη κούκλα, με αδειανό γυάλινο βλέμμα· κι όλο έπαιρνε, ζωηρά, καρφίτσες από το ανεξάντλητο απόθεμα της πελότας που είχε στο μέρος της καρδιάς, και στερέωνε τον μανδύα της Αφροδίτης, αγγίζοντας με τ' απο-

στεγνωμένα της χέρια την αφράτη αυτή γυμνή σάρκα, χωρίς την παραμικρή συγκίνηση, και σαν αδιάφορη για το φύλο της.

«Να 'μαι, έτοιμη!» είπε η νεαρή γυναίκα, ρίχνοντας μια τελευταία ματιά στον καθρέφτη.

Ο Μπορντενάβ εμφανίστηκε πάλι, ανήσυχος, λέγοντας ότι η τρίτη πράξη είχε ήδη ξεκινήσει.

«Λοιπόν! Πάω, συνέχισε αυτή. Σιγά το πράμα! Αφού πάντα εγώ περιμένω τους άλλους.»

Οι κύριοι βγήκαν απ' το καμαρίνι. Δεν αποχώρησαν όμως· ο πρίγκιπας είχε εκδηλώσει την επιθυμία να παραστεί στην τρίτη πράξη από τα καμαρίνια. Όταν έμεινε μόνη η Νανά, φάνηκε έκπληκτη, περιφέροντας το βλέμμα της στον χώρο.

«Πού πήγε, λοιπόν;» ρώτησε.

Έψαχνε την Σατέν. Όταν την βρήκε τελικά να περιμένει καθισμένη πάνω στην κασέλα, πίσω απ' το παραβάν, η Σατέν της απάντησε ήρεμα:

«Μα δεν ήθελα να σ' ενοχλήσω μ' όλους αυτούς τους άντρες!»

Και πρόσθεσε ότι θα έφευγε. Η Νανά όμως την εμπόδισε. Τι χαζή που ήταν! Αφού ο Μπορντενάβ είχε συμφωνήσει να την πάρει στον θίασο! Θα το κανόνιζαν αυτό μετά την παράσταση. Ήταν πολύ περίπλοκα όλα αυτά, δεν ήταν ο κόσμος της αυτός. Παρ' όλ' αυτά παρέμεινε.

Καθώς ο πρίγκιπας κατέβαινε την μικρή ξύλινη σκάλα, ένας περίεργος θόρυβος, πνιχτές βρισιές, ποδοπατήματα από πάλη, ξέσπασαν από την άλλη πλευρά της σκηνής. Κάτι είχε συμβεί που είχε τρομάξει τους ηθοποιούς ενώ περίμεναν την ατάκα τους. Εδώ και κάποια ώρα, ο Μινιόν είχε αρχίσει πάλι να αστειεύεται γεμίζοντας τον Φωσερού θωπείες. Είχε επινοήσει ένα νέο παιχνίδι: του έδινε τσιμπιές στη μύτη για να κρατάει, όπως έλεγε, τις μύγες μακριά. Και, ξαφνικά, ο Μινιόν, παρασυρμένος από την επιτυχία του και υποχωρώντας σε άλλη μια ευφάνταστη ιδέα του, έδωσε στον δημοσιογράφο ένα χαστούκι, ένα πραγματικό και δυνατό χαστούκι. Αυτήν τη φορά, το είχε παρακάνει: ο Φωσερού δεν μπορούσε μπροστά στον κόσμο να υπομείνει γελώντας ένα τέτοιο σκαμπίλι. Οι δυο άνδρες, χωρίς να υποκρίνονται πλέον, χλομοί και με το πρόσωπο γεμάτο μίσος, χίμηξαν ο ένας πάνω στον άλλον. Κυλιόντουσαν κάτω, πίσω από έναν ορθοστάτη, αποκαλώντας ο ένας τον άλλον «νταβατζή».

«Κύριε Μπορντενάβ! Κύριε Μπορντενάβ!» έτρεξε να φωνάξει ο σκηνοθέτης φοβισμένος.

Ο Μπορντενάβ τον ακολούθησε αφού ζήτησε συγγνώμη από τον πρίγκιπα. Όταν είδε τον Φωσερού και τον Μινιόν να κυλιούνται στο πάτωμα, έκανε άθελα του μια κίνηση δυσαρέσκειας. Ωραία στιγμή είχαν διαλέξει, με την Αυτού Υψηλότητα να περιμένει στην άλλη πλευρά του σκηνικού, άσε που μπορούσαν να ακουστούν και μέσα στην αίθουσα! Και σαν να μην

έφτανε αυτό, κατέφτασε και η Ροζ Μινιόν, λαχανιασμένη, τη στιγμή ακριβώς που έπρεπε να κάνει την είσοδο της στη σκηνή. Ο Ήφαιστος της έδωσε την ατάκα, όμως η Ροζ είχε μείνει άναυδη, βλέποντας τον σύζυγο και τον εραστή της να σέρνονται στα πόδια της, προσπαθώντας να πνίξει ο ένας τον άλλον, να κυλιούνται κάτω με τα μαλλιά ανάκατα και τη ρεντικότα άσπρη από τη σκόνη. Επιπλέον, την εμπόδιζαν να περάσει· πράγματι, ένας φροντιστής είχε προλάβει τελευταία στιγμή το καπέλο του Φωσερύ, προτού πεταχτεί αυτό το άτιμο στη σκηνή, ενώ πάλευαν. Εντωμεταξύ, ο Ήφαιστος αυτοσχεδίαζε, για να διασκεδάσει το κοινό, και της έδωσε πάλι την ατάκα. Η Ροζ, ακίνητη, εξακολουθούσε να κοιτάζει τους δυο άνδρες.

«Εσύ μην κοιτάς! της ψιθύρισε έξαλλος ο Μπορντενάβ στον λαιμό. Πήγαινε! Βγες, σου λέω!... Δεν είναι δική σου δουλειά! Θα χάσεις την είσοδο σου!»

Την έσπρωξε, και η Ροζ, περνώντας πάνω από τα σώματα, βρέθηκε στη σκηνή, στη λάμψη του προσκηνίου, μπροστά στο κοινό. Δεν καταλάβαινε γιατί ήταν κατάχαμα και πάλευαν. Τρέμοντας και με το κεφάλι της να βουίζει, προχώρησε προς τη ράμπα, χαμογελωντας σαν ερωτευμένη Άρτεμη· και είπε την πρώτη φράση του ντουέτου της, με μια φωνή τόσο θερμή, που το κοινό την αποθέωσε. Συνέχιζαν, βέβαια, να φτάνουν στ' αυτιά της τα υπόκωφα χτυπήματα των δυο ανδρών πίσω από το σκηνικό. Είχαν φτάσει ως τα πλάγια της σκηνής. Ευτυχώς, η μουσική κάλυπτε τον θόρυβο απ' τις κλοτσιές που έδιναν στις κουΐντες.

«Για τ' όνομα του Θεού! φώναξε αγανακτισμένος ο Μπορντενάβ, όταν τελικά κατάφερε να τους χωρίσει. Δεν μπορείτε να πλακωθείτε σπίτια σας; Το ξέρετε ότι δεν μου αρέσουν αυτά... Εσύ, Μινιόν, θα μου κάνεις τη χάρη να μείνεις εδώ, από αυτήν την πλευρά της σκηνής. Κι εσένα Φωσερύ σε πετάω έξω, έτσι και τολμήσεις να κουνηθείς από την απέναντι πλευρά... Εντάξει; Συνεννοηθήκαμε; Απ' τη μια μεριά κι απ' την άλλη, ειδάλλως θα απαγορεύσω στην Ροζ να σας ξαναφέρει.»

Όταν γύρισε στον πρίγκιπα, αυτός θέλησε να πληροφορηθεί τι είχε συμβεί.

«Ω, τίποτα σπουδαίο», μουρμούρισε ο Μπορντενάβ με ήρεμο ύφος.

Η Νανά, όρθια, τυλιγμένη στη γούνα της, περίμενε να κάνει την είσοδο της κουβεντιάζοντας με τους κυρίους. Ο κόμης Μυφφά είχε επιστρέψει για να ρίξει μια ματιά στη σκηνή, ανάμεσα σε δυο κουΐντες· ένα νεύμα όμως του σκηνοθέτη του έδωσε να καταλάβει ότι έπρεπε να πατάει απαλά. Μια θερμή ησυχία κατέβαινε από την οροφή της σκηνής. Κατά διαστήματα σταματούσαν ορισμένοι στα παρασκήνια, που φωτίζονταν από έντονες λωρίδες φωτός, έλεγαν κάτι χαμηλόφωνα και μετά έφευγαν πάλι στις μύτες των ποδιών τους. Ο υπεύθυνος για το γκάζι ήταν στη θέση του, πλάι στο περίπλοκο σύστημα των στροφίγγων. Ένας πυροσβέστης, ακουμπι-

σμένος σ' ένα μεταλλικό στήριγμα, προσπαθούσε να δει τεντώνοντας τον λαιμό του. Ενώ, ψηλά πάνω, στον πάγκο του, ο υπεύθυνος της κουρτίνας περίμενε, με βαριεστημένο ύφος, αδιαφορώντας για το έργο, σε μόνιμη αναμονή του κουδουνιού που θα του έδινε το σήμα για να τραβήξει τα σκοινιά. Και, μέσα σε αυτήν την ασφυκτική ατμόσφαιρα, στα ποδοβολητά και τους ψιθύρους, η φωνή των ηθοποιών έφτανε ως τ' αυτιά τους παράξενη, υπόκωφη, μια φωνή απρόσμενα επιτηδευμένη. Και μετά, πιο μακριά, πέρα από τους συγκεχυμένους ήχους της ορχήστρας, ακουγόταν σαν μια τεράστια ανάσα η αίθουσα να αναπνέει, με την πνοή της να φουσκώνει κατά στιγμές και να ξεσπά σε ψίθυρους, γέλια και χειροκροτήματα. Ένιωθες το κοινό, χωρίς να το βλέπεις, ακόμα και σιωπηλό.

«Μα, από κάπου μπάζει, είπε απότομα η Νανά, τραβώντας τις άκρες της γούνας της πάνω της. Για κοίτα, Μπαριγιό. Είμαι σίγουρη ότι κάποιος έχει ανοίξει κάποιο παράθυρο... Μα την αλήθεια, θα πουντιάσουμε εδώ!»

Ο Μπαριγιό της ορκίστηκε ότι τα είχε όλα σφαλίσει ο ίδιος. Ίσως υπήρχαν κάποια σπασμένα τζάμια. Οι ηθοποιοί παραπονούνταν μονίμως για τα ρεύματα αέρα. Μέσα στη βαριά ζέστη του γκαζιού υπήρχαν πάντα και κάποιες ριπές κρύου: σωστή εστία για πνευμονίες, όπως έλεγε και ο Φοντάν.

«Να σε δω και σένα με ανοιχτό ντεκολτέ, μέσα σ' αυτό το κρύο, συνέχισε η Νανά που είχε θυμώσει.

— Σιωπή!» μουρμούρισε ο Μπορντενάβ.

Στη σκηνή, η Ροζ χρωμάτιζε με τόση λεπτότητα μια πρόταση από το ντουέτο της, που οι επευφημίες δεν άργησαν να καλύψουν την ορχήστρα. Η Νανά σώπασε, το πρόσωπό της σοβάρεψε. Εντωμεταξύ ο κόμης περιπλανιόταν σ' έναν διάδρομο, όταν ο Μπαριγιό τον σταμάτησε για να τον προειδοποιήσει ότι, εάν συνέχιζε, κινδύνευε να γίνει ορατός από τη σκηνή. Μπορούσε να δει λοξά το πίσω μέρος απ' τις κουΐντες, που ήταν στερεωμένες με ένα παχύ στρώμα από παλιές αφίσες, καθως και μια γωνιά της σκηνής, τη σπηλιά της Αίτνας, σκαμμένη μέσα σ' ένα αρχυρωρυχείο, και το σιδηρουργείο του Ηφαίστου, στο βάθος. Καθώς είχαν κατεβάσει τις κρεμαστές ράμπες, η ασημόσκονη που είχαν απλώσει παντού με χοντρές πινελιές έδειχνε να φλέγεται. Ορθοστάτες με μπλε και κόκκινα γυαλιά δημιουργούσαν, σε μια μελετημένη αντίθεση, την εντύπωση θράκας· ενώ στο βάθος, είχαν εγκαταστήσει επιδαπέδιες ράμπες για να κάνουν ανάγλυφη μια γραμμή από μαύρους βράχους. Κι εκεί, πάνω σ' ένα ελαφρώς κατηφορικό εκκύκλημα, μέσα σε αυτές τις στάλες φωτός, που έμοιαζαν με λαμπιόνια πάνω στο γρασίδι μια νύχτα πανηγυριού, ήταν καθισμένη η γηραιά κυρία Ντρουάρ, που έκανε την Ήρα, και περίμενε, τυφλωμένη από το φως και μισοκοιμισμένη, την είσοδο της.

Επακολούθησε αναστάτωση. Η Σιμόν που άκουγε μια ιστορία της Κλαρίς είπε δυνατά άθελα της:

«Για δες! Η Τρικόν!»

Ήταν πράγματι η Τρικόν, με τα μπουκλάκια της και τους αριστοκρατικούς της τρόπους δικομανούς κόμισσας. Όταν αντίκρισε την Νανά, προχώρησε κατευθείαν προς το μέρος της.

«Όχι, είπε αυτή, αφού αντάλλαξαν λίγες κουβέντες. Όχι τώρα.»

Η γηραιά κυρία έμεινε σοβαρή. Ο Πρυλλιέρ, περνώντας, της έδωσε το χέρι. Δυο μικρές κομπάρσες την κοιτούσαν με θαυμασμό και συγκίνηση. Αυτή, φάνηκε για λίγο διστακτική. Μετά, κάλεσε με μια κίνηση την Σιμόν και ξανάρχισαν να ανταλλάσσουν κάποιες σύντομες κουβέντες.

«Εντάξει, είπε εντέλει η Σιμόν. Σε μισή ώρα.»

Και καθώς επέστρεφε στο καμαρίνι της, η κυρία Μπρον, που έκοβε πάλι βόλτες με τα γράμματα, της παρέδωσε ένα. Ο Μπορντενάβ, χαμηλώνοντας τη φωνή, κατηγορούσε έξαλλος τη θυρωρό που άφησε την Τρικόν να περάσει· μα, αυτήν τη γυναίκα! Και το συγκεκριμένο βράδυ! Ήταν αγανακτισμένος, εξαιτίας της Αυτού Υψηλότητος. Η κυρία Μπρον που δούλευε τριάντα χρόνια στο θέατρο, του απάντησε ξινά. Και πού να το ήξερε αυτή; Η Τρικόν είχε πάρε-δώσε με όλες τις κυρίες. Ο κύριος διευθυντής την έχει συναντήσει τουλάχιστον είκοσι φορές χωρίς να πει τίποτα. Και ενώ ο Μπορντενάβ έβριζε μέσα απ' τα δόντια του, η Τρικόν, αμέριμνη, παρατηρούσε επίμονα τον πρίγκιπα, σα γυναίκα που καταλαβαίνει έναν άντρα με μια ματιά. Ένα μειδίαμα φώτιζε το κιτρινωπό της πρόσωπο. Μετά, αποχώρησε με αργό βήμα, ανάμεσα σε όλες αυτές τις αξιοσέβαστες κυρίες.

«Λοιπόν, αμέσως μετά, έτσι;» γύρισε και είπε στην Σιμόν.

Η Σιμόν φάνηκε ιδιαιτέρως ενοχλημένη. Το γράμμα προερχόταν από έναν νεαρό κύριο, στον οποίο είχε υποσχεθεί να περάσουν μαζί το βράδυ. Έδωσε στην κυρία Μπρον ένα κακογραμμένο σημείωμα: «Δεν θα μπορέσω απόψε, αγάπη μου, είμαι πιασμένη». Αυτό όμως δεν την καθησύχασε· ίσως ο νεαρός να την περίμενε ούτως ή άλλως. Καθώς δεν έπαιζε στην τρίτη πράξη, θέλησε να φύγει αμέσως. Έτσι, παρακάλεσε την Κλαρίς να πάει να δει, καθώς η τελευταία δεν θα έβγαινε στη σκηνή πριν από το τέλος της τρίτης πράξης. Κι έτσι κατέβηκε, ενώ η Σιμόν ανέβηκε για λίγο στο κοινό τους καμαρίνι.

Κάτω, στο αναψυκτήριο της κυρίας Μπρον, ένας κομπάρσος που έπαιζε τον Πλούτωνα, έπινε μόνος, τυλιγμένος σ' ένα μεγάλο κόκκινο φόρεμα με χρυσές φλόγες. Πρέπει να έκανε χρυσές δουλειές η θυρωρός, γιατί η μικρή αυτή κάβα, κάτω από τη σκάλα, ήταν μέσα στην υγρασία από τα απόνερα των πλυμένων ποτηριών. Η Κλαρίς ανασήκωσε τον μανδύα της Ίριδας που φορούσε και σερνόταν πάνω στα γλιστερά σκαλοπάτια. Σταμάτησε με προφύλαξη και αρκέστηκε να τεντώσει τον λαιμό της, από το γύρισμα της σκάλας, για να ρίξει μια ματιά μέσα στο δωματιάκι της θυρω-

ρου. Είχε φερθεί έξυπνα, διότι αυτός ο βλάκας ο Λα Φαλουάζ ήταν πράγματι ακόμα εκεί, στην ίδια καρέκλα, ανάμεσα στο τραπέζι και τη σόμπα. Είχε κάνει ότι έφευγε μπροστά στην Σιμόν αλλά είχε ξαναγυρίσει. Το δωμάτιο παρέμενε γεμάτο καθωσπρέπει γαντοφορεμένους κυρίους, που κάθονταν με πειθήνιο και υπομονετικό ύφος. Όλοι περίμεναν, κοιτώντας ο ένας τον άλλον σοβαρά. Πάνω στο τραπέζι είχαν απομείνει μόνο τα βρόμικα πιάτα, καθώς η κυρία Μπρον είχε ήδη μοιράσει και τις τελευταίες ανθοδέσμες· μόνο ένα τριαντάφυλλο είχε παραπέσει και τώρα μαραινόταν δίπλα στην μαύρη γάτα, η οποία είχε κουλουριαστεί, ενω τα γατάκια έτρεχαν σαν τρελά και πηδούσαν με μανία ανάμεσα στα πόδια των κυρίων. Η Κλαρίς για μια στιγμή θέλησε να πετάξει τον Λαφαλουάζ έξω. Το αποκορύφωμα ήταν ότι αυτός ο κρετίνος δεν αγαπούσε τα ζώα κι όλο μάζευε τους αγκώνες του, για να μην αγγίξει τη γάτα.

«Πρόσεξε μη σε δαγκώσει!» του είπε ο Πλούτωνας που ήταν πλακατζής, καθώς ανέβαινε τις σκάλες, σκουπίζοντας το στόμα του με το πάνω μέρος του χεριού του.

Τότε, η Κλαρίς εγκατέλειψε την ιδέα να κάνει σκηνή στον Λα Φαλουάζ. Είχε δει την κυρία Μπρον να παραδίδει το σημείωμα στον νεαρό θαυμαστή της Σιμόν. Αυτός το είχε πάρει και το διάβασε κάτω από τη λάμπα γκαζιού: «Δεν θα μπορέσω απόψε, αγάπη μου, έχω κανονίσει». Στη συνέχεια, συνηθισμένος, καθώς φαίνεται, να διαβάζει αυτή τη φράση, αποχώρησε ήρεμα. Αυτός τουλάχιστον ήξερε να φερθεί! Δεν ήταν σαν τους άλλους, εκείνους που περίμεναν πεισματικά, πάνω στις μαδημένες καρέκλες της κυρίας Μπρον, μέσα στο μεγάλο αυτό τζαμένιο φανάρι, όπου έσκαγες απ' τη ζέστη και όπου η μυρωδιά δεν ήταν διόλου ευχάριστη. Κάτι θα πρέπει να έβρισκαν σε όλα αυτά οι άνδρες! Η Κλαρίς έφυγε αηδιασμένη. Πέρασε πίσω από τη σκηνή, ανέβηκε γρήγορα τα τρία πατώματα της σκάλας των καμαρινιών και πήγε να πει τα καθέκαστα στην Σιμόν.

Στις κουΐντες, ο πρίγκιπας είχε ξεμοναχιάσει την Νανά και της μιλούσε. Δεν την είχε αφήσει λεπτό, και όλο την κοίταζε με γλαρό βλέμμα. Η Νανά, χαμογελαστή και δίχως να τον κοιτάζει, κατένευε με το κεφάλι. Ξάφνου, όμως, ο κόμης Μυφφά, υπακούοντας σε μια παρόρμηση που έβγαινε απ' όλο του το είναι, παράτησε τον Μπορντενάβ, ο οποίος του εξηγούσε λεπτομερώς τον χειρισμό του βαρούλκου και του ταμπούρου, και τους πλησίασε για να διακόψει τη συνομιλία. Η Νανά σήκωσε τα μάτια και του χαμογέλασε, όπως χαμογελούσε στην Αυτού Υψηλότητα. Συνάμα, είχε τον νου της να μην χάσει την ατάκα.

«Η τρίτη πράξη είναι η πιο σύντομη, νομίζω», είπε ο πρίγκιπας, ενοχλημένος από την παρουσία του κόμη.

Δεν απάντησε· είχε αλλάξει ξαφνικά ύφος απορροφημένη από τη δουλειά της. Με μια γρήγορη κίνηση των ώμων, άφησε τη γούνα να πέσει και

η κυρία Ζυλ, που στεκόταν από πίσω της, την έπιασε στην αγκαλιά της. Και, αφού πέρασε τα χέρια της μέσα από τα μαλλιά της σαν για να τα τιθασεύσει, βγήκε στη σκηνή.

«Σουτ, σσς!» ψιθύρισε ο Μπορντενάβ.

Ο κόμης και ο πρίγκιπας είχαν μείνει έκπληκτοι. Μέσα στην απόλυτη ησυχία, ένας βαθύς αναστεναγμός, ένας μακρινός ψίθυρος από το πλήθος μεγάλωνε. Κάθε βράδυ, υπήρχε η ίδια ακριβώς αντίδραση κατά την είσοδο της Αφροδίτης, μέσα στην θεϊκή της γύμνια. Ο Μυφφά ήθελε να δει και κοίταξε από μια τρυπούλα. Πέρα από το εκτυφλωτικό τόξο του φωτισμένου προσκηνίου, η αίθουσα έδειχνε σκοτεινή, σαν να βρισκόταν βυθισμένη σε μια κοκκινωπή κάπνα. Και μέσα σε αυτό το άχρωμο τοπίο, όπου τα κεφάλια των θεατών συνέθεταν μια θολή χλομάδα, η Νανά λευκή και πανύψηλη ξεχώριζε, γέμιζε όλο τον χώρο από το προσκήνιο ως τον εξώστη. Την έβλεπε από πίσω, με το κορμί της στητό, τα χέρια ανοιγμένα· ενώ κάτω, στο ύψος των ποδιών της, φαινόταν το κεφάλι του υποβολέα, ενός γέρου άνδρα με ταλαιπωρημένο αλλά έντιμο ύφος, βαλμένο εκεί σαν αποκομμένο από το υπόλοιπο σώμα. Σε ορισμένες φράσεις του εναρκτήριου κομματιού της, ήταν σαν να έβγαιναν κυματισμοί απ' τον λαιμό της, να κατέβαιναν ως τη μέση της, προτού εκπνεύσουν από την άκρη του μανδύα της. Όταν τραγούδησε την τελευταία νότα μέσα σε μια θύελλα επευφημιών, υποκλίθηκε, με τον μανδύα της να πετάει και τα μαλλιά της ν' αγγίζουν τη μέση της καθώς έσκυβε. Και καθώς την είδε έτσι ο κόμης, σκυμμένη και με τους γοφούς της να ανοίγουν ενώ πλησίαζε πισοπατώντας προς την τρυπούλα, απ' όπου την παρακολουθούσε, ανασηκώθηκε, κάτωχρος. Δεν έβλεπε πια τη σκηνή, μόνο το πίσω μέρος του σκηνικού με την πολυχρωμία από τις παλιές αφίσες, κολλημένες άστατα. Πάνω στο εκκύκλημα, ανάμεσα στις επιδαπέδιες ράμπες γκαζιού, όλος ο Όλυμπος είχε πάει να βρει την κυρία Ντρουάρ, που λαγοκοιμόταν. Ο Μποσκ και ο Φοντάν, καθισμένοι κατάχαμα με το πιγούνι στα γόνατα, περίμεναν το τέλος της πράξης, ενώ ο Πρυλλιέρ τεντωνόταν και χασμουριόταν προτού βγει στη σκηνή· όλοι ήταν κατάκοποι και με τα μάτια κόκκινα, δεν έβλεπαν την ώρα να πέσουν για ύπνο.

Τότε, ο Φωσερύ, που έκοβε βόλτες από την πλευρά της σκηνής, όπου τον είχε περιορίσει ο Μπορντενάβ, πλησίασε τον κόμη, και προσφέρθηκε να τον ξεναγήσει στα καμαρίνια, για να διατηρήσει την ψυχραιμία του. Ο Μυφφά, κυριευμένος από μια λαγνεία που τον κέρδιζε ολοένα και τον βύθιζε σε αβουλία, ακολούθησε τον δημοσιογράφο, αφού έψαξε με το βλέμμα τον μαρκήσιο ντε Σουάρ που όμως δεν ήταν πια εκεί. Ένιωθε ανακουφισμένος και ανήσυχος συνάμα καθώς απομακρυνόταν από τα παρασκήνια, απ' όπου μπορούσε ν' ακούσει ακόμα την Νανά να τραγουδάει.

Ο Φωσερύ προπορευόταν ήδη στη σκάλα, όπου ξύλινα διαχωριστικά

ορθώνονταν στο πρώτο και το δεύτερο πάτωμα. Έμοιαζε με αυτές τις σκάλες κακόφημων σπιτιών που ο κόμης Μυφφά είχε ήδη δει κατά τους εράνους του για το φιλόπτωχο ταμείο, γυμνή και ετοιμόρροπη, βαμμένη κίτρινη, με σκαλοπάτια γλειμμένα από τη χρήση και μια σιδερένια κουπαστή στο πλάι, γυαλισμένη από την τριβή των χεριών. Σε κάθε πλατύσκαλο, στο ύψος του εδάφους, υπήρχε ένα χαμηλό παράθυρο σαν τετράγωνος φεγγίτης, ενώ μέσα στα εντοιχισμένα φαναράκια έκαιγαν φλόγες γκαζιού, ρίχνοντας ένα σκληρό φως στο θλιβερό αυτό θέαμα, και εκπέμποντας μια ζέστη που ανέβαινε και παγιδευόταν μέσα στον στενό έλικα της σκάλας.

Όταν έφτασε στη βάση της σκάλας, ο κόμης ένιωσε πάλι μια θερμή ανάσα στον σβέρκο του, αυτή τη μυρωδιά γυναίκας, που κατέβαινε από τα καμαρίνια, μέσα σ' ένα κύμα φωτός και ήχων. Και τώρα, σε κάθε σκαλοπάτι που πατούσε, η μυρωδιά μόσχου από τις πούδρες και οι όξινες οσμές από τα φαρμακευτικά ξίδια τον ζέσταιναν και τον ζάλιζαν ακόμα περισσότερο. Στον πρώτο όροφο, δυο διάδρομοι εκτείνονταν προς το βάθος και γύριζαν απότομα, με πόρτες σαν κακόφημου ξενοδοχείου, βαμμένες κίτρινες με μεγάλα λευκά νούμερα. Κάτω, τα πλακάκια είχαν ξεκολλήσει, και καθώς το παλιό δάπεδο είχε την τάση να υποχωρεί, αυτά εξείχαν. Ο κόμης περιπλανήθηκε λίγο, έριξε μια ματιά από μια μισάνοιχτη πόρτα και αντίκρισε ένα πολύ βρόμικο δωμάτιο, που θύμιζε συνοικιακό κουρείο: είχε δυο καρέκλες, έναν καθρέφτη κι ένα έπιπλο με συρτάρια, μαυρισμένο από τη βρόμα των χτενών. Ένας ιδρωμένος μαντραχαλάς, με τους ώμους του να βγάζουν ατμούς, άλλαζε εσώρουχα. Και στο διπλανό δωμάτιο, μια γυναίκα ετοιμαζόταν να φύγει, φορούσε τα γάντια της και τα μαλλιά της ήταν βρεγμένα και ισιωμένα, σαν να είχε μόλις πλυθεί. Ο Φωσερού τότε φώναξε τον κόμη, και αυτός έφτασε αμέσως, όταν ένα «Για όνομα του Θεού!» όλο θυμό ακούστηκε από τον δεξιό διάδρομο. Η Ματίλντ, ένα πορνίδιο που έπαιζε την ενζενί, είχε σπάσει μια λεκάνη και τ' απόνερα είχαν τρέξει μέχρι το πλατύσκαλο. Η πόρτα ενός καμαρινιού χτύπησε πάλι με βία. Δυο γυναίκες φορώντας μόνο τον κορσέ τους πέρασαν τρέχοντας. Μια άλλη, κρατώντας την άκρη του πουκαμίσου της με τα δόντια της, εμφανίστηκε και εξαφανίστηκε πάλι. Μετά, ακούστηκαν γέλια, ένας καβγάς και η αρχή ενός τραγουδιού που διακόπηκε απότομα. Κατά μήκος του διαδρόμου, από τις χαραμάδες, μπορούσε κανείς να δει, φευγαλέα, τα γυμνά κορμιά, το λευκό δέρμα, τα γκρίζα ασπρόρουχα. Δυο χαρούμενα κορίτσια έδειχναν η μία στην άλλη τα σημάδια τους. Μια άλλη, πολύ νέα, σχεδόν παιδί, είχε ανασηκώσει τα φουστάνια της πάνω απ' το γόνατο, για να ράψει την κιλότα της, ενώ οι αμπιγιέζ, βλέποντας τους άνδρες να περνούν, τραβούσαν από σεμνότητα τις κουρτίνες. Ήταν το τέλος της παράστασης όπου όλοι έτρεχαν να ξεβάψουν τις άσπρες και τις κόκκινες μπογιές, και να ετοιμαστούν για την πόλη, μέσα σ' ένα σύννεφο πούδρας ρυζιού· ήταν η ώρα

εκείνη όπου η δριμεία μυρωδιά γινόταν δυο φορές πιο έντονη με τις πόρτες να ανοιγοκλείνουν. Στον τρίτο όροφο, ο Μυφφά αφέθηκε στη μέθη που τον κυρίευε. Εκεί ήταν και το καμαρίνι για τις κομπάρσες: είκοσι γυναίκες στοιβαγμένες, ένα χάος από σαπούνια και μπουκαλάκια κολόνιας λεβάντα, σαν το κοινό δωμάτιο ενός οίκου ανοχής. Καθώς περνούσε άκουσε από μια κλειστή πόρτα τον ήχο κάποιου που πλενόταν με μανία: μια πραγματική θύελλα μέσα σε μια λεκάνη. Και ενώ ανέβαινε στο τελευταίο πάτωμα, είχε την περιέργεια να ρίξει άλλη μια ματιά από ένα πορτάκι που είχε μείνει ανοικτό· το δωμάτιο ήταν άδειο και μέσα στη λάμψη του γκαζιού υπήρχε μόνο ένα δοχείο νυκτός ξεχασμένο ανάμεσα σ' έναν σωρό από πεταμένες φούστες. Αυτή ήταν η τελευταία εικόνα που συγκράτησε. Στον τέταρτο όροφο, ψηλά, ασφυκτιούσε. Όλες οι μυρωδιές, όλη η ζέστη συγκεντρώνονταν εκεί: η κίτρινη οροφή ήταν σαν να είχε ψηθεί, ένα φανάρι έκαιγε μέσα σε μια κοκκινωπή ομίχλη. Για μια στιγμή, πιάστηκε από την σιδερένια κουπαστή· του φάνηκε χλιαρή σαν ζωντανό σώμα, κι έκλεισε τα μάτια, και ρούφηξε με μια ανάσα όλη την κρυφή αυτή γυναικεία μυρωδιά, που ως τότε αγνοούσε και που τώρα τον χτυπούσε καταπρόσωπο.

«Ελάτε, λοιπόν, φώναξε ο Φωσερύ, που είχε εξαφανιστεί εδώ και λίγη ώρα. Σας ζητάνε.»

Στο βάθος του διαδρόμου ήταν το καμαρίνι της Κλαρίς και της Σιμόν, ένα μακρόστενο δωμάτιο κάτω από τη στέγη, κακοφτιαγμένο και με λοξούς τοίχους. Το φως έμπαινε από ψηλά, από δυο βαθιά ανοίγματα· όμως αυτήν την ώρα της νύχτας το δωμάτιο φωτιζόταν από λάμπες γκαζιού. Στους τοίχους είχε μια φτηνή ταπετσαρία με ροζ λουλούδια πάνω σε πράσινη κληματαριά. Δυο σανίδες βαλμένες η μια δίπλα στην άλλη χρησίμευαν για τουαλέτα· από πάνω είχαν στρώσει μουσαμά, μαύρο από τα χυμένα νερά, ενώ από κάτω ήταν πεταμένοι κυρτωμένοι τσίγκινοι κουβάδες, λεκάνες γεμάτες αποπλύματα και χονδροειδείς κίτρινες πήλινες στάμνες. Ήταν, ακόμα, πεταμένα ένα σωρό μικροπράγματα, βρόμικα και χαλασμένα από τη χρήση: ραγισμένες λεκάνες, ξεδοντιασμένες κοκάλινες χτένες, όλη η ακαταστασία, δηλαδή, που μες στη βιασύνη και την άνεση τους μπορούν ν' αφήσουν δυο γυναίκες, καθώς γδύνονται και πλένονται πρόχειρα όλες μαζί, μέσα σ' έναν χώρο απ' όπου απλώς περνάνε, χωρίς η βρόμα του να τις αγγίζει.

«Ελάτε λοιπόν, επανέλαβε ο Φωσερύ, σε τόνο ανδρικής συντροφικότητας σε πορνείο, η Κλαρίς θέλει να σας φιλήσει.»

Ο Μυφφά μπήκε τελικά. Ξαφνιάστηκε όταν βρήκε εκεί τον μαρκήσιο ντε Σουάρ καθισμένο σε μια καρέκλα, ανάμεσα στις δυο τουαλέτες. Εδώ, λοιπόν είχε καταφύγει ο μαρκήσιος. Παραμέριζε τα πόδια του, γιατί μια λεκάνη έσταζε σκορπώντας παντού κάτι ασπριδερές σαπουνάδες. Έδειχνε να νιώθει άνετα, γνωρίζοντας καλά τον χώρο, αναζωογονημένος μέσα σε

αυτήν την πνιγηρή ατμόσφαιρα λουτρού, μέσα σε αυτήν την χαλαρή γυναικεία έλλειψη αιδούς, που η λερή αυτή γωνιά έκανε να μοιάζει φυσική και πιο έντονη.

«Πας με τον γέρο; ρώτησε η Σιμόν την Κλαρίς στο αυτί.

— Όχι και τόσο συχνά πια!» απάντησε η άλλη δυνατά.

Η αμπιγιέζ, μια πολύ άσχημη και λαϊκή κοπέλα, έσκασε στα γέλια, ενώ βοηθούσε την Σιμόν να φορέσει το παλτό της. Οι τρεις σπρώχνονταν, ψιθυρίζοντας αστεία που τις έκαναν να γελάνε ολοένα και πιο ζωηρά.

«Έλα Κλαρίς, δώσε ένα φιλί στον κύριο, επανέλαβε ο Φωσερύ. Ξέρεις ότι έχει χρήμα.»

Γύρισε στον κόμη και είπε:

«Θα δείτε, είναι καλό κορίτσι, θα σας φιλήσει.»

Η Κλαρίς όμως τους είχε σιχαθεί τους άνδρες και έβριζε τα καθάρματα που περίμεναν κάτω, στης θυρωρού. Εξάλλου, βιαζόταν να ξανακατέβει, θα έχανε την τελευταία της οκηνή. Μετά, καθώς ο Φωσερύ την εμπόδιζε να βγει, απόθεσε δυο φιλιά πάνω στις φαβορίτες του Μυφφά και είπε:

«Δεν το κάνω για σας, ξέρετε! Είναι που ο Φωσερύ με έχει πρήξει.»

Και εξαφανίστηκε. Ο κόμης ένιωσε άβολα μπροστά στον πεθερό του. Το πρόσωπό του ήταν κατακόκκινο. Στο καμαρίνι της Νανάς, με τα πολυτελή υφάσματα και τους καθρέφτες, δεν είχε νιώσει τον ίδιο αυτόν ωμό ερεθισμό που ένιωθε μέσα στην αθλιότητα της λερής αυτής σοφίτας, γεμάτης από την ανεμελιά των δυο γυναικών. Εντωμεταξύ, ο μαρκήσιος ακολούθησε την Σιμόν, ψιθυρίζοντας της κάτι στον λαιμό, ενώ εκείνη έγνεφε όχι με το κεφάλι. Ο Φωσερύ πήγαινε από πίσω τους γελώντας. Έτσι, ο κόμης βρέθηκε μόνος με την αμπιγιέζ που ξέβγαζε τις λεκάνες. Και έφυγε, κατέβηκε κι αυτός με τη σειρά του τα σκαλιά, με κομμένα τα γόνατα, ενώ γυναίκες με μεσοφόρια σηκώνονταν από τα σκαλιά, καθώς περνούσε κι έτρεχαν να κρυφτούν, χτυπώντας πίσω τους τις πόρτες. Μέσα στο πλήθος όμως αυτό των κοριτσιών που ανεβοκατέβαιναν τα τέσσερα πατώματα, το μόνο που διέκρινε καθαρά ήταν ένας γάτος· ένας χοντρός κόκκινος γάτος, που -μέσα σ' αυτό το πνιγηρό από τ' αρώματα καμίνι- περπατούσε ξυστά στους τοίχους, τρίβοντας την πλάτη του στα κάγκελα της ράμπας, με την ουρά του σηκωμένη.

«Μάλιστα, ακούστηκε να λέει μια βραχνή γυναικεία φωνή, το κατάλαβα εγώ ότι θα μας κρατήσουν απόψε!... Τι βαρεμάρα, τα ανκόρ τους!»

Ήταν το τέλος της παράστασης, η αυλαία είχε μόλις πέσει. Στη σκάλα, όλοι κάλπαζαν και φώναζαν, σε μια άγρια βιασύνη για να ντυθούν και να φύγουν. Ο κόμης Μυφφά κατέβαινε το τελευταίο σκαλοπάτι, όταν είδε την Νανά με τον πρίγκιπα να προχωρούν αργά στον διάδρομο. Η νεαρή γυναίκα σταμάτησε, μετά χαμογελαστή και χαμηλώνοντας τη φωνή είπε:

«Καλώς, τα λέμε σε λίγο.»

Ο πρίγκιπας επέστρεψε στη σκηνή, όπου τον περίμενε ο Μπορντενάβ. Έτσι, μένοντας μόνος ο Μυφφά με την Νανά, παρασυρμένος από την οργή και τον πόθο του, έτρεξε από πίσω της, και τη στιγμή που αυτή έμπαινε στο καμαρίνι, της έδωσε ένα άγαρμπο φιλί στον σβέρκο, πάνω στις ξανθές κατσαρές τριχούλες, στη βάση του λαιμού της. Ήταν σαν να ανταπέδιδε το φιλί που είχε πάρει εκεί ψηλά, στη σοφίτα. Η Νανά, έξαλλη, ετοιμαζόταν να τον χτυπήσει, όταν γύρισε και τον είδε. Χαμογέλασε τότε απλώς και είπε:

«Με τρομάξατε.»

Και το χαμόγελο αυτό ήταν αξιολάτρευτο, σαστισμένο αλλά και παραδομένο ου νάμα, σαν να το ζητούσε απεγνωσμένα αυτό το φιλί και να ήταν πανευτυχής που επιτέλους της το έδιναν. Δεν θα μπορούσε όμως να τον δει, ούτε το ίδιο βράδυ, ούτε το επόμενο. Έπρεπε να περιμένει. Ακόμα και εάν ήταν ελεύθερη, και πάλι θα τον έκανε να περιμένει. Το βλέμμα της υποσχόταν πολλά. Τέλος, είπε:

«Ξέρετε, είμαι ιδιοκτήτρια... αγοράζω ένα εξοχικό, κοντά στην Ορλεάνη, σε μια περιοχή που κι εσείς πηγαίνετε ορισμένες φορές. Το μωρό μού το είπε, ο μικρός Ζωρζ Υγκόν, τον γνωρίζετε;... Ελάτε να με δείτε, εκεί.»

Ο κόμης, τρομαγμένος απ' την ίδια του τη βιαιότητα -τη βιαιότητα ενός ντροπαλού ανθρώπου-, και αισθανόμενος ντροπή για την πράξη του, την χαιρέτησε με επισημότητα και υποσχέθηκε ότι θα ανταποκρινόταν στην πρόσκληση της. Μετά, απομακρύνθηκε, βαδίζοντας σαν σε όνειρο.

Πήγε να βρει τον πρίγκιπα, όταν, περνώντας από το φουαγιέ, άκουσε την Σατέν να φωνάζει:

«Τι πορνόγερος! Άσε με ήσυχη!»

Ήταν ο μαρκήσιος ντε Σουάρ που είχε πέσει πάνω της. Τον είχε σιχαθεί όλον αυτόν τον «καλό κόσμο» η Σατέν. Η Νανά της είχε συστήσει πριν από λίγο τον Μπορντενάβ· είχε σκυλοβαρεθεί όμως, αναγκασμένη καθώς ήταν να μένει με το στόμα κλειστό, από φόβο μήπως και της ξέφευγε καμιά βλακεία. Δεν έβλεπε την ώρα να εκτονωθεί, ιδίως από τη στιγμή που είχε συναντήσει, στα καμαρίνια, έναν πρώην της, τον κομπάρσο που έπαιζε τον Πλούτωνα· έναν ζαχαροπλάστη που της είχε χαρίσει μια βδομάδα έρωτα και ξύλου. Τον περίμενε λοιπόν, εκνευρισμένη που ο μαρκήσιος της μιλούσε σαν να 'ταν καμιά πρωταγωνίστρια του θεάτρου. Τελικά τον αντιμετώπισε και αυτή με αξιοπρέπεια, λέγοντας του:

«Θα φωνάξω τον σύζυγό μου, θα δείτε!»

Εντωμεταξύ, οι ηθοποιοί φορούσαν τα πανωφόρια τους και έφευγαν ο ένας μετά τον άλλον, με την κούραση ζωγραφισμένη στο πρόσωπό τους. Συντροφιές από γυναίκες και άνδρες κατέβαιναν την μικρή γυριστή σκάλα, σχήματα από στραπατσαρισμένα καπέλα και κουρελιασμένες εσάρπες διαγράφονταν στο ημίφως, όλη αυτή η πελιδνή ασκήμια των θεα-

τρίνων που είχαν ξεβαφτεί. Στη σκηνή, όπου έσβηναν τους ορθοστάτες και τις κρεμαστές ράμπες, ο πρίγκιπας άκουγε ένα ανέκδοτο του Μπορντενάβ. Ήθελε να περιμένει την Νανά. Όταν αυτή εμφανίστηκε τελικά, η σκηνή ήταν σκοτεινή και ο πυροσβέστης τέλειωνε την περιπολία του, φωτίζοντας με το φανάρι. Ο Μπορντενάβ, θέλοντας να γλιτώσει την Αυτού Υψηλότητα από την παράκαμψη της στοάς των Πανοραμάτων, είχε ανοίξει τον διάδρομο που οδηγούσε από το δωμάτιο της θυρωρού στον προθάλαμο του θεάτρου. Και εκεί, μέσα σ' αυτόν τον διάδρομο, έβλεπε κανείς πλήθος γυναικούλες να τρέχουν, πανευτυχείς που είχαν ξεφύγει από τους άνδρες, που τις περίμεναν στο στενό. Έσπρωχναν η μια την άλλη για να περάσουν, ρίχνοντας κλεφτές ματιές πίσω τους, αναπνέοντας, τελικά, ελεύθερα μόνον αφού έβγαιναν έξω. Ενώ ο Φοντάν, ο Μποσκ και ο Πρυλλιέρ αποχωρούσαν αργά και γελούσαν με το ύφος που είχαν όλοι αυτοί οι σοβαροί κύριοι, που ανεβοκατέβαιναν τη στοά των Βαριετέ, ενώ οι γυναίκες το έσκαγαν από τη λεωφόρο με τους αγαπητικούς τους. Η Κλαρίς φάνηκε ιδιαιτέρως πονηρή: δεν εμπιστευόταν τον Λα Φαλουάζ. Πράγματι, αυτός ήταν ακόμα εκεί, μέσα στο δωματιάκι, με τους άλλους κυρίους που περίμεναν πεισματικά πάνω στις καρέκλες της κυρίας Μπρον. Όλοι τεντώνονταν για να δουν. Έτσι αναγκάστηκε να περάσει τρέχοντας, κρυμμένη πίσω από μια φίλη της. Οι άνδρες ανοιγόκλειναν τα μάτια, ζαλισμένοι από τον συρφετό αυτόν των φουστανιών, που κατέβαιναν στροβιλιζόμενα στη βάση της στενής σκάλας· και απελπίζονταν, περιμένοντας τόση ώρα, για να τις δουν τελικά όλες τους να εξαφανίζονται, χωρίς να προλάβουν να αναγνωρίσουν καμιά τους. Τα νεογέννητα γατάκια κοιμόντουσαν στον μουσαμά, πάνω στην κοιλιά της μαμάς τους, που ήταν ξαπλωμένη σε μια στάση απόλυτης μακαριότητας, με τα πόδια της τεντωμένα διάπλατα· ενώ ο χοντρός κόκκινος γάτος, που καθόταν στην άλλη άκρη του τραπεζιού, με την ουρά του απλωμένη, κοίταζε με τα κίτρινα μάτια του τις γυναίκες να φεύγουν.

«Εάν η Αυτού Υψηλότης έχει την καλοσύνη να περάσει από εδώ», είπε ο Μπορντενάβ, στη βάση της σκάλας δείχνοντας τον διάδρομο.

Κάποιες κομπάρσες συνωστίζονταν ακόμα εκεί. Ο πρίγκιπας προχωρούσε πίσω από την Νανά. Ο Μυφφά και ο μαρκήσιος ακολουθούσαν. Ήταν ένα μακρύ πέρασμα ανάμεσα στο θέατρο και το γειτονικό σπίτι, ένα είδος στενού δρομίσκου που είχε καλυφθεί με μια επικλινή στέγη με τζαμένια ανοίγματα. Υγρασία έσταζε από τους τοίχους. Τα βήματα αντηχούσαν πάνω στο πλακόστρωτο, σαν σε υπόγεια διάβαση. Εκεί ήταν στοιβαγμένα διάφορα άχρηστα αντικείμενα, από αυτά που βρίσκει κανείς σε μια σοφίτα: ένας πάγκος, όπου η θυρωρός συνήθιζε να πλανίζει τα σκηνικά, ένας σωρός από ξύλινες μπάρες, τις οποίες έστηναν το βράδυ εκατέρωθεν της πόρτας για να συγκρατούν την ουρά. Η Νανά χρειάστηκε να μαζέψει τα φουστάνια της περνώντας μπροστά από μια βρύση, που δεν ήταν καλά

κλεισμένη και έσταζε νερό πάνω στις πλάκες. Στον προθάλαμο αποχαιρετίστηκαν. Όταν πια ο πρίγκιπας είχε φύγει, ο Μπορντενάβ, ανασηκώνοντας περιφρονητικα τους ώμους, συνόψισε την άποψη που είχε γι' αυτόν σε μια φράση:

«Είναι κάπως βλάκας, πάντως», είπε στον Φωσερύ χωρίς να του δώσει εξηγήσεις. Ο τελευταίος ακολουθούσε την Ροζ Μινιόν, η οποία τον έπαιρνε μαζί της για να τον συμφιλιώσει με τον άντρα της.

Ο Μυφφά βρέθηκε μόνος πάνω στο πεζοδρόμιο. Η Αυτού Υψηλότης είχε μόλις ανεβάσει ήρεμα την Νανά στην άμαξα του. Ο μαρκήσιος έτρεξε πίσω από την Σατέν και τον κομπάρσο της, αρκούμενος να ακολουθεί ερεθισμένος το διεφθαρμένο ετούτο ζευγαράκι, ελπίζοντας αορίστως σε κάποια συναίνεση από την πλευρά τους. Και ο Μυφφά, που ένιωθε το κεφάλι του να φλέγεται, θέλησε να γυρίσει με τα πόδια. Είχε παραδοθεί εντελώς. Ένας χείμαρρος μιας νέας ζωής παράσερνε τώρα τις ιδέες και τις αντιλήψεις σαράντα χρόνων. Διέτρεχε τώρα τις λεωφόρους, και ο ήχος των τελευταίων αμαξών τού φώναζε τ' όνομα της Νανάς, οι φανοστάτες έκαναν να χορεύουν μπροστά στα μάτια του γυμνά μέλη· τα ευλύγιστα χέρια και οι λευκοί ώμοι της Νανάς. Και ένιωθε ότι της ανήκε· ότι θα είχε απαρνηθεί τα πάντα, θα είχε ξεπουλήσει τα πάντα για να την έχει έστω και για μία ώρα, το βράδυ εκείνο. Ήταν το όψιμο ξύπνημα της νιότης του, μια λαίμαργη εφηβεία που έβραζε ξάφνου κάτω από την παγερότητα του καθολικού, κάτω από την αξιοπρέπεια του ώριμου άνδρα.

6

Ο κόμης Μυφφά, συνοδευόμενος από τη γυναίκα και την κόρη του, είχαν φτάσει από την προηγουμένη στις Φοντέτ, όπου η κυρία Υγκόν, που βρισκόταν εκεί με τον γιο της Ζωρζ, τους είχε προσκαλέσει για να περάσουν μαζί μια εβδομάδα. Το σπίτι, χτισμένο γύρω στα μέσα του 17ου αιώνα, υψωνόταν γυμνό, χωρίς το παραμικρό στολίδι, στο εσωτερικό ενός τεράστιου τετράγωνου μαντρότοιχου. Ο κήπος όμως είχε υπέροχα σκιερά δέντρα και μια σειρά λιμνούλες που τροφοδοτούνταν με τρεχούμενο νερό από διάφορες πηγές. Ξεπρόβαλε ξαφνικά, όμοιο με μια έκρηξη πράσινου, μ' ένα μπουκέτο δέντρα, που, κατά μήκος του δρόμου από την Ορλεάνη στο Παρίσι, διέκοπτε τη μονοτονία αυτής της επίπεδης χώρας, όπου οι καλλιέργειες εκτείνονταν στο άπειρο.

Στις έντεκα η ώρα, όταν και το δεύτερο καμπανάκι τους είχε όλους συγκεντρώσει για το μεσημεριανό φαγητό, η κυρία Υγκόν, με το γλυκό μητρικό της χαμόγελο, έσκασε δυο φιλιά στα μάγουλα της Σαμπίν και είπε:

«Ξέρεις, το συνηθίζω στην εξοχή... Ξανανιώνω, βλέποντας σε εδώ... Κοιμήθηκες καλά στο παλιό σου δωμάτιο;»

Μετά, χωρίς να περιμένει απάντηση, γύρισε προς την Εστέλ και είπε:

«Και τούτη 'δω η μικρή, κοιμήθηκε καλά;... Έλα, χρυσό μου, φίλα με κι εσύ.»

Κάθισαν στην μεγάλη τραπεζαρία που έβλεπε στον κήπο. Είχαν όμως πιάσει μόνο μια άκρη του μεγάλου τραπεζιού, όπου προσπαθούσαν να κάθονται όσο πιο κοντά γινόταν ο ένας στον άλλον. Η Σαμπίν, πολύ χαρούμενη, ανακαλούσε νεανικές της αναμνήσεις, που είχαν αρχίσει να ξυπνούν και πάλι μέσα της: μήνες ολόκληρους που περνούσε στις Φοντέτ, ατέλειωτους περιπάτους, ένα βράδυ καλοκαιριού που είχε πέσει μέσα σε μια λιμνούλα, ένα παλιό ιπποτικό μυθιστόρημα που είχε ανακαλύψει σε μια ντουλάπα και το είχε διαβάσει έναν χειμώνα, μπροστά σε μια φωτιά από κληματόβεργες. Και ο Ζωρζ, που είχε μήνες να δει την κόμισσα, την έβρισκε παράξενη, σαν κάτι να είχε αλλάξει στο πρόσωπό της· ενώ αυτό το ξυλάγγουρο η Εστέλ, από την άλλη, έμοιαζε ακόμα πιο ασήμαντη, βουβή και αδέξια.

Καθώς γευμάτιζαν απλά, με αυγά μελάτα και κοτολέτες, η κυρία Υγκόν άρχισε να παραπονιέται για τις δυσκολίες του νοικοκυριού: πόσο ανυπόφοροι, λόγου χάρη, είχαν γίνει οι χασάπηδες. Ψώνιζε τα πάντα από την Ορλεάνη αλλά δεν της έφερναν ποτέ τα κομμάτια που ζητούσε. Εξάλλου, εάν οι φιλοξενούμενοί της δεν έτρωγαν καλά, αυτό ήταν δικό τους λάθος: έρχονταν πολύ αργά για την εποχή.

«Δεν είναι σωστό αυτό, είπε. Σας περιμένω από τον Ιούνιο, και είμαστε μέσα Σεπτεμβρίου... Οπότε, όπως καταλαβαίνετε, δεν είναι πολύ όμορφα πια.»

Με μια κίνηση, έδειξε τα δέντρα του κήπου που είχαν αρχίσει να κιτρινίζουν. Είχε συννεφιά, το τοπίο στο βάθος ήταν βυθισμένο σε μια μαβιά ομίχλη, μέσα σε μια ήρεμη και γλυκιά μελαγχολία.

«Α! Περιμένω πολύ κόσμο, είπε, έτσι για να ευθυμήσουμε λίγο... Καταρχάς, δυο κυρίους, καλεσμένους του Ζωρζ, τον κύριο Φωσερύ και τον κύριο Νταγκενέ. Πρέπει να γνωριζόσαστε, έτσι δεν είναι; Μετά, ίσως έρθει και ο κύριος ντε Βαντέβρ, που τον περιμένω εδώ και πέντε χρόνια.

— Μάλιστα! είπε η κόμισσα γελώντας, και μόνο ο κύριος ντε Βαντέβρ να έρθει, θα είναι καλά! Είναι πολύ απασχολημένος.

— Και ο Φιλίπ; ρώτησε ο Μυφφά.

— Ο Φιλίπ ζήτησε άδεια, απάντησε η γηραιά κυρία, αλλά μάλλον θα έχετε ήδη φύγει, όταν θα έρθει αυτός.»

Σέρβιραν τον καφέ. Η συζήτηση πέρασε στο Παρίσι, και αναφέρθηκε το όνομα του Σταϊνέρ· στο άκουσμά του, η κυρία Υγκόν έβγαλε μια μικρή κραυγή.

«Παρεμπιπτόντως, είπε, ο Σταϊνέρ είναι αυτός ο χοντρός κύριος που είχα δει ένα βράδυ σπίτι σας, ένας τραπεζίτης, όχι;... Τι φρικτός άνθρωπος! Αυτός δεν είναι που αγόρασε ένα κτήμα για μια ηθοποιό, κάπου εδώ κοντά, πίσω από τον Σου, από την πλευρά της Γκυμιέρ; Όλη η περιοχή έχει σκανδαλιστεί... Το γνωρίζατε εσείς αυτό, αγαπητέ μου;

— Δεν είχα ιδέα, απάντησε ο Μυφφά. Μάλιστα, ώστε ο Σταϊνέρ έχει αγοράσει εξοχικό εδώ κοντά!»

Ο Ζωρζ, ακούγοντας τη μητέρα του να αναφέρεται σ' αυτό το θέμα, έσκυψε ολόκληρος πάνω απ' το φλιτζάνι του. Σήκωσε όμως το κεφάλι και κοίταξε έκπληκτος τον κόμη, όταν άκουσε την απάντησή του. Γιατί έλεγε ψέματα, τόσο απροκάλυπτα; Ο κόμης, από την άλλη, βλέποντας την κίνηση του νεαρού τον κοίταξε καχύποπτα. Η κυρία Υγκόν εξακολουθούσε να δίνει διευκρινίσεις πάνω στο θέμα: το εξοχικό λεγόταν Λα Μινιότ. Για να φτάσει κανείς εκεί, έπρεπε να περπατήσει κατά μήκος του ποταμού Σου ως την Γκυμιέρ και να διασχίσει ένα γεφυράκι, κάνοντας δυο χιλιόμετρα παραπάνω δρόμο, αποφεύγοντας όμως, με αυτόν τον τρόπο, να βρέξει τα πόδια του και να πέσει μέσα στο νερό.

«Και πώς λέγεται αυτή η ηθοποιός; ρώτησε η κόμισσα.

— Αχ! Πώς την λένε, το ξέχασα! Και να δείτε που μου το 'παν σήμερα το πρωί. Ζωρζ, ήσουν μπροστά, όταν μας μίλαγε ο κηπουρός, μουρμούρισε η γηραιά κυρία.»

Ο Ζωρζ έκανε πως προσπαθούσε να θυμηθεί. Ο Μυφφά περίμενε, παίζοντας με ένα κουταλάκι. Τότε, η κόμισσα του είπε:

«Ο κύριος Σταϊνέρ δεν είναι με αυτήν την τραγουδίστρια του "Βαριετέ", μ' αυτήν την Νανά;

— Αυτό είναι, βέβαια, Νανά! Τι φρίκη! φωναξε η κυρία Υγκόν εκνευρισμένη. Και πρόκειται να έρθει στην Μινιότ. Τα έμαθα όλα από τον κηπουρό... Έτσι δεν είναι Ζωρζ; Ο κηπουρός μάς έλεγε ότι θα έρθει απόψε.»

Ο κόμης αναπήδησε ελαφρώς από έκπληξη, όμως ο Ζωρζ απάντησε απότομα:

«Ω, τώρα... Ακούς τον κηπουρό! Πριν από λίγο, ο αμαξάς έλεγε ακριβώς το αντίθετο: δεν περιμένουν κανέναν στην Μινιότ μέχρι μεθαύριο.»

Προσπαθούσε να φερθεί με φυσικότητα, παρατηρώντας με την άκρη του ματιού του την αντίδραση του κόμη στα λόγια του. Αυτός έπαιζε πάλι με το κουταλάκι, σαν να είχε καθησυχαστεί. Η κόμισσα, με το βλέμμα χαμένο στις γαλαζωπές ανταύγειες του βάθους του κήπου, ακολουθούσε -με τη σκιά ενός χαμόγελου στα χείλη- μια μυστική της σκέψη, που είχε ξάφνου ξυπνήσει μέσα της. Η Εστέλ, εντωμεταξύ, άκουγε όσα λέγονταν για την Νανά δίχως η παραμικρή έκφραση να αποτυπωθεί στο λευκό της παρθενικό πρόσωπο.

«Θεέ μου! μουρμούρισε μετά από μια παύση η κυρία Υγκόν, ξαναβρίσκοντας τον καλόκαρδο εαυτό της, δεν πρέπει να θυμώνω. Κι αυτή άνθρωπος είναι... Και αν συναντήσουμε αυτήν την κυρία στον δρόμο, απλώς δεν θα την χαιρετήσουμε.»

Και καθώς σηκώνονταν από το τραπέζι, μάλωσε πάλι την κόμισσα Σαμπίν που είχε τόσο αργήσει να την επισκεφτεί. Η κόμισσα δικαιολογήθηκε αποδίδοντας την καθυστέρηση στον σύζυγο της. Δυο φορές, την παραμονή της αναχώρησης τους, με τις αποσκευές τους έτοιμες, είχε ακυρώσει το ταξίδι λόγω ανηλειμμένων υποχρεώσεων. Μετά, άλλαξε ξαφνικά γνώμη, εκεί που νόμιζαν ότι το ταξίδι είχε ματαιωθεί. Η γηραιά κυρία είπε, τότε, ότι και ο Ζωρζ είχε ανακοινώσει δυο φορές την άφιξη του, χωρίς ποτέ να εμφανιστεί, και ότι παρουσιάστηκε απροειδοποίητα στις Φοντέτ πριν από δυο ημέρες, όταν πια είχε πάψει να τον περιμένει. Βγήκαν στον κήπο. Οι δυο άνδρες, εκατέρωθεν των γυναικών, τις άκουγαν σιωπηλοί, σε μια ένοχη σιωπή.

«Ας είναι, δεν πειράζει, είπε η κυρία Υγκόν, φιλώντας τα ξανθά μαλλιά του γιου της. Τι καλό παιδάκι που είναι ο Ζιζής μου, που ήρθε να κλειστεί

εδώ στην εξοχή με τη μαμά του... Το γλυκό μου, δεν με ξεχνάει!»

Το απόγευμα όμως κάτι την ανησύχησε. Ο Ζωρζ, που αμέσως μετά το γεύμα παραπονέθηκε ότι είχε βαρύ κεφάλι, είχε αρχίσει να υποφέρει από μια φρικτή ημικρανία. Κατά τις τέσσερις, θέλησε να πάει να ξαπλώσει: ήταν το μόνο φάρμακο. Εάν κοιμόταν μέχρι την επομένη το πρωί, θα συνερχόταν εντελώς. Η μητέρα του επέμεινε να τον βάλει η ίδια για ύπνο. Καθώς όμως έφευγε από το δωμάτιο, ο Ζωρζ έτρεξε να κλειδώσει την πόρτα, προφασιζόμενος ότι κλειδωνόταν για να μην τον ενοχλήσει κανείς. «Καληνύχτα! Τα λέμε αύριο το πρωί, μητέρα!», φώναξε με τρυφερή φωνή και υποσχέθηκε ότι θα πάρει μόνο έναν υπνάκο. Δεν ξάπλωσε ωστόσο, χλομός και με ανήσυχο βλέμμα, ξαναντύθηκε αθόρυβα και περίμενε ακίνητος πάνω σε μια καρέκλα. Όταν κάλεσαν για το δείπνο, παραφύλαξε τον κόμη Μυφφά που κατευθυνόταν προς το σαλόνι. Δέκα λεπτά αργότερα, αφού βεβαιώθηκε ότι δεν τον έβλεπε κανείς, κατέβηκε με ευλυγισία από το παράθυρο γλιστρώντας από την υδρορροή· το δωμάτιο του ήταν στον πρώτο όροφο, στο πίσω μέρος του σπιτιού. Προσγειώθηκε πάνω σε κάτι θάμνους, βγήκε από τον κήπο και άρχισε να τρέχει μες στους αγρούς, από την πλευρά του Σου, με το στομάχι αδειανό και την καρδιά του έτοιμη να σπάσει από συγκίνηση. Έπεφτε η νύχτα και είχε αρχίσει να ψιχαλίζει.

Ήταν, πράγματι, το βράδυ που θα έφτανε η Νανά στην Μινιότ. Από τον Μάιο, που ο Σταϊνέρ της είχε αγοράσει αυτό το σπίτι, είχε κατά διαστήματα αισθανθεί μια τόσο έντονη επιθυμία να εγκατασταθεί εκεί, που σχεδόν την έπιαναν κλάματα. Κάθε φορά όμως, ο Μπορντενάβ αρνιόταν να της δώσει και την παραμικρή άδεια, λέγοντας της να περιμένει τον Σεπτέμβρη, με τη δικαιολογία ότι δεν σκόπευε να την αντικαταστήσει ούτε καν για ένα βράδυ, όσο θα διαρκούσε η Έκθεση. Κατά τα τέλη Αυγούστου, της έκανε λόγο για τον μήνα Οκτώβριο, και η Νανά έξαλλη του δήλωσε ότι στις 15 Σεπτεμβρίου θα βρισκόταν στην Μινιότ. Μάλιστα, για να τον προκαλέσει, καλούσε παρουσία του έναν σωρό κόσμο. Ένα απόγευμα, στο σπίτι της, καθώς ο Μυφφά την ικέτευε, αναριγώντας, να ενδώσει, και εκείνη σοφά αντιστεκόταν, του υποσχέθηκε ότι θα φαινόταν τελικά καλή μαζί του, εκεί, στην Μινιότ: υπέδειξε έτσι και σ' εκείνον την 15η Σεπτεμβρίου. Μετά, στις 12 του μήνα, ένιωσε την ανάγκη να φύγει δίχως άλλη καθυστέρηση, μόνη της με την Ζωή. Φοβόταν μήπως ο Μπορντενάβ, γνωρίζοντας την ημερομηνία αναχώρησης της, έβρισκε τρόπο να την εμποδίσει. Την διασκέδαζε να τον αφήσει έτσι στα κρύα του λουτρού, στέλνοντας του μόνο ένα πιστοποιητικό γιατρού. Με το που της μπήκε στο μυαλό η ιδέα να φτάσει πρώτη στην Μινιότ, και να ζήσει εκεί, μυστικά, δυο μέρες μακριά από όλους, αμέσως έδωσε εντολή στην Ζωή να φτιάξει τις αποσκευές· έπειτα την έσπρωξε μέσα σε μια άμαξα, προτού την φιλήσει και της ζητήσει τρυφερά συγγνώμη. Μόνο όταν έφτασε στο κυλικείο του σταθμού σκέφτη-

κε να ειδοποιήσει τον Σταϊνέρ μ' ένα γράμμα. Τον παρακαλούσε να περιμένει δυο μέρες πριν έρθει να την συναντήσει, αν ήθελε να την βρει ξεκούραστη. Μετά, σκέφτηκε κάτι άλλο, και έγραψε μια δεύτερη επιστολή, με την οποία ικέτευε τη θεία της να φέρει αμέσως τον μικρό Λουί στο εξοχικό. Θα έκανε τόσο καλό στο παιδάκι! Τι ωραία που θα περνούσαν οι δυο τους κάτω απ' τα δέντρα! Μέσα στο τρένο για την Ορλεάνη, δεν σταμάτησε να μιλά γι' αυτό, με τα μάτια υγρά, ανακατεύοντας τα λουλούδια, τα πουλιά και το παιδί, σε μια απότομη κρίση μητρότητας.

Η Λα Μινιότ βρισκόταν σε απόσταση δώδεκα περίπου χιλιομέτρων[1] από τον σταθμό και η Νανά έχασε γύρω στη μία ώρα μέχρι να βρει άμαξα να νοικιάσει, μια τεράστια ετοιμόρροπη άμαξα που πήγαινε αργά κι έβγαζε έναν θόρυβο από παλιοσίδερα. Έπιασε αμέσως τον αμαξά, ένα σιωπηλό γεροντάκι, και τον άρχισε στις ερωτήσεις. Είχε ξαναπεράσει πολλές φορές απ' την Μινιότ; Λοιπόν, πού ήταν ακριβώς, πίσω απ' αυτόν το λοφίσκο; Πρέπει να ήταν καταπράσινο. Και το σπίτι, φαινόταν από μακριά; Ο γέρος απαντούσε γρυλίζοντας. Η Νανά, μέσα στην άμαξα, χόρευε από ανυπομονησία, ενώ η Ζωή, εκνευρισμένη που είχε αναγκαστεί να αφήσει τόσο γρήγορα το Παρίσι, παρέμενε άκαμπτη και σκυθρωπή. Το άλογο σταμάτησε ξαφνικά και η νεαρή γυναίκα νόμισε ότι είχαν φτάσει. Έβγαλε το κεφάλι από το πορτάκι και ρώτησε:

«Λοιπόν, φτάσαμε;»

Ο αμαξάς, αντί για απάντηση μαστίγωσε το άλογο, και αυτό άρχισε να ανεβαίνει με δυσκολία μια πλαγιά. Η Νανά θαύμαζε έκθαμβη την αχανή κοιλάδα που εκτεινόταν κάτω από τον γκρίζο ουρανό, όπου μεγάλα σύννεφα είχαν αρχίσει να μαζεύονται.

«Ποπό! Κοίτα Ζωή το χορτάρι! Στάρι είναι όλο αυτό;... Θεέ μου, τι όμορφο που είναι!

— Φαίνεται ότι η Κυρία δεν μεγάλωσε στην ύπαιθρο, είπε τελικά η καμαριέρα με ενοχλημένο ύφος. Εγώ, την ξέρω, και πολύ καλά μάλιστα την ύπαιθρο, από τότε που με είχε ο οδοντογιατρός... Αυτός είχε ένα σπίτι στο Μπουζιβάλ. Με τούτα και με κείνα, έπιασε κρύο απόψε. Έχει υγρασία εδώ.»

Πέρασαν κάτω από ένα σύδεντρο. Η Νανά οσμιζόταν τα φύλλα σαν κουτάβι. Απροσδόκητα, σε μια στροφή του δρόμου, διέκρινε ανάμεσα στα κλαδιά την άκρη μιας κατοικίας. Ήταν εκεί ίσως. Κι έπιασε πάλι την κουβέντα στον αμαξά που έγνεψε πάλι όχι μ' ένα κούνημα του κεφαλιού. Μετά, καθώς κατέβαιναν απ' την άλλη πλαγιά του λόφου, αρκέστηκε να δείξει με το μαστίγιό του και να ψιθυρίσει:

1. «Τρεις λεύγες» στο πρωτότυπο. (Σ.τ.Μ.)

«Να, εκεί κάτω.»

Ανασηκώθηκε, έβγαλε όλο της το κορμί απ' το πορτάκι και φώναξε, χλομή, μην μπορώντας να διακρίνει ακόμα τίποτα:

«Που; Μα που είναι, λοιπόν;»

Στο τέλος, κατόρθωσε να διακρίνει μια ακρούλα από έναν τοίχο· και τότε άρχισε να φωνάζει και να χοροπηδάει με γυναικεία συγκίνηση.

«Ζωή, το βλέπω, το βλέπω!... Έλα απ' την άλλη μεριά για να δεις... Α! Έχει και ταράτσα, στη στέγη, με τούβλα. Ποπό, έχει και μια σέρα, εκεί. Μα, είναι τεράστιο... Είμαι πανευτυχής! Μα κοίτα, Ζωή, κοίτα που σου λέω!»

Η άμαξα σταμάτησε μπροστά στην καγκελόπορτα. Μια πορτούλα άνοιξε, και εμφανίστηκε ο κηπουρός, ένας ψηλός και αδύνατος άνδρας, βαστώντας το κασκέτο του στο χέρι. Η Νανά θέλησε να ανακτήσει την αξιοπρέπεια της, γιατί ο αμαξάς φαινόταν να γελάει από μέσα του, πίσω απ' τα σφαλιστά του τα χείλη. Κρατήθηκε για να μην τρέξει, άκουσε τον κηπουρό που, σε αντίθεση προς τον αμαξά, ήταν ομιλητικότατος και παρακαλούσε την Κυρία να τον συγχωρέσει για την ακαταστασία, καθώς είχε λάβει το γράμμα της εκείνο το πρωί. Παρά τις προσπάθειές του να την συγκρατήσει, η Νανά πετούσε, περπατούσε τόσο γρήγορα που η Ζωή δεν μπορούσε καν να την ακολουθήσει. Στην άκρη της αλέας, στάθηκε λίγο, για ν' αγκαλιάσει το σπίτι μ' ένα βλέμμα. Ήταν μια μεγάλη έπαυλη σε ιταλικό στιλ με μια άλλη μικρότερη κατασκευή στο πλάι της, χτισμένη από έναν πλούσιο Άγγλο, μετά από μια διετή παραμονή του στην Νάπολη, αλλά που τη βαρέθηκε αμέσως.

«Να ξεναγήσω την Κυρία στο σπίτι;» είπε ο κηπουρός.

Τον πρόλαβε όμως, του φώναξε να μην ενοχλείται, διότι προτιμούσε να το επισκεφτεί μόνη της. Και χωρίς να βγάλει καν το καπέλο της, έτρεξε στα δωμάτια, φωνάζοντας την Ζωή, κραυγάζοντας τα σχόλιά της από την μια άκρη των διαδρόμων ως την άλλη, γεμίζοντας με φωνές και γέλια το άδειο, ακατοίκητο από μήνες σπίτι.

Καταρχάς, ο προθάλαμος: ήταν λίγο υγρός, αλλά δεν πείραζε, κανείς δεν θα κοιμόταν εκεί. Το σαλόνι, πολύ κομψό, με παράθυρα που έβλεπαν στο γρασίδι του κήπου. Μόνο ένα κόκκινο έπιπλο ήταν φρικτό, θα το άλλαζε οπωσδήποτε. Όσο για την τραπεζαρία; Αυτή ήταν τραπεζαρία! Τι γλέντια που θα έκαναν στο Παρίσι, αν είχαν μια τόσο ευρύχωρη τραπεζαρία! Ανεβαίνοντας στον πρώτο όροφο θυμήθηκε ότι δεν είχε ακόμα δει την κουζίνα. Ξανακατέβηκε και άρχισε να φωνάζει από ενθουσιασμό· η Ζωή υποχρεώθηκε να θαυμάσει την ομορφιά του νεροχύτη και το μέγεθος του τζακιού, που χωρούσε ολόκληρο αρνί! Όταν ξανανέβηκε, ενθουσιάστηκε κυρίως με το υπνοδωμάτιό της: ένας ταπετσιέρης από την Ορλεάνη το είχε ντύσει ολόκληρο με βαμβακερό κρετόν Λουδοβίκου 16ου σε απαλό ροζ

χρώμα. Μάλιστα! Θα κοιμόταν κανείς υπέροχα σε τέτοια ζεστή φωλίτσα, έτσι σαν κοριτσίστικο δωμάτιο που ήταν! Υπήρχαν, ακόμα, τέσσερις πέντε ξενώνες και εκπληκτικές σοφίτες. Ήταν ό,τι έπρεπε για τις αποσκευές. Η Ζωή, κακόκεφη, κοίταζε αδιάφορη τα δωμάτια· σερνόταν πίσω από την Κυρία. Την είδε, μετά, να ανεβαίνει την όρθια σκάλα που οδηγούσε στις σοφίτες. Α! Όχι, ευχαριστώ! Δεν είχε καμία διάθεση να σπάσει κανένα πόδι. Μια φωνή όμως, μακρινή, σαν μέσα από καμινάδα, ακούστηκε να την φωνάζει:

«Ζωή! Ζωή! Μα πού είσαι λοιπόν; Ανέβα!... Δεν φαντάζεσαι πόσο μαγευτικά είναι!»

Η Ζωή ανέβηκε δυσανασχετώντας. Βρήκε την Κυρία πάνω στη σκεπή, ακουμπιομένη στο κιγκλίδωμα της κεραμοσκεπής να κοιτάζει την κοιλάδα που ανοιγόταν στο βάθος. Ο ορίζοντας ήταν απέραντος. Γκρίζοι ατμοί όμως τον κατέκλυζαν, κι ένας δριμύς αέρας παράσερνε τις λεπτές σταγόνες της βροχής. Η Νανά συγκρατούσε το καπέλο και με τα δυο της χέρια, να μην της φύγει, καθώς τα φουστάνια της σηκώνονταν και χτυπούσαν από τον άνεμο σαν σημαία.

«Μα, τι 'ναι αυτά! είπε η Ζωή ξαναβάζοντας μέσα το κεφάλι της. Θα σας πάρει ο αέρας! Τι διαβολόκαιρος!»

Η Κυρία δεν άκουγε τίποτα. Με σκυμμένο το κεφάλι κοίταζε το κτήμα που απλωνόταν από κάτω της· ήταν γύρω στα οκτώ αρπέντια[1] εντός της μάντρας. Στη θέα του λαχανόκηπου, κατενθουσιάστηκε. Έτρεξε να κατέβει, έσπρωξε την καμαριέρα στη σκάλα, ψελλίζοντας:

«Ω! Είναι γεμάτο λάχανα! Κάτι μεγάλα λάχανα!... Και μαρούλια, και οξαλίδες, και κρεμμύδια και απ' όλα! Έλα γρήγορα.»

Η βροχή άρχισε να δυναμώνει. Άνοιξε την ομπρέλα της από λευκό μετάξι και έτρεξε στις αλέες.

«Η Κυρία θα κρυώσει!» φώναξε η Ζωή, που παρέμεινε ατάραχη κάτω από τη μαρκίζα του πλατύσκαλου.

Αλλά η Κυρία ήθελε να δει. Σε κάθε νέα της ανακάλυψη, αναφωνούσε.

«Ζωή, σπανάκια! Έλα, λοιπόν!... Ποπό! Αγκινάρες! Τι αστείες που είναι. Βγάζουν και λουλούδια οι αγκινάρες; Για δες, τι ναι αυτό; Δεν το 'χω ξαναδεί... Κοίτα, Ζωή, εσύ θα ξέρεις μάλλον.»

Η καμαριέρα δεν είχε κουνηθεί καθόλου. Η Κυρία είχε σίγουρα τρελαθεί. Τώρα, το νερό έπεφτε καταρρακτωδώς και το λευκό μεταξωτό της ομπρελίνο ήταν ήδη κατάμαυρο- ούτε καν ίην κάλυπτε την Κυρία και η φούστα της τώρα έσταζε. Δεν την ένοιαζε όμως. Χάζευε μες στη βροχή τον λαχανόκηπο και τον άλλον με τα οπωροφόρα δέντρα, σταματώντας σε

1. Έκταση ίση με σαράντα στρέμματα. (Σ.τ.Μ.)

κάθε δέντρο, σκύβοντας πάνω από κάθε παρτέρι. Μετά, έτρεξε να ρίξει μια ματιά στον πάτο ενός πηγαδιού, σήκωσε ένα σκέπασμα για να κοιτάξει τι υπήρχε από κάτω, απορροφήθηκε χαζεύοντας μια τεράστια κολοκύθα. Είχε ανάγκη να πάει σε όλες τις αλέες, να δει από κοντά τα πράγματα που είχε άλλοτε ονειρευτεί, όταν αλώνιζε στα παρισινά σοκάκια σαν εργάτρια. Η βροχή είχε δυναμώσει, δεν την ένιωθε όμως. Στεναχωριόταν μόνο που έδυε ο ήλιος. Δεν έβλεπε πια καθαρά και έπρεπε να αγγίζει με τα δάχτυλα της τα πράγματα για να καταλαβαίνει. Ξάφνου, στο ημίφως διέκρινε φράουλες. Και τότε το παιδί που είχε μέσα της, ξέσπασε:

«Φράουλες! Φράουλες! Υπάρχουν εδώ, τις νιώθω! Ζωή, γρήγορα ένα πιάτο! Έλα να μαζέψεις φράουλες.»

Και η Νανά γονάτισε μέσα στη λάσπη, πέταξε την ομπρέλα της και αφέθηκε να βραχεί εντελώς. Μάζευε τις φράουλες ανάμεσα στα φύλλα και τα χέρια της έσταζαν απ' το νερό. Η Ζωή, ωστόσο, δεν έφερνε το πιάτο. Καθώς η νεαρή γυναίκα σηκωνόταν, τρόμαξε: νόμισε ότι είδε μια σκιά να γλιστρά.

«Ένα ζώο!» φώναξε.

Έκπληκτη όμως, έμεινε ακίνητη στη μέση της αλέας. Ήταν ένας άντρας και τον είχε αναγνωρίσει.

«Πώς; Το μωρό!... Τι κάνεις εδώ, μωρό;»

— Ε, να! Ήρθα, απάντησε ο Ζωρζ.»

Έμεινε άναυδη.

«Σου είπε ότι θα έρθω ο κηπουρός;... Αχ! Αυτό το παιδί! Μα, είσαι μούσκεμα!

— Θα σου εξηγήσω. Η βροχή με βρήκε στον δρόμο. Και μετά, δεν ήθελα να γυρίσω στην Γκυμιέρ, και διασχίζοντας τον Σου έπεσα μέσα σ' έναν καταραμένο νερόλακκο.»

Η Νανά τότε ξέχασε τις φράουλες. Έτρεμε ολόκληρη, τον λυπόταν. Ο καημενούλης ο Ζιζής, σ' έναν νερόλακκο μέσα! Τον πήρε στο σπίτι, λέγοντας ότι θα ανάψει μια μεγάλη φωτιά.

«Ξέρεις, ψιθύρισε αυτός σταματώντας την στο σκοτάδι, κρυβόμουν γιατί φοβόμουν μην με μαλωσεις, όπως στο Παρίσι, όταν έρχομαι να σε δω απροειδοποίητα.»

Έβαλε τα γέλια χωρίς ν' απαντήσει και του έσκασε ένα φιλί στο μέταν πο. Μέχρι τότε, του φερόταν σαν να ήταν παιδί, δεν έπαιρνε αυτά που της έλεγε στα σοβαρά, και διασκέδαζε μαζί του σαν να ήταν μια οποιαδήποτε, ασήμαντη γνωριμία με κάποιον νεαρό. Έκανε ολόκληρη φασαρία για να τον βολέψει. Ήθελε να ανάψουν οπωσδήποτε το τζάκι στο δωμάτιο της: θα ήταν καλύτερα οι δυο τους εκεί. Η Ζωή δεν εξεπλάγη στη θέα του Ζωρζ, ήταν συνηθισμένη σε κάθε είδους επίσκεψη· ο κηπουρός όμως, που έφερε τα ξύλα, έμεινε εμβρόντητος στη θέα αυτού του κυρίου, που έσταζε

από παντού, και στον οποίο δεν θυμόταν να είχε ανοίξει την πόρτα. Τον άφησαν να φύγει, δεν τον είχαν άλλο ανάγκη. Μια λάμπα φώτιζε το δωμάτιο και η φωτιά έβγαζε μια μεγάλη λαμπερή φλόγα.

«Δεν στεγνώνει με τίποτα, θα κρυώσει», είπε η Νανά, βλέποντας τον Ζωρζ να έχει ρίγη.

Και ούτε ένα ανδρικό παντελόνι στο σπίτι! Ετοιμαζόταν να ξανακαλέσει τον κηπουρό, όταν είχε μια ιδέα. Η Ζωή τακτοποιούσε τις αποσκευές μέσα στο μπουντουάρ και έφερε στην Κυρία εσώρουχα για να αλλάξει, ένα πουκάμισο, μεσοφόρια και μια ρόμπα.

«Μα, είναι τέλειο! φώναξε η νεαρή γυναίκα. Μπορεί να τα φορέσει ο Ζιζής αυτά. Ε; Δε φαντάζομαι να με σιχαίνεσαι... Όταν τα ρούχα σου στεγνώσουν, θα τα βάλεις και θα φύγεις γρήγορα, μη σε μαλώσει η μαμά σου... Κάνε γρήγορα, θ' αλλάξω κι εγώ, στο μπουντουάρ.»

Όταν δέκα λεπτά αργότερα εμφανίστηκε φορώντας μια ρόμπα, ένωσε τις παλάμες της γοητευμένη.

«Ω! Το γλυκούλι μου, τι όμορφο που είναι ντυμένο γυναίκα!»

Το αγόρι φορούσε μόνο μια νυχτικιά με λεπτομέρειες από δαντέλα, μια μακριά κεντητή κιλότα και μια ρόμπα, μια μακριά ρόμπα από βατίστα, με *δαντέλα* στο φινίρισμα. Κι έμοιαζε έτσι ντυμένος με κορίτσι, με τα λευκά γυμνά του μπράτσα μικρού ξανθού αγοριού και τα πυρόξανθα, βρεγμένα ακόμα, μαλλιά του, που του έπεφταν στον λαιμό.

«Είναι που είναι το ίδιο αδύνατο με μένα! είπε η Νανά παίρνοντας τον απ' τη μέση. Ζωή, έλα να δεις πόσο του πάνε... Ε! Δεν του πάνε γάντι; Εκτός απ' το κορσάζ που του πέφτει λίγο φαρδύ... Ε, δεν τα 'χει τόσο μεγάλα όσο εγώ, ο καημένος ο Ζιζής μου!

— Ε, ναι! Όλο και κάτι λείπει», μουρμούρισε ο Ζωρζ, χαμογελώντας.

Και οι τρεις γέλασαν. Η Νανά βάλθηκε να του κουμπώνει τη ρόμπα από πάνω ως κάτω, για να είναι ευπρεπής. Τον γύρναγε σαν κούκλα, του 'δίνε ξυλιές, του φούσκωνε από πίσω τη φούστα. Και του έκανε ένα σωρό ερωτήσεις, τον ρωτούσε αν ήταν καλά, αν ζεσταινόταν. Και βέβαια ήταν μια χαρά! Δεν υπήρχε πιο ζεστό πράγμα από μια γυναικεία νυχτικιά˙ αν μπορούσε θα την φορούσε συνέχεια. Τριβόταν μέσα στη νυχτικιά, χαιρόταν την αίσθηση του λεπτού υφάσματος, αυτού του άνετου ρούχου που μύριζε όμορφα και που του έδινε την εντύπωση ότι ξανάβρισκε κάτι από την θερμή ζωή της Νανάς.

Η Ζωή, εντωμεταξύ, κατέβασε τα βρεγμένα ρούχα στην κουζίνα για να τα βάλει να στεγνώσουν το γρηγορότερο δυνατό στη φωτιά από τις κλη-ματόβεργες. Τότε, ο Ζωρζ, ξαπλωμένος σε μια πολυθρόνα, τόλμησε να εξομολογηθεί κάτι.

«Για πες, δεν τρως τίποτα απόψε;... Εγώ πεθαίνω της πείνας. Δεν έφαγα βραδινό.»

Η Νανά θύμωσε. Ωραίος ήταν ο κύριος: το έσκασε από τη μαμά του με άδειο στομάχι, για να πάει να πέσει μέσα σ' έναν νερόλακκο! Και εκείνη πεινούσε σαν λύκος. Και βέβαια έπρεπε να φάνε! Μόνο που θα έτρωγαν πρόχειρα, ό,τι έβρισκαν. Και αυτοσχεδίασαν το πιο περίεργο δείπνο, πάνω *σ'* ένα τραπεζάκι, μπροστά στη φωτιά. Η Ζωή έτρεξε να βρει τον κηπουρό που είχε μαγειρέψει μια λαχανόσουπα, σε περίπτωση που η Κυρία δεν δειπνούσε στην Ορλεάνη, πριν έρθει. Η Κυρία είχε ξεχάσει να του σημειώσει στο γράμμα τι έπρεπε να ετοιμάσει. Ευτυχώς, η κάβα ήταν γεμάτη. Έτσι έφαγαν μια λαχανόσουπα μ' ένα κομμάτι παστό χοιρινό. Μετά, ψάχνοντας στην τσάντα της, η Νανά βρήκε έναν σωρό προμήθειες που είχε πάρει για τον δρόμο: ένα μικρό πατέ φουαγκρά, μια σακουλίτσα καραμέλες, πορτοκάλια. Και οι δυο τους έτρωγαν λαίμαργα, με την όρεξη των είκοσι τους χρόνων, σαν φίλοι που ένιωθαν άνετα μεταξύ τους. Η Νανά αποκαλούσε τον Ζωρζ «χρυσή μου»· της φαινόταν πιο οικείο και τρυφερό. Για επιδόρπιο άδειασαν ένα βάζο μαρμελάδα που βρήκαν ψηλά σε μια ντουλάπα, τρώγοντας με το ίδιο κουταλάκι μια ο ένας μια ο άλλος.

«Που λες, χρυσή μου, είχα δέκα χρόνια να φάω τόσο καλά!»

Νύχτωνε όμως και ήθελε να στείλει τον μικρό σπίτι του, φοβούμενη μην του δημιουργήσει προβλήματα. Αυτός όμως όλο έλεγε ότι είχε χρόνο. Τα ρούχα, εξάλλου, έκαναν ώρα να στεγνώσουν. Η Ζωή τους είπε ότι ήθελαν τουλάχιστον μια ώρα ακόμα· και καθώς κοιμόταν όρθια από την κούραση του ταξιδιού, την έστειλαν για ύπνο. Έτσι, έμειναν μόνοι τους, μέσα στο σιωπηλό σπίτι.

Ήταν μια πολύ γλυκιά βραδιά. Η φωτιά έσβηνε αργά, γινόταν θράκα· είχε αρκετή ζέστη μέσα στο μεγάλο θαλασσί δωμάτιο, όπου η Ζωή είχε ετοιμάσει το κρεβάτι πριν ανεβεί. Η Νανά που ζεσταινόταν πολύ, σηκώθηκε μια στιγμή ν' ανοίξει ένα παράθυρο, και έβγαλε τότε μια μικρή κραυγη.

«Θεέ μου! Τι ομορφιά! Κοίτα, χρυσή μου.»

Ο Ζωρζ πλησίασε· και σαν το κάγκελο του παραθύρου να του είχε φανεί πολύ στενό, έπιασε την Νανά απ' τη μέση και ακούμπησε το κεφάλι του στον ώμο της. Ο καιρός είχε αλλάξει απότομα, ένας καθαρός ουρανός είχε αρχίσει να ξεπροβάλει, ενώ ένα στρογγυλό φεγγάρι κάλυπτε την ύπαιθρο μ' έναν χρυσό μανδύα. Επικρατούσε άκρα ησυχία, η κοιλάδα άνοιγε στην απεραντοσύνη της πεδιάδας, όπου τα δέντρα δημιουργούσαν νησίδες ίσκιου μέσα στην ακίνητη λίμνη φωτός. Και η Νανά γινόταν στοργική, ένιωθε και πάλι παιδί. Είχε σίγουρα ονειρευτεί τέτοιες νύχτες σε μια εποχή της ζωής της που την είχε πια ξεχάσει. Ό,τι της συνέβαινε από τη στιγμή που είχε κατεβεί από το τρένο, αυτή η αχανής ύπαιθρος, τα χόρτα με την έντονη μυρωδιά τους, το σπίτι, τα λαχανικά, όλα την αναστάτωναν, σε σημείο που νόμιζε ότι έλειπε από το Παρίσι μια εικοσαετία. Η παλιά

της ύπαρξη ήταν μια μακρινή ανάμνηση. Ένιωθε συναισθήματα πρωτόγνωρα. Ο Ζωρζ, εντωμεταξύ, της έδινε τρυφερά φιλιά στον λαιμό, πράγμα που την αναστάτωνε ακόμα περισσότερο. Τον απόδιωχνε διστακτικά, σαν ένα παιδί του οποίου η τρυφερότητα γίνεται κουραστική, κι όλο του έλεγε ότι έπρεπε να φύγει. Αυτός δεν έλεγε όχι· σε λίγο, θα έφευγε σε λίγο.

Ένα πουλί κελάηδησε, μετά πάλι σώπασε. Ήταν ένας κοκκινολαίμης, πάνω σε μια κουφοξυλιά, κάτω από το παράθυρο.

«Περίμενε, μουρμούρισε ο Ζωρζ, η λάμπα τον τρομάζει, θα την σβήσω.»

Όταν γύρισε και την έπιασε πάλι από τη μέση, πρόσθεσε:

«Θα την ανάψω πάλι σε λίγο.»

Τότε, ακούγοντας τον κοκκινολαίμη, ενώ ο μικρός σφιγγόταν πάνω της, η Νανά θυμήθηκε. Ναι, από τα μυθιστορήματα τα θυμόταν όλα αυτά. Και τι δεν θα 'δινε κάποτε για να έχει, έτσι, το φεγγάρι και τον κοκκινολαίμη κι ένα τρυφερό αγόρι. Θεέ μου, της ερχόταν να βάλει τα κλάματα, τόσο όμορφα και γλυκά που ήταν όλα! Στην πραγματικότητα, προοριζόταν για μια ενάρετη ζωή. Και απόδιωχνε τον Ζωρζ που άρχιζε να ξεθαρρεύει.

«Όχι, άφησε με, δεν θέλω... Δεν είναι σωστό, στην ηλικία σου... Άκουσε με, προτιμώ να μείνω η μαμά σου.»

Είχε αναστολές, ντρεπόταν, είχε γίνει κατακόκκινη. Και όμως, κανείς δεν την έβλεπε. Το δωμάτιο, πίσω τους, ήταν κατασκότεινο, ενώ η εξοχή, μπροστά τους, εκτεινόταν μέσα στην ησυχία και την ακινησία της μοναξιάς της. Ποτέ άλλοτε δεν είχε νιώσει τέτοια ντροπή. Σιγά σιγά, άρχισε να νιώθει αδύναμη παρά την αμηχανία και τις αντιστάσεις της. Γελούσε ακόμα μ' αυτήν τη μεταμφίεση, μ' αυτήν τη νυχτικιά και τη ρόμπα. Ήταν σαν να την πείραζε κάποια φίλη.

«Ω! Είναι κακό, δεν πρέπει», ψέλλισε σε μια ύστατη προσπάθεια.

Και παραδόθηκε σαν παρθένα στην αγκαλιά αυτού του αγοριού, μπροστά στην όμορφη νύχτα. Το σπίτι κοιμόταν.

Την επομένη το πρωί, στις Φοντέτ, όταν το καμπανάκι χτύπησε για το μεσημεριανό, το τραπέζι της τραπεζαρίας δεν έδειχνε πια υπερβολικά μεγάλο. Ο Φωσερύ και ο Νταγκενέ είχαν καταφτάσει πρώτοι με την ίδια άμαξα. Και πίσω τους, με το επόμενο τρένο, ήρθε και ο κόμης ντε Βαντέβρ. Ο Ζωρζ έφτασε τελευταίος στο τραπέζι, λίγο χλομός, με κομμένα μάτια. Είπε ότι αισθανόταν πολύ καλύτερα, αλλά ένιωθε ακόμα ζαλισμένος από την ένταση της κρίσης. Η κυρία Υγκόν, τον κοίταξε στα μάτια μ' ένα ανήσυχο χαμόγελο, φτιάχνοντας τα αχτένιστα, εκείνο το πρωί, μαλλιά του, ενώ αυτός τραβιόταν ενοχλημένος σχεδόν από αυτό το χάδι. Στο τραπέζι, πείραζε καλοπροαίρετα τον Βαντέβρ, που τον περίμενε, όπως έλεγε, εδώ και πέντε χρόνια.

«Επιτέλους, ήρθατε... Πώς και τα καταφέρατε;»

Ο Βαντέβρ της απάντησε κι εκείνος αστειευόμενος. Έλεγε ότι καθώς είχε χάσει αμύθητα ποσά, την προηγουμένη, στη Λέσχη, έφυγε με τη σκέψη να τελειώσει τις μέρες του στην επαρχία.

«Ναι, μα το Θεό, αν μου βρείτε κάποια πλούσια κληρονόμο στην περιοχή... Πρέπει να έχει θεσπέσιες γυναίκες εδώ.»

Η γηραιά κυρία ευχαρίστησε, επίσης, τον Νταγκενέ και τον Φωσερού που θέλησαν να αποδεχθούν την πρόταση του γιου της, όταν με ευχάριστη έκπληξη είδε και τον μαρκήσιο ντε Σουάρ να μπαίνει, από μια τρίτη άμαξα.

«Μάλιστα, ραντεβού είχατε όλοι, σήμερα το πρωί; Συνεννοημένοι ήσαστε; Χρόνια τώρα προσπαθώ να σας συγκεντρωσω όλους μαζί... Δεν παραπονούμαι, βέβαια!»

Πρόσθεσαν ένα σερβίτσιο. Ο Φωσερού καθόταν δίπλα στην κόμισσα Σαμπίν, που τον είχε αιφνιδιάσει με την ζωηρή ευθυμία της, αυτή που έδειχνε τόσο μελαγχολική, στο αυστηρό σαλόνι της οδού Μιρομενίλ. Ο Νταγκενέ, απεναντίας, που καθόταν δίπλα στην Εστέλ, έμοιαζε ανήσυχος από τη γειτνίαση με την ψηλή σιωπηλή αυτή κοπέλα, της οποίας οι μυτεροί αγκώνες τον ενοχλούσαν. Ο Μυφφά και ο Σουάρ, αντάλλαξαν ένα φαρμακερό βλέμμα. Ο Βαντέβρ, εντωμεταξύ, συνέχιζε να αστειεύεται για τον μελλοντικό του γάμο.

«Όσον αφορά τις κυρίες, είπε τελικά η κυρία Υγκόν, έχω μια νέα γειτόνισσα που πρέπει να την γνωρίζετε.»

Και είπε το όνομα της Νανάς. Ο Βαντέβρ προσποιήθηκε έντονη έκπληξη·

«Πώς; Το εξοχικό της Νανάς βρίσκεται εδώ κοντά!»

Ο Φωσερού και ο Νταγκενέ επίσης αναφώνησαν. Ο μαρκήσιος ντε Σουάρ συνέχιζε να τρώει ένα στήθος από κοτόπουλο, δίχως να δείχνει ότι καταλαβαίνει. Ούτε ένας δεν χαμογέλασε.

«Ακριβώς, και μάλιστα, συνέχισε η γηραιά κυρία, η εν λόγω κυρία έφτασε στην Μινιότ χθες το βράδυ, όπως ακριβώς σας έλεγα. Το έμαθα σήμερα το πρωί από τον κηπουρό.»

Ξάφνου, ήταν πλέον αδύνατο στους κυρίους να κρύψουν την πραγματική τους έκπληξη. Όλοι σήκωσαν το κεφάλι. Πώς; Η Νανά ήταν ήδη εδώ! Μα την περίμεναν όλοι την επομένη, και νόμιζαν μάλιστα ότι θα έφταναν πριν από εκείνη! Μόνον ο Ζωρζ, έμεινε με το βλέμμα χαμηλωμένο, κοιτώντας το ποτήρι του, με κουρασμένο ύφος. Από τότε που είχε καθίσει στο τραπέζι, έμοιαζε να κοιμάται, με τα μάτια ανοιχτά, χαμογελώντας αορίστως.

«Ακόμα δεν αισθάνεσαι καλά, Ζιζή μου;» τον ρώτησε η μητέρα του, που δεν τον άφηνε από τα μάτια της.

Τινάχτηκε και απάντησε κοκκινίζοντας ότι ήταν πολύ καλά, διατηρώ-

ντας το αποκαμωμένο και λαίμαργο ύφος της κοπέλας που παραχόρεψε.

«Τι έχεις εκεί, στον λαιμό; συνέχισε η κυρία Υγκόν, τρομοκρατημένη. Είναι κατακόκκινο.»

Αιφνιδιάστηκε και άρχισε να ψελλίζει. Δεν ήξερε, δεν είχε τίποτα στον λαιμό. Μετά, ανέβασε τον γιακά του πουκαμίσου του και είπε:

«Α! Ναι, με τσίμπησε κάποιο ζωύφιο.»

Ο μαρκήσιος ντε Σουάρ έριξε μια λοξή ματιά στην κοκκινίλα. Και ο Μυφφά επίσης κοίταξε τον Ζωρζ. Τέλειωσαν το γεύμα και έκαναν σχέδια για κάποια εξόρμηση. Ο Φωσερύ αναστατωνόταν ολοένα και περισσότερο από τα γέλια της κόμισσας Σαμπίν. Καθώς της έδινε ένα πιάτο φρούτου, τα χέρια τους αγγίχτηκαν. Και του έριξε για ένα δευτερόλεπτο ένα τόσο σκοτεινό βλέμμα που του ήρθε πάλι στον νου εκείνη η εξομολόγηση που του είχε κάνει ένας μεθυσμένος φίλος, κάποιο βράδυ. Κι έπειτα, δεν ήταν πια η ίδια, κάτι την πρόδιδε, το μεταξωτό γκρι φουστάνι της ίσως, που έπεφτε χαλαρά στους ώμους, δίνοντας μια νότα ατημελησίας στην λεπτή και νευρική της κομψότητα.

Καθώς σηκώνονταν από το τραπέζι, ο Νταγκενέ έμεινε πίσω με τον Φωσερύ για να κοροϊδέψουν την Εστέλ· «Να σου πλασάρουν τέτοιο σκουπόξυλο, δεν θες τίποτ' άλλο!» Σοβάρεψε, ωστόσο, όταν ο δημοσιογράφος του είπε το μέγεθος της προίκας της: τετρακόσιες χιλιάδες φράγκα.

«Τι λες για τη μητέρα; Ε; Κομψότατη!

— Καλά, αυτή αν ήθελε... Αλλά δεν υπάρχει τρόπος, φίλε μου!

— Ποιος ξέρει!... Πρέπει ίσως να το ψάξει κανείς.»

Εκείνη την ημέρα δεν μπορούσαν να βγουν, έβρεχε καταρρακτωδώς πάλι. Ο Ζωρζ βιάστηκε να εξαφανιστεί και να κλειδαμπαρωθεί στο δωμάτιο του. Οι κύριοι, από την άλλη, απέφυγαν να δώσουν εξηγήσεις μεταξύ τους, γνωρίζοντας πολύ καλά, όλοι τους, ποιοι λόγοι τους είχαν συγκεντρώσει εκεί: Ο Βαντέβρ, που είχε κακοπάθει στα χαρτιά, σκεφτόταν πραγματικά να κάνει μια ανάπαυλα στην εξοχή, και βασιζόταν στην παρουσία μιας φίλης, στα περίχωρα, για να μην βαρεθεί. Ο Φωσερύ, επωφελούμενος από τις διακοπές που του έδινε η Ροζ, η οποία ήταν πολύ απασχολημένη εκείνη την εποχή, σκεφτόταν να συζητήσει ένα δεύτερο άρθρο με την Νανά, σε περίπτωση που η εξοχή τους έφερνε πιο κοντά. Και ο Νταγκενέ, που είχε ψυχρανθεί μαζί της από τότε που εκείνη είχε αρχίσει να βλέπει τον Σταϊνέρ, είχε στον νου του κάποια επανασύνδεση, να μάζευε κανένα ψίχουλο ηδονής, εάν του δινόταν η ευκαιρία. Όσο για τον μαρκήσιο ντε Σουάρ, αυτός, περίμενε την κατάλληλη στιγμή. Από όλους όμως αυτούς τους κυρίους, οι οποίοι απλώς ακολουθούσαν τα ίχνη της Αφροδίτης -μιας Αφροδίτης που είχε βγάλει πρόχειρα το κοκκινάδι-, ο Μυφφά ήταν ο πιο φλογερός, αυτός περισσότερο από όλους αυτούς τυραννιόταν από νέες αισθήσεις, από τον πόθο, τον φόβο και τον θυμό· όλα αυτά τα

συναισθήματα που συγκρούονταν μέσα στην ταραγμένη του ψυχή. Αυτός τουλάχιστον, είχε μια ρητή υπόσχεση: η Νανά τον περίμενε. Γιατί όμως είχε φύγει δυο μέρες νωρίτερα; Αποφάσισε ότι θα πήγαινε στην Μινιότ το ίδιο βράδυ, μετά το βραδινό.

Το βράδυ, όταν ο κόμης βγήκε από τον κήπο, ο Ζωρζ έτρεξε από πίσω του. Τον άφησε να ακολουθήσει τον δρόμο της Γκυμιέρ, ενώ αυτός διέσχισε τον ποταμό και έφτασε στο σπίτι της Νανάς, ξέπνοος, οργισμένος και με δάκρυα στα μάτια. Μάλιστα, το είχε καταλάβει: ο γέρος αυτός που κατέφτανε είχε ραντεβού. Η Νανά, έκπληκτη από τη σκηνή ζηλοτυπίας που της έκανε και ταραγμένη από την τροπή των πραγμάτων, τον αγκάλιασε και τον παρηγόρησε όσο καλύτερα μπορούσε. Μα, όχι, έκανε λάθος, κανέναν δεν περίμενε. Εάν ο κύριος αυτός ερχόταν, δεν έφταιγε η ίδια. Αχ, αυτός ο Ζιζής! Τι χαζός, να φαρμακώνεται έτσι για το τίποτα! Μόνο ιον Ζωρζ της αγαπούσε, αλήθεια, στη ζωή του γιου της! Και μετά απ' αυτό τον φίλησε και του σκούπισε τα δάκρυα.

«Άκου, θα δεις ότι όλα για σένα είναι, συνέχισε αυτή, όταν εκείνος ηρέμησε. Ο Σταϊνέρ έφτασε, είναι πάνω. Αυτόν, καρδιά μου, ξέρεις ότι δεν μπορώ να τον διώξω.

— Ναι, ξέρω. Δεν λέω γι' αυτόν, μουρμούρισε ο μικρός.

— Για να καταλάβεις, τον έβαλα στο μέσα δωμάτιο, λέγοντας του ότι είμαι άρρωστη. Τακτοποιεί τα πράγματα του αυτήν τη στιγμή... Αφού κανείς δεν σε είδε, ανέβα γρήγορα και κρύψου στο δωμάτιο μου. Περίμενε με εκεί.»

Ο Ζωρζ της χίμηξε στον λαιμό. Λοιπόν, πρέπει να ήταν αλήθεια τελικά, τον αγαπούσε λιγάκι! Λοιπόν, όπως χθες, θα έσβηναν τη λάμπα και θα έμεναν στο σκοτάδι μέχρι το πρωί; Μετά, καθώς χτύπησε το κουδούνι, έφυγε διακριτικά. Πάνω, στο δωμάτιο, έβγαλε αμέσως τα παπούτσια του για να μην κάνει θόρυβο. Κατόπιν, ξάπλωσε mo πάτωμα, πίσω από μια κουρτίνα και περίμενε ήσυχα.

Η Νανά υποδέχθηκε τον κόμη Μυφφά, ταραγμένη ακόμα και σχετικά ενοχλημένη. Του το είχε υποσχεθεί, και θα ήθελε μάλιστα να κρατήσει τον λόγο της, γιατί αυτός ο άνθρωπος της φαινόταν σοβαρός. Στην πραγματικότητα όμως, ποιος θα φανταζόταν ότι θα συνέβαιναν όλα αυτά το προηγούμενο βράδυ; Το ταξίδι, αυτό το σπίτι που δεν είχε ξαναδεί, και ο μικρός, που της είχε παρουσιαστεί μούσκεμα. Τι όμορφα που ήταν όλα, και πόσο γλυκό της είχε φανεί να συνεχίσει! Τόσο το χειρότερο γι' αυτόν τον κύριο! Εδώ και τρεις μήνες τον είχε να περιμένει, κάνοντας την καθωσπρέπει κυρία, για να τον εξάψει παραπάνω. Ε, λοιπόν, θα περίμενε κι άλλο, κι αν δεν του άρεσε, ας έφευγε! Προτιμούσε να χάσει τα πάντα από το να απατήσει τον Ζωρζ.

Ο κόμης κάθισε με το επίσημο ύφος επαρχιώτη γείτονα σε επίσκεψη.

Μόνο τα χέρια του έτρεμαν. Ο πόθος, που οι σοφές μέθοδοι της Νανάς υποδαύλιζαν για καιρό, επρόκειτο να προκαλέσει στην αιματώδη, αλλά παρθένα, αυτή φύση ολέθριες συνέπειες. Ο άνθρωπος αυτός -τόσο σοβαρός-, ο αξιωματούχος που συνήθιζε να διασχίζει με αξιοπρέπεια τα σαλόνια του Κεραμεικού, τις νύχτες δάγκωνε το μαξιλάρι του και έκλαιγε με αναφιλητά, απελπισμένος, ανακαλώντας πάντα την ίδια αισθησιακή εικόνα στον νου του. Αυτή τη φορά όμως, είχε αποφασίσει να περάσει το δικό του. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής μέχρι την Μινιότ, μέσα στην ησυχία του δειλινού, ονειρευόταν πράγματα πρόστυχα. Και, κατευθείαν, μετά τις πρώτες κουβέντες, θέλησε ν' αρπάξει την Νανά στα δυο του χέρια.

«Όχι, όχι, πρόσεχε», είπε εκείνη απλώς, χωρίς να θυμώσει, μ' ένα χαμόγελο.

Την έπιασε πάλι, τρίζοντας τα δόντια του. Μετά, καθώς αυτή αντιστεκόταν, έγινε χυδαίος και της υπενθύμισε με ωμότητα ότι είχε έρθει για να κοιμηθεί μαζί της. Εκείνη, χωρίς να πάψει να χαμογελά, νιώθοντας όμως άβολα, του κρατούσε τα χέρια. Του μιλούσε με οικειότητα, για να γλυκάνει την άρνηση της.

«Έλα τώρα, αγάπη μου, κάτσε ήσυχος... Ειλικρινά, δεν μπορώ... ο Σταϊνέρ περιμένει επάνω.»

Ο κόμης όμως ήταν εκτός εαυτού. Δεν είχε ξαναδεί άνθρωπο σε τέτοια κατάσταση. Ο φόβος είχε αρχίσει να την κυριεύει. Έβαλε τα δάχτυλα της πάνω στο στόμα του για να καλύψει τις κραυγές που έβγαζε. Και χαμηλώνοντας τη φωνή της, τον ικέτευσε να σωπάσει, να την αφήσει ήσυχη. Ο Σταϊνέρ αποφάσισε να κατέβει, τελικά. Μα καταντούσε γελοίο! Όταν μπήκε ο Σταϊνέρ, άκουσε την Νανά, ξαπλωμένη άνετα στην πολυθρόνα της, να λέει:

«Εγώ, λατρεύω την εξοχή...»

Διέκοψε αυτό που έλεγε και γύρισε το κεφάλι.

«Αγάπη μου, είναι ο κόμης Μυφφά· είδε φως περνώντας και μπήκε να μας καλωσορίσει.»

Οι άνδρες αντάλλαξαν μια χειραψία. Ο Μυφφά έμεινε μια στιγμή σιωπηλός, με το πρόσωπο σκοτεινό. Ο Σταϊνέρ έδειχνε κακόκεφος. Μίλησαν για το Παρίσι. Οι δουλειές δεν πήγαιναν καλά, στο Χρηματιστήριο έγιναν φρικαλεότητες. Μετά από ένα τέταρτο, ο Μυφφά αποχώρησε. Και καθώς η νεαρή γυναίκα τον ξεπροβόδιζε, της ζήτησε, χωρίς ανταπόκριση, ραντεβού για το επόμενο βράδυ. Ο Σταϊνέρ ανέβηκε σχεδόν αμέσως μετά να ξαπλώσει, γκρινιάζοντας για τις αιώνιες αδιαθεσίες των κοριτσιών. Επιτέλους, είχε ξεφορτωθεί τους δυο γέρους η Νανά, και μόλις μπόρεσε, πήγε να βρει τον Ζωρζ, ο οποίος την περίμενε, το ίδιο ήσυχος, πίσω από την κουρτίνα. Την έριξε κάτω, και καθισμένη δίπλα του, βάλθηκαν οι δυο τους να παίζουν: κυλιούνταν και μετά σταματούσαν πάλι για να πνίξουν τα

γέλια τους στα φιλιά, κάθε που χτυπούσαν ένα έπιπλο με τα γυμνά τους πόδια. Μακριά, στον δρόμο της Γκυμιέρ, ο κόμης Μυφφά, με το καπέλο στο χέρι, προχωρούσε αργά, ενώ η δροσιά και η ησυχία της νύχτας έλουζαν το φλογισμένο του κεφάλι.

Οι μέρες που ακολούθησαν ήταν σαν όνειρο για την Νανά. Στην αγκαλιά του νεαρού, είχε ξαναβρεί τα δεκαπέντε της χρόνια· ήταν σαν να λουλούδιζε και πάλι μέσα της, μετά τη συνήθεια και τον κορεσμό, κάτω απ' το χάδι αυτού του παιδιού, το άνθος της αγάπης. Κοκκίνιζε ξαφνικά, ριγούσε από μια απρόσμενη συγκίνηση, ένιωθε την ανεξήγητη ανάγκη να γελάσει και να κλάψει· μια ανήσυχη παρθενική φύση ξυπνούσε μέσα της, γεμάτη πόθους που την έκαναν να ντρέπεται. Ποτέ της δεν είχε βιώσει κάτι ανάλογο. Η εξοχή την διαπότιζε με τρυφερότητα. Όταν ήταν μικρή, για καιρό ονειρευόταν να ζήσει σ′ ένα λιβάδι, με μια κατσίκα, διότι μια μέρα, στην πλαγιά ενός κάστρου είχε δει μια κατσίκα να βελάζει, δεμένη σ' έναν πάσσαλο. Τώρα, το κτήμα αυτό, όλη ετούτη η γη που της ανήκε, την κατέκλυζαν με συγκίνηση, καθώς ξεπερνούσαν κατά πολύ τις νεανικές της φιλοδοξίες. Ξανάβρισκε τις πρωτόγνωρες αισθήσεις ενός κοριτσιού. Και το βράδυ, όταν, ζαλισμένη από μια ημέρα στον καθαρό αέρα και μεθυσμένη από τη μυρωδιά των φύλλων, ανέβαινε να συναντήσει τον Ζιζή της, κρυμμένο πίσω απ' την κουρτίνα, ένιωθε σα μαθήτρια που ζούσε μια καλοκαιρινή περιπέτεια, έναν έρωτα μ' έναν ξάδερφο με τον οποίο επρόκειτο να παντρευτεί, τρέμοντας στον παραμικρό θόρυβο, φοβούμενη μην την ακούσουν οι γονείς της, γευόμενη τα θεσπέσια ψηλαφίσματα και τις ηδονικές λαχτάρες ενός πρώτου λάθους.

Η Νανά είχε, τώρα, τις φαντασιώσεις μιας συναισθηματικής κοπέλας. Χάζευε με τις ώρες το φεγγάρι. Μια νύχτα, όταν όλο το σπίτι είχε αποκοιμηθεί, θέλησε να κατέβει στον κήπο με τον Ζωρζ. Και περπάτησαν κάτω από τα δέντρα, πιασμένοι από τη μέση, και ξάπλωσαν στο χορτάρι, όπου βραχήκαν από την πάχνη. Μια άλλη φορά, μέσα στο δωμάτιο, αφού έμειναν για λίγο σιωπηλοί, έκλαψε στον λαιμό του αγοριού, ψελλίζοντας *ότι* φοβόταν τον θάναιο. Σιγοτραγουδούσε συχνά μια μπαλάντα της κυρίας Λερά, γεμάτη λουλούδια και πουλιά, μέχρι που την έπιαναν τα κλάματα και σταματούσε για να αγκαλιάσει τον Ζωρζ με πάθος, ζητώντας ικτευτικά να ακούσει όρκους αιώνιας αγάπης. Με δυο λόγια έκανε σα χαζή, όπως παραδεχόταν και η ίδια, όταν οι δυο τους ξαναγίνονταν φίλοι και κάπνιζαν τσιγάρα καθισμένοι στην άκρη του κρεβατιού, με τα πόδια γυμνά και τις φτέρνες τους να χτυπάνε στο ξύλο.

Αυτό όμως που την συγκίνησε πιο βαθιά από οτιδήποτε ήταν ο ερχομός του μικρού Λουί. Η κρίση μητρότητας την χτύπησε σαν τρέλα. Έπαιρνε το παιδί της στον ήλιο για να το βλέπει να χοροπηδάει. Κυλιόταν μαζί του στο χορτάρι αφού πρώτα το έντυνε σαν μικρό πρίγκιπα. Αμέσως, θέλησε να το

βάλει να κοιμηθεί κοντά της, στο διπλανό δωμάτιο, όπου η κυρία Λερά -αναστατωμένη από την νέα ζωή στην ύπαιθρο- ροχάλιζε με το που ξάπλωνε ανάσκελα. Ο ερχομός του μικρού Λουί δεν άλλαξε τίποτα από τη συμπεριφορά της προς τον Ζιζή, τουναντίον έλεγε ότι είχε δυο παιδιά, και τους έδειχνε την ίδια υπερβολική τρυφερότητα. Πάνω από δέκα φορές μέσα στο ίδιο βράδυ μπορούσε ν' αφήσει τον Ζιζή, για να ελέγξει αν ο μικρός Λουί ανέπνεε κανονικά. Και όταν επέστρεφε σ' αυτόν, τον έπαιρνε και πάλι αγκαλιά με ό,τι της είχε μείνει από μητρική τρυφερότητα· έκανε τη μαμά, ενώ αυτός έβρισκε μια διεστραμμένη ευχαρίστηση στο να κάνει το παιδί της και να αφήνεται να τον νανουρίσει στην αγκαλιά της σαν μωρό. Ήταν τόσο όμορφα, που γοητευμένη από την νέα της ύπαρξη, του πρότεινε σοβαρά να μην φύγουν ποτέ από την εξοχή. Θα έδιωχναν τους πάντες, και θα ζούσαν μόνοι τους, αυτός, αυτή και το παιδί. Κι έκαναν χίλια σχέδια μέχρι την αυγή, χωρίς ν' ακούν την κυρία Λερά, που κοιμόταν μακάρια, κατάκοπη από το μάζεμα αγριολούλουδων.

Η γλυκιά αυτή ζωή κράτησε λίγο περισσότερο από μια εβδομάδα. Ο κόμης Μυφφά, πήγαινε κάθε βράδυ κι έφευγε πάλι, με το πρόσωπο πρησμένο και τα χέρια του να καίνε. Ένα βράδυ δεν τον άφησαν να περάσει. Καθώς ο Σταϊνέρ έλειπε ταξίδι στο Παρίσι, του είπαν ότι η Κυρία ήταν άρρωστη. Η Νανά δυσανασχετούσε κάθε μέρα ολοένα και περισσότερο στην ιδέα να απατήσει τον Ζωρζ. Ένα τόσο αθώο αγόρι, που της είχε τόση εμπιστοσύνη! Θα ένιωθε πολύ βρόμικη αν τον πρόδιδε. Κι έπειτα, ένιωθε αποστροφή στην ιδέα και μόνο. Η Ζωή, βουβός μάρτυρας αυτής της περιπέτειας, την παρακολουθούσε με περιφρόνηση και θεωρούσε ότι η Κυρία είχε χαζέψει.

Την έκτη μέρα, ξαφνικά, μια ολόκληρη παρέα επισκεπτών ανακάλυψε το ειδύλλιο. Η Νανά είχε καλέσει ένα σωρό κόσμο, νομίζοντας ότι δεν θα έρθουν. Έτσι, εξεπλάγη και ενοχλήθηκε, όταν ένα απόγευμα είδε μια ολόκληρη άμαξα γεμάτη να σταματά μπροστά στην καγκελόπορτα της Μινιότ.

«Εμείς είμαστε!» φώναξε ο Μινιόν που πρώτος κατέβηκε από την άμαξα, τραβώντας μαζί τον Ενρί και τον Σαρλ, τους γιους του.

Κατόπιν, φάνηκε ο Λαμπορντέτ, και βοήθησε να κατέβει μια ατελείωτη παρέλαση κυριών: Λουσύ Στιουάρτ, Καρολίν Εκέ, Τατάν Νενέ, Μαρία Μπλον. Η Νανά ήλπιζε ότι αυτοί ήταν όλοι, όταν ο Λα Φαλουάζ, πήδηξε από το σκαλοπατάκι για να πιάσει στα τρεμάμενα χέρια του την Γκαγκά με την κόρη της Αμελί. Στο σύνολο ήταν έντεκα άτομα. Η εγκατάσταση τους δεν στάθηκε απλή υπόθεση. Στην Μινιότ υπήρχαν πέντε υπνοδωμάτια για τους ξένους, εκ των οποίων στο ένα κοιμόταν η κυρία Λερά με τον μικρό Λουί. Έδωσαν το μεγαλύτερο στο ζευγάρι Γκαγκά-Λα Φαλουάζ, αποφασίζοντας να βάλουν την Αμελί *σ' ένα* ράντζο, δίπλα, στο μπουντου-

άρ. Ο Μινιόν με τους δυο του γιους πήραν το τρίτο δωμάτιο. Ο Λαμπορντέτ το τέταρτο, Εμενε ένα δωμάτιο, το οποίο μετέτρεψαν σε κοιτώνα, με τέσσερα κρεβάτια, για την Λουσύ, την Καρολίν, την Τατάν και την Μαρία. Όσο για τον Σταϊνέρ, αυτός θα κοιμόταν στο ντιβάνι του σαλονιού. Μετά από μια ώρα, όταν όλοι είχαν βολευτεί, η Νανά που στην αρχή ήταν έξαλλη, άρχισε να χαίρεται τον ρόλο της οικοδέσποινας. Οι κυρίες εξεθείαζαν την Μινιότ· εκπληκτικό σπίτι, χρυσή μου! Μετά, της έφεραν λίγο από τον παρισινό αέρα, τα κουτσομπολιά της εβδομάδας και μιλούσαν όλες μαζί, με γέλια και φωνές και μικρά χτυπήματα. Α προπό, και ο Μπορντενάβ; Πώς πήρε τη φυγή της; Τίποτα το φοβερό. Αφού απείλησε ότι θα έστελνε την αστυνομία να την φέρει πίσω, το ίδιο βράδυ απλώς την αντικατέστησε. Μάλιστα, η αντίκαταστάτριά της της, η μικρή Βιολέν, γνώριζε μεγάλη επιτυχία με την *Ξανθή Αφροδίτη. Τ*ο τελευταίο αυτό νέο έκανε την Νανά σκεπτική.

Ήταν μόλις τέσσερις η ώρα και σκέφτηκαν να κάνουν μια βόλτα.

«Ξέρετε, είπε η Νανά, όταν ήρθατε, ετοιμαζόμουν να μαζέψω πατάτες.»

Έτσι, όλοι θέλησαν να πάνε να μαζέψουν πατάτες, χωρίς καν ν' αλλάξουν ρούχα. Ήταν σωστή εξόρμηση. Ο κηπουρός και οι δυο βοηθοί του ήταν ήδη στο χωράφι, στο βάθος του κτήματος. Οι κυρίες γονάτισαν και άρχισαν να σκάβουν τη γη με τα δαχτυλίδια τους, βγάζοντας κραυγές, όταν ανακάλυπταν κανέναν πολύ χοντρό καρπό. Το έβρισκαν τόσο αστείο! Η καλύτερη ήταν η Τατάν Νενέ· είχε μαζέψει τόσες πολλές στα νιάτα της, που ξεχνιόταν και έδινε συμβουλές στους άλλους, αποκαλώντας τους άσχετους. Οι κύριοι δούλευαν με λιγότερο ζήλο. Ο Μινιόν, σαν καλός πατέρας που ήταν, εκμεταλλευόταν τη διαμονή τους στην εξοχή για να συμπληρώ σει τη μόρφωση των παιδιών του: τους μιλούσε για το Παρμεντιέ.

Το βράδυ, το δείπνο εκτυλίχθηκε σε ατμόσφαιρα μεγάλης ευθυμίας. Δεν έτρωγαν, καταβρόχθιζαν, Η Νανά, που είχε πάρει φόρα και είχε άποψη για τα πάντα, λογομάχησε με τον μαιτρ-ντ οτέλ της, που είχε εργαστεί στην επισκοπή της Ορλεάνης, Στον καφέ, οι κυρίες κάπνισαν. Ένας εκκωφαντικός θόρυβος γλεντιού έβγαινε από τα παράθυρα και έσβηνε καθώς απλωνόταν μέσα στην ηρεμία της νύχτας, ενώ οι χωριάτες κοντοστέκονταν ανάμεσα στους φράκτες και γύριζαν να κοιτάξουν το φωταγωγημένο σπίτι.

«Κρίμα που φεύγετε μεθαύριο, είπε η Νανά. Όπως και να 'χει πάντως, όλο και κάτι θα προλάβουμε να οργανώσουμε.»

Και αποφάσισαν να επισκεφθούν την επομένη, ημέρα Κυριακή, τα ερείπια του παλιού αβαείου του Σαμόν, που βρίσκονταν σε απόσταση επτά χιλιομέτρων. Μετά το μεσημεριανό φαγητό θα έρχονταν πέντε άμαξες να παραλάβουν τη συντροφιά και θα τους έφερναν πάλι πίσω στην Μινιότ

κατά τις επτά η ώρα, για να δειπνήσουν. Θα ήταν όμορφα.

Εκείνο το βράδυ, ως συνήθως, ο κόμης Μυφφά ανέβηκε την πλαγιά για να φτάσει στην καγκελόπορτα. Τα φωταγωγημένα παράθυρα όμως, τα δυνατά γέλια, τον αιφνιδίασαν. Κατάλαβε τι είχε μεσολαβήσει, αναγνωρίζοντας τη φωνή του Μινιόν και απομακρύνθηκε, έξαλλος από το νέο αυτό εμπόδιο, έτοιμος να φτάσει στα άκρα, να μεταχειριστεί και βία ακόμα. Ο Ζωρζ μπήκε από μια μικρή πορτούλα, της οποίας είχε το κλειδί, και ανέβηκε ήσυχα στο δωμάτιο της Νανάς, προχωρώντας ξυστά στους τοίχους. Χρειάστηκε μόνο να την περιμένει ως αργά, μετά τα μεσάνυχτα. Τέλος, εμφανίστηκε, πολύ μεθυσμένη, ακόμα πιο μητρική απ' όσο συνήθως. Όταν έπινε, ένιωθε τόσο ερωτευμένη που γινόταν φορτική. Έτσι, επέμεινε να την συνοδέψει, οπωσδήποτε, ο Ζωρζ στο αβαείο του Σαμόν. Αυτός αρνιόταν γιατί φοβόταν μήπως τον δουν. Αν τους έβλεπαν μαζί στην ίδια άμαξα, θα γινόταν τρομερό σκάνδαλο. Αναλύθηκε όμως σε δάκρυα, κυριευμένη από την θορυβώδη απελπισία γυναίκας που την παραμελούν, κι αυτός για να την παρηγορήσει της υποσχέθηκε ρητά να τους ακολουθήσει στην εκδρομή.

«Μ' αγαπάς, λοιπόν, ψέλλισε. Πες το ότι μ' αγαπάς... Πες μου, καρδούλα μου, αν πέθαινα, θα λυπόσουνα πολύ;»

Στις Φοντέτ, η γειτνίαση με την Νανά δημιουργούσε αναστάτωση. Κάθε πρωί, κατά τη διάρκεια του φαγητού, η καημένη η κυρία Υγκόν επανερχόταν χωρίς να το συνειδητοποιεί στο θέμα αυτής της γυναίκας, μεταφέροντας όσα της έλεγε ο κηπουρός, θύμα κάποιας ανεξήγητης σαγήνης που ασκούσαν οι εταίρες ακόμα και στις πιο αξιοπρεπείς κυρίες της υψηλής κοινωνίας. Αυτή, που έδειχνε συνήθως μεγάλη ανοχή, δυσφορούσε διαρκώς και αγανακτούσε, έχοντας ένα αόριστο προαίσθημα μιας συμφοράς, που την τρομοκρατούσε το βράδυ· σαν να είχε πληροφορηθεί την παρουσία κάποιου άγριου θηρίου στην περιοχή, που το είχε σκάσει από κάποιο θηριοτροφείο. Μάλιστα, γύρευε καβγάδες με τους φιλοξενούμενους της, κατηγορώντας τους ότι τριγύριζαν γύρω απ' την Μινιότ. Ο κόμης ντε Βαντέβρ είχε ιδωθεί να γελά πάνω στη δημοσιά με μια κυρία χωρίς καπέλο. Υπερασπίστηκε όμως τον εαυτό του, ισχυριζόμενος ότι δεν ήταν η Νανά· όπως και δεν ήταν, καθώς στην πραγματικότητα η Λουσύ ήταν αυτή που τον συνόδευε, για να του διηγηθεί πώς είχε ξεφορτωθεί τον τελευταίο της πρίγκιπα. Και ο μαρκήσιος ντε Σουάρ έβγαινε καθημερινά· έλεγε ότι το έκανε κατόπιν ιατρικής σύστασης. Όσο για τον Νταγκενέ και τον Φωσερύ, η κυρία Υγκόν ήταν άδικη. Ιδίως ο πρώτος, δεν έφευγε ποτέ από τις Φοντέτ, εγκαταλείποντας το σχέδιό του επανασύνδεσης με την Νανά, και εκδηλώνοντας στην Εστέλ ένα ενδιαφέρον όλο σεβασμό. Ο δε Φωσερύ παρέμενε με τις κυρίες Μυφφά. Μόνο μια φορά, του είχε τύχει να συναντήσει τον Μινιόν, ο οποίος, με την αγκαλιά του γεμάτη λουλού-

δια, έκανε μάθημα βοτανολογίας στους γιους του. Οι άνδρες χαιρετήθηκαν ανταλλάσσοντας τα νέα της Ροζ. Ήταν πολύ καλά, όπως είχαν πληροφορηθεί από το γράμμα που είχαν και οι δυο λάβει εκείνο το πρωί, και στο οποίο τους παρακαλούσε να χαρούν λίγο ακόμα τον καλό καιρό. Από όλους τους καλεσμένους της, λοιπόν, η γηραιά κυρία εξαιρούσε μόνο τον κόμη Μυφφά και τον Ζωρζ. Ο κόμης που είχε σοβαρές υποθέσεις στην Ορλεάνη, όπως ο ίδιος ισχυριζόταν, δεν ήταν σε θέση να κυνηγάει τον ποδόγυρο- όσο για τον Ζωρζ, το καημένο το παιδί, κάθε βράδυ υπέφερε από φρικτές ημικρανίες που το υποχρέωναν να μένει στο κρεβάτι ως το άλλο πρωί.

Εντωμεταξύ, ο Φωσερύ είχε γίνει ο μόνιμος συνοδός της κόμισσας Σαμπίν, καθώς ο κόμης απουσίαζε κάθε απόγευμα. Όταν πήγαιναν ως την άκρη του κήπου, έπαιρνε μαζί του το πτυσσόμενο καρεκλάκι και την ομπρέλα του. Την διασκέδαζε, άλλωστε, με αυτό το ευφάνταστο πνεύμα δημοσιογραφίσκου που διέθετε, και της ενέπνεε μια απρόσμενη οικειότητα, όπως συχνά συμβαίνει στην ύπαιθρο. Έδειχνε να αφήνεται εύκολα σε εξομολογήσεις, να ξαναγίνεται νέα χάρη στη συντροφιά αυτού του νεαρού, του οποίου το θορυβώδες χιούμορ δεν έμοιαζε να μπορεί να την εκθέσει. Και, ορισμένες φορές, όταν βρίσκονταν μόνοι για λίγο, πίσω από έναν θάμνο, οι ματιές τους έψαχναν να συναντηθούν: σταματούσαν τότε ξαφνικά να γελάνε και, σοβαροί, αντάλλαζαν ένα σκοτεινό βλέμμα σαν να έμπαιναν ο ένας μέσα στον άλλον, σαν να καταλαβαίνονταν.

Την Παρασκευή χρειάστηκε να προσθέσουν ένα επιπλέον σερβίτσιο για το μεσημεριανό. Ο κύριος Θεόφιλος Βενό, που η κυρία Υγκόν θυμόταν να τον έχει προσκαλέσει τον περασμένο χειμώνα στους Μυφφά, είχε μόλις φτάσει. Κάθισε σκυφτός, προσποιούμενος τον καλοκάγαθο ανθρωπάκο, χωρίς να φαίνεται ότι αντιλαμβάνεται την ανήσυχη προσοχή με την οποία τον περιέβαλλαν. Όταν κατάφερε να κάνει την ομήγυρη να ξεχάσει την παρουσία του, και ενώ ροκάνιζε μικρά κομματάκια ζάχαρη στο επιδόρπιο, πρόσεξε τον Νταγκενέ που έδινε τις φράουλες στην Εστέλ και άκουσε τον Φωσερύ που μ' ένα ανέκδοτο του έκανε την κόμισσα να γελάσει. Όταν τον κοιτούσαν, αυτός χαμογελούσε με το ήρεμο ύφος του. Όταν σηκώθηκαν από το τραπέζι, έπιασε τον κόμη από το μπράτσο και τον οδήγησε στον κήπο. Ήταν γνωστό ότι ασκούσε μεγάλη επιρροή στον κόμη, από τότε που είχε πεθάνει η μητέρα του. Περίεργες ιστορίες λέγονταν σχετικά με την κυριαρχία του πρώην δικηγόρου στον οίκο Μυφφά. Ο Φωσερύ, ενοχλημένος, δίχως άλλο, από την παρουσία του Βενό, εξηγούσε στον Ζωρζ και στον Νταγκενέ την προέλευση της περιουσίας του: μια σημαντική υπόθεση που του είχαν αναθέσει οι Ιησουίτες. Πίσω από τον ανθρωπάκο αυτόν, πίσω από το ήπιο και στρουμπουλό αυτό πρόσωπο, κρυβόταν, κατά τον Φωσερύ, ένας τύπος τρομερός, μπλεγμένος σε όλες τις βρόμικες

υποθέσεις του παπαδαριού. Οι δυο νεαροί βάλθηκαν να αστειεύονται καθώς έβρισκαν ότι το γεροντάκι έδινε μάλλον την εντύπωση ηλιθίου. Η ιδέα ενός άγνωστου, πανίσχυρου Βενό, οργάνου του κλήρου, τους φαινόταν προϊόν κωμικής φαντασίας. Σώπασαν όμως, όταν ο Μυφφά εμφανίστηκε πάλι, στην αγκαλιά πάντοτε αυτού του κάτωχρου ανθρωπάκου, με τα μάτια κόκκινα, σαν να είχε κλάψει.

«Πάω στοίχημα ότι συζητούσαν για την κόλαση», μουρμούρισε ο Φωσερύ σκωπτικά.

Η κόμισσα Σαμπίν, που τους είχε ακούσει, γύρισε αργά το κεφάλι, και οι ματιές τους συναντήθηκαν σ' ένα από εκείνα τα ατελείωτα βλέμματα, με τα οποία βυθομετρούσαν με προφύλαξη ο ένας τον άλλον, προτού διακινδυνεύσουν το παραμικρό.

Συνήθως, μετά το φαγητό, πήγαιναν στην άκρη της πρασιάς, σε μια βεράντα με θέα προς την κοιλάδα. Το απόγευμα της Κυριακής, ο καιρός ήταν έξοχα γλυκός. Κατά τις δέκα η ώρα, φοβήθηκαν ότι θα βρέξει, αλλά ο ουρανός, χωρίς να καθαρίσει από τα σύννεφα, ήταν σαν να έλιωσε σε μια γαλακτώδη ομίχλη, σε μια φωτεινή σκόνη, κατακίτρινη από τον ήλιο. Τότε, η κυρία Υγκόν πρότεινε να βγουν απ' το πορτάκι της βεράντας και να περπατήσουν προς την κατεύθυνση της Γκυμιέρ ως τον Σου. Της άρεσε να περπατάει, καθώς παρέμενε πολύ ζωηρή ακόμα για τα εξήντα της χρόνια. Όλοι, εξάλλου, δήλωσαν ότι δεν χρειάζονταν άμαξα. Έφτασαν έτσι, άτακτα, ως την ξύλινη γέφυρα πάνω απ' το ποτάμι. Ο Φωσερύ και ο Νταγκενέ προπορεύονταν με τις κυρίες Μυφφά. Ο κόμης και ο μαρκήσιος ακολουθούσαν, στο πλευρό της κυρίας Υγκόν. Ενώ ο Βαντέβρ ευπρεπώς ενδεδυμένος και με βαριεστημένο από τον μακρύ δρόμο ύφος, βάδιζε από πίσω τους, καπνίζοντας ένα πούρο. Ο κύριος Βενό, άλλοτε επιβραδύνοντας και άλλοτε επιταχύνοντας το βήμα του, πήγαινε από την μια παρέα στην άλλη, μ' ένα χαμόγελο, σαν να ήθελε να ακούσει τα πάντα.

«Και ο καημένος ο Ζωρζ που είναι στην Ορλεάνη! όλο έλεγε η κυρία Υγκόν. Ήθελε να τον εξετάσει για τις ημικρανίες του ο γερο-Ταβερνιέ, ο γιατρός, που δεν βγαίνει πια απ' το σπίτι... Ναι, δεν είχατε ακόμα σηκωθεί εσείς, έφυγε πριν τις επτά. Τουλάχιστον θα αλλάξει λίγο παραστάσεις.»

Διέκοψε όμως αυτό που έλεγε για να πει:

«Μα γιατί σταμάτησαν στη γέφυρα;»

Πράγματι, οι κυρίες, ο Νταγκενέ και ο Φωσερύ είχαν σταθεί ακίνητοι, στην αρχή της γέφυρας, διστακτικοί, σαν να τους εμπόδιζε κάτι να προχωρήσουν. Ο δρόμος παρ' όλ' αυτά ήταν ελεύθερος.

«Προχωρήστε!» φώναξε ο κόμης.

Δεν κινήθηκαν. Κοιτούσαν κάτι που πλησίαζε και που οι άλλοι δεν μπορούσαν ακόμα να διακρίνουν: ο δρόμος έστριβε, περιστοιχιζόμενος από μια πυκνή δενδροστοιχία από λεύκες. Ωστόσο, μια υπόκωφη βοή

ολοένα μεγάλωνε, θόρυβοι από ρόδες μαζί με γέλια και καμτσικιές ηχούσαν. Και ξαφνικά, πέντε άμαξες εμφανίστηκαν, στη σειρά, ασφυκτικά γεμάτες και πολύχρωμες από μια έκρηξη ανοιχτόχρωμων φορεμάτων, μπλε και ροζ.

«Τι είναι πάλι αυτό;» είπε η κυρία Υγκόν έκπληκτη.

Μετά, κατάλαβε, μάντεψε τι συνέβαινε, αγανακτώντας από μια τέτοια εισβολή στον δρόμο της.

«Ω! Αυτή η γυναίκα! μουρμούρισε. Συνεχίστε, συνεχίστε λοιπόν. Μην φανείτε ότι...»

Ήταν όμως ήδη αργά. Οι πέντε άμαξες που μετέφεραν την Νανά και την παρέα της στα ερείπια του Σαμόν είχαν ήδη ανέβει πάνω στην μικρή ξύλινη γέφυρα. Ο Φωσερύ, ο Νταγκενέ και οι κυρίες Μυφφά αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω, ενώ η κυρία Υγκόν και οι άλλοι σταμάτησαν και αυτοί, διασκορπισμένοι όπως ήταν κατά μήκος του δρόμου. Ήταν μια εξαίσια παρέλαση. Τα γέλια είχαν σταματήσει μέσα στις άμαξες. Κεφάλια γυρνούσαν από περιέργεια. Οι δυο πλευρές κοιτάζονταν μέσα στην ησυχία, που μόνον ο ρυθμικός τροχασμός των αλόγων διέκοπτε. Μέσα στην πρώτη άμαξα, η Μαρία Μπλον και η Τατάν Νενέ, ξαπλωμένες με ύφος δουκισσών και τα φουστάνια τους να κρέμονται πάνω απ' τις ρόδες, έριχναν περιφρονητικά βλέμματα στις αξιοπρεπείς αυτές κυρίες που πήγαιναν με τα πόδια. Μετά, ήταν η Γκαγκά που γέμιζε από μόνη της ένα ολόκληρο κάθισμα, ενώ ο Λα Φαλουάζ, απ' τον οποίο ξεχώριζε μόνο η μύτη του που ορθωνόταν ανήσυχα, χανόταν στο πλάι της. Ακολουθούσαν η Καρολίν Εκέ με τον Λαμπορντέτ, η Λουσύ Στιουάρτ με τον Μινιόν και τους γιους του, και στο τέλος, σε μια ανοιχτή άμαξα μαζί με τον Σταϊνέρ, η Νανά που είχε απέναντι της, σ' ένα σπαστό κάθισμα, αυτόν τον καημενούλη, τον γλυκούλη τον Ζιζή που έχωνε τα γόνατα του στα δικά της.

«Είναι η τελευταία, έτσι δεν είναι;» ρώτησε ήρεμα η κόμισσα τον Φωσερύ, κάνοντας ότι δεν αναγνώριζε την Νανά.

Η ρόδα της ανοιχτής άμαξας, σχεδόν την άγγιξε, χωρίς εκείνη να αποτραβηχτεί καθόλου. Οι δυο γυναίκες αντάλλαξαν ένα βαθύ βλέμμα, σε μια στιγμιαία αποτίμηση, από εκείνες που είναι συνάμα καθολικές και αμετάκλητες. Όσο για τους άνδρες, αυτοί φέρθηκαν άψογα. Ο Φωσερύ και ο Νταγκενέ, ψυχρότατοι, δεν αναγνώρισαν κανέναν. Ο μαρκήσιος, αγχωμένος μήπως κάποια κυρία τού κάνει κανένα αστείο, είχε κόψει λίγο χόρτο και το έστριβε μέσα στα δάχτυλά του. Μόνο, ο Βαντέβρ, που είχε μείνει παράμερα, χαιρέτησε με τα μάτια την Λουσύ που του χαμογέλασε περνώντας.

«Προσέχετε!» μουρμούρισε ο κύριος Βενό, που βρισκόταν πίσω από τον κόμη Μυφφά.

Αυτός, συγκλονισμένος, ακολουθούσε με το βλέμμα την Νανά που σαν

όραμα περνούσε μπροστά από τα μάτια του. Η γυναίκα του, είχε γυρίσει αργά και τον παρατηρούσε. Έτσι, αυτός, κοίταξε το χώμα, σαν για να γλιτώσει από τον καλπασμό των αλόγων που του έκλεβαν το κορμί και την καρδιά. Πονούσε τόσο, που παραλίγο να φώναζε: βλέποντας τον Ζωρζ χαμένο μέσα στα φουστάνια της Νανάς, είχε καταλάβει τα πάντα. Ένα παιδί! Ήταν συντετριμμένος στη σκέψη ότι είχε προτιμήσει ένα παιδί απ' αυτόν! Ο Σταϊνέρ δεν τον ένοιαζε, αλλά ένα παιδί!

Παρ' όλ' αυτά, η κυρία Υγκόν δεν αναγνώρισε εξαρχής τον Ζωρζ. Και αυτός, καθώς διέσχιζαν τη γέφυρα, παρ' ολίγο θα πηδούσε στο ποτάμι, εάν τα γόνατα της Νανάς δεν τον είχαν συγκρατήσει. Έτσι, παγωμένος και άσπρος σαν το χαρτί, έμεινε ακίνητος. Δεν κοίταξε κανέναν. Ίσως να περνούσε απαρατήρητος.

«Ω! Θεέ μου! είπε ξαφνικά η γηραιά κυρία, μα είναι ο Ζωρζ αυτός που είναι μαζί της!»

Οι άμαξες είχαν διασταυρωθεί μέσα στην αμηχανία αυτή των ανθρώπων που γνωρίζονται αλλά δεν χαιρετιούνται. Η σύντομη, αλλά τόσο δύσκολη, αυτή συνάντηση ήταν σαν να κράτησε χρόνια. Τώρα πια, οι ρόδες μετέφεραν πιο χαρούμενα στην ηλιόλουστη ύπαιθρο τα κορίτσια, που τα χτύπαγε ο άνεμος. Οι άκρες των φουστανιών τους ανέμιζαν πάλι, τα γέλια ξανάρχισαν με αστεϊσμούς και βλέμματα που έριχναν προς τα πίσω, προς τους πολύ καθωσπρέπει αυτούς κυρίους, που έμεναν στην άκρη του δρόμου, ενοχλημένοι. Η Νανά γύρισε και είδε τους περιπατητές να διστάζουν, να πισωγυρίζουν, χωρίς να διασχίζουν τελικά τη γέφυρα. Η κυρία Υγκόν είχε στηριχθεί στο μπράτσο του κόμη Μυφφά, βουβή και τόσο στενοχωρημένη που κανείς δεν τολμούσε να την παρηγορήσει.

«Για πες, φώναξε η Νανά στην Λουσύ που έσκυβε από το μπροστινό κάθισμα, τον είδες, χρυσή μου, τον Φωσερύ; Τι μούτρα ήταν αυτά! θα μου το πληρώσει... Και ο Πωλ, που ήμουν τόσο καλή μαζί του! Ούτε ένα νεύμα... Ωραία ευγένεια!»

Και έκανε μια φρικτή σκηνή στον Σταϊνέρ που έβρισκε πολύ σωστή τη συμπεριφορά των κυρίων. Ώστε, δεν άξιζαν ούτε να τις χαιρετήσουν; Ο κάθε τυχάρπαστος αγροίκος μπορούσε να τις προσβάλει; Ευχαριστώ πολύ, ωραίος ήταν κι αυτός. Αυτό παραπήγαινε. Μια κυρία, την χαιρετούν πάντα.

«Ποια είναι η ψηλή; ρώτησε η Λουσύ πολύ δυνατά, πάνω απ' το θόρυβο που έκαναν οι ρόδες.

— Είναι η κόμισσα Μυφφά, απάντησε ο Σταϊνέρ.

— Για φαντάσου, ήμουν σίγουρη! είπε η Νανά. Ε, λοιπόν, αγαπητέ μου, μπορεί να είναι κόμισσα, αλλά δε λέει και πολλά! Ε, ναι, δε λέει και πολλά... Ξέρεις, έχω μάτι εγώ. Τώρα, την κατάλαβα, την κόμισσα, σαν να την έχω γεννήσει... Πάμε στοίχημα ότι κοιμάται μ' αυτήν την οχιά, τον

Φωσερύ;... Σου λέω ότι το κάνουν! Τα νιώθουμε αυτά, εμείς οι γυναίκες μεταξύ μας.»

Ο Σταϊνέρ σήκωσε τούς ώμους. Από την προηγουμένη το βράδυ ήταν όλο και πιο κακόκεφος. Είχε λάβει κάτι επιστολές που τον υποχρέωναν να φύγει την επομένη το πρωί· κι έπειτα, δεν είναι και τόσο ευχάριστο να πηγαίνεις στην εξοχή για να κοιμηθείς στο ντιβάνι του σαλονιού.

«Και το καημένο το μωρό! ξανάρχισε η Νανά, που την έπιασε τρυφερότητα ξαφνικά, βλέποντας πόσο χλομός ήταν ο Ζωρζ. Είχε μείνει ακίνητο, το καημένο, με κομμένη την ανάσα.

— Λέτε η μαμά να με αναγνώρισε; ψέλλισε τελικά.

— Ω! Αυτό είναι σίγουρο. Έβαλε μια φωνή... Εγώ φταίω. Αυτός δεν ήθελε να έρθει. Τον πίεσα... Άκου, Ζιζή, θέλεις να γράψω στη μαμά σου; Φαίνεται αξιοπρεπής κυρία. Θα της πω ότι δεν σε είχα ξαναδεί, και ότι σε έφερε πρώτη φορά σήμερα ο Σταϊνέρ.

— Όχι, όχι, μην γράψεις, είπε ο Ζωρζ πολύ ανήσυχος. Θα το κανονίσω μόνος μου... Κι έπειτα, αν μου δημιουργήσουν προβλήματα, απλώς δεν θα ξαναγυρίσω.»

Παρέμεινε όμως απορροφημένος, εξακολουθώντας να προσπαθεί να επινοήσει ψέματα για το βράδυ. Οι πέντε άμαξες διέσχιζαν την πλαγιά τρέχοντας πάνω σε έναν ατελείωτο ίσιο δρόμο, με μια ωραία δενδροστοιχία στις δυο πλευρές. Η ύπαιθρος βυθιζόταν σε μια γκριζωπή ατμόσφαιρα που πότε πότε ασήμιζε. Οι γυναίκες εξακολουθούσαν να φωνάζουν από τη μια άμαξα στην άλλη, πίσω από τους αμαξάδες που γελούσαν με τους περίεργους αυτούς ανθρώπους. Κατά στιγμές, κάποια σηκωνόταν όρθια για να κοιτάξει, και έμενε όρθια ακουμπώντας στην πλάτη του διπλανού της, μέχρι να πέσει πίσω στο κάθισμα από ένα τράνταγμα. Η Καρολίν Εκέ είχε σοβαρή συζήτηση με τον Λαμπορντέτ. Και οι δυο συμφωνούσαν ότι η Νανά θα πουλούσε την ιδιοκτησία της μέσα στους Επόμενους τρεις μήνες, και η Καρολίν ανέθεσε στον Λαμπορντέτ να της την αγοράσει μυστικά για δυο δεκάρες. Μπροστά τούς, ο Λα Φαλουάζ, τρελά ερωτευμένος, δεν κατάφερνε να φτάσει τον αναίσθητο σβέρκο της Γκαγκά και την φιλούσε λίγο πιο κάτω, στη ραχοκοκαλιά, πάνω απ' το φόρεμα, που το τσιτωμένο του ύφασμα ήταν έτοιμο να σπάσει· ενώ η Αμελί, άκαμπτη πάνω στο σπαστό κάθισμα, τους έλεγε να τελειώνουν, συγχυσμένη που βρισκόταν εκεί, και που ήταν υποχρεωμένη να βλέπει να φιλάνε τη μητέρα της, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει. Στην άλλη άμαξα, ο Μινιόν, για να εντυπωσιάσει την Λουσύ, απαιτούσε από τους γιους του να του πουν έναν μύθο του Λα Φονταίν. Ο Ενρί, ιδίως, ήταν εξαιρετικός: μπορούσε να απαγγέλλει απνευστί, χωρίς να σταματάει καθόλου. Η Μαρία Μπλον, ωστόσο, στην πρώτη άμαξα, είχε αρχίσει να βαριέται, είχε κουραστεί να κοροϊδεύει αυτήν την χαζή, την Τατάν Νενέ, κι εκείνη να την πιστεύει: της έλεγε ότι στα γαλα-

κτοπωλεία του Παρισιού κατασκεύαζαν αυγά με κόλλα και σαφράν. Παραήταν μακριά, δεν θα έφταναν ποτέ; Και η ερώτηση, που έτρεχε από άμαξα σε άμαξα, έφτασε ως τ' αυτιά της Νανάς, η οποία αφού ρώτησε τον αμαξά, σηκώθηκε για να φωνάξει:

«Ακόμα ένα τεταρτάκι... Βλέπετε, εκεί, την εκκλησία, πίσω από τα δέν-δρα...»

Μετά, συνέχισε:

«Ξέρετε, η ιδιοκτήτρια του κάστρου του Σαμόν είναι απ' ό,τι φαίνεται μια ηλικιωμένη κυρία της εποχής του Ναπολέοντα... Ω! Μια γλεντζού, μου είπε ο Ζοζέφ, όπως έμαθε από τους υπηρέτες του επισκόπου, μια γλεντζού από εκείνες που δεν υπάρχουν πια. Τώρα το έχει ρίξει στην εκκλησία.

— Πώς την λένε; ρώτησε η Λουσύ.

— Κυρία ντ' Ανγκλάρ.

— Η Ιρμά ντ' Ανλάρ! Την ξέρω!» φώναξε η Γκαγκά.

Επιφωνήματα θαυμασμού ακούστηκαν κατά μήκος της σειράς των αμαξών, προτού χαθούν κάτω από τον -ζωηρότερο τώρα- τροχασμό των αλόγων. Κεφάλια πρόβαλαν για να κοιτάξουν την Γκαγκά. Η Μαρία Μπλον και η Τατάν Νενέ γύρισαν, γονάτισαν πάνω στο κάθισμα και με τα χέρια γαντζωμένα πάνω στην κατεβασμένη κουκούλα της άμαξας, άρχισαν τις ερωτήσεις και τα μοχθηρά σχόλια μετριασμένα από έναν υπόγειο θαυμασμό. Η Γκαγκά την είχε γνωρίσει αυτήν τη γυναίκα, και όλες ένιωθαν σεβασμό για το μακρινό αυτό παρελθόν.

«Εντάξει, ήμουν νέα, ξανάρχισε η Γκαγκά. Δεν έχει σημασία όμως, θυμάμαι, την έβλεπα να περνάει... Έλεγαν ότι μέσα στο σπίτι της ήταν πολύ πρόστυχη, έξω όμως, μέσα στην άμαξα είχε μια κομψότητα! Και κυκλοφορούσαν απίθανες ιστορίες, η προστυχιά και η πανουργία της δεν είχαν όμοιό τους... Δεν μου κάνει εντύπωση που βρέθηκε σήμερα να έχει δικό της πύργο. Ήταν ικανή να σου ξετινάξει έναν άνδρα με μια ματιά! Ζει ακόμα, λοιπόν, η Ιρμά ντ' Ανγκλάρ! Πρέπει τώρα να είναι γύρω στα ενενήντα, χρυσά μου.»

Ξάφνου, οι κυρίες σοβάρεψαν. Ενενήντα ετών! Ούτε μια από αυτές, όπως φώναζε και η Λουσύ, δεν θα 'φθανε μέχρι τέτοια ηλικία. Όλες τους, σαράβαλα. Η Νανά, άλλωστε, έλεγε ότι δεν ήθελε να καταλήξει ένας σάκος κόκαλα: δεν θα ήταν αστείο. Κόντευαν να φτάσουν, και η συζήτηση διακόπηκε από τις καμτσικιές των αμαξάδων που έβαζαν τ' άλογα να τρέχουν. Ωστόσο, η Λουσύ συνέχισε, παρά τον θόρυβο, αλλάζοντας θέμα: προσπαθούσε να πείσει την Νανά να γυρίσει μαζί τους την επομένη στο Παρίσι. Η Έκθεση επρόκειτο να τελειώσει και οι κυρίες έπρεπε να επι-στρέψουν στο Παρίσι, όπου η σεζόν ξεπερνούσε τις προσδοκίες τους. Η Νανά όμως επέμενε. Το απεχθανόταν το Παρίσι, δεν επρόκειτο να ξανα-πατήσει σύντομα το πόδι της εκεί.

«Έτσι δεν είναι, αγάπη μου, θα μείνουμε;» είπε σφίγγοντας τα γόνατα του Ζωρζ χωρίς να νοιάζεται για τον Σταϊνέρ.

Οι άμαξες σταμάτησαν ξαφνικά. Έκπληκτη η συντροφιά, κατέβηκε σε ένα ερημικό σημείο, στους πρόποδες της πλαγιάς. Χρειάστηκε να τους δείξει ένας αμαξάς, με την άκρη του καμτσικιού του, τα ερείπια του παλιού αβαείου του Σαμόν, χαμένα ανάμεσα στα δέντρα. Ήταν μεγάλη απογοήτευση. Οι κυρίες το βρήκαν βλακώδες: κάτι σωροί από πέτρες, καλυμμένες με αγκάθια και ένα κομμάτι ενός μισογκρεμισμένου πύργου. Εδώ που τα λέμε, δεν άξιζε τον κόπο να κάνουν τόσα χιλιόμετρα γι' αυτό. Ο αμαξάς τους έδειξε τότε το κάστρο, του οποίου ο κήπος ξεκινούσε δίπλα από το αβαείο και τους συμβούλευσε να πάρουν ένα μονοπάτι και να πηγαίνουν κατά μήκος των τοίχων. Θα έκαναν τον γύρο του κήπου, ενώ οι άμαξες θα πήγαιναν να τους περιμένουν στην πλατεία του χωριού. Ήταν ένας ευχάριστος περίπατος, και η συντροφιά συμφώνησε.

«Να πάρει! Δεν τα κατάφερε κι άσχημα η Ιρμά!» είπε η Γκαγκά σταματώντας μπροστά στην καγκελόπορτα, στη γωνία του κήπου, πάνω στον δρόμο.

Κοίταξαν, τότε, όλοι σιωπηλοί την πυκνή βλάστηση που έκλεινε την καγκελόπορτα. Μετά, πάνω στο μονοπατάκι, προχώρησαν κατά μήκος της μάντρας του κήπου, υψώνοντας το βλέμμα για να θαυμάσουν τα δέντρα, που τα ψηλά κλαδιά τους εξείχαν δημιουργώντας έναν πυκνό θόλο από φυλλωσιές. Μετά από τρία λεπτά, βρέθηκαν μπροστά σε μια καινούργια καγκελόπορτα, πίσω απ' την οποία εκτεινόταν μια μεγάλη έκταση με γρασίδι, όπου δυο αιωνόβιες βελανιδιές έριχναν τη σκιά τους. Και τρία λεπτά πιο πέρα, μια άλλη καγκελόπορτα τους αποκάλυψε έναν τεράστιο δρόμο, έναν σκοτεινό διάδρομο, στο βάθος του οποίου ο ήλιος έριχνε μια λαμπρή κηλίδα, σαν αστέρι. Μετά από λίγα λεπτά σιωπηλού θαυμασμού άρχισαν τα επιφωνήματα. Προσπάθησαν να αστειευτούν, με κάποιο φθόνο. Δεν τα κατάφερναν όμως, το θέαμα τους είχε κόψει τη μιλιά. Τι δύναμη, αυτή η Ιρμά! Αυτό και μόνο τους έδινε μια ιδέα τού τι ήταν αυτή η γυναίκα! Οι σειρές των δέντρων συνεχίζονταν, κι όλο μανδύες κισσού κάλυπταν τον τοίχο, στέγες από κιόσκια στο εσωτερικό του κήπου ξεπρόβαλλαν, ενώ δενδροστοιχίες από λεύκες εναλλάσσονταν με πυκνούς όγκους από φτελιές. Έμοιαζαν ατελείωτα. Οι κυρίες ανυπομονούσαν να δουν το σπίτι' είχαν κουραστεί να γυρνάνε αδιάκοπα, χωρίς να αντικρίζουν άλλο από φυλλωσιές μέσα από κάθε άνοιγμα του τοίχου. Έπιαναν τα κάγκελα με τα δυο τους χέρια και κολλούσαν το πρόσωπό τους στα σίδερα. Είχαν κυριευτεί από ένα αίσθημα σεβασμού, έτσι έμεναν σε απόσταση, και φαντάζονταν ένα αόρατο κάστρο μέσα σ' αυτήν την αχανή έκταση. Σε λίγο, καθώς δεν ήταν συνηθισμένες στο περπάτημα, ένιωσαν κούραση. Και η μάντρα δεν έδειχνε να τελειώνει. Σε κάθε γύρισμα του ερημικού μονοπατιού, η

ίδια γραμμή από γκρίζες πέτρες εκτεινόταν στο άπειρο. Κάποιες, νόμιζαν ότι δεν θα έφταναν ποτέ στο τέλος και ήθελαν να γυρίσουν πίσω. Όσο όμως, τις κούραζε η διαδρομή τόσο ένιωθαν σεβασμό και διαπνέονταν, σε κάθε τους βήμα, από την ήρεμη και βασιλική μεγαλοπρέπεια του κτήματος.

«Έχει καταντήσει γελοίο όλο αυτό!» είπε η Καρολίν Εκέ, με σφιγμένα δόντια.

Με μια κίνηση των ώμων, η Νανά την έκανε να σωπάσει. Εδώ και λίγη ώρα, είχε πάψει να μιλά και ήταν κάπως χλομή και πολύ σοβαρή. Ξαφνικά, στην τελευταία στροφή, και ενώ έβγαιναν στην πλατεία του χωρίου, ο τοίχος τέλειωσε και το κάστρο ξεπρόβαλε στο βάθος μιας μεγάλης αυλής. Όλοι σταμάτησαν, άναυδοι μπροστά στην επιβλητική μεγαλοπρέπεια του κτιρίου: φαρδιά πλατύσκαλα, είκοσι παράθυρα στην πρόσοψη, εντυπωσιακή ανάπτυξη των τριών πτερύγων, που ήταν χτισμένες με τούβλα πλαισιωμένα από πέτρα. Ο Ερρίκος ο 4ος είχε κατοικήσει σε αυτό το ιστορικό παλάτι, όπου διατηρούσαν ακόμα το δωμάτιό του, με το μεγάλο κρεβάτι, ντυμένο όλο με βελούδο Γένοβας. Η Νανά, που της είχε κοπεί η ανάσα, αναστέναξε σαν παιδί.

«Θεέ και κύριε!» μουρμούρισε χωρίς ν' ακουστεί.

Όλοι συγκινήθηκαν πολύ, όταν ξαφνικά η Γκαγκά είπε ότι ήταν η ίδια η Ιρμά εκείνη που στεκόταν εκεί, μπροστά στην εκκλησία. Την αναγνώρισε εύκολα: η ίδια υπερήφανη κορμοστασιά -η άτιμη, παρά την ηλικία της-, τα ίδια μάτια, όταν έπαιρνε το σπουδαίο της ύφος. Σχολουσαν από τον εσπερινό. Η Ιρμά κοντοστάθηκε λίγο κάτω από το υπόστεγο. Φορούσε μετάξι σε απόχρωση πεθαμένων φύλλων, ήταν πολύ απλή και πολύ ψηλή, με το αξιοσέβαστο πρόσωπο της γηραιάς μαρκησίας που γλίτωσε από τη φρίκη της Επανάστασης. Στο δεξί της χέρι, μια μεγάλη Σύνοψη έλαμπε στον ήλιο. Και, αργά, διέσχισε την πλατεία, ακολουθούμενη από έναν υπηρέτη με λιβρέα, που βάδιζε δεκαπέντε βήματα πιο πίσω. Η εκκλησία άδειαζε, όλοι οι κάτοικοι του Σαμόν υποκλίνονταν βαθιά μπροστά της. Ένας γέρος της φίλησε το χέρι, μια γυναίκα θέλησε να πέσει στα γόνατα. Ήταν μια παντοδύναμη βασίλισσα, πλήρης ημερών και τιμών. Ανέβηκε στο πλατύσκαλο και εξαφανίστηκε μέσα στο κάστρο.

«Να πού μπορεί να φτάσει κανείς όταν έχει τάξη στη ζωή του», είπε ο Μινιόν με ύφος όλο πεποίθηση, κοιτώντας τους γιους του, σαν για να τους δώσει ένα μάθημα.

Τότε, όλοι είχαν κάτι να πουν. Ο Λαμπορντέτ βρήκε ότι ήταν εντυπωσιακά καλοδιατηρημένη. Η Μαρία Μπλον πέταξε μια κακία, ενώ η Λουσύ θύμωσε, λέγοντας ότι οφείλουμε σεβασμό στους ηλικιωμένους. Όλες, πάντως, συμφώνησαν ότι ήταν εκπληκτική. Ανέβηκαν πάλι στις άμαξες. Στον δρόμο προς την Μινιότ, η Νανά δεν είπε λέξη. Γύρισε μάλιστα δυο

φορές για να ρίξει μια ματιά στο παλάτι. Δεν ένιωθε πια τον Σταϊνέρ δίπλα της ούτε έβλεπε τον Ζωρζ απέναντι της: ο θόρυβος από τις ρόδες την νανούριζε. Ένα όραμα υψωνόταν μπροστά στα μάτια της, στο ημίφως του δειλινού: η Ιρμά να περνά με τη μεγαλοπρέπεια της παντοδύναμης βασίλισσας, πλήρης ημερών και τιμών.

Το βράδυ, ο Ζωρζ γύρισε στις Φοντέτ για το δείπνο. Η Νανά, ολοένα και πιο παράξενη και απορροφημένη από κάτι, τον έστειλε να ζητήσει συγγνώμη από τη μαμά του. Έτσι πρέπει, έλεγε με αυστηρότητα, εκδηλώνοντας έναν ξαφνικό σεβασμό για την οικογένεια. Και τον έβαλε να της ορκιστεί ότι δεν θα επέστρεφε να κοιμηθεί μαζί της εκείνη τη νύχτα. Ήταν κουρασμένη, και αυτός έπρεπε να φανεί υπάκουος, εκπληρώνοντας το καθήκον του. Ο Ζωρζ, βαθιά ενοχλημένος από αυτήν την ηθικολογία, εμφανίστηκε μπροστά στη μητέρα του, στενοχωρημένος και με κατεβασμένο το κεφάλι. Ευτυχώς για τον ίδιο, είχε έρθει ο αδερφός του ο Φιλίπ, ένα λεβεντόπαιδο, στρατιωτικός και πολύ εύθυμος τύπος· κι έτσι αποφεύχθηκε η επίφοβη σκηνή. Η κυρία Υγκόν αρκέστηκε να τον κοιτάξει με δάκρυα στα μάτια, ενώ ο Φιλίπ, που είχε μάθει τα καθέκαστα, τον απειλούσε ότι θα τον έσερνε από τ' αυτί πίσω, εάν τυχόν γυρνούσε σ' αυτήν τη γυναίκα. Ο Ζωρζ, ανακουφισμένος, σχεδίαζε ύπουλα να το σκάσει την επομένη το πρωί, κατά τις δέκα, για να κανονίσει τις συναντήσεις του με την Νανά.

Παρ' όλ' αυτά, στο δείπνο, οι φιλοξενούμενοι στις Φοντέτ έδειχναν ενοχλημένοι. Ο Βαντέβρ ανακοίνωσε την αναχώρησή του. Ήθελε να πάρει μαζί του στο Παρίσι την Λουσύ, βρίσκοντας αστεία την ιδέα ν' απαγάγει την κοπέλα αυτή, που την ήξερε εδώ και δέκα χρόνια, χωρίς ποτέ να την έχει ποθήσει. Ο μαρκήσιος ντε Σουάρ, χωμένος μες στο πιάτο του, σκεφτόταν την κόρη της Γκαγκά. Θυμόταν ότι κάποτε ταχτάριζε την μικρή Λιλή στα γόνατά του· πώς μεγαλώνουν τα παιδιά! Και πώς είχε αφρατέψει, η μικρή! Ο κόμης Μυφφά, όμως, πιο πολύ απ' όλους παρέμενε σιωπηλός, αφηρημένος, με το πρόσωπο κατακόκκινο. Κοίταξε για αρκετή ώρα τον Ζωρζ, και αφού τέλειωσαν το δείπνο, ανέβηκε στο δωμάτιό του προφασιζόμενος λίγο πυρετό. Ο κύριος Βενό, έσπευσε να τον ακολουθήσει, και πάνω, στο δωμάτιο του κόμη, μια δραματική σκηνή έλαβε χώρα: ο κόμης πεσμένος στο κρεβάτι, έπνιγε μέσα στο μαξιλάρι του νευρικούς λυγμούς, ενώ ο κύριος Βενό, με μια μειλίχια φωνή, τον αποκαλούσε «αδερφό του» και τον συμβούλευε να επικαλεστεί το έλεος του Θεού. Αυτός δεν τον άκουγε, βογκούσε. Ξαφνικά, σηκώθηκε απ' το κρεβάτι και ψέλλισε:

«Πάω... Δεν αντέχω άλλο...

— Καλώς, είπε ο γέρος, θα σε συνοδέψω.»

Καθώς έβγαιναν, δυο σκιές χάνονταν σε μια σκοτεινή αλέα. Κάθε

βράδυ, ο Φωσερύ και η κόμισσα Σαμπίν συνήθιζαν να αφήνουν πλέον τον Νταγκενέ να βοηθά την Εστέλ στην προετοιμασία του τσαγιού. Πάνω στη δημοσιά, ο κόμης περπατούσε τόσο γρήγορα, που ο συνοδός του αναγκαζόταν να τρέχει για να τον φτάνει. Λαχανιασμένος, ο τελευταίος, δεν σταματούσε να του εκθέτει λεπτομερώς τα ισχυρότερα επιχειρήματα του κατά των πειρασμών της σάρκας. Ο άλλος δεν άνοιγε καν το στόμα, απλώς προχωρούσε με μεγάλες δρασκελιές μέσα στη νύχτα. Όταν έφτασαν μπροστά στην Μινιότ, είπε απλώς:

«Δεν μπορώ... Πηγαίνετε εσείς.

— Ας γίνει, λοιπόν, το θέλημα του Κυρίου, μουρμούρισε ο κύριος Βενό. Όποιον δρόμο κι αν ακολουθεί, είναι πάντα για να διασφαλίζει το θρίαμβο του στο τέλος... Η αμαρτία σου ας γίνει ένα από τα όπλα του.»

Στην Μινιότ, καβγάδισαν κατά τη διάρκεια του δείπνου. Η Νανά είχε βρει ένα γράμμα του Μπορντενάβ, όπου την συμβούλευε να ξεκουραστεί κι άλλο, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν την είχε διόλου ανάγκη· κάθε βράδυ, ανακαλούσαν δυο φορές την μικρή Βιολέν στη σκηνή. Και καθώς ο Μινιόν εξακολουθούσε να την πιέζει να επιστρέψει μαζί τους την επομένη, η Νανά, αγανακτισμένη, δήλωσε ότι εννοούσε να μην δέχεται συμβουλές. Στο τραπέζι, εξάλλου, είχε φερθεί με μια γελοία επισημότητα και ευθιξία. Όταν ξέφυγε στην κυρία Λερά μια άκομψη λέξη, εκείνη έβαλε τις φωνές και είπε ότι για τ' όνομα του θεού, δεν επέτρεπε σε κανέναν, ούτε καν στη θεία της, να λέει μπροστά της τέτοιες χυδαιότητες. Μετά, έκανε όλη την ομήγυρη να βαρεθεί, εκθέτοντας τα χρηστά της αισθήματα, έναν παροξυσμό βλακώδους καλοσύνης, καθώς και την προοπτική μιας θρησκευτικής αγωγής για τον μικρό Λουί και ενός δικού της έντιμου βίου. Κι επειδή οι άλλοι γελούσαν, διατύπωσε κάποιες βαθυστόχαστες σκέψεις της, κουνώντας το κεφάλι με τη βεβαιότητα μιας μυαλωμένης αστής, λέγοντας ότι η τάξη μόνο μπορεί να φέρει πλούτη, κι ότι δεν είχε καμία όρεξη να πεθάνει στην ψάθα. Οι κυρίες, πικαρισμένες, αναφώνησαν: μα τι έπαθε η Νανά, επιτέλους; Δεν ήταν πια η ίδια! Όμως εκείνη, χωρίς να σαλέψει, χάθηκε πάλι στο ονειροπόλημά της, με το βλέμμα αδειανό, ενώ έβλεπε να ορθώνεται μπροστά της το όραμα μιας ένδοξης και πάμπλουτης Νανάς.

Ετοιμάζονταν να πέσουν για ύπνο, όταν εμφανίστηκε ο Μυφφά. Ο Λαμπορντέτ πρώτος τον είδε μέσα στον κήπο. Κατάλαβε τι ήθελε και του έκανε τη χάρη να απομακρύνει τον Σταϊνέρ, και να τον οδηγήσει, παίρνοντας τον από το χέρι, ως το δωμάτιο της Νανάς, περνώντας μέσα από τον σκοτεινό διάδρομο. Ο Λαμπορντέτ, διέθετε αξιοσημείωτη διακριτικότητα για τέτοιου είδους καταστάσεις και μεγάλη ευελιξία, σαν να χαιρόταν να κάνει τους άλλους ευτυχισμένους. Η Νανά δεν φάνηκε να ξαφνιάζεται, εκνευρίστηκε μόνο με το πάθος του Μυφφά. Έπρεπε να είναι

κανείς σοβαρός στη ζωή του, έτσι δεν είναι; Ήταν καθαρή ανοησία να ερωτεύεται κανείς, ο έρωτας δεν οδηγούσε πουθενά. Κι έπειτα, είχε και τύψεις λόγω του νεαρού της ηλικίας του Ζιζή. Πράγματι, δεν είχε φερθεί έντιμα. Τώρα, όμως, μα το Θεό, θα ακολουθούσε τον σωστό δρόμο: θα έπαιρνε τον γέρο.

«Ζωή, να ετοιμάσεις τις αποσκευές αύριο, όταν ξυπνήσεις, είπε στην καμαριέρα, η οποία με ανακούφιση έμαθε ότι θα έφευγαν απ' την εξοχή. Αύριο, επιστρέφουμε στο Παρίσι.»

Και κοιμήθηκε με τον Μυφφά, αλλά χωρίς καμία ευχαρίστηση.

7

Τρεις μήνες αργότερα, ένα βράδυ του Δεκέμβρη, ο κόμης Μυφφά έκανε βόλτα στη στοά των Πανοραμάτων. Η βραδιά ήταν πολύ γλυκιά, αλλά μια καταιγίδα είχε υποχρεώσει τον κόσμο να βρει εκεί καταφύγιο. Μέσα στην μεγάλη οχλοβοή που επικρατούσε, όλοι προχωρούσαν αργά και δύσκολα, στριμωγμένοι ανάμεσα στα καταστήματα. Κάτω από τις τζαμαρίες που άσπριζαν από τις αντανακλάσεις του φωτός, ένα έντονο φως, μια συνεχής ροή λάμψης διαχεόταν στον χώρο από τους λευκούς γλόμπους, τα κόκκινα φανάρια, τις γαλάζιες διαφάνειες, τις ράμπες φωταερίου, τα ρολόγια και τις γιγαντιαίες φλόγινες βεντάλιες. Η πολυχρωμία των εμπορευμάτων, ο χρυσός των κοσμηματοπωλών, τα κρύσταλλα των ζαχαροπλαστών, τα ανοιχτόχρωμα μετάξια των καταστημάτων νεωτερισμών φεγγοβολούσαν πίσω από τα διαυγή κρύσταλλα, κάτω από τον σκληρό φωτισμό των προβολέων ενώ ανάμεσα στις κραυγαλέα μπογιατισμένες πινακίδες, ένα τεράστιο πορφυρό γάντι φαινόταν από μακριά σαν ματωμένο χέρι -κομμένο και κρεμασμένο από ένα κίτρινο μανίκι.

Ο κόμης Μυφφά ανέβηκε αργά ως τη λεωφόρο. Έριξε ένα βλέμμα στον δρόμο και μετά επέστρεψε χωρίς να βιάζεται, περνώντας μπροστά από τα καταστήματα. Ένας θερμός και υγρός αέρας γέμιζε το στενό πέρασμα μ' έναν φωτεινό ατμό. Πάνω στις βρεγμένες από τις ομπρέλες που έσταζαν πλάκες, τα βήματα ηχούσαν αδιάκοπα, αλλά καμιά φωνή δεν ακουγόταν. Οι πεζοί, που τον σκουντούσαν με τον αγκώνα τους καθώς περνούσαν, τον κοιτούσαν εξεταστικά, με το βουβό και κίτρινο -από το φως του γκαζιού- πρόσωπό τους. Για να γλιτώσει τα περίεργα αυτά βλέμματα ο κόμης, στάθηκε μπροστά σε ένα χαρτοπωλείο, όπου θαύμασε με μεγάλη προσήλωση τα πρεσπαπιέ και τις γυάλινες μπάλες, μέσα στις οποίες αιωρούνταν τοπία και λουλούδια.

Δεν έβλεπε όμως τίποτα, σκεφτόταν την Νανά. Για ποιο λόγο να του πει πάλι ψέματα; Το πρωί, του είχε γράψει να μην έρθει το βράδυ, προφασιζόμενη ότι ο μικρός Λουί ήταν άρρωστος, και ότι θα περνούσε τη νύχτα στη θεία της, για να τον προσέχει. Αυτός όμως, υποπτευόμενος ότι κάτι άλλο συνέβαινε, πήγε σπίτι της και έμαθε από τη θυρωρό ότι η Κυρία είχε

μόλις φύγει για το θέατρο, πράγμα που τον παραξένεψε, καθώς δεν έπαιζε στο καινούργιο έργο. Προς τι αυτό το ψέμα, και τι γύρευε στο «Βαριετέ» εκείνο το βράδυ;

Σπρωγμένος από έναν περαστικό, ο κόμης, χωρίς να το καταλάβει, άφησε τα πρεσπαπιέ και βρέθηκε μπροστά σε μια βιτρίνα με διακοσμητικά, κοιτώντας απορροφημένος μια προθήκη με σημειωματάρια και ταμπακέρες, που όλα έφεραν σε μια άκρη τους το ίδιο γαλάζιο χελιδόνι. Η Νανά είχε αλλάξει, αυτό ήταν βέβαιο. Τον πρώτο καιρό, όταν είχαν επιστρέψει από την εξοχή, τον τρέλαινε: τον φιλούσε γύρω από το πρόσωπο, πάνω στις φαβορίτες, χαδιάρα σαν γάτα, και του ορκιζόταν ότι ήταν το αγαπημένο της σκυλάκι, ο αντρούλης της, που μόνο αυτόν λάτρευε. Δεν ανησυχούσε πια για τον Ζωρζ: τον είχε κρατήσει η μητέρα του στις Φοντέτ. Έμενε ο χοντρο-Σταϊνέρ, του οποίου νόμιζε ότι θα έπαιρνε τη θέση, αλλά γι' αυτόν δεν τολμούσε να ζητήσει εξηγήσεις. Ήξερε ότι ξόδευε αμύθητα ποσά πάλι, ότι κινδύνευε να καταστραφεί στο χρηματιστήριο, και ότι είχε προσκολληθεί στους μετόχους των Αλυκών στις Λάνδες, με την ελπίδα να τους αποσπάσει μια τελευταία εισφορά. Όταν τον συναντούσε στης Νανάς, αυτή του έλεγε, σε ήπιο τόνο, ότι δεν ήθελε να τον πετάξει έξω, σα σκυλί, μετά απ' όσα είχε ξοδέψει για χάρη της. Εξάλλου, εδώ και τρεις μήνες, ζούσε σε μια τέτοια μέθη των αισθήσεων, που πέρα από την ανάγκη του να την κάνει δική του, δεν ένιωθε τίποτε άλλο ξεκάθαρα. Ήταν το όψιμο ξύπνημα της σάρκας, μια παιδική λαιμαργία που δεν άφηνε χώρο ούτε στη ματαιοδοξία ούτε στη ζήλια. Μόνο μια συγκεκριμένη αίσθηση μπορούσε να τον συνταράξει, και αυτό ήταν ότι η Νανά γινόταν λιγότερο τρυφερή, ότι δεν τον φιλούσε πια στα γένια. Αυτό τον ανησυχούσε, αναρωτιόταν τι είχε να του προσάψει, καθώς ο ίδιος δεν ήξερε καθόλου τις γυναίκες. Ωστόσο, πίστευε ότι της ικανοποιούσε όλες της τις επιθυμίες. Και όλο επέστρεφε στο γράμμα που είχε λάβει το πρωί, στο περίπλοκο αυτό ψέμα, που προφανώς το μόνο που εξυπηρετούσε ήταν να της επιτρέψει να περάσει το βράδυ στο θέατρο. Παρασυρμένος και πάλι από μια νέα ώθηση του πλήθους, διέσχισε τη στοά και έμεινε να σπάει το κεφάλι του μπροστά στο χολ ενός εστιατορίου, με το βλέμμα του καρφωμένο πάνω σε κάτι μαδημένους κορυδαλλούς κι έναν μεγάλο σολομό απλωμένο σε μια βιτρίνα.

Τελικά, κατάφερε να απαγκιστρωθεί από αυτό το θέαμα. Κουνήθηκε, σήκωσε το βλέμμα και συνειδητοποίησε ότι ήταν σχεδόν εννιά η ώρα. Η Νανά θα έβγαινε και θα της ζητούσε να μάθει την αλήθεια. Περπάτησε, ξαναφέρνοντας στο νου του τα βράδια που είχαν περάσει σ' αυτό το μέρος, όταν την έπαιρνε από την πόρτα του θεάτρου. Όλα αυτά τα μαγαζιά τού ήταν γνώριμα· ξανάβρισκε τις μυρωδιές στον -βαρύ από το γκάζι- αέρα, την έντονη μυρωδιά του ρώσικου δέρματος, το άρωμα βανίλιας που ανέ-

βαινε από το υπόγειο ενός σοκολατοποιού, τις ανάσες μόσχου που έβγαιναν από τις ανοιχτές πόρτες των αρωματοποιών. Και δεν τολμούσε να σταματήσει μπροστά στα χλομά πρόσωπα των πωλητριών, που τον κοιτούσαν με συμπάθεια, σαν οικεία μορφή που ήταν. Για μια στιγμή, φάνηκε να παρατηρεί τη σειρά των φινιστρινιών, πάνω από τα καταστήματα, σαν να τα έβλεπε για πρώτη φορά, ανάμεσα στο πλήθος των πινακίδων. Μετά, πάλι, ανέβηκε ως τη λεωφόρο και στάθηκε εκεί για ένα λεπτό. Η βροχή έπεφτε πια σαν λεπτή άμμος, και η κρύα αίσθηση της πάνω στα χέρια του τον ηρεμούσε κάπως. Τώρα, σκεφτόταν τη γυναίκα του, που βρισκόταν σ' ένα κάστρο κοντά στο Μακόν, όπου η φίλη της κυρία ντε Σεζέλ παρέμενε, από το φθινόπωρο, πολύ άρρωστη. Οι άμαξες έτρεχαν πάνω στο οδόστρωμα, μέσα σ' ένα ρυάκι λάσπης· η εξοχή πρέπει να ήταν αφόρητη με τέτοιον καιρό. Νιώθοντας όμως μια ξαφνική ανησυχία, επέστρεψε στην αποπνικτική ζέστη της στοάς και άρχισε να προχωρά με μεγάλες δρασκελιές ανάμεσα στους περαστικούς: είχε σκεφτεί ότι αν η Νανά ήταν καχύποπτη, θα έφευγε από τη στοά Μονμάρτρ.

Έτσι, ο κόμης στήθηκε μπροστά ακριβώς από την πόρτα του θεάτρου, παραμονεύοντας την έξοδο της Νανάς, αν και δεν του άρεσε να περιμένει στο σημείο αυτό, όπου φοβόταν μήπως τον αναγνωρίσουν. Ήταν στη γωνία της στοάς Βαριετέ και της στοάς Σαιν-Μαρκ, ένα κακόφημο σημείο με σκοτεινά μαγαζιά, ένα τσαγκαράδικο χωρίς πελάτες, σκονισμένα καταστήματα επίπλων, κι ένα καπνισμένο αναγνωστήριο, που το βράδυ ήταν σαν να γλαρώνει κάτω απ' το πράσινο φως που έριχναν οι καλυμμένες λάμπες του. Κι εκεί βρίσκονταν πάντα μόνο καλοβαλμένοι και υπομονετικοί κύριοι, που πηγαινοέρχονταν μπροστά σε μεθυσμένους φροντιστές σκηνής και ρακένδυτες κομπάρσες, όπως συνήθως συνέβαινε στις εισόδους των καλλιτεχνών. Μπροστά από το θέατρο, υπήρχε μόνο μια λάμπα γκαζιού, που φώτιζε μέσα από έναν θαμπό γλόμπο την πόρτα. Ο Μυφφά σκέφτηκε για μια στιγμή να ρωτήσει την κυρία Μπρον, μετά όμως φοβήθηκε μήπως ειδοποιήσει την Νανά, και το σκάσει αυτή από τη λεωφόρο. Άρχισε τότε και πάλι να περπατά, αποφασισμένος να περιμένει έως ότου τον πετάξουν έξω, για να κλείσουν τις καγκελόπορτες, όπως είχε ήδη συμβεί δυο φορές. Η ιδέα ότι θα επέστρεφε και ότι θα κοιμόταν μόνος έκανε την καρδιά του να σφίγγεται από το άγχος. Κάθε φορά που κορίτσια χωρίς καπέλο ή άντρες με βρόμικα ρούχα έβγαιναν και τον κοιτούσαν, αυτός πήγαινε και στηνόταν μπροστά στο αναγνωστήριο· εκεί, ανάμεσα σε δυο κολλημένες αφίσες στο τζάμι, ξανάβρισκε το ίδιο θέαμα: ένα γεροντάκι καθισμένο μόνο και άκαμπτο στο τεράστιο τραπέζι, κάτω από την πράσινη φωτεινή κηλίδα της λάμπας, να διαβάζει μια πράσινη εφημερίδα με πράσινα χέρια. Λίγα λεπτά πριν τις δέκα, ένας άλλος κύριος, ένας ωραίος ψηλός άνδρας, με ωραία γάντια, άρχισε κι αυτός να κόβει βόλτες μπροστά

στο θέατρο. Έτσι, κάθε λίγο αντάλλαζαν ένα λοξό βλέμμα, με καχύποπτο ύφος. Ο κόμης έφτασε εκεί που διασταυρώνονταν οι δυο στοές, κάτω από έναν μεγάλο μακρόστενο καθρέφτη· και εκεί, αντικρίζοντας τον εαυτό του, με το σοβαρό του ύφος και την κόσμια εμφάνιση του, ένιωσε ντροπή ανάμεικτη με φόβο.

Χτύπησε δέκα η ώρα. Ο Μυφφά, σκέφτηκε τότε ξαφνικά, ότι υπήρχε τρόπος να βεβαιωθεί εάν η Νανά ήταν στο καμαρίνι της. Ανέβηκε τα τρία σκαλοπάτια, διέσχισε τον μικρό προθάλαμο, βαμμένο κίτρινο, και γλίστρησε στην αυλή από ένα πορτάκι που έκλεινε απλώς με σύρτη. Εκείνη την ώρα, η στενή, υγρή αυλή, σαν πάτος πηγαδιού, με τις βρομερές της τουαλέτες, το σιντριβάνι, τη μασίνα του μαγειριού και τις γλάστρες που είχε τοποθετήσει πάνω η θυρωρός, όλα βρίσκονταν βυθισμένα σε έναν μαύρο καπνό. Οι δυο τοίχοι όμως που υψώνονταν, διάτρητοι από παράθυρα, φεγγοβολούσαν: κάτω ήταν το μαγαζί με τα εξαρτήματα της σκηνής και ο σταθμός της πυροσβεστικής, στ' αριστερά η διοίκηση, στα δεξιά και πάνω τα καμαρίνια των καλλιτεχνών. Έμοιαζαν, από πάνω ως κάτω αυτού του πηγαδιού, σαν στόμια φούρνων ανοιχτά στα σκότη. Ο κόμης διέκρινε αμέσως το φωτισμένο παράθυρο του καμαρινιού, στον πρώτο όροφο· και, ανακουφισμένος, χαρούμενος, ξεχάστηκε ατενίζοντας προς τα πάνω, μέσα στην παχιά λάσπη και την άτονη δυσωδία της πίσω αυλής αυτού του παλιού παριζιάνικου σπιτιού. Χοντρές σταγόνες έσταζαν από μια σπασμένη υδρορροή. Μια ακτίνα από φως φωταερίου έπεφτε από το παράθυρο της κυρίας Μπρον, ρίχνοντας κίτρινο φως πάνω σε μια άκρη του καλυμμένου με βρύα πεζοδρομίου, στο κάτω μέρος ενός φαγωμένου απ' τα απόνερα τοίχου και σε μια γωνιά από σκουπίδια, γεμάτη παλιούς τενεκέδες και ραγισμένα πήλινα δοχεία, ανάμεσα στα οποία ξεχώριζε ένα ασθενικό δεντράκι φυτεμένο μέσα σε μια παλιά χύτρα. Ακούστηκε ένα παντζούρι να τρίζει και ο κόμης απομακρύνθηκε βιαστικά.

Η Νανά θα κατέβαινε σίγουρα μετά από λίγο, και ο κόμης επέστρεψε μπροστά στο αναγνωστήριο. Μέσα στην αποκοιμισμένη σκιά, ένα μουντό φως έπεφτε, και ο γεράκος δεν είχε κουνηθεί καθόλου, με το κεφάλι σκυμμένο ακόμα πάνω από την εφημερίδα του. Μετά, περπάτησε λίγο. Συνέχισε τον περίπατο του πιο μακριά, διέσχισε την μεγάλη στοά, ακολούθησε τη στοά των Βαριετέ μέχρι τη στοά Φεϋντό, έρημη και ψυχρή, βυθισμένη σ' ένα ζοφερό σκοτάδι. Και επέστρεψε, πέρασε μπροστά από το θέατρο, έστριψε στη γωνία Σαιν-Μαρκ, έφτασε μέχρι τη στοά Μονμάρτρ, όπου μια μηχανή που έκοβε τη ζάχαρη σ' έναν παντοπώλη, του τράβηξε την προσοχή. Καθώς όμως ετοιμαζόταν για τον τρίτο του γύρο, ο φόβος μήπως η Νανά το έσκαγε πίσω από την πλάτη του, τον έκανε να χάσει κάθε αξιοπρέπεια. Πήρε, λοιπόν, θέση ακριβώς μπροστά στο θέατρο, δίπλα στον ξανθό κύριο, ανταλλάσσοντας ματιές αδερφικής σεμνότητας, όχι όμως

δίχως κάποια φλόγα καχυποψίας, στην προοπτική ενός πιθανού ανταγωνισμού. Οι φροντιστές, που έβγαιναν να καπνίσουν την πίπα τους κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, τους έσπρωχναν, χωρίς κανένας από τους δυο να τολμήσει να παραπονεθεί. Τρεις αχτένιστες ψηλές κοπέλες, με βρόμικα ρούχα, εμφανίστηκαν στο κατώφλι, τρώγοντας μήλα και φτύνοντας τα κοτσάνια· τότε, οι δυο άντρες χαμήλωσαν το κεφάλι, μένοντας έτσι εκτεθειμένοι στο θρασύ βλέμμα και στα ωμά λόγια των κοριτσιών, πιτσιλισμένοι, λερωμένοι απ' αυτά τα παλιοκόριτσα, που έβρισκαν αστείο να πέφτουν πάνω τους, καθως σκουντούσε η μια την άλλη.

Τότε ακριβούς ήταν που η Νανά κατέβηκε τα τρία σκαλοπάτια. Έγινε κάτασπρη βλέποντας τον Μυφφά.

«Α! εσύ», ψέλλισε.

Οι κομπάρσες που γελούσαν σαρκαστικά, φοβήθηκαν όταν την αναγνώρισαν και έμειναν ακίνητες η μια δίπλα στην άλλη, με το παγωμένο και σοβαρό ύφος των υπηρετριών που συλλαμβάνονται από την κυρία τους να κάνουν κάτι κακό. Ο ψηλός ξανθός κύριος παραμέρισε, ανακουφισμένος αλλά και λυπημένος συνάμα.

«Λοιπόν, δεν θα μου δώσεις το μπράτσο σου;», συνέχισε η Νανά ανυπόμονα.

Και απομακρύνθηκαν αργά. Ο κόμης, που είχε έτοιμες τις ερωτήσεις του, δεν βρήκε τίποτα να πει. Η Νανά ήταν αυτή που βιαστικά του αράδιασε μια ιστορία: βρισκόταν ακόμα μέχρι τις οκτώ στης θείας της. Μετά, βλέποντας ότι ο Λιλίκος πήγαινε πολύ καλύτερα, σκέφτηκε να κάνει μια βόλτα από το θέατρο.

«Κάποια σημαντική υπόθεση; ρώτησε αυτός.

— Ναι, ένα καινούργιο έργο, απάντησε αυτή διστάζοντας λίγο. Ήθελαν τη γνώμη μου.»

Κατάλαβε, βέβαια, ότι του έλεγε ψέματα. Η θερμή όμως αίσθηση του μπράτσου της, καθώς στηριζόταν με όλο της το βάρος πάνω του, του αφαιρούσε κάθε πρωτοβουλία. Δεν ήταν θυμωμένος, κι ούτε της κρατούσε κακία παρά την μακρά του αναμονή, η μόνη του έγνοια ήταν να την κρατήσει κοντά του, τώρα που την είχε. Την επομένη, θα προσπαθούσε να μάθει τι είχε πάει να κάνει στο καμαρίνι της. Η Νανά, διστακτική ακόμα και εμφανώς προβληματισμένη από μια εσωτερική πάλη, έμοιαζε να προσπαθεί να συνέλθει και να πάρει μια απόφαση· στρίβοντας στη γωνία της στοάς Βαριετέ, σταμάτησε μπροστά στην πραμάτεια ενός μικροπωλητή που πουλούσε βεντάλιες.

«Για δες! Όμορφο είναι αυτό το φιλντισένιο φινίρισμα με τα φτερά.»

Κι έπειτα, σε αδιάφορο ύφος:

«Λοιπόν, θα με συνοδέψεις σπίτι μου;

— Μα φυσικά, είπε ξαφνιασμένος, αφού το παιδί σου πάει καλύτερα.»

Προς στιγμήν μετάνιωσε για το ψέμα της. Και αν ο Λιλίκος είχε μια νέα κρίση; Και σκέφτηκε να γυρίσει στις Μπατινιόλ. Καθώς όμως εκείνος προσφέρθηκε να την συνοδέψει, αυτή δεν επέμεινε. Για μια στιγμή ένιωσε να την κυριεύει μια υπόγεια οργή, παγιδευμένη καθώς ήταν αλλά και αναγκασμένη ταυτόχρονα να φερθεί γλυκά. Τελικά, συμβιβάστηκε με την κατάσταση και αποφάσισε να κερδίσει χρόνο: εάν κατόρθωνε να τον ξεφορτωθεί κατά τα μεσάνυχτα, όλα θα γίνονταν όπως ήθελε.

«Πράγματι, είσαι εργένης απόψε, μουρμούρισε. Η γυναίκα σου θα έρθει αύριο το πρωί, έτσι δεν είναι;

— Ναι», απάντησε ο Μυφφά, ενοχλημένος κάπως που την άκουγε να αναφέρεται με οικειότητα στην κόμισσα.

Εκείνη όμως επέμεινε, θέλησε να μάθει την ακριβή ώρα του τρένου και αν θα πήγαινε να την περιμένει στον σταθμό. Επιβράδυνε κι άλλο το βήμα της, σαν κάτι να της είχε τραβήξει την προσοχή στα καταστήματα.

«Κοίτα! είπε, σταματώντας και πάλι μπροστά σ' έναν κοσμηματοπώλη. Τι περίεργο βραχιόλι!»

Την λάτρευε τη στοά των Πανοραμάτων. Ήταν ένα πάθος, που της έμεινε από τα νεανικά της χρόνια, για τα φανταχτερά αντικείμενα, τον επίχρυσο τσίγκο, την απομίμηση δέρματος από χαρτόνι. Όταν περνούσε από εκεί, ήταν ικανή να χαζεύει με τις ώρες τα εμπορεύματα, όπως έκανε και πιτσιρίκα, όταν ακόμα γυρνοβολούσε και ξεχνιόταν μπροστά στα ζαχαρωτά ενός σοκολατοποιού, ακούγοντας να παίζει η ρομβία από ένα διπλανό κατάστημα, εντυπωσιασμένη κυρίως από τα κραυγαλέα και φτηνιάρικα μπιμπελό: κουτάκια με όλα τ' απαραίτητα μέσα σε καρυδότσουφλα, θήκες για οδοντογλυφίδες που έμοιαζαν με σάκους ρακοσυλλέκτη, θερμόμετρα πάνω σε μινιατούρες της Στήλης της Βαντόμ και οβελίσκων. Εκείνο το βράδυ όμως ήταν πολύ ταραγμένη, κοίταζε χωρίς να βλέπει. Στην πραγματικότητα, την ενοχλούσε που δεν ήταν ελεύθερη· και μέσα στην βουβή αυτή αγανάκτηση, ένιωθε να φουντώνει μέσα της η ανάγκη να κάνει μια βλακεία. Και τι κατάλαβε που είχε για εραστές άντρες πλούσιους και ισχυρούς! Είχε φάει πάρα πολλά λεφτά από τον πρίγκιπα και από τον Σταϊνέρ για να ικανοποιήσει τα παιδικά της καπρίτσια, χωρίς καν να καταλάβει πώς ξοδεύονταν αυτά τα χρήματα. Το διαμέρισμα της, της λεωφόρου Ωσμάν, δεν ήταν ακόμα κανονικά επιπλωμένο. Μόνο το σαλόνι ξεχώριζε μέσα στη γύμνια του υπόλοιπου σπιτιού, επενδεδυμένο όλο με κόκκινο μετάξι, πολύ γεμάτο και υπερβολικά διακοσμημένο. Τώρα όμως, οι πιστωτές της την ενοχλούσαν περισσότερο απ' όταν ήταν απένταρη· γεγονός που την εξέπληττε διαρκώς, καθώς ήθελε να πιστεύει ότι ήταν πρότυπο οικονομίας. Εδώ και ένα μήνα, αυτός ο κλέφτης ο Σταϊνέρ έβρισκε με μεγάλη δυσκολία χίλια φράγκα, τις μέρες που τον απειλούσε ότι θα τον πετάξει έξω. Όσο για τον Μυφφά, αυτός ήταν ηλίθιος: δεν ήξερε πόσα

δίνουν σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν μπορούσε συνεπώς να τον κατηγορήσει για τσιγκουνιά. Αχ! Να 'βλεπες για πότε θα τους είχε ξεφορτωθεί όλους αυτούς, εάν δεν επαναλάμβανε είκοσι φορές τη μέρα στον εαυτό της τι ήταν σωστό και φρόνιμο για κείνη! Έπρεπε να είναι μυαλωμένη, η Ζωή το έλεγε κάθε πρωί, και η ίδια άλλωστε διατηρούσε ζωντανό μέσα της, σαν θρησκευτική ανάμνηση, το βασιλικό όραμα του Σαμόν, και κάθε λίγο το ανακαλούσε στο νου της, μεγαλωμένο απ' την απόσταση. Και αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο, παρά την έκρηξη οργής που συγκρατούσε μέσα της, παραδινόταν στην αγκαλιά του κόμη, πηγαίνοντας απ' τη μια βιτρίνα στην άλλη, ανάμεσα στους περαστικούς που λιγόστευαν ολοένα. Έξω, το πεζοδρόμιο στέγνωνε, ένας δροσερός αέρας φυσούσε μέσα στη στοά σαρώνοντας τον θερμό αέρα κάτω από την τζαμένια οροφή και ταρακουνώντας τα χρωματιστά φανάρια, τις ράμπες του γκαζιού, την γιγαντιαία βεντάλια που έκαιγε σαν πυροτέχνημα. Στην είσοδο του εστιατορίου, ένας σερβιτόρος έσβηνε τις λάμπες· ενώ μέσα στα, άδεια αλλά λαμπερά, καταστήματα οι ταμίες ακίνητες έμοιαζαν να έχουν αποκοιμηθεί με τα μάτια ανοιχτά.

«Ω! Το γλυκό μου!» συνέχισε η Νανά, μπροστά στην τελευταία προθήκη, πισογυρνώντας λίγο για να χαζέψει εκστασιασμένη έναν πορσελάνινο σκύλο, που είχε το ένα του ποδαράκι σηκωμένο μπροστά από μια φωλιά κρυμμένη στα τριαντάφυλλα.

Βγήκαν τελικά απ' τη στοά, αλλά η Νανά δεν ήθελε να πάρουν άμαξα. Είχε ωραίο καιρό, έλεγε. Εξάλλου, δεν βιάζονταν, θα ήταν ωραία να γυρίσουν με τα πόδια. Όταν έφτασαν μπροστά στο «Καφέ Ανγκλαί», της ήρθε η όρεξη να φάει στρείδια, λέγοντας ότι δεν είχε φάει τίποτα από το πρωί, εξαιτίας της αρρώστιας του μικρού Λουί. Ο Μυφφά δεν τόλμησε να της φέρει αντίρρηση. Καθώς απέφευγε τις δημόσιες εμφανίσεις μαζί της, ζήτησε ένα ιδιαίτερο δωμάτιο, περνώντας γρήγορα μέσα από τους διαδρόμους. Τον ακολουθούσε κινούμενη με άνεση στον χώρο, σαν γυναίκα που είχε ξανάρθει αρκετές φορές· καθώς ετοιμάζονταν να μπουν στο δωμάτιο, κι ενώ ένας σερβιτόρος τους κρατούσε την πόρτα ανοιχτή, ένας άντρας βγήκε ξαφνικά από ένα γειτονικό σαλόνι, όπου μαινόταν μια θύελλα από γέλια και φωνές. Ήταν ο Νταγκενέ.

«Για δες, η Νανά!» φώναξε.

Ο κόμης έσπευσε να κρυφτεί μέσα στο δωμάτιο, αφήνοντας την πόρτα μισάνοιχτη. Καθώς η πλάτη του, σκυφτή, χανόταν πίσω από την πόρτα, ο Νταγκενέ της έκλεισε το μάτι και καλαμπουρίζοντας είπε:

«Διάολε! Μια χαρά τα πας! Απ' το παλάτι τους ψαρεύεις τώρα;»

Η Νανά χαμογέλασε βάζοντας το δάχτυλο στα χείλη και κάνοντάς του νόημα να σωπάσει. Έβλεπε ότι βρισκόταν σε μεγάλη ευθυμία, κι ήταν χαρούμενη που τον συναντούσε εκεί, διατηρώντας ακόμα κάποια τρυφε-

ρότητα για το πρόσωπό του, παρά την απαράδεκτη συμπεριφορά του, όταν είχε κάνει ότι δεν την γνώρισε μπροστά στις κυρίες του κάλου κόσμου.

«Τι γίνεσαι; ρώτησε φιλικά.

— Νοικοκυρεύομαι. Σοβαρά, σκέφτομαι να παντρευτώ.»

Ανασήκωσε τους ώμους με ένα ύφος οίκτου. Αυτός, όμως, εξακολουθώντας να αστειεύεται, συνέχισε λέγοντας ότι δεν ήταν ζωή αυτή, να παίζει στο χρηματιστήριο για να κερδίζει μετά βίας ό,τι χρειάζεται για να προσφέρει μια ανθοδέσμη στις κυρίες και να κρατάει το μέτωπό του καθαρό. Τα τριακόσιες χιλιάδες φράγκα του κράτησαν δεκαοχτώ μήνες. Θα σκεφτόταν πρακτικά από εδώ και στο εξής: θα παντρευόταν μια μεγάλη προίκα και θα γινόταν νομάρχης, όπως ο πατέρας του. Η Νανά συνέχιζε να χαμογελάει, δύσπιστη στις δηλώσεις του. Έδειξε προς το σαλόνι μ' ένα νεύμα του κεφαλιού.

«Με ποιον ήρθες;

— Α! Με πολύ κόσμο, είπε ξεχνώντας τα σχέδιά του, κάτω από ένα κύμα μέθης. Σκέψου ότι είναι η Λεά μέσα και διηγείται το ταξίδι της στην Αίγυπτο. Έχει τόση πλάκα! Λέει μια ιστορία σ' ένα λουτρό...»

Και της αφηγήθηκε την ιστορία. Η Νανά καθυστερούσε χωρίς να την νοιάζει. Είχαν ακουμπήσει ο ένας απέναντι στον άλλον μέσα στον διάδρομο. Λάμπες γκαζιού έκαιγαν στο χαμηλό ταβάνι, μια αόριστη μυρωδιά φαγητού είχε ποτίσει την ταπετσαρία. Κάποιες φορές, όταν ο θόρυβος του σαλονιού μεγάλωνε, για να ακουστούν, έπρεπε να πλησιάζουν τα πρόσωπα τους. Κάθε είκοσι δευτερόλεπτα, ένας σερβιτόρος φορτωμένος με πιάτα τους διέκοπτε, καθώς του έκλειναν το διάδρομο. Αυτοί, όμως, χωρίς να σταματάνε, ακουμπούσαν στους τοίχους, αμέριμνοι, κουβέντιαζαν σα στο σπίτι τους, μέσα στην οχλοβοή των πελατών και τη φούρια του προσωπικού.

«Για κοίτα», μουρμούρισε ο νεαρός άνδρας, δείχνοντας την πόρτα του ιδιαίτερου δωματίου, όπου ο Μυφφά είχε εξαφανιστεί.

Κοίταξαν και οι δύο. Η πόρτα σαν να τραντάχτηκε ελαφρώς, ένα ρεύμα φάνηκε να την κινεί. Τέλος, πάρα πολύ αργά, έκλεισε, δίχως τον παραμικρό θόρυβο. Αντάλλαξαν ένα αθόρυβο γέλιο. Ωραίο θέαμα θα πρέπει να παρουσίαζε ο κόμης, ολομόναχος, εκεί μέσα.

«Παρεμπιπτόντως, είπε η Νανά, διάβασες το άρθρο που έγραψε ο Φωσερύ για μένα;

— Ναι, *Την Χρυσόμυγα,* απάντησε ο Νταγκενέ. Δεν ήθελα να το αναφέρω για να μη σε στενοχωρήσω.

— Να με στενοχωρήσεις, γιατί; Είναι πολύ μεγάλο το άρθρο του.»

Ήταν κολακευμένη που ασχολούνταν με το πρόσωπό της στην *Φιγκαρό.* Χωρίς τις επεξηγήσεις του κομμωτή της, του Φρανσίς, που της είχε φέρει

την εφημερίδα, δεν θα είχε καταλάβει ότι πρόκειται για την ίδια. Ο Νταγκενέ τη λοξοκοιτούσε, μ' ένα κοροϊδευτικό χαμόγελο. Εν πάση περιπτώσει, αφού η ίδια ήταν ευχαριστημένη, έπρεπε όλοι να είναι.

«Με συγχωρείτε!» αναφώνησε ένας σερβιτόρος, που κρατούσε στα δυο του χέρια μια μεγάλη τούρτα παγωτό, και τους χώρισε.

Η Νανά είχε κάνει ένα βήμα προς το σαλονάκι, όπου περίμενε ο Μυφφά.

«Γεια σου, λοιπόν, συνέχισε ο Νταγκενέ. Πήγαινε να βρεις τον κερατά σου.»

Αυτή σταμάτησε πάλι.

«Γιατί τον λες κερατά;

— Διάολε! Γιατί είναι!»

Ξαναγύρισε και ακούμπησε στον τοίχο δείχνοντας μεγάλο ενδιαφέρον.

«Α! είπε απλώς.

— Πώς; Δεν το ήξερες! Η γυναίκα του κοιμάται με τον Φωσερύ, γλυκιά μου... Θα πρέπει να ξεκίνησε το πράγμα στην εξοχή... Πριν από λίγο χωρίσαμε με τον Φωσερύ για να έρθω εδώ, και υποπτεύομαι ότι είχε κάποιο ραντεβού στο σπίτι του, απόψε. Επινόησαν κάποια ιστορία μ' ένα ταξίδι, αν δεν κάνω λάθος.»

Η Νανά έμεινε άφωνη από την έκπληξη.

«Ήμουν σίγουρη! είπε τελικά, χτυπωντας τα μεριά της. Το είχα καταλάβει με το που την είδα, τότε, πάνω στο δρόμο... Αν είναι δυνατόν, μια έντιμη γυναίκα να απατά τον σύζυγο της, μ' αυτό το κάθαρμα τον Φωσερύ! Έχει να της μάθει πολλά!

— Ω! μουρμούρισε με κακία ο Νταγκενέ, δεν νομίζω να είναι ο πρώτος της. Δεν αποκλείεται να ξέρει όσα κι αυτός!»

Τότε, αναφώνησε αγανακτισμένη.

«Ωραίος κόσμος!... Δεν ντρέπονται λιγάκι!

— Με συγχωρείτε!» φώναξε ο σερβιτόρος φορτωμένος μπουκάλια, και τους χώρισε.

Ο Νταγκενέ την πήρε δίπλα του και την κράτησε μια στιγμή από το χέρι. Είχε πάρει την κρυστάλλινη φωνή του, μια φωνή σαν αρμόνιο, που είχε φοβερή επιτυχία στις γυναίκες.

«Αντίο, αγάπη μου... Να το ξέρεις, εγώ πάντα θα σ' αγαπάω.»

Εκείνη του ξέφυγε, και χαμογελώντας είπε, ενώ τα λόγια της καλύπτονταν από ένα βουητό από φωνές και επευφημίες που έκαναν την πόρτα του σαλονιού να τρέμει:

«Αφού το ξέρεις, βρε κουτέ, εμείς οι δυο έχουμε τελειώσει... Δεν πειράζει όμως. Έλα να με βρεις μια απ' αυτές τις μέρες, να τα πούμε.»

Μετά, ξαναπαίρνοντας το σοβαρό της ύφος, κάνοντας την σκανδαλισμένη μεγαλοαστή:

«Ποπό! Κερατάς, ε... Είναι ενοχλητικό αυτό, όσο να ναι. Εμένα, χρυσέ μου, πάντοτε με αηδίαζαν οι κερατάδες.»

Όταν τελικά μπήκε στο δωμάτιο, αντίκρισε τον Μυφφά, καθισμένο σ' ένα στενό ντιβάνι να περιμένει υπομονετικά, με το πρόσωπο ωχρό και τα χέρια νευρικά. Δεν της έκανε την παραμικρή παρατήρηση. Εκείνη, ταραγμένη ακόμα, ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στον οίκτο και την περιφρόνηση. Τον κακομοίρη, μα να τον απατά έτσι μια παλιογυναίκα, με τον πιο χυδαίο τρόπο! Της ερχόταν να πέσει στην αγκαλιά του για να τον παρηγορήσει. Ήταν αλήθεια, όμως, δεν ήξερε να φερθεί στις γυναίκες! Ίσως έτσι να έπαιρνε ένα μάθημα. Παρ' όλ' αυτά, ο οίκτος υπερνίκησε. Αφού έφαγαν τα στρείδια, δεν τον παράτησε όπως σκόπευε. Δεν έμειναν πάνω από ένα τέταρτο στο «Καφέ Ανγκλαί», κι επέστρεψαν μαζί στο διαμέρισμα της. Ήταν η ώρα έντεκα. Σκόπευε, μέχρι τα μεσάνυχτα, να έχει βρει έναν γλυκό τρόπο για να τον διώξει.

Στον προθάλαμο του σπιτιού, προνόησε και έδωσε στην Ζωή οδηγίες.

«Να τον περιμένεις. Αν ο άλλος είναι ακόμα εδώ, να του πεις να κάνει ησυχία.

— Μα που θα τον βάλω, κυρία;

— Κράτα τον στην κουζίνα. Είναι πιο ασφαλές.»

Στο υπνοδωμάτιο, ο Μυφφά είχε ήδη βγάλει τη ρεντικότα του. Μια μεγάλη φωτιά έκαιγε στο τζάκι. Το δωμάτιο ήταν το ίδιο: με τα έπιπλα από παλίσαντρο, τα υφάσματα και τα καθίσματα από εμπριμέ ύφασμα με κεντητά σχέδια, τα μεγάλα μπλε λουλούδια σε γκρίζο φόντο. Δυο φορές, η Νανά είχε σκεφτεί να το αναδιακοσμήσει: την πρώτη ήθελε να το κάνει όλο σε μαύρο βελούδο, τη δεύτερη σε λευκό μετάξι με ροζ φιόγκους. Με το που συμφωνούσε όμως ο Σταϊνέρ και της έδινε τα χρήματα, εκείνη τα ξόδευε αμέσως. Η μόνη τρέλα που είχε κάνει ήταν να βάλει μια προβιά τίγρης μπροστά στο τζάκι κι ένα κρυστάλλινο φωτιστικό στο ταβάνι.

«Εγώ, δεν νυστάζω, δεν θα κοιμηθώ», είπε, όταν κλείστηκαν στο δωμάτιο.

Ο κόμης υπάκουε καρτερικά, σαν άντρας που δεν φοβόταν πια μην τον δουν και που η μόνη του έγνοια ήταν να μην την θυμώσει.

«Όπως προτιμάς», μουρμούρισε.

Παρ' όλ' αυτά έβγαλε τις μπότες του, πριν καθίσει κοντά στη φωτιά. Μια από τις απολαύσεις της Νανάς ήταν να γδύνεται μπροστά στον ολόσωμο καθρέφτη της, όπου μπορούσε να κοιταχτεί από την κορφή ως τα νύχια. Άφηνε τα ρούχα της να πέφτουν ένα ένα, μέχρι που έμενε με το πουκάμισο. Μετά, ολόγυμνη, ξεχνιόταν και κοιτιόταν για ώρα στον καθρέφτη. Το πάθος που ένιωθε για το κορμί της, η έκσταση για το μεταξένιο της δέρμα και την λεπτή της μέση την έκαναν να μένει σοβαρή, προσηλωμένη, απορροφημένη μέσα στον αυτοθαυμασμό της. Συχνά, ο κομμωτής την

έβρισκε σε αυτήν τη στάση, κι εκείνη δεν γυρνούσε καν να τον κοιτάξει. Τότε, ο Μυφφά θύμωνε, προς μεγάλη της έκπληξη. Μα τι τον έπιανε; Δεν ήταν για τους άλλους, ήταν για τον εαυτό της.

Εκείνο το βράδυ, ήθελε να κοιταχτεί καλύτερα και άναψε και τα έξι κεριά των φωτιστικών. Και καθώς έβγαζε αργά το πουκάμισο της, σταμάτησε· εδώ και λίγη ώρα το σκεφτόταν, γυρόφερνε την ερώτηση.

«Δε διάβασες το άρθρο στην *Φιγκαρό,* ε; Η εφημερίδα είναι πάνω στο τραπέζι.»

Το γέλιο του Νταγκενέ της ξαναρχόταν στον νου, μια αμφιβολία την κατέτρωγε. Κι αν αυτός ο Φωσερύ την γελοιοποιούσε; Θα έπαιρνε την εκδίκηση της.

«Κάποιοι λένε ότι πρόκειται για μένα, συνέχισε παριστάνοντας την αδιάφορη. Ε; αγάπη μου, ποια είναι η γνώμη σου;»

Και, αφήνοντας το πουκάμισο της να πέσει, ενώ περίμενε να τελειώσει ο Μυφφά την ανάγνωση του άρθρου, έμεινε ολόγυμνη. Ο Μυφφά διάβαζε αργά. Η επιφυλλίδα του Φωσερύ με τίτλο *Η Χρυσόμυγα* ήταν η ιστορία μιας κοπέλας, που οι προγονοί της -μέχρι και πέντε γενιές πίσω- ήταν όλοι μεθύστακες· με χαλασμένο αίμα να κυλάει στις φλέβες της από το βεβαρημένο αυτό ιστορικό της φτώχειας και του κρασιού, η κοπέλα ήταν θύμα μιας νευρικής δυσλειτουργίας του φύλου της. Είχε μεγαλώσει στους συνοικισμούς του Παρισιού' ψηλή, όμορφη, με θεσπέσια σάρκα, όμοια με φυτό που φύτρωσε πάνω στην κοπριά, έπαιρνε την εκδίκηση της για όλους τους φτωχούς και καταφρονεμένους που την είχαν γεννήσει. Μαζί της, η σαπίλα που κάποιοι άφηναν να κατατρωει το λαό, ανέβαινε και σάπιζε και την αριστοκρατία. Γινόταν τότε μια δύναμη της φύσης, ο σπόρος της καταστροφής, που άθελα της διέφθειρε και αποδιοργάνωνε ολόκληρο το Παρίσι, ζυμώνοντας το ανάμεσα στους χιονάτους μηρούς της, όπως οι γυναίκες πήζουν κάθε μήνα το γάλα. Στο τέλος του άρθρου, ανέπτυσσε την παρομοίωση της μύγας, μιας χρυσόμυγας που ξεπετιόταν απ' τη βρόμα, ρουφούσε το θάνατο απ' τα πεταμένα στο δρόμο ψοφίμια, και που βουίζοντας, και χορεύοντας και αστράφτοντας σαν πετράδι, έμπαινε από τα παράθυρα στα παλάτια και δηλητηρίαζε τους άνδρες απλώς και μόνο με το να κάθεται πάνω τους.

Ο Μυφφά σήκωσε το κεφάλι και στήλωσε το βλέμμα του στη φωτιά.

«Λοιπόν;» ρώτησε η Νανά.

Δεν απάντησε όμως. Ήθελε λέει να ξαναδιαβάσει το άρθρο. Κρύος ιδρώτας έτρεχε από το κεφάλι του ως τους ώμους. Το κείμενο ήταν σατανικά καλογραμμένο, με πνευματώδεις φράσεις, πλήθος απρόβλεπτων εκφράσεων και περίτεχνων παρομοιώσεων. Η ανάγνωση του, παρ' όλ' αυτά, τον είχε συνταράξει, ανακινώντας ξαφνικά μέσα του όλα όσα απέφευγε να κοιτάξει κατάματα τους τελευταίους μήνες.

Τότε, ύψωσε το βλέμμα. Η Νανά είχε απορροφηθεί θαυμάζοντας το είδωλό της. Λύγιζε το λαιμό της, για να κοιτάξει προσεκτικά στον καθρέφτη ένα μικρό καφετί σημάδι που είχε πάνω απ' τον δεξιό γοφό· και το άγγιζε με την άκρη των δακτύλων, το πίεζε σκύβοντας ακόμα περισσότερο, βρίσκοντας το μάλλον αστείο και χαριτωμένο, εκεί που ήταν. Έπειτα, εξέτασε και άλλα σημεία του σώματός της, διασκεδάζοντας με αυτό που έκανε, έχοντας την διεστραμμένη αυτή περιέργεια του μικρού παιδιού. Η θέα του κορμιού της τής έκανε πάντοτε μεγάλη εντύπωση: είχε το ίδιο αυτό έκπληκτο και εκστατικό ύφος του κοριτσιού που ανακαλύπτει την εφηβεία της. Άπλωσε αργά τα χέρια για να ξεδιπλώσει όλο της τον κορμό της παχουλής Αφροδίτης, λύγισε τη μέση, κοιτάχτηκε από μπρος κι από πίσω, στάθηκε ιδιαίτερα στο περίγραμμα του στήθους της, στις ανοιχτές καμπύλες των γοφών της. Και κατέληξε να βρίσκει ευχαρίστηση σ' ένα περίεργο παιχνίδι: με τα γόνατά της ανοιχτά κουνούσε δεξιά αριστερά τη μέση της, με το συνεχόμενο λίκνισμα της ανατολίτισσας που χορεύει το χορό της κοιλιάς.

Ο Μυφφά την κοίταζε εκστατικός. Τον τρόμαζε. Η εφημερίδα τού έπεσε απ' τα χέρια. Τη στιγμή αυτή της διαύγειας, περιφρονούσε τον εαυτό του. Αυτό ήταν: μέσα σε τρεις μήνες, είχε ευτελίσει τη ζωή του, ένιωθε χαλασμένος ως το κόκαλο από σκουπίδια, που πρώτα δεν υποπτευόταν καν την ύπαρξη τους. Όλα θα σάπιζαν μέσα του, τώρα. Για μια στιγμή είδε καθαρά τις επιπτώσεις του κακού, όλη την απορρύθμιση που θα προκαλούσε αυτός ο σπόρος: ο ίδιος άρρωστος, η οικογένεια του κατεστραμμένη, ένα ολόκληρο κομμάτι της κοινωνίας που ράγιζε και κατέρρεε. Και, αδυνατώντας να πάρει το βλέμμα του από πάνω της, την κοίταζε επίμονα, προσπαθούσε να γεμίσει με αποστροφή για τη γύμνια της.

Η Νανά δεν κουνούσε. Με το ένα της μπράτσο περασμένο πίσω απ' τον λαιμό, τα χέρια της δεμένα και τους αγκώνες της ανοιχτούς, έριξε το κεφάλι προς τα πίσω· ο Μυφφά μπορούσε να δει στον καθρέφτη τα μισόκλειστα μάτια της, το μισάνοιχτο στόμα της, το πρόσωπό της να φωτίζεται από ένα στοργικό χαμόγελο, ενώ από πίσω λυμένα τα ξανθά της μαλλιά έπεφταν στην πλάτη της σαν χαίτη λέαινας. Καθώς τεντωνόταν και έτεινε τον ένα της γοφό, αποκάλυπτε τα στιβαρά μεριά της, το σφιχτό στήθος της αμαζόνας, με τους δυνατούς μυς και το λείο δέρμα. Μια λεπτή γραμμή, που κυμάτιζε ελαφρώς στο ύψος των ώμων και των γοφών, ξεκινούσε απ' τον ένα της αγκώνα και κατέληγε στα πόδια. Ο Μυφφά ακολουθούσε με το βλέμμα τις γραμμές αυτού του όμορφου προφίλ, το περίγραμμα της ξανθιάς της σάρκας λουσμένο σε χρυσές ανταύγειες, τις καμπύλες αυτές, όπου η φλόγα των κεριών έριχνε λάμψεις μεταξιού. Σκεφτόταν τη φρίκη που ένιωθε άλλοτε για τις γυναίκες, το θηρίο των Γραφών, το λάγνο τέρας. Η Νανά είχε το σωμα καλυμμένο από ένα απαλό χνούδι κοκκινομάλλας, που

το έκανε βελούδινο στην αφή. Υπήρχε όμως κάτι το κτηνώδες στα δυνατά της καπούλια και στους γλουτούς της, με τα σαρκώδη τους εξογκώματα σκαμμένα από βαθιές πτυχές, που σκίαζαν μ' ένα μυστυριώδες πέπλο το φύλο της. Ήταν πράγματι το ξανθό κτήνος, ασυνείδητη σαν τυφλή δύναμη, που με τη μυρωδιά της και μόνο μπορούσε να διαφθείρει τον κόσμο. Ο Μυφφά εξακολουθούσε να την κοιτάζει, κυριευμένος ολότελα, σαν δαιμονισμένος, τόσο ώστε ακόμα και όταν έκλεινε τα μάτια του για να μην τη βλέπει, το κτήνος πρόβαλλε πάλι από τα ερέβη, τεράστιο, τρομερό, σε στάση ακόμα πιο προκλητική. Τώρα, θα έμενε εκεί, μπροστά στα μάτια του, μες στη σάρκα του, για πάντα.

Η Νανά κουλουριάστηκε. Ένα ρίγος τρυφερότητας σαν να είχε διαπεράσει τα μέλη της. Με δάκρυα στα μάτια, κουλουριαζόταν σαν για να νιώσει καλύτερα τον εαυτό της. Μετά, έλυσε τα χέρια της, τα άφησε να γλιστρήσουν πάνω της μέχρι το στήθος και το έσφιξε νευρικά. Κορδώθηκε, κι έπειτα λύθηκε *σ'* ένα χάδι ολόκληρου του κορμιού της, τρίβοντας τα μάγουλα της δεξιά κι αριστερά πάνω στους ώμους της χαδιάρικα. Το λαίμαργο στόμα της απέπνεε πόθο. Έσκυψε και φίλησε αργά το σημείο πάνω από τη μασχάλη της, γελώντας στην άλλη Νανά, που κι εκείνη φιλούσε τον εαυτό της στον καθρέφτη.

Τότε ο Μυφφά έβγαλε έναν αργό και ξέπνοο στεναγμό. Η μοναχική αυτή απόλαυση τον είχε φέρει στα όρια του. Ξαφνικά, σαν όλες του οι αντιστάσεις να παρασύρθηκαν από έναν δυνατό άνεμο. Άρπαξε την Νανά από τη μέση, και κάτω από μια βάρβαρη παρόρμηση, την πέταξε στο χαλί.

«Άσε με, φώναξε αυτή, με πονάς!»

Ο κόμης ήξερε ότι είχε ήδη ηττηθεί· ήξερε ότι ήταν ηλίθια, βρόμικη και ψεύτρα και ότι την ήθελε ακόμα κι έτσι, ακόμα και χαλασμένη.

«Είσαι ηλίθιος!», είπε έξαλλη, όταν την άφησε να σηκωθεί.

Παρ' όλ' αυτά, η Νανά ηρέμησε. Ήταν αποφασισμένη: τώρα, ο Μυφφά έπρεπε να φύγει. Φόρεσε μια νυχτικιά με δαντέλες και κάθισε κάτω, μπροστά στο τζάκι. Ήταν η αγαπημένη της θέση. Καθώς τον ξαναρώτησε για το άρθρο του Φωσερύ, ο Μυφφά απάντησε με αοριστίες, θέλοντας ν' αποφύγει τις σκηνές. Εξάλλου, δήλωσε αυτή, τον Φωσερύ τον είχε του χεριού της. Μετά, παρέμεινε σιωπηλή για αρκετή ώρα, ψάχνοντας να βρει έναν τρόπο να ξεφορτωθεί τον κόμη. Ήθελε να το κάνει με τρόπο, γιατί παρέμενε καλή κοπέλα κατά βάθος, και δεν ήθελε να πληγώνει τους ανθρώπους· πόσο μάλλον που αυτός ήταν και κερατάς, γεγονός που την έκανε να τον λυπάται.

«Λοιπόν, είπε τελικά, σήμερα το πρωί επιστρέφει η γυναίκα σου;»

Ο Μυφφά είχε ξαπλώσει στην πολυθρόνα και μισοκοιμόταν με τα μέλη του βαριά. Έγνεψε πως ναι. Η Νανά τον κοίταζε σοβαρή, ενώ μέσα της

εξακολουθούσε να σκέφτεται. Καθισμένη πάνω στις λεπτές δίπλες από τις δαντέλες της, με όλο της το βάρος ριγμένο στον έναν της μηρό, κρατούσε ανάμεσα στα χέρια της το ένα απ' τα γυμνά της πόδια και μηχανικά το γύριζε δεξιά κι αριστερά.

«Πάνε χρόνια που είσαι παντρεμένος; ρώτησε.

— Δεκαεννιά χρόνια, απάντησε ο κόμης.

— Α!... Και η γυναίκα σου, είναι καλή; Τα πάτε καλά μεταξύ σας;»

Σώπασε. Και μετά, με ενοχλημένο ύφος, είπε:

«Ξέρεις ότι σε έχω παρακαλέσει να μην μιλάμε γι' αυτά τα θέματα.

— Α, ναι; Και γιατί έτσι; φώναξε, νιώθοντας να εκνευρίζεται ήδη. Ξέρεις, δεν θα στην φάω κιόλας, επειδή την ανέφερα. Όλες ίδιες είμαστε ούτως ή άλλως, αγαπητέ μου...»

Σταμάτησε, φοβούμενη μήπως αποκαλύψει πολλά. Πήρε μόνο ένα ύφος ανωτερότητας, νιώθοντας πολύ μεγαλόθυμη. Τον καημένο τον άνθρωπο, έπρεπε να του το φέρει με το μαλακό. Εξάλλου, μια διασκεδαστική ιδέα τής είχε μόλις έρθει στον νου, και χαμογελούσε κοιτώντας τον.

Συνέχισε:

«Α, δεν σου είπα τι λέει ο Φωσερύ για σένα... Τι οχιά που είναι ο άτιμος! Δεν του κρατάω κακία βέβαια, γιατί το άρθρο του είναι εντάξει˙ αλλά είναι σωστή οχιά, αυτό είναι σίγουρο.»

Και γελώντας ακόμα πιο δυνατά, άφησε το πόδι της και σύρθηκε ως τον κόμη ακουμπώντας το στήθος της στα γόνατα του.

«Να φανταστείς ότι λέει πως την είχες ακόμα, όταν παντρεύτηκες τη γυναίκα σου... Ε; Την είχες ακόμα; Είναι αλήθεια αυτό;»

Τον πίεζε με το βλέμμα, είχε ανεβάσει τα χέρια της στους ώμους του και τον ταρακουνούσε για να του αποσπάσει αυτή την ομολογία.

«Έτσι είναι», είπε τελικά ο κόμης με σοβαρό ύφος.

Τότε, έπεσε πάλι πάνω στα πόδια του, σε μια κρίση τρελού γέλιου· ψέλλιζε και τον χτυπούσε χαϊδευτικά παντού.

«Απίστευτο! Μόνο εσύ θα μπορούσες, είσαι φαινόμενο... Βρε, κακομοίρη, πρέπει να είχες μαύρα μεσάνυχτα, λοιπόν! Όταν ένας άντρας είναι άσχετος, είναι τόσο αστείο! Ποπό, ήθελα να ήμουν από μια μεριά να σας έβλεπα!... Και πώς πήγε; Για πες, έλα πες μου, σε παρακαλώ!»

Τον έπνιξε στις ερωτήσεις, ζητούσε να μάθει τα πάντα, απαιτώντας λεπτομέρειες. Και γελούσε με την καρδιά της, με ξαφνικά ξεσπάσματα που την έκαναν να κρατά την κοιλιά της από τα γέλια, με το νυχτικό της να ανεβαίνει και να γλιστρά από τους ώμους, το δέρμα της να ροδίζει στη φωτιά· έτσι ο κόμης της διηγήθηκε, διστακτικά στην αρχή, την πρώτη νύχτα του γάμου του. Μετά από λίγο, όμως, έπαψε να νιώθει άβολα· τον διασκέδαζε, μάλιστα τελικά, και τον ίδιο να εξηγεί «πώς την έχασε», όπως έλεγε κατ' ευφημισμόν. Απλώς φρόντιζε να διαλέγει τις κατάλληλες λέξεις, νιώθοντας ακό-

μα κάποια αιδώ. Η νεαρή γυναίκα είχε πάρει φόρα και τον ρωτούσε για την κόμισσα. Είχε θεσπέσιο κορμί αλλά ήταν σωστό παγόβουνο, απ' ότι έλεγε.

«Έλα, μουρμούρισε δειλά ο κόμης, δεν έχεις να της ζηλέψεις τίποτα.»

Η Νανά έπαψε να γελά. Επέστρεψε στη θέση της, με την πλάτη στη φωτιά, φέρνοντας με τα δυο της χέρια τα γόνατά της κάτω από το πιγούνι της. Και δήλωσε όλη σοβαρότητα:

«Αγαπητέ μου, αν είσαι άσχετος με τη γυναίκα σου το πρώτο βράδυ, το παιχνίδι έχει χαθεί.

— Γιατί; ρώτησε έκπληκτος ο κόμης.

— Διότι», απάντησε εκείνη αργά με ύφος περισπούδαστο.

Έδινε μαθήματα, κουνούσε το κεφάλι· μετά από λίγο, όμως, καταδέχτηκε να μιλήσει καθαρά.

«Βλέπεις, εγώ ξέρω πώς γίνονται αυτά τα πράγματα... Άκου να δεις, στη γυναίκα δεν αρέσει ο άντρας να είναι άσχετος. Δεν λέει, βέβαια, τίποτα από ντροπή, καταλαβαίνεις... Να 'σαι σίγουρος όμως ότι σκέφτεται πολλά. Και αργά ή γρήγορα, όταν ο άντρας δεν ξέρει τι πρέπει να κάνει, εκείνη βολεύεται αλλιώς... Έτσι είναι, χρυσό μου.»

Έδειχνε να μην καταλαβαίνει. Αναγκάστηκε, λοιπόν, να του εξηγήσει. Έγινε μητρική, του έκανε μάθημα, σα φίλος, από καλοσύνη. Από τη στιγμή που είχε μάθει για την απιστία της γυναίκας του, την έτρωγε, ήθελε σαν τρελή να του το συζητήσει.

«Τέλος πάντων, μιλάω για πράγματα που δεν με αφορούν... Και αν αναφέρομαι σε αυτά, είναι επειδή όλοι πρέπει να είναι ευχαριστημένοι... Απλώς συζητάμε, έτσι; Λοιπόν, θα μου απαντήσεις ειλικρινά.»

Σταμάτησε για ν' αλλάξει στάση. Φλεγόταν από ανυπομονησία.

«Έχει ζέστη, έτσι; Κάηκε η πλάτη μου... Στάσου, θα ζεστάνω λίγο και την κοιλιά μου... Είναι καλό για τους πόνους αυτό!»

Και, όταν πια του είχε γυρίσει την πλάτη, με το πρόσωπο προς τη φωτιά, καθισμένη πάνω στις φτέρνες της, είπε:

«Δηλαδή, δεν κοιμάσαι πια με τη γυναίκα σου;

— Όχι, στ' ορκίζομαι, είπε ο Μυφφά, φοβούμενος μην του κάνει σκηνή.

— Και πιστεύεις ότι είναι εντελώς παγόβουνο;»

Κατένευσε, κατεβάζοντας το πιγούνι.

«Και γι' αυτό μ' αγαπάς, εμένα;... Έλα, απάντησε! Δεν θα θυμώσω.»

Επανέλαβε την ίδια κίνηση.

«Πολύ καλά! συμπέρανε. Ήμουν σίγουρη. Καημενούλη μου! Την ξέρεις τη θεία Λερά; Όταν έρθει, βάλ' την να σου διηγηθεί την ιστορία του μανάβη, που μένει απέναντί της... Ποπό, πώς καίει η φωτιά! Πρέπει να γυρίσω. Θα ψήσω την αριστερή μου πλευρά, τώρα.»

Γυρίζοντας τον γοφό της προς τη φωτιά, σκέφτηκε κάτι αστείο και

γέλασε μόνη της, καλοδιάθετη και χαρούμενη που έβλεπε το κορμί της τόσο αφράτο και ροδαλό, στη λάμψη της φωτιάς.

«Σαν κοτόπουλο δεν είμαι; Αυτό είναι, σουβλιστό κοτόπουλο... Γυρνάω, γυρνάω, ψήνομαι στο ζουμί μου!»

Την έπιασε πάλι ένα δυνατό γέλιο, όταν ξαφνικά ακούστηκαν φωνές και πόρτες να ανοιγοκλείνουν. Ο Μυφφά, έκπληκτος, την κοίταξε ερωτηματικά. Εκείνη σοβάρεψε πάλι, έμοιαζε ανήσυχη. Η γάτα της Ζωής ήταν, σίγουρα· άτιμο ζώο, όλα τα έσπαγε. Δωδεκάμισι η ώρα. Τι ιδέα κι αυτή να ασχολείται με την ευτυχία του άλλου, του κερατά; Τώρα, που είχε έρθει ο δικός της, έπρεπε να τον ξεφορτωθεί, και γρήγορα μάλιστα.

«Τι έλεγες;» ρώτησε ο κόμης ευγενικά, πανευτυχής που την έβλεπε τόσο γλυκιά.

Μέσα στην αγωνία της όμως να τον διώξει, άλλαξε διάθεση κι έγινε απότομη, χωρίς να προσέχει πια τα λόγια της.

«Α, ναι! Ο μανάβης και η γυναίκα του... Ε, λοιπόν, αγαπητέ μου, δεν αγγίχτηκαν ποτέ, ούτε μια φορά!... Αυτή τα πήγαινε πολύ καλά με το θέμα, καταλαβαίνεις. Αυτός, άσχετος, δεν ήξερε πώς να την κουμαντάρει... Τόσο πολύ, που επειδή την είχε για παγόβουνο, πήγαινε με άλλες, με κάτι παστρικιές που του κόλλησαν ένα σωρό βρομιές, ενώ εκείνη, από την πλευρά της, έκανε τα ίδια με τύπους πιο πονηρούς απ' το κουτορνίθι, τον άντρα της... Και δυστυχώς, πάντα αυτό συμβαίνει, όταν δεν επικοινωνούν οι άνθρωποι... Το ξέρω καλά, εγώ, αυτό!»

Ο Μυφφά χλόμιασε, είχε επιτέλους καταλάβει τα υπονοούμενα της και προσπαθούσε να την σταματήσει. Αυτή, όμως είχε πάρει φόρα.

«Παράτα με, γιατί αν εσείς δεν ήσασταν βόδια, θα ήσασταν το ίδιο καλοί με τις γυναίκες σας, όσο είστε και μαζί μας· και αν οι γυναίκες σας δεν ήταν ζωντόβολα, θα έκαναν τον κόπο να σας κρατήσουν, όπως κάνουμε κι εμείς για να σας αποκτήσουμε... Όλα θέλουν τον τρόπο τους. Αυτό να το βάλεις καλά στο μυαλό σου, μικρέ μου.

— Να μην μιλάς για τις τίμιες γυναίκες, απάντησε σκληρά. Δεν τις ξέρεις.»

Τότε, η Νανά σηκώθηκε στα γόνατά της.

«Μπορεί εγώ να μην τις ξέρω, αλλά καθαρές δεν είναι, οι τίμιες γυναίκες σου! Όχι, καθαρές δεν είναι! Δείξε μου μία, σε προκαλώ, που να τολμάει να είναι όπως εγώ εδώ τώρα... Στ' αλήθεια, είσαι αστείος με τις τίμιες γυναίκες σου! Μη με φέρνεις στα άκρα και μη με κάνεις να πω πράγματα για τα οποία θα μετανιώσω μετά.»

Ο κόμης δεν απάντησε, απλώς έβρισε μέσα απ' τα δόντια του. Τότε, χλόμιασε και η Νανά με τη σειρά της. Τον κοίταξε λίγο χωρίς να μιλάει. Έπειτα, είπε τονίζοντας τις συλλαβές:

«Και αν η γυναίκα σου σε απατούσε;»

Έκανε μια απειλητική χειρονομία.

«Και αν σε απατούσα εγώ;

— Ε, καλά εσύ...», μουρμούρισε αυτός ανασηκώνοντας τους ώμους.

Δεν ήταν κακιά η Νανά, σίγουρα όχι. Από την αρχή συγκρατιόταν για να μην του πετάξει την απιστία της γυναίκας του κατάμουτρα. Θα προτιμούσε να τον είχε ρωτήσει ήρεμα πάνω στο θέμα. Τώρα, όμως, την είχε εξοργίσει: έπρεπε να τελειώνει αυτή η υπόθεση.

«Λοιπόν, μικρέ μου, συνέχισε αυτή, δεν έχω ιδέα τι γυρεύεις σπίτι μου... Εδώ και δυο ώρες που είσαι εδώ, σε έχω βαρεθεί απίστευτα... Πήγαινε, να βρεις τη γυναικούλα σου, που το κάνει με τον Φωσερύ. Ακριβώς, αυτή τη στιγμή που μιλάμε· οδός Ταιμπου και ντε Προβάνς... Μόλις σου έδωσα τη διεύθυνση, αν κατάλαβες καλά.»

Μετά, θριαμβεύουσα, βλέποντας τον Μυφφά να σηκώνεται τρεκλίζοντας σαν χτυπημένο βόδι:

«Εάν οι τίμιες γυναίκες αρχίσουν να μπερδεύονται στα πόδια μας και να μας παίρνουν του εραστές μας... Μα την αλήθεια, πολύ ωραίες είναι αυτές οι τίμιες γυναίκες!...»

Δεν μπόρεσε όμως να συνεχίσει. Με μια φοβερή κίνηση, την έριξε όλη κάτω· και σηκώνοντας το πόδι, θέλησε να της λιώσει το κεφάλι για να την κάνει να πάψει. Για μια στιγμή η Νανά τρομοκρατήθηκε. Μετά, τυφλωμένος από μανία, άρχισε να χτυπάει ό,τι έβρισκε μπροστά του. Η σιωπή που τον έπνιγε, η εσωτερική πάλη που τον συντάραζε, την άγγιξαν, τότε, βαθιά και άρχισε να κλαίει. Είχε μετανιώσει οικτρά. Κουλουριάστηκε πάλι μπροστά στη φωτιά για να ζεστάνει και την δεξιά της πλευρά, και άρχισε να τον παρηγορεί.

«Σου τ' ορκίζομαι, αγάπη μου, νόμιζα ότι το ήξερες. Αν το ήξερα δεν θα στο είχα αναφέρει, βέβαια... Κι έπειτα μπορεί να μην είναι αλήθεια. Εγώ δεν ξέρω τίποτα με βεβαιότητα. Από κάπου το άκουσα, ο κόσμος μιλάει, ξέρεις... Αλλά τι σημαίνει αυτό;... Έλα τώρα, άδικα πικραίνεσαι. Εάν εγώ ήμουν άντρας, δεν θα 'δινα δεκάρα για τις γυναίκες! Η γυναίκα, να το ξέρεις, είτε είναι αριστοκράτισσα είτε λαϊκιά, είναι παντού η ίδια: θέλει να περνάει καλά, ό,τι κι αν αυτό σημαίνει...»

Χτυπούσε με αυταπάρνηση το γυναικείο φύλο, θέλοντας να απαλύνει την αγριότητα του χτυπήματος. Αλλά αυτός δεν της έδινε σημασία, δεν την άκουγε. Χτυπούσε κάτω τα πόδια του κι έπειτα φόρεσε τις μπότες και την ρεντικότα του. Για λίγο ακόμα βημάτισε μέσα στο δωμάτιο. Μετά, σε μια τελευταία ώθηση, σαν να είχε βρει τελικά την πόρτα, εξαφανίστηκε. Η Νανά συγχύστηκε.

«Ε, λοιπόν! Έχε γεια και να μας γράφεις! συνέχισε να φωνάζει, παρότι είχε πια μείνει μόνη της. Να χαρώ εγώ ευγένεια κι ετούτος, όταν του μιλάνε!... Κι εγώ που πάσχιζα... Πρώτη εγώ το μετάνιωσα, εξάλλου, και του

ζήτησα πολλές φορές συγγνώμη, νομίζω!... Τέλος πάντων, και μόνο που ήταν εδώ μου έσπαγε τα νεύρα!»

Παρέμενε ωστόσο δυσαρεστημένη, έτριβε τα πόδια της με τα δυο της χέρια. Μετά το πήρε απόφαση.

«Κι έπειτα, φταίω εγώ, αν αυτός είναι κερατάς;»

Ροδοψημένη κι απ' τις δυο μεριές, ζεστή ζεστή, έτρεξε να χωθεί στο κρεβάτι ειδοποιώντας την Ζωή να αφήσει τον άλλον, που περίμενε στην κουζίνα, να περάσει.

Έξω, ο Μυφφά περπατούσε με λύσσα. Είχε βρέξει πάλι, και το πλακόστρωτο γλιστρούσε. Καθώς κοίταξε τον ουρανό από συνήθεια, διέκρινε τα σύννεφα, όμοια με κουρέλια στο χρώμα της καπνιάς, που έτρεχαν μπροστά απ' το φεγγάρι. Αυτή την ώρα, οι πεζοί στη λεωφόρο Ωσμάν ήταν ελάχιστοι. Περπατούσε κατά μήκος των εργοταξίων στην περιοχή της Όπερας, έψαχνε το σκοτάδι, ψέλλιζε λέξεις χωρίς ειρμό. Αυτή η κοπέλα έλεγε ψέματα. Τα επινόησε όλα αυτά από βλακεία κι από κακία. Έπρεπε να της είχε συνθλίψει το κρανίο, εκεί που την κρατούσε κάτω απ' τη φτέρνα του. Μετά απ' όλα αυτά, ένιωθε μεγάλη ντροπή μέσα του· δεν θα την έβλεπε ποτέ ξανά, ούτε και θα την άγγιζε. Αν το έκανε, αυτό θα σήμαινε ότι ήταν πραγματικά δειλός. Και ρουφούσε με δύναμη τον αέρα για να λυτρωθεί. Ένα γυμνό, ηλίθιο κτήνος ήταν, που ψηνόταν σαν κότα στη φωτιά και ποδοπατούσε ό,τι αυτός σεβόταν σαράντα χρόνια τώρα. Το φεγγάρι είχε αποκαλυφθεί και ο έρημος δρόμος λουζόταν τώρα σ' ένα λευκό φως. Ένιωσε φόβο ξαφνικά και ξέσπασε σε λυγμούς, απελπισμένος, έντρομος σαν να έπεφτε στο κενό.

«Θεέ μου! ψέλλισε. Αυτό ήταν, όλα τέλειωσαν, δεν μένει τίποτα πια.»

Στις μεγάλες λεωφόρους, όσοι είχαν ξεμείνει περπατούσαν βιαστικά. Προσπάθησε να ηρεμήσει. Η ιστορία της Νανά ξεδιπλωνόταν ολοένα, από την αρχή, μέσα στο φλογισμένο του κεφάλι, σε μια προσπάθειά του να δει τα πράγματα ψύχραιμα. Εκείνο το πρωί, η κόμισσα θα επέστρεφε, υποτίθεται, από το κάστρο της κυρίας ντε Σεζέλ. Τίποτα, δεν την εμπόδιζε να γυρίσει το προηγούμενο βράδυ στο Παρίσι και να περάσει τη νύχτα με αυτόν τον άνδρα. Ανακαλούσε τώρα κάποιες λεπτομέρειες από τη διαμονή τους στις Φοντέτ. Ένα βράδυ, είχε βρει την Σαμπίν κάτω από τα δέντρα, τόσο συγκινημένη από κάτι, που είχε χάσει τη μιλιά της. Αυτός ο άντρας ήταν κι εκείνος εκεί. Και γιατί να μην βρίσκεται στο σπίτι του, τώρα; Όσο το σκεφτόταν τόσο πιο πιθανή του φαινόταν η ιστορία. Τελικά, το βρήκε φυσικό να είχε συμβεί έτσι, και μάλιστα αναπόφευκτο. Ενώ εκείνος ξεντυνόταν στο δωμάτιο μιας παστρικιάς, η γυναίκα του γδυνόταν επίσης στο δωμάτιο ενός εραστή: τίποτα απλούστερο και περισσότερο εύλογο. Κι ενώ έκανε αυτές τις σκέψεις, προσπαθούσε να παραμείνει ψύχραιμος. Είχε την αίσθηση ότι όλοι κατρακυλούσαν στην τρέλα της

σάρκας, που μεγάλωνε ολοένα, κυριεύοντας και παρασέρνοντας όλο τον κόσμο γύρω του. Καυτές εικόνες τον καταδίωκαν. Η εικόνα της Νανάς γυμνής έφερε ξαφνικά στον νου του την Σαμπίν γυμνή. Μπροστά σε αυτό το όραμα που ένωνε τις δυο γυναίκες σε μια συγγένεια αναισχυντίας, διαπνεόμενες από την ίδια πνοή λαγνείας, ο Μυφφά τρέκλισε. Στο οδόστρωμα πάνω, μια άμαξα παραλίγο να τον χτυπήσει. Κάποιες γυναίκες βγαίνοντας από ένα καφέ τον σκούντηξαν γελώντας. Τον έπιασαν πάλι τα κλάματα, παρά την προσπάθειά του να συγκρατηθεί· και μην θέλοντας να τον βλέπουν να κλαίει, πήρε έναν άδειο κατασκότεινο δρόμο, την οδό Ροσσινί, όπου, κατά μήκος των σιωπηλών σπιτιών, έκλαψε σαν παιδί.

«Πάει, όλα τέλειωσαν, έλεγε με υπόκωφη φωνή. Δε μένει τίποτα άλλο πια, τίποτα!»

Έκλαιγε τόσο γοερά που αναγκάστηκε να στηριχθεί με την πλάτη σ' έναν τοίχο, κρύβοντας το πρόσωπό του μέσα στα βρεγμένα του χέρια. Ένας θόρυβος βημάτων τον έκανε να απομακρυνθεί. Ένιωθε ντροπή και φόβο, και απέφευγε τον κόσμο με το αλαφιασμένο βήμα ενός νυχτοκόπου. Όταν διασταυρωνόταν με περαστικούς στο πεζοδρόμιο, προσπαθούσε να πάρει ανέμελο ύφος, νομίζοντας ότι όλοι διάβαζαν την ιστορία του στον τρόπο που έτρεμαν οι ώμοι του. Είχε ακολουθήσει την οδό Γκρανζ-Μπατελιέρ μέχρι την οδό Φωμπούρ-Μονμάρτρ. Η λάμψη από τα φώτα τον τρόμαξε και γύρισε πίσω. Έτσι, για μια ολόκληρη ώρα περιπλανήθηκε στη γειτονιά, παίρνοντας τα πιο σκοτεινά σοκάκια. Θα πρέπει να είχε έναν προορισμό, καθώς τα βήματά του τον πήγαιναν από μόνα τους κάπου, υπομονετικά, μέσα από πολλές παρακάμψεις. Τέλος, στη γωνία ενός δρόμου, σήκωσε το βλέμμα. Είχε φτάσει. Ήταν η γωνία των οδών Ταιμπού και ντε Προβάνς. Είχε κάνει μία ώρα να φτάσει εκεί, μέσα στην οδυνηρή βοή του μυαλού του, ενώ κανονικά θα μπορούσε να είχε φτάσει μέσα σε πέντε λεπτά. Θυμόταν ότι είχε επισκεφθεί το σπίτι του Φωσερύ, ένα πρωί, πριν από έναν μήνα· ήθελε να τον ευχαριστήσει για μια επιφυλλίδα που είχε γράψει, για έναν χορό στην αυλή του Κεραμεικού, όπου ο δημοσιογράφος είχε αναφέρει το όνομά του. Το διαμέρισμα βρισκόταν μεταξύ του πρώτου ορόφου και του ισογείου: μικρά τετράγωνα παραθυράκια μισοκρυμμένα πίσω απ' την τεράστια πινακίδα ενός καταστήματος. Στα αριστερά, στο τελευταίο παράθυρο μπορούσε κανείς να διακρίνει μια φωτεινή γραμμή· ήταν το φως μιας λάμπας που πέρναγε ανάμεσα στις μισάνοιχτες κουρτίνες. Κι έμεινε με το βλέμμα καρφωμένο πάνω στην φωτεινή αυτή γραμμή, απορροφημένος, σαν να περίμενε κάτι.

Το φεγγάρι είχε χαθεί απ' τον μαύρο ουρανό, απ' όπου έπεφτε ένα παγωμένο ψιλόβροχο. Το ρολόι της Αγίας Τριάδας σήμανε δύο η ώρα. Η οδός ντε Προβάνς και η οδός Ταιμπού χάνονταν στο βάθος, με τις φωτεινές κηλίδες από τους φανοστάτες, που βυθίζονταν μέσα σ' έναν κίτρινο ατμό. Ο

Μυφφά ήταν ακίνητος. Αυτό ήταν το υπνοδωμάτιο· το θυμόταν, ντυμένο όλο με κόκκινο βαμβακερό ύφασμα κι ένα κρεβάτι Λουδοβίκου 13ου, στο βάθος. Η λάμπα βρισκόταν στα δεξιά, πάνω στο τζάκι. Θα πρέπει να ήταν ξαπλωμένοι, γιατί καμιά σκιά δεν φαινόταν να περνά, και η φωτεινή ακτίνα έλαμπε αναλλοίωτη σαν το φως μιας λάμπας νυκτός. Και αυτός με το βλέμμα του υψωμένο κατέστρωνε το σχέδιο του: θα χτυπούσε το κουδούνι, θα ανέβαινε παρά τις φωνές του θυρωρού, θα έσπαγε την πόρτα του διαμερίσματος με τον ώμο του και θα ορμούσε καταπάνω τους, πάνω στο κρεβάτι, προτού προλάβουν καν αυτοί να λύσουν τα χέρια τους. Για μια στιγμή, σταμάτησε, στη σκέψη ότι ήταν άοπλος. Μετά, αποφάσισε να τους πνίξει. Ξανακοίταζε το σχέδιο του, το τελειοποιούσε, περιμένοντας κάτι, μια ένδειξη για να είναι σίγουρος. Εάν είχε αντικρίσει εκείνη τη στιγμή μια γυναικεία σκιά, θα είχε σίγουρα χτυπήσει το κουδούνι. Η σκέψη όμως ότι μπορούσε και να κάνει λάθος τον παρέλυσε. Τι θα τους έλεγε, αν είχε κάνει λάθος; Αμφιβολίες τον έζωναν πάλι: δεν μπορούσε η γυναίκα του να είναι στο σπίτι αυτού του ανθρώπου, ήταν τερατώδες και αδύνατον. Παρέμενε ωστόσο εκεί, μια νάρκη τον κυρίευε ολοένα, τον βύθιζε σε μια νωχέλεια, μέσα στην μακρά αυτή αναμονή, όπου το ακίνητο του βλέμμα του προξενούσε παραισθήσεις.

Έπιασε μπόρα. Δυο αστυφύλακες πλησίαζαν και αναγκάστηκε να απομακρυνθεί από το κατώφλι της πόρτας, όπου είχε καταφύγει. Όταν χάθηκαν πάλι στην οδό ντε Προβάνς, επέστρεψε βρεγμένος, τρέμοντας. Η φωτεινή ακτίνα ήταν ακόμα στο παράθυρο. Αυτή τη φορά, ετοιμαζόταν να φύγει, όταν μια σκιά πέρασε. Ήταν τόσο σύντομο, που νόμισε ότι το είχε φανταστεί. Μετά όμως -η μια μετά την άλλη- κι άλλες κηλίδες φάνηκαν να τρέχουν, κι επακολούθησε αναστάτωση στο δωμάτιο. Αυτός, ακίνητος, πάνω στο πεζοδρόμιο, αισθάνθηκε ένα αφόρητο κάψιμο στο στομάχι, ενώ περίμενε, προσπαθώντας να καταλάβει. Προφίλ προσώπων, χέρια και πόδια πηγαινοέρχονταν. Ένα τεράστιο χέρι ταξίδευε με το περίγραμμα μιας κανάτας. Δεν έβλεπε τίποτα καθαρά· αλλά σαν του είχε φανεί ότι αναγνώρισε έναν γυναικείο κότσο. Και το συζητούσε μόνος του: έμοιαζε με τον κότσο της Σαμπίν αλλά ο σβέρκος παραήταν χοντρός. Εκείνη τη στιγμή δεν ήταν σίγουρος, δεν άντεχε άλλο· τον πονούσε τόσο πολύ το στομάχι του από την αγωνία μιας φρικτής αβεβαιότητας, που κολλούσε πάνω στην πόρτα για να ηρεμήσει, τουρτουρίζοντας σαν άστεγος. Έπειτα, καθώς δεν κατάφερνε να πάρει το βλέμμα του από το παράθυρο, ο θυμός του μετουσιώθηκε σε μια ηθικοπλαστική φαντασίωση. Φανταζόταν τον εαυτό του βουλευτή να βγάζει λόγο σε μια συνέλευση: βροντοφώναζε στηλιτεύοντας την έκπτωση των ηθών, διέβλεπε συμφορές· και επανερχόμενος στο κείμενο του Φωσερύ για την δηλητηριασμένη μύγα, φανταζόταν και πάλι τον εαυτό του να δηλώνει ότι η κοινωνία είχε καταστραφεί από αυτά τα ήθη

παρηκμασμένης αυτοκρατορίας. Όλο αυτό του έκανε καλό. Οι σκιές, όμως, είχαν εντωμεταξύ εξαφανιστεί. Θα πρέπει να είχαν ξαπλώσει πάλι. Απόμεινε έτσι να κοιτάζει, να περιμένει.

Πήγε τρεις η ώρα, μετά τέσσερις. Δεν μπορούσε να φύγει. Όταν σταματούσε η μπόρα, επέστρεφε πάλι στο κατώφλι της πόρτας, με λάσπες στα πόδια του. Κανείς δεν περνούσε. Ήταν φορές που τα μάτια του έκλειναν, σαν να καίγονταν από την ακτίνα του φωτός, πάνω στην οποία ήταν καρφωμένα, με μια ηλίθια επιμονή. Δυο φορές πάλι, οι σκιές έτρεξαν, επαναλαμβάνοντας τις ίδιες κινήσεις, περιφέροντας το ίδιο περίγραμμα μιας γιγαντιαίας κανάτας. Και δυο φορές πάλι, επικράτησε ησυχία και η λάμπα έμεινε αναμμένη, ρίχνοντας ένα ήπιο φως. Οι σκιές μεγάλωναν την ανησυχία του. Εξάλλου, μια καινούργια ιδέα τον ανακούφισε, κάνοντας τον να αναβάλει τη στιγμή της δράσης του: δεν είχε παρά να περιμένει τη γυναίκα του να βγει. Θα την αναγνώριζε σίγουρα. Τίποτα απλούστερο από αυτό, θα απέφευγε το σκάνδαλο και θα βεβαιωνόταν. Απ' όλα τα συγκεχυμένα συναισθήματα που τον είχαν καταλάβει, τώρα ένιωθε μόνο μια τυφλή ανάγκη να μάθει. Η πλήξη όμως τον αποκοίμιζε κάτω από αυτήν την πόρτα. Για να ξεχαστεί, προσπάθησε να υπολογίσει τον χρόνο που θα έπρεπε να περιμένει. Η Σαμπίν έπρεπε να βρίσκεται στον σταθμό κατά τις εννιά η ώρα. Αυτό σήμαινε ότι του έμεναν περίπου τεσσερισήμισι ώρες. Ήταν διατεθειμένος να περιμένει, πολύ υπομονετικός, χωρίς να ξανακουνηθεί από τη θέση του, βρίσκοντας ότι είχε κάποια γοητεία η νυχτερινή αυτή αναμονή, που θα μπορούσε και να κρατήσει αιώνια.

Ξαφνικά, η ακτίνα φωτός εξαφανίστηκε. Και τότε, το απλό αυτό περιστατικό πήρε διαστάσεις αναπάντεχης καταστροφής - κάτι το δυσάρεστο και ανησυχητικό συνάμα. Προφανώς, είχαν σβήσει το φως για να κοιμηθούν, πράγμα εύλογο γι' αυτήν την ώρα. Εκνευρίστηκε όμως, διότι πλέον το σκοτεινό αυτό παράθυρο δεν παρουσίαζε κανένα ενδιαφέρον για τον ίδιο. Έμεινε να το κοιτάζει ακόμα ένα τέταρτο, μετά κουράστηκε, απομακρύνθηκε από την πόρτα και έκανε λίγα βήματα στο πεζοδρόμιο. Μέχρι τις πέντε η ώρα, έκοβε βόλτες, πηγαινοερχόταν, σηκώνοντας πού και πού το βλέμμα του. Το παράθυρο παρέμενε σκοτεινό. Μετά αναρωτιόταν αν το είχε φανταστεί, ότι χόρευαν σκιές εκεί, πάνω στα τζάμια. Μια τεράστια κούραση τον κατέβαλλε, μια χαύνωση, μέσα στην οποία ξεχνούσε τι ήταν αυτό που περίμενε στη γωνιά του δρόμου· έπειτα σκόνταφτε πάνω στο πλακόστρωτο και συνερχόταν μ' ένα παγωμένο ρίγος, ενώ δεν ήξερε πια πού βρισκόταν. Τίποτα δεν άξιζε τον κόπο να βασανίζεται τόσο. Αφού οι άνθρωποι κοιμούνταν, έπρεπε να τους αφήσει να κοιμηθούν. Τι λόγο είχε να ανακατεύεται; Ήταν νύχτα, κανείς δεν θα μάθαινε ποτέ τίποτα. Και τότε, όλα μέσα του, ακόμα και η περιέργεια του, υποχώρησαν στην ανάγκη του να τελειώνει με όλα τούτα, να βρει κάπου μια παρηγοριά. Το κρύο

χειροτέρευε και ο δρόμος του γινόταν αφόρητος. Δυο φορές απομακρύνθηκε και επέστρεψε σέρνοντας τα πόδια, για να απομακρυνθεί και πάλι. Αυτό ήταν, όλα είχαν τελειώσει πια· προχώρησε ως κάτω, στη λεωφόρο και δεν ξαναγύρισε.

Ακολούθησε μια θλιβερή περιπλάνηση μέσα στους δρόμους. Περπατούσε αργά, με τον ίδιο ρυθμό πάντα, ακολουθώντας τους τοίχους. Τα τακούνια του χτυπούσαν, έβλεπε μόνο τη σκιά του να στρίβει, μεγαλώνοντας και μικραίνοντας κάτω από κάθε φανοστάτη. Αυτό τον νανούριζε, απασχολούσε μηχανικά το μυαλό του. Αργότερα, ήταν ανίκανος να θυμηθεί από πού είχε περάσει. Ένιωθε σαν να έκανε επί ώρες ολόκληρες κύκλους μέσα στην αρένα ενός τσίρκου. Μια μοναδική ανάμνηση του έμενε πολύ καθαρά στο νου. Χωρίς να μπορεί να εξηγήσει πώς, βρισκόταν με το πρόσωπο κολλημένο πάνω στην καγκελόπορτα της στοάς των Πανοραμάτων, κρατώντας και με τα δυο του χέρια τα κάγκελα. Δεν τα τράνταζε, προσπαθούσε απλώς να κοιτάξει στη στοά, ενώ μια έντονη συγκίνηση τον κατέκλυζε. Δεν μπορούσε όμως να διακρίνει τίποτα· η στοά ήταν έρημη, βυθισμένη σε ζοφερό σκοτάδι, και ο αέρας που φυσούσε από την οδό Σαν-Μαρκ, του έφερνε στο πρόσωπο μια υγρασία υπογείου. Και επέμενε. Μετά, σαν να έβγαινε από όνειρο, έκπληκτος, αναρωτιόταν τι γύρευε εκεί τέτοια ώρα, κολλημένος με τόσο μένος πάνω στην καγκελόπορτα που τα κάγκελα του μπήγονταν στο πρόσωπο. Έτσι, συνέχισε να περιπλανιέται, απελπισμένος, με την καρδιά βαριά από απέραντη θλίψη, νιώθοντας μόνος και προδομένος μέσα σε τούτη τη σκοτεινιά.

Τελικά ξημέρωσε· ήταν ένα από εκείνα τα γκρίζα χειμωνιάτικα πρωινά, που έδειχναν πολύ μελαγχολικά από το λασπερό πλακόστρωτο του Παρισιού. Ο Μυφφά είχε ξαναβρεί τους υπό κατασκευή φαρδείς δρόμους, κατά μήκος των εργοταξίων της νέας Όπερας. Πλημμυρισμένο από την καταιγίδα, γεμάτο λακκούβες από τις άμαξες, το ασβεστώδες έδαφος είχε μετατραπεί σε μια λίμνη από λάσπη. Και χωρίς να κοιτάζει πού πατούσε, συνέχιζε να περπατάει, έπεφτε, ξανασηκωνόταν. Το ξύπνημα του Παρισιού, με τους οδοκαθαριστές και τους πρώτους εργάτες, του προξενούσαν νέα ταραχή, όσο ξημέρωνε. Ο κόσμος τον κοιτούσε με έκπληξη, έτσι όπως ήταν με το καπέλο του να στάζει νερό, βρόμικος και τρομαγμένος. Για κάποια ώρα φρόντιζε να βρίσκει καταφύγιο δίπλα στους φράκτες των εργοταξίων, για να προφυλαχθεί. Στο άδειο του μυαλό, μια μόνη σκέψη γυρνούσε: ότι ήταν βαθιά δυστυχής.

Τότε ο νους του πήγε στον Θεό. Αυτή η ξαφνική ιδέα μιας θείας σωτηρίας, μιας υπεράνθρωπης παραμυθίας, τον αιφνιδίασε σαν κάτι το αναπάντεχο και το εξωπραγματικό. Ξύπνησε μέσα του η εικόνα του κυρίου Βενό, με το μικρό του παχουλό πρόσωπο και τα χαλασμένα του δόντια. Θα χαιρόταν σίγουρα ο κύριος Βενό, εάν ο κόμης πήγαινε να χτυπήσει την

πόρτα του για να κλάψει στην αγκαλιά του, καθώς τους τελευταίους μήνες τον είχε στενοχωρήσει που απέφευγε να τον δει. Άλλοτε, ο Θεός ήταν πολύ ελεήμων μαζί του- στην παραμικρή στενοχώρια, στο παραμικρό εμπόδιο που συναντούσε στη ζωή του, έμπαινε σε μια εκκλησία, γονάτιζε και συναισθανόταν την ασημαντότητα του μπροστά στην υπέρτατη δύναμη. Και έβγαινε δυναμωμένος από την προσευχή, έτοιμος να απαρνηθεί όλα τα εγκόσμια αγαθά, με μοναδική του επιθυμία την αιώνια σωτηρία. Τώρα πια τελούσε τα θρησκευτικά του καθήκοντα σπασμωδικά, μόνο όταν τον έπιανε ο φόβος της κόλασης. Μια γενική νωθρότητα τον είχε κυριεύσει και η παρουσία της Νανάς τον αποσπούσε από τα καθήκοντα του. Η ιδέα του Θεού τον είχε φέρει σε αμηχανία. Γιατί δεν είχε πάει ο νους του κατευθείαν στον Θεό, μέσα σ' αυτήν την τρομακτική κρίση, όπου λύγιζε και κινδύνευε να καταρρεύσει η αδύναμη ανθρωπινή του φύση;

Έψαχνε ωστόσο, αγκομαχώντας, μια εκκλησία. Δεν μπορούσε να θυμηθεί, με το πρωινό φως δυσκολευόταν να αναγνωρίσει τους δρόμους. Μετά, καθώς έστριβε σε μια γωνία της οδού Σωσέ-ντ'-Αντέν, είδε στο βάθος έναν πύργο να αχνοφαίνεται μέσα απ' την ομίχλη, την Αγία Τριάδα. Τα λευκά αγάλματα που δέσποζαν μέσα στον γυμνό κήπο έμοιαζαν με ριγηλές Αφροδίτες ανάμεσα στα κιτρινισμένα φύλλα του πάρκου. Κοντοστάθηκε λίγο στο υπόστεγο για να ξανασάνει από το ανέβασμα της φαρδιάς σκάλας. Μετά, μπήκε. Η εκκλησία ήταν πολύ κρύα, καθώς η θέρμανση ήταν από το προηγούμενο βράδυ σβηστή, και οι ψηλές αψίδες της είχαν γεμίσει με μια αραιή ομίχλη, που είχε εισχωρήσει από τα βιτρό. Η υπόλοιπη εκκλησία ήταν βυθισμένη στη σκιά, δεν υπήρχε ψυχή ζώσα· μέσα στο ανοίκειο αυτό σκοτάδι ακουγόταν μόνο ο θόρυβος από τα παλιοπάπουτσα κάποιου αγουροξυπνημένου καντηλανάφτη. Ο Μυφφά, αφού σκόνταψε σ' έναν σωρό από καρέκλες, χαμένος και περίλυπος, γονάτισε μπροστά στα κάγκελα του ιερού, δίπλα στον αγιασμό. Ένωσε τα χέρια του, προσπαθούσε να βρει λόγια προσευχής, ήλπιζε με όλο του το είναι σε μια ανάταση της ψυχής του. Τα χείλη του, όμως, μόνο ψέλλιζαν τα λόγια, γιατί το μυαλό του έτρεχε αλλού, γύριζε πίσω, έξω στους δρόμους, περπατούσε ακούραστο, σαν να το ωθούσε μια απαράγραπτη ανάγκη. Και όλο έλεγε: «Ω! Θεέ μου, βοήθησε με! Ω! Θεέ μου, μην εγκαταλείπεις τον δούλο Σου, που παραδίνεται στη δικαιοσύνη Σου! Ω! Θεέ μου, Σε λατρεύω. Θα με αφήσεις να πεθάνω κάτω από τα χτυπήματα των εχθρών Σου;». Καμία απάντηση, το σκοτάδι και το κρύο έπεφταν στους ώμους του, ο ήχος των βημάτων στο βάθος εξακολουθούσε να ακούγεται, ενοχλώντας τις προσευχές του. Ο εκνευριστικός αυτός θόρυβος ήταν το μόνο που άκουγε μέσα στην έρημη εκκλησία, όπου καλά καλά δεν είχαν ακόμα σκουπίσει, κι όπου οι πρώτες λειτουργίες δεν είχαν καν ζεστάνει κάπως τον χώρο. Έτσι, στηριζόμενος σε μια καρέκλα, σηκώθηκε και τα γόνατα του έτριξαν. Ο Θεός δεν είχε έρθει ακόμα. Και γιατί να έκλαιγε στην αγκαλιά

του κυρίου Βενό; Αυτός ο άνθρωπος δεν μπορούσε να τον βοηθήσει.

Και, χωρίς να το καταλάβει, μηχανικά, επέστρεψε στην Νανά. Όταν βγήκε έξω, ένιωσε δάκρυα να του έρχονται στα μάτια, χωρίς όμως να αισθάνεται οργή ενάντια στη μοίρα· ήταν απλώς αδύναμος, σαν άρρωστος. Εξάλλου, ήταν κατάκοπος, βρεγμένος ως το κόκαλο, και κρύωνε υπερβολικά. Η σκέψη του να γυρίσει στο σκοτεινό μέγαρο της οδού Μιρομενίλ τον πάγωνε. Στης Νανάς, η πόρτα δεν είχε ακόμα ανοίξει και χρειάστηκε να περιμένει τον θυρωρό. Καθώς ανέβαινε, χαμογελούσε ήδη στη σκέψη της θαλπωρής αυτής που θα τον περιέβαλε και μέσα στην οποία θα μπορούσε να τεντωθεί και να αποκοιμηθεί.

Όταν του άνοιξε η Ζωή, έκανε μια κίνηση που πρόδιδε κατάπληξη και ανησυχία. Η Κυρία δεν είχε κλείσει μάτι εξαιτίας μιας φρικτής ημικρανίας. Αλλά, τέλος πάντων μπορούσε να κοιτάξει εάν η Κυρία ήταν ακόμα ξύπνια. Και τρύπωσε στο δωμάτιο, ενώ ο κόμης κατέρρεε σε μια πολυθρόνα του σαλονιού. Σχεδόν αμέσως μετά, φάνηκε η Νανά. Είχε μόλις σηκωθεί απ' το κρεβάτι και είχε φορέσει πρόχειρα ένα μεσοφόρι, ενώ ήταν ξυπόλητη, αχτένιστη και με το πουκάμισο τσαλακωμένο και σκισμένο από τη θύελλα μιας νύχτας πάθους.

«Πώς! Πάλι εσύ!» φώναξε, κατακόκκινη.

Είχε σπεύσει να εμφανιστεί, υπό το κράτος του θυμού, για να τον πετάξει η ίδια έξω. Βλέποντάς τον όμως σε τέτοια αξιοθρήνητη κατάσταση, στα όρια της απόγνωσης, τον λυπήθηκε για μια τελευταία φορά.

«Τα κατάφερες πάλι, χαζούλη, ε; συνέχισε ακόμα πιο τρυφερά. Τι έγινε; Έλα, πες μου! Τους παραφύλαξες και φαρμακώθηκες;»

Δεν απαντούσε, έμοιαζε με πληγωμένο ζώο. Εκείνη, κατάλαβε όμως ότι δεν είχε ακόμα αποδείξεις. Και για να τον συνεφέρει, είπε:

«Βλέπεις, έκανα λάθος. Η γυναίκα σου είναι τίμια, λόγω τιμής!... Τώρα, μωρό μου, πρέπει να γυρίσεις σπίτι σου. Το έχεις ανάγκη.»

Δεν έκανε καμία κίνηση.

«Έλα, πήγαινε. Δεν μπορείς να μείνεις εδώ... Δεν πιστεύω να νομίζεις ότι μπορείς να μείνεις τέτοια ώρα!

— Ναι, πάμε για ύπνο», ψέλλισε εκείνος.

Συγκράτησε, τότε, μια βίαιη κίνηση, νιώθοντας ότι η υπομονή της είχε εξαντληθεί. Μα ήταν ηλίθιος;

«Έλα τώρα, φύγε, επανέλαβε αυτή.

- Όχι.»

Τότε, ξέσπασε, συγχυσμένη, μπουχτισμένη.

«Ε! Δεν μπορώ άλλο, σε σιχάθηκα!... Καταλαβαίνεις, σε έχω βαρεθεί. Να πας να βρεις τη γυναίκα σου, που σε κερατώνει. Ε, ναι, σε κερατώνει. Τώρα, εγώ είμαι αυτή που σου το λέω... Να, ευχαριστήθηκες, τώρα; Θα με αφήσεις επιτέλους ήσυχη;»

Ο Μυφφά βούρκωσε. Ένωσε τα χέρια του.

«Πάμε για ύπνο.»

Και η Νανά έχασε την ψυχραιμία της, την έπιασαν αναφιλητά από τα νεύρα. Το παράκανε, πια! Και τι την ένοιαζαν αυτήν όλα τούτα; Είχε βέβαια κάνει τα πάντα για να τον διαφωτίσει, από καλή πρόθεση πάντα. Και έπρεπε, τώρα, να πληρώσει εκείνη τα σπασμένα! Είχε καλή καρδιά, αλλά υπήρχαν και όρια!

«Για όνομα του Θεού! Σου λέω, σε βαρέθηκα πια! άρχισε να βρίζει χτυπώντας με τη γροθιά της τα έπιπλα. Κι εγώ που κρατιόμουν με νύχια και με δόντια, εγώ που ήθελα να σου μείνω πιστή... Αν άνοιγα εγώ το στόμα μου, αύριο κιόλας θα ήμουν πλούσια.»

Σήκωσε έκπληκτος το κεφάλι του: δεν είχε σκεφτεί ποτέ του τα χρήματα. Όταν εξέφραζε μια επιθυμία, αυτός αμέσως της την πραγματοποιούσε. Ολόκληρη η περιουσία του ήταν δική της, αν ήθελε.

«Όχι, είναι πολύ αργά, απάντησε εκείνη με λύσσα. Μου αρέσουν οι άντρες που δίνουν χωρίς να τους ζητήσεις... Όχι, κι ένα εκατομμύριο αν μου έδινες τώρα για μια φορά, και πάλι δε θα το δεχόμουν. Τέλειωσε, έχω άλλο πράγμα τώρα... Πήγαινε σου λέω, γιατί δεν ελέγχω τον εαυτό μου, θα κάνω κανένα κακό.»

Προχώρησε απειλητική προς το μέρος του, εξοργισμένη, σαν καλή κοπέλα που είχε έρθει στα άκρα, διότι παρέμενε πεπεισμένη για την ανωτερότητα και τα δικαιώματα της πάνω σε όλους εκείνους τους βαρετούς και καθωσπρέπει κυρίους. Τότε ακριβώς, εντελώς αναπάντεχα, η πόρτα άνοιξε και εμφανίστηκε ο Σταϊνέρ. Αυτό ήταν το αποκορύφωμα. Έβγαλε μια τρομερή κραυγή:

«Ε, όχι! Να κι ο άλλος!»

Ο Σταϊνέρ, τρομαγμένος από την έκρηξη της φωνής της, σταμάτησε. Η απρόβλεπτη παρουσία του Μυφφά τον έφερνε σε δύσκολη θέση· φοβόταν ένα ξεκαθάρισμα λογαριασμών, που απέφευγε εδώ και τρεις μήνες. Ανοιγόκλεισε τα μάτια και ταλαντεύθηκε αμήχανα, αποφεύγοντας να κοιτάξει τον κόμη. Και ξεφυσούσε, με το κόκκινο και αλλοιωμένο πρόσωπο του ανθρώπου που διέσχισε όλο το Παρίσι για να φέρει ένα καλό νέο, και που ένιωθε ότι μια καταστροφή επρόκειτο να ξεσπάσει.

«Τι θες πάλι εσύ; ρώτησε απότομα η Νανά, μιλώντας του με οικειότητα αδιαφορώντας για την παρουσία του κόμη.

— Εγώ... εγώ, ψέλλισε αυτός. Ήρθα να σου φέρω αυτό που ξέρεις.

- Τι;»

Δίσταζε. Πριν από δυο ημέρες, του είχε κάνει σαφές ότι αν δεν της έβρισκε χίλια φράγκα για να πληρώσει έναν λογαριασμό, δεν θα τον ξαναέβλεπε. Εδώ και δυο ημέρες αυτός έτρεχε. Τελικά, είχε καταφέρει να συγκεντρώσει το ποσό, εκείνο το πρωί.

«Τα χίλια φράγκα», ξεστόμισε τελικά βγάζοντας απ' την τσέπη του έναν φάκελο.

Η Νανά το είχε ξεχάσει.

«Τα χίλια φράγκα! φώναξε. Τι νομίζεις, ότι ζητάω ελεημοσύνη;... Να! Να δεις τι θα τα κάνω εγώ, τα χίλια σου φράγκα!»

Και παίρνοντας τον φάκελο, του τον πέταξε στο πρόσωπο. Αυτός, μυαλωμένος σαν εβραίος, έσκυψε με δυσκολία και τον μάζεψε. Κοίταζε εμβρόντητος την νεαρή γυναίκα. Αντάλλαξε με τον Μυφφά ένα βλέμμα απελπισίας, ενώ η Νανά έπιασε τους γοφούς της, έτοιμη να φωνάξει ακόμα πιο δυνατά.

«Τι θα γίνει; Δεν νομίζεις ότι αρκετά με πρόσβαλες!... Κι εσύ, χρυσέ μου, καλά έκανες και ήρθες, γιατί έτσι θα ξεμπερδέψω μια και καλή και με τους δυο σας... Λοιπόν, έξω! Ουστ!»

Και καθώς αυτοί δεν αντιδρούσαν, παραλυμένοι από τη σύγχυση, συνέχισε:

«Ε; Τι λέτε; Ότι είναι βλακεία αυτό που κάνω; Ίσως! Όμως, με έχετε φέρει ως εδώ!... Κι έπειτα, βαρέθηκα να είμαι καθωσπρέπει! Αν ψοφήσω, δικό μου πρόβλημα.»

Θέλησαν να την ηρεμήσουν, την ικέτευαν.

«Τίποτα; Δε λέτε να φύγετε;... Ε, λοιπόν, μάθετε ότι δεν είμαι μόνη.»

Και με μια απότομη κίνηση, άνοιξε διάπλατα την πόρτα του δωματίου. Τότε, οι δυο άνδρες, είδαν στη μέση του ξέστρωτου κρεβατιού τον Φοντάν. Δεν περίμενε να αποκαλυφθεί έτσι ξαφνικά, και είχε τα πόδια του λυγισμένα, το πουκάμισο του ξεκούμπωτο, ξαπλωμένος σαν τράγος, με το μαυριδερό του δέρμα, ανάμεσα στις τσαλακωμένες δαντέλες. Δεν έδειξε, μάλιστα, την παραμικρή ταραχή, συνηθισμένος καθώς ήταν από το θέατρο στις εκπλήξεις. Μόλις συνήλθε από τον πρώτο αιφνιδιασμό, σκέφτηκε να κάνει μια γκριμάτσα, για να διατηρήσει την αξιοπρέπεια του· έκανε λοιπόν το κουνέλι, όπως έλεγε, πετάγοντας προς τα μπρος τα δόντια του και σουφρώνοντας τη μύτη, κουνώντας ολόκληρο το μουσούδι του. Η μούρη του, αλητήριου σάτυρου, μύριζε βίτσιο από μακριά. Τον Φοντάν πήγαινε, εδώ και μια εβδομάδα, να συναντήσει η Νανά στο «Βαριετέ», θύμα κι εκείνη της ακατανίκητης έλξης που ασκούσε συχνά στις κοινές γυναίκες η εκφραστική ασκήμια των κωμικών.

«Ιδού!» είπε δείχνοντας τον, με μια κίνηση τραγωδού.

Ο Μυφφά που είχε δεχθεί τα πάντα, επαναστάστησε σε αυτήν την προσβολή.

«Τσούλα!» τραύλισε.

Η Νανά όμως, που είχε προλάβει να γυρίσει στο δωμάτιο, επέστρεψε για να έχει την τελευταία λέξη.

«Τσούλα; Εγώ; Και η γυναίκα σου;»

Και έφυγε, χτυπώντας με δύναμη την πόρτα και τραβώντας με θόρυβο τον συρτή. Οι δυο άντρες, μένοντας μόνοι τους, κοιτάχτηκαν σιωπηλοί. Η Ζωή μπήκε πάλι στο δωμάτιο. Δε βιάστηκε όμως να τους διώξει. Τους μίλησε πολύ λογικά. Αυτή, που ήταν μυαλωμένη, έβρισκε ότι η Κυρία είχε φερθεί πολύ ανόητα. Ωστόσο, προσπάθησε να την δικαιολογήσει: δεν θα κρατούσε μ' αυτόν τον θεατρίνο, ήταν απλώς μια τρέλα και έπρεπε να την αφήσουν να περάσει. Οι δυο άντρες αποχώρησαν. Δεν είχαν πει κουβέντα. Στο πεζοδρόμιο, συγκινημένοι από ένα αίσθημα αλληλεγγύης, αντάλλαξαν μια σιωπηλή χειραψία. Γύρισαν την πλάτη και απομακρύνθηκαν, ο καθένας προς άλλη κατεύθυνση, σέρνοντας τα πόδια.

Όταν τελικά ο Μυφφά έφτασε στο μέγαρο της οδού Μιρομενίλ, την ίδια ακριβώς ώρα κατέφτανε και η γυναίκα του. Συναντήθηκαν στην μεγάλη σκάλα, της οποίας οι σκούροι τοίχοι απέπνεαν ένα παγωμένο ρίγος. Σήκωσαν το βλέμμα και κοιτάχτηκαν. Ο κόμης φορούσε ακόμα τα λασπωμένα του ρούχα, χλομός και τρομαγμένος, σαν άνθρωπος που επέστρεφε από μια νύχτα ακολασίας. Η κόμισσα κοιμόταν όρθια, σαν τσακισμένη από μια νύχτα στο τρένο, κακοχτενισμένη και με μαύρους κύκλους κάτω απ' τα μάτια.

8

Ήταν στην οδό Βερόν, στην Μονμάρτρη, *σ΄* ένα μικρό διαμέρισμα του τετάρτου ορόφου, όπου η Νανά και ο Φοντάν είχαν καλέσει μερικούς φίλους για την κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας. Γιόρταζαν την εγκατάσταση τους στο καινούργιο τους σπίτι, όπου είχαν μετακομίσει πριν από τρεις μέρες.

Συνέβη ξαφνικά, μέσα στον πρώτο ενθουσιασμό της γνωριμίας τους, χωρίς να έχουν την σαφή πρόθεση να συγκατοικήσουν. Την επομένη της σκηνής που έκανε η Νανά, όταν πέταξε τόσο αμετάκλητα τον κόμη και τον τραπεζίτη έξω, ένιωσε να καταρρέουν τα πάντα γύρω της. Μ' ένα βλέμμα ζύγισε την κατάσταση: οι πιστωτές της θα στοιβάζονταν στο χολ, θα ανακατεύονταν στα ερωτικά της, θα την απειλούσαν ότι θα πουλήσουν τα πάντα, εάν δεν φερόταν λογικά. Και θα επακολουθούσαν ατελείωτοι καβγάδες και διαπραγματεύσεις, για να καταφέρει να κρατήσει τα λιγοστά της έπιπλα. Προτίμησε έτσι να αφήσει τα πάντα. Εξάλλου, έβρισκε το διαμέρισμα της οδού Ωσμάν πληκτικό. Ήταν γελοίο, με τα μεγάλα χρυσαφιά του δωμάτια. Μέσα στον έρωτα της για τον Φοντάν. ονειρευόταν ένα χαριτωμένο και φωτεινό δωματιάκι· ξανάβρισκε έτσι το ιδανικό της από την εποχή που ήταν μια απλή ανθοπώλιδα, όταν η μεγαλύτερη της επιθυμία ήταν μια ντουλάπα με καθρέφτη από παλίσαντρο κι ένα κρεβάτι ντυμένο με μπλε μάλλινο ύφασμα. Μέσα σε δυο μέρες, πούλησε ό,τι μπορούσε να βγάλει από το σπίτι, μπιμπελό και κοσμήματα, και εξαφανίστηκε με καμιά δεκαριά χιλιάδες φράγκα, χωρίς να πει λέξη στη θυρωρό. Ήταν μια βουτιά στα βαθιά, μια φυγή χωρίς ν' αφήσει ίχνη. Έτσι, θα γλίτωνε από τους άντρες που, διαφορετικά, θα έτρεχαν από πίσω της. Ο Φοντάν ήταν πολύ καλός· δεν έφερε καμία αντίρρηση, την άφησε να κάνει ό,τι ήθελε. Μάλιστα, έδειξε πνεύμα συντροφικότητας -αν και είχε φήμη τσιγκούνη- συμφωνώντας να ενώσει τις επτά χιλιάδες φράγκα που είχε μαζέψει με τις δέκα χιλιάδες της γυναίκας. Τους φάνηκε σαν μια καλή αρχή για ένα νοικοκυριό. Ξεκίνησαν με αυτά, συνεισφέροντας εξίσου, από το κοινό τους κομπόδεμα. Νοίκιασαν το δυαράκι στην οδό Βερόν και μοιράζονταν τα πάντα σαν παλιοί φίλοι. Στην αρχή, ήταν όλα καταπληκτικά.

Το βράδυ που θα έκοβαν την πίτα, η κυρία Λερά έφτασε πρώτη, με τον Λιλίκο. Καθώς ο Φοντάν δεν είχε ακόμα έρθει, πήρε το θάρρος να εκφράσει στην ανιψιά της τους φόβους της: έτρεμε στην ιδέα ότι θα μπορούσε η Νανά να απαρνηθεί το όνειρο μιας μεγάλης περιουσίας.

«Α! Θειούλα μου, τον αγαπάω τόσο πολύ!» φώναξε η Νανά, σφίγγοντας χαριτωμένα τα δυο της χέρια πάνω στο στήθος της.

Αυτή η λέξη προκάλεσε μια αναπάντεχη αντίδραση στην κυρία Λερά. Τα μάτια της βούρκωσαν.

«Πράγματι, είπε με πεποίθηση, η αγάπη είναι πάνω απ' όλα.»

Και αναφώνησε πάλι πόσο όμορφα έβρισκε τα δωμάτια. Η Νανά της έδειξε το υπνοδωμάτιο, την τραπεζαρία, ακόμα και την κουζίνα. Διάολε! Δεν ήταν μεγάλο, φρεσκοβαμμένο όμως, όπως ήταν, και με τις ταπετσαρίες ολοκαίνουργιες, έδειχνε πολύ χαρούμενο, όταν έμπαινε ο ήλιος.

Έτσι, η κυρία Λερά κράτησε την νεαρή γυναίκα στο υπνοδωμάτιο, ενώ ο Λιλίκος έπαιρνε θέση στην κουζίνα, πίσω από τη μαγείρισσα, για να δει το κοτόπουλο να ψήνεται. Εάν είχε πάρει το θάρρος να κάνει κάποια σχόλια, αυτό ήταν διότι μόλις πριν από λίγο η Ζωή είχε περάσει από το σπίτι της. Η Ζωή, όλη αυταπάρνηση, παρέμενε διατεθειμένη να εργαστεί για την Κυρία, από αφοσίωση. Η Κυρία θα την πλήρωνε αργότερα, δεν ανησυχούσε γι' αυτό. Και, μέσα στο χάος του διαμερίσματος της Ωσμάν, αντιστεκόταν στους πιστωτές, πασχίζοντας να κάνει αξιοπρεπή την αποχώρησή τους, σώζοντας ό,τι μπορούσε μέσα στο ναυάγιο, λέγοντας ότι η Κυρία έλειπε σε ταξίδι, χωρίς ποτέ να δίνει τη διεύθυνσή της. Μάλιστα, από φόβο μήπως την ακολουθήσουν, είχε στερηθεί τη χαρά να την επισκέπτεται. Παρ' όλ' αυτά, εκείνο το πρωί, είχε σπεύσει στης κυρίας Λερά, γιατί υπήρχαν εξελίξεις. Την προηγουμένη, είχαν εμφανιστεί οι πιστωτές -ο ταπετσιέρης, ο καρβουνιάρης, η πλύστρα- δίνοντας της χρόνο, προτείνοντας μάλιστα να της δώσουν ένα σημαντικό ποσό σε προκαταβολή, εάν αποφάσιζε να επιστρέψει σπίτι της και να φερθεί έξυπνα. Η θεία επανέλαβε τα λόγια της Ζωής: κάποιος κύριος υπήρχε πίσω απ' όλ' αυτά.

«Ποτέ! δήλωσε σκανδαλισμένη η Νανά. Ωραίοι είναι αυτοί οι προμηθευτές! Νομίζουν ότι είμαι για πούλημα; Για να κλείσουν, δηλαδή, αυτοί τους λογαριασμούς τους;... Βλέπεις, θα προτιμούσα να πεθάνω απ' την πείνα απ' το να απατήσω τον Φοντάν.

— Κι εγώ αυτό της είπα, είπε η κυρία Λερά· η ανιψιά μου παραείναι συναισθηματική.»

Η Νανά, παρ' όλ' αυτά, ενοχλήθηκε πάρα πολύ, μαθαίνοντας ότι πουλούσαν την Μινιότ, κι ότι ο Λαμπορντέτ την αγόραζε σε εξευτελιστική τιμή για την Καρολίν Εκέ. Είχε εξοργιστεί με όλη αυτήν την κλίκα, άθλιες ήταν όλες τους, σκέτη πόζα. Αυτήν, δεν την έφτανε καμιά τους, ούτε στο μικρό της δαχτυλάκι!

«Ας με κοροϊδεύουν όσο θέλουν, κατέληξε, το χρήμα δεν θα τους φέρει την πραγματική ευτυχία... Κι έπειτα, θεία, βλέπεις, για μένα όλα αυτά σχεδόν δεν υπάρχουν πια. Είμαι πολύ ευτυχισμένη.»

Εκείνη τη στιγμή, μπήκε και η κυρία Μαλουάρ με ένα από αυτά τα αλλόκοτα καπέλα, που μόνο εκείνη ήξερε να κατασκευάζει. Είχαν χαρεί που την ξανάβλεπαν. Η κυρία Μαλουάρ εξήγησε ότι ένιωθε άβολα στα μεγαλεία, και ότι τώρα θα μπορούσε να έρχεται καμιά φορά να παίζει το μπιζίκι της. Την ξενάγησαν κι εκείνη στο διαμέρισμα. Στην κουζίνα, μπροστά στη μαγείρισσα που έριχνε ζουμί στο κοτόπουλο, η Νανά έκανε λόγο για οικονομία, είπε ότι μια οικιακή βοηθός κοστίζει πολύ και ότι προτιμούσε να ασχοληθεί η ίδια με το σπιτικό της. Ο μικρός Λουί χάζευε απορροφημένος τη σούβλα.

Ακούστηκαν φωνές. Ήταν ο Φοντάν με τον Μποσκ και τον Πρυλλιέρ. Τώρα μπορούσαν να καθίσουν στο τραπέζι. Η σούπα είχε ήδη σερβιριστεί, όταν η Νανά ξενάγησε για τρίτη φορά τους καλεσμένους στο σπίτι.

«Α! Παιδιά μου, είστε μια χαρά εδώ!» όλο έλεγε ο Μποσκ, μόνο και μόνο για να ευχαριστήσει τους φίλους που του έκαναν το τραπέζι, καθώς στο βάθος -όπως έλεγε- όλη αυτή η ιστορία με «την ερωτική φωλεά» δεν τον ενδιαφέρε καθόλου.

Στο υπνοδωμάτιο, προσπάθησε να γίνει ακόμα πιο ευχάριστος. Συνήθως, αποκαλούσε τις γυναίκες γκαμήλες, και η ιδέα και μόνο ότι θα μπορούσε ένας άνδρας να φορτωθεί μια από δαύτες, ξυπνούσε μέσα του την μοναδική αγανάκτηση την οποία μπορούσε ακόμα να νιώσει, μέσα στην γενική αδιαφορία του μεθύστακα.

«Βρε, τα πιτσουνάκια, έλεγε κλείνοντας το μάτι. Τα έκαναν όλα στα μουλωχτά... Καλά κάνατε, εδώ που τα λέμε. Εσείς θα περνάτε ζάχαρη, κι εμείς θα ερχόμαστε να σας βλέπουμε, διάολε!»

Τότε εμφανίστηκε και ο μικρός Λουί, καβάλα σε μια σκούπα, και ο Πρυλλιέρ είπε μ' ένα μοχθηρό γέλιο:

«Βρε, βρε! Δικός σας είναι ο μπέμπης; Από τώρα;»

Ακούστηκε πολύ αστείο. Η κυρία Λερά και η κυρία Μαλουάρ πέθαναν στα γέλια. Η Νανά, χωρίς να θυμώσει, γέλασε συγκινημένα, λέγοντας ότι όχι, δυστυχώς, ότι πολύ θα το ήθελε και για τον μικρό και για την ίδια. Ίσως όμως να ετοίμαζαν κανένα ακόμα. Ο Φοντάν, που έκανε τον καλό, πήρε τον Λιλίκο στην αγκαλιά του και άρχισε να τον ταχταρίζει και να του μιλάει παιδικά:

«Μην τους ακούς, εσύ τον αγαπάς τον μπαμπάκα σου... Πες μπαμπά, μπαγασάκο!

— Μπαμπά... μπαμπά...» ψέλλιζε το παιδί.

Όλοι το γέμισαν χάδια. Ο Μποσκ, που είχε αρχίσει να βαριέται, πρότεινε να καθίσουν στο τραπέζι. Ας περνούσαν στα σοβαρά πράγματα, επι-

τέλους. Η Νανά τους ρώτησε αν μπορούσε να πάρει τον Λιλίκο δίπλα της, στο τραπέζι. Επικρατούσε γενική ιλαρότητα, και μόνον ο Μποσκ υπέφερε καθισμένος δίπλα στο παιδί, που όλο έκανε επιδρομή στο πιάτο του. Η κυρία Λερά τον ενοχλούσε επίσης. Είχε αρχίσει να γίνεται ευσυγκίνητη, και του ψιθύριζε κάτι μυστήριες ιστορίες με πολύ καθωσπρέπει κυρίους, που την κυνηγούσαν ακόμα. Δυο φορές, χρειάστηκε να τραβήξει το γόνατο του, καθώς όλο απλωνόταν αυτή, με βουρκωμένα μάτια. Και ο Πρυλλιέρ φερόταν σαν άξεστος στην κυρία Μαλουάρ: δεν την σέρβιρε ούτε μία φορά. Ασχολιόταν αποκλειστικά με την Νανά, προσβεβλημένος που την έβλεπε με τον Φοντάν. Εξάλλου, τα πιτσουνάκια είχαν αρχίσει να γίνονται ενοχλητικά με τόσα φιλιά που έδιναν. Είχαν θελήσει, ενάντια σε κάθε κανόνα, να καθίσουν πλάι πλάι.

«Να πάρει η οργή! Φάτε κιόλας, έχετε χρόνο για τα υπόλοιπα! επαναλάμβανε ο Μποσκ, με γεμάτο στόμα. Περιμένετε να φύγουμε τουλάχιστον.»

Η Νανά όμως δεν κρατιόταν. Βρισκόταν σε μια ερωτική έκσταση, κοκκίνιζε σαν κοριτσόπουλο, γελούσε κι έριχνε ματιές όλο τρυφερότητα. Δεν άφηνε τον Φοντάν από τα μάτια της και όλο τον αποκαλούσε με διάφορα υποκοριστικά: μωρό μου, γλύκα μου, τζουτζούκο μου. Όταν του έδινε το νερό ή το αλάτι, έσκυβε και τον φιλούσε πεταχτά όπου έβρισκε, στο στόμα, στα μάτια, στη μύτη, στο αυτί. Κι έπειτα, όταν την μάλωναν, συνέχιζε αυτή παμπόνηρα: έκανε πρώτα ότι συνερχόταν, ταπεινή και υπάκουη σαν τιμωρημένη γάτα, για να του πιάσει πάλι μετά, κρυφά, το χέρι και να το κρατήσει, φιλώντας το κι άλλο. Έπρεπε οπωσδήποτε να αγγίζει κάτι δικό του. Ο Φοντάν φούσκωνε από υπερηφάνεια και την άφηνε να τον αποθεώνει, γεμάτος αυταρέσκεια. Η χοντρή του μύτη κουνιόταν με αισθησιακή χαρά. Επιδείκνυε το τραγίσιο μουσούδι του, την λάγνα, τερατώδικη ασκήμια του μέσα από την τυφλή λατρεία, που η θεσπέσια αυτή, πάλλευκη και αφράτη, κοπέλα του έδειχνε. Πού και πού, της ανταπέδιδε ένα φιλί, σαν άντρας που έπαιρνε όλη την ικανοποίηση αυτός, αλλά ήθελε και να φαίνεται καλός.

«Α! Μα είστε ανυπόφοροι πια! φώναξε ο Πρυλλιέρ. Άντε, σήκω από εδω, εσύ!»

Και ξαπόστειλε τον Φοντάν, παίρνοντας τη θέση του δίπλα στην Νανά, αφού άλλαξε το σερβίτσιο. Ακολούθησαν φωνές, χειροκροτήματα, βρισιές. Ο Φοντάν παρίστανε τον απελπισμένο, κάνοντας τις γελοίες γκριμάτσες του Ηφαίστου, όταν έκλαιγε για την Αφροδίτη. Αμέσως, ο Πρυλλιέρ άρχισε τις τρυφερότητες· η Νανά όμως, όταν προσπάθησε να της αγγίξει το πόδι κάτω απ' το τραπέζι, του έδωσε ένα χαστούκι για να τον ηρεμήσει. Σε καμία περίπτωση δεν θα κοιμόταν μαζί του. Τον περασμένο μήνα, είχε τσιμπηθεί κάπως, επειδή τον έβρισκε ομορφούλη. Τώρα όμως, τον σιχαι-

νόταν. Εάν τολμούσε να την ξανατσιμπήσει σκύβοντας για να μαζέψει τάχα την πετσέτα του, θα του πετούσε το ποτήρι της στα μούτρα.

Παρ' όλ' αυτά, η βραδιά περνούσε ευχάριστα. Φυσικά, άρχισαν να μιλάνε για το «Βαριετέ». Πότε θα τα τίναζε επιτέλους αυτός ο αχρείος ο Μπορντενάβ; Αυτές οι άτιμες οι αρρώστιες του δεν έλεγαν να τον αφήσουν ήσυχο, και τον ταλαιπωρούσαν τόσο πολύ, που πια δεν τολμούσε να τον πλησιάσει άνθρωπος. Την προηγουμένη, στην πρόβα, δεν είχε σταματήσει να φωνάζει στην Σιμόν. Γι' αυτόν, πάντως, ούτε δάκρυ δεν θα έχυναν οι ηθοποιοί, σίγουρα! Η Νανά είπε ότι αν την καλούσε να παίξει, θα τον έστελνε από κει που 'ρθε. Άλλωστε, σκεφτόταν να μην ξαναπαίξει ποτέ· δεν άλλαζε το σπιτάκι της με τίποτα πλέον. Αλλά και ο Φοντάν επίσης, που δεν είχε ρόλο ούτε στην νέα παράσταση ούτε και στην επόμενη, διεκδικούσε το δικαίωμα να μπορεί να χαίρεται όλη την ελευθερία του, περνώντας τα βράδια του με την καλή του, μπροστά στη φωτιά. Οι άλλοι ξέσπασαν, τότε, σε επιφωνήματα, αποκαλώντας τους τυχερούς, προσποιούμενοι ότι ζήλευαν την ευτυχία τους.

Έκοψαν τη βασιλόπιτα, και το φλουρί έπεσε στην κυρία Λερά, η οποία το έριξε στο ποτήρι του Μποσκ. Τότε, όλοι φώναξαν: «Να πιει ο βασιλιάς! Να πιει ο βασιλιάς!». Και η Νανά, εκμεταλλευόμενη αυτή την έκρηξη χαράς, έπιασε πάλι τον Φοντάν από το λαιμό και φιλώντας τον του ψιθύρισε διάφορα στο αυτί. Τότε ο Πρυλλιέρ, με ένα ενοχλημένο χαμόγελο στο όμορφο πρόσωπο του, τους είπε ότι δεν ήταν σωστό αυτό που έκαναν, ότι δεν ήταν στο παιχνίδι. Ο μικρός Λουί κοιμόταν πάνω σε δυο καρέκλες. Τελικά, κατά τη μία η ώρα τη νύχτα, η συντροφιά διαλύθηκε. Καληνυχτίζονταν στις σκάλες.

Και για τρεις εβδομάδες, η ζωή των δυο ερωτευμένων ήταν πραγματικά γλυκιά. Η Νανά νόμιζε ότι είχε γυρίσει στα πρώτα της βήματα, όταν το πρώτο της μεταξωτό φουστάνι ήταν αρκετό για να της δώσει τεράστια χαρά. Έβγαινε λίγο, ζούσε λιτά και μοναχικά. Ένα πρωί, που είχε κατέβει από νωρίς για να αγοράσει μόνη της ψάρι στην αγορά Λα Ροσφουκώ, ένιωσε πολύ άβολα πέφτοντας πάνω στον Φρανσίς, τον παλιό της κομμωτή. Είχε την συνήθη του άψογη εμφάνιση, τέλεια ρεντικότα και φίνα ασπρόρουχα· εκείνη ντράπηκε πολύ που την έβλεπε έτσι, μες στο δρόμο, με τη νυχτικιά της, αχτένιστη, να σέρνει τις παντόφλες της. Είχε, όμως, τη λεπτότητα να της φερθεί ακόμα πιο ευγενικά απ' ό,τι συνήθως. Δεν της έκανε καμία απολύτως ερώτηση και προσποιήθηκε ότι νόμιζε πως η Κυρία έλειπε σε ταξίδι. Α! Η Κυρία έκανε πολύ κόσμο δυστυχισμένο, όταν αποφάσισε να τους αφήσει για να ταξιδέψει! Ήταν μια απώλεια για όλους. Η νεαρή γυναίκα, ξεχνώντας την αρχική της αμηχανία, κατέληξε να τον ανακρίνει, περίεργη καθώς ήταν. Καθώς το πλήθος τους έσπρωχνε, τον τράβηξε κάτω από μια πόρτα και στάθηκε μπροστά του, με το πανε-

ράκι της στο χέρι. Τι έλεγε ο κόσμος που εξαφανίστηκε; Ω Θεέ μου! Όπου κι αν πήγαινε, και τι δεν έλεγαν οι κυρίες! Με δυο λόγια, είχε γίνει μεγάλος ντόρος γύρω από τ όνομα της, τεράστια επιτυχία. Και ο Σταϊνέρ; Είχαν πέσει πολύ οι δουλειές του, κινδύνευε να καταστραφεί αν δεν έβρισκε κάποια καινούρια επιχείρηση. Και ο Νταγκενέ; Α! Αυτός, ήταν περίφημα. Ο κύριος Νταγκενέ έφτιαχνε τη ζωή του. Η Νανά, συνεπαρμένη από τις αναμνήσεις της, δεν σταματούσε να του κάνει ερωτήσεις. Δίσταζε όμως να αναφέρει το όνομα του Μυφφά. Έτσι, ο Φρανσίς χαμογέλασε, και τον ανέφερε πρώτος. Όσο για τον κύριο κόμη, αυτός ήταν σε αξιοθρήνητη κατάσταση, είχε υποφέρει πάρα πολύ μετά την αναχώρηση της Κυρίας. Τριγυρνούσε σαν την άδικη κατάρα: όπου θα μπορούσε να βρίσκεται η Κυρία, αυτός ήταν εκεί. Τελικά, ο κύριος Μινιόν, καθώς είχαν γνωριστεί με τον κόμη, τον κάλεσε κάποια στιγμή στο σπίτι του. Το τελευταίο αυτό νέο προκάλεσε μεγάλη θυμηδία στην Νανά, είχε κάτι το βεβιασμένο όμως το γέλιο της.

«Μπα; Τα 'φτιάξε με την Ροζ, δηλαδή, τώρα; είπε εκείνη. Ε, λοιπόν, ξέρεις Φρανσΐς, σκασίλα μου!... Βρε, τον ψεύτη! Βλέπεις, συνήθισε τώρα ο κύριος, και δεν μπορεί να κάνει ούτε μια βδομάδα χωρίς...! Κι αυτός, που μου ορκιζόταν ότι μετά από μένα δεν θα ξαναδεί γυναίκα!»

Στην πραγματικότητα, έβραζε από μέσα της.

«Ωραίο χαρτί τράβηξε η Ροζ! Τα αποφάγια μου!... Εντάξει, καταλαβαίνω, ήθελε να με εκδικηθεί που της πήρα αυτό το κτήνος τον Σταϊνέρ... Πολύ έξυπνο να περιμαζεύεις αυτούς που εγώ ξεφορτώνομαι!

— Ο κύριος Μινιόν αλλιώς τα λέει τα πράγματα, είπε ο κομμωτής. Κατ' αυτόν, ο κύριος κόμης είναι που σας έδιωξε... Και με φρικτό τρόπο, μάλιστα: κλοτσηδόν.»

Ξάφνου, η Νανά χλόμιασε.

«Τι; Πώς; φώναξε. Κλοτσηδόν;... Αυτό, παραείναι! Χρυσέ μου, εγώ τον πέταξα απ' τη σκάλα, τον κερατά! Γιατί είναι όντως κερατάς, αυτό να το ξέρεις. Η κόμισσα του τού τα φοράει με όλους, ακόμα και μ' αυτό το κάθαρμα τον Φωσερύ. Και ο Μινιόν! Που τρέχει να βρει άντρα για την ασχημομούρα τη γυναίκα του, γιατί κανένας δεν την θέλει! Έτσι κόκαλο που είναι!... Φτου, παλιόκοσμος! Σκέτη λέρα!»

Πνιγόταν, προσπαθούσε να αναπνεύσει.

«Α! Ώστε, αυτά λένε... Ε, λοιπόν, Φρανσίς, χρυσό μου, εγώ θα πάω να τους βρω... Θέλεις μήπως να πάμε τώρα μαζί, οι δυο μας; Ναι, θα πάω, και τότε θα δούμε αν θα 'χουν ακόμα το θράσος να μιλάνε για κλοτσιές... Κλοτσιές! Ας γελάσω! Ουδέποτε εγώ ανέχτηκα κλοτσιές, και από κανέναν! Και ούτε πρόκειται να με χτυπήσει ποτέ κανείς, γιατί θα τον σκοτώσω, όποιον τολμήσει να απλώσει χέρι πάνω μου!»

Ηρέμησε, παρ' όλ' αυτά. Στο κάτω κάτω, ας έλεγαν ό,τι ήθελαν, γι'

αυτήν δεν είχαν περισσότερη αξία από τη λάσπη στα παπούτσια της· απλώς, θα λερωνόταν, αν αποφάσιζε ν' ασχοληθεί με όλους αυτούς. Εκείνη ήξερε ποια ήταν η αλήθεια. Και ο Φρανσίς, βλέποντας ότι είχε αρχίσει να του ανοίγεται, έτσι με τη νυχτικιά της καθώς ήταν, σαν νοικοκυρά, ένιωσε άνετα και πήρε το θάρρος να της δώσει μερικές συμβουλές, πριν φύγει. Δεν έκανε καλά που θυσίαζε τα πάντα για έναν έρωτα. Ένας έρωτας μπορούσε να καταστρέψει τα πάντα. Τον άκουγε με σκυμμένο το κεφάλι, ενώ αυτός της μιλούσε με ύφος περίλυπο, ως γνώστης της ζωής, που στενοχωριόταν να βλέπει μια τόσο όμορφη κοπέλα να χαραμίζεται έτσι.

«Είναι δική μου υπόθεση αυτό, είπε στο τέλος. Σε ευχαριστώ πάντως, χρυσέ μου.»

Του έσφιξε το χέρι -κάπως λιπαρό πάντα, παρά την άψογη εμφάνιση του. Μετά κατέβηκε στην αγορά για να αγοράσει το ψάρι της. Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, δεν σταμάτησε να σκέφτεται την ιστορία με τις κλοτσιές. Την είπε, μάλιστα, και στον Φοντάν και πάλι παράστησε την σκληρή γυναίκα, που δεν θ'ανεχόταν ούτε να την αγγίξουν. Ο Φοντάν, σε μια έκφραση υψηλής ευφυΐας, δήλωσε ότι όλοι οι κυριλέδες είναι στην πραγματικότητα γουρούνια, και ότι θα έπρεπε κανείς να τους περιφρονεί. Η Νανά θα ένιωθε, από εδώ και στο εξής, βαθιά περιφρόνηση για όλους αυτούς.

Το ίδιο βράδυ, πήγαν στο «Μπουφ» για να δουν το ντεμπούτο, σ' έναν ρόλο δέκα γραμμών, μιας γνωστής του Φοντάν. Η ώρα είχε πάει μία, όταν επέστρεψαν με τα πόδια στον λόφο της Μονμάρτρης. Στην οδό Σωσέ ντ' Αντέν, αγόρασαν ένα γλυκό, μια μόκα, και το έφαγαν στο κρεβάτι, γιατί έκανε κρύο και δεν άξιζε τον κόπο να ανάψουν φωτιά. Καθισμένοι, δίπλα δίπλα, ακουμπώντας στα μαξιλάρια και σκεπασμένοι με την κουβέρτα, έτρωγαν το βραδινό τους, σχολιάζοντας την κοπέλα. Η Νανά την έβρισκε άσκημη και χωρίς φινέτσα. Ο Φοντάν, ξαπλωμένος μπρούμυτα, έπαιρνε τα κομμάτια του γλυκού από την άκρη του κομοδίνου, ανάμεσα στο κερί και τα σπίρτα. Κατέληξαν να μαλώσουν.

«Άσε μας, μωρέ! φώναζε η Νανά. Τα χεις δει τα μάτια της, που είναι σαν κουμπότρυπες και τα μαλλιά της, κιτρινιάρικα σαν κάτουρο;

— Πάψε, καημένη! όλο έλεγε ο Φοντάν. Έχει υπέροχα μαλλιά, και το βλέμμα της είναι όλο φλόγα... Όλο τρώγεστε μεταξύ σας, εσείς οι γυναίκες!»

Φαινόταν ενοχλημένος.

«Λοιπόν, έλα, το παράκανες τώρα! είπε στο τέλος με άγρια φωνή. Ξέρεις ότι δεν μ' αρέσει να με ζαλίζουν... Ας κοιμηθούμε καλύτερα, γιατί θα έχουμε φασαρίες, αν συνεχίσεις...»

Και έσβησε το κερί. Η Νανά, έξαλλη, συνέχιζε: δεν της άρεσε να της μιλάνε σε τέτοιον τόνο, ήταν συνηθισμένη να τη σέβονται. Καθώς δεν απα-

ντούσε, αναγκάστηκε και αυτή να σωπάσει. Δεν κατάφερνε όμως ν' αποκοιμηθεί, στριφογυρνούσε αδιάκοπα.

«Για τ' όνομα του Θεού! Θα σταματήσεις να κουνιέσαι επιτέλους; φώναξε ξαφνικά, αναπηδώντας απότομα ο Φοντάν.

— Δεν φταίω εγώ αν έχει ψίχουλα», απάντησε εκείνη εκνευρισμένα.

Και πράγματι, είχε ψίχουλα στο κρεβάτι. Τα ένιωθε παντού, ως μέσα απ' το εσώρουχό της, την είχαν καταφάει. Ένα μόνο ψίχουλο ήταν αρκετό για να την κάνει να ξύνεται λυσσαλέα. Όταν τρώει κανείς στο κρεβάτι, άλλωστε, δεν πρέπει να τινάζει πάντα μετά τα σκεπάσματα; Ο Φοντάν, οργισμένος αλλά διατηρώντας την ψυχραιμία του, άναψε το κερί. Σηκώθηκαν και οι δύο. Ξυπόλητοι, με τις νυχτικιές, άρχισαν να σκουπίζουν με τα'χέρια τα ψίχουλα από τα σεντόνια. Αυτός, τρέμοντας από το κρύο, ξάπλωσε αμέσως, στέλνοντας την στον διάολο, γιατί επέμενε να του λέει να σκουπίσει καλά τα πόδια του πριν πέσει στο κρεβάτι. Τελικά, ξάπλωσε κι αυτή· δεν πρόλαβε όμως να πέσει και άρχισε πάλι να στριφογυρίζει. Έμενε ένα τελευταίο.

«Άει στο καλό! Ήμουν σίγουρη, επανέλαβε αυτή. Τα έφερες πάλι με τα πόδια σου... Δεν μπορώ, δεν μπορώ, σου λέω!»

Και έκανε ότι ετοιμαζόταν να περάσει από πάνω του, για να κατέβει από το κρεβάτι. Τότε, ο Φοντάν, που είχε φτάσει στα όρια του και ήθελε να κοιμηθεί, της άστραψε ένα δυνατό χαστούκι. Ήταν τόσο δυνατό, που η Νανά έπεσε με το κεφάλι στο μαξιλάρι. Και έμεινε εκεί ζαλισμένη.

«Ω!» είπε απλώς, αναστενάζοντας βαθιά σαν παιδί.

Για μια στιγμή, την απείλησε και με δεύτερο χαστούκι, ρωτώντας την αν είχε σκοπό να ξανακουνηθεί. Μετά, φύσηξε το κερί, ξάπλωσε ανάσκελα και άρχισε αμέσως να ροχαλίζει. Αυτή, με το πρόσωπο χωμένο στο μαξιλάρι, έκλαιγε από μέσα της με αναφιλητά. Ήταν θρασύδειλο εκ μέρους του να εκμεταλλεύεται τη δύναμη του· είχε φοβηθεί πραγματικά βλέποντας την κωμική φάτσα του να γίνεται τρομακτική. Και ο θυμός τής έφευγε σιγά σιγά, σαν να την είχε ηρεμήσει αυτό το χαστούκι. Ένιωθε δέος γι' αυτόν τον άνδρα και κόλλησε στον τοίχο για να του αφήσει χώρο. Μάλιστα, στο τέλος αποκοιμήθηκε, με το μάγουλο ακόμα φλογισμένο και τα μάτια της γεμάτα δάκρυα, παραδομένη σε μια γλυκιά κούραση, υποταγμένη και κατάκοπη, τόσο που δεν ένιωθε πια τα ψίχουλα. Το πρωί, όταν ξύπνησε, τον έσφιξε με δύναμη πάνω της, πάνω στο στήθος της, στην γυμνή της αγκαλιά. Δεν θα ξανάρχιζε, εντάξει; Ποτέ πια; Τον αγαπούσε υπερβολικά: από κείνον και το χαστούκι ακόμα ήταν γλυκό.

Κι έτσι άρχισαν μια νέα ζωή. Για ασήμαντη αφορμή, ο Φοντάν την άρχιζε στα χαστούκια. Εκείνη, συνηθισμένη, το ανεχόταν. Καμιά φορά φώναζε, τον απειλούσε. Την στρίμωχνε, τότε, στον τοίχο, απειλώντας την ότι θα την στραγγαλίσει, γεγονός που την έκανε ακόμα πιο πειθήνια. Συνή-

θως, έπεφτε πάνω σε μια καρέκλα κι έκλαιγε με λυγμούς για πέντε λεπτά. Μετά, τα ξεχνούσε όλα, πανευτυχής, γελούσε και τραγουδούσε, πηγαινοερχόταν μέσα στο σπίτι, γεμίζοντας το με το θρόισμα των φουστανιών της. Το χειρότερο ήταν ότι τώρα ο Φοντάν εξαφανιζόταν όλη μέρα και δεν επέστρεφε πριν τα μεσάνυχτα. Γύρναγε στα καφενεία, όπου συναντούσε τους παλιούς του φίλους. Η Νανά ανεχόταν τα πάντα· φοβισμένη, τρυφερή, έτρεμε μόνο μην τον χάσει, αν τολμούσε να του παραπονεθεί. Κάποιες μέρες όμως, όταν δεν είχε ούτε την κυρία Μαλουάρ ούτε τη θεία της με τον Λιλίκο, βαριόταν θανάσιμα. Έτσι, μια Κυριακή, που βρισκόταν στην αγορά του Λα Ροσφουκώ και παζάρευε κάτι πιτσούνια, χάρηκε πάρα πολύ βλέποντας την Σατέν, η οποία αγόραζε ένα μάτσο ραπανάκια. Είχαν να ιδωθούν από τη βραδιά που ο πρίγκιπας είχε πιει τη σαμπάνια του Φοντάν,

«Πώς; Εσύ; Μα, μένεις στη γειτονιά; είπε η Σατέν, έκπληκτη που έβλεπε την Νανά με παντόφλες μες στο δρόμο, εκείνη την ώρα της ημέρας. Καημένο κορίτσι, ώστε είναι άσχημα τα πράγματα!»

Η Νανά της έκανε νόημα με τα φρύδια να σωπάσει, γιατί ήταν εκεί κι άλλες γυναίκες, φορώντας μια ρόμπα μόνο και με τα μαλλιά τους αχτένιστα και γεμάτα χνούδια. Το πρωί, όλες οι εταίρες της γειτονιάς, αμέσως μόλις ξεφορτώνονταν τον άντρα της προηγουμένης, έρχονταν να κάνουν τα ψώνια τους, με τα μάτια άγρια απ' την αϋπνία και σέρνοντας τα πόδια τους, κακόκεφες και κουρασμένες από μια ανήσυχη νύχτα. Κατέβαιναν από κάθε δρόμο της διασταύρωσης, κατευθυνόμενες προς την αγορά· κάποιες κάτωχρες και πολύ νέες ακόμα, γοητευτικά ατημέλητες, άλλες πάλι φρικαλέες, γερασμένες, με πρησμένες κοιλιές και σκαμμένα μάγουλα, που δεν τις ενδιέφερε, εκτός δουλειάς, αν τις έβλεπε ο κόσμος σ' αυτήν την κατάσταση. Ενώ, από τα πεζοδρόμια, οι περαστικοί γυρνούσαν και τις κοιτούσαν, δίχως καμιά τους να καταδεχτεί να τους χαμογελάσει ούτε μια φορά, καθώς όλες τους ήταν πολύ απασχολημένες, με το ακατάδεκτο εκείνο ύφος της νοικοκυράς, για την οποία οι άντρες έχουν πάψει να υπάρχουν. Την ώρα που η Σατέν πλήρωνε τα ραδίκια της, λόγου χάρη, ένας νεαρός, κάποιος αργοπορημένος υπάλληλος δίχως άλλο, της πέταξε ένα «Καλημέρα, αγάπη», καθώς περνούσε. Τότε, εκείνη, τεντώθηκε και είπε με την αξιοπρέπεια θιγμένης βασίλισσας:

«Καλά, τι το έπιασε αυτό το ζώον;»

Μετά, σαν να της φάνηκε ότι τον αναγνώρισε: πριν τρεις μέρες, καθώς ανηφόριζε μόνη τη λεωφόρο, κατά τα μεσάνυχτα, του είχε πιάσει για μίση ώρα περίπου την κουβέντα για να τον καταφέρει, στη γωνία της οδού Λα Μπρυγιέρ. Η ανάμνηση αυτή, ωστόσο, απλώς την εξόργισε ακόμα περισσότερο.

Μα τι αγροίκοι! συνέχισε η Σατέν. Να σου φωνάζουν έτσι, μέρα μεση-

μέρι! Όταν πας να κάνεις τις δουλειές σου, θέλεις να σε σέβονται.»

Η Νανά αγόρασε τελικά τα πιτσούνια που ήθελε, αν και δεν της φαίνονταν πολύ φρέσκα. Έτσι, η Σατέν θέλησε να της δείξει το σπίτι της. Έμενε πολύ κοντά, στην οδό Λα Ροσφουκώ. Και μόλις βρέθηκαν μόνες τους, η Νανά άρχισε να της διηγείται τον έρωτα της για τον Φοντάν. Όταν έφτασαν μπροστά στην πόρτα της, η μικρή δεν μπορούσε να ξεκολλήσει, με τα ραπανάκια στο χέρι, άκουγε με τρομερό ενδιαφέρον και την παραμικρή λεπτομέρεια που της έλεγε η Νανά, η οποία με τη σειρά της έλεγε τώρα ψέματα: ορκιζόταν πως αυτή είχε πετάξει τον Μυφφά έξω, με κλοτσιές στα πισινά.

«Ω! καταπληκτικό! επαναλάμβανε η Σατέν, καταπληκτικό, κλοτσιές στα πισινά! Και δεν είπε τίποτα, πάω στοίχημα! Τι κότα! Θα 'θελα να 'βλεπα τα μούτρα του... Καλά έκανες, γλυκιά μου. Όσο για τα λεφτά... ποιος τα υπολογίζει! Εγώ όταν είμαι ερωτευμένη, μπορώ να πεθάνω της πείνας... Θα 'ρθεις να με δεις; Μου το υπόσχεσαι! Η αριστερή πόρτα. Χτύπα τρεις φορές, γιατί υπάρχουν πολλοί ενοχλητικοί και δεν ανοίγω.»

Από τότε, όταν η Νανά βαριόταν πολύ, κατέβαινε να δει την Σατέν. Ήταν πάντα σίγουρη ότι θα την έβρισκε εκεί, καθώς δεν έβγαινε ποτέ πριν τις έξι. Η Σατέν έμενε σ' ένα δυάρι, που ένας φαρμακοποιός της είχε επιπλώσει για να την γλιτώσει από την αστυνομία. Σε λιγότερο από ενάμιση χρόνο, είχε σπάσει τα έπιπλα, ξεκοιλιάσει τα καθίσματα, λερώσει τις κουρτίνες, μέσα σε τέτοια και τόση βρόμα και ακαταστασία, που θα έλεγε κανείς ότι ο χώρος κατοικούνταν από λυσσασμένες γάτες. Τα πρωινά, όταν αηδιασμένη απ' τον εαυτό της σκεφτόταν να καθαρίσει, της έμεναν στα χέρια κομμάτια από καρέκλες και κουρέλια ταπετσαρίας, καθώς πάλευε με τη βρόμα. Εκείνες τις μέρες, ήταν ακόμα πιο βρόμικα και δεν μπορούσες ούτε να περάσεις από τις πόρτες, καθώς διάφορα αντικείμενα βρίσκονταν εκεί σφηνωμένα. Έτσι, κατέληγε να παρατάει το νοικοκυριό. Το φωτιστικό, η ντουλάπα με τον καθρέφτη, το ρολόι στον τοίχο και ό,τι είχε μείνει από τις κουρτίνες ξεγελούσαν τους άνδρες. Άλλωστε, ο σπιτονοικοκύρης της απειλούσε εδώ και έξι μήνες ότι θα της κάνει έξωση. Για ποιον λοιπόν να επισκευάσει τα έπιπλα; Για την αφεντιά του; Και το πρωί, όταν ξυπνούσε με καλή διάθεση, φώναζε: «Εεμπρόος!» κλοτσώντας δυνατά τα πλαϊνά της ντουλάπας και του κομοδίνου που έτριζαν.

Η Νανά την έβρισκε σχεδόν πάντα στο κρεβάτι. Ακόμα και τις μέρες που κατέβαινε να κάνει τα ψώνια της, ήταν τόσο κουρασμένη που επιστρέφοντας έπεφτε στο κρεβάτι και ξανακοιμόταν. Μες στη μέρα, σερνόταν, μισοκοιμόταν καθισμένη, και δεν συνερχόταν από αυτήν τη νωθρότητα παρά μόνο το βράδυ, την ώρα που άναβαν το γκάζι στους δρόμους. Η Νανά ένιωθε όμορφα, παρ' όλ' αυτά, στο σπίτι της, καθισμένη έτσι χωρίς να κάνει τίποτα, ανάμεσα στο άστρωτο κρεβάτι, τις πεταμένες κατάχαμα λεκά-

νες και τα λερωμένα μεσοφόρια από την προηγουμένη, που γέμιζαν με λάσπη τις πολυθρόνες. Φλυαρούσαν ακατάσχετα, έκαναν εκμυστηρεύσεις η μία στην άλλη, ενώ η Σατέν με τα εσώρουχα, ξαπλωμένη μπρούμυτα και με τα πόδια λυγισμένα άκουγε την Νανά καπνίζοντας τσιγάρα. Καμιά φορά, κερνούσαν τους εαυτούς τους αψέντι, κάτι απογεύματα που είχαν καημούς, για να ξεχάσουν, όπως έλεγαν. Χωρίς να κατέβει, χωρίς καν να φορέσει ένα μεσοφόρι, η Σατέν έσκυβε πάνω από το στηθαίο και φώναζε την παραγγελία στην μικρή της θυρωρού, ένα δεκάχρονο κοριτσάκι, που έφερνε το αψέντι σ' ένα ποτήρι κι όλο έριχνε ματιές στα γυμνά πόδια της κυρίας. Όλες οι συζητήσεις κατέληγαν στο πόσο άθλιοι ήταν οι άντρες. Η Νανά γινόταν κουραστική με τον Φοντάν της: δεν μπορούσε να πει δυο λέξεις χωρίς να ξαναρχίσει να αραδιάζει τι έλεγε και τι έκανε ο Φοντάν. Η Σατέν όμως, σαν καλόψυχη κοπέλα που ήταν, άκουγε αγόγγυστα όλες αυτές τις ατελείωτες ιστορίες αναμονής στο παράθυρο, καβγάδων για ένα καμένο κοκκινιστό, και πώς μετά τα ξανάβρισκαν στο κρεβάτι, ύστερα από ώρες ολόκληρες που έμεναν σιωπηλοί και κακιωμένοι. Νιώθοντας την ανάγκη να το συζητήσει, η Νανά είχε φτάσει να της πει ακόμα και για τις ξυλιές που έτρωγε. Την περασμένη εβδομάδα, της είχε μαυρίσει το μάτι, το προηγούμενο βράδυ πάλι την είχε πετάξει με μια καρπαζιά πάνω στο κομοδίνο. Και η άλλη δεν φαινόταν να εκπλήσσεται, φυσούσε απλώς τον καπνό της, και σταματούσε μόνο για να της πει ότι εκείνη έσκυβε πάντα όταν την χτυπούσαν, κι έτσι την πάταγε ο κύριος. Οι δυο τους βούλιαζαν μέσα στις ιστορίες αυτές, με το ξύλο που είχαν φάει, ικανοποιημένες, αποβλακωμένες από τα ανόητα αυτά περιστατικά, τα χιλιοειπωμένα, υποχωρώντας άθελα τους στην μαλθακή, ηδονική αδράνεια που τους προξενούσαν οι θλιβερές πράξεις που περιέγραφαν. Ήταν αυτή η ικανοποίηση του να αναμασά τα χαστούκια του Φοντάν, να μιλάει για τον Φοντάν μέχρι και ως τον τρόπο με τον οποίο έβγαζε τις μπότες του, που έκανε την Νανά να πηγαίνει κάθε μέρα να βρίσκει την Σατέν, ειδικά από τότε που είχε αρχίσει να συμπάσχει. Εκείνη έκανε λόγο για ακόμα πιο βίαια γεγονότα, μιλούσε για έναν ζαχαροπλάστη που την άφηνε μισοπεθαμένη από το ξύλο, πεταμένη στο πάτωμα, και που αυτή εξακολουθούσε να τον αγαπάει. Μετά, υπήρχαν και μέρες που η Νανά έκλαιγε, λέγοντας ότι αυτό δεν μπορούσε να συνεχιστεί. Η Σατέν, τότε, την συνόδευε ως την πόρτα της και περίμενε μια ώρα μες στο δρόμο, για να δει αν ο Φοντάν θα την σκότωνε. Και την επομένη, οι δυο γυναίκες ήταν χαρούμενες όλο το απόγευμα, από τη συμφιλίωση που είχε προηγηθεί, αν και προτιμούσαν, δίχως να το ομολογούν, τις μέρες που 'χε πέσει ξύλο, καθώς -όσο να 'ναι- αυτό τις πάθιαζε περισσότερο.

Έγιναν αχώριστες. Η Σατέν, ωστόσο, δεν πήγαινε ποτέ στης Νανάς, γιατί ο Φοντάν είχε δηλώσει ότι δεν ήθελε καμιά του δρόμου μέσα στο σπίτι του. Συνήθιζαν όμως να βγαίνουν μαζί, κι έτσι μια μέρα, η Σατέν

πήγε τη φίλη της σε μια κυρία: στην κυρία Ρομπέρ, αυτήν ακριβώς που είχε τόσο απασχολήσει την Νανά με την άρνηση της να αποδεχθεί την πρόσκληση στο δείπνο της, εμπνέοντος της συνάμα και κάποιο σεβασμό. Η κυρία Ρομπέρ έμενε στην οδό Μονιέ, σε έναν καινούργιο, ήσυχο δρόμο, στη συνοικία της Ευρώπης, όπου δεν υπήρχε κανένα κατάστημα, μόνο ωραίες κατοικίες με μικρά, στενά διαμερίσματα, όπου έμεναν γυναίκες. Ήταν πέντε η ώρα και κατά μήκος των έρημων πεζοδρομίων, μέσα στην αριστοκρατική γαλήνη των ψηλών, λευκών σπιτιών, στάθμευαν άμαξες χρηματιστών και εμπόρων, ενώ διάφοροι άντρες περνούσαν βιαστικοί, ρίχνοντας ματιές προς τα παράθυρα, όπου γυναίκες φαίνονταν να περιμένουν φορώντας πενιουάρ. Η Νανά αρνήθηκε αρχικά να ανέβει, λέγοντας με ενοχλημένο ύφος ότι δεν την γνώριζε την κυρία. Η Σατέν όμως επέμενε, λέγοντας ότι μπορούσε, βέβαια, να φέρει και μια φίλη σε μια επίσκεψη. Ήταν απλώς μια κοινωνική υποχρέωση. Η κυρία Ρομπέρ, την οποία είχε γνωρίσει την προηγουμένη σ' ένα εστιατόριο, ήταν πολύ ευγενική και την είχε βάλει να της υποσχεθεί ότι θα την επισκεπτόταν. Η Νανά υποχώρησε τελικά. Επάνω, στο διαμέρισμα, μια μισοκοιμισμένη υπηρετριούλα τους είπε ότι η Κυρία δεν είχε ακόμα επιστρέψει. Τους έδειξε, ωστόσο, το σαλόνι όπου και τις άφησε να περιμένουν.

«Ποπό! Για δες φινέτσα!» μουρμούρισε η Σατέν.

Ήταν ένα αυστηρό, αστικό διαμέρισμα, ντυμένο όλο με σκουρόχρωμα υφάσματα, στο συντηρητικό γούστο παριζιάνου καταστηματάρχη, που αποσύρθηκε μόλις έκανε λίγη περιουσία. Η Νανά εντυπωσιασμένη, θέλησε να αστειευτεί. Η Σατέν, όμως, θύμωσε, απαντώντας ότι η κυρία Ρομπέρ ήταν αμέμπτου ηθικής κυρία. Όπου την συναντούσες, συνοδευόταν πάντα από σοβαρούς και ηλικιωμένους κυρίους, που την κρατούσαν αγκαζέ. Για την ώρα, είχε έναν πρώην σοκολατοποιό, σοβαρό άνθρωπο. Όταν ερχόταν να την δει, γοητευμένος από την πολυτέλεια του σπιτιού, ζητούσε να τον αναγγείλουν πρώτα, και την αποκαλούσε «χρυσό μου, παιδί».

«Α! Να τη!» συνέχισε η Σατέν, δείχνοντας μια φωτογραφία της κυρίας Ρομπέρ, τοποθετημένη δίπλα στο εκκρεμές.

Η Νανά εξέτασε για λίγο το πορτρέτο. Έδειχνε μια γυναίκα, πολύ μελαχρινή, με μακρόστενο πρόσωπο και τα χείλη σφιγμένα σ' ένα συνεσταλμένο χαμόγελο. Θα έλεγε κανείς ότι επρόκειτο για μια κυρία της καλής κοινωνίας, πιο συγκρατημένη όμως.

«Περίεργο, μουρμούρισε τελικά, είμαι σίγουρη ότι την έχω ξαναδεί κάπου. Πού όμως; Δεν μπορώ να θυμηθώ. Δεν ήταν, όμως, σε μέρος της προκοπής... Όχι, σίγουρα δεν ήταν σε κάποιο μέρος της προκοπής.»

Και πρόσθεσε, γυρνώντας προς τη φίλη της:

«Λοιπόν, σε έβαλε να της υποσχεθείς πως θα 'ρθεις να την δεις. Τι σε θέλει;

— Τι με θέλει; Τι μπορεί να με θέλει; Ε... να κουβεντιάσουμε, να τα πούμε... Από ευγένεια με κάλεσε.»

Η Νανά κοίταξε στα μάτια την Σατέν μετά πλατάγισε ελαφρώς τη γλώσσα της. Στο κάτω κάτω, τι την ένοιαζε εκείνην; Καθώς όμως αυτή η κυρία καθυστερούσε, δήλωσε ότι δεν θα περίμενε άλλο. Και έτσι έφυγαν και οι δυο τους.

Την επομένη, καθώς ο Φοντάν είχε ειδοποιήσει την Νανά ότι δεν θα ερχόταν για βραδινό, εκείνη κατέβηκε από νωρίς να βρει την Σατέν για να την βγάλει έξω, σε ένα ωραίο εστιατόριο. Η επιλογή του εστιατορίου ήταν μεγάλη υπόθεση. Η Σατέν πρότεινε διάφορες μπιραρίες, τις οποίες η Νανά έβρισκε άθλιες. Τελικά, την έπεισε να φάνε στης «Λωρ». Ήταν ένα Εστιατόριο *ταμπλ ντ' οτ,* στην οδό Μαρτύρων, όπου το δείπνο κόστιζε τρία φράγκα.

Επειδή βαριούνταν να περιμένουν και δεν ήξεραν τι να κάνουν στο δρόμο, έφτασαν στης Λωρ είκοσι λεπτά νωρίτερα. Και τα τρία σαλόνια ήταν άδεια. Κάθισαν σ' ένα τραπέζι, στο σαλόνι, όπου δέσποζε η φιγούρα της Λωρ Πιεντεφέρ, πάνω σ' ένα ψηλό κάθισμα πίσω απ' το ταμείο. Αυτή η Λωρ ήταν μια γυναίκα πενήντα ετών, με πλούσιες καμπύλες που ξεχείλιζαν από τις ζώνες και τους κορσέδες της. Διάφορες γυναίκες κατέφταναν, η μια πίσω από την άλλη, τεντώνονταν πάνω από τα στοιβαγμένα στον πάγκο πιατάκια και φιλούσαν την Λωρ στο στόμα, με μια τρυφερή οικειότητα, ενώ αυτό το τέρας προσπαθούσε, συγκινημένη, να τις ευχαριστήσει όλες, χωρίς να κάνει καμία να ζηλέψει. Η σερβιτόρα, απεναντίας, που εξυπηρετούσε τις κυρίες, ήταν μια ψηλή, πολύ αδύνατη γυναίκα, με γερασμένο πρόσωπο, μαύρα βλέφαρα και μια σκοτεινή φωτιά να καίει στο βλέμμα. Πολύ σύντομα, τα τρία σαλόνια γέμισαν. Υπήρχαν εκεί συγκεντρωμένες γύρω στις εκατό πελάτισσες, καθισμένες τυχαία, όπου έβρισκαν κενή θέση· ήταν όλες τους γύρω στα σαράντα, τεράστιες, με πλαδαρή και πρησμένη από τη διαστροφή σάρκα, γύρω απ'τα μουλιασμένα τους χείλη. Και ανάμεσα σε όλα αυτά τα φουσκωμένα στήθη και τις διογκωμένες κοιλιές, ξεπρόβαλαν κάποιες όμορφες λιγνές κοπέλες, με ύφος ακόμα αθώο, κάτω από τις προκλητικές τους κινήσεις: ήταν οι ντεμπιτάντ, αυτές που έκαναν τα πρώτα τους βήματα, αφού τις είχε ανακαλύψει κάποια πελάτισσα σ' ένα καπηλειό και τις είχε οδηγήσει στην Λωρ. Εκεί, γύρω από τις νεαρές, το πλήθος των εύσωμων γυναικών, που οσφραίνονταν την νεανική τους σάρκα, σπρωχνόταν και συνωστιζόταν, φλερτάροντας τες σαν νευρικά γεροντοπαλίκαρα, κερνώντας τες λιχουδιές. Όσο για τους άνδρες, αυτοί ήταν λίγοι, δέκα δεκαπέντε το πολύ, και όλοι τους πολύ διακριτικοί δίπλα στην εισβολή αυτή των φουστανιών μόνο τέσσερις μάγκες, οι οποίοι ήταν εκεί για να χαζέψουν το θέαμα, είχαν το θάρρος να αστειεύονται, πολύ άνετοι.

«Ε; Καλό δεν είναι το φαΐ τους, τι λες;»

Η Νανά κατένευσε, ικανοποιημένη. Ήταν η παλιά καλή και βαριά κουζίνα του επαρχιακού πανδοχείου: *βολ-ο-βαν α λα φινασιερ,* κότα με πιλάφι, φασόλια με σάλτσα και κρέμα καραμελέ. Οι γυναίκες καταβρόχθιζαν με βουλιμία την κότα με το πιλάφι ιδίως, ενώ τα κορσάζ τους ήταν έτοιμα να σπάσουν και σκούπιζαν αργά τα χείλια με το χέρι τους. Στην αρχή, η Νανά ανησυχούσε μήπως συναντήσει τις παλιές της φίλες και την αρχίσουν στις ανόητες ερωτήσεις. Ηρέμησε όμως, διαπιστώνοντας ότι δεν έβρισκε καμία γνώριμη φυσιογνωμία μέσα σε αυτό το τόσο ετερόκλητο πλήθος, όπου ξεβαμμένα φουστάνια και αξιοθρήνητα καπέλα γειτόνευαν με πλούσιες τουαλέτες, ενωμένα όλα στην αδερφότητα της διαστροφής. Για μια στιγμή, της τράβηξε την προσοχή ένας νεαρός με κοντά μπουκλωτά μαλλιά και αυθάδικο πρόσωπο, που έκανε ένα ολόκληρο τραπέζι στρουμπουλών κοριτσιών να κρέμεται απ' το στόμα του κι από το κάθε του νάζι. Καθώς γέλασε ο νεαρός, το στήθος του φάνηκε να φουσκώνει.

«Ααα! Γυναίκα είναι!» της ξέφυγε, με μια μικρή κραυγή.

Η Σατέν που μπουκωνόταν με κοτόπουλο, σήκωσε το κεφάλι και μουρμούρισε:

«Ναι! Την ξέρω... Πολύ καλή, ε; Γίνεται χαμός για πάρτη της.»

Η Νανά έκανε μια γκριμάτσα αηδίας. Αυτό δεν ήταν σε θέση ακόμα να το καταλάβει. Απ' την άλλη βέβαια, έλεγε με φωνή όλο κατανόηση, περί ορέξεως..., και ούτε μπορούσε κανείς να ξέρει τι θα του αρέσει κάποια μέρα. Έτσι, συνέχισε να τρώει την κρέμα καραμελέ της, με βαθυστόχαστο ύφος, ενώ έβλεπε καθαρά ότι η Σατέν είχε ξεσηκώσει τα γύρω τραπέζια, με τα μεγάλα αγγελικά γαλανά της μάτια· ιδίως μια εύσωμη ξανθιά γυναίκα, πολύ συμπαθή, που καθόταν δίπλα της και που φαινόταν να ενδιαφέρεται πολύ. Έκανε, μάλιστα, την παρουσία της τόσο αισθητή, που η Νανά ετοιμαζόταν να επέμβει.

Εκείνη τη στιγμή όμως, η είσοδος μιας γυναίκας την αιφνιδίασε. Αναγνώρισε την κυρία Ρομπέρ, η οποία με το χαριτωμένο σκούρο, ποντικίσιο της πρόσωπο, χαιρέτησε μ' ένα φιλικό νεύμα την ψηλή, αδύνατη σερβιτόρα και πήγε να ακουμπήσει στον πάγκο, όπου βρισκόταν η Λωρ. Έδωσαν ένα παθητικό φιλί. Η Νανά βρήκε την τρυφερότητα αυτή παράξενη, εκ μέρους μιας τόσο εκλεπτυσμένης γυναίκας, καθώς μάλιστα η κυρία Ρομπέρ δεν είχε πια καθόλου το σεμνό της ύφος, κάθε άλλο. Έριχνε βλέμματα στους θαμώνες και συζητούσε χαμηλόφωνα. Η Λωρ ξανακάθισε, με τη μεγαλοπρέπεια της παλιάς ιέρειας της ηδονής, με το πρόσωπο φθαρμένο αλλά και λειασμένο από τα πολλά φιλήματα των πιστών της. Και δέσποζε πάνω από τα γεμάτα πιάτα και την τροφαντή της πελατεία με τις εύσωμες γυναίκες· αυτή, πιο τερατώδης απ' όλες, ανάμεσα στις πιο ογκώδεις, θρονιασμένη ανάμεσα στην περιουσία της, μια περί-

ουσία μαγαζατόρισσας, ανταμοιβή σαράντα χρόνων υπηρεσίας.

Η κυρία Ρομπέρ όμως είχε αντιληφθεί την Σατέν. Άφησε τότε την Λωρ και έσπευσε να της μιλήσει, όλη χάρη, λέγοντας της πόσο λυπόταν που δεν βρισκόταν σπίτι της την προηγουμένη. Η Σατέν, γοητευμένη, επέμενε να ι ης κάνουν χώρο για να καθίσει μαζί τους, εκείνη όμως τους ορκίστηκε ότι είχε ήδη δειπνήσει. Είχε έρθει μόνο για να χαζέψει. Όσο τους μιλούσε, όρθια πίσω από την καινούργια της φίλη, ακουμπούσε στους ώμους της, χαμογελαστή και τρυφερή. Και όλο έλεγε:

«Λοιπόν, πότε θα ιδωθούμε; Αν είσαι ελεύθερη, βέβαια...»

Η Νανά δεν κατάφερε, δυστυχώς, ν' ακούσει τίποτα παραπάνω. Αυτή η συνομιλία την ενοχλούσε και πέθαινε να της τα πει ένα χεράκι, αυτής της τίμιας γυναίκας. Το θέαμα όμως μιας καινούργιας παρέας που κατέφτανε την παρέλυσε. Ήταν όλες τους πολύ κομψές, με τουλέτες και διαμαντικά. Είχαν έρθει όλες μαζί στης Λωρ, δείχνοντας να την γνωρίζουν καλά, σπρωγμένες από κάποια διεστραμμένη παρόρμηση· και περιέφεραν εκατοντάδες χιλιάδες φράγκα σε διαμαντικά, πάνω στο δέρμα τους, για να δειπνήσουν εκεί προς τρία φράγκα το κεφάλι, προκαλώντας την έκπληκτη ζήλεια των φτωχών και λασπωμένων ιερόδουλων. Όταν μπήκαν, μιλώντας καθαρά και γελώντας με την καρδιά τους, ήταν σαν να έφερναν μια ηλιαχτίδα στον χώρο· η Νανά γύρισε απότομα, ενοχλημένη, το κεφάλι: είχε αναγνωρίσει ανάμεσα τους την Λουσύ Στιουάρτ και την Μαρία Μπλον. Για πέντε λεπτά, όση ώρα δηλαδή κουβέντιαζαν αυτές οι κυρίες με την Λωρ, προτού περάσουν στο διπλανό σαλόνι, η Νανά έμεινε με σκυμμένο το κεφάλι, κάνοντας ότι έπαιζε, προσηλωμένη, με την ψίχα του ψωμιού, πάνω στο τραπέζι. Μετά, όταν τελικά μπόρεσε να σηκώσει το βλέμμα της, έμεινε άναυδη: η καρέκλα δίπλα της ήταν κενή και η Σατέν είχε εξαφανιστεί.

«Μα πού πήγε;» ακούστηκε να λέει δυνατά.

Η εύσωμη ξανθιά γυναίκα που δεν είχε σταματήσει να κοιτάζει την Σατέν, γέλασε μοχθηρά· και καθώς η Νανά της έριξε ένα απειλητικό βλέμμα, εκνευρισμένη από αυτό το γέλιο, εκείνη της απάντησε με άτονη, σερνόμενη φωνή:

«Δεν στην έφαγα εγώ, κούκλα, η άλλη στην έκανε.»

Τότε η Νανά κατάλαβε ότι την κορόιδευαν και δεν πρόσθεσε τίποτε άλλο. Έμεινε μάλιστα για λίγο στη θέση της, μη θέλοντας να φανεί θυμωμένη. Από το βάθος του διπλανού σαλονιού, ακουγόταν το γέλιο της Λουσύ Στιουάρτ που κέρναγε ένα ολόκληρο τραπέζι με πιτσιρίκες, που είχαν κατέβει από τα κέντρα της Μονμάρτρης και της Λα Σαπέλ. Έκανε ζέστη και η σερβιτόρα μάζευε στοίβες ολόκληρες βρόμικων πιάτων, μέσα στην έντονη μυρωδιά του κοτόπουλου. Εντωμεταξύ, οι τέσσερις κύριοι είχαν μόλις σταματήσει να ποτίζουν πέντε-έξι ζευγαράκια με εκλεκτό κρασί, ελπίζοντας να τα μεθύσουν και ν' ακούσουν καμιά γουστόζικη ιστορία. Για

την ώρα, αυτό που εξόργιζε την Νανά ήταν ότι θα έπρεπε να πληρώσει το φαγητό της Σατέν. Αφού έφαγε του καλού καιρού η κυρία, έφυγε με την πρώτη τυχούσα, χωρίς καν να πει ένα ευχαριστώ! Τρία φράγκα ήταν βέβαια, σιγά το πράγμα! Την ενοχλούσε όμως ο τρόπος της: παραήταν χυδαίος. Παρ' όλ' αυτά, πλήρωσε· πέταξε τα έξι φράγκα στην Λωρ, που τώρα την περιφρονούσε πιο πολύ κι από τη λάσπη στα χαντάκια.

Περπατώντας στην οδό Μαρτύρων, η Νανά ένιωσε μέσα της τη μνησικακία να μεγαλώνει. Φυσικά, δεν σκόπευε να τρέξει πίσω από την Σατέν για να της τρίψει στη μούρη τις βρομιές της. Η βραδιά της όμως είχε χαλάσει, και άρχισε να ανηφορίζει αργά προς την Μονμάρτρη, συγχυσμένη κυρίως με την κυρία Ρομπέρ. Τι θράσος που το είχε, να κάνει -τάχα μου- την κυρία! Ναι, η κυρία της λαχαναγοράς! Τώρα, ήταν σίγουρη πού την είχε ξαναδεί: στην «Πεταλούδα», ένα λερό καταγώγιο της οδού Πουασσονιέ, όπου οι άντρες την έπαιρναν για δυο δεκάρες. Και ξεγελούσε τους τμηματάρχες με το σεμνό της ύφος, και αρνιόταν προσκλήσεις σε δείπνα, όπου της έκαναν την τιμή να την καλέσουν, μόνο και μόνο για να παραστήσει την ενάρετη! Μα το Θεό, θα της έλεγε τι να την κάνει την αρετή της! Βέβαια, κάτι τέτοιες σιγανοπαπαδιές ήταν που τραβιούνταν πάντα στις πιο άθλιες τρύπες, που δεν είχε δει ανθρώπου μάτι.

Εντωμεταξύ, η Νανά, που τα κλωθογυρνούσε όλα αυτά μες στο κεφάλι της, είχε φτάσει στην οδό Βερόν, στο σπίτι της. Ταράχτηκε όμως πολύ, όταν είδε φως στο διαμέρισμα. Ο Φοντάν, που τον είχε κι αυτόν παρατήσει ο φίλος που του έκανε το τραπέζι, είχε επιστρέψει κακόκεφος. Άκουγε ανέκφραστος τις εξηγήσεις που του έδινε η Νανά, τρομαγμένη που τον έβρισκε εκεί, φοβούμενη ότι θα την άρχιζε πάλι στο ξύλο, ενώ δεν τον περίμενε νωρίτερα απ' τη μία. Είπε ψέματα, ομολόγησε ότι ξόδεψε έξι φράγκα, αλλά με την κυρία Μαλουάρ. Ο Φοντάν κράτησε την ψυχραιμία του και της έτεινε ένα ανοιγμένο γράμμα για την ίδια. Ήταν μια επιστολή του Ζωρζ, ο οποίος κάθε βδομάδα, από τις Φοντέτ όπου ήταν ακόμα κλεισμένος, εκτονωνόταν μέσα από ατέλειωτες φλογερές σελίδες. Η Νανά τρελαινόταν να λαμβάνει γράμματα, προπάντων μεγάλα λόγια αγάπης και όρκους. Τα διάβαζε σε όλους. Ο Φοντάν γνώριζε καλά το ύφος του Ζωρζ και του άρεσε. Εκείνο το βράδυ όμως, φοβόταν τόσο πολύ μην της κάνει καμιά σκηνή που προσποιήθηκε την αδιάφορη. Διάβασε στα πεταχτά το γράμμα, σκυθρωπή, και το πέταξε αμέσως. Ο Φοντάν έπαιζε ταμπούρλο με τα δάχτυλα του πάνω σ' ένα τζάμι, καθώς δεν είχε όρεξη να πέσει για ύπνο από τόσο νωρίς, και μην ξέροντας πώς να περάσει το υπόλοιπο της βραδιάς του. Ξαφνικά, γύρισε.

«Έλα, να του απαντήσουμε τώρα αμέσως, του πιτσιρικά», είπε.

Συνήθως αυτός απαντούσε για κείνη. Του άρεσε να δουλεύει το ύφος του, συναγωνιζόμενος τον Ζωρζ. Κι έπειτα, χαιρόταν όταν η Νανά ένθου-

σιαζόταν από την ανάγνωση που της έκανε του γράμματος, και τον φιλούσε φωνάζοντας ότι μόνο αυτός ήξερε να λέει τέτοια πράγματα. Μ' όλα τούτα φλογίζονταν και κατέληγαν να αγαπιούνται με πάθος.

«Όπως θέλεις, απάντησε εκείνη. Θα φτιάξω τσάι και ξαπλώνουμε μετά.»

Ο Φοντάν κάθισε στο τραπέζι, παίρνοντας μαζί του πένα, μελάνι και χαρτί. Λύγισε τους αγκώνες, έσκυψε το κεφάλι.

«"Καρδιά μου"», ξεκίνησε φωναχτά.

Και για μια ώρα, προσηλώθηκε στη συγγραφή της επιστολής. Δούλευε στο μυαλό του τις φράσεις, με το κεφάλι ανάμεσα στα χέρια, κάνοντας το ύφος ολοένα και πιο εκλεπτυσμένο, γελώντας μόνος του, όταν έβρισκε κάποια τρυφερή έκφραση. Η Νανά, σιωπηλή, είχε ήδη πιει δυο φλιτζάνια τσάι. Στο τέλος, διάβασε την επιστολή, χωρίς να χρωματίζει τη φωνή του, όπως κάνουν στο θέατρο, με τη βοήθεια μόνο κάποιων κινήσεων. Μέσα στις πέντε αυτές σελίδες, έκανε λόγο για «τις θεσπέσιες ώρες που πέρασαν στην Μινιότ, που η ανάμνησή τους είχε μείνει σαν ένα λεπτό άρωμα», ορκιζόταν «αιώνια πίστη στο φθινόπωρο αυτό του έρωτα», και κατέληγε δηλώνοντας ότι η μοναδική του επιθυμία ήταν να «ξαναζήσει αυτήν την ευτυχία, εάν η ευτυχία μπορεί να επαναληφθεί».

«Ξέρεις, εξήγησε, αυτό το λέω έτσι, από ευγένεια. Για να γελάσουμε είναι, άλλωστε... Ε; Μη μου πεις ότι συγκινήθηκες!»

Ο Φοντάν θριάμβευε. Η Νανά όμως έκανε το σφάλμα, επιφυλακτική ακόμα και αδέξια, να μην πέσει κατευθείαν στην αγκαλιά του αποθεώνοντας τον. Έβρισκε το γράμμα μια χαρά, ως εκεί όμως. Θίχτηκε, τότε, ο εγωισμός του. Εάν δεν της άρεσε το γράμμα, δεν είχε παρά να γράψει ένα άλλο. Και αντί να φιληθούν, όπως συνήθιζαν, λέγοντας ερωτόλογα, παρέμειναν ψυχροί στις δυο άκρες του τραπεζιού. Του είχε σερβίρει, εντωμεταξύ, ένα φλιτζάνι τσάι.

«Τι σίχαμα! φώναξε αυτός, με το που μούσκεψε τα χείλη του. Αλάτι έβαλες;»

Η Νανά είχε την ατυχία να αντιδράσει μ' ένα σήκωμα των ώμων. Έγινε έξαλλος.

«Α! Θα γίνει φασαρία απόψε!»

Και ο καβγάς ξεκίνησε έτσι. Η ώρα ήταν μόλις δέκα· ήταν κι αυτός ένας τρόπος να σκοτώσουν την ώρα τους. Εκνευριζόταν μόνος του, μέσα από έναν χείμαρρο από βρισιές, όπου της πετούσε κάθε πιθανή κατηγορία, τη μια μετά την άλλη, χωρίς να την αφήνει να υπερασπιστεί τον εαυτό της. Ήταν βρόμικη, ηλίθια, ξετσίπωτη. Μετά, έπιασε το θέμα των χρημάτων. Μήπως αυτός ξόδευε έξι φράγκα, όταν έτρωγε έξω; Τον κερνούσαν, ειδάλλως θα έμενε σπίτι να φάει τη σούπα του. Κι όσο σκεφτόταν ότι είχε ξοδέψει τόσα λεφτά γι' αυτήν τη γριά προξενήτρα, την Μαλουάρ! Που αν

μπορούσε δεν θα την άφηνε ούτε να ξαναπατήσει το πόδι της εκεί, η κάργια! Ωραία! Μια χαρά θα περνούσαν, αν πετούσε ο καθένας τους στο δρόμο, κάθε μέρα, από έξι φράγκα!

«Καταρχάς, θέλω να δω τους λογαριασμούς σου! φώναξε. Για φέρε μου τα χρήματα. Πού βρισκόμαστε ακριβώς;»

Όλα του τα χαμερπή ένστικτα τσιγκουνιάς έβγαιναν στην επιφάνεια. Η Νανά, φοβισμένη και υποταγμένη, έσπευσε να φέρει από το γραφείο τα χρήματα που έμεναν. Έως τότε, το κλειδί έμενε στο κοινό ταμείο και έπαιρναν και οι δυο χρήματα ελεύθερα.

«Πώς! είπε, αφού τα μέτρησε, μας μένουν μετά βίας επτά χιλιάδες φράγκα από τις δεκαεπτά, και είμαστε μαζί μόλις τρεις μήνες... Δεν είναι δυνατόν.»

Πετάχτηκε, έριξε κάτω το γραφείο και πήρε το συρτάρι για να το ψάξει καλύτερα κάτω από τη λάμπα. Πράγματι, έμεναν μόνο έξι χιλιάδες οκτακόσια φράγκα και κάτι ψιλά. Κι επακολούθησε θύελλα.

«Δέκα χιλιάδες σε τρεις μήνες! ούρλιαξε. Θεέ και Κύριε! Τι τα έκανες; Ε; Απάντησε!... Πάνε όλα στην κάργια τη θεία σου, ε; ή μήπως παίρνεις άντρες; Ε, βέβαια, αυτό είναι!... Απάντησε μου!

— Παραφέρεσαι, τα 'χεις χαμένα! είπε η Νανά. Είναι εύκολο να υπολογίσεις πού πήγαν τα λεφτά... Δε μέτρησες τα έπιπλα και τα ασπρόρουχα που χρειάστηκε ν' αγοράσω. Φεύγουν εύκολα τα χρήματα, όταν στήνεις σπιτικό.»

Κι ενώ απαιτούσε εξηγήσεις, δεν ήθελε ν' ακούσει τίποτα.

«Ναι, παραφεύγουν εύκολα, συνέχισε αυτός, κάπως ψυχραιμότερα. Κι εδώ που τα λέμε, μικρή μου, το βαρέθηκα αυτό το κοινό νοικοκυριό... Ξέρεις πολύ καλά ότι αυτές οι επτά χιλιάδες μου ανήκουν. Και αφού τις κρατάω στα χέρια μου, είναι και δικές μου... Διάολε! Αν είναι να τα σπαταλάς έτσι, δεν έχω καμία όρεξη να μείνω άφραγκος. Ο καθένας τα δικά του.»

Και, μεγαλοπρεπώς, έβαλε τα χρήματα στην τσέπη του. Η Νανά τον κοίταζε άναυδη. Αυτός συνέχιζε αυτάρεσκα:

«Καταλαβαίνεις, δεν είμαι κορόιδο να συντηρώ θείες και παιδιά που δεν είναι καν δικά μου... Αφού θέλησες να ξοδέψεις τα λεφτά σου, δικό σου πρόβλημα. Τα δικά μου όμως είναι ιερά!... 'Οταν θα μαγειρεύεις κανένα μπούτι, θα σου πληρώνω τα μισά. Το βράδυ θα κάνουμε τους λογαριασμούς μας!»

Η Νανά εξερράγη. Δεν κατάφερε να συγκρατήσει μια κραυγή:

«Μου 'φαγες τα λεφτά μου, τέρας... Είσαι αισχρός!»

Δεν κάθισε όμως να το συζητήσει άλλο. Πάνω απ' το τραπέζι, μ' όλη του τη δύναμη, της έριξε ένα χαστούκι, λέγοντας:

«Για πες το πάλι!»

Εκείνη επανέλαβε αυτό που είχε πει, παρά το χαστούκι, κι αυτός χίμηξε πάνω της με κλοτσιές και με μπουνιές. Μετά από λίγο, την είχε καταντήσει σε τέτοια κατάσταση, ώστε απλώς κατέληξε να γδυθεί και να ξαπλώσει κλαίγοντας ως συνήθως. Αυτός, λαχανιασμένος, ετοιμαζόταν να ξαπλώσει με τη σειρά του, όταν διέκρινε πάνω στο τραπέζι, το γράμμα που είχε γράψει στον Ζωρζ. Έτσι, το δίπλωσε προσεκτικά και γύρισε στο κρεβάτι, λέγοντας σε απειλητικό τόνο:

«Είναι πάρα πολύ καλό, θα το ταχυδρομήσω εγώ ο ίδιος, γιατί δεν μ' αρέσουν τα νάζια... Και σταμάτα να κλαψουρίζεις, με εκνευρίζεις!»

Η Νανά που έκλαιγε με μικρά αναφιλητά, κράτησε την αναπνοή της. Όταν ξάπλωσε, δεν κρατήθηκε κι έπεσε πάνω του, πάνω στο στέρνο του, κλαίγοντας. Οι βιαιοπραγίες τους τέλειωναν πάντοτε έτσι. Έτρεμε μην τον χάσει· από δειλία, είχε ανάγκη να ξέρει ότι είναι δικός της, παρ' όλα όσα της έκανε. Δυο φορές την απόδιωξε με μια ακατάδεκτη κίνηση. Τα υγρά φιλιά της όμως, τα παρακαλετά της, τα μεγάλα μουσκεμένα της μάτια πιστού ζώου, του ξάναψαν τον πόθο. Και έγινε τρυφερός, χωρίς ωστόσο να κάνει καμία υποχώρηση. Την άφησε να τον χαϊδεύει και να τον κάνει ό,τι θέλει, σαν άντρας που η συγγνώμη του κερδίζεται δύσκολα αλλά αξίζει. Μετά, ανησύχησε, φοβήθηκε μήπως η Νανά έπαιζε θέατρο για να του πάρει πίσω το κλειδί του χρηματοκιβωτίου. Το κερί είχε ήδη σβήσει, όταν ένιωσε την ανάγκη να δηλώσει ότι η απόφαση του ήταν αμετάκλητη:

«Ξέρεις, κούκλα, σοβαρολογώ, θα τα κρατήσω τα χρήματα.»

Η Νανά που αποκοιμιόταν στο λαιμό του, βρήκε τότε κάτι μεγαλειώδες να πει:

«Εντάξει, μην ανησυχείς... Θα δουλέψω.»

Από εκείνο το βράδυ όμως, η κοινή ζωή τους γινόταν ολοένα και πιο δύσκολη. Απ' την αρχή ως το τέλος της εβδομάδας, ο θόρυβος των χαστουκιών δεν σταματούσε να ακούγεται, σαν το τικ-τακ ενός ρολογιού που ρύθμιζε την ύπαρξή τους. Η Νανά, απ' το πολύ ξύλο, είχε αρχίσει να γίνεται ευλύγιστη σα λεπτό ύφασμα. Το δέρμα της γινόταν ολοένα και πιο ευαίσθητο, ροδαλό και λευκό, τόσο απαλό στην αφή, τόσο ανοιχτόχρωμο στην όψη, που έδειχνε ακόμα πιο όμορφη. Και ο Πρυλλιέρ που πήγαινε σπίτι της, όταν έλειπε ο Φοντάν, έτρεχε ακόμα πιο επίμονα πίσω απ' τα φουστάνια της, και την στρίμωχνε στις γωνίες για να την φιλήσει. Εκείνη όμως αντιστεκόταν, δυσανασχετούσε αμέσως, κοκκινίζοντας από ντροπή. Το θεωρούσε αηδιαστικό να θέλει να προδώσει τον φίλο του. Και, ο Πρυλλιέρ γελούσε σαρκαστικά με ενοχλημένο ύφος. Μα το Θεό, είχε χαζέψει εντελώς! Πώς μπορούσε ν' αγαπάει έναν τέτοιο πίθηκο; Γιατί, εδώ που τα λέμε, ο Φοντάν ήταν σκέτος πίθηκος, με την μυτόγκα του να κρέμεται σα μελιτζάνα. Μια βρομόφατσα ήταν, που την έδερνε κι από πάνω!

«Ίσως να έχεις δίκιο. Και έτσι όμως ακόμα, εγώ τον αγαπάω», απά-

ντησε κάποια μέρα, με το ήρεμο ύφος της γυναίκας που ομολογεί ένα αποτρόπαιο πάθος.

Ο Μποσκ, πάλι, αρκούνταν στο να τρώει μαζί τους όσο το δυνατόν συχνότερα. Σήκωνε αδιάφορα τους ώμους, πίσω από την πλάτη του Πρυλλιέρ: τον έβρισκε ωραίο αγόρι αλλά όχι και τόσο σοβαρό. Είχε παραστεί αρκετές φορές στους συζυγικούς τους καβγάδες. Όταν, στο επιδόρπιο, ο Φοντάν χαστούκιζε την Νανά, εκείνος συνέχιζε να μασάει ατάραχος, σαν να ήταν κάτι φυσικό. Σε αντάλλαγμα του φαγητού που έτρωγε, εξακολουθούσε να εκθειάζει την ευτυχία τους. Αυτοαποκαλείτο φιλόσοφος και έλεγε ότι είχε απαρνηθεί τα πάντα, ακόμα και τη δόξα. Ο Πρυλλιέρ και ο Φοντάν, χυμένοι στις καρέκλες τους, ξεχνιόντουσαν καμιά φορά και, με θεατρικές χειρονομίες και φωνές, ανακαλούσαν τις παλιές τους δόξες μέχρι τις δυο το πρωί· ενώ αυτός, αφηρημένος, τελείωνε σιωπηλά το μπουκάλι με το κονιάκ, ξεφυσώντας πού και πού περιφρονητικά. Τι απόμενε απ' τον Τάλμα; Τίποτα, και καλά θα έκαναν να τον αφήσουν ήσυχο, λοιπόν, παρά να του λένε ανοησίες.

Ένα βράδυ, βρήκε την Νανά να κλαίει. Έβγαλε την ποδιά της για να του δείξει την πλάτη και τα χέρια της, κατάμαυρα απ' τα χτυπήματα. Κοίταξε το δέρμα της, χωρίς να μπει στον πειρασμό να την εκμεταλλευτεί, όπως θα έκανε αυτός ο βλάκας ο Πρυλλιέρ. Μετά, με αποφθεγματικό ύφος, είπε:

«Κορίτσι μου, όπου υπάρχει γυναίκα υπάρχουν και σφαλιάρες. Ο Ναπολέοντας το είπε αυτό, νομίζω... Πλύσου με αλατόνερο. Το αλατόνερο είναι ό,τι πρέπει γι' αυτά. Άντε, ούτως ή άλλως θα φας κι άλλες, και να μην παραπονιέσαι, όσο έχεις τα κόκαλα σου γερά... Λοιπόν, αυτοπροσκαλούμαι, είδα ότι έχετε αρνάκι.»

Η κυρία Λερά, απ' την άλλη, δεν συμφωνούσε μ' αυτή τη λογική. Κάθε φορά που η Νανά της έδειχνε μια νέα μελανιά πάνω στο λευκό της δέρμα, έβαζε τις φωνές. Της σκότωναν την ανιψιά! Αυτό δεν μπορούσε να συνεχιστεί! Στην πραγματικότητα, ο Φοντάν είχε διώξει την κυρία Λερά, λέγοντας ότι δεν ήθελε να την ξανασυναντήσει σπίτι του. Και από τότε, όταν εκείνη βρισκόταν εκεί και επέστρεφε ο Φοντάν, έπρεπε να φεύγει από την κουζίνα, πράγμα που την εξευτέλιζε φρικτά. Έτσι, δεν σταματούσε να κακολογεί αυτό το κτήνος. Τον αποκαλούσε ανάγωγο, και το έλεγε με ύφος καθωσπρέπει κυρίας, στην οποία κανείς δεν θα μπορούσε να δώσει το παραμικρό μάθημα καλής διαγωγής.

«Μα, φαίνεται με την πρώτη ματιά, έλεγε στην Νανά, δεν έχει την παραμικρή συναίσθηση του τι είναι πρέπον. Η μητέρα του πρέπει να ήταν καμιά πόρνη. Και μην το αρνηθείς, είναι φως φανάρι!... Και δεν μιλάω για το πώς μου φέρεται εμένα, μολονότι σ' ένα άτομο της ηλικίας μου οφείλει κανείς κάποιο σεβασμό... Αλλά εσύ, πώς ανέχεσαι τους τρόπους του; Γιατί,

χωρίς να θέλω να περιαυτολογήσω, εγώ σου έμαθα από μικρή πώς να φέρεσαι, και στο σπίτι είχες τις καλύτερες συμβουλές. Ε; Ήμασταν όλοι πολύ εντάξει στην οικογένεια.»

Η Νανά δεν διαμαρτυρόταν. Άκουγε απλώς με σκυμμένο το κεφάλι.

«Κι έπειτα, πάντοτε συναναστρεφόσουν καλό κόσμο, συνέχιζε η θεία. Μάλιστα, είχαμε αυτή τη συζήτηση με την Ζωή, χθες το βράδυ, σπίτι μου. Ούτε κι αυτή καταλαβαίνει τι σου συμβαίνει. "Πώς γίνεται, έλεγε, η Κυρία που έσερνε τον κύριο κόμη απ' τη μύτη, έναν σωστό τζέντλεμαν, που τον είχε σήκω-σήκω κάτσε-κάτσε, -διότι, μεταξύ μας, πρέπει να τον έκανες ό,τι ήθελες τον άνθρωπο-, πώς μπορεί η Κυρία να επιτρέπει σ' έναν καραγκιόζη να τη μαυρίζει στο ξύλο;" Κι εγώ πρόσθεσα ότι οι ξυλιές, έστω, αντέχονται, αλλά ότι ποτέ δεν θ' ανεχόμουν να μην με σέβεται ο άλλος... Δεν καταλαβαίνω τι του βρίσκεις. Ούτε ζωγραφιστό δεν θα 'θελα να τον βλέπω. Και χαραμίζεσαι για έναν τέτοιο τύπο! Και καταστρέφεσαι, χρυσό μου, πεθαίνεις στη δουλειά, τη στιγμή που υπάρχουν να, τόσοι και τόσοι, και πλουσιότεροι, και άνθρωποι της κυβερνήσεως... Τέλος πάντων, δεν θα 'πρεπε εγώ να σου λέω τέτοια πράγματα. Αλλά, την επόμενη φορά που θ' άρχιζε τις αηδίες του, θα του το έκοβα αμέσως- θα του πέταγα ένα "Για ποια με πέρασες;", ξέρεις, με το ύφος σου το αυστηρό, που θα του 'κοβε τα γόνατα.»

Τότε η Νανά ξέσπασε σε λυγμούς και ψέλλισε:

«Αχ! θεία μου, τον αγαπώ.»

Η αλήθεια είναι ότι η κυρία Λερά είχε αρχίσει να ανησυχεί βλέποντας ότι η ανιψιά της τής έδινε με δυσκολία, αραιά και πού, τις δέκα δεκάρες για να πληρώνει τη διατροφή του μικρού Λουί. Οπωσδήποτε, θα έδειχνε αυταπάρνηση, θα κρατούσε το παιδί, ελπίζοντας σε καλύτερες μέρες. Η σκέψη όμως ότι εξαιτίας του Φοντάν δεν μπορούσαν, εκείνη, το παιδί και η μητέρα του, να κολυμπάνε στο χρήμα, την εξόργιζε σε τέτοιο βαθμό, ώστε αμφισβητούσε ακόμα και την αξία της αγάπης. Έτσι κατέληγε με αυτές τις αυστηρές κουβέντες:

«Άκου, μια μέρα, όταν θα σ' έχει γδάρει ζωντανή, θα έρθεις να μου χτυπήσεις την πόρτα· και εγώ θα σου ανοίξω.»

Τα χρήματα έγιναν, μετά από λίγο, η μεγαλύτερη έγνοια της Νανάς. Ο Φοντάν είχε εξαφανίσει τις επτά χιλιάδες φράγκα, θα πρέπει να τις είχε κρύψει σε ασφαλές μέρος, αλλά δεν τολμούσε να ρωτήσει, γιατί μ' αυτό το υποκείμενο, όπως έλεγε και η κυρία Λερά, ήταν προσεκτική, φοβούμενη μην το προσβάλει. Έτρεμε στη σκέψη ότι θα μπορούσε να σκεφτεί ο Φοντάν πως έμενε μαζί του για τις πέντε δεκάρες του. Της είχε υποσχεθεί ότι θα συνεισέφερε στις ανάγκες του σπιτιού. Τις πρώτες μέρες, έδινε κάθε μέρα από τρία φράγκα. Και είχε τις απαιτήσεις ανθρώπου που πληρώνει αδρά. Με τρία φράγκα, ήθελε να έχει απ' όλα, βούτυρο, κρέας, λαχανικό.

Και αν τολμούσε να κάνει κάποιο σχόλιο, να υπαινιχθεί ότι δεν μπορείς να έχεις όλη την αγορά με τρία φράγκα, έβγαινε αυτός εκτός εαυτού, την αποκαλούσε άχρηστη, σπάταλη, ζώον, που το έκλεβαν οι έμποροι, κι ήταν πάντα έτοιμος να την απειλήσει ότι θα έβρισκε τροφή και στέγη αλλού. Έπειτα, μετά από έναν μήνα, κάποια πρωινά, ξεχνούσε ν' αφήσει τα τρία φράγκα στο κομοδίνο. Τολμούσε, τότε, καμιά φορά να τα ζητήσει, ντροπαλά και εμμέσως. Ακολουθούσαν, όμως, τέτοιοι καβγάδες, της έκανε τη ζωή τόσο δύσκολη με την παραμικρή αφορμή, που προτιμούσε να μην υπολογίζει πια σ' αυτόν. Απεναντίας, όταν δεν είχε αφήσει τις είκοσι δεκάρες του, κι έβρισκε παρ' όλ' αυτά φαγητό, πετούσε απ' τη χαρά του, γινόταν περιποιητικός και τρυφερός, χόρευε με τις καρέκλες. Κι εκείνη, πανευτυχής, έφτανε να εύχεται να μην βρει τίποτα στο κομοδίνο, παρά τις δυσκολίες που είχε για να τα βγάζει πέρα. Μάλιστα, μια μέρα του επέστρεψε τα τρία φράγκα, λέγοντας ότι δήθεν της είχαν περισσέψει χρήματα από την προηγουμένη. Καθώς, αυτός δεν είχε δώσει τίποτα την προηγούμενη ημέρα, έμεινε για λίγο διστακτικός στη σκέψη ότι ίσως προσπαθούσε να του δώσει ένα μάθημα. Τον κοίταζε όμως με τόσο ερωτευμένο βλέμμα, τον φιλούσε τόσο απόλυτα και ολοκληρωτικά δοσμένη, που τσέπωσε τα νομίσματα με το σπασμωδικό τρέμουλο του φιλάργυρου που γραπώνει ένα ποσό, στο οποίο δεν υπολόγιζε πια. Από κείνη τη μέρα και εξής, έπαψε ν' ανησυχεί, κι ούτε ρωτούσε πού έβρισκε τα χρήματα· όταν είχε πατάτες, κατσούφιαζε, όταν έβρισκε γαλοπούλες και αρνίσια μπούτια, γέλαγε όσο να του φύγει το σαγόνι, χωρίς να χάνει την ευκαιρία να της ρίχνει και καμία ξυλιά, ακόμα και ικανοποιημένος όταν ήταν, έτσι για να μην ξεχνιέται.

Η Νανά είχε, πράγματι, βρει τρόπο να καλύπτει όλες τις ανάγκες της. Ορισμένες μέρες, το σπίτι ήταν γεμάτο φαγητά. Δυο φορές την εβδομάδα, ο Μποσκ έτρωγε μέχρι σκασμού. Ένα βράδυ που η κυρία Λερά έπρεπε να αποσυρθεί, κι ενώ έβραζε από θυμό βλέποντας να ετοιμάζεται ένα πλούσιο γεύμα, από το οποίο εκείνη δεν θα έτρωγε, δεν κρατήθηκε και ρώτησε απότομα ποιος πλήρωνε για όλα αυτά. Η Νανά, έκπληκτη, τα χάσε κι έβαλε τα κλάματα.

«Μάλιστα! Ωραία τα κατάφερες πάλι!», είπε η θεία, που είχε καταλάβει.

Η Νανά είχε αποδεχθεί αυτήν τη λύση για να έχει την ησυχία της μέσα στο σπιτικό της. Έπειτα, έφταιγε και η Τρικόν που την είχε συναντήσει στην οδό ντε Λαβάλ, μια μέρα που ο Φοντάν είχε φύγει έξαλλος, εξαιτίας ενός μαγειρεμένου μπακαλιάρου. Είχε συμφωνήσει, λοιπόν, με τις προτάσεις της Τρικόν, η οποία τύχαινε ν' αντιμετωπίζει τότε κάποιες δυσκολίες. Καθώς ο Φοντάν δεν γυρνούσε ποτέ πριν τις έξι, έκανε ό,τι ήθελε με το απόγευμά της, κι έβγαζε σαράντα, εξήντα φράγκα, πολλές φορές και

περισσότερα. Θα μπορούσε, βέβαια, να ζητάει δέκα και δεκαπέντε λουδοβίκεια τη φορά, εάν είχε κρατήσει τη θέση της. Τώρα όμως της έφτανε να μπορεί να μαζέψει τα απαραίτητα για να γεμίσει το τσουκάλι. Και το βράδυ, τα ξεχνούσε όλα, όταν ο Μποσκ μπουκωνόταν στο φαγητό και ο Φοντάν, με τους αγκώνες πάνω στο τραπέζι, αφηνόταν να του φιλάει τα μάτια, έχοντας το αυτάρεσκο ύφος του άντρα που τον θέλουν γι' αυτό που είναι.

Κι έτσι η Νανά ξανακύλησε στο βόρβορο απ' όπου είχε ξεπηδήσει· κι όλα αυτά από τη λατρεία της για την αγαπούλα, για το μωράκι της, μια λατρεία που γινόταν ακόμα πιο τυφλή και παθιασμένη, καθώς τώρα εκείνη πλήρωνε για όλα. Κυλίστηκε στην ίδια λάσπη, ψάχνοντας μια δεκάρα, όπως μικρή, όταν ήταν κουρελιάρα κι έσερνε τα παλιοπάπουτσα της στα πεζοδρόμια. Μια Κυριακή, στην αγορά Λα-Ροσφουκώ, συμφιλιώθηκε με την Σατέν, αφού πρώτα της χίμηξε έξαλλη κατηγορώντας την για το περιστατικό με την κυρία Ρομπέρ. Η Σατέν όμως αρκέστηκε να της απαντήσει ότι, όταν δεν μας αρέσει κάτι, αυτό δεν είναι λόγος για να κάνουμε και τους άλλους να το σιχαθούν. Και η Νανά, ανοιχτόμυαλη, αποδεχόμενη αυτό το φιλοσοφικό επιχείρημα, σύμφωνα με το οποίο κανείς δεν ξέρει μέχρι πού μπορεί να φτάσει, την συγχώρεσε. Μάλιστα, της κίνησε την περιέργεια και θέλησε να μάθει διάφορες λεπτομέρειες γι' αυτή τη διαστροφή, έκπληκτη που ακόμα μάθαινε στην ηλικία της, μετά απ' όσα ήξερε. Και γελούσε, αναφωνούσε, βρίσκοντάς το αστείο, αν και κάπως ενοχλημένη παρ' όλ' αυτά, γιατί κατά βάθος παρέμενε συντηρητική απέναντι σε ό,τι δεν έκανε η ίδια. Έτσι πήγαινε πού και πού στο εστιατόριο της Λωρ, όταν ο Φοντάν έτρωγε έξω. Διασκέδαζε με τις ιστορίες, τους έρωτες και τις ζήλιες που πάθιαζαν τις πελάτισσες, χωρίς ωστόσο αυτά να επηρεάζουν στο παραμικρό την όρεξή τους. Εξακολουθούσε, παρ' όλ' αυτά να μην νιώθει ότι ανήκει εκεί, όπως έλεγε. Η χοντρή Λωρ, με την μητρική της τρυφερότητα, την καλούσε συχνά να περάσει κάποιες μέρες στη βίλα της, στην Αντέρ, ένα εξοχικό που είχε δωμάτια για επτά κυρίες. Δεν είχε δεχθεί, φοβόταν. Καθώς όμως η Σατέν της ορκίστηκε ότι δεν είχε λόγο να φοβάται και ότι βρίσκονταν εκεί με διαφόρους κυρίους από το Παρίσι, με τους οποίους έκαναν κούνια κι έπαιζαν *το βαρέλι,* υποσχέθηκε ότι θα πήγαινε κι αυτή κάποια στιγμή, όταν θα μπορούσε να απουσιάσει.

Εκείνη την περίοδο, η Νανά, πολύ προβληματισμένη, δεν είχε τον νου της στη διασκέδαση. Είχε ανάγκη από χρήματα. Όταν η Τρικόν δεν την χρειαζόταν, πράγμα αρκετά σύνηθες, δεν ήξερε πού να δώσει το κορμί της. Τότε, έβγαινε με την Σατέν και αλώνιζαν, μανιασμένες οι δυο τους, στα παρισινά πεζοδρόμια, ανάμεσα σε αυτόν τον έκφυλο υπόκοσμο, που βολόδερνε στα λασπωμένα σοκάκια, κάτω απ' το θαμπό φως του γκαζιού. Η Νανά είχε επιστρέψει στα απόμερα εκείνα καταγώγια, όπου για πρώτη

φορά είχε πετάξει τα λερωμένα μεσοφόρια της. Ξαναείδε τις σκοτεινές γωνιές του περιφερειακού, τις κοτρώνες όπου οι άντρες την φιλούσαν, όταν ήταν δεκαπέντε χρόνων, και ο πατέρας της την έψαχνε για να την μαυρίσει στο ξύλο. Οι δυο τους, γύριζαν σε όλα τα πανηγύρια και τα καφενεία της γειτονιάς, σκαρφαλώνοντας υγρές -από φτυσίματα και χυμένη μπίρα- σκάλες. Άλλοτε πάλι περπατούσαν αργά, ανηφόριζαν τους δρόμους, για να στηθούν στη συνέχεια μπροστά στις καγκελόπορτες των σπιτιών. Η Σατέν πήγε την Νανά στο Καρτιέ Λατέν, όπου είχε κάνει τα πρώτα της βήματα, στον Μπυλλιέ και στις μπιραρίες της λεωφόρου Σαιν-Μισέλ. Οι διακοπές όμως πλησίαζαν κι ένιωθες ότι έπεφτε αναδουλειά στην περιοχή. Έτσι επέστρεψαν στις κεντρικές λεωφόρους. Εκεί είχαν περισσότερες πιθανότητες να βρουν πελάτη. Από τα ύψη της Μονμάρτρης ως το λόφο του Αστεροσκοπείου, διέσχιζαν ολόκληρη την πόλη. Βραδιές βροχερές, όπου οι μπότες τους καταστρέφονταν από τη λάσπη, νύχτες ζεστές, όπου τα κορσάζ τους κολλούσαν στο δέρμα, μακρές περιπολίες, ατέλειωτες βόλτες, σπρωξίματα και καβγάδες, οι τελευταίες αγριάδες ενός περαστικού, που τον είχαν πάει σε κάποιο κακόφημο ξενοδοχείο, και κατέβαινε μετά βρίζοντας τα γλιστερά σκαλοπάτια.

Το καλοκαίρι έφτανε προς το τέλος του, ένα καλοκαίρι όλο καταιγίδες και καυτές νύχτες. Έφευγαν μαζί μετά το βραδινό φαγητό, κατά τις εννιά. Πάνω στα πεζοδρόμια της οδού Νοτρ-Νταμ-ντε-Λορέτ, δυο ουρές γυναικών προχωρούσαν δίπλα στα καταστήματα, βαστώντας τα μεσοφόρια τους, με χαμηλωμένο το κεφάλι, και πήγαιναν βιαστικές προς τις λεωφόρους, χωρίς να ρίχνουν ούτε ματιά στα εμπορεύματα. Ήταν η κάθοδος των πεινασμένων της συνοικίας Μπρεντά, κατά τις πρώτες ώρες του γκαζιού. Η Νανά και η Σατέν πήγαιναν κατά μήκος της εκκλησίας, έπαιρναν την οδό Λε Πελτιέ. Μετά, όταν βρίσκονταν σε απόσταση εκατό μέτρων από το καφέ «Ρις», καθώς έφταναν στο χώρο εργασίας τους, άφηναν να πέσει η ουρά του φουστανιού τους, που ως τότε την βαστούσαν προσεκτικά με τα χέρια. Από κείνη τη στιγμή, αδιαφορώντας για τη σκόνη, σκουπίζοντας τα πεζοδρόμια με τα φουστάνια τους και τσακίζοντας ολοένα τη μέση, προχωρούσαν με μικρά βήματα και καθυστερούσαν ακόμα περισσότερο, όταν περνούσαν κάτω από τον σκληρό φωτισμό ενός μεγάλου καφενείου. Κορδωμένες, γελώντας φωναχτά και ρίχνοντας προς τα πίσω βλέμματα, προς τους άνδρες που γύριζαν να τις κοιτάξουν, ένιωθαν πραγματικά σα στο σπίτι τους. Με τα πουδραρισμένα τους πρόσωπα, ζωγραφισμένα με κοκκινάδι και μαύρο μολύβι στα βλέφαρα, έπαιρναν, στο ημίφως, την ανησυχητική γοητεία ενός ανατολίτικου παζαριού, που το έβγαλαν στους δρόμους. Μέχρι τις έντεκα η ώρα, ανάμεσα στα σπρωξίματα του πλήθους, παρέμεναν κεφάτες· πετούσαν απλώς ένα «Βλάκα!» πότε πότε πίσω από την πλάτη ενός αδέξιου, που έσκιζε με το τακούνι του μια άκρη απ' τον φραμπαλά

του φουστανιού τους. Αντάλλαζαν φιλικούς χαιρετισμούς με τους σερβιτόρους, σταματούσαν μπροστά σ' ένα τραπέζι να κουβεντιάσουν λίγο, και όταν τις κερνούσαν, έπιναν αργά τα ποτά τους, χαρούμενες που μπορούσαν να κάθονται, ενώ περίμεναν τα θέατρα να σχολάσουν. Όσο όμως προχωρούσε η νύχτα και δεν είχαν κάνει ένα-δυο δρομολόγια ως την οδό Ροσφουκώ, γίνονταν κακίες, και η αναζήτηση τους άγρια. Κατά μήκος των λεωφόρων που σκοτείνιαζαν και άδειαζαν, κάτω από τα δέντρα, γίνονταν ανελέητα παζάρια, με βρισιές και χτυπήματα, την ίδια στιγμή που έντιμες οικογένειες, ο πατέρας, η μητέρα και οι κόρες, συνηθισμένοι σε τέτοιες συναντήσεις, περνούσαν ήρεμα από δίπλα, δίχως να επιταχύνουν το βήμα τους. Όταν πάλι, είχαν ήδη κάνει καμιά δεκαριά φορές τη διαδρομή Οπερά-Ζυμνάζ πάνω κάτω, και οι άντρες τελικά τους ξέφευγαν τρέχοντας πιο γρήγορα από κείνες, μέσα στη νύχτα που μεγάλωνε, τότε στήνονταν απλώς στα πεζοδρόμια της οδού Φωμπούρ-Μονμάρτρ. Εκεί, ως τις δύο η ώρα, τα εστιατόρια, οι μπιραρίες, τα αλλαντοπωλεία έφεγγαν ολάνοιχτα, ενώ ένα σμήνος γυναικών επέμενε να περιμένει στην είσοδο των καφενείων αυτό ήταν το τελευταίο φωτισμένο και ζωντανό σημείο του νυχτερινού Παρισιού, η τελευταία ανοιχτή αγορά για τις συμφωνίες της νύχτας, όπου οι δουλειές κανονίζονταν ομαδικά, ανάμεσα στις συμμορίες, ωμά, από τη μιαν άκρη του δρόμου στην άλλη, όπως μέσα στον κεντρικό διάδρομο ενός μπορντέλου. Και τα βράδια που επέστρεφαν άπραγες, μάλωναν μεταξύ τους. Η οδός Νοτρ-Νταμ-ντε-Λορέτ εκτεινόταν στο βάθος σκοτεινή και έρημη, γυναικείες φιγούρες περιφέρονταν. Ήταν η καθυστερημένη επάνοδος στη γειτονιά· φτωχές πόρνες, απελπισμένες από μια νύχτα ανεργίας, αρνούμενες να τα παρατήσουν, επέμεναν να μιλάνε, με βραχνιασμένη φωνή, σε κάποιον μεθύστακα, που είχε χάσει τον δρόμο του και που τον είχαν σταματήσει στη γωνία των οδών Μπρεντά και Φοντέν.

Υπήρχαν όμως και τα τυχερά: λουδοβίκεια κερδισμένα από κάποιους καλούς κυρίους, που ανέβαιναν ρίχνοντας τον οβολό στην τσέπη τους. Η Σατέν, κυρίως, τους μυριζόταν αυτούς. Τα υγρά βράδια, όταν βρεγμένη η πόλη ανέδιδε μια άτονη μυρωδιά μεγάλης βρόμικης κρεβατοκάμαρας, ήξερε ότι αυτός ο υγρός καιρός, αυτή η δυσωδία, που έβγαινε από τις σκοτεινές γωνιές, τρέλαινε τους άντρες. Και καραδοκούσε για να πετύχει τους πιο καλοντυμένους, το καταλάβαινε από την έκφραση των ανοιχτόχρωμων ματιών τους. Ήταν σαν μια σαρκική μανία να φυσούσε πάνω από την πόλη. Φοβόταν βέβαια κάπως, γιατί οι πιο κόσμιοι ήταν και οι πιο διεστραμμένοι. Το λούστρο ράγιζε και το κτήνος έβγαινε στην επιφάνεια, απαιτητικό, στα τερατώδη του γούστα, ραφινάροντας τη διαστροφή του. Γι' αυτό και η Σατέν συχνά δεν έδειχνε κανέναν σεβασμό, περιγελούσε την ευπρέπεια των πελατών της, λέγοντας ότι οι αμαξάδες τους ήταν πιο καλοί άνθρωποι απ' αυτούς, γιατί σέβονταν τις γυναίκες και δεν τις διέφθειραν

με τις ανόσιες ιδέες ενός άλλου κόσμου. Η Νανά εξακολουθούσε να σοκάρεται βλέποντας την πτώση του καλού κόσμου μέσα στην αθλιότητα του βίτσιου, γιατί διατηρούσε κάποιες προκαταλήψεις, τις οποίες η Σατέν τις κατέρριπτε. Είχε χαθεί, λοιπόν, η αρετή; όπως έλεγε, όταν συζητούσε σοβαρά. Όλοι, από τα ύψη ως τα βάθη της κοινωνίας, ήταν έκφυλοι. Και τι δεν γινόταν, λοιπόν, στο Παρίσι από τις εννιά το βράδυ ως τις τρεις η ώρα τη νύχτα! Και γελούσε, φώναζε ότι αν μπορούσαμε να κοιτάξουμε μέσα σε όλα τα δωμάτια, θα αντικρίζαμε κάτι το απίθανο: ο κοσμάκης να πέφτει με τα μούτρα στο ψητό, κι ένα σωρό σημαίνοντα πρόσωπα, εδώ κι εκεί, να βουλιάζουν στη λαγνεία ακόμα βαθύτερα απ' τους άλλους. Έτσι, ολοκλήρωνε την εκπαίδευσή της.

Ένα βράδυ, καθώς κατέβαινε να πάρει την Σατέν, αναγνώρισε τον μαρκήσιο ντε Σουάρ που κατέβαινε τη σκάλα· τα πόδια του λύγιζαν και βαστιόταν από τη ράμπα με το πρόσωπο ωχρό. Έκανε ότι σκούπιζε τη μύτη της. Όταν ανέβηκε, τελικά, στης Σατέν, την βρήκε σε μια φρικτή κατάσταση, με άπλυτα μιας εβδομάδας πεταμένα παντού, το κρεβάτι αποκρουστικά βρόμικο και λεκάνες εδώ κι εκεί ριγμένες. Παραξενεύτηκε που η Σατέν γνώριζε τον μαρκήσιο. Α! Ναι, τον γνώριζε πράγματι· μάλιστα, δεν είχε σταματήσει να τους ενοχλεί, αυτήν και τον ζαχαροπλάστη της, όταν ακόμα ήταν μαζί! Τώρα, ερχόταν και την έβλεπε πού και πού, αλλά τον βαριόταν, έχωνε τη μύτη του σε όλα τα ακάθαρτα σημεία, ακόμα και στις παντόφλες της.

«Ναι, χρυσή μου, στις παντόφλες μου... Ένας πορνόγερος... Μα μου ζητάει πάντα κάτι πράγματα...»

Αυτό που ενοχλούσε περισσότερο την Νανά, ήταν η ειλικρίνεια με την οποία γίνονταν αυτές οι χαμερπείς ακολασίες. Θυμόταν την παρωδία ηδονής που έπρεπε να παίζει, όταν ήταν εταίρα της υψηλής κοινωνίας, ενώ τώρα έβλεπε τις κοπέλες γύρω της ν' αργοπεθαίνουν απ' το επάγγελμα κάθε μέρα. Έπειτα, ήταν και η Σατέν που την είχε τρομοκρατήσει με την αστυνομία. Είχε πολλές ιστορίες πάνω στο θέμα. Κάποτε πήγαινε μ' έναν του τμήματος ηθών για να έχει την ησυχία της. Χάρη σ' αυτόν είχε γλιτώσει δύο φορές την εγγραφή στα αρχεία. Και τώρα, έτρεμε, γιατί πλέον η περίπτωσή της ήταν ξεκάθαρη, αν την μπαγλάρωναν πάλι. Έπρεπε να την ακούσει. Οι αστυνομικοί, για να κερδίζουν επιπρόσθετες αμοιβές, συλλάμβαναν όσες περισσότερες γυναίκες μπορούσαν. Τις γράπωναν όλες, τους έριχναν κι ένα χαστούκι εάν φώναζαν, σίγουροι ότι θα τους στήριζαν και θα τους επιβράβευαν στην υπηρεσία, ακόμα κι αν είχαν πιάσει και καμιά έντιμη κοπέλα μες στο σωρό. Το καλοκαίρι, δώδεκα ή δεκαπέντε μαζί, έκαναν μπλόκα στη λεωφόρο, απομόνωναν ένα πεζοδρόμιο και ψάρευαν ίσαμε τριάντα γυναίκες μέσα σ' ένα βράδυ. Μόνο η Σατέν ήξερε τα κατατόπια. Με το που έπιανε το μάτι της αστυνομικό, εξαφανιζόταν, ενώ ουρές ολό-

κλήρες γυναικών προσπαθούσαν να ξεφύγουν με άτακτη φυγή μέσα από το πλήθος. Ο φόβος του νόμου, ο τρόμος της αστυνομίας ήταν τόσο μεγάλος, που ορισμένες γυναίκες παρέλυαν εκεί μπροστά στην είσοδο των καφενείων, όπου ήταν στημένες, ενώ οι αστυνομικοί με μπλόκα χτένιζαν τη λεωφόρο. Αυτό, όμως, που φοβόταν περισσότερο η Σατέν ήταν να μην την καταδώσουν. Ο ζαχαροπλάστης της την είχε απειλήσει ότι θα την έδινε, όταν τον παράτησε. Ναι, υπήρχαν άντρες που ζούσαν μ' αυτόν τον τρόπο, εκβιάζοντας τις ερωμένες τους, χώρια κάποιες αισχρές γυναίκες, που ήταν ικανές από ζήλια να καταδώσουν όποια ήταν πιο όμορφη απ' αυτές.

Η Νανά τα άκουγε όλα αυτά και τρομοκρατούνταν ολοένα και περισσότερο. Ο νόμος της προκαλούσε ανέκαθεν δέος, αυτή η άγνωστη δύναμη, η εκδίκηση των αντρών, που μπορούσε να την εξολοθρεύσει, δίχως κανείς να μπορεί να την υπερασπιστεί. Φανταζόταν τις φυλακές του Σαιν-Λαζάρ σαν τάφο, σαν μια μαύρη τρύπα όπου έθαβαν τις γυναίκες ζωντανές, αφού τους έκοβαν τα μαλλιά. Όλο έλεγε, βέβαια, στον εαυτό της ότι θα έβρισκε αμέσως προστάτη, αν αποφάσιζε ν' αφήσει τον Φοντάν. Η Σατέν της μιλούσε και για κάποιες λίστες γυναικών, που οι αστυνομικοί δεν μπορούσαν να τις πειράξουν· λίστες, οι οποίες συνοδεύονταν απο φωτογραφίες, και τις οποίες πάντοτε έλεγχαν, προτού κάνουν το παραμικρό. Και πάλι, όμως, δεν μπορούσε να μην ανατριχιάζει στη σκέψη ότι θα μπορούσαν να τη σπρώξουν, να τη σύρουν και να την πετάξουν το άλλο πρωί στην ιατρική εξέταση· κι αυτή η καρέκλα του ιατρείου την γέμιζε με αγωνία και ντροπή, ακόμα κι αν είχε παίξει τόσες φορές με τη φωτιά.

Ένα βράδυ, γύρω στα τέλη Σεπτεμβρίου, που περπατούσε με την Σατέν πάνω στη λεωφόρο Πουασσονιέρ, η Σατέν άρχισε ξαφνικά να τρέχει. Και, στην ερώτηση της Νανάς εκείνη απάντησε:

«Οι αστυφυλάκοι, της σφύριξε. Τρέχα! Τρέχα.»

Άρχισαν να τρέχουν σαν τρελές μέσα στο πλήθος. Οι φούστες τους πετούσαν, σκίζονταν. Ακολούθησαν χτυπήματα και φωνές. Μια γυναίκα έπεσε. Το πλήθος παρακολουθούσε, γελώντας, την βίαιη επίθεση των αστυνομικών, που έκλειναν γρήγορα τον κύκλο. Η Νανά όμως έχασε την Σατέν. Τα πόδια της δεν την υπάκουαν πια και κινδύνευε να συλληφθεί, όταν ένας άντρας την έπιασε απ' το μπράτσο και την οδήγησε μπροστά στους οργισμένους αστυνομικούς. Ήταν ο Πρυλλιέρ, που την είχε αναγνωρίσει. Χωρίς να πει κουβέντα και συνεχίζοντας να την κρατάει, έστριψε στην οδό Ρουζεμόν, που εκείνη την ώρα ήταν έρημη. Τότε μόνο μπόρεσε η Νανά να πάρει ανάσα· ήταν έτοιμη να λιποθυμήσει, και ο Πρυλλιέρ την υποβάσταξε. Δεν μπόρεσε να του πει ούτε ευχαριστώ.

«Πρέπει να συνέλθεις, εσύ... Έλα σπίτι μου.»

Έμενε ακριβώς δίπλα, στην οδό Μπερζέρ. Σχεδόν αμέσως όμως αυτή συνήλθε.

«Όχι, δεν θέλω.»

Τότε, έγινε χυδαίος και της είπε:

«Αφού όλο το Παρίσι έχει περάσει από πάνω σου, εμένα φοβάσαι; Γιατί δεν θέλεις, ε;

—Έτσι.»

Αυτό τα έλεγε όλα, κατά τη γνώμη της. Αγαπούσε πολύ τον Φοντάν για να τον προδώσει μ' έναν φίλο του. Οι άλλοι δεν μετρούσαν, αφού γινόταν χωρίς απόλαυση και από ανάγκη. Απέναντι σ' αυτήν την ανόητη επιμονή, ο Πρυλλιέρ φέρθηκε πρόστυχα, σαν γόης με πληγωμένο εγωισμό.

«Αν είναι έτσι, κάνε ό,τι νομίζεις! δήλωσε. Μόνο που εγώ πάω απ' την άλλη μεριά, αγαπητή μου... Βγάλ' τα πέρα μόνη σου.»

Και την εγκατέλειψε. Ο ίδιος τρόμος την ξαναβρήκε· έκανε μια τεράστια παράκαμψη για να μπει στην Μονμάρτρη, τρέχοντας κατά μήκος των μαγαζιών, χλομιάζοντας κάθε που ένας άντρας την πλησίαζε.

Την επομένη, ταραγμένη ακόμα από τη φρίκη της προηγούμενης ημέρας, η Νανά, ενώ πήγαινε στη θεία της, βρέθηκε πρόσωπο με πρόσωπο με τον Λαμπορντέτ, στο βάθος ενός ερημικού δρομάκου, στις Μπατινιόλ. Αρχικά, και οι δυο φάνηκαν ενοχλημένοι. Εκείνος, πάντοτε ευγενής, είχε κάποιες μυστικές υποθέσεις. Παρ' όλ' αυτά, συνήλθε από την έκπληξη πρώτος και αναφώνησε χαρούμενος για την τυχαία αυτή συνάντηση. Πραγματικά, έμεναν ακόμα όλοι τους άναυδοι από την εξαφάνιση της Νανάς. Όλοι την αναζητούσαν, οι παλιοί της φίλοι μαράζωναν από την απουσία της. Και παίρνοντας πατρικό ύφος, κατέληξε να την νουθετεί:

«Μεταξύ μας, καλή μου, είναι κουτό... Εντάξει, μια τρέλα, το καταλαβαίνει κανείς. Αλλά να φτάσεις σ' αυτό το σημείο, να σε κοροϊδεύει μ' αυτόν τον τρόπο, κι όλα αυτά για να τρως μόνο σφαλιάρες!... Πας για το βραβείο αφοσίωσης;»

Τον άκουγε με ενοχλημένο ύφος. Όταν όμως της έκανε λόγο για την Ροζ, που θριαμβολογούσε για την κατάκτηση του Μυφφά, μια φλόγα άναψε στο βλέμμα της. Μουρμούρισε:

«Καλά! Αν ήθελα εγώ...»

Σαν καλός φίλος, της πρότεινε αμέσως να μεσολαβήσει. Εκείνη όμως αρνήθηκε. Τότε, επιτέθηκε από άλλο σημείο. Την πληροφόρησε ότι ο Μπορντενάβ ανέβαζε ένα έργο του Φωσερύ, όπου υπήρχε ένα θεσπέσιος ρόλος γι' αυτήν.

«Πώς! Ένα έργο που έχει ρόλο! φώναξε, σαστισμένη. Μα παίζει σ' αυτό και δεν μου είπε τίποτα!»

Δεν κατονόμασε τον Φοντάν. Ηρέμησε μάλιστα αμέσως. Δεν υπήρχε περίπτωση να ξαναπαίξει στο θέατρο. Ο Λαμπορντέτ, δεν έδειχνε να πείθεται, γιατί επέμεινε μ' ένα χαμόγελο.

«Ξέρεις, ότι δεν έχεις να φοβηθείς τίποτα από μένα. Σου ετοιμάζω τον

Μυφφά, εσυ επιστρέφεις στο θέατρο και στον φέρνω σηκωτό.

— Όχι!» απάντησε εκείνη έντονα.

Και τον άφησε. Η αυταπάρνηση της αυτή την γέμιζε υπερηφάνεια' κανείς άντρας δεν θα έφτανε σε τέτοια αυτοθυσία χωρίς να το διαλαλήσει. Κάτι όμως της έκανε εντύπωση: ο Λαμπορντέτ της έδωσε τις ίδιες ακριβώς συμβουλές με τον Φρανσίς. Το βράδυ, όταν γύρισε ο Φοντάν, τον ρώτησε για το έργο του Φωσερύ. Είχε δυο μήνες που είχε γυρίσει στο «Βαριετέ», γιατί δεν της είχε πει τίποτα για το ρόλο;

«Ποιον ρόλο; είπε με εριστική φωνή. Μήπως εννοείς το ρόλο της μεγάλης κυρίας;... Μπα, μη μου πεις τώρα ότι έχεις και ταλέντο; Θα έσπαγες τα μούτρα σου με τέτοιον ρόλο, κορίτσι μου... Μα το Θεό, με κάνεις και γελάω.»

Πληγώθηκε αφάνταστα. Όλο το βράδυ, την πείραζε αποκαλώντας την «Δεσποινίδα Μαρς». Και όσο περισσότερο την περιγελούσε τόσο εκείνη άντεχε, αντλώντας μια πικρή ικανοποίηση από την αφοσίωση της στον έρωτά της, τέτοια που την έκανε να φαντάζει πολύ σπουδαία και πολύ ερωτευμένη στα ίδια της τα μάτια. Από τότε που είχε αρχίσει να πηγαίνει με άλλους για να τον τρέφει, τον αγαπούσε ακόμα περισσότερο, παρ' όλη την κούραση και την αηδία που φορτωνόταν. Ο Φοντάν της είχε γίνει απαραίτητος, δεν μπορούσε να τον στερηθεί· ήταν η δική της διαστροφή, που την πλήρωνε ακριβά και που τα χαστούκια του δεν έκαναν άλλο απ' το να την κεντρίζουν. Κι αυτός, βλέποντας την βλακωδώς πειθήνια, στο τέλος το παράκανε. Του έσπαγε τα νεύρα, παρασυρόταν από ένα τέτοιο λυσσαλέο μίσος εναντίον της, που έφτανε να παραβλέπει και το δικό του συμφέρον. Όταν ο Μποσκ του έκανε παρατηρήσεις, αυτός φώναζε, εξοργισμένος, χωρίς καν να ξέρει γιατί, ότι δεν έδινε δεκάρα για δαύτην και για τα φαγητά της, ότι θα την πετούσε έξω μόνο και μόνο για να χαρίσει τις επτά χιλιάδες φράγκα του σε κάποια άλλη. Και αυτό ακριβώς ήταν και το τέλος της σχέσης τους.

Ένα βράδυ, η Νανά, επιστρέφοντας κατά τις έντεκα η ώρα, βρήκε την πόρτα κλειδωμένη με σύρτη. Χτύπησε μια φορά, καμία απάντηση. Χτύπησε άλλη μία, πάλι καμία απάντηση. Έβλεπε, ωστόσο, φως κάτω από την πόρτα και τον Φοντάν, μέσα, που περπατούσε ανενόχλητος. Χτύπησε πάλι, χωρίς να το βάζει κάτω, φώναξε, θύμωσε. Στο τέλος, ακονίστηκε η φωνή του Φοντάν, αργή και βαριεστημένη, να λέει μόνο αυτό:

«Χέσε μας!»

Χτύπησε με τα δυο της χέρια.

«Χέσε μας!»

Χτύπησε ακόμα πιο δυνατά, παραλίγο να σπάσει την πόρτα.

«Χέσε μας!»

Και επί ένα τέταρτο, η ίδια βρομιά της ερχόταν καταπρόσωπο, της

απαντούσε σα χλευαστική ηχώ σε κάθε της χτύπημα. Στο τέλος, βλέποντας ότι η Νανά δεν το έβαζε κάτω, άνοιξε απότομα την πόρτα, στάθηκε στο κατώφλι και με σταυρωμένα τα χέρια τής είπε με την ίδια ψυχρή και άγρια φωνή:

«Τι θα γίνει, θα σταματήσετε επιτέλους; Τι θέλετε, κυρά μου… θα μας αφήσετε να κοιμηθούμε, τέλος πάντων; Δεν βλέπετε ότι δεν είμαι μόνος;»

Και δεν ήταν, πράγματι. Η Νανά αντίκρισε τότε το γυναικάκι εκείνο από τις «Μπουφ», φορώντας ήδη τη νυχτικιά της, με τα -σαν κατουρημένα- ξανθά της μαλλιά ανάκατα και τα -σαν κουμπότρυπες- μάτια της να την κοιτάζει γελώντας, ξαπλωμένη πάνω στα έπιπλα, που η ίδια είχε αγοράσει. Ο Φοντάν έκανε ένα βήμα προς το μέρος της, με απειλητικό ύφος και ανοίγοντας τα χοντρά του δάχτυλα σα δαγκάνες.

«Δίνε του ή θα σε πνίξω!»

Και τότε, η Νανά ξέσπασε σε λυγμούς. Φοβήθηκε κι έφυγε. Αυτή τη φορά, την πετούσαν εκείνην έξω. Μέσα στο μένος της, σκέφτηκε τον Μυφφά. Εντάξει, δεν ήταν ο Φοντάν όμως εκείνος που θα 'πρεπε να την πληρώσει με το ίδιο νόμισμα.

Όταν βρέθηκε στο πεζοδρόμιο, η πρώτη της σκέψη ήταν να πάει να κοιμηθεί με την Σατέν, αν ήταν μόνη της. Και την βρήκε μπροστά στο σπίτι της: την είχε πετάξει στο δρόμο ο ιδιοκτήτης, κλειδώνοντας με λουκέτο την πόρτα, εντελώς παράνομα, αφού είχε ακόμα μέσα τα έπιπλα της. Έβριζε κι έλεγε ότι θα τον πήγαινε στην αστυνομία. Μέχρι τότε όμως, έπρεπε να βρουν ένα κρεβάτι, γιατί η ώρα είχε πάει δώδεκα. Καθώς δεν θεωρούσε σώφρον να ανακατέψει την αστυνομία στις υποθέσεις της, πήρε την Νανά και την πήγε σ' ένα μικρό ξενοδοχείο με επιπλωμένα δωμάτια στην οδό Λαβάλ, που μια κυρία διατηρούσε. Τους έδωσαν στον πρώτο όροφο ένα στενό δωματιάκι με παράθυρο στην αυλή. Η Σατέν δεν είχε σταματήσει να λέει:

«Θα πήγαινα ευχαρίστως στης κυρίας Ρομπέρ. Έχει πάντα θέση για μένα... Με σένα όμως μαζί, δεν είναι δυνατόν... Είναι τρελή από ζήλια. Την άλλη φορά, με έδειρε.»

Όταν μπήκαν στο δωμάτιο, η Νανά, που δεν είχε ακόμα εκτονωθεί, αναλύθηκε σε κλάματα και είπε είκοσι φορές ξανά και ξανά την αισχρή πράξη του Φοντάν. Η Σατέν την άκουγε υπομονετικά, την παρηγορούσε, αγανακτούσε πιο πολύ κι από την ίδια, κατηγορούσε όλους τους άνδρες.

«Τα γουρούνια! Τα γουρούνια!... Καλύτερα να τους ξεφορτωθούμε, εγώ σου λέω!»

Μετά, βοήθησε την Νανά να γδυθεί, υπάκουη και περιποιητική. Κι όλο της έλεγε χαϊδευτικά:

«Έλα, μικρό μου, έλα να ξαπλώσουμε. Θα είμαστε καλύτερα... Τι χαζό που είσαι, μα να χολώνεσαι τώρα γι' αυτόν! Σου λέω, είναι όλοι καθίκια!

Μην τους σκέφτεσαι άλλο... Εγώ σε αγαπάω. Έλα σταμάτα να κλαις, κάν' το για μένα.»

Και, στο κρεβάτι, αγκάλιασε αμέσως την Νανά για να την ηρεμήσει. Δεν ήθελε να ξανακούσει για τον Φοντάν. Κάθε φορά που ερχόταν στα χείλη της φίλης της αυτό το όνομα, εκείνη το σταματούσε μ' ένα φιλί, κάνοντας δήθεν την θυμωμένη, όλο νάζι, με τα μαλλιά της ξέπλεκα, με μια παιδική ομορφιά γεμάτη τρυφερότητα. Έτσι, σιγά σιγά, μέσα σε αυτό το τόσο τρυφερό αγκάλιασμα, η Νανά σταμάτησε να κλαίει. Την είχε συγκινήσει, και άρχισε να ανταποδίδει στην Σατέν τα χάδια της. Όταν χτύπησε δυο η ώρα, το κερί έκαιγε ακόμα, ενώ πνιχτά γέλια ανακατεύονταν με ερωτόλογα.

Ξαφνικά όμως, ένας θόρυβος άρχισε να ανεβαίνει στο ξενοδοχείο και η Σατέν σηκώθηκε ημίγυμνη, στήνοντας αυτί:

«Η αστυνομία! είπε χλομιάζοντας. Να πάρει η οργή, να πάρει! Την πατήσαμε!»

Ήταν άπειρες οι φορές που είχε διηγηθεί τις εφόδους της αστυνομίας στα ξενοδοχεία. Εκείνο το βράδυ, όμως, βρίσκοντας καταφύγιο στο ξενοδοχειάκι της οδού ντε Λαβάλ, ούτε η μία ούτε η άλλη δεν είχαν σκεφτεί αυτήν την πιθανότητα. Στο άκουσμα της αστυνομίας, η Νανά τρελάθηκε από φόβο. Πήδηξε απ' το κρεβάτι, έτρεξε μες στο δωμάτιο και άνοιξε το παράθυρο σαν παράφρονας που ετοιμάζεται να πηδήξει. Ευτυχώς, η αυλίτσα είχε μια τζαμένια οροφή, και ένα συρματόπλεγμα ξεκινούσε από το ύψος του δωματίου τους. Έτσι, δεν δίστασε λεπτό, πέρασε πάνω απ' το κάγκελο του παραθύρου και εξαφανίστηκε μέσα στη νύχτα, με τη νυχτικιά της να πετάει, αποκαλύπτοντας τη γύμνια της.

«Πού πας; Μείνε, έλεγε η Σατέν τρομοκρατημένη. Θα σκοτωθείς.»

Μετά, της χτύπησαν την πόρτα και, καλή φίλη όπως ήταν, έχωσε τα ρούχα της Νανάς μέσα στην ντουλάπα. Είχε ήδη συμβιβαστεί με την ιδέα να της δώσουν το βιβλιάριο, λέγοντας ότι έτσι θα της έφευγε, τουλάχιστον, ο καταραμένος αυτός φόβος. Και κάνοντας την μισοκοιμισμένη, χασμουρήθηκε, το διαπραγματεύθηκε λιγάκι και στο τέλος άνοιξε την πόρτα. Ένας μαντράχαλος με βρόμικο γένι της είπε:

«Να δω τα χέρια σου... Τρυπημένα δεν είναι, άρα δεν δουλεύεις. Οπότε, έρχεσαι μαζί μου.

— Μα, δεν είμαι μοδίστρα, στιλβώτρια είμαι», δήλωσε με θράσος η Σατέν.

Ντύθηκε όμως παρ' όλ' αυτά υπάκουα, γνωρίζοντας ότι οι συζητήσεις ήταν μάταιες. Φωνές υψώνονταν μέσα στο κτίριο. Μια κοπέλα είχε γαντζωθεί από μια πόρτα, αρνούμενη να προχωρήσει. Μια άλλη που ήταν μ' έναν εραστή της, ο οποίος απαντούσε για την ίδια, έκανε την έντιμη θιγμένη γυναίκα, και έλεγε ότι θα έκανε μήνυση στον διευθυντή της αστυνο-

μίας. Για περισσότερο από μια ώρα, ακούγονταν βαριά παπούτσια ν' ανεβοκατεβαίνουν στις σκάλες, πόρτες να σπάνε με γροθιές, καβγάδες από διαπεραστικές φωνές που κατέληγαν σε κλάματα, φουστάνια που τρίβονταν στο πέρασμά τους πάνω στους τοίχους· με λίγα λόγια, το απότομο ξύπνημα και η τρομαγμένη αναχώρηση ενός κοπαδιού γυναικών, που τις μάζεψαν άγρια τρεις αστυνόμοι κάτω απ' τις οδηγίες ενός -μικροκαμωμένου ξανθού και πολύ ευγενικού- επιθεωρητή. Μετά, έπεσε πάλι βαριά σιωπή στο ξενοδοχείο.

Κανείς δεν την κατέδωσε, η Νανά είχε σωθεί. Επέστρεψε στα ψηλαφητά στο δωμάτιο, τρέμοντας από το κρύο και πεθαμένη από τον φόβο. Τα γυμνά της πόδια είχαν ματώσει, γδαρμένα από τα κάγκελα. Για ώρα, έμεινε καθισμένη στο κρεβάτι, προσπαθώντας να αφουγκραστεί. Τις πρωινές ώρες όμως, την πήρε ο ύπνος. Στις οκτώ, όταν ξύπνησε, το έσκασε από το ξενοδοχείο και πήγε στη θεία της. Όταν η κυρία Λερά, που έπινε τον καφέ της με την Ζωή, την αντίκρισε, εκείνη την ώρα, εξαθλιωμένη και ανάστατη, κατάλαβε αμέσως τι είχε συμβεί.

«Ε, δε στο 'χα πει; φώναξε. Θα σε γδάρει ζωντανή... Έλα, μπες, είσαι πάντα καλοδεχούμενη σπίτι μου.»

Η Ζωή σηκώθηκε, μουρμουρίζοντας με κάποια οικειότητα, όχι χωρίς σεβασμό:

«Επιτέλους, η Κυρία επέστρεψε... Την περίμενα.»

Η κυρία Λερά θέλησε να δώσει αμέσως τον μικρό Λιλίκο στην Νανά να τον φιλήσει, διότι, όπως έλεγε, η ευτυχία αυτού του παιδιού εξαρτάται από τη φρονιμάδα της μάνας. Ο Λιλίκος κοιμόταν ακόμα, ασθενικός, με άρρωστο αίμα. Όταν η Νανά είδε το χλομό του φυματικό πρόσωπο, όλα της τα βάσανα των τελευταίων μηνών της ξανάρθαν και την έπνιξαν.

«Ω! Μικρό μου, καημενούλι μου!» ψέλλισε σε μια τελευταία κρίση αναφιλητών.

9

Στο «Βαριετέ» έκαναν πρόβες για τη *Μικρή δούκισσα.* Είχαν μόλις ολοκληρώσει την πρώτη πράξη και θα περνούσαν στην δεύτερη. Στο προσκήνιο, ο Φωσερύ και ο Μπορντενάβ συζητούσαν καθισμένοι πάνω σε κάτι παλιά καθίσματα, ενώ ο υποβολέας, ο γερο-Κοσσάρ, ένας μικροκαμωμένος καμπούρης, καθισμένος σε μια ψάθινη καρέκλα, ξεφύλλιζε το χειρόγραφο μ' ένα μολύβι στο χέρι.

«Λοιπόν! Τι περιμένουμε; φώναξε ξάφνου ο Μπορντενάβ, χτυπώντας νευρικά τις σανίδες με την άκρη του μπαστουνιού του. Μπαριγιό, γιατί δεν αρχίζουμε;

— Ο κύριος Μποσκ, εξαφανίστηκε», απάντησε ο Μπαριγιό, που έκανε και τον βοηθό φροντιστή.

Τότε, ξέσπασε θύελλα. Όλοι φώναζαν τον Μποσκ. Ο Μπορντενάβ έβριζε.

«Για όνομα του Θεού! Κάθε φορά, τα ίδια! Χτυπάμε, χτυπάμε το κουδούνι, κι αυτοί είναι οπουδήποτε αλλού εκτός από εκεί που πρέπει να είναι... Και μετά, γκρινιάζουν, όταν τους κρατάμε μετά τις τέσσερις.»

Ο Μποσκ κατέφθασε ατάραχος.

«Ε; Τι; Τι με θέλουν; Α! Εγώ μπαίνω; Έπρεπε να μου το πείτε... Λοιπόν! Η Σιμόν λέει: "Έρχονται οι καλεσμένοι", και τότε μπαίνω εγώ... Από πού μπαίνω;

— Ε, από την πόρτα, βέβαια, είπε ο Φωσερύ εκνευρισμένος.

— Ναι, αλλά πού είναι η πόρτα;»

Αυτή τη φορά, ο Μπορντενάβ τα έβαλε με τον Μπαριγιό, βάλθηκε πάλι να βρίζει και να χτυπάει τις σανίδες με το μπαστούνι.

«Θεέ και Κύριε! Αφού σου 'χα πει να βάλεις μια καρέκλα εκεί που θα είναι η πόρτα. Κάθε μέρα, πρέπει ν' αρχίζω απ' την αρχή... Μπαριγιό, πού είναι ο Μπαριγιό; Κι αυτός χάθηκε! Μα όλοι εξαφανίζονται, τέλος πάντων!»

Ο Μπαριγιό ήρθε, ωστόσο, μόνος του και τοποθέτησε σιωπηλός την καρέκλα, με σκυμμένο το κεφάλι, μέσα στην καταιγίδα της οργής του Μπορντενάβ. Έτσι ξεκίνησε τελικά η πρόβα. Η Σιμόν, φορώντας τη γούνα

και το καπέλο της, έκανε την υπηρέτρια που συγυρίζει τα έπιπλα. Σταμάτησε για να πει:

«Επειδή έχει κρύο, λέω να κρατήσω το μανσόν μου.»

Κι έπειτα, με φωνή αλλαγμένη, υποδέχθηκε τον Μποσκ, βγάζοντας μια μικρή κραυγή:

«"Ω! Ο κύριος κόμης. Είστε ο πρώτος, κύριε, και η Κυρία θα χαρεί ιδιαιτέρως."»

Ο Μποσκ φορούσε ένα λασπωμένο παντελόνι, ένα φαρδύ κίτρινο πανωφόρι, μ' ένα τεράστιο μαντίλι τυλιγμένο γύρω απ' τον γιακά του. Με τα χέρια στις τσέπες κι ένα παλιό καπέλο στο κεφάλι, είπε με υπόκωφη φωνή, χωρίς να παίζει, σαν να σέρνεται σχεδόν:

«"Μην ενοχλείτε την κυρία σας, Ιζαμπέλ. Θέλω να της κάνω έκπληξη".»

Η πρόβα συνεχιζόταν ο Μπορντενάβ, συνοφρυωμένος, χωμένος μέσα στο κάθισμά του, άκουγε με παραιτημένο ύφος. Ο Φωσερύ, άλλαζε κάθε λίγο στάση, νευρικός, έχοντας την τάση -που ευτυχώς κατέπνιγε- να θέλει διαρκώς να διακόπτει. Άκουσε όμως από πίσω του, μέσα από την σκοτεινή και άδεια αίθουσα, έναν ψίθυρο.

«Είναι εδώ αυτή;» ρώτησε σκύβοντας τον Μπορντενάβ.

Αυτός κατένευσε. Προτού αποδεχθεί τον ρόλο της Ζεραλντίν που της πρότεινε, η Νανά ήθελε να δει πρώτα το έργο, διότι δίσταζε να ξαναπαίξει την κοκότα. Ονειρευόταν έναν ρόλο κυρίας. Καθόταν στο σκοτάδι ενός θεωρείου, συνοδευόμενη από τον Λαμπορντέτ, ο οποίος μεσολαβούσε γι' αυτήν στον Μπορντενάβ. Ο Φωσερύ την αναζήτησε με το βλέμμα και συνέχισε να παρακολουθεί την πρόβα.

Μόνο το προσκήνιο ήταν φωτισμένο. Μια λάμπα -μια φλόγα γκαζιού που τροφοδοτούνταν από την επιδαπέδια ράμπα, και της οποίας ο προβολέας φώτιζε μονάχα το μπροστινό μέρος της σκηνής- έμοιαζε με μεγάλο κίτρινο μάτι, άγρυπνο μέσα στο ημίφως, σκορπώντας το θλιβερό του φως. Ο Κοσσάρ, ακουμπισμένος στο λεπτό στέλεχος της λάμπας, σήκωνε το χειρόγραφο για να βλέπει καλύτερα, κάτω ακριβώς απ' τη δέσμη φωτός, που πρόδιδε την καμπούρα του. Ο Μπορντενάβ και ο Φωσερύ ήταν ήδη βυθισμένοι στο σκοτάδι. Μέσα στο κεντρικό κλίτος της σκηνής, σε λίγα μόνο μέτρα απόσταση, απλωνόταν η λάμψη ενός φαναριού, καρφωμένου πάνω σ' έναν στύλο σιδηροδρομικού σταθμού, κάνοντας τους ηθοποιούς να μοιάζουν με μπαρόκ φιγούρες, καθώς οι σκιές τους χόρευαν από πίσω τους. Η υπόλοιπη σκηνή ήταν γεμάτη καπνό, όμοια με κατεδαφισμένο κτίριο, με ξεκοιλιασμένο καράβι, έτσι γεμάτη καθώς ήταν από σκάλες, πλαίσια και διάφορες διακοσμήσεις, που τα ξεβαμμένα τους χρώματα τις έκαναν να θυμίζουν σωρούς από χαλάσματα. Και πάνω ψηλά, οι ιστοί της αράχνης που κρέμονταν, ήταν σαν τα κουρέλια που κρεμάνε απ' τα δοκάρια της οροφής στα μεγάλα υφασματοπωλεία. Κι ακόμα πιο ψηλά,

μια ακτίνα ήλιου, που έμπαινε από κάποιο παράθυρο, έκοβε σαν ράβδος χρυσού το σκοτάδι της οροφής.

Στο βάθος της σκηνής, ωστόσο, οι ηθοποιοί κουβέντιαζαν περιμένοντας να έρθει η σειρά τους. Χωρίς να το καταλαβαίνουν, σιγά-σιγά, είχαν υψώσει τον τόνο της φωνής τους.

«Τι θα γίνει, θα πάψετε επιτέλους; ούρλιαξε ο Μπορντενάβ, που χτυπιόταν πάνω στο κάθισμά του. Δεν ακούω λέξη... Εμπρός, έξω αν θέλετε να μιλήσετε! Εμείς, θέλουμε να δουλέψουμε... Μπαριγιό, αν ακούσω άλλον να μιλάει, θα πάρουν όλοι πρόστιμο!»

Σιώπησαν για λίγο. Είχαν σχηματίσει μια συντροφιά, καθισμένοι σε μια γωνιά του κήπου, πάνω σ' ένα παγκάκι και κάτι χωριάτικες καρέκλες, που θα γίνονταν το πρώτο σκηνικό για κείνο το βράδυ. Ο Φοντάν και ο Πρυλλιέρ άκουγαν την Ροζ Μινιόν, στην οποία ο διευθυντής του «Φολί Ντραματίκ» είχε μόλις κάνει μια εξαιρετική προσφορά. Μια φωνή όμως ακούστηκε να φωνάζει:

«Η δούκισσα!... ο Σαιν-Φερμέν!... Άντε, η δούκισσα και ο Σαιν-Φερμέν!»

Στο δεύτερο κάλεσμα, ο Πρυλλιέρ θυμήθηκε ότι ήταν ο Σαιν-Φερμέν. Η Ροζ που έκανε τη δούκισσα Ελένη, τον περίμενε ήδη για να μπουν. Αργά, σέρνοντας τα πόδια με θόρυβο πάνω στα άδεια σανίδια ο γερο-Μπόσκ γύρισε στη θέση του. Η Κλαρίς του έκανε χώρο στο παγκάκι.

«Μα τι έχει και φωνάζει έτσι; είπε εννοώντας τον Μπορντενάβ. Και τι δεν θ' ακούσουμε σε λίγο... Όλο νεύρα είναι τελευταίως, ούτε στη σκηνή δεν μπορούμε να βγούμε πια.»

Ο Μποσκ σήκωσε τους ώμους. Τέτοιου είδους φασαρίες τον άφηναν αδιάφορο. Ο Φοντάν μουρμούρισε:

«Μυρίζομαι μεγάλο φιάσκο. Μου φαίνεται βλακώδες αυτό το έργο.»

Μετά απευθυνόμενος στην Κλαρίς, είπε, αναφερόμενος στην Ροζ:

«Εσύ, την πιστεύεις την προσφορά του «Φολί»;... Τριακόσια φράγκα το βράδυ, για εκατό παραστάσεις. Μήπως της χαρίζουν και κανένα εξοχικό μαζί μ' αυτά;... Εάν έδιναν τριακόσια φράγκα στη γυναίκα του, ο Μινιόν θα τον είχε ήδη αφήσει τον καλό μας τον Μπορντενάβ, χωρίς δεύτερη σκέψη!»

Η Κλαρίς, από την άλλη, θεωρούσε ότι ήταν αλήθεια τα τριακόσια φράγκα της Ροζ. Αυτός ο Φοντάν δεν έχανε ευκαιρία για να κακολογεί τους συναδέλφους του! Η Σιμόν, όμως, τους διέκοψε. Έτρεμε απ' το κρύο. Όλοι τους, με τα πανωφόρια τους κουμπωμένα και με μαντίλια στο λαιμό, κοίταζαν, πάνω ψηλά, την ακτίνα του ήλιου που έφεγγε χωρίς να φτάνει όμως ως την παγωμένη, σκυθρωπή σκηνή. Έξω, κάτω από τον καθαρό ουρανό του Νοέμβρη, είχε παγωνιά.

«Και δεν έχει καν ανάψει τη θέρμανση στο φουαγιέ! είπε η Σιμόν. Το

χει παρακάνει με την τσιγκουνιά του!... Εγώ, θέλω να φύγω, δεν έχω διάθεση να κρυώσω.

— Ησυχία, επιτέλους!» φώναξε και πάλι ο Μπορντενάβ, με βροντώδη φωνή.

Έτσι, για κάποια λεπτά, ακουγόταν μόνο η συγκεχυμένη απαγγελία των ηθοποιών: έκαναν ελάχιστες κινήσεις και απήγγειλαν ανέκφραστα για να μην κουραστούν. Όταν, παρ' όλ' αυτά, ήθελαν να δώσουν έμφαση σε κάτι, κοίταζαν προς την πλατεία. Μπροστά τους, ανοιγόταν μια χαίνουσα τρύπα, βυθισμένη σε μια θολή σκιά, σαν την λεπτή σκόνη σε μια ανήλιαγη σοφίτα. Η αίθουσα ήταν σκοτεινή· φωτιζόταν μόνο από το ημίφως της σκηνής, κι έμοιαζε να κοιμάται, βυθισμένη σε μια μελαγχολική και ανοίκεια ησυχία. Στην οροφή, πηχτό σκοτάδι κάλυπτε τις τοιχογραφίες. Από πάνω ως κάτω, δεξιά και αριστερά του προσκηνίου, τεράστια πανιά από γκρίζο ύφασμα ήταν κρεμασμένα για να προστατεύουν τα χρώματα των τοίχων. Δεν ήταν όμως το μοναδικό σημείο που ήταν καλυμμένο με θήκες: κομμάτια ύφασμα κάλυπταν και τα βελούδινα στηθαία, τυλίγοντας έτσι τους εξώστες σ' ένα διπλό σάβανο, που διέκοπτε με μια θαμπή ανταύγεια τα σκότη. Μέσα στην γενική αυτή απουσία χρωμάτων, μόνο οι σκοτεινές εσοχές των θεωρείων ξεχώριζαν, κάνοντας έτσι να διαγράφεται η αρχιτεκτονική των ορόφων, μαζί με τις οκούρες κηλίδες των καθισμάτων, των οποίων το κόκκινο βελούδο έδειχνε μαύρο. Ο πολυέλαιος, εντελώς κατεβασμένος, γέμιζε την αίθουσα με τα κρύσταλλα του, δίνοντας την εντύπωση ότι το κοινό είχε μετακομίσει, ότι είχε φύγει για ένα ταξίδι απ' το οποίο δε θα γυρνούσε πια.

Και τότε ακριβώς, η Ροζ, που έπαιζε μια δούκισσα που είχε χαθεί και είχε βρει καταφύγιο στο σπίτι μιας εταίρας, πλησίασε προς τα φώτα της ράμπας. Ύψωσε τα χέρια κι έκανε έναν αξιολάτρευτο μορφασμό προς την άδεια και σκοτεινή αίθουσα, η οποία θύμιζε σπίτι που πενθεί.

«"Θεέ μου! Τι κόσμος!"», είπε, υπογραμμίζοντας κάθε λέξη, βέβαιη για την αίσθηση που θα προκαλέσει.

Από το βάθος του θεωρείου, όπου κρυβόταν η Νανά, τυλιγμένη σε μια μεγάλη εσάρπα, παρακολουθούσε το έργο και δεν άφηνε την Ροζ από τα μάτια της. Στράφηκε στον Λαμπορντέτ και τον ρώτησε χαμηλόφωνα:

«Είσαι βέβαιος ότι θα έρθει;

— Απολύτως βέβαιος. Μάλλον θα έρθει με τον Μινιόν, για να έχει ένα πρόσχημα... Μόλις εμφανιστεί, θα ανέβεις στο καμαρίνι της Ματίλντ, και θα στον φέρω εγώ.»

Εννοούσαν τον κόμη Μυφφά. Ήταν μια συνάντηση σε ουδέτερο έδαφος που είχε κανονίσει ο Λαμπορντέτ. Αυτός είχε μια πολύ σοβαρή συνομιλία με τον Μπορντενάβ, που δυο απανωτές του αποτυχίες τον είχαν φέρει σε πολύ δυσχερή οικονομική θέση. Έτσι, ανυπομονούσε να νοικιά-

σει το θέατρο του και να προτείνει έναν ρόλο στην Νανά, ελπίζοντας να κερδίσει την εύνοια του κόμη και, μαζί μ' αυτήν, την οικονομική του στήριξη.

«Και τι έχεις να πεις για το ρόλο της Ζεραλντίν;» συνέχισε ο Λαμπορντέτ.

Η Νανά, ακίνητη, δεν απάντησε. Μετά την πρώτη πράξη, όπου ο συγγραφέας έδειχνε τον δούκα ντε Μπωριβάζ να απατά τη γυναίκα του με την ξανθιά Ζεραλντίν, ένα αστέρι της οπερέτας, βλέπαμε στην δεύτερη πράξη, τη δούκισσα Ελένη να επισκέπτεται την ηθοποιό, ένα βράδυ ενός μπαλ μασκέ, για να μάθει με ποια μαγική δύναμη οι κυρίες αυτές κατακτούσαν και κρατούσαν τους άντρες. Ένας εξάδερφός της, ο ομορφονιός Οσκάρ ντε Σαιν-Φερμέν την είχε συστήσει στην ηθοποιό, με την ελπίδα ότι θα κατάφερνε να την διαφθείρει. Προς μεγάλη της έκπληξη, το πρώτο της μάθημα στάθηκε μια σκηνή που έκανε η ηθοποιός στον δούκα, βρίζοντας τον χυδαία, ενώ αυτός την άκουγε δίχως να ενοχλείται, σχεδόν σαν να διασκέδαζε απ' όλα αυτά· γεγονός που έκανε τη δούκισσα να αναφωνήσει: «Α! Μάλιστα, ώστε έτσι θέλουν οι άντρες να τους μιλάνε!». Αυτή ήταν η μοναδική σκηνή όπου εμφανιζόταν η Ζεραλντίν στη σκηνή. Όσο για τη δούκισσα, δεν θ' αργούσε να τιμωρηθεί για την περιέργεια της: ένας γέρος γόης, ο βαρόνος ντε Ταρντιβώ, θα την έπαιρνε για κοκότα και θα της εκδήλωνε έντονα το ενδιαφέρον του, ενώ απ' την άλλη μεριά, σε μια σεζλόνγκ, ο Μπωριβάζ θα συμφιλιωνόταν με την Ζεραλντίν φιλώντας την. Καθώς αυτός ο ρόλος δεν είχε ακόμα δοθεί, σηκώθηκε ο γερο-Κοσσάρ για να τον διαβάσει, βάζοντας χωρίς να το συνειδητοποιεί πολύ συναίσθημα στο παίξιμό του, πέφτοντας μάλιστα στην αγκαλιά του Μποσκ. Η πρόβα, συνεχίστηκε βαριεστημένα ως αυτή τη σκηνή, όταν ο Φωσερύ αναπήδησε ξαφνικά στο κάθισμά του. Μέχρι τότε είχε συγκρατήσει τις αντιδράσεις του, τώρα όμως τα νεύρα του είχαν σπάσει:

«Λάθος! Όχι έτσι!» φώναξε.

Οι ηθοποιοί σταμάτησαν, με τα χέρια κρεμασμένα, ενώ ο Φοντάν σήκωσε τη μύτη του και ρώτησε με το συνηθισμένο του κοροϊδευτικό ύφος:

«Τι; Τι είναι λάθος, δηλαδή;

— Είστε όλοι λάθος! Εντελώς λάθος! συνέχισε ο Φωσερύ που άρχισε μόνος του να παίζει τη σκηνή, χειρονομώντας και πηγαίνοντας πέρα δώθε. Εσύ, ας πούμε, Φοντάν, πρέπει να νιώσεις τον ενθουσιασμό του Ταρντιβώ· πρέπει να σκύψεις έτσι, για ν' αγκαλιάσεις τη δούκισσα. Κι εσύ, Ροζ, τότε είναι που υποκύπτεις, έτσι, με ένταση· μην το παρακάνεις όμως, μόνον όταν ακούσεις το φιλί...»

Διέκοψε αυτό που έλεγε και μέσα στην έξαψη των σκηνοθετικών του οδηγιών, φώναξε στον Κοσσάρ:

«Ζεραλντίν, φίλα τον δούκα... Δυνατά! Να ακουστεί καλά!»

Ο γερο-Κοσσάρ, γυρνώντας προς τον Μποσκ, έδωσε ένα ηχηρό φιλί στον αέρα:

«Ωραία! Αυτό είναι φιλί, είπε θριαμβευτικά ο Φοντάν. Πάμε άλλη μια το φιλί... Βλέπεις, Ροζ, πρόλαβα να περάσω πρώτα και μετά βγάζω μια μικρή κραυγή: "Α! Τον φίλησε". Γι' αυτό όμως, πρέπει πρώτα ο Ταρντιβώ να έρθει στη σκηνή... Ακούς, Φοντάν, έρχεσαι στη σκηνή... Τώρα, δοκιμάστε το έτσι όλοι μαζί.»

Οι ηθοποιοί ξανάρχισαν την πρόβα, ο Φοντάν όμως έδειχνε τέτοια απροθυμία, που το έργο δεν κυλούσε καθόλου. Δυο φορές, χρειάστηκε ο Φωσερύ να επαναλάβει τις υποδείξεις του, παίζοντας κάθε φορά τη σκηνή με ολοένα και μεγαλύτερη ζέση. Όλοι τον άκουγαν με δυσθυμία˙ αντάλλαζαν ενίοτε ματιές σαν να τους είχε ζητήσει να περπατήσουν στα χέρια, και μετά προσπαθούσαν αδέξια να υπακούσουν, πριν σταματήσουν όμως πάλι, άκαμπτοι, σαν μαριονέτες που τους είχαν κόψει τα σκοινιά.

«Όχι, είναι πολύ περίπλοκο για μένα- δεν καταλαβαίνω», είπε τελικά ο Φοντάν αναιδώς.

Ο Μπορντενάβ είχε μείνει όλη αυτήν την ώρα με σφιγμένα τα χείλη. Χωμένος μέσα στο κάθισμα του, κάτω από το θαμπό φως του προβολέα, φαινόταν μόνο το πάνω μέρος του καπέλου του, που το είχε κατεβασμένο ως τα μάτια, ενώ το μπαστούνι του ήταν ακουμπισμένο πάνω στην κοιλιά του. Θα έλεγε κανείς ότι κοιμόταν. Ξάφνου, ορθώθηκε.

«Βρε παιδί μου, δεν καταλαβαίνεις ότι είναι ανόητο; είπε ήρεμα στον Φωσερύ.

— Ανόητο! Τι εννοείς; Εσύ είσαι ανόητος, αγαπητέ μου!»

Ο Μπορντενάβ άρχισε να θυμώνει. Επανέλαβε τη λέξη «ανόητο», έψαξε για κάτι πιο δυνατό, βρήκε το «βλακώδες» και το «ηλίθιο». Θα το σφύριζαν σίγουρα, ούτε την πράξη δεν θα κατάφερναν να τελειώσουν. Ο Φωσερύ, συγχυσμένος, χωρίς όμως να έχει θιγεί βαθιά απ' αυτά τα λόγια, τα οποία ούτως ή άλλως επανέρχονταν σε κάθε νέο έργο, τον αποκάλεσε απερίφραστα «κτήνος»˙ τότε ο Μπορντενάβ έχασε κάθε μέτρο. Άρχισε να στριφογυρίζει το μπαστούνι σαν να ξιφομαχεί, και να ξεφυσάει σα βόδι, φωνάζοντας:

«Για τ' όνομα του Θεού! Παράτα μας πια! Έχουμε χάσει ένα τέταρτο με τις ηλιθιότητές σου... Ναι, με τις ηλιθιότητες σου. Δε βγάζει νόημα... Είναι απλό, παρ' όλ' αυτά! Εσύ, Φοντάν, μένεις ακίνητος. Εσύ, Ροζ, κινείσαι ελάχιστα, τόσο μόνο, όχι παραπάνω, και έρχεσαι προς τα κάτω... Άντε, περπατήστε, αυτή τη φορά. Εσύ, Κοσσάρ, θα δώσεις το φιλί.»

Τότε, επικράτησε χάος, δίχως η πρόβα να εξελίσσεται καλύτερα από πριν. Με τη σειρά του και ο Μπορντενάβ άρχισε να τους δίνει οδηγίες, παίζοντας χονδροειδώς, με τη χάρη ελέφαντα, ενώ ο Φωσερύ γελούσε σάρκα-

στικά, σηκώνοντας τους ώμους του από οίκτο. Μετά, θέλησε και ο Φοντάν να αναμιχθεί, ακόμα και ο Μποσκ τόλμησε να δώσει συμβουλές. Εξουθενωμένη, η Ροζ κάθισε τελικά στην καρέκλα που παρίστανε την είσοδο. Κανείς δεν ήξερε πού βρίσκονταν. Το αποκορύφωμα ήταν ότι η Σιμόν, νομίζοντας πως άκουσε την ατάκα της, έκανε νωρίτερα την είσοδο της μέσα στη σύγχυση· γεγονός το οποίο προκάλεσε τέτοια οργή στον Μπορντενάβ ώστε, πάνω σ' ένα από τα στριφογυρίσματα του μπαστουνιού του, αυτό του ξέφυγε και της έδωσε μια γερή ξυλιά στα πισινά. Συχνά, του συνέβαινε να χτυπάει στις πρόβες τις γυναίκες με τις οποίες είχε κοιμηθεί. Εκείνη έφυγε τρέχοντας, ενώ μαινόταν από πίσω η έξαλλη κραυγή του Μπορντενάβ:

«Πάρ' τα! Και, μα το Θεό, αν τολμήσει κανείς να με ξαναζαλίσει, το κλείνω το μαγαζί!»

Ο Φωσερύ, έχωσε το καπέλο στο κεφάλι του, κάνοντας ότι ετοιμάζεται να φύγει απ' το θέατρο. Παρέμεινε όμως στο βάθος της σκηνής, και ξανακατέβηκε προς το κάθισμα του, όταν είδε τον Μπορντενάβ να κάθεται πάλι, μούσκεμα στον ιδρώτα. Κάθισε τότε και ο ίδιος στο άλλο κάθισμα. Έμειναν έτσι για λίγο, ο ένας δίπλα στον άλλον, χωρίς να κουνάνε, ενώ μια βαριά σιωπή έπεφτε στο σκοτάδι της αίθουσας. Οι ηθοποιοί περίμεναν σχεδόν δυο λεπτά. Ένιωθαν όλοι κατάκοποι, σαν να έβγαιναν από μια εξαντλητική δοκιμασία.

«Λοιπόν, ας συνεχίσουμε, επανέλαβε ο Φωσερύ, αυτή τη σκηνή θα την διορθώσουμε αύριο.»

Και τεντώθηκαν πάλι στα καθίσματα τους, ενώ η πρόβα επέστρεψε στη γνωστή βαριεστημένη αδιαφορία. Όσο ο διευθυντής και ο συγγραφέας μάλωναν, ο Φοντάν και οι υπόλοιποι, στο βάθος, πάνω στο παγκάκι και τις χωριάτικες καρέκλες, το διασκέδαζαν: χασκογελούσαν, γκρίνιαζαν, έλεγαν κακίες. Όταν όμως ήρθε η Σιμόν, έχοντας φάει την ξυλιά στα πισινά και με τη φωνή της να σπάει σε λυγμούς, το γύρισαν στο δράμα: αυτοί στη θέση της, είπαν, θα τον είχαν πνίξει, το γουρούνι. Σκούπισε τα μάτια της, κατανεύοντας. Αυτό ήταν, θα τον παρατούσε, πόσο μάλλον που, την προηγουμένη, ο Σταϊνέρ της είχε προτείνει να την προωθήσει. Η Κλαρίς εξεπλάγη· αφού ο τραπεζίτης είχε μείνει άφραγκος. Ο Πρυλλιέρ όμως έβαλε τα γέλια, και θυμήθηκε τι είχε κάνει ο αθεόφοβος αυτός εβραίος, όταν χρησιμοποίησε την Ροζ για να πουλήσει στο Χρηματιστήριο τη δουλειά του με τις Αλυκές στις Λάνδες. Και όλως τυχαίως, αυτήν την περίοδο, προωθούσε ένα νέο σχέδιο, μια υποθαλάσσια σήραγγα στον Βόσπορο. Η Σιμόν άκουγε με μεγάλο ενδιαφέρον. Όσο για την Κλαρίς, εδώ και μια βδομάδα, δεν έλεγε να το χωνέψει: αυτό το κτήνος, ο Λα Φαλουάζ, που το είχε ξεφορτωθεί πασάροντάς το στην αξιότιμη κυρία Γκαγκά, επρόκειτο να κληρονομήσει έναν πάμπλουτο θείο! Αλλά αυτή ήταν η μοίρα της: να υποφέρει αυτή για να τα χαίρονται άλλοι. Κι έπειτα, αυτός ο αχρείος ο

Μπορντενάβ, της έδωσε πάλι έναν γελοίο ρόλο, πενήντα αράδες το πολύ, λες και δεν μπορούσε να παίξει εκείνη την Ζεραλντίν! Τον ονειρευόταν αυτόν το ρόλο και ήλπιζε να τον απορρίψει η Νανά.

«Γιατί, σάμπως εγώ έχω διακόσιες γραμμές; είπε ο Πρυλλιέρ ιδιαιτέρως ενοχλημένος. Στην αρχή, δεν ήθελα να τον δεχθώ τον ρόλο... Είναι προσβολή να μου δίνουν κάτι τέτοιο... τον Σαιν-Φερμέν, μια σκέτη αποτυχία δηλαδή! Και πώς είναι γραμμένο! Θα είναι είναι μεγάλο φιάσκο, να μου το θυμηθείτε.»

Η Σιμόν, όμως, που συζητούσε με τον γερο-Μπαριγιό, γύρισε λαχανιασμένη και είπε:

«Μια και μιλάτε για την Νανά: είναι εδώ, μέσα στην αίθουσα.

— Πού;» ρώτησε έντονα η Κλαρίς και σηκώθηκε για να κοιτάξει.

Έγινε σούσουρο. Όλοι έσκυβαν για να δουν. Η πρόβα προς στιγμήν σταμάτησε. Ο Μπορντενάβ όμως βγήκε από την ακινησία του και είπε:

«Τι; Τι έγινε; Τελειώστε την πράξη... Θα σωπάσετε, επιτέλους, εκεί κάτω; Καταντάει ανυπόφορο πια!»

Από το θεωρείο, η Νανά παρακολουθούσε το έργο. Δυο φορές ο Λαμπορντέτ προσπάθησε να της μιλήσει. Τον είχε σπρώξει όμως με τον αγκώνα, βιαζόταν να τον κάνει να σωπάσει. Η δεύτερη πράξη όδευε προς το τέλος, όταν δυο σκιές φάνηκαν στο βάθος του θεάτρου. Καθώς κατέβαιναν προς τη σκηνή, στις μύτες των ποδιών τους για να μην κάνουν θόρυβο, η Νανά αναγνώρισε τον Μινιόν και τον κόμη Μυφφά, που πήγαιναν να χαιρετήσουν σιωπηλά τον Μπορντενάβ.

«Α! Να τοι!», μουρμούρισε ανακουφισμένη.

Η Ροζ Μινιόν πρόφερε την τελευταία ατάκα. Τότε, ο Μπορντενάβ είπε ότι θα έπρεπε να ξαναπαίξουν την δεύτερη πράξη, πριν περάσουν στην τρίτη. Και ξεχνώντας την πρόβα, υποδέχθηκε τον κόμη με επιτηδευμένη ευγένεια, ενώ ο Φωσερύ προσποιόταν ότι άκουγε προσεκτικά τους ηθοποιούς του, που είχαν μαζευτεί τριγύρω. Ο Μινιόν σφύριζε με τα χέρια του δεμένα πίσω από την πλάτη, κοιτώντας τρυφερά τη γυναίκα του, που έδειχνε νευρική.

«Λοιπόν, ανεβαίνουμε; ρώτησε ο Λαμπορντέτ την Νανά. Θα σε πάω στο καμαρίνι και μετά θα κατέβω να τον πάρω.»

Η Νανά βγήκε αμέσως από το θεωρείο. Χρειάστηκε να προχωρήσει ψηλαφητά στον διάδρομο με τα καθίσματα της πλατείας. Ο Μπορντενάβ όμως που την κατάλαβε καθώς περνούσε στο σκοτάδι, την σταμάτησε στην άκρη του διαδρόμου πίσω από τη σκηνή, έναν στενό σωλήνα, που έμενε διαρκώς φωτισμένος. Εκεί, για να πιέσει την απόφαση της, βάλθηκε να της εκθειάζει τον ρόλο της κοκότας.

«Ε; Είδες ρόλος; Τι γοητεία! Είναι γραμμένος στα μέτρα σου... Έλα αύριο για την πρόβα.»

Η Νανά παρέμεινε απαθής· ήθελε να δει και την τρίτη πράξη.

«Α, ναι! Και η τρίτη είναι εξαιρετική!... Η δούκισσα παριστάνει την κοκότα στο σπίτι της, γεγονός που αηδιάζει τον Μπωριβάζ και τον επαναφέρει στην τάξη. Εκτός απ' αυτό, υπάρχει και μια πολύ αστεία παρεξήγηση: ο Ταρντιβώ εμφανίζεται και νομίζει ότι βρίσκεται σε κάποιας χορεύτριας το σπίτι...

— Και η Ζεραλντίν μέσα σ' όλα αυτά; τον διέκοψε η Νανά.

— Η Ζεραλντίν; επανέλαβε, ενοχλημένος κάπως ο Μπορντενάβ, έχει μια σκηνή, όχι πολύ μεγάλη αλλά πολύ καλογραμμένη... Σου λέω, είναι γραμμένο για σένα. Λοιπόν υπογράφεις;»

Τον κοίταξε στα μάτια. Τελικά, είπε:

«Αργότερα, βλέπουμε.»

Και βρήκε τον Λαμπορντέτ που την περίμενε στη σκάλα. Όλο το θέατρο την είχε αναγνωρίσει. Δεν είχαν σταματήσει να ψιθυρίζουν διάφορα, ο Πρυλλιέρ σκανδαλισμένος από την επιστροφή της, η Κλαρίς ανησυχώντας πολύ για τον ρόλο. Όσο για τον Φοντάν, αυτός έκανε τον αδιάφορο, γεμάτος ψυχρότητα, γιατί δεν του πήγαινε να κατηγορήσει μια γυναίκα που κάποτε είχε αγαπήσει. Μέσα του, όμως, μέσα στον παλιό του έρωτα που είχε μεταμορφωθεί σε μίσος, διατηρούσε μια άσβεστη μνησικακία προς την Νανά, για την αφοσίωση και την ομορφιά της, για την κοινή τους ζωή, που αυτός απαρνήθηκε στο όνομα κάποιας διεστραμμένης και τερατώδους ορμής.

Όταν όμως ο Λαμπορντέτ εμφανίστηκε πάλι και πλησίασε τον κόμη, η Ροζ Μινιόν, που βρισκόταν σε εγρήγορση από την παρουσία της Νανάς, τα κατάλαβε όλα. Τον βαριόταν, βέβαια, τον Μυφφά, η σκέψη όμως ότι θα μπορούσε να την παρατήσει μ' αυτόν τον τρόπο, την έβγαζε εκτός εαυτού. Αφήνοντας κατά μέρος τη σιωπή που συνήθως κρατούσε σε αυτά τα θέματα με τον σύζυγό της, του είπε ωμά:

«Βλέπεις, τι συμβαίνει;... Μα την πίστη μου, αν μου κάνει τα ίδια με τον Σταϊνέρ, αυτή τη φορά θα της βγάλω τα μάτια!»

Ο Μινιόν, ήρεμος και σαν υπεράνω όλων αυτών, ανασήκωσε τους ώμους με το ύφος του άντρα που τα καταλαβαίνει όλα.

«Σώπα πια! μουρμούρισε. Εντάξει; Κάνε μου τη χάρη να σωπάσεις!»

Αυτός, ήξερε τι έπρεπε να περιμένει. Τον Μυφφά τον είχε ξετινάξει, και τώρα το ένιωθε: σ' ένα νεύμα της Νανάς, ο κόμης ήταν έτοιμος να πέσει στα τέσσερα για χάρη της. Τέτοια πάθη δεν πολεμιούνται. Έπειτα, τους ήξερε τους άντρες, και κοίταζε να βγάλει ό,τι καλύτερο μπορούσε από κάθε περίσταση. Θα περίμενε τις εξελίξεις.

«Ροζ! Στη σκηνή! φώναξε ο Μπορντενάβ, ξαναρχίζουμε την δεύτερη πράξη.

— Άντε, πήγαινε! συνέχισε ο Μινιόν. Θα το κανονίσω εγώ.»

Μετά, καθώς ήταν σε εύθυμη διάθεση, θεώρησε αστείο να συγχαρεί τον Φωσερύ για το έργο. Πολύ δυνατό έργο! Γιατί όμως η κυρία έπρεπε να είναι τόσο ενάρετη; Δεν είναι και πολύ αληθοφανές! Και γελώντας, τον ρώτησε ποιον είχε πάρει ως μοντέλο για τον δούκα ντε Μπωριβάζ, το γερόντιο της Ζεραλντίν. Ο Φωσερύ, χωρίς να θυμώσει καθόλου, χαμογέλασε. Ο Μπορντενάβ, όμως, ρίχνοντας μια ματιά προς τη μεριά του Μυφφά, φάνηκε να ενοχλείται, γεγονός που αιφνιδίασε τον Μινιόν και τον έκανε να σοβαρευτεί.

«Λοιπόν, θ' αρχίσουμε καμιά ώρα; γκάριξε ο διευθυντής. Άντε, βρε Μπαριγιό! Πώς; Ο Μποσκ δεν είναι εδώ! Μα καλά, με δουλεύει ή μου φαίνεται;»

Ο Μποσκ, ωστόσο, εμφανίστηκε με την ησυχία του. Η πρόβα ξανάρχιζε, όταν ο Λαμπορντέτ είπε στον κόμη να τον ακολουθήσει. Έτρεμε ήδη στη σκέψη ότι θα έβλεπε πάλι την Νανά. Μετά τον χωρισμό τους, είχε νιώσει ένα μεγάλο κενό στη ζωή του και αφέθηκε να τον πάνε στης Ροζ από αδράνεια και απραγία, πιστεύοντας ότι υπέφερε, επειδή είχαν διαταραχθεί οι συνήθειές του. Εξάλλου, μέσα στη σύγχυση όπου βρισκόταν, προσπάθησε να τα ξεχάσει όλα, μην επιτρέποντας στον εαυτό του να ψάξει την Νανά, καθώς αυτό θα σήμαινε και ένα ξεκαθάρισμα με την κόμισσα. Πίστευε ότι όφειλε στο όνομα της αξιοπρέπειάς του να τα ξεχάσει όλα. Υπογείως όμως, η Νανά τον κατακτούσε ξανά, μέσα από τις αναμνήσεις του, μέσα από τα πάθη της σάρκας και άλλα καινούργια συναισθήματα -κτητικότητα, τρυφερότητα-, πατρικά σχεδόν. Η φρικτή σκηνή έτεινε να σβηστεί από τη μνήμη του. Δεν έβλεπε πια τον Φοντάν, δεν άκουγε την Νανά να τον πετάει έξω και να του πετάει την απιστία της γυναίκας του καταπρόσωπο. Όλα αυτά ήταν απλώς έπεα πτερόεντα· στην καρδιά του όμως έμενε ένα σπαραχτικό αγκάλιασμα, που τον πόναγε όλο και περισσότερο και κόντευε να τον πνίξει. Έκανε σκέψεις αφελείς, φανταζόταν ότι αν την είχε αγαπήσει πραγματικά, δεν θα τον είχε προδώσει. Η αγωνία του καταντούσε ανυπόφορη, ήταν πάρα πολύ δυστυχής. Ο πόθος του δεν ήταν τυφλός, απαιτώντας άμεση ικανοποίηση, με κάθε τίμημα. Ήταν σαν μια παλιά πληγή που έκαιγε: την ζήλευε με πάθος, την είχε ανάγκη· τα μαλλιά της, το στόμα της, το κορμί της τον στοίχειωναν. Όταν ανακαλούσε τον ήχο της φωνής της, ένα ρίγος διαπερνούσε τα μέλη του. Την ήθελε όλη για τον εαυτό του, σαν τον φιλάργυρο το χρήμα του, λαίμαργα αλλά και με άπειρη λεπτότητα. Και αυτή η αγάπη τον κατέκλυσε τόσο οδυνηρά, τόσο αμετάκλητα, που από τις πρώτες λέξεις του Λαμπορντέτ, όταν κανόνιζε τη συνάντηση, είχε ορμήξει στην αγκαλιά του κάτω από μια ανεξέλεγκτη παρόρμηση. Στη συνέχεια, βέβαια, κυριεύτηκε από ντροπή γι' αυτόν του τον αυθορμητισμό, τον τόσο ανάρμοστο για έναν άνθρωπο της σειράς του. Ο Λαμπορντέτ όμως μπορούσε να καταλάβει. Έδωσε μάλιστα και πειστή-

ρια της διακριτικότητας του αφήνοντας τον κόμη ν' ανέβει μόνος του, λέγοντας απλώς, και σαν αδιάφορα:

«Στον δεύτερο όροφο, ο διάδρομος δεξιά, η πόρτα δεν είναι κλειδωμένη.»

Ο Μυφφά βρέθηκε μόνος, σ' αυτήν την ήσυχη γωνιά του κτιρίου. Περνώντας μπροστά από το φουαγιέ των καλλιτεχνών, μπόρεσε να διακρίνει απ' τις ανοιχτές πόρτες πόσο ρημαγμένη ήταν η κεντρική αίθουσα, γεμάτη λεκέδες βρόμας και ίχνη φθοράς, που φαίνονταν καθαρά στο φως της ημέρας. Αυτό όμως που τον συνεπήρε, βγαίνοντας απ' το σκοτάδι και τον θόρυβο της σκηνής, ήταν το λευκό φως, η βαθιά ησυχία αυτής της σκάλας, που την είχε πρωταντικρίσει κάποιο βράδυ, μέσα από την κάπνα του γκαζιού και το ποδοβολητό των γυναικών που κάλπαζαν από όροφο σε όροφο. Ένιωθε ότι τα καμαρίνια ήταν έρημα και οι διάδρομοι άδειοι, ότι δεν υπήρχε ψυχή, θόρυβος κανένας· ενώ από τα τετράγωνα παράθυρα, στο ύψος των σκαλοπατιών, έμπαινε ο χλομός ήλιος του Νοέμβρη, απλώνοντας κίτρινους μανδύες όπου χόρευε η σκόνη, μέσα στην ακίνητη ηρεμία που έπεφτε από ψηλά. Η ηρεμία αυτή, η ησυχία τον ευχαριστούσαν. Άρχισε ν' ανεβαίνει αργά, προσπαθώντας να αναπνέει κανονικά. Η καρδιά του χτυπούσε σαν τρελή και φοβόταν μήπως φερθεί σαν παιδί, με αναστεναγμούς και κλάματα. Έτσι, στο πλατύσκαλο του πρώτου ορόφου, ακούμπησε με την πλάτη στον τοίχο, αφού βεβαιώθηκε ότι κανείς δεν τον έβλεπε· και φέρνοντας το μαντίλι του στο στόμα, κοίταξε τα κυρτωμένα σκαλοπάτια, την γυαλισμένη από την τριβή των χεριών σιδερένια κουπαστή, την ξεφτισμένη μπογιά των τοίχων, όλη αυτή την αθλιότητα ενός οίκου ανοχής, που εκτίθεται με ωμότητα στο βλέμμα, αυτήν την ώρα του απογεύματος που οι ένοικοι του κοιμούνται. Καθώς έφτανε στον δεύτερο, χρειάστηκε να περάσει πάνω από έναν μεγάλο κόκκινο γάτο που ήταν κουλουριασμένος σ' ένα σκαλοπάτι. Με τα μάτια μισόκλειστα, ο γάτος αυτός φρουρούσε μόνος του το σπίτι, βυθισμένος σε υπνηλία, ζαλισμένος απ' τις φυλακισμένες στο χώρο και παγωμένες αναθυμιάσεις των γυναικείων οσμών.

Η πόρτα του καμαρινιού, στον δεξιό διάδρομο, ήταν απλώς κλεισμένη χωρίς να την έχουν κλειδώσει. Η Νανά περίμενε. Η Ματίλντ, ένα πολύ βρόμικο κορίτσι που έπαιζε ρόλους ενζενί, είχε ένα καμαρίνι μες στη βρόμα: ραγισμένα δοχεία πεταμένα δεξιά κι αριστερά, μια τουαλέτα που κολλούσε, μια καρέκλα γεμάτη κόκκινους λεκέδες, σαν κάποιος να είχε ματώσει πάνω στην ψάθα. Η ταπετσαρία στους τοίχους και στο ταβάνι ήταν πιτσιλισμένη από σαπουνόνερα. Η μυρωδιά από το ξινισμένο άρωμα λεβάντας ήταν τόσο δυσάρεστη, που η Νανά αναγκάστηκε να ανοίξει το παράθυρο. Έμεινε εκεί, ακουμπισμένη στο περβάζι για λίγο, πήρε μια ανάσα και έσκυψε για να κοιτάξει την κυρία Μπρον είχε ακούσει τον ήχο από τη σκούπα της να χτυπάει με μένος, καθαρίζοντας τις πρασινισμένες

πλάκες της στενής αυλής, που ήταν βυθισμένη στη σκιά. Ένα καναρίνι, που είχαν κρεμάσει το κλουβί του από ένα παντζούρι, έβγαζε διαπεραστικές νότες. Οι άμαξες από τη λεωφόρο και τους γειτονικούς δρόμους δεν ακούγονταν καθόλου, βασίλευε ησυχία, μια ηρεμία χωριού, σαν μια μεγάλη έκταση όπου ο ήλιος κοιμόταν. Σηκώνοντας το βλέμμα, διέκρινε τα μικρά κτίρια και τις τζαμένιες οροφές από τις απέναντι στοές, και πιο πέρα, απέναντι της, τα ψηλά κτίρια της οδού Βιβιέν, των οποίων οι πίσω όψεις υψώνονταν βουβές, σαν άδειες. Οι ταράτσες διακρίνονταν κλιμακωτά' ένας φωτογράφος είχε τοποθετήσει πάνω σε μια στέγη ένα μεγάλο κλουβί από γαλάζιο γυαλί. Έδειχναν όλα πολύ χαρούμενα και, τότε, η Νανά νόμισε ότι άκουσε την πόρτα να χτυπάει. Γύρισε και είπε:

«Περάστε!»

Βλέποντας τον κόμη, έκλεισε το παράθυρο. Είχε ψύχρα, κι έπειτα η περίεργη αυτή, η κυρία Μπρον δεν είχε κανένα λόγο να μάθει τα πάντα. Κοιτάχτηκαν και οι δύο σοβαροί. Μετά, καθώς ο κόμης παρέμενε εντελώς άκαμπτος, σαν να πνιγόταν, η Νανά έβαλε τα γέλια και είπε:

«Να 'σε, λοιπόν πάλι, χαζούλη!»

Η συγκίνηση του ήταν τέτοια που έμοιαζε παγωμένος. Την αποκάλεσε κυρία. Ήταν χαρούμενος που την ξαναέβλεπε. Τότε, για να επισπεύσει τις διαδικασίες εκείνη, φέρθηκε με ακόμα μεγαλύτερη οικειότητα.

«Έλα, άσε τους καθωσπρεπισμούς. Εσύ δεν ήθελες να με δεις; Δεν ήρθαμε εδώ για να κοιτιόμαστε σαν πορσελάνινοι σκύλοι... Κάναμε και οι δύο λάθη. Εγώ, πάντως, σε συγχωρώ!»

Και συμφώνησαν να μην αναφερθούν ξανά στο θέμα, ο κόμης κατένευσε. Ηρέμησε κάπως, αλλά και πάλι δεν έβρισκε τίποτα να πει, παρά τον χείμαρρο που του ανέβαινε ως τα χείλη. Έκπληκτη από την ψυχρότητα του, αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τα μεγάλα όπλα.

«Λοιπόν, μια και είσαι λογικός άνθρωπος, συνέχισε μ' ένα μειδίαμα, τώρα που συμφιλιωθήκαμε, μπορούμε να σφίξουμε τα χέρια σαν δυο καλοί φίλοι.

— Καλοί φίλοι; μουρμούρισε αυτός, ανήσυχος ξάφνου.

— Ναι. Είναι ίσως κουτό, δεν ήθελα όμως να σου μείνει κακή γνώμη για μένα... Τουλάχιστον, τώρα που εξηγηθήκαμε, αν συναντηθούμε κάπου, δεν θα φερθούμε σαν χαζοί...»

Έκανε μια κίνηση για να την διακόψει.

«Άσε με να τελειώσω... Κανείς άντρας, ακούς, κανένας δεν έχει να μου προσάψει ότι του φέρθηκα άσχημα... Ε, δεν θα 'θελα να κάνω την αρχή μαζί σου... Ο καθένας έχει την τιμή του, αγαπητέ μου.

— Μα, δεν είναι αυτό το θέμα! φώναξε αυτός με βία. Κάθισε και άκουσε με.»

Και, σαν να φοβήθηκε ότι θα την έβλεπε να φεύγει, την έσπρωξε πάνω

στην μοναδική καρέκλα που υπήρχε. Αυτός, περπατούσε πέρα δώθε με μια ταραχή που ολοένα μεγάλωνε. Το μικρό αυτό καμαρίνι, κλειστό και ηλιόλουστο, έκρυβε μια υγρή θαλπωρή, μια νωπή ηρεμία, που κανένας θόρυβος απ' έξω δεν διέκοπτε. Στις στιγμές απόλυτης ησυχίας, ακουγόταν μόνο το καναρίνι, με τις διαπεραστικές του τρίλιες, που ηχούσαν σαν ένας μακρινός αυλός. Στάθηκε απέναντι της και είπε:

«Άκου, ήρθα για να σε ξαναπάρω... Ναι, θέλω να ξαναρχίσουμε. Το ξέρεις καλά αυτό, γιατί λοιπόν μου μιλάς έτσι;... Απάντησε! Δέχεσαι;»

Είχε χαμηλώσει το κεφάλι κι έξυνε με το νύχι της την ψάθα της καρέκλας, που μάτωνε από κάτω. Βλέποντας τον ανυπόμονο, εκείνη δεν βιαζόταν καθόλου. Στο τέλος, σήκωσε το κεφάλι με σοβαρό ύφος και τον κοίταξε με τα ωραία της μάτια, που είχε φροντίσει να δείχνουν λυπημένα:

«Αδύνατον, μικρέ μου. Ποτέ δεν θα τα ξανάφτιαχνα μαζί σου.

— Γιατί; ψέλλισε αυτός, την ίδια στιγμή που το πρόσωπό του συσπάστηκε από ανείπωτο πόνο.

— Διότι, έτσι! Διάολε! Γιατί είναι αδύνατο, γι' αυτό. Γιατί δεν θέλω.»

Την κοίταξε ακόμα κάποια δευτερόλεπτα με φλογερό βλέμμα. Μετά, τα γόνατα του λύγισαν και σωριάστηκε στο πάτωμα. Εκείνη, με βαριεστημένο ύφος, αρκέστηκε να προσθέσει:

«Έλα, μην κάνεις σαν παιδί!»

Το έκανε όμως ήδη. Είχε πέσει στα πόδια της, την είχε αρπάξει από τη μέση και την κρατούσε σφιχτά πάνω του, με το πρόσωπο ανάμεσα στα γόνατα της, που του μπήγονταν στα μάγουλα. Όταν την ένιωσε έτσι, όταν ξαναβρήκε τα βελούδινα μέλη της κάτω απ' το λεπτό ύφασμα του φορέματος, ένας σπασμός τον τάραξε σύγκορμο. Αναρρίγησε από πυρετό και με το νου του σαλεμένο πίεσε βίαια το πρόσωπό του πάνω στα πόδια της, σαν να προσπαθούσε να μπει μέσα της. Η παλιά καρέκλα έσπασε. Λυγμοί πόθου ακούστηκαν, πνιχτοί, κάτω απ' το χαμηλό ταβάνι, μες στην βαριά ατμόσφαιρα των παλιωμένων αρωμάτων.

«Κι έπειτα; είπε η Νανά χωρίς να τον απομακρύνει. Δεν βγαίνει τίποτα μ' όλα αυτά. Αφού απλώς δεν γίνεται... Θεέ μου, τι παιδί που είσαι!»

Ηρέμησε κάπως. Και πάλι όμως δεν την άφηνε, πεσμένος στο πάτωμα. Είπε με διακεκομμένη φωνή:

«Άκου τουλάχιστον τι είχα έρθει να σου προσφέρω... Καταρχάς, έχω ήδη υπόψη μου ένα μέγαρο, κοντά στο πάρκο Μονσώ. Θα κάνω και την παραμικρή επιθυμία σου πραγματικότητα. Θα έδινα και την περιουσία μου ολόκληρη για να σε έχω όλη δική μου... Αυτός είναι ο μοναδικός μου όρος: όλη δική μου, ακούς; Και αν βέβαια συμφωνήσεις να μου δοθείς κατ' αποκλειστικότητα, τότε, θέλω να είσαι η ομορφότερη, η πλουσιότερη: άμαξες, διαμάντια, τουαλέτες όλα δικά σου...».

Η Νανά σε κάθε του προσφορά αρνιόταν, όλη ανωτερότητα, κουνώ-

ντας το κεφάλι. Μετά, καθώς αυτός συνέχιζε, λέγοντας ότι θα επενδύσει χρήματα πάνω της, μην ξέροντας τι άλλο να της προσφέρει, φάνηκε να χάνει την υπομονή της.

«Λοιπόν, με πασπάτεψες αρκετά;... Εντάξει, καταλαβαίνω για λίγο, αφού φαίνεται να το έχεις τόσο πολύ ανάγκη, αλλά φτάνει τώρα, εντάξει;... Άσε με να σηκωθώ. Γίνεσαι κουραστικός.»

Ξέφυγε από την αγκαλιά του. Όταν σηκώθηκε, του είπε:

«Όχι, όχι, όχι... Δεν θέλω.»

Τότε, αυτός σηκώθηκε με δυσκολία, και αδύναμος, έπεσε σε μια καρέκλα, ακούμπησε τους αγκώνες του στην πλάτη της καρέκλας κι έκρυψε το πρόσωπο του μέσα στα χέρια του. Η Νανά, με τη σειρά της, άρχισε να κόβει βόλτες στο καμαρίνι. Έριξε μια ματιά στην λεκιασμένη ταπετσαρία, στην βρόμικη τουαλέτα, στην λερή τούτη τρύπα, που την έλουζε ένας χλομός ήλιος, και σταματώντας μπροστά στον κόμη, του μίλησε με ήρεμη ευθύτητα.

«Είναι περίεργο, λοιπόν, οι πλούσιοι άντρες νομίζουν ότι μπορούν να αποκτήσουν τα πάντα με τα λεφτά τους... Και αν, απλώς, εγώ δεν θέλω;... Δεκάρα τσακιστή δεν δίνω για τα δώρα σου. Και το Παρίσι όλο να μου χάριζες, και πάλι θα σου έλεγα όχι, και πάλι όχι... Ας πούμε, εδώ, δεν είναι και τόσο καθαρά. Ε, λοιπόν, θα το 'βρισκα μια χαρά, αν ήθελα να ζήσω εδώ μαζί σου· γιατί τι να τα κάνει κανείς τα παλάτια σου χωρίς αγάπη; Το χρήμα... το χρήμα, αγάπη μου, μπορώ να το χω όποτε θελήσω. Το 'χω γραμμένο, εγώ, το χρήμα!»

Και πήρε μιαν έκφραση αηδίας. Μετά, το έριξε στο συναίσθημα και πρόσθεσε μελαγχολικά:

«Ξέρω κάτι που αξίζει πιο πολύ από χρήματα... Α! Καλά θα ήταν, αν κάποιος μπορούσε να μου προσφέρει αυτό που θέλω...».

Σήκωσε αργά το κεφάλι, στα μάτια του έλαμψε η ελπίδα.

«Άσε, δεν μπορείς να μου το δώσεις! συνέχισε εκείνη. Δεν εξαρτάται από σένα, γι' αυτό και στο αναφέρω... Κουβέντα να γίνεται, δηλαδή... Να, ήθελα να παίξω την μεγάλη κυρία, στο έργο τους.

— Ποια μεγάλη κυρία; μουρμούρισε έκπληκτος.

— Τη δούκισσα Ελένη, μωρέ!... Γιατί αν νομίζουν ότι θα κάνω μια ζωή την Ζεραλντίν! Έναν γελοίο ρολάκο, μια σκηνή, και ούτε καν! Εξάλλου, δεν είναι αυτό το θέμα. Βαρέθηκα να κάνω την κοκότα. Όλο κοκότες... λες και μόνο αυτό ξέρω να κάνω! Στο φινάλε, καταντάει προσβλητικό! Έχω καταλάβει τι συμβαίνει: αυτοί νομίζουν ότι δεν έχω τρόπους, ότι δεν ξέρω να σταθώ... Ε, λοιπόν, μικρέ μου, είναι βαθιά νυχτωμένοι! Γιατί, όταν θέλω, μπορώ να είμαι πολύ κυρία!... Να, για κοίτα λίγο.»

Έκανε λίγα βήματα προς τα πίσω, ως το παράθυρο, κι έπειτα πλησίασε πάλι, κορδωμένη, ζυγίζοντας τα βήματά της, με επιφυλακτικό ύφος,

σαν παχιά κότα που φοβάται μην λερωθεί. Εκείνος, την παρακολουθούσε, με τα μάτια ακόμα γεμάτα δάκρυα, άναυδος μπροστά στην αναπάντεχη αυτή κωμική σκηνή, μέσα στον πόνο του. Και συνέχισε να περιφέρεται για λίγο, προκειμένου να ξεδιπλώσει όλη της τη χάρη, χαμογελώντας διακριτικά, πεταρίζοντας τα βλέφαρα, κουνώντας τα πισινά της. Μετά, στάθηκε και πάλι εμπρός του:

«Ε; Αυτό δεν είναι;

— Απολύτως! ψέλλισε αυτός, με τον λαιμό του σφιγμένο ακόμα, και το βλέμμα του θολό.

— Όταν σου λέω ότι την τίμια γυναίκα την παίζω στα δάχτυλα! Το έχω προβάρει σπίτι μου! Καμιά τους δεν μπορεί να κάνει το ξινό μου ύφος της δούκισσας που περιφρονεί τους άντρες. Πρόσεξες πώς σε στραβοκοίταξα περνώντας από μπροστά σου; Πρέπει να το 'χει κανείς στο αίμα του... Κι έπειτα, θέλω να παίξω την κυρία, αυτό ονειρεύομαι. Θα είμαι δυστυχισμένη αν δεν το κάνω, θέλω τον ρόλο, καταλαβαίνεις;»

Είχε σοβαρέψει, η φωνή της είχε σκληρύνει, ταραγμένη και υποφέροντας πραγματικά από την ανόητη επιθυμία της. Ο Μυφφά, συγκλονισμένος ακόμα από την απόρριψη της, περίμενε, δεν καταλάβαινε τι ακριβώς ήθελε. Ακολούθησε σιωπή. Ούτε μύγα δεν πετούσε μέσα στο άδειο κτίριο.

«Δεν κατάλαβες; συνέχισε εκείνη χωρίς περιστροφές. Θα μου δώσεις τον ρόλο.»

Έμεινε εμβρόντητος. Μετά, με μια κίνηση απελπισίας, είπε:

«Μα, αυτό είναι αδύνατο! Κι εσύ η ίδια έλεγες ότι δεν εξαρτάται από μένα.»

Τον σταμάτησε, σηκώνοντας τους ώμους.

«Θα κατέβεις και θα πεις στον Μπορντενάβ ότι θέλεις τον ρόλο... Μην είσαι τόσο αφελής, επιτέλους! Ο Μπορντενάβ χρειάζεται χρήματα. Και συ θα του δανείσεις, αφού έχεις τόσα πολλά, όσα να τρων' κι οι κότες!»

Και καθώς αυτός συνέχισε να φέρνει αντιρρήσεις, η Νανά έχασε την ψυχραιμία της.

«Καλώς, κατάλαβα: φοβάσαι μην θυμώσει η Ροζ... Δεν στην ανέφερα ετούτη, όταν είχες πέσει κάτω κι έκλαιγες, έχω όμως πολλά να σου πω πάνω σ' αυτό... Διότι, όταν υπόσχεται κανείς σε μια γυναίκα να την αγαπάει για πάντα, δεν παίρνει την επομένη την πρώτη τυχούσα. Ω! μην ανησυχείς, όλα εδώ είναι, δεν έχω ξεχάσει τίποτα!... Και να σου πω την αλήθεια, δεν μου ανοίγουν και τόσο την όρεξη τα αποφάγια των Μινιόν! Καλά θα έκανες να είχες ξεκόψει μ' όλους αυτούς, προτού έρθεις να κλάψεις στην ποδιά μου!»

Προσπάθησε να διαμαρτυρηθεί, στο τέλος κατάφερε ν' αρθρώσει κάτι.

«Ε! Λοιπόν, ποσώς μ' ενδιαφέρει για την Ροζ, θα πάω να την σχολάσω ευθύς αμέσως!»

Η Νανά φάνηκε να ικανοποιείται ως προς αυτό. Και συνέχισε:

«Ε, τότε, τι φοβάσαι; Ο Μπορντενάβ κάνει κουμάντο εδώ... Θα μου πεις ότι μετά τον Μπορντενάβ υπάρχει και ο Φωσερυ...».

Μιλούσε πιο αργά, έφτανε στο πιο ευαίσθητο σημείο της υπόθεσης. Ο Μυφφά με χαμηλωμένο το βλέμμα δεν έβγαζε τσιμουδιά. Είχε αγνοήσει συνειδητά την στενή σχέση του Φωσερύ και της κόμισσας, και σταδιακά είχε κατορθώσει να ανακτήσει την ηρεμία του, με την ελπίδα ότι είχε κάνει λάθος εκείνη την φρικτή νύχτα που την είχε περάσει κάτω απ' την πόρτα του διαμερίσματος, στην οδό Ταιμπού. Έτρεφε όμως μέσα του μια αποστροφή προς το πρόσωπο του Φωσερυ, μια σιωπηλή οργή.

«Ε; Και τι έγινε; Δεν είναι και ο διάβολος δα, ο Φωσερυ! επανέλαβε η Νανά, ανιχνεύοντας το έδαφος, προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκονταν οι σχέσεις συζύγου και εραστή. Θα τον καταφέρουμε εύκολα αυτόν. Σου λέω, κατά βάθος, είναι καλό παιδί... Λοιπόν, έγινε; Θα του πεις ότι πρόκειται για μένα, εντάξει;»

Στη σκέψη ενός τέτοιου διαβήματος, ο κόμης επαναστάτησε.

«Όχι, όχι, ποτέ!» φώναξε.

Εκείνη περίμενε. «Ο Φωσερυ δεν έχει κανέναν λόγο να σου αρνηθεί» όλο της ερχόταν να πει. Σκέφτηκε όμως ότι ίσως να ήταν κάπως άκομψο σαν επιχείρημα. Χαμογέλασε μόνο, κι αυτό το παράξενο χαμόγελο πρόδιδε τη σκέψη της. Ο Μυφφά την κοίταξε και μετά κατέβασε το βλέμμα, ενοχλημένος και χλομός.

«Μάλιστα! Δεν είσαι και πολύ ευγενικός, μουρμούρισε εκείνη τελικά.

— Δεν μπορώ! είπε αυτός, γεμάτος αγωνία. Ό,τι άλλο θελήσεις, αγάπη μου, θα το χεις, όχι αυτό όμως. Σε ικετεύω!»

Τότε κι αυτή δεν έμεινε να το συζητήσει άλλο. Του έριξε πίσω το κεφάλι με τα μικρά της χέρια και σκύβοντας, κόλλησε το στόμα της πάνω στο δικό του, σ' ένα παθητικό φιλί. Ρίγη τον συντάραξαν, σπαρτάρησε από κάτω της, εκστατικός, με τα μάτια κλειστά. Μετά τον βοήθησε να σηκωθεί.

«Πήγαινε», του είπε μόνο.

Προχώρησε, κατευθύνθηκε προς την πόρτα. Λίγο πριν βγει, εκείνη τον αγκάλιασε πάλι, χαδιάρα και υποταγμένη, κοιτώντας τον στο πρόσωπο, ενώ το πιγούνι της τριβόταν ναζιάρικα στο γιλέκο του.

«Λοιπόν, πού ακριβώς είναι αυτό το μέγαρο; ρώτησε χαμηλόφωνα και γελώντας αμήχανα σαν κοριτσάκι που τελικά δέχεται όλα εκείνα τα καλά πράγματα που είχε αρνηθεί.

— Στη λεωφόρο ντε Βιλλιέ.

— Και έχει και άμαξες;

— Ναι.

— Και δαντέλες;

— Ναι.

— Ω! Τι καλός που είσαι, καρδιά μου! Ξέρεις, πριν, αυτά που έκανα... ήταν από ζήλια... Και αυτή τη φορά, σου τ' ορκίζομαι, δεν θα 'ναι σαν την πρώτη, αφού τώρα ξέρεις πια τι θέλει μια γυναίκα. Θα μου τα δώσεις όλα, έτσι δεν είναι; Ε, αν είναι έτσι, τι να τους κάνω εγώ τους άλλους; Να! Όλα δικά σου είναι! Κι αυτό, κι εκείνο και τ' άλλο!»

Μετά τον έσπρωξε έξω αφού πρώτα τον φούντωσε με χίλια φιλιά στα χέρια και στο πρόσωπο. Έπειτα πήρε μια ανάσα. Θεέ μου! Τι βρόμα ήταν αυτή μέσα στο καμαρίνι αυτής της άπλυτης, της Ματίλντ! Έκανε ζέστη βέβαια· είχε την ευχάριστη ζέστη ενός δωματίου στην Προβηγκία, μέσα στον χειμωνιάτικο ήλιο. Πόσο αφόρητη όμως ήταν η μυρωδιά χαλασμένης λεβάντας και άλλων ακάθαρτων πραγμάτων! Άνοιξε το παράθυρο, ακούμπησε και πάλι στο περβάζι, άρχισε να χαζεύει την τζαμένια οροφή της στοάς για να περάσει την ώρα της.

Στη σκάλα, ο Μυφφά κατέβαινε τα σκαλοπάτια τρεκλίζοντας, με το κεφάλι του να βουίζει. Τι θα έλεγε; Με ποιον τρόπο θ' άνοιγε την κουβέντα για μια υπόθεση που δεν τον αφορούσε; Πλησίαζε προς τη σκηνή, όταν άκουσε κάποιους να μαλώνουν. Τέλειωναν την πρόβα της δεύτερης πράξης, και ο Πρυλλιέρ ήταν έξαλλος, καθώς ο Φωσερύ θέλησε να κόψει μια από τις ατάκες του.

«Και δεν τα κόβεις όλα, καλύτερα; φώναξε. Το προτιμώ!... Δε φτάνει, δηλαδή, που έχω πέντε αράδες όλες κι όλες, μου κόβουν κι από πάνω!... Βαρέθηκα πια. Δώστε αλλού τον ρόλο καλύτερα.»

Έβγαλε απ' την τσέπη του ένα τσαλακωμένο τετραδιάκι και το στριφογύρισε για λίγο νευρικά μέσα στα δάχτυλα του, κάνοντας πως ήθελε να το πετάξει στα πόδια του Κοσσάρ. Ο πληγωμένος του εγωισμός έκανε το χλομό του πρόσωπο να συσπάται, τα χείλη του να τραβιούνται, τα μάτια του να φλέγονται: του ήταν αδύνατον να κρύψει την ταραχή του. Αυτός! Ο Πρυλλιέρ! Το ίνδαλμα του κοινού, να παίζει έναν ρολίσκο διακοσίων γραμμών!

«Και γιατί να μην κάνω τον υπηρέτη, να παραδίδω τα γράμματα στον δίσκο; εξακολούθησε όλος πικρία.

— Έλα τώρα, Πρυλλιέρ. Ηρέμησε, είπε ο Μπορντενάβ που προσπαθούσε να τον καλοπιάνει εξαιτίας της απήχησης που είχε στο κοινό. Μην αρχίζεις πάλι... Θα σου βρούμε πράγματα για να κάνεις αίσθηση. Έτσι δεν είναι, Φωσερύ; Όλο και κάτι θα προσθέσεις... Στην τρίτη πράξη, θα μπορούσαμε ακόμα και να παρατείνουμε μια σκηνή.

— Τότε, δήλωσε ο ηθοποιός, θέλω την τελευταία λέξη πριν πέσει η αυλαία... Μου το χρωστάτε αυτό.»

Ο Φωσερύ φάνηκε από τη σιωπή του να συμφωνεί, και ο Πρυλλιέρ έβαλε πάλι τον ρόλο στην τσέπη του, ακόμα όμως κάπως ταραγμένος και

δυσαρεστημένος. Τόσο ο Μποσκ όσο και ο Φοντάν είχαν, κατά τη διάρκεια του καβγά, ύφος απόλυτης αδιαφορίας: ο καθένας ήταν εκεί για την πάρτη του, και αφού δεν τους αφορούσε η υπόθεση, αδιαφορούσαν παντελώς. Μετά, όλοι οι ηθοποιοί περικύκλωσαν τον Φωσερύ, κάνοντας του διάφορες ερωτήσεις, αποζητώντας τον έπαινο του, όση ώρα ο Μινιόν άκουγε τα τελευταία παράπονα του Πρυλλιέρ, χωρίς ν' αφήνει απ' το βλέμμα του τον Μυφφά, τον οποίο περίμενε από ώρα εναγωνίως να επιστρέψει. Επιστρέφοντας ο κόμης στο σκοτάδι της σκηνής, στάθηκε στο βάθος, μην θέλοντας να πέσει πάνω στον καβγά. Ο Μπορντενάβ όμως τον είδε και έσπευσε προς το μέρος του.

«Ε; Τι κόσμος! μουρμούρισε. Δεν μπορείτε να φανταστείτε, κύριε κόμη, τι τραβάω με δαύτους. Ο ένας πιο ματαιόδοξος απ' τον άλλον και απατεώνες, παλιάνθρωποι, μπλεγμένοι μονίμως σε κάποια βρομοδουλειά... Αν τώρα εγώ τα τίναζα, αυτοί θα χαίρονταν... Συγγνώμη, παρασύρθηκα.»

Σώπασε. Επικρατούσε ησυχία. Ο Μυφφά έψαχνε τρόπο να μπει στο θέμα. Καθώς δεν έβρισκε, και για να ξεμπερδεύει, είπε τελικά χωρίς περιστροφές:

«Η Νανά θέλει τον ρόλο της δούκισσας.»

Ο Μπορντενάβ αναπήδησε, με μια κραυγή:

«Ελάτε τώρα! Αυτό είναι παράλογο!»

Μετά, κοίταξε τον κόμη και τον βρήκε τόσο ωχρό, τόσο ταραγμένο που αμέσως ηρέμησε και ο ίδιος.

«Να πάρει!» συμπλήρωσε μόνο.

Και επικράτησε πάλι ησυχία. Στην πραγματικότητα, τον ίδιο δεν τον ένοιαζε καθόλου τι θα γινόταν, θα ήταν ίσως, μάλιστα, και αστείο να βάλουν τη φρεγάτα, την Νανά, στον ρόλο της δούκισσας. Εξάλλου, με αυτόν τον τρόπο θα κρατούσε και τον Μυφφά. Έτσι, η απόφαση του δεν άργησε να παρθεί. Γύρισε την πλάτη και φώναξε:

«Φωσερύ!»

Ο κόμης έκανε μια κίνηση να τον σταματήσει. Ο Φωσερύ δεν άκουγε. Τον είχε στριμώξει ο Φοντάν στα πλάγια της σκηνής και ήταν υποχρεωμένος ν' ακούει τις αναλύσεις του ηθοποιού για το πώς καταλάβαινε το ρόλο του Ταρντιβώ. Ο Φοντάν είχε φανταστεί τον Ταρντιβώ Μαρσεγέζο, με προφορά του νότου: άρχισε λοιπόν να μιμείται την προφορά. Του απήγγειλε έτσι ολόκληρα κομμάτια του ρόλου. Πώς του φαίνονταν; Ήταν καλό έτσι; Ούτε ο ίδιος ήταν πολύ σίγουρος, απλώς πρότεινε κάποιες ιδέες. Καθώς όμως ο Φωσερύ παρέμενε ανέκφραστος, διατυπώνοντας μάλιστα κάποιες αντιρρήσεις, ο Φοντάν θίχτηκε. Πολύ καλά, λοιπόν! Αφού δεν ήταν σε θέση να καταλάβει το πνεύμα του ρόλου, θα ήταν καλύτερα για όλους να μην παίξει καθόλου.

«Φωσερύ!» φώναξε πάλι ο Μπορντενάβ.

Τότε, ο νεαρός αποχώρησε, ανακουφισμένος που γλίτωσε επιτέλους από τον ηθοποιό, ενώ ο Φοντάν έμεινε εκεί πληγωμένος από την ξαφνική αυτή αποχώρηση.

«Ας μην καθόμαστε εδώ, συνέχισε ο Μπορντενάβ. Ακολουθήστε με, κύριοι.»

Για να αποφύγουν τους περίεργους, τους οδήγησε στο δωμάτιο όπου φύλασσαν τα σκηνικά εξαρτήματα, πίσω από τη σκηνή. Ο Μινιόν, έκπληκτος, τους είδε να εξαφανίζονται. Για να φτάσουν ως εκεί έπρεπε να κατέβουν κάποια σκαλοπάτια. Ήταν ένα τετράγωνο δωμάτιο που έβλεπε κι απ' τα δυο παράθυρα στην αυλή. Ένα αδύναμο φως υπογείου έμπαινε από τα λερωμένα τζάμια, κάτω από το χαμηλό ταβάνι. Εκεί, μέσα σε αμέτρητες θυρίδες που γέμιζαν τον χώρο, υπήρχε ένα συνονθύλευμα ετερόκλητων αντικειμένων που θύμιζε την πραμάτεια παλιατζή της οδού ντε Λαπ που ξεπουλάει· ήταν μια απερίγραπτη σαβούρα από πιάτα, χρυσαφένια κύπελλα από χαρτόνι, κόκκινες παλιές ομπρέλες, ιταλικές στάμνες, εκκρεμή σε κάθε πιθανό στιλ, δίσκοι και μελανοδοχεία, διάφορα είδη πυροβόλων όπλων. Όλα αυτά, αγνώριστα, ραγισμένα, σπασμένα και στοιβαγμένα, καλύπτονταν από ένα δάχτυλο σκόνης. Για να μην αναφέρουμε την αφόρητη μυρωδιά σιδερικών, κουρελιών και υγρών χαρτονιών, που ανέδιδαν οι σωροί αυτοί των αντικειμένων, όπου τα υπολείμματα από θεατρικές παραστάσεις σωρεύονταν εδώ και πενήντα χρόνια.

«Περάστε, είπε ο Μπορντενάβ. Εδώ θα είμαστε τουλάχιστον μόνοι.»

Ο κόμης, ιδιαιτέρως ενοχλημένος, έκανε κάποια βήματα στον χώρο αφήνοντας τον διευθυντή να αποτολμήσει πρώτος την πρόταση. Ο Φωσερύ περίμενε έκπληκτος:

«Τι συμβαίνει; ρώτησε.

— Να, είπε τελικά ο Μπορντενάβ. Είχαμε μια ιδέα... Περίμενε να την ακούσεις πρώτα, πριν αντιδράσεις... Είναι σοβαρό αυτό που προτείνουμε... Τι γνώμη έχεις αν βάζαμε την Νανά να κάνει τη δούκισσα;»

Ο συγγραφέας τρομοκρατήθηκε. Μετά, ξέσπασε.

«Για όνομα του Θεού! Αστειεύεστε, βέβαια... Μα θα ήταν εντελώς γελοίο.

— Ναι, αλλά δεν είναι κακό να γελάμε πού και πού!... Σκέψου το καλά, αγαπητέ μου... Η ιδέα αρέσει πολύ στον κύριο κόμη.»

Ο Μυφφά, για να κρύψει την αμηχανία του, πήρε από ένα σκονισμένο ράφι ένα απροσδιόριστο αντικείμενο. Ήταν μια αυγοθήκη, της οποίας το πόδι το είχαν ξαναφτιάξει από γύψο. Το κράτησε στα χέρια του ασυναίσθητα, και προχώρησε μουρμουρίζοντας:

«Βέβαια, βέβαια, θα ήταν εξαιρετικό.»

Ο Φωσερύ γύρισε απότομα προς το μέρος του, σαν να είχε χάσει την υπομονή του. Ο κόμης δεν είχε καμιά δουλειά στο δικό του έργο. Και είπε καθαρά:

«Ποτέ!... Η Νανά κοκότα, όσο θέλετε, αλλά κυρία με τίποτα!

— Κάνετε λάθος, σας διαβεβαιώ, συνέχισε ο Μυφφά που είχε αρχίσει να ξεθαρρεύει. Τώρα δα μόλις, μου έκανε την κυρία...

— Πού; ρώτησε ο Φωσερύ, ολοένα και πιο έκπληκτος.

— Πάνω, σ' ένα καμαρίνι... Ε, λοιπόν! Είναι έξοχη. Τι φινέτσα! Έχει ένα βλέμμα... Ξέρετε, ένα στραβοκοίταγμα περνώντας..., να, κάπως έτσι...»

Και με την αυγοθήκη στο χέρι, πάνω στην απεγνωσμένη του ανάγκη να πείσει αυτούς τους κυρίους, ξεχάστηκε και βάλθηκε να μιμείται την Νανά. Ο Φωσερύ τον κοιτούσε, άφωνος. Είχε καταλάβει πλέον, και είχε πάψει να είναι θυμωμένος. Ο κόμης, συλλαμβάνοντας στο βλέμμα του μια υποψία σαρκασμού και οίκτου, σταμάτησε, κοκκινίζοντας ελαφρώς.

«Μα το θεό! Δεν αποκλείεται, μουρμούρισε από ευγένεια ο συγγραφέας. Ίσως να είναι μάλιστα και πολύ καλή... Μόνο που ο ρόλος έχει ήδη δοθεί. Δεν μπορούμε να τον πάρουμε από την Ροζ.

— Σπουδαίο πράμα! Αν είναι μόνο αυτό, είπε ο Μπορντενάβ, αναλαμβάνω να το κανονίσω εγώ.»

Τότε όμως, βλέποντας ο Φωσερύ ότι είχαν πέσει και οι δυο επάνω του, και καταλαβαίνοντας ότι ο Μπορντενάβ είχε κάποιο κρυφό συμφέρον, για να μην χάσει το θάρρος του, ξέσπασε ακόμα πιο βίαια από πριν, για να κόψει κάθε συζήτηση.

«Ε, όχι, λοιπόν! Ε, όχι! Ακόμα κι αν ο ρόλος δεν είχε δοθεί, με τίποτα δεν θα της τον έδινα... Καταλαβαίνετε; Αφήστε με ήσυχο... Δεν έχω καμία διάθεση να καταστρέψω το έργο μου, εγώ!»

Ακολούθησε μια αμήχανη σιωπή. Ο Μπορντενάβ, νιώθοντας ότι δεν εξυπηρετούσε σε τίποτα, παραμέρισε. Ο κόμης έμεινε με σκυμμένο το κεφάλι. Το σήκωσε με δυσκολία και είπε με αλλοιωμένη φωνή:

«Αγαπητέ μου, και αν σας το ζητούσα ως χάρη;

— Δεν θα μπορούσα, δε θα μπορούσα», επαναλάμβανε ο Φωσερύ αρνούμενος.

Η φωνή του Μυφφά έγινε τότε πιο σκληρή.

«Σας εκλιπαρώ... Το απαιτώ!»

Και τον κοίταξε στα μάτια. Μπροστά στο σκοτεινό αυτό βλέμμα όπου μια απειλή διαφαινόταν, ο νεαρός ξαφνικά υποχώρησε, ψελλίζοντας κάποια ασυνάρτητα λόγια:

«Κάντε ό,τι νομίζετε, δεν μ' ενδιαφέρει... Το παρακάνετε, όμως! Θα δείτε, θα δείτε!»

Και η αμηχανία έγινε ακόμα μεγαλύτερη. Ο Φωσερύ ακούμπησε με την πλάτη σ' ένα από τα ντουλάπια, χτυπώντας νευρικά το πόδι. Ο Μυφφά έκανε πως εξέταζε προσεκτικά την αυγοθήκη, την οποία εξακολουθούσε να στριφογυρνάει μέσα στα δάχτυλά του.

«Αυγοθήκη είναι, πλησίασε και είπε ευγενικά ο Μπορντενάβ.

— Α! Για δες, ναι, αυγοθήκη είναι! επανέλαβε ο κόμης.

— Επιτρέψτε μου, γεμίσατε σκόνη, συνέχισε ο διευθυντής, παίρνοντας το αντικείμενο και ξαναβάζοντάς το στη θέση του. Καταλαβαίνετε, αν ξεσκονίζαμε κάθε μέρα εδώ, δεν θα τελειώναμε ποτέ... Συνεπώς, δεν είναι και πολύ καθαρά. Ε; Είδατε σαβούρα!... Αν θέλετε το πιστεύετε: έχει άλλα τόσα. Κοιτάξτε, κοιτάξτε όλ' αυτά!»

Άρχισε να δείχνει στον Μυφφά το περιεχόμενο των θυρίδων, μέσα στο πρασινωπό φως που έφτανε απ' την αυλή· του έδειχνε και το παραμικρό εργαλείο, με τ' όνομά του, προσπαθώντας να του κινήσει το ενδιαφέρον για τη συλλογή αυτή του κουρελή, όπως έλεγε αστειευόμενος. Μετά, όταν γύρισαν στον Φωσερύ, πρόσθεσε σε πιο ανάλαφρο τόνο:

«Ακούστε, αφού όλοι είμαστε σύμφωνοι, ας λήξει το θέμα... Α! Να, και ο Μινιόν.»

Εδώ και λίγη ώρα, ο Μινιόν έκοβε βόλτες στον διάδρομο. Στα πρώτα λόγια του Μπορντενάβ για αλλαγή της συμφωνίας έγινε έξαλλος. Ήταν αισχρό εκ μέρους τους, ήθελαν να καταστρέψουν το μέλλον της γυναίκας του, θα τους έκανε μήνυση. Ο Μπορντενάβ, ωστόσο, διατηρώντας την ψυχραιμία του, δικαιολογούσε την απόφαση. Ο ρόλος δεν ήταν του διαμετρήματος της Ροζ, και προτιμούσε να την βάλει να παίξει σε μια οπερέτα που θα ανέβαζαν μετά τη *Μικρή Δούκισσα.* Καθώς, όμως ο σύζυγος εξακολουθούσε να φωνάζει, του πρότεινε απερίφραστα να παραιτηθεί, αφού, άλλωστε, η τραγουδίστρια είχε δεχθεί προτάσεις από το «Φολί Ντραματίκ». Τότε ο Μινιόν, που σάστισε προς στιγμήν, δήλωσε επιδεικτικά ότι περιφρονούσε τα χρήματα, χωρίς ωστόσο να διαψεύσει τις προτάσεις που είχαν γίνει στην Ροζ. Η γυναίκα του είχε προσληφθεί για να παίξει την δούκισσα Ελένη, και θα την έπαιζε ακόμα κι αν έπρεπε αυτός, ο Μινιόν, να χάσει την περιουσία του: ήταν ζήτημα αξιοπρέπειας, τιμής. Ξεκινώντας από αυτή τη βάση, η συζήτηση δεν έλεγε να τελειώσει. Ο διευθυντής επανερχόταν αδιάκοπα στο επιχείρημα ότι αφού η Ροζ θα έπαιρνε από το «Φολί» τριακόσια πενήντα φράγκα τη βραδιά για εκατό παραστάσεις, ενώ απ' αυτόν έπαιρνε μόνο εκατόν πενήντα, θα κέρδιζε δεκαπέντε χιλιάδες φράγκα επιπλέον, εάν την άφηνε να φύγει. Ούτε και ο σύζυγος έλεγε να εγκαταλείψει την επιχειρηματολογία του περί τέχνης: τι θα σκεφτόταν ο κόσμος αν έβλεπε να παίρνουν τον ρόλο από τη γυναίκα του; Ότι ήταν ανεπαρκής, ότι χρειάστηκε να την αντικαταστήσουν, το οποίο θα σήμαινε, βέβαια, ένα σημαντικό πλήγμα στη φήμη της ηθοποιού. Όχι, όχι, ποτέ! Η δόξα ήταν πιο σημαντική από τα χρήματα! Και τότε, ξαφνικά, τους υπέδειξε μια συναλλαγή: σύμφωνα με το συμβόλαιο της, η Ροζ, έπρεπε να καταβάλει δέκα χιλιάδες φράγκα, σε περίπτωση παραίτησης της. Ε, λοιπόν! Ας του έδιναν δέκα χιλιάδες φράγκα κι εκείνη θα πήγαινε να παίξει

στο «Φολί». Ο Μπορντενάβ έχασε τα λόγια του, ενώ ο Μινιόν, που δεν είχε αφήσει τον κόμη απ' τα μάτια του, περίμενε ψύχραιμα.

«Οπότε, όλα κανονίστηκαν, μουρμούρισε ανακουφισμένος ο Μυφφά. Τώρα, συνεννοούμαστε.

— Δεν είμαστε καλά! Αυτό είναι παράλογο! φώναξε ο Μπορντενάβ, που το ένστικτο του επιχειρηματία επαναστατούσε μέσα του. Δέκα χιλιάδες φράγκα για να αφήσουμε την Ροζ! Με δουλεύετε!»

Ο κόμης όμως τον διέταξε να συμφωνήσει, κάνοντας του, αδιάκοπα, νοήματα με το κεφάλι. Εκείνος δεν είχε πεισθεί. Τελικά, βαρυγκομώντας και δυσανασχετώντας για τις δέκα χιλιάδες φράγκα, μολονότι δεν θα έβγαιναν από την τσέπη του, είπε απότομα:

«Στην τελική, με εξυπηρετεί. Αν μη τι άλλο, θα σε ξεφορτωθώ.»

Εδώ και ένα τέταρτο, ο Φοντάν κρυφάκουγε από την αυλή. Η περιέργεια τον έτρωγε, είχε βγει έξω και είχε στηθεί εκεί. Όταν κατάλαβε περί τίνος επρόκειτο, έτρεξε πάνω στη σκηνή και πρόσφερε στον εαυτό του την ικανοποίηση να ενημερώσει προσωπικά την Ροζ. Ώστε, έτσι! Όχι μόνο έκαναν παζάρια πίσω απ' την πλάτη της αλλά και την πετούσαν έξω! Η Ροζ έτρεξε στο δωμάτιο με τα εξαρτήματα. Όλοι σώπασαν βλέποντας την. Κοίταξε τους τέσσερις άντρες. Ο Μυφφά χαμήλωσε το κεφάλι και ο Φωσερύ απάντησε μ' ένα σήκωμα των ώμων στο ερωτηματικό της βλέμμα. Όσο για τον Μινιόν, συζητούσε με τον Μπορντενάβ τους όρους του συμβολαίου.

«Τι τρέχει; ρώτησε κοφτά.

— Τίποτα, είπε ο άντρας της. Ο Μπορντενάβ δίνει δέκα χιλιάδες φράγκα για να πάρει πίσω τον ρόλο σου.»

Έτρεμε, κάτωχρη, έσφιγγε τις γροθιές της. Για μια στιγμή, τον κοίταξε επίμονα, ενώ όλο της το είναι επαναστατούσε, αυτή που συνήθως τον εμπιστευόταν τυφλά σε ό,τι είχε να κάνει με διαπραγματεύσεις και υπογραφή συμβολαίων με τους εκάστοτε διευθυντές και εραστές της. Μπόρεσε μόνο να βγάλει αυτήν την κραυγή, σαν να του μαστίγωνε το πρόσωπο:

«Είσαι πολύ δειλός!»

Μετά, έφυγε. Ο Μινιόν, σαστισμένος, έτρεξε από πίσω της. Τι ήταν λοιπόν; Μήπως είχε τρελαθεί; Της εξήγησε χαμηλόφωνα ότι δέκα χιλιάδες φράγκα από τη μία και δεκαπέντε από την άλλη, ήταν είκοσι πέντε χιλιάδες φράγκα. Καταπληκτική ευκαιρία! Σε κάθε περίπτωση, ο Μυφφά θα την παρατούσε, και ήταν μια πολύ καλή κίνηση για να τον ξεπουπουλιάσουν μια τελευταία φορά. Η Ροζ δεν απαντούσε, έβραζε απ' το θυμό της. Έτσι, ο Μινιόν, περιφρονητικά, την άφησε να κάνει τα πείσματα της και είπε στον Μπορντενάβ, που επέστρεψε στη σκηνή με τον Φωσερύ και τον Μυφφά:

«Θα υπογράψουμε αύριο το πρωί. Να έχετε τα χρήματα.»

Τότε ακριβώς, κατέβηκε θριαμβεύουσα και η Νανά, που την είχε ειδοποιήσει ο Λαμπορντέτ. Έκανε ήδη την μεγάλη κυρία, παίρνοντας ύφος μεγαλοπρεπές, για να τους θαμπώσει όλους και να αποδείξει σ' αυτούς τους ηλιθίους ότι, αν ήθελε, καμιά δεν της παράβγαινε σε κομψότητα. Παραλίγο όμως να προδοθεί, γιατί η Ροζ, βλέποντας την, χίμηξε κατά πάνω της και ψέλλισε, σαν να την έπνιγε η οργή:

«Εσένα, θα σε ξαναπετύχω... Που θα μου πας, πρέπει να ξεμπερδέψω μαζί σου, ακούς!»

Η Νανά, ξαφνιασμένη απ' αυτήν την απρόσμενη επίθεση, λίγο έλειψε να βάλει τα χέρια στα μεριά της και να την βρίσει. Συγκρατήθηκε όμως, αλλοίωσε ακόμα περισσότερο την λεπτή φωνή της, και με μια κίνηση μαρκησίας που ετοιμάζεται να πατήσει μια φλούδα πορτοκαλιού, είπε:

«Πώς; Τι; Τρελαθήκατε, αγαπητή μου;»

Μετά, συνέχισε να κάνει την λεπτεπίλεπτη, ενώ η Ροζ έφευγε ακολουθούμενη από τον Μινιόν που δεν την αναγνώριζε πια. Η Κλαρίς, πανευτυχής, είχε μόλις πάρει τον ρόλο της Ζεραλντίν από τον Μπορντενάβ. Ο Φωσερύ, με συννεφιασμένο ύφος, πήγαινε πέρα δώθε, μην αποφασίζοντας να φύγει από το θέατρο· το έργο του είχε καταστραφεί κι έψαχνε τρόπο για να το σώσει. Η Νανά, τότε, τον πλησίασε, τον έπιασε απ' τους καρπούς, τον έφερε προς το μέρος της και τον ρώτησε αν την έβρισκε τόσο φρικτή. Δεν θα το έτρωγε κιόλας το έργο του! Και τον έκανε να βάλει τα γέλια, υπονοώντας ότι θα ήταν κουτό εκ μέρους του να μην τα 'χει καλά μαζί της, δεδομένης της σχέσης του με τους Μυφφά. Αν δεν θυμόταν τα λόγια της, θα έπαιρνε υποβολέα. Θα το γέμιζαν κάθε βράδυ το θέατρο. Κι έπειτα, έκανε λάθος ως προς τις υποκριτικές της ικανότητες: θα του έδειχνε τι καλή ηθοποιός που μπορούσε να είναι. Έτσι, αποφάσισαν να ξαναγράψει κάπως το ρόλο για να δώσει λίγο παραπάνω στον Πρυλλιέρ. Αυτός ενθουσιάστηκε. Μόνο ο Φοντάν έμενε ψυχρός απέναντι σε όλη αυτήν την ευθυμία, που άθελα της έφερνε η Νανά. Αυτός, είχε μείνει ακίνητος σε μια δήθεν αδιάφορη στάση κάτω από την κίτρινη δέσμη φωτός του προβολέα, που έκανε το τραγίσιο του προφίλ να ξεχωρίζει ολοκάθαρα.

«Τι κάνεις;

— Καλά, μια χαρά. Εσύ;

— Πολύ καλά, ευχαριστώ.»

Αυτό ήταν όλο. Ήταν σαν να είχαν χωρίσει την προηγουμένη το βράδυ, στην έξοδο του θεάτρου. Οι ηθοποιοί, ωστόσο, περίμεναν. Ο Μπορντενάβ είπε ότι δεν θα πρόβαραν την τρίτη πράξη. Και ο γερο-Μπόσκ, που κατά τύχη είχε εμφανιστεί στην ώρα του, απομακρύνθηκε πάλι γκρινιάζοντας: τους κρατούσαν χωρίς λόγο, έχαναν ολόκληρα απογεύματα εξαιτίας τους. Όλοι έφυγαν. Έξω, στο πεζοδρόμιο, ανοιγόκλειναν τα μάτια, τυφλωμένοι από το φως της μέρας, σαστισμένοι σαν να είχαν περάσει τρεις ώρες μέσα

σ' ένα υπόγειο να μαλώνουν, σε μια αδιάκοπη νευρική ένταση. Ο κόμης, με τους μυς του τσακισμένους από την κούραση και το κεφάλι του άδειο από σκέψεις, ανέβηκε σε μιαν άμαξα με την Νανά, ενώ ο Λαμπορντέτ πήρε μαζί του τον Φωσερύ για να τον παρηγορήσει.

Ένα μήνα αργότερα, η πρώτη παράσταση της *Μικρής Δούκισσας* στάθηκε παταγώδης αποτυχία για την Νανά. Αποδείχθηκε φρικτά κακή ηθοποιός με αξιώσεις για υψηλή κωμωδία που προκαλούσαν την ιλαρότητα του κοινού. Την έβρισκαν μάλιστα τόσο διασκεδαστική, που δεν την σφύριξαν καν. Από ένα μπροστινό θεωρείο, η Ροζ Μινιόν υποδεχόταν με οξύ γέλιο κάθε εμφάνιση της αντιπάλου της στη σκηνή, παρασέρνοντας μαζί της όλη την αίθουσα. Ήταν μια πρώτη εκδίκηση. Έτσι, το βράδυ, όταν βρέθηκε μόνη η Νανά με τον Μυφφά, πολύ στεναχωρημένη, του είπε έξω φρενών:

«Είδες συνωμοσία! Κι όλ' αυτά από ζήλια!... Αν ήξεραν όμως πόσο λίγο με νοιάζει! Λες και τους έχω ανάγκη!... Πας στοίχημα εκατό λουδοβίκεια ότι μπορώ να τους έχω όλους τους, όλους αυτούς που γελούσαν απόψε, εδώ, μπροστά στα πόδια μου γονατιστούς; Να δουν αυτοί τι θα πει μεγάλη κυρία!»

10

Έτσι, η Νανά έγινε κοσμική, αποδέκτης της βλακείας των ανδρών και άλλων χαμερπών τους ενστίκτων, μια μαρκησία του πεζοδρομίου. Το λανσάρισμά της υπήρξε απότομο και οριστικό: σύντομα έγινε μία από τις διασημότερες εκπροσώπους των ελευθερίων ηθών, βρέθηκε μέσα στην αποθέωση της απερίσκεπτης τρυφής και της σπάταλης τρέλας της ομορφιάς. Καθιερώθηκε αμέσως ως η πρώτη μεταξύ των πιο ακριβών του είδους της. Οι φωτογραφίες της φιγουράριζαν στις βιτρίνες, οι εφημερίδες την ανέφεραν. Όταν περνούσε με την άμαξα από τις Λεωφόρους, το πλήθος γυρνούσε να την κοιτάξει και ψιθύριζε το όνομά της με την ίδια συγκίνηση, με την οποία ένας λαός χαιρετά τη βασίλισσά του· ενώ εκείνη, απλή, ξαπλωμένη μέσα στους φραμπαλάδες των φουστανιών της, χαμογελούσε χαρούμενη, κάτω από μια βροχή από ξανθά μπουκλάκια που πλαισίωναν τα βαμμένα μπλε μάτια της και το κόκκινο μπογιατισμένο της στόμα. Και το πιο περίεργο ήταν ότι η παχουλή αυτή κοπέλα που ήταν τόσο αδέξια στη σκηνή και τόσο αστεία, όταν έπρεπε να παίξει την κυρία, στην πόλη μπορούσε να γοητεύει χωρίς την παραμικρή προσπάθεια. Με την ευλυγισία ενός φιδιού στις κινήσεις και την ελαφρώς νευρική φινέτσα μιας σπάνιας γάτας, αποκάλυπτε από το σώμα της μονάχα ό,τι έκρινε σκόπιμο, και αυτό πάντα σαν να ήταν άθελά της, και με έξοχη κομψότητα. Ήταν η αριστοκρατία της ηδονής, δεσποτική και επαναστάτρια συνάμα, κατείχε ολόκληρο το Παρίσι: μια παντοδύναμη εταίρα. Αυτή έδινε τον τόνο κάθε εποχής και οι κυρίες του καλού κόσμου ακολουθούσαν.

Το μέγαρο της Νανάς βρισκόταν στη λεωφόρο ντε Βιλλιέ, στη γωνία της οδού Καρντινέ, στην πολυτελή αυτή συνοικία που είχε αρχίσει να ξεπετιέται μέσα από τα άδεια οικόπεδα της παλιάς πεδιάδας Μονσώ. Το σπίτι ήταν χτισμένο σε αναγεννησιακό ρυθμό από έναν νεαρό ζωγράφο, πάνω στον θρίαμβο της πρώτης του επιτυχίας, που όμως είχε πολύ σύντομα αναγκαστεί να το ξαναπουλήσει. Η αρχιτεκτονική του θύμιζε παλάτι και η εσωτερική του διαρρύθμιση είχε σχεδιαστεί με φαντεζίστικη διάθεση, προσφέροντας σύγχρονες ανέσεις σ' ένα φόντο, σκόπιμα εκκεντρικό. Ο κόμης Μυφφά είχε αγοράσει το μέγαρο επιπλωμένο, γεμάτο από εκατό-

ντάδες μπιμπελό, πανέμορφα ανατολίτικα υφάσματα, παλιούς μπουφέδες και μεγάλες πολυθρόνες Λουδοβίκου 13ου. Κι έτσι η Νανά βρέθηκε άθελα της περιστοιχισμένη από όλα αυτά τα καλαίσθητα και προσεκτικά διαλεγμένα έπιπλα, προερχόμενα από κάθε πιθανή περίοδο της ιστορίας. Καθώς όμως το εργαστήριο του ζωγράφου, που βρισκόταν στο κέντρο του σπιτιού, δεν μπορούσε να της χρησιμεύσει, είχε αλλάξει τη διαρρύθμιση των ορόφων στο ισόγειο άφησε μια σέρα, ένα μεγάλο σαλόνι και μια τραπεζαρία, ενώ στον πρώτο όροφο διαμόρφωσε ένα σαλονάκι πλάι στην κρεβατοκάμαρα και στο μπουντουάρ της. Εξέπληττε με τις ιδέες της τον αρχιτέκτονα, σαν να είχε γεννηθεί για τη φινέτσα της πολυτέλειας, σαν να κατείχε ενστικτωδώς την αίσθηση της κομψότητας, αυτή μια τροτέζα του Παρισιού. Τελικά, δεν αφαίρεσε τίποτα σχεδόν από το αρχικό σπίτι, έκανε μάλιστα κάποιες επιτυχημένες προσθήκες στην υπάρχουσα πολυτέλεια, εξαιρουμένων ορισμένων ατοπημάτων γλυκερής ανοησίας και κραυγαλέας λάμψης, στα οποία αναγνώριζε κανείς την παλιά ανθοπώλιδα, που ονειροπολούσε μπροστά στις βιτρίνες της στοάς.

Στην αυλή, κάτω από το γείσο της εισόδου, ένα χαλί ήταν στρωμένο ως το πλατύσκαλο. Από τον προθάλαμο ήδη ένιωθες ένα άρωμα βιολέτας να αιωρείται στον υγρό αέρα, μέσα στα παχιά υφάσματα. Ένα βιτρό με κίτρινα και ροζ τζάμια έριχνε στη φαρδιά σκάλα ένα ωχρό -σαν του δέρματος- φως. Κάτω, ένα ξύλινο γλυπτό αναπαριστούσε έναν νέγρο που κρατούσε έναν ασημένιο δίσκο, με τις καρτ βιζίτ. Τέσσερις γυμνόστηθες γυναίκες από λευκό μάρμαρο ύψωναν τα φωτιστικά. Γλυπτά από μπρούντζο και λουλουδάτα κινέζικα παραπετάσματα, ντιβάνια καλυμμένα με παλιά περσικά χαλιά, πολυθρόνες ντυμένες με παλιές ταπετσαρίες επέπλωναν το χολ, γέμιζαν τα πλατύσκαλα, δημιουργούσαν στον πρώτο όροφο ένα είδος προθαλάμου, όπου έβρισκε κανείς μονίμως ανδρικά καπέλα και πανωφόρια, πεταμένα. Τα βαριά υφάσματα έπνιγαν κάθε θόρυβο, μια κατανυκτική ατμόσφαιρα βασίλευε στο εσωτερικό, σαν να βρισκόταν κανείς σ' ένα παρεκκλήσι, όπου ρίγη ευσέβειας γέμιζαν το χώρο, και η ησυχία έκρυβε, πίσω απ' τις σφαλιστές πόρτες, κάποιο μυστήριο.

Η Νανά άνοιγε το μεγάλο υπερπολυτελές σαλόνι Λουδοβίκου 14ου μόνο τα βράδια που δεξιωνόταν κόσμο από την Αυλή του Κεραμεικού ή προσωπικότητες του εξωτερικού. Συνήθως κατέβαινε στο ισόγειο στις ώρες του φαγητού μόνο, και αισθανόταν κάπως χαμένη, όταν γευμάτιζε μόνη της, μέσα στην μεγάλη ψηλοτάβανη τραπεζαρία, με τα γκομπλέν[1] και έναν κολοσσιαίο μπουφέ, γεμάτο με παλιές φαγιάντσες και θεσπέσια παλιά

1. Ταπισερί, τάπητες. (Σ.τ.Μ.)

ασημικά. Έπειτα, ανέβαινε πάλι γρήγορα στον πρώτο όροφο, όπου περνούσε τη μέρα της, μέσα στα τρία δωμάτια, την κρεβατοκάμαρα, το μπουντουάρ και το σαλονάκι. Είχε ήδη αλλάξει δυο φορές τη διακόσμηση της κρεβατοκάμαρας της· την πρώτη, σε μοβ σατέν ύφασμα και την δεύτερη, σε δαντέλα πάνω σε μπλε μετάξι. Αλλά και πάλι δεν ήταν ικανοποιημένη· το έβρισκε άτονο και εξακολουθούσε να αναζητά αυτό που θα την ενθουσίαζε χωρίς να καταφέρνει να το βρει. Το κρεβάτι, χαμηλό σαν σοφάς, ήταν επενδεδυμένο με βενετσιάνικη δαντέλα, αξίας είκοσι χιλιάδων φράγκων όλη. Τα έπιπλα από λακαρισμένο μπλε και λευκό ξύλο έφεραν πάνω τους εγκόλλητες ασημένιες παραστάσεις. Παντού υπήρχαν λευκά δέρματα αρκούδας, τόσα πολλά που έφταναν να καλύπτουν το χαλί: ένα λεπταίσθητο καπρίτσιο της Νανάς, η οποία αδυνατούσε να απαλλαγεί από τη συνήθεια να κάθεται στο πάτωμα για να βγάλει τις κάλτσες της.

Δίπλα από το υπνοδωμάτιο, το σαλονάκι πρόσφερε στο βλέμμα ένα πολύ ευχάριστο ανακάτεμα χρωμάτων και αντικειμένων, μεγάλης εκζήτησης: πλάι στα μεταξωτά υφάσματα σε απαλό ροζ χρώμα -ένα άτονο τούρκικο ροζ, ποικιλμένο με χρυσά κεντήματα-, υπήρχαν πλήθος αντικειμένων από όλες τις χώρες και σε όλες τις τεχνοτροπίες. Ιταλικά σεκρετέρ, ισπανικές και πορτογαλικές κασέλες, μινιατούρες κινεζικής παγόδας, ένα πολύτιμο ιαπωνικό παραβάν φτιαγμένο στο χέρι, φαγιάντσες, μπρούντζινα γλυπτά, κεντητά μετάξια, ταπισερί με βελονάκι· ενώ φαρδιές σαν κρεβάτια πολυθρόνες και βαθείς σαν οντάδες καναπέδες δημιουργούσαν μια νωχελική λαγνεία, που θύμιζε την ράθυμη ζωή σ' ένα σεράι. Στο δωμάτιο επικρατούσαν οι τόνοι του θαμπού χρυσού μαζί με πράσινο και κόκκινο, δίχως τίποτα να θυμίζει ιδιαιτέρως την εταίρα, πέρα από τα καθίσματα που ενέπνεαν την ηδονή. Δυο πορσελάνινα αγαλματίδια ήταν αρκετά, όμως, για να κηλιδώσουν τον χώρο με ένα στίγμα πρωτόγονης βλακείας: μια γυναίκα με νυχτικιά, που έψαχνε τους ψύλλους της, και μια άλλη γυμνή, που περπατούσε στα χέρια, με τα πόδια της στον αέρα.

Ενώ από μια, σχεδόν πάντα, ανοιχτή πόρτα φαινόταν το μπουντουάρ της, με την τουαλέτα από μάρμαρο και καθρέφτη, την λευκή μπανιέρα, τα ασημένα δοχεία και τις λεκάνες, και τα διάφορα διακοσμητικά από κρύσταλλο και ελεφαντόδοντο. Μια κλειστή κουρτίνα δημιουργούσε ένα λευκό ημίφως, που έμοιαζε να κοιμάται μέσα στη θαλπωρή του αρώματος, του μεθυστικού αυτού αρώματος της Νανάς που γέμιζε με μυρωδιά βιολέτας ολόκληρο το σπίτι, ως την αυλή.

Το πιο δύσκολο ήταν να οργανώσουν τις οικιακές δουλειές. Η Νανά είχε βέβαια πάντα την Ζωή, την αφοσιωμένη αυτήν, στην περιουσία της, κοπέλα που περίμενε υπομονετικά εδώ και μήνες το ξαφνικό ετούτο λανσάρισμα, έχοντας απόλυτη εμπιστοσύνη στο ένστικτό της. Έτσι, η Ζωή θριάμβευε τώρα και μάζευε κομπόδεμα υπηρετώντας με την μεγαλύτερη

δυνατή τιμιότητα την Κυρία. Δεν αρκούσε όμως μια καμαριέρα. Χρειάζονταν έναν αρχιθαλαμηπόλο, έναν αμαξά, έναν θυρωρό και μια μαγείρισσα. Επιπλέον, έπρεπε να εγκαταστήσουν και στάβλους. Έτσι, ο Λαμπορντέτ αποδείχθηκε ιδιαιτέρως χρήσιμος, αναλαμβάνοντας όλα όσα δεν έκανε κέφι να διεκπεραιώσει ο ίδιος ο κόμης. Διαπραγματεύθηκε, λοιπόν, την αγορά των αλόγων, συνεννοήθηκε με τους πωλητές αμαξών και βοήθησε την νέα γυναίκα στις επιλογές της' μπορούσε πλέον να την δει κανείς, ακουμπισμένη στο μπράτσο του, να τον συνοδεύει στις εκάστοτε αγορές. Ο Λαμπορντέτ έφερε ακόμα και το υπηρετικό προσωπικό: τον Σαρλ έναν ψηλό, γεροδεμένο αμαξά, που ερχόταν από την υπηρεσία του δούκα Κορμπρέζ, τον Ζυλιέν, έναν μικρόσωμο κατσαρομάλλη και χαμογελαστό αρχιθαλαμηπόλο, και ένα ζευγάρι, την Βικτορίν, που ήταν μαγείρισσα, και τον Φρανσουά, που τον προσέλαβαν ως θυρωρό και υπηρέτη. Αυτός ο τελευταίος, πουδραρισμένος και φορώντας κιλότα μέχρι τα γόνατα και την -γαλάζια με επάργυρες επωμίδες- λιβρέα της Νανά, υποδεχόταν τους επισκέπτες στον προθάλαμο. Είχε στήσιμο και ύφος πριγκιπικό.

Από τον δεύτερο κιόλας μήνα, το σπίτι λειτουργούσε κανονικά. Η συντήρηση του νοικοκυριού ξεπερνούσε τις τριακόσιες χιλιάδες φράγκα. Στους στάβλους συντηρούσαν οκτώ άλογα, και στο αμαξοστάσιο πέντε οχήματα, εκ των οποίων και ένα λαντό με ασημένιες λεπτομέρειες, που είχε απασχολήσει για αρκετό καιρό την παρισινή κοινή γνώμη. Η Νανά βολεύτηκε μέσα σ' αυτόν τον πλούτο, έφτιαξε τη φωλιά της. Είχε εγκαταλείψει τη σκηνή, από την τρίτη κιόλας παράσταση της *Μικρής Δούκισσας* αφήνοντας τον Μπορντενάβ να προσπαθεί να τα βγάλει πέρα με την απειλή της πτώχευσης, παρά τα χρήματα του κόμη. Διατηρούσε παρ' όλ' αυτά μια πικρία από την αποτυχία της. Αυτή ερχόταν να προστεθεί στο οδυνηρό μάθημα που είχε πάρει από τον Φοντάν, την ελεεινή του συμπεριφορά, για την οποία κατηγορούσε όλους τους άντρες ανεξαιρέτως. Έτσι, τώρα πια, θεωρούσε ότι δεν την άγγιζε ο έρωτας. Οι ιδέες όμως για εκδίκηση, που κατά καιρούς είχε, δεν διαρκούσαν πολύ μέσα στο ανόητο μυαλουδάκι της. Αυτό, ωστόσο, που δεν είχε χάσει, εκτός απ' όταν ήταν θυμωμένη, ήταν η άσβεστη δίψα της για σπατάλη, μια ενστικτώδης απέχθεια προς τον άντρα που πλήρωνε και η μόνιμη ανάγκη της να καταβροχθίζει και να καταστρέφει, περήφανη, όταν αφάνιζε τους εραστές της.

Καταρχάς, η Νανά ξεκαθάρισε τα πράγματα με τον κόμη και διευθέτησε με ακρίβεια το χρονοδιάγραμμα των συναντήσεών τους. Εκείνος, έδινε δώδεκα χιλιάδες φράγκα τον μήνα, εκτός από τα δώρα, και το μόνο που ζητούσε σε αντάλλαγμα ήταν απόλυτη πίστη. Εκείνη, του ορκίστηκε πίστη. Απαίτησε όμως να την σέβεται απόλυτα, να υπακούει στη βούλησή της, και να χαίρει πλήρους ελευθερίας η ίδια ως οικοδέσποινα. Αυτό σήμαινε ότι μπορούσε να δέχεται καθημερινά τους φίλους της. Εκείνος,

μπορούσε να εμφανίζεται στην προκαθορισμένη ώρα. Τέλος, όφειλε να της έχει τυφλή εμπιστοσύνη ως προς τα πάντα. Και όταν δίσταζε να την πιστέψει, ανήσυχος από ζήλια, εκείνη παρίστανε την θιγμένη, απειλώντας τον ότι θα του επιστρέψει τα πάντα, ενώ άλλες φορές ορκιζόταν στη ζωή του μικρού Λουί ότι έλεγε αλήθεια. Κανονικά, αυτό και μόνο έπρεπε να του είναι αρκετό· εξάλλου, χωρίς αμοιβαία εκτίμηση, η αγάπη δεν ήταν δυνατή, έλεγε. Στο τέλος του πρώτου μήνα, ο Μυφφά την σεβόταν ήδη.

Διεκδίκησε όμως, και εξασφάλισε ακόμα περισσότερα η Νανά. Μετά από λίγο, άρχισε να τον επηρεάζει, παίρνοντας τον ρόλο της στοργικής συντρόφου. Όταν ερχόταν κακόκεφος, του έφτιαχνε τη διάθεση και τον συμβούλευε, αφού πρώτα τον έβαζε να της ανοίξει την καρδιά του. Σιγά σιγά, άρχισε να ενδιαφέρεται για τα οικογενειακά του προβλήματα, για τη γυναίκα και την κόρη του, για διάφορες συναισθηματικές και χρηματικές τους υποθέσεις· και τον συμβούλευε με σύνεση, πάντοτε δίκαιη και ειλικρινής. Μια φορά μόνο, παρασύρθηκε: όταν της εκμυστηρεύθηκε ότι ο Νταγκενέ θα ζητούσε πιθανότατα το χέρι της κόρης του Εστέλ. Από τότε που ο κόμης είχε αρχίσει να μην κρύβει τη σχέση τους, ο Νταγκενέ έκρινε σκόπιμο να διακόψει κάθε σχέση μαζί της, αποκαλώντας την παστρικιά, και υποσχόμενος ότι θα κατάφερνε να σώσει τον μέλλοντα πεθερό του από τα νύχια αυτού του τέρατος. Έτσι κι εκείνη επιφύλαξε ανάλογη μεταχείριση στον πρώην Μιμίκο της: δεν ήταν παρά ένας γυναικάς που είχε φάει την περιουσία του στις κακιές γυναίκες. Δεν είχε καθόλου ήθος, και μολονότι δεν έπαιρνε χρήματα από άλλους, επωφελούνταν, ωστόσο, από αυτά που οι άλλοι ξόδευαν, ενώ ο ίδιος πρόσφερε μονάχα κανένα μπουκέτο ή κανένα δείπνο, αραιά και πού. Και καθώς ο κόμης φαινόταν να προσπαθεί να δικαιολογήσει τις αδυναμίες του, του είπε απερίφραστα ότι ο Νταγκενέ την είχε πάρει, προσθέτοντας όλες τις αηδιαστικές λεπτομέρειες. Ο Μυφφά χλόμιασε και δεν έγινε ποτέ πια λόγος για τον νεαρό. Αυτό θα του γινόταν μάθημα, για την αγνωμοσύνη του.

Ένα βράδυ, ωστόσο, στις αρχές, προτού ακόμα ολοκληρωθεί η επίπλωση του σπιτιού, και ενώ η Νανά μοίραζε αφειδώς φλογερούς όρκους πίστης στον Μυφφά, είπε στον κόμη Ξαβιέ ντε Βαντέβρ να μείνει, καθώς αυτός επί δεκαπέντε μέρες την φλέρταρε επίμονα με επισκέψεις και ανθοδέσμες. Υποχώρησε, λοιπόν, όχι τόσο επειδή το ήθελε όσο για να αποδείξει στον εαυτό της ότι παρέμενε ελεύθερη. Η ιδέα του να επωφεληθεί απ' αυτήν τη συνεύρεση της ήρθε αργότερα, όταν ο Βαντέβρ την βοήθησε, την επομένη, να πληρώσει έναν λογαριασμό, που δεν ήθελε να αναφέρει στον άλλον, θα μπορούσε, έτσι, εύκολα να του απομυζά οκτώ με δέκα χιλιάδες φράγκα το μήνα, που θα της ήταν ένα χρησιμότατο χαρτζιλίκι. Εκείνη την εποχή, ο Βαντέβρ αποτελείωνε, πάνω σε μια πυρετώδη τρέλα, ό,τι έμενε από την περιουσία του. Με την Αουσύ και τις ιπποδρομίες, είχε ήδη φάει

τρεις φάρμες, ενώ τώρα η Νανά ετοιμαζόταν να κάνει μια μπουκιά το τελευταίο του κάστρο, κοντά στην Αμιένη. Ήταν σαν να βιάζεται να ξεφορτωθεί τα πάντα, ως και τα ερείπια ενός παλιού πύργου, που είχε χτιστεί από έναν Βαντέβρ επί Φιλίππου Αυγούστου, σαν να διαπνεόταν από μια καταστροφική μανία, βρίσκοντας όμορφο να αφήσει ό,τι απόμενε από το χρυσό του οικοσήμου του στα χέρια αυτής της κοπέλας, που όλο το Παρίσι ποθούσε. Κι εκείνος αποδέχθηκε τους όρους της Νανάς για απόλυτη ελευθερία και τρυφερές συναντήσεις σε τακτές ημέρες, δίχως να είναι καν τόσο αφελής μέσα στο πάθος του ώστε να απαιτήσει όρκους πίστης. Ο Μυφφά δεν είχε υποψιαστεί τίποτα. Όσο για τον Βαντέβρ, αυτός ήξερε, ποτέ όμως δεν έκανε τον παραμικρό υπαινιγμό· προσποιόταν ότι δεν είχε ιδέα, με το μειδίαμα του κυνικού που ξέρει τη ζωή και που δεν ζητά το αδύνατο, αρκεί να έχει και αυτός το μερίδιο του στη δόξα, και το Παρίσι να το γνωρίζει.

Από τότε και μετά, το σπίτι της Νανάς εξοπλίστηκε και οργανώθηκε στην εντέλεια. Υπήρχε αρκετό προσωπικό παντού, στον στάβλο, στην κουζίνα, στο δωμάτιο της Κυρίας. Η Ζωή οργάνωνε τα πάντα, μπορούσε να αντιμετωπίσει και τις πιο αναπάντεχες περιπλοκές. Όλα λειτουργούσαν στην εντέλεια σαν να εκτελούσαν τους ρόλους τους σ' ένα θεατρικό, σαν να υπάκουαν στη γραφειοκρατία κάποιας μεγάλης υπηρεσίας. Και αυτό, με τέτοια ακρίβεια στην εκτέλεση, που τους πρώτους μήνες δεν υπήρξε η παραμικρή σύγκρουση ή δυσλειτουργία. Μόνο που η Κυρία στενοχωρούσε πολύ την Ζωή με τις απροσεξίες, με τα καπρίτσια και τις παράτολμες αποφάσεις της. Σιγά σιγά όμως, η καμαριέρα άρχισε να χαλαρώνει και η ίδια, διαπιστώνοντας ότι έβγαζε μεγαλύτερο κέρδος όταν τα πράγματα μπερδεύονταν, όταν η Κυρία είχε κάνει κάποια χαζομάρα, και έπρεπε να επανορθώσει. Τότε, τα δώρα έπεφταν βροχή, και έβγαζε αρκετά λουδοβίκεια μέσα απ' τα θολά νερά.

Ένα πρωινό, καθώς ο Μυφφά δεν είχε ακόμα βγει από το υπνοδωμάτιο, η Ζωή άφησε να περάσει στο μπουντουάρ, όπου η Νανά άλλαζε εσώρουχα, ένας κύριος που έτρεμε ολόκληρος.

«Α! Ο Ζιζής!» είπε έκπληκτη η νεαρή γυναίκα.

Ήταν πράγματι ο Ζωρζ. Βλέποντάς την με τη νυχτικιά και τα χρυσά μαλλιά της λυτά στους γυμνούς της ώμους, έπεσε πάνω της, την αγκάλιασε και άρχισε να την φιλάει παντού. Εκείνη αντιστεκόταν, τρομαγμένη, προσπαθούσε να μη φωνάζει και ψέλλισε:

«Τέλειωνε επιτέλους! Δεν πρέπει, σου λέω, είναι ο άλλος μέσα!... Κι εσύ, Ζωή, παλάβωσες; Πάρ' τον και κράτησε τον κάτω, θα προσπαθήσω να κατέβω.»

Η Ζωή αναγκάστηκε να τον βάλει μπροστά της, για να τον κατεβάσει. Κάτω, στην τραπεζαρία, όταν τελικά η Νανά κατάφερε να πάει να τους

βρει, τους μάλωσε και τους δυο. Η Ζωή δαγκώθηκε και αποσύρθηκε προσβεβλημένη, λέγοντας ότι νόμιζε πως η Κυρία θα χαιρόταν. Ο Ζωρζ ήταν τόσο ευτυχισμένος βλέποντας πάλι την Νανά, που τα όμορφα μάτια του δάκρυζαν. Τα δύσκολα είχαν πλέον περάσει: η μητέρα του του είχε επιτρέψει να φύγει απ' τις Φοντέτ θεωρώντας ότι είχε λογικευθεί. Έτσι, με το που είχε πατήσει το πόδι του στον σταθμό, είχε πάρει μια άμαξα για να πάει να φιλήσει την αγαπημένη του όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Έλεγε ότι ήθελε να ζήσει από εδώ και στο εξής κοντά της, όπως τότε στην εξοχή, που την περίμενε ξυπόλυτος μέσα στην κρεβατοκάμαρα. Και όσο της διηγούνταν την ιστορία του, δεν έπαυε να την αγγίζει από την ανάγκη του να την νιώσει, μετά από την σκληρή εκείνη χρονιά που είχαν περάσει μακριά ο ένας απ' τον άλλον. Έπαιρνε τα χέρια της, έχωνε τα δικά του μέσα στα φαρδιά μανίκια της ρόμπας της, μέχρι τους ώμους.

«Το αγαπάς ακόμα το μωρό σου; ρώτησε με την παιδική του φωνή.

— Φυσικά και το αγαπάω! είπε η Νανά, που ξέφυγε με μια απότομη κίνηση από τα χέρια του. Εμφανίζεσαι όμως έτσι απροειδοποίητα... Ξέρεις, αγάπη μου, δεν είμαι ελεύθερη. Πρέπει να είσαι φρόνιμος.»

Ο Ζωρζ που είχε κατέβει απ' την άμαξα με θολωμένο νου, στη σκέψη ότι η επιθυμία του επρόκειτο επιτέλους να πραγματοποιηθεί, δεν είχε δώσει σημασία στο περιβάλλον. Και τότε μόνο συνειδητοποίησε ότι κάτι είχε αλλάξει γύρω του. Εξέτασε την πλούσια τραπεζαρία με το ψηλό ταβάνι, τις ταπισερί, τον μπουφέ που άστραφτε από τα ασημικά.

«Α, ναι!», είπε θλιμμένος.

Και του έδωσε να καταλάβει ότι δεν έπρεπε ποτέ να έρχεται το πρωί. Το απόγευμα, ίσως, αν ήθελε, από τις τέσσερις ως τις έξι. Ήταν οι ώρες που δεχόταν. Έπειτα, καθώς την κοίταζε μ' ένα ικετευτικό ύφος όλο ερωτηματικά, χωρίς να λέει τίποτα, τον φίλησε κι εκείνη με τη σειρά της πάνω στο μέτωπο, και του είπε τρυφερά:

«Άκουσε με, κι εγώ θα κάνω ό,τι μπορώ», μουρμούρισε.

Η αλήθεια, όμως, ήταν ότι πια δεν της έκανε καμία αίσθηση. Έβρισκε τον Ζωρζ πολύ γλυκό παιδί, θα ήθελε να τον έχει για φίλο, τίποτα περισσότερο. Όταν όμως εμφανιζόταν καθημερινά στις τέσσερις η ώρα, φαινόταν τόσο δυστυχής που συχνά εκείνη υποχωρούσε πάλι και τον έκρυβε στις ντουλάπες, δίνοντας του μονίμως τα ψίχουλα της ομορφιάς της. Δεν έφευγε πλέον από το μέγαρο, είχε γίνει του σπιτιού, σαν το σκυλάκι τον Μπιζού: έτρεχαν και οι δύο διαρκώς πίσω απ' τα φουστάνια της κυρίας τους, έτσι για να έχουν κάτι απ' αυτήν, ακόμα κι όταν εκείνη ήταν με κάποιον άλλο, περιμένοντας να τους ελεήσει με κανένα κομματάκι ζάχαρη ή κανένα χάδι, στις ώρες της μοναχικής τους ανίας.

Η κυρία Υγκόν πρέπει να πληροφορήθηκε εντωμεταξύ ότι ο μικρός είχε ξαναπέσει στην αγκαλιά αυτής της κακιάς γυναίκας, διότι έσπευσε να

έρθει στο Παρίσι και να ζητήσει τη βοήθεια του άλλου της γιου, του υπολοχαγού Φιλίπ, που βρισκόταν στο στρατόπεδο της Βενσέν. Ο Ζωρζ που κρυβόταν από τον μεγάλο του αδερφό, απελπίστηκε, φοβούμενος μήπως αυτός μεταχειριστεί βία· και καθώς δεν μπορούσε να κρατήσει τίποτα για τον εαυτό του, μέσα στην νευρική εκδηλωτικότητα του έρωτα του, κατέληξε, μετά από λίγο, να μην σταματάει να μιλάει στην Νανά για τον μεγάλο του αδερφό, ένα γερό λεβεντόπαιδο, ικανό για όλα.

«Καταλαβαίνεις, εξήγησε, η μαμά δεν θα ερχόταν ποτέ στο σπίτι σου, ενώ τον αδερφό μου μπορεί να τον στείλει... Σίγουρα, θα στείλει τον Φιλίπ να με βρει.»

Την πρώτη φορά η Νανά προσβλήθηκε πολύ. Είπε απλώς απότομα:

«Ανυπομονώ να το δω! Μπορεί να είναι υπολοχαγός, ο Φρανσουά όμως θα τον πετάξει έξω, και χωρίς συζήτηση μάλιστα!»

Μετά, καθώς ο μικρός όλο έκανε λόγο για τον αδερφό του, άρχισε κι εκείνη να ενδιαφέρεται για τον Φιλίπ. Μέσα σε μια βδομάδα τον είχε μάθει απ' έξω κι ανακατωτά: ήταν ένας πανύψηλος, πολύ δυνατός, εύθυμος, και κάπως βίαιος τύπος. Είχε μάθει μέχρι και προσωπικές του λεπτομέρειες, όπως το αν είχε τρίχες στα χέρια και πώς ήταν το σημάδι του στον ώμο. Τόσο που στο τέλος, πλημμυρισμένη από την εικόνα του άνδρα αυτού, που επρόκειτο να πετάξει έξω από το σπίτι της, αναφώνησε:

«Λοιπόν, Ζιζή, τελικά δεν ήρθε ο αδερφός σου... Μάλλον δειλός είναι!»

Την επομένη, όταν ο Ζωρζ ήταν μόνος με την Νανά, ο Φρανσουά ανέβηκε για να ρωτήσει την Κυρία εάν ήθελε να δεχθεί τον υπολοχαγό Φιλίπ Υγκόν. Χλόμιασε τότε εκείνος και μουρμούρισε:

«Ήμουν σίγουρος· η μαμά το ανέφερε σήμερα το πρωί.»

Και ικέτευσε την νεαρή γυναίκα να πει ότι δεν μπορούσε να τον δεχθεί. Εκείνη όμως είχε ήδη σηκωθεί, όλη φωτιά, και είπε:

«Και για ποιο λόγο, παρακαλώ; Θα νομίζει ότι φοβάμαι. Ίσα-ίσα, που θα γελάσουμε!... Φρανσουά, άφησε τον κύριο να περιμένει ένα τέταρτο στο σαλόνι και μετά φέρ' τον σε μένα.»

Δεν κάθισε, περπατούσε πάνω κάτω ανήσυχη, πηγαίνοντας από τον καθρέφτη του τζακιού σ' έναν βενετσιάνικο καθρέφτη, που ήταν κρεμασμένος πάνω από μια ιταλική κασέλα. Και σε κάθε της πέρασμα, έριχνε μια ματιά, πρόβαρε ένα χαμόγελο, ενώ ο Ζωρζ, εξαντλημένος πάνω στον καναπέ, έτρεμε ήδη στη σκέψη της σκηνής που θα επακολουθούσε. Όσο πηγαινοερχόταν, η Νανά πέταγε κάποιες σύντομες φράσεις:

«Για να δούμε... Θα του περάσει η φούρια του φίλου μας, αν περιμένει λιγάκι... Κι αν νομίζει ότι έχει έρθει σε καμιά παστρικιά, θα τρίβει τα μάτια του βλέποντας το σαλόνι! Κοίτα καλά, φιλαράκο. Δεν είναι πανηγυριώτικα όλ' αυτά, αληθινά είναι, έτσι για να μάθεις να σέβεσαι την κυρία του σπιτιού. Γιατί αν κάτι σας έχει μείνει, σ' εσάς τους άντρες, αυτό είναι

ο σεβασμός, έτσι; Πέρασε το τέταρτο; Όχι; Ούτε δέκα λεπτά; Εντάξει, τότε, έχουμε χρόνο!»

Δεν κρατιόταν. Στο τέταρτο επάνω, έδιωξε τον Ζωρζ βάζοντας τον να της ορκιστεί ότι δεν θα κρυφάκουγε απ' την πόρτα· δεν θα ήταν πρέπον, αν τον έβλεπαν οι υπηρέτες. Καθώς πήγαινε προς την κρεβατοκάμαρα, ο Ζιζής τόλμησε να πει με πνιχτή φωνή:

«Ξέρεις, αδερφός μου είναι...

— Μην ανησυχείς, του είπε με αξιοπρέπεια, αν είναι ευγενικός θα είμαι κι εγώ.»

Ο Φρανσουά οδήγησε στο δωμάτιο τον Φιλίπ Υγκόν, που φορούσε ρεντικότα. Στην αρχή, ο Ζωρζ διέσχισε το δωμάτιο στις μύτες των ποδιών του υπακούοντας στην νεαρή γυναίκα. Οι φωνές όμως τον έκαναν να γυρίσει πίσω, και διστακτικός καθώς ήταν και γεμάτος αγωνία, τα πόδια του λύγισαν. Φανταζόταν καταστροφές, χαστούκια, κάτι το οικτρό που θα έκανε την Νανά να του θυμώσει για πάντα. Έτσι, δεν μπόρεσε να αντισταθεί στον πειρασμό να πάει να κολλήσει το αυτί του στην πόρτα. Δεν άκουγε καθαρά, καθώς οι ήχοι φιλτράρονταν από τα παχιά υφάσματα που κάλυπταν τις πόρτες. Έπιανε όμως κάποιες κουβέντες του Φιλίπ, κάποια σκληρά λόγια, όπου ηχούσαν οι λέξεις «παιδί», «οικογένεια», «τιμή». Αγωνιώντας για την απάντηση που η καλή του θα έδινε, η καρδιά του χτυπούσε μ' έναν συγκεχυμένο βόμβο που τον ζάλιζε. Φοβόταν ότι θα πετούσε ένα «αγροίκε» ή «δεν έχετε το δικαίωμα· είμαι στο σπίτι μου!»! Τίποτα όμως από αυτά δεν ακουγόταν, τίποτα, ούτε ανάσα· σαν να είχε πάθει κάτι η Νανά, εκεί μέσα. Μετά από λίγο μάλιστα, η φωνή του αδερφού του γλύκανε. Δεν καταλάβαινε τι συνέβαινε, και όταν τελικά άκουσε και ένα περίεργο μουρμουρητό, τα έχασε εντελώς. Ήταν η Νανά που έκλαιγε με λυγμούς! Για μια στιγμή, κυριεύτηκε από αντικρουόμενα συναισθήματα: να φύγει ή να χιμήξει στον Φιλίπ. Και τότε ακριβώς, η Ζωή μπήκε στο δωμάτιο, κι αυτός αναγκάστηκε να απομακρυνθεί από την πόρτα, ντροπιασμένος που τον είχε πιάσει να κρυφακούει.

Τακτοποιούσε τα ασπρόρουχα στην ντουλάπα, χωρίς να βιάζεται. Ενώ εκείνος, βουβός, ακίνητος, είχε ακουμπήσει με το μέτωπο του σ' ένα τζάμι, καθώς η αμφιβολία τον κατέτρωγε. Μετά από μια σύντομη παύση, η Ζωή ρώτησε:

«Αδερφός σας είναι αυτός με την Κυρία;

— Ναι», απάντησε ο μικρός πνιχτά.

Και πάλι σιωπή.

«Και ανησυχείτε, έτσι δεν είναι, κύριε Ζωρζ;

— Ναι», επανέλαβε αυτός, εξακολουθώντας να υποφέρει.

Η Ζωή δεν βιαζόταν. Δίπλωσε κάποιες δαντέλες, και είπε αργά:

«Άδικα ανησυχείτε... Η Κυρία θα το κανονίσει.»

Και αυτό ήταν όλο: δεν ξαναμίλησαν. Η Ζωή όμως δεν έφευγε απ' το δωμάτιο. Για ένα τέταρτο ακόμα συνέχισε να στριφογυρίζει, χωρίς να δείχνει ότι αντιλαμβάνεται την απελπισία του παιδιού, που ολοένα μεγάλωνε, χλομό από αμφιβολία και αγανάκτηση. Και όλο ο Ζωρζ έριχνε λοξές ματιές στο σαλονάκι. Μα τι μπορούσαν να κάνουν τόση ώρα; Άραγε η Νανά να έκλαιγε ακόμα; Ο άλλος, βίαιος καθώς ήταν, πρέπει να της είχε ρίξει κανένα χαστούκι. Έτσι, όταν τελικά η Ζωή έφυγε, έτρεξε να κολλήσει το αυτί του στην πόρτα. Κι έμεινε αποσβολωμένος, γιατί αυτό που άκουσε ήταν μια απότομη έκρηξη ευθυμίας, τρυφερές φωνές που σιγοψιθύριζαν, πνιχτά γέλια γυναίκας που γαργαλιέται. Σχεδόν αμέσως μετά, άλλωστε, η Νανά οδήγησε τον Φιλίπ στη σκάλα, όπου αντάλλαξαν κάποιες κουβέντες σε εγκάρδιο και φιλικό τόνο.

Όταν ο Ζωρζ τόλμησε να μπει στο σαλόνι, η νεαρή γυναίκα κοιτιόταν, όρθια μπροστά στον καθρέφτη.

«Λοιπόν; ρώτησε αλαφιασμένος.

— Λοιπόν, τι;» είπε εκείνη χωρίς να γυρίσει.

Και πρόσθεσε ανέμελα:

«Μα τι έλεγες; Είναι ευγενικός άνθρωπος ο αδερφός σου!

— Λοιπόν, όλα εντάξει;

— Φυσικά, είναι όλα εντάξει... Μα τι νόμισες; Θα έλεγε κανείς ακούγοντάς σε πως επρόκειτο να πιαστούμε στα χέρια.»

Ο Ζωρζ εξακολουθούσε να μην καταλαβαίνει. Ψέλλισε:

«Σαν να μου φάνηκε ότι έκλαιγες... Έκλαιγες;

— Εγώ! φώναξε εκείνη κοιτώντας τον στα μάτια. Είσαι τρελός; Για ποιο λόγο να κλάψω;»

Και τελικά, το αγόρι ήταν αυτό που στενοχωρήθηκε όταν του έκανε σκηνή, επειδή δεν υπάκουσε και κρυφάκουσε πίσω απ' την πόρτα. Καθώς η Νανά του κρατούσε μούτρα, αυτός την πλησίασε με ναζιάρικη υποταγή και την ρώτησε:

«Λοιπόν, ο αδερφός μου...;

— Ο αδερφός σου κατάλαβε αμέσως σε τι σπίτι βρισκόταν... Καταλαβαίνεις... αν ήμουν καμιά πόρνη, η παρέμβαση του θα είχε νόημα, εξαιτίας της ηλικίας σου και της τιμής της οικογενείας... Το καταλαβαίνω αυτό... Μια ματιά μου όμως ήταν αρκετή, και ο αδερφός σου συμπεριφέρθηκε σαν κύριος... Μην ανησυχείς, λοιπόν, όλα είναι εντάξει και θα καθησυχάσει και τη μαμά σου.»

Και πρόσθεσε γελώντας:

«Θα τον ξαναδείς ούτως ή άλλως εδώ... Τον κάλεσα και θα ξανάρθει.

— Α! Θα ξανάρθει», είπε ο μικρός χλομιάζοντας.

Και δεν πρόσθεσε τίποτε άλλο, ούτε ξανάγινε λόγος για τον Φιλίπ. Η Νανά άρχισε να ντύνεται για να βγει, και ο Ζωρζ την κοιτούσε με τα μεγά-

λα θλιμμένα του μάτια. Ήταν ευχαριστημένος βεβαίως που όλα είχαν διευθετηθεί, γιατί θα προτιμούσε να πεθάνει απ' το να τον χωρίσουν απ' την Νανά. Μέσα του όμως έφερε μια βουβή αγωνία, έναν βαθύ πόνο, που δεν μπορούσε να τον εξηγήσει, και για τον οποίο δεν τολμούσε να μιλήσει. Ποτέ δεν έμαθε με ποιο τρόπο ο Φιλίπ καθησύχασε τη μητέρα τους. Μετά από τρεις μέρες, επέστρεψε στις Φοντέτ, ικανοποιημένη. Το ίδιο βράδυ, σκίρτησε, όταν ο Φρανσουά ανήγγειλε τον υπολοχαγό. Ο τελευταίος, αστειευόμενος, τον πείραξε, αντιμετωπίζοντας τον σαν άτακτο παιδί που το είχε βοηθήσει να κάνει ένα αθώο σκασιαρχείο. Έτσι, ο Ζωρζ με σφιγμένη την καρδιά, κάθισε μην τολμώντας να κάνει την παραμικρή κίνηση και κοκκινίζοντας σαν κορίτσι σε κάθε του λέξη. Δεν είχε συνηθίσει την παρέα του Φιλίπ, που ήταν κατά δέκα χρόνια μεγαλύτερος του, και τον φοβόταν σαν τον πατέρα, απ' τον οποίο κρύβει κανείς τις ερωτοδουλειές του. Ντρεπόταν, όμως, και που ένιωθε ο ίδιος άβολα, βλέποντας τον αδερφό του πλάι στην Νανά να κινείται με περισσή άνεση και να γελάει ηχηρά, γεμάτος υγεία, σαν άνθρωπος που απολαμβάνει τις χαρές της ζωής. Τελικά όμως, καθώς ο Φιλίπ άρχισε μετά από λίγο να εμφανίζεται καθημερινά, ο Ζωρζ συνήθισε κάπως. Η Νανά θριάμβευε. Αυτός ήταν ο τελευταίος της διακανονισμός μέσα στο χάος ενός έκλυτου βίου· μ' αυτόν τον ανήκουστο τρόπο εγκαινίαζε ένα σπίτι φορτωμένο με άντρες και με έπιπλα.

Ένα απόγευμα που και οι δυο αδερφοί Υγκόν ήταν εκεί, εμφανίστηκε και ο κόμης Μυφφά έξω από τις καθορισμένες του ώρες. Όταν η Ζωή του είπε ότι η Κυρία ήταν με φίλους, αποχώρησε προτιμώντας να μην εμφανιστεί, προσποιούμενος τη διακριτικότητα ενός τζέντλεμαν. Όταν επέστρεψε το βράδυ, η Νανά τον υποδέχθηκε με τον συγκρατημένο θυμό γυναίκας που είχε θιγεί.

«Αν δεν κάνω λάθος, δεν σου έχω δώσει το δικαίωμα να με προσβάλλεις... Καταλαβαίνεις; Όταν είμαι στο σπίτι μου, θα σε παρακαλούσα να μπαίνεις όπως όλοι.»

Ο κόμης έμεινε άναυδος.

«Μα, αγαπητή μου... προσπάθησε να εξηγήσει.

— Μήπως επειδή είχα επισκέψεις; Ε, ναι λοιπόν, υπήρχαν κάποιοι άντρες εδώ. Τι νομίζεις ότι κάνω με τους άντρες;... Εσύ μπορείς να εκθέτεις μια γυναίκα παριστάνοντας τον διακριτικό εραστή, εγώ όμως δεν θέλω να με εκθέτουν!»

Με δυσκολία την έπεισε να τον συγχωρέσει· κατά βάθος όμως, κι αυτός χαιρόταν. Με κάτι τέτοιες σκηνές κατάφερνε να τον κρατάει υπάκουο και υποχωρητικό. Από καιρό, είχε καταφέρει να του επιβάλει τον Ζωρζ, ένα αγόρι που την διασκέδαζε, όπως έλεγε. Τον έβαλε να δειπνήσει με τον Φιλίπ και ο κόμης στάθηκε πολύ ευχάριστος συνδαιτυμόνας· όταν τελείωσαν το φαγητό, πήρε τον νεαρό παράμερα και τον ρώτησε τι έκανε η μητέ-

ρα του. Έκτοτε, οι αδερφοί Υγκόν, ο Βαντέβρ και ο Μυφφά έγιναν επισήμως δεκτοί ως οικείοι του σπιτιού, και όταν συναντιούνταν εκεί, χαιρετούσε ο ένας τον άλλον φιλικά. Ήταν πιο βολικό έτσι. Μόνον ο Μυφφά, από διακριτικότητα, απέφευγε να εμφανίζεται υπερβολικά συχνά, διατηρώντας πάντα το επίσημο ύφος ενός επισκέπτη. Τη νύχτα, όταν η Νανά καθόταν κάτω, πάνω στις προβιές, για να βγάλει τις κάλτσες της, εκείνος αναφερόταν με φιλική συμπάθεια σε όλους αυτούς τους κυρίους, ιδίως στον Φιλίπ, τον οποίο θεωρούσε ως την προσωποποίηση της τιμιότητας.

«Αυτό είναι αλήθεια, έλεγε η Νανά, καθισμένη ακόμα στο πάτωμα για να φορέσει τη νυχτικιά της, είναι καλά παιδιά. Αλλά, όσο να 'ναι, βλέπουν ποια είμαι και φέρονται αναλόγως... Μια λάθος λέξη να πουν, και στους έχω πετάξει με τη μία έξω!»

Παρ' όλ' αυτά, μέσα σ' όλη αυτή την πολυτέλεια, ανάμεσα σε όλους αυτούς τους θαυμαστές, η Νανά έπληττε θανάσιμα. Είχε στη διάθεσή της από έναν άντρα για κάθε λεπτό της νύχτας, και λεφτά να ξεχειλίζουν ακόμα κι απ' τα συρτάρια της τουαλέτας της, πεταμένα μαζί με τις τσατσάρες και τις βούρτσες. Δεν την ικανοποιούσαν όμως όλα αυτά, και ένιωθε ένα κενό μέσα της, σαν μια ρωγμή, που την έκανε να χασμουριέται. Η ζωή της κυλούσε χωρίς ασχολίες, φέρνοντας τη μια μονότονη ώρα μετά την άλλη. Η επαύριο δεν υπήρχε γι' αυτήν ζούσε σαν τα πετούμενα του ουρανού, σίγουρη ότι κάπου θα έβρισκε τροφή, έτοιμη να κοιμηθεί στο πρώτο κλαδί που θα συναντούσε. Η βεβαιότητα αυτή ότι θα την ταΐσουν, είχε ως αποτέλεσμα να μένει ξαπλωμένη όλη μέρα, νωθρή, αποκοιμισμένη μέσα σ' αυτήν την απραξία και την μοναστική πειθαρχία, σαν να ήταν έγκλειστη για να εκτελεί το επάγγελμά της. Καθώς κυκλοφορούσε πλέον μόνο με άμαξα, είχε ξεσυνηθίσει να περπατάει. Είχε ξαναβρεί παιδιάστικες συνήθειες, φιλούσε νύχτα μέρα τον Μπιζού και σκότωνε την ώρα της με ανόητες ασχολίες, περιμένοντας πότε θα έρθει ο εκάστοτε άντρας, τον οποίο και ανεχόταν με ύφος συγκαταβατικής παραίτησης. Και μέσα σ' αυτήν την απόλυτη εγκατάλειψη του εαυτού της, το μόνο πράγμα που την ενδιέφερε ακόμα ήταν η ομορφιά της· φρόντιζε συστηματικά να εξετάζει το σώμα της, να πλένεται, να αρωματίζεται παντού, καυχώμενη ότι μπορούσε, ανά πάσα στιγμή και μπροστά σε οποιονδήποτε, να γυμνωθεί χωρίς να έχει τον παραμικρό λόγο να ντρέπεται.

Το πρωί, σηκωνόταν στις δέκα η ώρα. Ο Μπιζού, το σκοτσέζικο γκριφονάκι, την ξυπνούσε γλείφοντας της το πρόσωπο. Και επί πέντε λεπτά έπαιζαν, με το σκυλάκι να τρέχει παντού, πάνω στα χέρια και τα μπούτια της, προς μεγάλη δυσαρέσκεια του κόμη Μυφφά. Ο Μπιζού ήταν το πρώτο ον που ζήλευε. Δεν ήταν πρέπον να χώνει ένα ζώο, έτσι, τη μύτη του κάτω απ' τα σκεπάσματα. Μετά, η Νανά πήγαινε στο μπουντουάρ της, όπου μπανιαριζόταν. Κατά τις έντεκα η ώρα, ερχόταν ο Φρανσίς για να

της σηκώσει ψηλά τα μαλλιά, πριν της κάνει την περίτεχνη κόμμωση του απογεύματος. Για το μεσημεριανό, καθώς απεχθανόταν να τρώει μόνη της, είχε σχεδόν πάντοτε την κυρία Μαλουάρ που εμφανιζόταν το πρωί από το πουθενά, με τα εξωφρενικά της καπέλα, και επέστρεφε το βράδυ στην μυστηριώδη της ζωή, για την οποία κανείς άλλωστε δεν ενδιαφερόταν. Οι πιο δύσκολες, όμως, ώρες ήταν οι δυο τρεις ώρες που μεσολαβούσαν ανάμεσα στο μεσημεριανό και την απογευματινή της τουαλέτα. Συνήθως έπαιζε κανένα μπιζίκι με την γηραιά της φίλη, άλλοτε διάβαζε το *Φιγκαρό,* απ' όπου την ενδιέφεραν οι κριτικές του θεάτρου και τα νέα του κόσμου. Καμιά φορά, μάλιστα, της συνέβαινε ν' ανοίξει και κανένα βιβλίο, καθώς υπερηφανευόταν ότι της άρεσε η λογοτεχνία. Η τουαλέτα της την απασχολούσε μέχρι τις πέντε περίπου. Τότε, μόνο, άρχιζε να συνέρχεται από την υπνηλία, και είτε έβγαινε με την άμαξα είτε δεχόταν στο σπίτι της ορδές ολόκληρες αντρών άλλοτε πάλι δειπνουσε έξω και πάντοτε ξενυχτούσε, για να ξυπνήσει την επομένη με την ίδια κούραση και να ξεκινήσει άλλη μια απαράλλαχτη με την προηγουμένη ημέρα.

Αυτό που την ευχαριστούσε περισσότερο απ' όλα ήταν να πηγαίνει στις Μπατινιόλ για να δει τον μικρό Λουί, στο σπίτι της θείας της. Ύστερα, και για δυο εβδομάδες, τον ξεχνούσε. Κι έπειτα πάλι, την έπιανε μανία κι έσπευδε με τα πόδια ως εκεί, γεμάτη ταπεινότητα και μητρική τρυφερότητα, πηγαίνοντας τους δώρα που πάνε σε αρρώστους: καπνό για τη θεία, πορτοκάλια και μπισκότα για το παιδί. Άλλοτε πάλι κατέφτανε με το λαντό της, επιστρέφοντας από τον περίπατο στο Δάσος, φορώντας τουαλέτες που η πολυτέλεια τους προκαλούσε αίσθηση στον μοναχικό δρομάκο. Από τη στιγμή που η ανιψιά της είχε γνωρίσει μεγαλεία, η κυρία Λερά δεν έλεγε να ξεφουσκώσει από υπερηφάνεια. Εμφανιζόταν σπανίως στη λεωφόρο ντε Βιλλιέ, λέγοντας ότι τάχα δεν ήταν η θέση της εκεί. Στο δρόμο της όμως θριάμβευε, ιδίως όταν η νεαρή γυναίκα εμφανιζόταν με φουστάνια τεσσάρων και πέντε χιλιάδων φράγκων και περνούσε το επόμενο πρωινό επιδεικνύοντας τα δώρα που είχε πάρει και αραδιάζοντας νούμερα που άφηναν άφωνες τις γειτόνισσες. Συνήθως, η Νανά κρατούσε τις Κυριακές για την οικογένεια. Κι εκείνες τις μέρες, εάν τύχαινε να την καλέσει ο Μυφφά για φαγητό, αρνιόταν με το αυτάρεσκο χαμόγελο της μικροαστής: δεν ήταν δυνατό, έλεγε, θα έτρωγε στης θείας της και θα έβλεπε το μωρό. Παρ' όλ' αυτά, το δύστυχο το παιδάκι, ο Λιλίκος, ήταν μονίμως άρρωστος. Ήταν σχεδόν τριών ετών και ένα μάλλον ψηλό αγοράκι για την ηλικία του. Είχε, όμως, έκζεμα στο σβέρκο του, και τώρα είχαν σχηματιστεί αποστήματα στα αυτιά του, πράγμα που προκαλούσε ανησυχίες για διάβρωση των οστών του κρανίου. Όταν το έβλεπε τόσο χλομό, με αδύναμο αίμα και πλαδαρή σάρκα, κατάστικτη από κίτρινες κηλίδες, η Νανά προβληματιζόταν. Δεν μπορούσε να καταλάβει: μα τι είχε, η αγαπούλα, και έφθινε

έτσι; Ενώ η μαμά του, εκείνη δηλαδή, έσφυζε από υγεία;

Τις μέρες που δεν την απασχολούσε ο γιος της, η Νανά επέστρεφε στην θορυβώδη μονοτονία της ύπαρξής της: βόλτες στο Δάσος, πρεμιέρες στα θέατρα, γεύματα στο «Μαιζόν ντ' Ορ» ή στο «Καφέ Ανγκλαί», δημόσιες εμφανίσεις σε όλα τα μέρη, σε όλα τα θεάματα όπου συνέρρεε το πλήθος, Μαμπίγ, επιθεωρήσεις, ιπποδρομίες. Είχε όμως πάντα μέσα της αυτό το κενό από την βλακώδη απραξία της, που της προκαλούσε κράμπες στο στομάχι. Παρά τους περιστασιακούς έρωτες που την ξεμυάλιζαν κατά καιρούς, κάθε φορά που έμενε μόνη, τεντωνόταν με μια κίνηση απερίγραπτης κόπωσης. Η μοναξιά την έθλιβε αμέσως, καθώς ερχόταν αντιμέτωπη με το κενό και την ανία της. Εκείνη, που εκ φύσεως και εξ επαγγέλματος, ήταν πάντοτε εύθυμη, γινόταν μελαγχολική· η ζωή της τώρα συνοψιζόταν σε μια κραυγή που επανερχόταν αδιάκοπα, ανάμεσα σε δυο χασμουρητά.

«Ποπό! Τους βαρέθηκα τους άντρες!»

Ένα απόγευμα, επιστρέφοντας από μια συναυλία, η Νανά πρόσεξε σ' ένα πεζοδρόμιο της οδού Μονμάρτρ, μια γυναίκα που πηγαινοερχόταν, με τα μποτίνια της φθαρμένα, τα φουστάνια της βρόμικα κι ένα καπέλο κατεστραμμένο από τις βροχές. Και τότε την αναγνώρισε.

«Σαρλ, σταμάτα!» φώναξε στον αμαξά.

Και σταματώντας:

«Σατέν! Σατέν!»

Οι περαστικοί γύρισαν το κεφάλι, όλος ο δρόμος κοίταζε. Η Σατέν πλησίασε, λερώνοντας ακόμα περισσότερο τα φουστάνια της στις ρόδες της άμαξας.

«Έλα, κορίτσι μου, ανέβα», είπε η Νανά ήρεμη, αδιαφορώντας για τον κόσμο.

Και την περιμάζεψε, την πήρε μαζί της μέσα στο γαλάζιο λαντό, έτσι λερή όπως ήταν, πλάι στο μεταξωτό της γκρι περλέ φουστάνι, με τις δαντέλες· ενώ όλοι μειδιούσαν με την άμεμπτη αξιοπρέπεια του αμαξά.

Από τότε και στο εξής η Νανά βρήκε κάτι να απασχολείται, ένα πάθος. Η Σατέν έγινε το βίτσιο της. Αφού εγκαταστάθηκε στο μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ, ξεβρομίστηκε και ντύθηκε, επί τρεις ολόκληρες ημέρες τους διηγούνταν τα παθήματά της στο Σαν-Λαζάρ, τα προβλήματα που είχε με τα άλλα κορίτσια, και μ' αυτά τα καθάρματα τους αστυνομικούς, που την είχαν μπαγλαρώσει για να της δώσουν το βιβλιάριο. Η Νανά αγανακτούσε με όλα τούτα, την παρηγορούσε και της υποσχέθηκε ότι θα έκανε τα πάντα για να την διαγράψουν από τ' αρχεία της Αστυνομίας, όταν θα συναντούσε η ίδια προσωπικά τον υπουργό. Εντωμεταξύ, δεν έπρεπε να αγχώνεται, γιατί σίγουρα δεν θα την αναζητούσαν στο σπίτι της. Και έτσι, άρχισαν οι δυο γυναίκες να περνούν τρυφερά απογεύματα μεταξύ τους,

λέγοντας θωπευτικές κουβέντες η μια στην άλλη και ανταλλάσσοντας φιλιά ανάμεσα σε γέλια. Αυτό ήταν το παιχνιδάκι της, που έπρεπε να διακόπτεται κάθε τόσο, όταν περνούσαν αστυνομικοί από την οδό Λαβάλ, και συνεχιζόταν μετά, με αστεΐζουσα διάθεση. Κι έπειτα, ένα βράδυ τα πράγματα σοβάρεψαν. Η Νανά, που είχε νιώσει αποστροφή στης Λωρ, άρχιζε τώρα να καταλαβαίνει. Και αναστατώθηκε, συνταράχτηκε· προπάντων από τη στιγμή που η Σατέν εξαφανίστηκε, το πρωί της τέταρτης μέρας. Κανείς δεν την είχε δει να βγαίνει. Είχε φύγει, με το καινούργιο της φουστάνι, από μια ανάγκη να πάρει αέρα, από νοσταλγία για το πεζοδρόμιο.

Εκείνη τη μέρα, επακολούθησε τέτοια θύελλα στο σπίτι, που όλο το υπηρετικό προσωπικό έσκυβε, βουβό, το κεφάλι. Η Νανά παραλίγο να χτυπήσει τον Φρανσουά, επειδή δεν είχε εμποδίσει την Σατέν να φύγει. Προσπαθούσε, βέβαια, να συγκρατηθεί, αποκαλώντας την Σατέν «παλιοβρόμα»· αυτό θα της γινόταν μάθημα, να μαζεύει τέτοια αποβράσματα απ' το δρόμο, έλεγε στον εαυτό της. Το απόγευμα, η Κυρία είχε κλειστεί στο δωμάτιο της, και η Ζωή την άκουσε να κλαίει. Το βράδυ, ξαφνικά, ζήτησε να της φέρουν την άμαξα και να την οδηγήσουν στης Λωρ. Είχε σκεφτεί ότι ίσως έβρισκε την Σατέν καθισμένη σ' ένα από τα τραπέζια της οδού Μαρτύρων. Και βέβαια, όχι για να την ξαναδεί, αλλά για να της δώσει μια σφαλιάρα. Πράγματι, η Σατέν έτρωγε σ' ένα τραπεζάκι με την κυρία Ρομπέρ. Αντικρίζοντας την Νανά έβαλε τα γέλια. Εκείνη, πληγώθηκε τόσο πολύ απ' αυτήν την αντίδραση που δεν έκανε καμία σκηνή, απεναντίας φάνηκε πολύ γλυκιά και κατανοητική. Κέρασε σαμπάνια, μέθυσε πέντε-έξι τραπέζια, κι έπειτα έκλεψε την Σατέν, όταν η κυρία Ρομπέρ πήγε στην τουαλέτα. Μέσα στην άμαξα μόνο, την δάγκωσε και την απείλησε ότι θα την σκότωνε την επόμενη φορά.

Έτσι, το ίδιο σκηνικό επαναλαμβανόταν αδιάκοπα. Είκοσι φορές η Νανά -τραγική φιγούρα απατημένης ερωμένης, μέσα στην παράφορα της- αναγκάστηκε να τρέξει πίσω απ' αυτήν την ξετσίπωτη, που το 'σκαγε από καπρίτσιο, μόνο και μόνο γιατί βαριόταν τις ανέσεις του μεγάρου. Είχε σκεφτεί να χαστουκίσει την κυρία Ρομπέρ, και μια άλλη φορά ονειρεύτηκε ότι την προκαλούσε σε μονομαχία. Μία απ' τις δυο τους έπρεπε να βγει από τη μέση. Όταν δειπνούσε στης Λωρ πλέον, φορούσε πάντα τα διαμαντικά της και καμιά φορά έφερνε μαζί της την Λουίζ Βιολέν, την Μαρία Μπλον και την Τατάν Νενέ, όλες τους πολύ λαμπερές. Κι αυτές οι γυναίκες έφερναν την πολυτέλεια μέσα στο καταγώγι, την περιέφεραν μέσα στην τσίκνα των τριών αιθουσών, κάτω απ' το κίτρινο φως του γκαζιού, πανευτυχείς που θάμπωναν τις μικρές συνοικιακές πόρνες, τις οποίες σήκωναν πάντα για να περάσουν βγαίνοντας. Εκείνες τις μέρες, η Λωρ λαμπερή μέσα στα στενά της ρούχα, φιλούσε τους πάντες μ' ένα μητρικό ύφος ακόμα πιο γενναιόδωρο απ' ότι συνήθως. Η Σατέν, ωστόσο, μέσα σ'

όλες αυτές τις ιστορίες διατηρούσε την ηρεμία της με τα μεγάλα της γαλανά μάτια και το αγνό παρθενικό της πρόσωπο· μπορεί να την τραβολογούσαν, να την δάγκωναν, να την έδερναν δυο γυναίκες, εκείνη όμως συνέχιζε να το βρίσκει απλώς αστείο όλο αυτό και να λέει ότι θα έκαναν καλύτερα να τα βρουν μεταξύ τους. Δεν βοηθούσε σε τίποτα να την χαστουκίζουν, ούτως ή άλλως, δεν μπορούσε να γίνει δυο κομμάτια, όσο κι αν ήθελε να είναι καλή με όλους. Τελικά την κέρδισε η Νανά, με τα χάδια και τα δώρα της. Και, για να την εκδικηθεί η κυρία Ρομπέρ έστειλε στους εραστές τής αντερωμένης της κάποιες αποτρόπαιες ανώνυμες επιστολές.

Εδώ και κάποιο καιρό, ο κόμης Μυφφά φαινόταν προβληματισμένος. Ένα πρωί, πολύ ταραγμένος, έδειξε στην Νανά μια ανώνυμη επιστολή, μέσα στην οποία την κατηγορούσαν -όπως μπόρεσε να διαβάσει, από τις πρώτες γραμμές- ότι απατούσε τον κόμη με τον Βαντέβρ και τους υιούς Υγκόν.

«Ψέμα! Ψέμα! φώναξε σε τόνο εντυπωσιακής ειλικρίνειας.

— Τ' ορκίζεσαι; ρώτησε ο Μυφφά, ανακουφισμένος ήδη.

— Τ' ορκίζομαι σε ό,τι θες... Να! Στη ζωή του παιδιού μου!»

Το γράμμα όμως είχε και συνέχεια. Αναφερόταν, μετά, στις σχέσεις της με την Σατέν με χυδαία ωμότητα. Όταν τέλειωσε την ανάγνωση, χαμογέλασε.

«Κατάλαβα τώρα, από ποιον είναι», είπε απλώς.

Και, καθώς ο Μυφφά ζητούσε μια διάψευση, εκείνη πρόσθεσε ήρεμα.

«Αυτό, καρδιά μου, είναι κάτι που δεν σε αφορά... Τι σε νοιάζει, στο κάτω κάτω;»

Δεν το αρνήθηκε, κι εκείνος το άκουσε με φρίκη και αγανάκτηση. Εκείνη, ανασήκωσε απλώς τους ώμους. Μα, πού ζούσε; Παντού το έκαναν, και κατονόμασε φίλες της που έκαναν το ίδιο και του ορκίστηκε ότι όλες οι κυρίες του καλού κόσμου το συνήθιζαν. Ακούγοντας την, θα έλεγε κανείς ότι δεν υπήρχε τίποτα συνηθέστερο και φυσικότερο. Αυτό όμως που ήταν ψέμα, ήταν ψέμα. Γι' αυτό και προηγουμένως, είχε δει και μόνος του πόσο είχε εξοργιστεί με το θέμα του Βαντέβρ και των αδερφών Υγκόν. Γι' αυτό, μάλιστα: αν την έπνιγε, θα είχε το δίκιο με το μέρος του. Γιατί όμως να του πει ψέματα για κάτι τόσο ασήμαντο; Και όλο έλεγε:

«Τι σε πειράζει, δα;»

Μετά, καθώς η σκηνή συνεχιζόταν, τον σταμάτησε απότομα, και με σκληρή φωνή είπε:

«Εξάλλου, αγαπητέ μου, αν δεν σου κάνει, είναι απλό... Οι πόρτες είναι ανοιχτές... Έτσι είμαι εγώ, αν σου αρέσω!»

Χαμήλωσε το κεφάλι. Στο βάθος, ήταν χαρούμενος με τις ένθερμες διαβεβαιώσεις της γυναίκας περί της πίστης της. Εκείνη, βλέποντας πόση επιρροή είχε πάνω του, έπαψε να παίρνει προφυλάξεις. Έτσι, η Σατέν

εγκαταστάθηκε στο σπίτι, ανοιχτά, ισότιμα με τους κυρίους. Ο Βαντέβρ δεν χρειάστηκε βέβαια ανώνυμες επιστολές για να το καταλάβει. Πείραζε μάλιστα την Σατέν, προκαλώντας καβγάδες ζηλοτυπίας δήθεν. Ενώ, ο Φιλίπ και ο Ζωρζ την αντιμετώπιζαν σαν φίλο, δίνοντας της το χέρι και κάνοντας της χοντροκομμένα αστεία.

Ένα βράδυ που η Σατέν την είχε παρατήσει και η Νανά είχε πάει να δειπνήσει στην οδό Μαρτύρων, χωρίς να κατορθώσει να την πάρει πίσω, είχε μια περιπέτεια. Έτρωγε μόνη της, όταν εμφανίστηκε ο Νταγκενέ. Παρότι είχε πια νοικοκυρευτεί, πήγαινε καμιά φορά εκεί -υποκύπτοντας στις παλιές του διαστροφές-, ελπίζοντας να μην τον συναντήσει κανείς στα καταγώγια εκείνα του Παρισιού. Έτσι, η παρουσία της Νανάς φάνηκε αρχικά να τον ενοχλεί. Δεν ήταν όμως από κείνους που θα το έβαζαν στα πόδια, και προχώρησε προς το μέρος της μ' ένα χαμόγελο. Την ρώτησε εάν η Κυρία τού επέτρεπε να καθίσει μαζί της. Βλέποντας η Νανά ότι αστειευόταν, πήρε το ψυχρό της ύφος και είπε ξερά:

«Μπορείτε να καθίσετε όπου θέλετε, είμαστε σε δημόσιο χώρο.»

Ξεκινώντας σε τέτοιο τόνο, η συζήτηση που ακολούθησε ήταν περίεργη. Όταν έφτασαν στο επιδόρπιο όμως, η Νανά, που είχε αρχίσει να βαριέται μ' όλα αυτά και ανυπομονούσε να θριαμβεύσει, έβαλε τους αγκώνες στο τραπέζι και ξαναβρίσκοντας έναν τόνο οικειότητας, είπε:

«Λοιπόν; Πώς πάει ο γάμος σου, χρυσό μου; Προχωράει το πράγμα;

— Όχι και τόσο», ομολόγησε ο Νταγκενέ.

Η αλήθεια ήταν ότι την στιγμή που ετοιμαζόταν να κάνει την πρόταση γάμου, ένιωσε μια τέτοια ψυχρότητα εκ μέρους του κόμη, που είχε τη σύνεση να μην το αποτολμήσει. Θεωρούσε ότι ήταν χαμένη υπόθεση. Η Νανά τον κάρφωνε με τα γαλανά της μάτια, κρατούσε το πιγούνι της και χαμογελούσε ειρωνικά.

«Μμμ! Ήμουν άτακτη, είπε αργά. Τώρα, θα πρέπει να γλιτώσεις τον πεθερό από τα νύχια μου... Εδώ που τα λέμε, για ένα έξυπνο αγόρι, κάνεις βλακείες ώρες ώρες. Μα να με κουτσομπολεύεις σε κάποιον που με λατρεύει και που μου τα λέει όλα!... Άκου να δεις, θα παντρευτείς μόνο αν το θελήσω εγώ, αγοράκι μου.»

Εδώ και κάποια ώρα, είχε αρχίσει κι αυτός να σκέφτεται το ίδιο πράγμα, να προετοιμάζει νοερά την υποταγή του. Συνέχιζε, παρ' όλ' αυτά να αστειεύεται, προσπαθώντας να μην αφήσει το πράγμα να σοβαρέψει. Αφού, λοιπόν, φόρεσε τα γάντια του, της ζήτησε με την απαιτούμενη σοβαρότητα το χέρι της δεσποινίδας Εστέλ ντε Μπεβίλ. Κι εκείνη γέλασε, τελικά, σαν κάτι να την είχε γαργαλήσει. Αχ, αυτός ο Μιμής! Πώς να του κρατήσεις κακία; Η μεγάλη επιτυχία του Νταγκενέ στις γυναίκες οφειλόταν στη μειλίχια ομιλία του, στην καθάρια και μελωδική φωνή του, στην οποία χρωστούσε άλλωστε το προσωνύμιο «βελούδινο στόμα» που του είχαν

δώσει οι εταίρες. Όλες τους παραδίνονταν στο μουσικό αυτό χάδι που τις τύλιγε. Ο Νταγκενέ, βέβαια, είχε συναίσθηση αυτής του της δύναμης, και την αποκοίμισε, την νανούρισε μ' ένα σωρό λόγια και ανόητες ιστορίες. Όταν σηκώθηκαν από το τραπέζι, εκείνη ριγούσε πια, ροδαλή πάνω στο μπράτσο του: την είχε κατακτήσει και πάλι. Ο καιρός ήταν γλυκός, κι έτσι η Νανά έδιωξε την άμαξά της, τον συνόδευσε με τα πόδια ως το σπίτι του, και βέβαια, στη συνέχεια, ανέβηκε στο διαμέρισμα του. Δυο ώρες αργότερα, του είπε, ενώ ντυνόταν:

«Λοιπόν, Μιμή, θέλεις πολύ να παντρευτείς;

— Να πάρει! Είναι ό,τι καλύτερο μπορώ πια να κάνω, μουρμούρισε αυτός... Ξέρεις ότι δεν έχω φράγκο.»

Του ζήτησε να την βοηθήσει να κουμπώσει τα μποτίνια της. Μετά από μια παύση:

«Εντάξει, σύμφωνοι... Θα μεσολαβήσω για σένα... Είναι σα στέκα, βέβαια, η μικρή. Αφού όμως σας βολεύει όλους... Άντε, θα φανώ καλή και θα στο κανονίσω στο πιτς φιτίλι.»

Μετά, γελώντας και με το στήθος ακόμα γυμνό:

«Μόνο, θέλω να ξέρω: εσύ τι θα μου δώσεις;»

Την έπιασε, της φίλησε τους ώμους πάνω σε μια παρόρμηση ευγνωμοσύνης. Εκείνη, πολύ χαρούμενη, έτρεμε, προσπαθούσε να του ξεφύγει, έπεσε πίσω:

«Α! Ξέρω, φώναξε κατενθουσιασμένη. Λοιπόν, άκου ποια θα είναι η προμήθειά μου... Την ημέρα του γάμου σου, θα μου προσφέρεις το άνθος της αγνότητάς σου... Πρώτα σε μένα, πριν από τη γυναίκα σου, κατάλαβες;

— Μπράβο! Μπράβο, αυτό είναι!», είπε αυτός και γελώντας ακόμα πιο δυνατά από κείνη.

Η συμφωνία αυτή τους διασκέδαζε πολύ. Βρήκαν την ιστορία πολύ γουστόζικη.

Την επομένη, η Νανά παρέθετε δείπνο, το γνωστό δείπνο της Πέμπτης με τους Μυφφά, Βαντέβρ, τους αδερφούς Υγκόν και την Σατέν. Ο κόμης έφτασε από νωρίς. Χρειαζόταν ογδόντα χιλιάδες φράγκα για να απαλλάξει την νεαρή γυναίκα από δυο, τρία χρέη και να της προσφέρει ένα ζαφειρένιο περιδέραιο που τόσο επιθυμούσε. Καθώς είχε ήδη ξεπουλήσει ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας του, έψαχνε έναν πιστωτή, διστάζοντας να πουλήσει άλλη μια ιδιοκτησία. Ακολουθώντας τις συμβουλές της ίδιας της Νανάς, απευθύνθηκε στον Λαμπορντέτ. Επειδή όμως εκείνος βρήκε το ποσό μεγάλο, θέλησε να μιλήσει στον Φρανσίς τον κομμωτή, που ήταν πρόθυμος να υποχρεώνει τις πελάτισσες του. Ο κόμης εμπιστευόταν, βέβαια, τις υποθέσεις του σ' αυτούς τους κυρίους με την ρητή εντολή να μην φανεί πουθενά το όνομά του. Και οι δυο τους αναλάμβαναν την υπο-

χρέωση να κρατήσουν στο πορτοφόλι τους το γραμμάτιο των εκατό χιλιάδων φράγκων που θα υπέγραφε ο κόμης. Και απολογούνταν για τα είκοσι χιλιάδες φράγκα τόκου, κατηγορώντας τους απατεώνες τους τοκογλύφους, τους οποίους χρειάστηκε να χρησιμοποιήσουν για τη δουλειά. Την ώρα που ανήγγειλαν τον Μυφφά, ο Φρανσίς τελείωνε το χτένισμα της Νανάς. Και ο Λαμπορντέτ βρισκόταν στο μπουντουάρ, χάρη στην οικειότητα που του επέτρεπε η ακίνδυνη φιλία του. Όταν είδε τον κόμη ακούμπησε διακριτικά ένα χοντρό πάκο από χαρτονομίσματα δίπλα στις πούδρες και τις πομάδες. Το γραμμάτιο υπογράφηκε πάνω στο μάρμαρο της τουαλέτας. Η Νανά πρότεινε στον Λαμπορντέτ να μείνει για το δείπνο. Εκείνος αρνήθηκε, έπρεπε να ξεναγήσει έναν πλούσιο ξένο στο Παρίσι. Ο Μυφφά, εντωμεταξύ, τον ξεμονάχιασε για να τον παρακαλέσει να τρέξει στου Μπεκέρ, το κοσμηματοπωλείο, και να του φέρει το ζαφειρένιο περιδέραιο, με το οποίο ήθελε το ίδιο βράδυ να κάνει έκπληξη στη γυναίκα˙ ο Λαμπορντέτ ανέλαβε ευχαρίστως να τον εξυπηρετήσει. Μισή ώρα αργότερα, ο Ζυλιέν παρέδωσε στον κόμη τη θήκη, με κάθε μυστικότητα.

Στο δείπνο, η Νανά ήταν νευρική. Η θέα των ογδόντα χιλιάδων φράγκων την είχε αναστατώσει· και μόνο που σκεφτόταν ότι όλα αυτά τα χρήματα θα πήγαιναν στους εμπόρους, συγχυζόταν! Απ' το πρώτο κιόλας πιάτο, και μέσα σ' αυτό το θεσπέσιο δωμάτιο που φωτιζόταν από τη λάμψη των ασημικών και των κρυστάλλων, άρχισε να γίνεται συναισθηματική και να εξυμνεί τις απλές χαρές της φτώχειας. Οι άνδρες φορούσαν όλοι φράκο, και η ίδια ένα λευκό κεντητό φόρεμα από σατέν, ενώ η Σατέν, πιο σεμνή, φορούσε απλώς ένα μαύρο μεταξωτό φουστάνι και μια χρυσή καρδιά στο λαιμό, δώρο της αγαπημένης της φίλης. Και, πίσω από τους συνδαιτυμόνες, ο Ζυλιέν και ο Φρανσουά σέρβιραν με τη βοήθεια της Ζωής, με μεγάλη επισημότητα, το δείπνο.

«Το βέβαιο είναι, όλο έλεγε η Νανά, ότι διασκέδαζα πολύ περισσότερο όταν δεν είχα φράγκο.»

Είχε τοποθετήσει στα δεξιά της τον Μυφφά και στα αριστερά της τον Βαντέβρ. Δεν τους έριχνε όμως ματιά, απορροφημένη καθώς ήταν από την Σατέν που ήταν θρονιασμένη απέναντι της, ανάμεσα στον Φιλίπ και τον Ζωρζ.

«Έτσι δεν είναι, μικρό μου; έλεγε κάθε λίγο. Τι γέλια που κάναμε, τότε, όταν συχνάζαμε στο πανδοχείο της κυρα-Ζός, στην οδό Πολονσώ!»

Σέρβιραν το κυρίως πιάτο και οι δυο γυναίκες άρχισαν να αναπολούν τις αναμνήσεις τους. Τις έπιαναν συχνά τέτοιες κρίσεις φλυαρίας. Είχαν την ανάγκη να ανακινούν πότε πότε τη λασπερή τους νιότη. Και πάντοτε ένιωθαν αυτή την ανάγκη παρουσία αδρών, σαν να καταλαμβάνονταν από τη λύσσα να τους επιβάλουν τη βρόμα, μέσα στην οποία είχαν μεγαλώσει. Οι κύριοι, χλομοί, αντάλλαζαν ενοχλημένα βλέμματα. Οι αδερφοί Υγκόν

προσπαθούσαν να γελάσουν, ενώ ο Βαντέβρ έστριβε από νευρικότητα τα γένια του και ο Μυφφά γινόταν δυο φορές πιο βλοσυρός.

«Θυμάσαι τον Βίκτωρα; είπε η Νανά... Διεστραμμένο παιδί, παράσερνε τα κοριτσάκια στα υπόγεια!

— Ναι, πολύ καλά, απάντησε η Σατέν. Θυμάμαι πολύ καθαρά επίσης την μεγάλη αυλή του σπιτιού σου. Υπήρχε μια θυρωρός, με μια σκούπα...

— Η γριά Μπος; Έχει πεθάνει.

— Σαν να το βλέπω το μαγαζί σας... Η μάνα σου ήταν πολύ χοντρή. Ένα βράδυ που εμείς παίζαμε, ο πατέρας σου γύρισε τύφλα, τελείως τύφλα όμως!»

Σ' εκείνο το σημείο, ο Βαντέβρ επιχείρησε ν' αλλάξει θέμα, διακόπτοντας την αναπόληση των γυναικών.

«Καλή μου, θα ήθελα λίγες τρούφες ακόμα... Είναι νοστιμότατες. Αυτές που έφαγα εχθές στον δούκα ντε Κορμπρέζ δεν έλεγαν τίποτα.

— Ζυλιέν, τις τρούφες!» είπε απότομα η Νανά.

Μετά, επιστρέφοντας στο θέμα:

«Ναι! Διάβολε! Η αλήθεια είναι ότι ο μπαμπάς δεν τα πήγαινε καλά με τα λεφτά. Έχασε τα πάντα, τι κατρακύλα! Δεν φαντάζεσαι φτώχεια και πείνα που έχουμε περάσει!... Το τι έχω ζήσει, δεν περιγράφεται- απορώ πώς δεν άφησα τα κοκαλάκια μου εκεί, σαν τον μπαμπά και τη μαμά.»

Αυτή τη φορά, ο Μυφφά, που έπαιζε εκνευρισμένος μ' ένα μαχαίρι, πήρε το θάρρος να μιλήσει:

«Λοιπόν, μήπως να λέγαμε κάτι πιο ευχάριστο;

— Τι; Κάτι πιο ευχάριστο; φώναξε, κεραυνοβολώντας τον με το βλέμμα. Νομίζεις, μήπως, ότι για μένα ήταν αστεία όλ' αυτά; Έπρεπε να ήσουν εσύ να μας τρέφεις, καλέ μου... Εγώ, ξέρετε, είμαι απλή κοπέλα, λέω τα πράγματα όπως έχουν. Η μάνα μου ήταν πλύστρα και ο πατέρας μου μεθύστακας- απ' το ποτό πήγε, άλλωστε. Και αν δε σου αρέσει, αν ντρέπεσαι για την οικογένεια μου...»

Όλοι διαμαρτυρήθηκαν. Μα τι της ήρθε; Βεβαίως και σέβονταν την οικογένεια της. Εκείνη όμως συνέχισε:

«Αν ντρέπεστε για την οικογένεια μου, καλύτερα να με αφήσετε, γιατί, εγώ, δεν είμαι από κείνες τις γυναίκες που απαρνούνται μάνα και πατέρα... Πρέπει να με δεχθείτε μαζί μ' αυτούς, καταλάβατε;»

Την δέχονταν, βέβαια όπως ήταν, με τον πατέρα της και τη μάνα της, και το παρελθόν της, και ό,τι ήθελε. Με το βλέμμα χαμηλωμένο, αισθάνονταν τώρα και οι τέσσερις ντροπή, ενώ εκείνη τους κρατούσε κάτω απ' τα λερά της παλιοπάπουτσα της Γκουτ-ντ' Ορ, με την παράφορα της απόλυτης εξουσίας που ασκούσε πάνω τους. Αλλά δεν κατέθεσε τόσο γρήγορα τα όπλα: όσες περιουσίες και αν της πρόσφεραν, όσα παλάτια και αν της έχτιζαν, εκείνη θα νοσταλγούσε πάντα την εποχή που έτρωγε σκέτα μήλα.

Μια φάρσα ήταν τα χρήματα! Για να πληρώνεις τους εμπόρους ήταν. Έπειτα, το παραλήρημά της κορυφώθηκε σε μια έκρηξη συναισθηματισμού, στην επιθυμία της για μια ζωή απλή, γενναιόδωρη, γεμάτη αγάπη εν μέσω της παγκόσμιας καλοσύνης.

Εκείνη τη στιγμή, αντίκρισε τον Ζυλιέν που περίμενε άπραγος.

«Λοιπόν, τι περιμένεις; Βάλε μας σαμπάνια, είπε. Τι έπαθες και με κοιτάς σαν βλάκας;»

Καθ' όλη τη διάρκεια της σκηνής, οι υπηρέτες είχαν κρατηθεί σοβαροί. Έμοιαζαν σαν να μην άκουγαν τίποτα, ολοένα και πιο άκαμπτοι, όσο η Κυρία τα έλεγε έξω απ' τα δόντια. Ο Ζυλιέν, ανέκφραστος πάντα, άρχισε να σερβίρει τη σαμπάνια. Ο Φρανσουά που πρόσφερε τα φρούτα, για κακή του τύχη, έγειρε λίγο παραπάνω τη φρουτιέρα και τα μήλα, τα αχλάδια, το σταφύλι κύλησαν πάνω στο τραπέζι.

«Στραβός είσαι;» φώναξε η Νανά.

Ο υπηρέτης έκανε το σφάλμα να προσπαθήσει να εξηγήσει ότι τα φρούτα δεν ήταν εξαρχής σωστά τοποθετημένα στη φρουτιέρα. Η Ζωή τα είχε ανακατέψει, όταν πήρε τα πορτοκάλια.

«Ε, τότε, η Ζωή είναι το ζωντόβολο.

— Μα, Κυρία...» μουρμούρισε η καμαριέρα, πληγωμένη.

Ξάφνου, η Κυρία, σηκώθηκε, και με επιτακτική φωνή και μια κίνηση βασιλικής αυταρχικότητας:

«Αρκετά! Έξω όλοι!... Δεν σας έχουμε άλλο ανάγκη.»

Η αποφασιστική αυτή πράξη την ηρέμησε. Αμέσως, φάνηκε πιο γλυκιά, αξιαγάπητη. Στο επιδόρπιο, όλα κύλησαν όμορφα, με τους κυρίους αυτούς να αστειεύονται ενώ σερβίρονταν μόνοι τους. Η Σατέν, που είχε καθαρίσει ένα αχλάδι, είχε πάει πίσω από την καλή της για να το φάει, και ακουμπώντας στους ώμους της, της ψιθύριζε διάφορα στο λαιμό, που τις έκαναν να γελάνε δυνατά. Μετά, θέλησε να μοιραστεί μαζί της το τελευταίο κομμάτι και της το έδωσε με το στόμα· κι έτσι δάγκωσαν η μία τα χείλη της άλλης, τελειώνοντας το φρούτο μ' ένα φιλί. Και τότε, οι κύριοι διαμαρτυρήθηκαν χαριτωμένα. Ο Φιλίπ τους φώναξε να μη νιώθουν καθόλου άβολα, να κάνουν ό,τι θέλουν. Ο Βαντέβρ ρώτησε αν έπρεπε να αποχωρήσουν. Ο Ζωρζ έπιασε την Σατέν από τη μέση και την οδήγησε στη θέση της.

«Μα τι χαζοί που είστε! Ορίστε, τώρα την κάνατε να κοκκινίσει, την καημενούλα... Μη δίνεις σημασία, αγάπη μου. Άσ' τους να λένε ό,τι θέλουν. Αυτά είναι μεταξύ μας.»

Και, γυρίζοντας προς τον Μυφφά, που κοίταζε με το σοβαρό του ύφος:

«Έτσι δεν είναι, χρυσέ μου;

— Ασφαλώς», μουρμούρισε εκείνος δείχνοντας ότι συμφωνούσε μ' ένα νεύμα του κεφαλιού.

Οι διαμαρτυρίες δεν συνεχίστηκαν. Ανάμεσα σ' αυτούς τους κυρίους,

σ' αυτά τα μεγάλα ονόματα, τις αξιοσέβαστες προσωπικότητες, οι δυο γυναίκες, η μία απέναντι στην άλλη, ανταλλάσσοντας τρυφερά βλέμματα, επιβάλλονταν και βασίλευαν με την ήρεμη κατάχρηση του φύλου τους και την επιδεικτική περιφρόνηση του άντρα. Εκείνοι ενέκριναν.

Ανέβηκαν στο σαλονάκι για να πιουν τον καφέ. Δυο φωτιστικά φώτιζαν με μια απαλή λάμψη τα ροζ υφάσματα και τα μπιμπελό στο χρώμα της λάκας και του παλιωμένου χρυσού. Εκείνη την ώρα της νύχτας, το φως παιχνίδιζε διακριτικά ανάμεσα στις κασέλες, τα μπρούντζινα γλυπτά και τις φαγιάντσες, κάνοντας να φλέγεται η αργυρή και φιλντισένια όψη των πραγμάτων, αναδεικνύοντας τη λάμψη μιας σκαλιστής κορνίζας και τη μαρμαρυγή μιας μεταξωτής κουρτίνας. Η φωτιά που είχαν ανάψει το απόγευμα έσβηνε αργά· έκανε πολλή ζέστη· ήταν μια νωχελική ζέστη κάτω από τις κουρτίνες και τα υφάσματα που κάλυπταν τις πόρτες. Και, μέσα σ' αυτό το δωμάτιο της Νανάς, το γεμάτο απ' την προσωπική της ζωή, όπου κάπου είχαν παραπέσει τα γάντια της, ένα μαντίλι, ένα ανοιχτό βιβλίο, εκεί ακριβώς την έβρισκαν όπως πραγματικά ήταν, με το άρωμα βιολέτας, την κοριτσίστικη ακαταστασία της, τη χάρη που από φυσικού της ανέδιδε, ανάμεσα σ' αυτά τα πλούτη· ενώ οι φαρδιές σαν κρεβάτια πολυθρόνες και οι βαθείς σαν οντάδες καναπέδες καλούσαν τους επισκέπτες να παραδίδονται σε μια υπνηλία που τους έκανε να ξεχνούν την ώρα και να αφήνονται σε χάδια, γελώντας και ψιθυρίζοντας στις σκοτεινές γωνιές.

Η Σατέν ξάπλωσε πλάι στη φωτιά, σ' έναν καναπέ. Είχε ανάψει τσιγάρο. Ο Βαντέβρ παρίστανε ότι της έκανε μια φρικτή σκηνή ζηλοτυπίας, απειλώντας την δήθεν ότι θα τις στείλει δικηγόρους αν παρενοχλούσε πάλι την Νανά στα καθήκοντα της. Ο Φιλίπ και ο Ζωρζ συμμετείχαν στο αστείο, την πείραζαν, την προκαλούσαν τόσο πολύ που στο τέλος εκείνη τους φώναξε:

«Αγάπη μου! Κάνε κάτι, πες τους να με αφήσουν ήσυχη! Πάλι μαζί μου τα έβαλαν.

— Ελάτε, τώρα, αφήστε την, είπε σοβαρά η Νανά. Δεν μ' αρέσει να την βασανίζετε, το ξέρετε καλά... Και συ, βρε μωρό μου, γιατί ασχολείσαι μαζί τους, δεν βλέπεις ότι δεν είναι φρόνιμοι;»

Η Σατέν, κατακόκκινη από το θυμό, τους έβγαλε τη γλώσσα και πήγε στο μπουντουάρ, ενώ από την ορθάνοιχτη πόρτα του δωματίου μπορούσαν να δουν τα λευκά μάρμαρα να φωτίζονται από την γαλακτώδη λάμψη μιας θολής λάμπας, όπου έκαιγε μια φλόγα γκαζιού. Και η Νανά έμεινε με τους τέσσερις άνδρες να συζητά μαζί τους ως κομψή οικοδέσποινα. Είχε διαβάσει εκείνη τη μέρα ένα μυθιστόρημα που έκανε πάταγο, την ιστορία μιας πόρνης. Και δυσανασχετούσε, έλεγε ότι όλα όσα περιέγραφε το βιβλίο ήταν ψέματα, ενώ ένιωθε μια αγανάκτηση και αποστροφή προς την

αισχρή αυτή λογοτεχνία που αξίωνε να αποδώσει την πραγματικότητα. Λες και ήταν δυνατόν να δείξουμε τα πάντα! Λες και τα μυθιστορήματα δεν γράφονταν για να περνούν οι αναγνώστες ευχάριστα μια ώρα! Σε ό,τι αφορούσε τη λογοτεχνία και το θέατρο, η Νανά είχε απόλυτες απόψεις: ήθελε τα έργα τρυφερά και υψηλά· να περιέχουν δηλαδή τα συστατικά εκείνα που θα την έκαναν να ονειρεύεται και να νιώθει ανάταση της ψυχής της. Κατόπιν, η συζήτηση πέρασε στα επεισόδια που είχαν αναστατώσει το Παρίσι, στα πύρινα άρθρα που δημοσιεύονταν, στην επανάσταση που ξεκινούσε μετά το κάλεσμα στα όπλα που γινόταν κάθε βράδυ στις δημόσιες συγκεντρώσεις· τότε η Νανά τα έβαλε με τους δημοκρατικούς. Μα τι ήθελαν επιτέλους όλοι αυτοί οι παλιάνθρωποι, που δεν πλένονταν κι από πάνω; Μήπως η κατάσταση δεν ήταν η καλύτερη δυνατή; Μήπως ο αυτοκράτορας δεν είχε κάνει τα πάντα για το λαό; Καλά καθάρματα και ο λαός! Τον ήξερε καλά και μπορούσε να μιλάει· και ξεχνώντας εντελώς το σεβασμό που πρωτύτερα είχε απαιτήσει για τον ταπεινό μικρόκοσμο της Γκουτ-ντ' Ορ, άρχισε να βρίζει τους δικούς της, εκδηλώνοντας την αποστροφή και το φόβο μιας γυναίκας φτασμένης κοινωνικά. Το απόγευμα, μάλιστα, είχε διαβάσει στο *Φιγκαρά* τα πρακτικά μιας λαϊκής συνέλευσης, που είχε πάρει κωμική τροπή· ακόμα γελούσε με τις λαϊκές εκφράσεις που χρησιμοποιούσαν τα μέλη της, καθώς και μ' έναν μεθύστακα που αποβλήθηκε εξαιτίας της ανάρμοστης συμπεριφοράς του.

«Αυτοί οι μεθύστακες..., είπε με αηδιασμένο ύφος. Μα τον Θεό, θα ήταν πραγματική συμφορά για όλους η δημοκρατία τους... Α! Να 'χει ο Θεός καλά τον αυτοκράτορα, και να τον φυλάει απ' το κακό!

— Ο Θεός ακούει τις προσευχές σου, καλή μου, απάντησε σοβαρά ο Μυφφά. Δεν έχει να φοβηθεί τίποτα ο αυτοκράτορας.»

Του άρεσε όταν η Νανά εξέφραζε τις υγιείς αυτές πολιτικές απόψεις. Οι δυο τους στα πολιτικά συμφωνούσαν απόλυτα. Αλλά και ο Βαντέβρ και ο υπολοχαγός Υγκόν δεν σταματούσαν να κοροϊδεύουν αυτούς τους αλήτες, τους φωνακλάδες, που το έβαζαν στα πόδια με το που έβλεπαν ξιφολόγχη. Ο Ζωρζ, εκείνο το βράδυ, ήταν χλομός, σκυθρωπός.

«Μα τι έχει το μωρό; ρώτησε η Νανά, βλέποντας τη δυσθυμία του.

— Εγώ, τίποτα, σας ακούω», μουρμούρισε αυτός.

Υπέφερε όμως. Καθώς σηκωνόταν από το τραπέζι είχε ακούσει τον Φιλίπ να αστειεύεται με την νεαρή γυναίκα. Και τώρα, πάλι ο Φιλίπ καθόταν δίπλα της και όχι ο ίδιος. Το στήθος του φούσκωνε, έτοιμο να σκάσει και δεν ήξερε για ποιο λόγο αυτό συνέβαινε. Δεν άντεχε να τους βλέπει τον έναν δίπλα στον άλλον μοχθηρές ιδέες έκαναν το λαιμό του να σφίγγεται, τόσο που ένιωθε ντροπή, μέσα στην αγωνία του. Αυτός, που γελούσε με την Σατέν, που είχε δεχθεί τον Σταϊνέρ, μετά τον Μυφφά και όλους τους άλλους, δυσανασχετούσε, εξοργιζόταν στη σκέψη ότι ο Φιλίπ θα

μπορούσε μια μέρα ν' αγγίξει αυτήν τη γυναίκα.

«Να! Κράτα τον Μπιζού», του είπε για να τον παρηγορήσει, δίνοντας του το σκυλάκι που είχε αποκοιμηθεί στα πόδια της.

Και ο Ζωρζ έγινε και πάλι χαρούμενος,καθώς κρατούσε κάτι δικό της, το ζεστό αυτό πλάσμα, πάνω στα γόνατά του.

Η συζήτηση, τώρα, είχε στραφεί στο σημαντικό χρηματικό ποσό, που είχε χάσει ο Βαντέβρ, την προηγουμένη, στην Αυτοκρατορική Λέσχη. Ο Μυφφά που δεν έπαιζε, δεν μπορούσε να καταλάβει. Και ο Βαντέβρ, χαμογελαστός πάντα, υπαινίχθηκε την επικείμενη καταστροφή του, για την οποία όλο το Παρίσι συζητούσε ήδη: δεν είχε σημασία πώς πέθαινε κανείς, το θέμα ήταν να έχει ωραίο θάνατο. Εδώ και κάποιον καιρό, η Νανά τον έβρισκε νευρικό, μ' έναν μόνιμο μορφασμό στο στόμα και μια φλόγα να τρεμοπαίζει στα γαλανά του μάτια. Διατηρούσε την αριστοκρατική του αξιοπρέπεια, τη φινέτσα της χρεωκοπημένης του ράτσας, μολονότι μετά από λίγο, όλα τούτα αποδεικνύονταν ότι ήταν απλώς ο στιγμιαίος ίλιγγος μέσα σ' ένα, αδειασμένο απ' τον τζόγο και τις γυναίκες, κεφάλι. Μια νύχτα, ξαπλωμένος πλάι της, την είχε τρομάξει με μια φρικτή ιστορία που της είχε διηγηθεί: όταν θα τα έτρωγε όλα, ονειρευόταν να κλειδωθεί μέσα στον στάβλο του και να πυρποληθεί μαζί με τ' άλογα του. Η τελευταία του ελπίδα, εκείνη τη στιγμή, ήταν ο Λουζινιάν, που τον ετοίμαζε για το Πρι ντε Παρί. Σε κάθε οικονομική απαίτηση της Νανάς, της απαντούσε να περιμένει ως τον Ιούνιο, αν ο Λουζινιάν κέρδιζε.

«Μπα, του είπε αυτή αστειευόμενη, και ποιος σου λέει ότι δεν θα χάσει τελικά, αφού θα τους έχει νικήσει όλους στις ιπποδρομίες;»

Και εκείνος αρκέστηκε να της απαντήσει με ένα μυστηριώδες μειδίαμα. Μετά, πρόσθεσε γλυκά:

«Α προπό, πήρα το θάρρος να δώσω τ' όνομα σου σ' ένα αουτσάιντερ που έχω, μια φοράδα... Νανά, Νανά, ακούγεται ωραία. Δεν θύμωσες;

— Να θυμώσω; Για ποιο λόγο;» είπε εκείνη, κολακευμένη βαθιά.

Η συζήτηση συνεχιζόταν έκαναν λόγο, τώρα, για μια επικείμενη θανατική ποινή, στην οποία η νεαρή γυναίκα φλεγόταν να παραστεί, όταν ξάφνου η Σατέν εμφανίστηκε στην πόρτα του μπουντουάρ και την φώναξε ικετευτικά. Εκείνη σηκώθηκε αμέσως, άφησε τους κυρίους, ξαπλωμένους άνετα να τελειώσουν το πούρο τους, συζητώντας ένα σοβαρό ζήτημα: το μερίδιο ευθύνης ενός εγκληματία, που υποφέρει από χρόνιο πρόβλημα αλκοολισμού. Στο μπουντουάρ, η Ζωή, που είχε σωριαστεί σε μια καρέκλα, έκλαιγε γοερά, ενώ η Σατέν προσπαθούσε ματαίως να την παρηγορήσει.

«Τι συμβαίνει; ρώτησε έκπληκτη η Νανά.

— Αχ, καρδιά μου, πες της κάτι, είπε η Σατέν. Εδώ και είκοσι λεπτά προσπαθώ να την συνεφέρω. Κλαίει γιατί την αποκάλεσες "ζωντόβολο".

— Μάλιστα, Κυρία, παραείναι σκληρό, παραείναι...», ψέλλισε η Ζωή, ενώ ένα νέο κύμα λυγμών την έπνιγε.

Το θέαμα *αυτό,* αναπάντεχα, συγκίνησε την νεαρή γυναίκα. Της μίλησε γλυκά. Και καθώς η άλλη δεν ηρεμούσε, κάθισε οκλαδόν μπροστά της, την έπιασε από τη μέση σε μια κίνηση τρυφερής οικειότητας και της είπε:

«Μα, είσαι χαζή· είπα "ζωντόβολο" έτσι, όπως θα έλεγα κάτι άλλο. Δεν το σκέφτηκα, ήμουν θυμωμένη... Εντάξει, είχα άδικο, ηρέμησε τώρα.

— Εγώ που την αγαπάω τόσο την Κυρία... ψέλλιζε η Ζωή. Μετά απ' όσα έχω κάνει γι' αυτήν...»

Έτσι η Νανά, φίλησε την καμαριέρα. Μετά, θέλοντας να της αποδείξει ότι δεν ήταν θυμωμένη, της χάρισε ένα φόρεμα που είχε βάλει μόνο τρεις φορές. Οι καβγάδες τους τελείωναν πάντοτε με δώρα. Η Ζωή σφούγγισε τα μάτια της με το μαντίλι. Κρέμασε το φουστάνι από το μπράτσο της και επανέλαβε ότι στην κουζίνα ήταν όλοι πολύ στενοχωρημένοι, ότι ο Ζυλιέν και ο Φρανσουά δεν μπόρεσαν να φάνε, γιατί ο θυμός της Κυρίας τους είχε κόψει την όρεξη. Και η Κυρία τους έστειλε ένα λουδοβίκειο εν είδει συμφιλίωσης. Δεν άντεχε να είναι γύρω της οι άνθρωποι στενοχωρημένοι.

Η Νανά επέστρεψε στο σαλόνι, χαρούμενη που είχε διευθετήσει αυτήν την παρεξήγηση, η οποία την ανησυχούσε κυρίως, χωρίς να το ομολογεί, για την επομένη· τότε η Σατέν της ψιθύρισε κάτι ζωηρά στο αυτί. Παραπονιόταν, απειλούσε ότι θα έφευγε, αν αυτοί οι άντρες εξακολουθούσαν να την πειράζουν. Και απαίτησε από την αγαπούλα της, για εκείνο το βράδυ, να τους πετάξει όλους έξω. Αυτό θα τους έδινε ένα μάθημα. Κι έπειτα, θα ήταν τόσο γλυκό να μείνουν μόνες τους, οι δυο τους μόνο! Η Νανά που είχε αρχίσει πάλι να προβληματίζεται, της ορκιζόταν ότι αυτό δεν ήταν δυνατό. Έτσι, η άλλη της φέρθηκε απότομα σαν κακομαθημένο παιδί, που θέλει να περάσει το δικό του.

«Θέλω, ακούς!... Διώξ' τους ή αλλιώς φεύγω εγώ!»

Και μπήκε στο σαλόνι, ξάπλωσε σ' ένα ντιβάνι, δίπλα στο παράθυρο, σιωπηλή σαν πεθαμένη, με τα μεγάλα της μάτια καρφωμένα πάνω στην Νανά, και περίμενε.

Οι κύριοι, τώρα, κατέληγαν σε αρνητικά συμπεράσματα για τις καινούργιες ποινικολογικές θεωρίες· με την ωραία αυτή επινόηση του ακαταλόγιστου για τις παθολογικές περιπτώσεις δεν υπήρχαν πλέον εγκληματίες, υπήρχαν μόνο πάσχοντες. Η νεαρή γυναίκα που συμφωνούσε κουνώντας το κεφάλι, έψαχνε τρόπο για να διώξει τον κόμη. Οι άλλοι θα έφευγαν, εκείνος όμως θα επέμενε να μείνει, σίγουρα. Πράγματι, όταν ο Φιλίπ σηκώθηκε για να αποχωρήσει, ο Ζωρζ τον ακολούθησε αμέσως. Η μόνη του ανησυχία ήταν να μην αφήσει τον αδερφό του μόνο του. Ο Βαντέβρ παρέμεινε ακόμα κάποια λεπτά. Διερευνούσε το έδαφος, περίμενε να μάθει μήπως, κατά τύχη, κάποια δουλειά υποχρέωνε τον Μυφφά να του παραχωρήσει τη

θέση του. Βλέποντας όμως ότι ετοιμαζόταν να διανυκτερεύσει κανονικά, δεν επέμεινε και αποσύρθηκε σαν κύριος. Καθώς όμως κατευθυνόταν προς την πόρτα, πρόσεξε την Σατέν με το στηλωμένο της βλέμμα· και αντιλαμβανόμενος τι συνέβαινε, πήγε, γελώντας, να της σφίξει το χέρι.

«Λοιπόν, φίλοι; μουρμούρισε. Σου ζητώ συγγνώμη... Είσαι η πιο όμορφη, σοβαρά το λέω!»

Η Σατέν δεν καταδέχθηκε να απαντήσει. Δεν άφηνε από τα μάτια της την Νανά και τον κόμη που είχαν μείνει οι δυο τους. Αισθανόμενος πια άνετα, ο Μυφφά είχε καθίσει δίπλα σιην νεαρή γυναίκα, της είχε πιάσει τα δάχτυλα και τα φιλούσε. Κι εκείνη, ψάχνοντας έναν τρόπο ν' αλλάξει θέμα, τον ρώτησε πώς ήταν η κόρη του η Εστέλ. Την προηγουμένη τής είχε παραπονεθεί για την μελαγχολική ιδιοσυγκρασία της κοπέλας. Του ήταν αφόρητο να περάσει μια μέρα στο σπίτι του, με τη γυναίκα του να λείπει διαρκώς και την κόρη του να είναι κλεισμένη σε μια παγερή σιωπή. Η Νανά, είχε πάντα καλές συμβουλές να του δώσει για τα οικογενειακά του ζητήματα. Κι ενώ υποχωρούσαν οι αντιστάσεις του Μυφφά, στο πνεύμα και στο σώμα, ξανάρχιζε τις γνωστές του μεμψιμοιρίες:

«Και γιατί δεν την παντρεύεις;», του είπε η Νανά, καθώς θυμήθηκε την υπόσχεση που είχε δώσει.

Και έτσι, ξαφνικά, τόλμησε να κάνει λόγο για τον Νταγκενέ. Ο κόμης, στο άκουσμα αυτού του ονόματος, έγινε έξω φρενών. Ποτέ! Μετά απ' όσα του είχε αποκαλύψει.

Έκανε την έκπληκτη, και μετά έσκασε στα γέλια. Τον αγκάλιασε απ' το λαιμό και του είπε:

«Έλα, βρε ζηλιάρη!... Σκέψου λίγο. Με είχε κακολογήσει και ήμουν έξαλλη... Σήμερα όμως, θα λυπόμουν αν...»

Πάνω απ' τον ώμο του Μυφφά αντίκρισε το βλέμμα της Σατέν. Ενοχλημένη, κοίταξε αλλού και συνέχισε:

«Φίλε μου, αυτός ο γάμος πρέπει να γίνει, δεν θέλω να σταθώ εμπόδιο στην ευτυχία της κόρης σου... Αυτός ο νεαρός είναι καλή περίπτωση, δεν θα βρεις καλύτερο.»

Και επιδόθηκε σ' ένα άνευ προηγουμένου εγκώμιο του Νταγκενέ. Ο κόμης της είχε πιάσει πάλι τα χέρια· δεν απέκλειε πια το ενδεχόμενο του γάμου, θα έβλεπε, θα το συζητούσαν. Μετά, καθώς αυτός ήθελε να πέσει για ύπνο, η Νανά χαμήλωσε τη φωνή και του εξήγησε: δεν θα ήταν δυνατόν, ήταν αδιάθετη. Εάν την νοιαζόταν έστω και λίγο, δεν θα επέμενε. Είχε πεισμώσει όμως, δεν ήθελε να φύγει, κι εκείνη άρχισε να υποχωρεί κάπως, ώσπου συνάντησε πάλι το βλέμμα της Σατέν. Τότε, έγινε ανένδοτη. Όχι, δεν ήταν δυνατόν. Ο κόμης, ταραγμένος και σαν να υπέφερε, είχε σηκωθεί και έψαχνε το καπέλο του. Όταν έφτασε στην πόρτα, θυμήθηκε το ζαφειρένιο περιδέραιο, νιώθοντας τη θήκη μέσα στην τσέπη του. Ήθελε

να την κρύψει μέσα στο κρεβάτι για να την βρει εκείνη με τα πόδια, όταν θα έπεφτε πρώτη· από το δείπνο, γυρόφερνε στο νου του αυτή την έκπληξη, σαν μεγάλο παιδί. Και, μέσα στην ταραχή και την απελπισία του, που τον έδιωχνε έτσι, της έδωσε απότομα τη θήκη.

«Τι είναι αυτό; ρώτησε η Νανά. Α! Ζαφείρια... Α, ναι!... εκείνο το περιδέραιο. Τι καλός που είσαι!... Για πες μου, αγάπη μου, είναι το ίδιο κατά τη γνώμη σου; Γιατί στη βιτρίνα φαινόταν πιο εντυπωσιακό.»

Αυτό ήταν το ευχαριστώ της, μετά τον άφησε να φύγει. Ο Μυφφά αντίκρισε τότε την Σατέν ξαπλωμένη να περιμένει σιωπηλά· κοίταξε τις δυο γυναίκες και χωρίς να επιμένει άλλο, υποχωρώντας, κατέβηκε. Η πόρτα του προθαλάμου δεν είχε προλάβει να κλείσει και η Σατέν έπιασε την Νανά από τη μέση και άρχισε να χορεύει και να τραγουδάει. Μετά, έτρεξε στο παράθυρο και είπε:

«Πρέπει να δεις τη φάτσα του, στο δρόμο!»

Κρυμμένες στη σκιά που έριχναν οι κουρτίνες, οι δυο γυναίκες ακούμπησαν με τους αγκώνες τους στην σιδερένια κουπαστή. Η ώρα ήταν μία. Η έρημη λεωφόρος ντε Βιλλιέ εκτεινόταν, με την διπλή της γραμμή από φανοστάτες γκαζιού, μέσα στην υγρή αυτή νύχτα του Μαρτίου, ενώ βροχερά ρεύματα αέρα σάρωναν κατά διαστήματα τον χώρο. Τα άδεια οικόπεδα δημιουργούσαν μαύρες τρύπες στο τοπίο. Σπίτια υπό κατασκευή ύψωναν τις ξυλωσιές τους κάτω από τον μαύρο ουρανό. Κι έσκασαν στα γέλια βλέποντας τον Μυφφά να προχωράει σκυφτός στο βρεγμένο πεζοδρόμιο, με την περίλυπη σκιά του να τον ακολουθεί, μέσα σ' αυτήν την παγωμένη κι έρημη απλωσιά της νέας πόλης. Η Νανά έκανε νόημα στην Σατέν να σωπάσει.

«Πρόσεχε, οι χωροφύλακες!»

Και έπνιξαν τα γέλια τους, βλέποντας με βουβό φόβο, απ' την άλλη πλευρά της λεωφόρου, δυο μαύρες μορφές να περπατούν ρυθμικά. Η Νανά, παρ' όλη την πολυτέλεια μέσα στην οποία ζούσε και την εξουσία που είχε ως γυναίκα που απαιτούσε υπακοή, είχε διατηρήσει μέσα της τον τρόμο της αστυνομίας· όσο δεν ήθελε να ακούει για θάνατο, άλλο τόσο δεν ήθελε να ακούει για αστυνομία. Ένιωθε άβολα κάθε φορά που ένας χωροφύλακας σήκωνε το βλέμμα του πάνω στο σπίτι της. Κανείς δεν μπορούσε να είναι σίγουρος μ' αυτούς τους ανθρώπους. Θα ήταν ικανοί να τις πάρουν για κοινές, αν τις άκουγαν να γελάνε, την προχωρημένη εκείνη ώρα της νύχτας. Η Σατέν κόλλησε πάνω στην Νανά τρέμοντας ελαφρώς. Έμειναν όμως στο παράθυρο, καθώς ένα φανάρι, που χόρευε μες στις λακκούβες του δρόμου, φάνηκε να πλησιάζει. Ήταν μια γριά ζητιάνα που έψαχνε μες στα νερά. Η Σατέν την αναγνώρισε.

«Α! είπε, είναι η βασίλισσα Πομαρέ με το καλάθι της!»

Κι ενώ, ένα φύσημα του αέρα τους έφερε το ψιλόβροχο στο πρόσωπο,

άρχισε να διηγείται στην καλή της την ιστορία της βασίλισσας Πομαρέ. Ω! Μια καλλονή, που είχε το Παρίσι στα πόδια της! Είχε μια τσαχπινιά, έναν αέρα άλλο πράγμα! Έσερνε τους άντρες απ' τη μύτη σα σκυλάκια· σπουδαίοι άντρες είχαν κλάψει στα σκαλοπάτια της! Τώρα είχε καταντήσει μπεκρού. Τα κορίτσια της γειτονιάς, για να γελάσουν, της έδιναν αψέντι να πιει. Μετά, στα πεζοδρόμια, τα χαμίνια την κυνηγούσαν με πέτρες. Τέλος πάντων, με δυο λόγια, σωστή παρακμή, μια βασίλισσα που κυλίστηκε στη λάσπη! Η Νανά την άκουγε, ανέκφραστη.

«Θα δεις», πρόσθεσε η Σατέν.

Σφύριξε σαν άντρας. Η ζητιάνα που βρισκόταν κάτω απ' το παράθυρο τους, σήκωσε το κεφάλι και φάνηκε, στο κίτρινο φως του φαναριού της. Κάτω από τον σωρό των κουρελιών, κι από ένα σκισμένο μαντίλι, αντίκρισαν το μπλαβιασμένο της πρόσωπο, όλο ουλές, με την τρύπα του ξεδοντιασμένου στόματος της και τα πρησμένα μωλωπισμένα της μάτια. Η Νανά, τότε, μπροστά σ' αυτήν τη φρικαλέα γερασμένη μορφή τής πρώην πόρνης που το 'χει ρίξει στο ποτό, ανακάλεσε ξαφνικά μια εικόνα: είδε στο βάθος της νύχτας να περνάει το όραμα του Σαμόν, η μορφή της Ιρμά ντ' Ανγκλαί, αυτής της ηλικιωμένης εταίρας, καθώς ανέβαινε το πλατύσκαλο του πύργου της -πλήρης χρόνων και τιμών-, μπροστά σ' ένα ολόκληρο χωριό που την προσκυνούσε. Κι ενώ η Σατέν εξακολουθούσε να σφυρίζει, κοροϊδεύοντας τη γριά που δεν την είχε δει ακόμα:

«Έλα τέλειωνε! Οι αστυφύλακες! μουρμούρισε η Νανά με φωνή αλλοιωμένη. Πάμε γρήγορα μέσα, μικρό μου.»

Τα ρυθμικά βήματα πλησίαζαν πάλι. Οι δυο γυναίκες έκλεισαν το παράθυρο. Η Νανά -τουρτουρίζοντας από το κρύο και με τα μαλλιά βρεγμένα-, γύρισε και, για ένα δευτερόλεπτο, σάστισε στη θέα του σαλονιού της, σαν να είχε ξεχαστεί και να είχε μπει σ' ένα άγνωστο δωμάτιο. Βρήκε, τότε, την ατμόσφαιρα τόσο ζεστή και μυρωδάτη που ξαφνιάστηκε ευχάριστα. Όλα τα πλούτη της στοιβαγμένα εκεί -τα παλιά έπιπλα, τα μεταξωτά και χρυσοκέντητα υφάσματα, τα φιλντισένια μπιμπελό, τα μπρούντζινα γλυπτά- κοιμόντουσαν κάτω από το ρόδινο φως των φωτιστικών. Ενώ όλο το σιωπηλό μέγαρο απέπνεε την γεμάτη αίσθηση μιας μεγάλης πολυτέλειας, με την επισημότητα των σαλονιών για τις δεξιώσεις, την ευρύχωρη άνεση της τραπεζαρίας, την κατάνυξη της φαρδιάς σκάλας, την γλυκιά χαλάρωση που πρόσφεραν τα χαλιά και τα καθίσματα. Ήταν σαν να ξεδιπλωνόταν το είναι της, η ανάγκη της για εξουσία και ηδονή, η επιθυμία της να έχει τα πάντα για να καταστρέφει τα πάντα. Ποτέ άλλοτε δεν είχε συναισθανθεί τόσο έντονα τη δύναμη του φύλου της. Περιέφερε αργά το βλέμμα της και είπε μ' ένα βαθιά στοχαστικό ύφος:

«Όπως και να 'χει το πράμα, καλά κάνουμε και το γλεντάμε όσο είμαστε ακόμα νέες!»

Η Σατέν, όμως, κυλιόταν ήδη στις προβιές, στο υπνοδωμάτιο, και την καλούσε.

«Έλααα, έλα, λοιπόν!»

Η Νανά γδύθηκε στο μπουντουάρ. Για να κάνει πιο γρήγορα, έπιασε με τα δυο της χέρια την βαριά της ξανθιά κόμη και άρχισε να την τινάζει πάνω από την ασημένια λεκάνη, ενώ ένα χαλάζι από φουρκέτες άρχισαν να πέφτουν μέσα στη λεκάνη και μια κωδωνοκρουσία ήχησε πάνω στο καθαρό μέταλλο.

11

Εκείνη την Κυριακή, κάτω από τον βαρύ ουρανό των πρώτων θερμών ημερών του Ιουνίου, λάμβανε χώρα στο δάσος της Βουλώνης το Γκραν Πρι ντε Παρί. Το πρωί, ο ήλιος ανέτειλε μέσα από μια κοκκινωπή σκόνη. Κατά τις έντεκα η ώρα όμως, όταν άρχιζαν να καταφτάνουν στο ιπποδρόμιο του Λονσάμ οι πρώτες άμαξες, ένα αεράκι από τον νότο καθάρισε τα σύννεφα. Γκρίζα νέφη έτρεχαν πέρα μακριά ανοίγοντας κάτι μακριές σχισμές, ενώ γαλανά ξέφωτα σχηματίζονταν από τη μιαν άκρη του ορίζοντα ως την άλλη. Και καθώς ο ήλιος έριχνε τις ακτίνες του ανάμεσα σε δυο σύννεφα, όλα φωτίζονταν ξαφνικά, και το γρασίδι γέμιζε σιγά σιγά από πλήθος αμαξών, ιππέων και πεζών. Μέσα στην άδεια ακόμα πίστα έβλεπε κανείς μόνο το παρατηρητήριο του κριτή, το τέρμα και τις πινακίδες των αποτελεσμάτων, ενώ απέναντι, στο κέντρο του περιβόλου για το ζύγισμα, ξεχώριζαν οι πέντε συμμετρικές εξέδρες με τα τούβλα και την ξύλωση των κλιμακωτών τους κερκίδων. Στο βάθος, η πεδιάδα εκτεινόταν αχανής, λουσμένη στο φως του μεσημεριού, περιστοιχισμένη από δεντράκια και κλεισμένη στα δυτικά από τις δασώδεις πλαγιές του Σαιν-Κλου και της Συρέν, πάνω από τα οποία υψωνόταν η αυστηρή φιγούρα του Βαλεριανού όρους.

Η Νανά, ενθουσιασμένη από το γεγονός, σαν να κρινόταν από το Γκραν Πρι η περιουσία της, θέλησε να καθίσει δίπλα στα κάγκελα, ακριβώς πλάι στο τέρμα. Είχε φτάσει από νωρίς, από τους πρώτους, μέσα στο λαντό με τις επάργυρες λεπτομέρειες, που το έσερναν *α λα Ντωμόν*[1] τέσσερα θεσπέσια άσπρα άλογα, δώρο του κόμη Μυφφά. Όταν έκανε την εμφάνιση της πάνω στο γρασίδι, με δυο αμαξηλάτες να οδηγούν με γοργό βήμα τα άλογα από τα αριστερά, και δυο υπηρέτες όρθιους στο πίσω μέρος της άμαξας, το πλήθος παραμέρισε, σαν να περνούσε βασίλισσα. Η Νανά φορούσε μια εξαίσια τουαλέτα, στα χρώματα των στάβλων του Βαντέβρ, μπλε και άσπρο: το κορσάζ και η ζακέτα ήταν από μπλε μετάξι, που εφάρμοζε στενά πάνω στον κορμό, ενώ ανασηκωνόταν και εξείχε υπερβολικά

1. Αμαξα στην οποία ένα ή *δύο από τα* ζευγμένα άλογα έχουν ιππείς. (Σ.τ.Μ.)

στο ύψος της μέσης, τονίζοντας προκλητικά τους γοφούς της, καθώς η μόδα ήθελε τις φούστες να φουσκώνουν. Το φόρεμα ήταν από λευκό μετάξι, όπως και τα μανίκια και η εσάρπα, περασμένη στον λαιμό και δεμένη πάνω στο στήθος· και όλο αυτό διακοσμημένο από λεπτομέρειες ασημιάς γκιπούρ δαντέλας, που έμοιαζε να παίρνει φωτιά κάτω από τον ήλιο. Και για να θυμίζει ακόμα περισσότερο τζόκεϊ, είχε τοποθετήσει, προκλητικά, πάνω στον κότσο της ένα μπλε κασκέτο μ' ένα λευκό φτερό, του οποίου οι κίτρινες άκρες κατέβαιναν ως τα μισά της πλάτης της, όμοιες με μια πελώρια κοκκινότριχη ουρά αλόγου.

Η ώρα σήμανε δώδεκα το μεσημέρι. Έμεναν γύρω στις τρεις ώρες αναμονής για την κούρσα του Γκραν Πρι. Όταν το λαντό στήθηκε δίπλα στα κάγκελα, η Νανά φρόντισε να βολευτεί, σαν να ήταν στο σπίτι της. Είχε θελήσει, μάλιστα, από καπρίτσιο, να πάρει μαζί της τον Μπιζού και τον μικρό Λιλίκο. Το σκυλάκι, που είχε κουρνιάσει στην ποδιά της, έτρεμε απ' το κρύο, παρά τη ζέστη. Ενώ το παιδί, κάτω από τις κορδέλες και τις δαντέλες, με τα οποία ήταν φτιασιδωμένο, παρουσίαζε μια όψη κέρινη, ένα βουβό και χλομό -παρά τον καθαρό αέρα- προσωπάκι. Εντωμεταξύ, η νεαρή γυναίκα δίχως να δίνει σημασία στους διπλανούς της, κουβέντιαζε δυνατά με τον Ζωρζ και τον Φιλίπ Υγκόν, που ήταν καθισμένοι απέναντι της, στο άλλο κάθισμα, και μετά βίας ξεχώριζαν πίσω από τις στοίβες λευκών τριαντάφυλλων και γαλάζιων μη με λησμονείς.

«Λοιπόν, έλεγε, καθώς είχε αρχίσει να με κουράζει, τον ξαπόστειλα... Έχει δυο μέρες τώρα που μου κρατάει μούτρα.»

Αναφερόταν, βέβαια, στον Μυφφά, χωρίς όμως να ομολογεί στους νεαρούς την πραγματική αιτία του πρώτου τους αυτού καβγά. Ένα βράδυ, ο Μυφφά είχε ανακαλύψει στο δωμάτιο της ένα ανδρικό καπέλο: μια τρέλα που είχε κάνει από ανία, ένας περαστικός, που είχε μαζέψει από τον δρόμο.

«Δεν φαντάζεστε τι περίεργος που είναι, συνέχισε να λέει, γελώντας μόνη της με τις λεπτομέρειες που τους αράδιαζε. Κατά βάθος, είναι εντελώς θρησκόληπτος... Κάθε βράδυ κάνει την προσευχή του! Μάλιστα! Αν θέλετε το πιστεύετε. Νομίζει ότι εγώ δεν βλέπω τίποτα, γιατί ξαπλώνω πρώτη, καθώς δεν θέλω να τον ενοχλήσω. Εγώ όμως τον βλέπω με την άκρη του ματιού μου: κάτι ψελλίζει, και μετά κάνει το σταυρό του καθώς γυρνάει, πριν περάσει από πάνω μου και ξαπλώσει από την μέσα πλευρά του κρεβατιού...

— Τι μου λες! Πανέξυπνο, μουρμούρισε ο Φιλίπ. Οπότε προσεύχεται και πριν και μετά!»

Γέλασε με την καρδιά της.

«Μπράβο, αυτό ακριβώς. Και πριν και μετά. Όταν με παίρνει τελικά ο ύπνος, τον ακούω πάλι κάτι να μουρμουρίζει... Το πιο εκνευριστικό όμως είναι ότι με το που μαλώνουμε πλέον, τρέχει αμέσως στους παπάδες. Εγώ,

πάντοτε πίστευα με τον τρόπο μου· εντάξει, εσείς μπορείτε να κοροϊδεύετε όσο θέλετε, αυτό όμως δεν με εμποδίζει να πιστεύω ό,τι πιστεύω... Ετούτος εδώ όμως παραείναι βαρετός, κάθε λίγο ξεσπάει σε λυγμούς και μιλάει για τις ενοχές του. Προχθές, ας πούμε, μετά τον καβγά μας, τον έπιασε μια τέτοια κρίση θρησκοληψίας που ανησύχησα...»

Σταμάτησε όμως, για να πει:

«Α! Για δείτε, καταφτάνουν οι Μινιόν! Μπα! Έφεραν και τα τέκνα! Πώς τα 'χουν έτσι ντυμένα, τα κακόμοιρα!»

Οι Μινιόν είχαν ένα λαντό σε αυστηρά χρώματα, που αντανακλούσε την άνετη πολυτέλεια ενός νεόπλουτου αστού. Η Ροζ φορούσε ένα μεταξωτό γκρίζο φόρεμα γαρνιρισμένο με κόκκινες ταινίες και κορδελάκια· χαμογελούσε ευτυχισμένη βλέποντας τον ενθουσιασμό των γιων της, του Ενρί και του Σαρλ, οι οποίοι κάθονταν απέναντι της, χαμένοι μέσα στα κουστουμάκια κολεγιόπαιδων, που τους έπεφταν μεγάλα. Όταν, όμως, έφεραν το λαντό δίπλα στα κάγκελα για να το σταθμεύσουν, και αντίκρισε την Νανά να θριαμβεύει ανάμεσα στις ανθοδέσμες, τα τέσσερα άλογα και τους υπηρέτες με την δική της λιβρέα, η Ροζ δαγκώθηκε και άκαμπτη έστρεψε αλλού το κεφάλι. Ο Μινιόν, αντιθέτως, με χαρούμενο βλέμμα και ξεκούραστη όψη, την χαιρέτησε με το χέρι. Εκείνος, είχε ως αρχή να μην μετέχει στους καβγάδες των γυναικών.

«Α προπό, συνέχισε η Νανά, γνωρίζετε ένα πολύ αξιοπρεπές γεροντάκι, με χαλασμένα δόντια;... Κάποιον Βενό, αν δεν κάνω λάθος... Ήρθε να με δει σήμερα το πρωί.

— Ο κύριος Βενό; Αποκλείεται, αυτός είναι ιησουίτης.

— Ναι, το μυρίστηκα. Καλά, δεν φαντάζεστε τι ειπώθηκε! Ήταν τόσο αστείο όλο αυτό!... Μου μίλησε για τον κόμη και τον διαλυμένο του γάμο, με ικέτευσε να επιτρέψω σε μια οικογένεια να ξαναβρεί την ευτυχία... Και όλα αυτά, πολύ ευγενικά, με το χαμόγελο... Έτσι, κι εγώ, του απάντησα ότι αυτό ακριβώς ήθελα, και δεσμεύθηκα να παραδώσω τον κόμη στη γυναίκα του... Ξέρετε, το εννοώ, θα χαιρόμουν ειλικρινά αν τους έβλεπα ευτυχισμένους, αυτούς τους δυο! Και άλλωστε, θα ξαλάφρωνα όσο να 'ναι, γιατί είναι μέρες που, μα το Θεό, μου σπάει τα νεύρα.»

Μέσα από την πηγαία αυτή κραυγή εξέφραζε όλη την κούραση των τελευταίων μηνών. Επιπλέον, ο κόμης φαινόταν να έχει σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Ανησυχούσε πολύ, γιατί το γραμμάτιο που είχε υπογράψει στον Λαμπορντέτ, κινδύνευε μάλλον να διαμαρτυρηθεί.

«Α, να! Η κόμισσα είναι εκεί κάτω, είπε ο Ζωρζ που διέτρεχε τις εξέδρες με το βλέμμα του.

— Πού; φώναξε η Νανά. Έχει ένα μάτι το μωρό!... Φιλίπ, κράτα την ομπρέλα μου.»

Ο Ζωρζ, όμως, με μια γρήγορη κίνηση, πρόλαβε τον αδερφό του, ανυ-

πομονώντας να κρατήσει αυτός το ομπρελίνο από μπλε μετάξι με τα ασημένια κρόσσια. Η Νανά περιέφερε στον χώρο κάτι τεράστια κιάλια.

«Ναι, την είδα, είπε τελικά. Στην δεξιά εξέδρα, πλάι σ' έναν στύλο, έτσι δεν είναι;

Φοράει μοβ και η κόρη της λευκά, δίπλα της... Για φαντάσου! Ο Νταγκενέ πάει να τις χαιρετήσει.»

Ο Φιλίπ τότε έκανε λόγο για τον επικείμενο γάμο του Νταγκενέ μ' αυτή τη στέκα την Εστέλ. Το πράγμα είχε κανονιστεί, είχαν ήδη δημοσιεύσει τα αγγελτήρια. Η κόμισσα είχε ενδοιασμούς, απ' ό,τι λένε, αλλά ο κόμης επέβαλε τη θέληση του. Η Νανά χαμογέλασε.

«Το γνωρίζω, μουρμούρισε. Τόσο το καλύτερο για τον Πωλ· είναι καλό παιδί, του αξίζει.»

Και, σκύβοντας προς τον μικρό Λουί:

«Σ' αρέσει, για πες; Περνάς καλά;.... Ποπό, τι σοβαρή φατσούλα είναι αυτή!»

Το παιδί κοιτούσε αγέλαστο τον κόσμο, κι έμοιαζε πρόωρα γερασμένο, σαν να το κατέκλυζαν ήδη θλιβερές σκέψεις για όσα αντίκριζε. Ο Μπιζού, που είχε φύγει από τα πόδια της νεαρής γυναίκας, καθώς αυτή ήταν πολύ ανήσυχη, είχε κουρνιάσει τουρτουρίζοντας δίπλα στο παιδί.

Εντωμεταξύ, το γρασίδι γέμιζε. Οι άμαξες κατέφταναν, χωρίς σταμάτημα, από την πύλη ντε λα Κασκάντ, σχηματίζοντας μια συμπαγή, ατελείωτη ουρά. Υπήρχαν ακόμα μεγάλα λεωφορεία, σαν το Πωλίν, που είχε φύγει από τη λεωφόρο ντε-ζ-Ιταλιέν, φορτωμένο με πενήντα επιβάτες, και πήγαινε να σταθμεύσει δεξιά από τις εξέδρες. Μετά, υπήρχαν τα ντοκάρ[1], οι βικτόρια[2] και άψογα λαντό[3], ανακατεμένα με άθλιες μισθωμένες άμαξες, που τις έσερναν κάτι ψωράλογα. Υπήρχαν επίσης φωρ-ιν-χαντ[4], που έσπρωχναν τα τέσσερα άλογά τους, και ταχυδρομικές άμαξες, με τους ιδιοκτήτες τους καθισμένους στο εξωτερικό του οχήματος, πάνω στα καθίσματα, ενώ στο εσωτερικό είχαν μείνει οι υπηρέτες να φυλάνε τα καλάθια με τη σαμπάνια. Και οι λεγόμενες «άμαξες-αράχνες», που οι τεράστιες ατσάλινες ρόδες τους έβγαζαν μια εκτυφλωτική λάμψη, κι ακόμα ανάλαφρα ταντέμ[5], λεπτεπίλεπτα σαν εξαρτήματα ωρολογοποιού, που έτρεχαν, μέσα σ' έναν θόρυβο από κουδουνάκια. Κάθε λίγο και λιγάκι, κάποιος αναβάτης περνούσε, πεζοί έτρεχαν φοβισμένοι ανάμεσα στις άμαξες. Πάνω στο γρασίδι, ξαφνικά, ο μακρινός θόρυβος των αμαξών που έφτανε

1. Άμαξα με δυο τροχούς.
2. Ανοιχτή, τετράτροχη άμαξα.
3. Τετράτροχη άμαξα με ανοιγοκλειόμενη οροφή.
4. Άμαξα για τέσσερα άλογα.
5. Ανοιχτή άμαξα για δύο άλογα που ζεύονται το ένα πίσω απ' το άλλο.

από τα μονοπάτια του Δάσους μετατρεπόταν σε υπόκωφο σύρσιμο. Το μόνο που ακουγόταν ήταν η οχλοβοή του πλήθους που συγκεντρωνόταν, φωνές, καλέσματα και καμτσικιές στον αέρα. Και κάθε φορά που, μ' ένα φύσημα του ανέμου, ο ήλιος πρόβαλε πάλι στην άκρη ενός σύννεφου, ήταν σαν να κυλούσε χρυσάφι και να 'βαζε φωτιά στις ιπποσκευές και τις λουστραρισμένες άμαξες, σαν να φλόγιζε τις τουαλέτες των κυριών ενώ μες στην φωτεινή ετούτη σκόνη, οι αμαξάδες, πάνω ψηλά στο κάθισμα τους, άστραφταν με τα μεγάλα τους μαστίγια.

Ο Λαμπορντέτ φάνηκε, τότε, να κατεβαίνει από μια άμαξα, όπου η Γκαγκά, η Κλαρίς και η Μπλανς ντε Σιβρύ τού είχαν κρατήσει θέση. Κι ενώ βιαζόταν να διασχίσει την πίστα και να μπει στον περίβολο του ζυγίσματος, η Νανά έβαλε τον Ζωρζ να τον φωνάξει. Όταν έφτασε κοντά τους:

«Λοιπόν, πόσο πάω;» ρώτησε η Νανά γελώντας.

Εννοούσε την Νανά, τη φοράδα, η οποία είχε, εντελώς άδοξα, ηττηθεί στο Πρι ντε Ντιάν, ενώ στα Πρι ντε Καρ, και Γκραντ Γ'Ιουλ ντε Προντουί, τον περασμένο Απρίλιο και Μάιο, δεν είχε καν καταφέρει να πλασαριστεί, και όπου ο Λουζινιάν, το άλλο άλογο του ιπποφορβείου του Βαντέβρ, είχε έρθει πρώτο. Έτσι, ο Λουζινιάν θεωρούνταν το μεγάλο φαβορί, και από την προηγουμένη κιόλας είχαν αρχίσει να στοιχηματίζουν δύο προς ένα υπέρ αυτού.

«Ακόμα πενήντα προς ένα, απάντησε ο Λαμπορντέτ.

— Να πάρει! Δεν αξίζω και πολλά, είπε η Νανά που διασκέδαζε μ' αυτό το αστείο. Ε, λοιπόν, δεν θα με πάρω... Όχι, ούτε ένα λουδοβίκειο δεν στοιχηματίζω σε μένα.»

Ο Λαμπορντέτ ήταν πολύ βιαστικός κι έφυγε. Τον ξαναφώναξε όμως. Ήθελε να του ζητήσει μια συμβουλή. Καθώς είχε σχέσεις με τους προπονητές και τους τζόκεϊ, εξασφάλιζε και αποκλειστικές πληροφορίες για τους στάβλους. Είκοσι φορές οι προβλέψεις του είχαν αποδειχθεί σωστές, ήταν «ο βασιλιάς των προγνωστικών», όπως τον αποκαλούσαν.

«Για πες, ποια άλογα να παίξω; επανέλαβε η νεαρή γυναίκα. Πόσο πάει το εγγλέζικο;

— Ο Σπίριτ, τρία προς ένα, ο Βαλέριος Β', τρία προς ένα επίσης... Όσο για τα υπόλοιπα: ο Κοζινούς, είκοσι πέντε προς ένα, ο Αζάρ, σαράντα προς ένα, ο Μπουμ, τριάντα προς ένα, ο Πιτσνέτ, τριάντα πέντε προς ένα, ο Φρανζιπάν, δέκα προς ένα...

— Όχι, εγώ, δεν παίζω το εγγλέζικο. Είμαι πατριώτισσα... Τι λες για τον Βαλέριο Β'; Ο δούκας ντε Κορμπρέζ λάμπει τώρα δα... Ε! Όχι, μωρέ. Τελικά, πενήντα στον Λουζινιάν, τι λες;»

Ο Λαμπορντέτ την κοίταξε μ' ένα περίεργο ύφος. Εκείνη έσκυψε, και τον ρώτησε κάτι χαμηλόφωνα, γιατί ήξερε ότι ο Βαντέβρ τού ανέθετε τους διακανονισμούς με τους πράκτορες, για να μπορεί να στοιχηματίζει πιο

άνετα. Εάν είχε μάθει κάτι, μπορούσε να της το πει. Ο Λαμπορντέτ, όμως, χωρίς να δώσει εξηγήσεις, την έπεισε να εμπιστευθεί το ένστικτο του. Θα στοιχημάτιζε τα πενήντα της λουδοβίκεια όπου αυτός έκρινε καλύτερα, και εκείνη δεν θα το μετάνιωνε.

«Πόνταρε σε όποιο άλογο θες! φώναξε εύθυμα η Νανά, αφήνοντας τον να φύγει. Εκτός από την Νανά, είναι άχρηστη!»

Μέσα στην άμαξα, λύθηκαν σε νευρικά γέλια. Οι νεαροί βρήκαν το αστείο πολύ πετυχημένο, ενώ ο Λιλίκος, χωρίς να καταλαβαίνει τίποτα, σήκωνε τα ξεβαμμένα του μάτια προς την Νανά, παραξενεμένος από τις φωνές της. Ο δε Λαμπορντέτ δεν κατάφερε και πάλι να τους ξεφύγει. Του είχε κάνει νόημα η Ροζ Μινιόν και άρχισε να του δίνει οδηγίες, ενώ αυτός σημείωνε αριθμούς μέσα σ' ένα σημειωματάριο. Μετά, τον φώναξαν η Κλαρίς και η Γκαγκά για να αλλάξουν τα στοιχήματα τους. Κάτι είχε πάρει το αυτί τους, μέσα στο πλήθος, και δεν ήθελαν πλέον τον Βαλέριο Β' αλλά τον Λουζινιάν. Εκείνος, απαθής, σημείωνε διαρκώς. Στο τέλος το έσκασε˙ τον είδαν να χάνεται απ' την άλλη πλευρά της πίστας *ανάμεσα* σε δυο εξέδρες.

Οι άμαξες συνέχιζαν να καταφτάνουν. Τώρα, στάθμευαν σε μια πέμπτη παράλληλη σειρά, που ξεδιπλωνόταν κατά μήκος του κιγκλιδώματος δημιουργώντας μια πυκνή πολύχρωμη μάζα, κατάστικτη από τις ανοιχτόχρωμες κηλίδες των λευκών αλόγων. Και πέρα, στο βάθος, άμαξες αφημένες άτακτα, σαν να είχαν ναυαγήσει στο γρασίδι· ρόδες και άλογα πεταμένα προς όλες τις δυνατές κατευθύνσεις: το ένα δίπλα στο άλλο, λοξά, ανάποδα, κεφάλι με κεφάλι. Και, πάνω στις λωρίδες γρασιδιού που είχαν μείνει ελεύθερες, κάποιοι αναβάτες τριπόδιζαν με τ' άλογα τους, ενώ σκοτεινές ομάδες πεζών μετακινούνταν αδιάκοπα. Πάνω απ' αυτό το πανηγύρι, μες στο πολύχρωμο ανακάτεμα του πλήθους, τα αναψυκτήρια ύψωναν τις τέντες τους από γκρίζο πανί, που ο ήλιος το έκανε ν' ασπρίζει. Ο μεγάλος όμως συνωστισμός, με τα πλήθη κόσμου και τα καπέλα που κουνιούνταν στον αέρα, συνέβαινε κυρίως γύρω από τους πράκτορες των στοιχημάτων, που ήταν ανεβασμένοι πάνω σε ανοιχτές άμαξες, χειρονομώντας σαν οδοντίατροι, με τα στοιχήματα τους σημειωμένα σε αναρτημένες στο πλάι τους ψηλές πινακίδες.

«Είναι κουτό, πάντως, να μην ξέρεις σε ποιο άλογο έχεις ποντάρει, έλεγε η Νανά. Πρέπει να ποντάρω μόνη μου κάνα δυο λουδοβίκεια.»

Στάθηκε όρθια για να διαλέξει τον πράκτορα που θα της ενέπνεε εμπιστοσύνη. Εντωμεταξύ, ξέχασε αυτό που ήθελε να κάνει αντικρίζοντας έναν σωρό γνωστούς. Εκτός από τους Μινιόν, την Γκαγκά, την Κλαρίς και την Μπλανς, υπήρχαν ακόμα εκεί, δεξιά, αριστερά, πίσω, ανάμεσα στη μάζα των οχημάτων που περικύκλωναν τώρα το λαντό της, η Τατάν Νενέ συνοδεία της Μαρίας Μπλον μέσα σε μια βικτόρια, η Καρολίν Εκέ με τη μητέρα της και δυο κυρίους σε μια άμαξα, η Λουίζ Βιολέν μόνη της, που οδη-

γούσε μια μικρή άμαξα στα χρώματα των στάβλων Μεσαίν -πράσινο και πορτοκαλί-, η Λεά ντε Ορν πάνω στο ψηλό κάθισμα μιας ταχυδρομικής άμαξας, όπου μια παρέα νεαρών θορυβούσε. Πιο πέρα, σ' ένα αριστοκρατικό όχημα, η Λουσύ Στιουάρτ, με ένα πολύ απλό μεταξωτό μαύρο φόρεμα, έπαιρνε ακατάδεκτο ύφος ανωτερότητας, πλάι σ' έναν κύριο που φορούσε τη στολή των ναυτικών δοκίμων. Αυτό όμως που αιφνιδίασε πιο πολύ την Νανά ήταν η Σιμόν μέσα σ' ένα ταντέμ, που οδηγούσε ο Σταϊνέρ, έχοντας στο πίσω μέρος έναν ακίνητο υπηρέτη, με τα χέρια σταυρωμένα. Η Σιμόν έλαμπε: ήταν ολόκληρη ντυμένη με λευκό μετάξι, με κίτρινες ρίγες, και καλυμμένη με διαμάντια από τη μέση ως το καπέλο· ενώ ο τραπεζίτης, ξεδιπλώνοντας το τεράστιο καμουτσίκι του στον αέρα, ωθούσε προς τα μπρος τα δυο άλογα, που τα είχε ζεύξει το ένα πίσω από τ' άλλο, σε σχηματισμό βέλους. Το πρώτο ήταν ένα μικρό πυρόξανθο, που τριπόδιζε νευρικά σαν ποντίκι, και το δεύτερο ένα μεγαλόσωμο σκούρο καφετί, που τριπόδιζε με ψηλές δρασκελιές.

«Να πάρει! είπε η Νανά. Αυτός ο κλέφτης ο Σταϊνέρ πάλι το σήκωσε το Χρηματιστήριο!... Είδατε λούσα και μεγαλεία η Σιμόν; Το παράκανε όμως! Αν δεν προσέξει, θα τον μπαγλαρώσουν!»

Παρ' όλ' αυτά, τους χαιρέτησε από μακριά. Κουνούσε το χέρι, χαμογελούσε, γυρνούσε δεξιά αριστερά, χωρίς να ξεχνάει κανέναν, για να την δουν όλοι. Και συνέχισε να κουβεντιάζει.

«Α, βέβαια! Μα έχει φέρει το γιο της η Λουσύ, γι' αυτό κορδώνεται έτσι! Καλός είναι..., φοράει και τη στολή του... Ξέρετε ότι τον φοβάται και ότι του λέει πως είναι ηθοποιός... Ο καημένος! Μάλλον δεν έχει καταλάβει τίποτα!

— Ε, καλά! μουρμούρισε ο Φιλίπ γελώντας. Όταν το αποφασίσει, θα του βρει και καμιά πλούσια κληρονόμο στην επαρχία!»

Η Νανά σώπασε. Είχε δει την Τρικόν στο σημείο όπου η μάζα των αμαξών γινόταν πυκνότερη. Καθώς η Τρικόν είχε έρθει με μια άμαξα απ' όπου δεν μπορούσε να διακρίνει τίποτα, ανέβηκε αργά στη θέση του αμαξά. Κι εκεί πάνω, ορθώνοντας το υπερήφανο ανάστημα της, με την σεβάσμια μορφή της πλαισιωμένη από μακριές μπούκλες, κυριαρχούσε πάνω στο πλήθος, σαν τη βασίλισσα ανάμεσα στις υπηκόους της. Της χαμογελούσαν όλες διακριτικά. Εκείνη, ακατάδεκτη, έκανε ότι δεν τις αναγνώριζε. Δεν ήταν εκεί για δουλειά· παρακολουθούσε τις ιπποδρομίες από πάθος για τα άλογα, καθώς ήταν μανιώδης παίκτρια.

«Α! Να κι ο ηλίθιος ο Λα Φαλουάζ!» είπε ο Ζωρζ ξάφνου.

Ήταν μεγάλη έκπληξη· η Νανά δυσκολεύτηκε να αναγνωρίσει τον παλιό της γνώριμο Λα Φαλουάζ. Από τότε που είχε πάρει την κληρονομιά, είχε μεταμορφωθεί σε πραγματικό δανδή. Φορώντας τσακιστό κολάρο και ένα ύφασμα σε απαλό χρώμα που έγλειφε τους λιγνούς του ώμους, είχε στα

μαλλιά του κορδελάκια, και περπατούσε μ' ένα επιτηδευμένα βαριεστημένο λίκνισμα, την ίδια στιγμή που με άτονη φωνή αράδιαζε λέξεις της αργκό και φράσεις που δεν έμπαινε στον κόπο να ολοκληρώσει.

«Μα είναι υπέροχος!» αναφώνησε η Νανά, γοητευμένη.

Η Γκαγκά και η Κλαρίς τον φώναξαν και πέφτοντας πάνω του, προσπάθησαν να τον ξανακερδίσουν. Τις παράτησε, όμως, χωρίς δεύτερη κουβέντα, και απομακρύνθηκε λικνιζόμενος με μια ειρωνεία και μια περιφρόνηση στην κίνηση. Είχε τυφλωθεί από την Νανά: έτρεξε προς το μέρος της και ανέβηκε στο σκαλοπατάκι της άμαξας. Και καθώς η Νανά συνήθιζε να τον πειράζει για την Γκαγκά, αυτός της είπε:

«Πάει η παλιά φρουρά! Μην με μπλέκεις! Εξάλλου, εσύ είσαι τώρα η αγαπημένη μου...»

Είχε βάλει το χέρι στην καρδιά κάνοντας την Νανά να ξεκαρδιστεί μ' αυτήν του την αναπάντεχη, δημόσια εξομολόγηση. Και εκείνη συνέχισε:

«Εντάξει, δεν μου φτάνει όμως αυτό· παραλίγο να με κάνεις να ξεχάσω ότι θέλω και να στοιχηματίσω... Ζωρζ, βλέπεις αυτόν τον πράκτορα, εκεί κάτω, τον χοντρό, με την κόκκινη μούρη και τα κατσαρά μαλλιά; Έχει μια πονηρόφατσα που με πείθει... Πήγαινε να ποντάρεις... Σε ποιο να ποντάρω, αλήθεια;

— Εγκόου ντεν είμαι πατριώτης! Σίγουρα όχι! έλεγε ο Λα Φαλουάζ. Εγκόου όλα στον Άγγλο... Θα έχει μεγάλη πλάκα, αν κερδίσει ο Άγγλος! Στον διάολο, οι Γάλλοι!»

Η Νανά είχε σοκαριστεί. Κι έτσι έπιασαν κουβέντα για την αξία των αλόγων. Ο Λα Φαλουάζ για να παραστήσει τον γνώστη, ισχυριζόταν ότι όλα ήταν άχρηστα. Ο Φρανζιπάν του βαρόνου Βερντιέ, διασταύρωση του Δε Τρουθ και της Λενόρ, ένα μεγάλο καφετί άλογο, θα είχε πιθανότητες να κερδίσει, αν δεν το είχαν εξαντλήσει στην προπόνηση. Όσο για τον Βαλέριο Β', των στάβλων Κορμπρέζ, δεν ήταν έτοιμος, καθώς είχε αρρωστήσει με κωλικούς τον Απρίλιο· βέβαια, αυτό το έκρυβαν, εκείνος όμως ήταν σίγουρος, στον λόγο της τιμής του! Και κατέληξε να της συστήσει τον Αζάρ, ένα άλογο των στάβλων Μεσαίν, το πιο ελαττωματικό απ' όλα, αυτό που κανείς δεν ήθελε. Ο Αζάρ! Διάβολε! Τι θωριά, τι δράση! Αυτό το ζώο θα έκανε τους πάντες να τρίβουν τα μάτια τους!

«Όχι, είπε η Νανά. Θα στοιχηματίσω δέκα λουδοβίκεια στον Λουζινιάν και πέντε στον Μπουμ.»

Τότε, ο Λα Φαλουάζ ξέσπασε.

«Μα χρυσή μου, είναι δυνατόν! Τον Μπουμ! Αυτός είναι χάλια. Μην τον πάρεις, προς Θεού, ούτε ο ίδιος ο Γκασκ δεν ποντάρει στο άλογο του... Και ο Λουζινιάν, αν είναι δυνατόν! Αστεία λες! Σκέψου λίγο, είναι διασταύρωση του Λαμπ και της Πρινσές· και τα δυο υπερβολικά κοντοπόδαρα! Μα από τον Λαμπ και την Πρινσές!»

Πνιγόταν από αγανάκτηση. Ο Φιλίπ του επισήμανε ότι ο Λουζινιάν είχε παρ' όλ' αυτά κερδίσει στο Πρι ντε Καρ και στο Γκραντ Πουλ ντε Προντουί. Ο άλλος ξανάρχισε. Και, τι αποδείκνυε αυτό; Τίποτα απολύτως. Απεναντίας, έπρεπε να είναι κανείς επιφυλακτικός. Εξάλλου, τον Λουζινιάν θα τον καβαλούσε ο Γκρεσάμ, και ο Γκρεσάμ ήταν άτυχος· δεν θα κέρδιζε με τίποτα, γι' αυτό ας σταματούσαν να του λένε ό,τι να 'ναι...

Και από την μιαν άκρη της πελούζας ως την άλλη, η συζήτηση που είχε φουντώσει στο λαντό της Νανάς έμοιαζε να επεκτείνεται. Ο κόσμος αλύχταγε, το πάθος του παιχνιδιού τους συνέπαιρνε, κάνοντας τα πρόσωπα να φουντώνουν και τις κινήσεις να γίνονται σπασμωδικές· την ίδια στιγμή που οι πράκτορες, ανεβασμένοι στις άμαξες τους, φώναζαν τα στοιχήματα, σημείωναν τους αριθμούς, με μανία. Εκεί βρισκόταν μόνο η μαρίδα των παικτών, γιατί τα μεγάλα στοιχήματα γίνονταν στα ζυγιστήρια· ένιωθε κανείς την απληστία του μικρού παίκτη, που ποντάρει τις πέντε δεκάρες του και περιμένει, λαίμαργα, το πιθανό κέρδος ολίγων λουδοβικείων. Με δυο λόγια, η μεγάλη μάχη θα δινόταν μεταξύ του Σπίριτ και του Λουζινιάν. Οι Άγγλοι, αναγνωρίσιμοι, περιδιάβαιναν ανάμεσα στον κόσμο, με το πρόσωπο ξαναμμένο, νιώθοντας ήδη νικητές. Ο Μπράμα, ένα άλογο του λόρδου Ρήντινγκ είχε κερδίσει το Γκραν Πρι την προηγούμενη χρονιά, μια ήττα που έκανε ακόμα κάποιες καρδιές να ματώνουν. Φέτος, θα ήταν πραγματικός όλεθρος, αν η Γαλλία έχανε πάλι. Γι' αυτό και όλες αυτές οι κυρίες είχαν παθιαστεί φέτος: για το εθνικό γόητρο. Οι στάβλοι Βαντέβρ είχαν αναχθεί σε προμαχώνα της γαλλικής τιμής, προωθούσαν τον Λουζινιάν, τον υπερασπίζονταν, τον επευφημούσαν. Η Γκαγκά, η Μπλανς, η Καρολίν και οι υπόλοιπες, όλες τους στοιχημάτιζαν στον Λουζινιάν. Η Λουσύ Στιουάρτ, απείχε, λόγω του γιου της. Κυκλοφορούσε η φήμη ότι η Ροζ Μινιόν είχε δώσει παραγγελία διακοσίων λουδοβικείων στον Λαμπορντέτ. Μόνο η Τρικόν, καθισμένη δίπλα στον αμαξά της, περίμενε να στοιχηματίσει, την τελευταία στιγμή. Διατηρώντας απόλυτη απάθεια μέσα στις αψιμαχίες, κυριαρχούσε πάνω στον θόρυβο, που ολοένα μεγάλωνε και όπου διάφορα ονόματα αλόγων επανέρχονταν μέσα από τις θυμωμένες κουβέντες των Παριζιάνων και τα λαρυγγικά επιφωνήματα των Άγγλων, εκείνη παρακολουθούσε τα πάντα και κρατούσε σημειώσεις, με μεγαλοπρεπές ύφος.

«Και την Νανά; ρώτησε ο Ζωρζ. Κανείς δεν την ζήτησε;»

Κανείς δεν είχε ποντάρει, πράγματι, στην Νανά. Το αουτσάιντερ των στάβλων Βαντέβρ είχε επισκιαστεί εντελώς από τη δημοτικότητα του Λουζινιάν. Και ο Λα Φαλουάζ σηκώνοντας τα χέρια ψηλά, είπε:

«Έχω μια έμπνευση... Βάζω ένα λουδοβίκειο στην Νανά.

— Μπράβο, εγώ ποντάρω δύο, είπε ο Ζωρζ.

— Εγώ, τρία», πρόσθεσε ο Φιλίπ.

Και ανέβασαν κι άλλο το στοίχημα τους, φλερτάροντας έτσι την Νανά· πετούσαν αυτάρεσκα αριθμούς σαν να την διεκδικούσαν σε πλειστηριασμό. Ο Λα Φαλουάζ ήθελε να την χρυσώσει ολόκληρη. Άλλωστε, όλοι θα έπρεπε να ποντάρουν στην Νανά, κι έτρεξαν να στρατολογήσουν και άλλους παίκτες. Καθώς οι τρεις νέοι απομακρύνονταν για να κάνουν τη διαφήμιση του αλόγου, η Νανά τους φώναξε:

«Ξέρετε, εγώ δεν θέλω! Με τίποτα!... Ζωρζ, δέκα λουδοβίκεια στον Λουζινιάν και πέντε στον Βαλέριο Β' από μένα.»

Ωστόσο, είχαν ήδη ξεκινήσει. Χαρούμενη, τους έβλεπε να κυλιούνται κάτω απ' τις ρόδες, να σκύβουν κάτω από τα κεφάλια των αλόγων, να διατρέχουν όλο τον περίβολο. Μόλις έβλεπαν κάποιον που ήξεραν μέσα σε μια άμαξα, έτρεχαν και προσπαθούσαν να προωθήσουν την Νανά. Και όταν καμιά φορά έστρεφαν θριαμβευτικά για να σχηματίσουν με τα δάχτυλα τους αριθμούς, ενώ η νεαρή γυναίκα, όρθια, κουνούσε το ομπρελίνο της, τότε ξεσπούσαν σε γέλια πάνω από το πλήθος. Παρ' όλ' αυτά τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά. Κατάφεραν να πείσουν μερικούς άνδρες· όπως τον Σταϊνέρ, λόγου χάρη, που σκιρτούσε ακόμα στη θέα της Νανάς. Αυτός διακινδύνευσε τρία λουδοβίκεια. Οι γυναίκες όμως αρνούνταν κατηγορηματικά· «Για να χάσουν στα σίγουρα; Όχι ευχαριστώ, να λείπει το βύσσινο!», απαντούσαν. Κι έπειτα, δεν ανυπομονούσαν να συμβάλουν στην επιτυχία αυτής της παλιογυναίκας, που τις συνέθλιβε όλες τους, κάτω από τα τέσσερα λευκά της άλογα, τους αμαξηλάτες και το ύφος «εκατό καρδιναλίων» που είχε. Η Γκαγκά και η Κλαρίς ρώτησαν τον Λα Φαλουάζ μήπως τις κορόιδευε. Όταν ο Ζωρζ, με αξιοσημείωτο θράσος, εμφανίστηκε μπροστά στο λαντό των Μινιόν, η Ροζ, συγχυσμένη, απέστρεψε το πρόσωπο, χωρίς να απαντήσει. Πρέπει κανείς να μην είχε ίχνος αξιοπρέπειας για να δεχθεί να δώσουν τ' όνομα του σ' ένα άλογο! Αντιθέτως, ο Μινιόν πείστηκε από τον νεαρό, λέγοντας, αστειευόμενος, ότι οι γυναίκες φέρνουν γούρι.

«Λοιπόν; ρώτησε η Νανά, όταν οι νεαροί επέστρεψαν από τους πράκτορες, όπου είχαν μείνει για αρκετή ώρα.

— Είσαι στα σαράντα προς ένα, είπε ο Λα Φαλουάζ.

— Α, ναι; Σαράντα προς ένα, ήμουν στα πενήντα πριν...; Τι έγινε; φώναξε, έκπληκτη.»

Ο Λαμπορντέτ εμφανίστηκε πάνω στην ώρα. Έκλειναν την πίστα, ένα κουδούνισμα ανήγγειλε την πρώτη κούρσα. Και μέσα στην οχλοβοή, τον ρώτησε γι' αυτήν την ξαφνική άνοδο της αξίας της. Εκείνος απάντησε με υπεκφυγές· μάλλον θα είχε δημιουργηθεί ζήτηση. Αρκέστηκε σ' αυτήν την εξήγηση. Κι έπειτα, με προβληματισμένο ύφος, της είπε ότι θα ερχόταν και ο Βαντέβρ, εάν κατάφερνε να φτάσει ως εκεί.

Η κούρσα επρόκειτο να τελειώσει, χωρίς κανείς να δίνει ιδιαίτερη

σημασία, αφού όλοι περίμεναν το Γκραν Πρι, όταν ένα σύννεφο σκέπασε το Ιπποδρόμιο. Σε μια στιγμή, ο ήλιος κρύφτηκε και όλα σκοτείνιασαν από ένα αμυδρό φως. Σηκώθηκε αέρας· κατακλυσμός: χοντρές σταγόνες, μεγάλες ποσότητες νερού άρχισαν να πέφτουν. Για ένα λεπτό, επικράτησε σύγχυση, φωνές, γέλια, βρισιές, μέσα σ' ένα «ο σώζων εαυτόν σωθήτω», ενώ οι πεζοί έτρεχαν να προστατευθούν κάτω από τις τέντες των αναψυκτηρίων. Στις άμαξες επάνω, οι γυναίκες προσπαθούσαν να καλυφθούν, κρατώντας και με τα δυο τους χέρια τα ομπρελίνα, ενώ οι υπηρέτες τρομαγμένοι έτρεχαν να πιάσουν τις κουκούλες. Ήδη όμως, η μπόρα είχε σταματήσει και ο ήλιος καταύγαζε μέσα από τα σταγονίδια της βροχής που συνέχιζαν να πέφτουν. Ένα γαλάζιο ξέφωτο άνοιγε πίσω από το σύννεφο, που τώρα παρασυρόταν πάνω απ' το Δάσος. Κι ήταν σαν να χαμογελούσαν οι ουρανοί κάνοντας και τις γυναίκες να γελούν από ανακούφιση. Ενώ, την ίδια στιγμή που τ' άλογα ρουθούνιζαν και το βρεγμένο πλήθος έτρεχε αναστατωμένο και τίναζε από πάνω του το νερό, ο χρυσός μανδύας του ήλιου πύρωνε το γρασίδι, που έσταζε κρυστάλλινες σταγόνες.

«Καημένε μου, Λιλίκο! είπε η Νανά. Βράχηκες πολύ, αγάπη μου;»

Ο μικρός, χωρίς να απαντήσει, την άφησε να του σκουπίσει τα χέρια. Η νεαρή γυναίκα είχε πάρει το μαντίλι της. Μετά, σφούγγιξε και τον Μπιζού, που έτρεμε ακόμα περισσότερο. Δεν ήταν τίποτα, μόνο λίγες κηλίδες στο λευκό μετάξι της τουαλέτας της· δεν την ένοιαζε καθόλου αν λερωνόταν. Οι ανθοδέσμες, που είχαν δροσιστεί από το νερό, έλαμπαν λευκές σαν χιόνι. Και μύρισε μια από αυτές, χαρούμενη, μουσκεύοντας τα χείλη της στις σταγόνες, σαν να γευόταν δροσοσταλίδες.

Εντωμεταξύ, η μπόρα είχε κάνει τις εξέδρες να γεμίσουν απότομα. Η Νανά κοίταξε με τα κιάλια της. Απ' αυτή την απόσταση, μπορούσε κανείς να διακρίνει μόνο μια συμπαγή, ανακατεμένη μάζα, στοιβαγμένη στα σκαλοπάτια: ένα σκούρο φόντο απ' όπου ξεχώριζαν φωτεινά τα χλομά πρόσωπα. Ο ήλιος γλιστρούσε από τις γωνίες του υπόστεγου και στρογγύλευε τις άκρες αυτής της μάζας ανθρώπων, κυρίως όσων ήταν καθισμένοι στο φως, όπου οι τουαλέτες έμοιαζαν να ξεθωριάζουν. Η Νανά όμως διασκέδαζε, προπάντων, κοιτώντας τις κυρίες εκείνες που είχαν αναγκαστεί από τη βροχή να εγκαταλείψουν τις σειρές των καθισμάτων πάνω στην άμμο, μπροστά από τις εξέδρες, όπου κάθονταν. Καθώς, η είσοδος στον περίβολο του ζυγίσματος απαγορευόταν αυστηρά στις εταίρες, η Νανά δεν σταματούσε να κάνει σχόλια γεμάτα πικρία για όλες εκείνες τις καθωσπρέπει κυρίες, τις οποίες έβρισκε γελοίες και κακοντυμένες.

Ξαφνικά, κυκλοφόρησε η φήμη ότι η αυτοκράτειρα εισερχόταν εκείνη την ώρα στην κεντρική μικρή εξέδρα, ένα περίπτερο που θύμιζε ελβετικό σαλέ, μ' ένα φαρδύ μπαλκόνι, όπου ήταν τοποθετημένα κόκκινα καθίσματα.

«Μα είναι κι αυτός εκεί! είπε ο Ζωρζ. Δεν ήξερα ότι είχε υπηρεσία αυτήν τη βδομάδα.»

Η άκαμπτη και επίσημη μορφή του κόμη Μυφφά ξεπρόβαλε πίσω από την αυτοκράτειρα. Και οι νεαροί άρχισαν να αστειεύονται, λέγοντας πως ήταν κρίμα που δεν ήταν η Σατέν εκεί για να πάει να του δώσει μια στην κοιλιά˙ ενώ η Νανά διέκρινε με τα κιάλια της τον πρίγκιπα της Σκοτίας, στην αυτοκρατορική εξέδρα.

«Α! Για δες! Ο Κάρολος!» φώναξε.

Βρήκε ότι είχε παχύνει κάπως. Μέσα σε ενάμιση χρόνο, είχε πάρει αρκετά κιλά. Και μπήκε στις λεπτομέρειες: ω! ήταν ένας γεροδεμένος λεβεντάνθρωπος.

Γύρω της, στις άμαξες των κυριών ψιθύριζαν ότι ο κόμης την είχε παρατήσει. Ήταν ολόκληρη ιστορία. Στο παλάτι του Κεραμεικού, είχαν σκανδαλισθεί, υποτίθεται, με τη συμπεριφορά του αρχιθαλαμηπόλου, από τότε που είχε πάψει να κρύβεται. Έτσι, για να διατηρήσει τη θέση του ο Μυφφά, αναγκάστηκε να διακόψει μαζί της. Ο Λα Φαλουάζτης μετέφερε επακριβώς το κουτσομπολιό, προσφέροντας της ξανά τον εαυτό του, και αποκαλώντας την «αγαπημένη του». Εκείνη γέλασε με την καρδιά της και είπε:

«Ποιος; Αυτός ο βλάκας; Δεν τον ξέρεις καλά... Έτσι να κάνω εγώ, κι αυτός θα έρθει σε μένα τρέχοντας.»

Εδώ και κάποια ώρα, παρατηρούσε την κόμισσα Σαμπίν και την Εστέλ. Ο Νταγκενέ παρέμενε δίπλα τους. Ο Φωσερύ που είχε μόλις έρθει, άνοιγε δρόμο ανάμεσα στο πλήθος, για να τις χαιρετήσει. Μετά, έμεινε κι αυτός εκεί, δίπλα τους, χαμογελώντας. Τότε, συνέχισε να λέει η Νανά, δείχνοντας με περιφρόνηση προς τις εξέδρες:

«Κι έπειτα, ξέρετε, εμένα δεν με εντυπωσιάζουν πια αυτοί οι άνθρωποι!... Ίσως επειδή τους έχω φάει με το κουτάλι! Πρέπει να δει κανείς από μέσα τι κρύβουν, κάτω απ' το περιτύλιγμα!... Για μένα, δεν έχει πια νόημα ο σεβασμός! Τέλειωσε! Σκάρτοι είναι και οι πάνω και οι κάτω, η ίδια βρόμα παντού... Γι' αυτό δεν θέλω να με σκοτίζει κανένας.»

Και με μια κίνηση τους έδειξε όλους: από τους ιπποκόμους, που έφερναν τα άλογα στην πίστα ως την αυτοκράτειρα, που συζητούσε με τον Κάρολο, έναν πρίγκιπα -το ίδιο κάθαρμα όμως με τους άλλους.

«Μπράβο, Νανά! Εύγε! Ωραία τα λες!» φώναξε ο Λα Φαλουάζ ενθουσιασμένος.

Ένα κουδούνισμα χανόταν με τον άνεμο, οι ιπποδρομίες συνεχίζονταν. Μόλις είχαν τρέξει για το έπαθλο του Ισπαχάν, το οποίο κέρδισε ο Μπερλινγκό, ένα άλογο από τους στάβλους Μεσαίν. Η Νανά φώναξε πάλι τον Λαμπορντέτ, για να πληροφορηθεί σχετικά με την τύχη των εκατό λουδοβικείων της. Εκείνος έβαλε τα γέλια, αρνούμενος να της αποκαλύψει σε

ποια άλογα είχε ποντάρει, για να μην διαταράξει την τύχη της, όπως είπε. Τα χρήματα της είχαν τοποθετηθεί όπου έπρεπε, όπως θα διαπίστωνε και η ίδια αργότερα. Και όταν του ομολόγησε τα δικά της στοιχήματα, δέκα στον Λουζινιάν και πέντε στον Βαλέριο Β', εκείνος σήκωσε τους ώμους, με ύφος που ήταν σαν να έλεγε ότι οι γυναίκες τελικά κάνουν βλακείες. Παραξενεύτηκε εκείνη, δεν καταλάβαινε τίποτα.

Τότε, η κίνηση στην πελούζα ζωήρεψε ακόμα περισσότερο, καθώς πικνίκ άρχισαν να ετοιμάζονται, έξω στο ύπαιθρο, εν αναμονή του Γκραν Πρι. Έτρωγαν, έπιναν ακόμα περισσότερο, παντού, πάνω στο γρασίδι, στα υπερυψωμένα καθίσματα των φωρ-ιν-χαντ αμαξών, στις ταχυδρομικές άμαξες, στις βικτόρια, στα κουπέ, στα λαντό. Πιατέλες με κρύο κρέας πηγαινοέρχονταν, τα καλάθια με τη σαμπάνια επίσης, καθώς τα έβγαζαν οι υπηρέτες από τα κιβώτια. Οι φελλοί έβγαιναν χωρίς μεγάλο κρότο, παρασυρμένοι απ' τον άνεμο. Πειράγματα ανταλλάσσονταν, ποτήρια έσπαγαν προσθέτοντας ήχους ραγίσματος στην γενική εκείνη νευρική ιλαρότητα. Η Γκαγκά και η Κλαρίς μαζί με την Μπλανς γευμάτιζαν κανονικά με σάντουιτς, που έπαιρναν από ένα ύφασμα που είχαν απλώσει πάνω στα πόδια τους. Η Λουίζ Βιολέν είχε αφήσει την άμαξα της για να συναντήσει την Καρολίν Εκέ. Και μπροστά στα πόδια τους, στο γρασίδι επάνω, κάποιοι κύριοι έστηναν μια καντίνα, όπου πήγαιναν για να πιουν η Τατάν, η Μαρία, η Σιμόν και οι άλλες· ενώ, εκεί κοντά, ψηλά, πάνω στην άμαξα της Λεά ντε Ορν, κάποιοι έπιναν μπουκάλια ολόκληρα· μια συντροφιά που μεθούσε κάτω απ' τον ήλιο, κάνοντας τρέλες και παίρνοντας πόζες, πάνω από το πλήθος. Μετά από λίγο, όμως, οι περισσότεροι άρχισαν να συνωστίζονται μπροστά στο λαντό της Νανάς. Όρθια εκείνη, είχε βαλθεί να κερνάει σαμπάνια κάθε άντρα που την χαιρετούσε. Ένας από τους υπηρέτες, ο Φρανσουά, μοίραζε μπουκάλια, ενώ ο Λα Φαλουάζ, προσπαθώντας να πάρει μάγκικη φωνή γυρολόγου πραματευτή, έλεγε:

«Περάστε κόσμε... Τσάμπα είναι... Για όλους έχει.

— Μα πάψε πια, χρυσέ μου, είπε τελικά η Νανά. Σαν σαλτιμπάγκοι είμαστε.»

Βέβαια, τον έβρισκε πολύ αστείο και διασκέδαζε με την καρδιά της. Για μια στιγμή, σκέφτηκε να στείλει με τον Ζωρζ ένα ποτήρι σαμπάνια στην Ροζ Μινιόν, που έκανε ότι δεν έπινε. Ο Ενρί και ο Σαρλ έπληττταν θανάσιμα· θα έπιναν ευχαρίστως λίγη σαμπάνια, τα μικρά. Ο Ζωρζ, όμως, προτίμησε να το πιει, θέλοντας να αποφύγει τον καβγά. Τότε, η Νανά θυμήθηκε τον μικρό Λουί που τον είχε ξεχάσει πίσω της. Ίσως να είχε διψάσει, και τον ανάγκασε να πιει λίγες σταγόνες κρασί, γεγονός που του προκάλεσε φρικτό βήχα.

«Ελάτε, ελάτε, κύριοι, επαναλάμβανε ο Λα Φαλουάζ. Δωρεάν είναι., κέρασμα.... τζάμπα σαμπάνια για όλους...»

Η Νανά όμως τον διέκοψε.

«Α! Ο Μπορντενάβ! Εκεί πέρα!... Φώναξε τον, σε παρακαλώ, τρέξε!»

Πράγματι, εκεί ήταν ο Μπορντενάβ. Προχωρούσε με τα χέρια πίσω από την πλάτη, φορώντας ένα καπέλο, που φαινόταν κοκκινωπό κάτω απ' τον ήλιο, και μια λιγδωμένη ρεντικότα, ξεβαμμένη στις ραφές· ένας Μπορντενάβ, τσακισμένος απ' τη χρεωκοπία, οργισμένος ωστόσο, περιφέροντας την εξαθλίωση του ανάμεσα στον καλό κόσμο, με την κορμοστασιά ανθρώπου πάντα έτοιμου να εκβιάσει την τύχη του.

«Ποπό! Αυτό θα πει κομψότητα!» είπε ο Μπορντενάβ, όταν η Νανά του έτεινε το χέρι σαν καλή και ευγενική κοπέλα.

Μετά, αφού ήπιε ένα ποτήρι σαμπάνια, είπε με στενοχώρια:

«Ε, και να 'μουν εγώ γυναίκα... Αλλά, τέλος πάντων, τι σημασία έχει; Θέλεις να ξαναπαίξεις στο θέατρο; Έχω μια ιδέα: θα νοικιάσω το «Γκαίτε» και θα κάνουμε οι δυο μας όλο το Παρίσι να παραμιλάει... Ε; τι λες; Μου το χρωστάς.»

Κι έμεινε εκεί γκρινιάζοντας, χαρούμενος, παρ' όλ' αυτά, που την ξαναέβλεπε, γιατί, καθώς έλεγε, αυτή η άτιμη, η Νανά, τον έκανε να χαμογελάει και μόνο που την είχε απέναντι του. Ήταν δικό του παιδί, αίμα του.

Ο κύκλος όλο και μεγάλωνε. Τώρα, ο Λα Φαλουάζ κερνούσε σαμπάνια, ενώ ο Ζωρζ και ο Φιλίπ μάζευαν φίλους. Σιγά σιγά, ένα κύμα ωθούσε τον κόσμο από το γρασίδι προς την άμαξα της Νανάς. Αυτή είχε για τον καθένα κι από ένα χαμόγελο, ένα αστειάκι. Διάφοροι πότες πλησίαζαν ολοένα και τα διάσπαρτα ποτήρια σαμπάνιας κατευθύνονταν προς το μέρος της· μετά από λίγο, γύρω από το λαντό της υπήρχε μόνο ένα θορυβώδες πλήθος. Και ήταν η βασίλισσα, ανάμεσα στα ποτήρια που προσφέρονταν, με τα ξανθά της μαλλιά, που τα 'παίρνε ο άνεμος και το χιονάτο της πρόσωπο, λουσμένο στον ήλιο. Και, απ' το πιο ψηλό σημείο πάνω απ' το πλήθος, καταφέρνοντας ένα οριστικό χτύπημα στις άλλες γυναίκες που ήδη λυσσούσαν με τον θρίαμβο της, ύψωσε το ποτήρι της γεμάτο και πήρε την παλιά εκείνη πόζα της θριαμβεύουσας Αφροδίτης.

Κάποιος όμως την είχε αγγίξει από πίσω, και εξεπλάγη, όταν αντίκρισε τον Μινιόν να την περιμένει στο κάθισμα της άμαξας. Έτσι χάθηκε για λίγο και πήγε να καθίσει δίπλα του, γιατί ήθελε να της πει κάτι σημαντικό. Ο Μινιόν έλεγε σ' όλους ότι θεωρούσε γελοία τη γυναίκα του που κρατούσε κακία στην Νανά· το έβρισκε κουτό και περιττό.

«Λοιπόν, αυτό ήθελα να σου πω, χρυσή μου, μουρμούρισε: πρόσεξε, μην εξοργίσεις την Ροζ... Καταλαβαίνεις, προτιμώ να σε προειδοποιήσω... Έχει ένα κρυμμένο χαρτί, και καθώς ποτέ δεν σου συγχώρεσε την ιστορία με την *Μικρή Δούκισσα*...

— Κρυμμένο χαρτί! Και τι με νοιάζει εμένα! είπε η Νανά.

— Άκου, είναι μια επιστολή που βρήκε στην τσέπη του Φωσερύ, μάλ-

λον κάποιο γράμμα της κόμισσας Μυφφά προς αυτό το κάθαρμα τον Φωσερύ. Ε, εκεί μέσα, φαίνεται καθαρά το πράγμα, δεν αφήνει καμία αμφιβολία!... Η Ροζ, λοιπόν, θέλει να το στείλει στον κόμη, για να τον εκδικηθεί κι αυτόν, και σένα.

— Σκα-σί-λα μου! είπε πάλι η Νανά. Εδώ που τα λέμε, θα έχει πλάκα! Ώστε, έτσι ο Φωσερύ και η κόμισσα... Ε, λοιπόν, καλύτερα, γιατί με εκνεύριζε αυτή η γυναίκα. Έχει να πέσει γέλιο...

— Α, όχι! Δεν πρέπει, συνέχισε με ζέση ο Μινιόν. Το σκάνδαλο θα είναι φοβερό! Κι εμείς δεν έχουμε τίποτα να κερδίσουμε απ' όλα αυτά...»

Σταμάτησε, φοβούμενος μήπως αποκαλύψει πολλά, ενώ η Νανά φώναξε πως σε καμία περίπτωση, δεν θα βοηθούσε εκείνη να βγει από το βούρκο μια έντιμη γυναίκα. Καθώς, όμως, αυτός επέμενε, τον κοίταξε στα μάτια. Προφανώς, αυτό που φοβόταν ήταν μήπως ο Φωσερύ τα ξανάφτιαχνε με τη γυναίκα του, σε περίπτωση που διέκοπτε με την κόμισσα. Ήταν, άλλωστε, αυτό ακριβώς που ήθελε η Ροζ, εκτός από την εκδίκηση που θα έπαιρνε, γιατί διατηρούσε ακόμα κάποια τρυφερά αισθήματα για τον δημοσιογράφο. Η Νανά, σκεπτική, ανακαλούσε την επίσκεψη του κυρίου Βενό· και ενώ ο Μινιόν προσπαθούσε να την πείσει, εκείνη σιωπηλά άρχιζε να εξυφαίνει ένα σχέδιο.

«Ας υποθέσουμε ότι η Ροζ στέλνει την επιστολή, εντάξει; Θα γίνει σκάνδαλο, και, βέβαια, θα βρεθείς μπλεγμένη, γιατί λένε ότι εσύ είσαι η αιτία όλου του κακού... Καταρχάς, ο κόμης θα χωρίσει από τη γυναίκα του...

— Για ποιο λόγο; είπε. Το αντίθετο, μάλιστα...»

Κι εκείνη με τη σειρά της, διέκοψε το συλλογισμό της· δεν είχε λόγο να σκέφτεται φωναχτά. Και για να ξεφορτωθεί τον Μινιόν, έκανε ότι έτεινε να συμφωνήσει μαζί του. Εκείνος την συμβούλεψε να κάνει ότι υποχωρεί, πηγαίνοντας, παραδείγματος χάριν, να μιλήσει στην Ροζ, εκεί, στις ιπποδρομίες, μπροστά σε όλους- η Νανά απάντησε ότι θα έβλεπε, θα το σκεφτόταν.

Μια ξαφνική αναταραχή την έκανε να σηκωθεί. Στην πίστα, γοργά σαν αστραπές, τερμάτιζαν τα άλογα. Ήταν το έπαθλο Βίλ ντε Παρί, που το κέρδισε ο Κορνεμύζ. Τώρα, είχε φτάσει η στιγμή του Γκραν Πρι· ο πυρετός μεγάλωνε, αγωνία διακατείχε το πλήθος, που είχε αρχίσει να ποδοπατιέται, να αναταράζεται, σαν να προσπαθούσε να πιέσει τον χρόνο. Αυτή την τελευταία στιγμή, όσοι είχαν στοιχηματίσει άρχισαν να ανησυχούν: το αουτσάιντερ του Βαντέβρ, η Νανά ανέβαινε ολοένα σε αξία. Κάθε λεπτό, ανακοίνωναν και μια νέα τιμή: τριάντα, είκοσι πέντε, είκοσι, δεκαπέντε. Δεν καταλάβαιναν τίποτα. Για μια φοράδα, που δεν είχε κερδίσει ποτέ, και σε καμία πίστα· γιά μια φοράδα στην οποία, εκείνο το πρωί κιόλας, κανείς δεν είχε στοιχηματίσει, ούτε καν ένα προς πενήντα! Τι να σήμαινε άραγε αυτό το ξαφνικό αλάφιασμα; Κάποιοι κορόιδευαν έβλεπαν μια ωραιότατη φάρσα για να την πατήσουν τα κορόιδα. Άλλοι, σοβαροί και ανήσυχοι

μυρίζονταν κάτι ύποπτο. Ίσως κάποιο κόλπο. Ανέφεραν διάφορες ιστορίες, απάτες που γίνονταν στις κούρσες και στις οποίες οι υπεύθυνοι έκαναν τα στραβά μάτια. Αυτή τη φορά όμως, το όνομα του Βαντέβρ έβαζε τέλος σε κάθε υπαινιγμό, και κυριαρχούσε η άποψη των πιο επιφυλακτικών, που προέλεγαν ότι η Νανά απλώς θα τερμάτιζε τελευταία.

«Ποιος καβαλάει την Νανά;» ρώτησε ο Λα Φαλουάζ.

Εκείνη τη στιγμή, εμφανίστηκε και η πραγματική Νανά. Και τότε, οι κύριοι, που απέδωσαν βέβαια στην ερώτηση πονηρή *σημασία,* έσκασαν -κάπως υπερβολικά- στα γέλια. Η Νανά τους χαιρέτησε.

«Ο Πράις», απάντησε αυτή.

Και η συζήτηση ξαναφούντωσε. Ο Πράις ήταν διάσημος στην Αγγλία, στην Γαλλία όμως παρέμενε άγνωστος. Γιατί άραγε ο Βαντέβρ έφερε αυτόν τον αναβάτη, τη στιγμή που ο Γκρεσάμ ήταν αυτός που ίππευε συνήθως την Νανά; Κι έπειτα, ήταν περίεργο που είχε εμπιστευθεί τον Λουζινιάν στον Γκρεσάμ, ο οποίος δεν τα κατάφερνε ποτέ, σύμφωνα με τον Λα Φαλουάζ. Γρήγορα, όμως, οι παρατηρήσεις αυτές χάθηκαν μέσα στη βαβούρα ενός απίθανου κυκεώνα απόψεων, ανάμεσα σε αστεία και διαψεύσεις. Και το έριξαν πάλι στη σαμπάνια, για να περάσει η ώρα τους. Μετά, ένας ψίθυρος ακούστηκε, και όλοι παραμέρισαν. Ήταν ο Βαντέβρ. Η Νανά έκανε την θυμωμένη.

«Μάλιστα... Ωραίος είσαι, να εμφανίζεσαι τέτοια ώρα!... Κι εγώ που ανυπομονώ να δω από κοντά τα ζυγιστήρια.

— Έλα, είπε αυτός. Έχουμε ακόμα καιρό. Θα κάνουμε έναν γύρο. Να, έχω πάνω μου μια είσοδο για κυρία.»

Και την πήρε μαζί του αγκαζέ, ενώ η Νανά απολάβανε τα ζηλόφθονα βλέμματα με τα οποία η Λουσύ, η Καρολίν και τα άλλα κορίτσια την ακολουθούσαν. Πίσω, οι αδερφοί Υγκόν παρέμειναν στο λαντό, συνεχίζοντας να τιμούν τη σαμπάνια της. Τους φώναξε ότι θα επέστρεφε αμέσως.

Ο Βαντέβρ, εντωμεταξύ, είδε τον Λαμπορντέτ και του είπε να πλησιάσει. Είχαν μια σύντομη συνομιλία.

«Λοιπόν, τα μάζεψες όλα;

— Ναι.

— Πόσο;

— Χίλια πεντακόσια λουδοβίκεια, από δω κι από κει.»

Η Νανά είχε στήσει αυτί, γεμάτη περιέργεια· εκείνοι σώπασαν. Ο Βαντέβρ, νευρικός εκ φύσεως, είχε κάτι γαλανά μάτια που σπίθιζαν και την τρόμαζαν τη νύχτα, όταν έλεγε ότι σκόπευε να αυτοπυρποληθεί με τα άλογά του. Καθώς διέσχιζαν την πίστα, η Νανά χαμήλωσε τη φωνή και του είπε σε φιλικό τόνο:

«Έλα, εξήγησέ μου τι συμβαίνει... Γιατί ανεβαίνει η τιμή της φοράδας σου; Έχει γίνει σάλος!»

Αναπήδησε και είπε άθελα του:

«Α, να χαθούν, δεν μπορούν να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό!... Τι παλιοφάρα αυτοί οι παίκτες! Όταν έχω κανένα φαβορί, πέφτουν όλοι πάνω του και μετά δεν μένει τίποτα για μένα. Κι αν τυχόν ζητηθεί κανένα αουτσάιντερ, αυτοί βάζουν τις φωνές και διαμαρτύρονται λες και τους γδέρνουν...

— Έπρεπε να με προειδοποιήσεις, γιατί κι εγώ στοιχημάτισα, συνέχισε εκείνη. Έχει πιθανότητες να νικήσει;»

Ξαφνικά, αυτός θύμωσε, χωρίς λόγο.

«Ε; Δε με παρατάς...Όλα τα άλογα έχουν πιθανότητες να κερδίσουν. Και, διάολε, η αξία της ανέβηκε, γιατί αυξήθηκε η ζήτηση, είναι απλό. Από ποιον; Που να ξέρω... Αν είναι να με πρήζεις με ανόητες ερωτήσεις, καλύτερα να σ' αφήσω εδώ.»

Ο τόνος αυτός δεν ταίριαζε ούτε στην ιδιοσυγκρασία ούτε στους τρόπους του. Η Νανά πιο πολύ αιφνιδιάστηκε παρά πληγώθηκε. Και εκείνος ένιωσε άσχημα· και καθώς τον παρακάλεσε ψυχρά να είναι ευγενικός μαζί της, της ζήτησε συγγνώμη. Εδώ και κάποιο καιρό, είχε τέτοιες απότομες μεταπτώσεις διάθεσης. Όλοι, βεβαίως, στους κοσμικούς κύκλους, γνώριζαν ότι εκείνη τη μέρα θα έπαιζε το τελευταίο του χαρτί. Αν τα άλογα του έχαναν πάλι, συμπαρασύροντας τα σημαντικά ποσά που είχε ποντάρει επάνω τους, αυτό θα σήμαινε την καταστροφή του, χρεωκοπία. Το οικοδόμημα του κύρους του, το υψηλό -αν και επισφαλές- επίπεδο ζωής που διατηρούσε, σε μιαν ύπαρξη αδειασμένη σχεδόν από την αστάθεια και τα χρέη, θα κατακρημνίζονταν σε μια παταγώδη κατάρρευση. Επίσης, κανείς δεν αγνοούσε ότι η Νανά ήταν γυναίκα που κατασπάραζε τους άνδρες και αυτή που τον αποτέλειωσε: η τελευταία που όρμησε να καθαρίσει ό,τι απέμενε από την ετοιμόρροπη ετούτη περιουσία. Έκαναν λόγο για καπρίτσια τρελά, για χρυσάφι σκορπισμένο στον άνεμο· ένα μέρος αυτού, στη Βάδη, όπου δεν του είχε καν αφήσει αρκετά χρήματα για να πληρώσει το ξενοδοχείο, και όπου, ένα βράδυ μέθης, είχαν πετάξει μια χούφτα διαμάντια στη φωτιά, για να δουν αν καίγονται σαν κάρβουνα. Με τον καιρό, η κοπέλα αυτή, με τα χοντρά της μέλη και το πρόστυχο γέλιο της λαϊκής γυναίκας, είχε επιβληθεί στον λεπταίσθητο, πτωχευμένο αυτόν γόνο μιας παλιάς οικογένειας. Τώρα, ο Βαντέβρ τα έπαιζε όλα για όλα· η δίψα του για το κτηνώδες και το ακάθαρτο τον είχε καταλάβει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να έχει χάσει ακόμα και τη δύναμη του σκεπτικισμού του. Πριν από μια βδομάδα, η Νανά τον είχε βάλει να της υποσχεθεί ένα κάστρο στην νορμανδική ακτή, ανάμεσα στην Χάβρη και την Τρουβίλ- και είχε την ύστατη αξίωση να κρατήσει το λόγο του. Τον εκνεύριζε όμως τώρα· την έβρισκε τόσο ηλίθια που ευχαρίστως θα την χτυπούσε.

Ο φύλακας, που δεν μπορούσε, βέβαια, να σταματήσει τη γυναίκα στο

πλευρό του κόμη, τους άφησε να εισέλθουν στον περίβολο. Η Νανά, φούσκωνε από υπερηφάνεια, που κατάφερνε να πατήσει τελικά το πόδι της σ' αυτόν τον απαγορευμένο χώρο· μελετούσε τις κινήσεις της και περπατούσε αργά μπροστά από τις κυρίες που ήταν καθισμένες κάτω από τις εξέδρες. Εκεί υπήρχαν δέκα σειρές καθισμάτων, όπου ήταν συγκεντρωμένο ένα πυκνό πλήθος από τουαλέτες, με τα ζωηρά τους χρώματα να ανακατεύονται εύθυμα μέσα στον καθαρό αέρα. Πολλοί αναγνώριζαν μέσα στον κόσμο γνωστούς τους και παραμέριζαν τα καθίσματα για να χαιρετηθούν, σχηματίζοντας συντροφιές, όπως κάτω από τις συστάδες των δέντρων ενός δημόσιου κήπου· την ίδια στιγμή, τα παιδιά είχαν αφεθεί ελεύθερα να τρέχουν από την μια παρέα στην άλλη. Πιο ψηλά, στα διαζώματα στις εξέδρες, το πλήθος συνωστιζόταν, και τα ανοιχτόχρωμα υφάσματα των ρούχων γίνονταν ένα κάτω από την αχνή σκιά των ξύλινων υπόστεγων. Η Νονά κοιτούσε εξεταστικά τις κυρίες, προτού στηλώσει επιδεικτικά το βλέμμα της πάνω στην κόμισσα Σαμπίν. Μετά, περνώντας μπροστά από την αυτοκρατορική εξέδρα, μειδίασε αντικρίζοντας τον Μυφφά, όρθιο στο πλευρό της αυτοκράτειρας, με την γνωστή επίσημη ακαμψία του.

«Τι σαχλός που δείχνει!» είπε με δυνατή φωνή στον Βαντέβρ.

Ήθελε να τα δει όλα. Αυτό το μικρό πάρκο, με τις πελούζες του και τις δενδροστοιχίες τής φάνηκε κάπως πληκτικό. Ένας παγωτατζής είχε στήσει έναν πάγκο δίπλα στα κάγκελα. Κάτω από ένα περίπτερο σε χωριάτικο στιλ με αχυρένια στέγη, πλήθος ανθρώπων, μαζεμένο, χειρονομούσε και φώναζε. Ήταν το ρινγκ των στοιχημάτων. Δίπλα, ήταν το παχνί των αλόγων άδειο· με απογοήτευση διαπίστωσε ότι το μόνο άλογο που υπήρχε εκεί ήταν το άλογο ενός χωροφύλακα. Υπήρχε ακόμα το παντόκ, μια πίστα περιμέτρου εκατό μέτρων, όπου ένας σταβλίτης έβγαζε βόλτα τον Βαλέριο Β', φορώντας του κουκούλα- και πολλοί άνδρες, πάνω στις χαλικόστρωτες αλέες, με το πορτοκαλί διακριτικό της κάρτας τους στερεωμένης στην μπουτονιέρα· και μια αδιάκοπη ροή ανθρώπων που περιδιάβαιναν στις ανοιχτές στοές στις εξέδρες, γεγονός που τράβηξε για λίγο την προσοχή της. Ωραία όλα αυτά, δεν ήταν όμως ετούτο λόγος για να χολώνεται κανείς, επειδή δεν είχε δικαίωμα να μπει.

Ο Νταγκενέ και ο Φωσερύ, που περνούσαν εκείνη τη στιγμή, την χαιρέτησαν. Τους έκανε νόημα να πλησιάσουν. Άρχισε τότε να σχολιάζει με μένος τους παρευρισκόμενους. Μετά, διέκοψε αυτό που έλεγε, για να παρατηρήσει:

«Α! Ο μαρκήσιος ντε Σουάρ! Πώς γέρασε έτσι! Έχει σπάσει πολύ. Είναι ακόμα το ίδιο λυσσασμένος;»

Και ο Νταγκενέ τους διηγήθηκε τα τελευταία καμώματα του γέρου, μια ιστορία, που είχε γίνει πριν από δύο ημέρες και δεν είχε ακόμα μαθευτεί. Αφού γυροβόλησε για αρκετούς μήνες, αγόρασε από την Γκαγκά την κόρη

της, την Αμελί, για τριακόσιες χιλιάδες φράγκα, απ' ό,τι λένε.

«Τι μου λες! Ωραία πράγματα! φώναξε αηδιασμένη η Νανά. Κάντε κόρες, δηλαδή!... Αλλά, ναι! Τώρα που το σκέφτομαι, σαν να την είδα την μικρή Λιλή εκεί κάτω, στο γρασίδι, μέσα σε μια άμαξα με μια κυρία. Κάτι μου έλεγε αυτό το πρόσωπο... Μάλλον αποφάσισε να την κυκλοφορήσει ο γέρος.»

Ο Βαντέβρ δεν πρόσεχε, ανυπομονούσε να την ξεφορτωθεί. Επειδή όμως, ο Φωσερύ της είπε φεύγοντας ότι αν δεν είχε δει τους πράκτορες, τότε δεν είχε δει τίποτα, ο κόμης αναγκάστηκε να την συνοδέψει ως εκεί, παρά την εμφανή του δυσαρέσκεια. Και, ξάφνου, χάρηκε η Νανά, διότι, πράγματι, αυτό ήταν ενδιαφέρον θέαμα.

Ανάμεσα στις πελούζες, που περιστοιχίζονταν από νεαρές καστανιές ανοιγόταν μια κυκλική έκταση· κι εκεί, σχηματίζοντας έναν μεγάλο κύκλο, κάτω από τα ανοιχτόχρωμα φυλλώματα, οι πράκτορες -κολλητά ο ένας στον άλλον- περίμεναν τους πελάτες τους, σαν σε παζάρι. Για να μπορούν να βλέπουν πάνω από τον κόσμο ήταν ανεβασμένοι πάνω σε ξύλινους πάγκους. Πλάι τους, πάνω στα δέντρα, ήταν αναρτημένες οι τιμές τους· ενώ με το μάτι άγρυπνο σημείωναν τα στοιχήματα, στην παραμικρή κίνηση ή πετάρισμα βλεφάρων των πελατών τους, με τέτοια σβελτάδα, που όσοι απλώς χάζευαν, τους κοιτούσαν άφωνοι δίχως να πολυκαταλαβαίνουν. Επικρατούσε χάος, φώναζαν αριθμούς, θύελλες ξεσπούσαν στις αναπάντεχες αλλαγές τιμών. Και, κάθε λίγο, κατέφταναν τρέχοντας και οι κράχτες, κάνοντας με τις φωνές τους τον θόρυβο δυο φορές πιο εκκωφαντικό, καθώς στέκονταν στην είσοδο του κυκλικού περιβόλου και κραύγαζαν κάτι -μια αναχώρηση ή μια άφιξη-, ξεσηκώνοντας μεγάλο σούσουρο, μέσα στον πυρετό του παιχνιδιού, που άρχιζε να κορυφώνεται κάτω απ' τον ήλιο.

«Τι αλλόκοτοι που είναι! μουρμούρισε η Νανά, διασκεδάζοντας. Κάτι στραβομούρηδες... Να, αυτόν τον ψηλό, δεν θα ήθελα να τον συναντήσω μόνη μου, στο δάσος, ας πούμε.»

Ο Βαντέβρ της έδειξε έναν πράκτορα, έναν πρώην εμπορικό αντιπρόσωπο σε είδη νεωτερισμών, που είχε κερδίσει τρία εκατομμύρια μέσα σε δυο χρόνια από τα στοιχήματα. Ψηλόλιγνος, ξανθός και ντελικάτος, περιβαλλόταν από θαυμασμό. Όλοι του απευθύνονταν με το χαμόγελο, και ο κόσμος σταματούσε για να τον κοιτάξει.

Στο τέλος, όταν ο Βαντέβρ έκανε ένα διακριτικό νεύμα σε έναν άλλο πράκτορα, που πήρε τότε το θάρρος να τον φωνάξει, βγήκαν από τον κυκλικό περίβολο. Ήταν ένας πρώην αμαξάς του, θεόρατος, με πλάτες σαν βοδιού και πρόσωπο κόκκινο. Τώρα που έκανε περιουσία από τις ιπποδρομίες με κεφάλαια ύποπτης προέλευσης, ο κόμης προσπαθούσε να τον προωθήσει, αναθέτοντας του τα μυστικά του στοιχήματα, ενώ δεν είχε πάψει να τον αντιμετωπίζει σαν υπηρέτη του, απ' τον οποίο δεν είχε τίπο-

τα να κρύψει. Παρά την προστασία του Βαντέβρ, αυτός ο τύπος είχε χάσει απανωτά πολύ σημαντικά ποσά, κι έτσι έπαιζε κι εκείνος, τη μέρα αυτή, το πιο δυνατό του χαρτί· τα μάτια του ήταν κατακόκκινα από την ένταση, και θα 'λεγε κανείς ότι από λεπτό σε λεπτό ήταν έτοιμος να καταρρεύσει.

«Λοιπόν, Μαρεσάλ, ρώτησε ψιθυριστά ο Βαντέβρ, για τι ποσό μιλάμε;

— Πέντε χιλιάδες λουδοβίκεια, κύριε κόμη, απάντησε ο πράκτορας χαμηλώνοντας κι αυτός τη φωνή του. Ε; Δεν είναι κι άσχημα... Πρέπει να σας ομολογήσω ότι έριξα την τιμή, την έβαλα στα τρία.»

Ο Βαντέβρ έδειξε ενοχλημένος.

«Όχι, όχι, δεν θέλω, βάλ' την πάλι στα δύο προς ένα. Τώρα, αμέσως, εντάξει; Να μην στο ξαναπώ!

— Μα, τι σας πειράζει, κύριε κόμη; συνέχισε ο άλλος με το ταπεινό χαμόγελο του συνενόχου. Έπρεπε να προσελκύσω τον κόσμο, ειδάλλως πώς θα έδινα τις δυο χιλιάδες σας;»

Τότε, ο Βαντέβρ του έκανε νόημα να σταματήσει. Έπειτα, καθώς απομακρυνόταν, ο Μαρεσάλ θυμήθηκε κάτι, και το μετάνιωσε που ξέχασε να τον ρωτήσει για την άνοδο της φοράδας. Θα την πατούσε άγρια, εάν η φοράδα είχε πιθανότητες να κερδίσει: την είχε δώσει πριν από λίγο για διακόσια λουδοβίκεια, στα ένα προς πενήντα. Η Νανά, που δεν καταλάβαινε τίποτα απ' όσα ψιθύριζε ο Βαντέβρ, δεν τόλμησε να του ζητήσει νέες εξηγήσεις. Φαινόταν ακόμα πιο νευρικός· την άφησε ξαφνικά στον Λαμπορντέτ, τον οποίο συνάντησαν μέσα στα ζυγιστήρια.

«Συνόδεψε την εσύ πίσω, είπε. Εγώ, έχω δουλειά... Γεια.»

Και μπήκε στην αίθουσα, μια στενή, χαμηλοτάβανη αίθουσα με μια μεγάλη ζυγαριά. Έμοιαζε με αίθουσα αποθήκευσης αποσκευών σε προαστιακό σιδηροδρομικό σταθμό. Και πάλι απογοητεύθηκε η Νανά που φανταζόταν μια γιγαντιαία αίθουσα με μια πελώρια ζυγαριά. Πώς; Ζύγιζαν μόνο τους αναβάτες; Ε, τότε, γιατί έκαναν τόση φασαρία, με το ζύγισμα τους! Πάνω στη ζυγαριά, ένας αναβάτης με βλακώδες ύφος και την ιπποσκευή του στα γόνατα του, περίμενε έως ότου ένας χοντρός άντρας με ρεντικότα τον ζυγίσει· ενώ στην πόρτα, στεκόταν ένας ιπποκόμος, κρατώντας ένα άλογο, τον Κοζινούς, και γύρω του, πλήθος είχε συγκεντρωθεί κοιτώντας σιωπηλό και απορροφημένο.

Ετοιμάζονταν να κλείσουν την πίστα. Ο Λαμπορντέτ πίεζε την Νανά να βιαστούν ξαναγύρισαν, όμως, για να της δείξει έναν μικρόσωμο άντρα που μιλούσε παράμερα με τον Βαντέβρ.

«Αυτός είναι ο Πράις, της είπε.

— Α, ναι! Αυτός που θα με καβαλήσει», μουρμούρισε, γελώντας.

Και τον βρήκε πραγματικά άσχημο. Όλοι οι τζόκεϊ τής φαίνονταν σαν καθυστερημένοι· ίσως επειδή, έλεγε, τους εμπόδιζαν να ψηλώσουν. Ετούτος εδώ, ένας άντρας σαράντα ετών, έμοιαζε με γερασμένο, αποοτεγνωμέ-

νο παιδί, με το μακρύ του οστεώδες πρόσωπο, γεμάτο ρυτίδες, σκληρό και ανέκφραστο συνάμα. Το κορμί του ήταν τόσο ροζιασμένο και συρρικνωμένο, που η μπλε στολή του, με τα λευκά μανίκια, ήταν σαν κάποιος να την είχε ρίξει πάνω σ' ένα κομμάτι ξύλο.

«Να σου πω, είπε εκείνη φεύγοντας, το βέβαιο είναι ότι ετούτος εδώ δεν θα με ικανοποιούσε.»

Πλήθος ανθρώπων κατέκλυζαν και πάλι την πίστα, που το γρασίδι της, βρεγμένο και ποδοπατημένο, είχε γίνει μαύρο. Μπροστά από τους δυο πίνακες των αποτελεσμάτων -ψηλά πάνω στους σιδερένιους στύλους τους-, το πλήθος συνωθούνταν, σήκωνε το κεφάλι για να δει, βοούσε σε κάθε αριθμό αλόγου, που εμφανιζόταν στον πίνακα χάρη σ' ένα -συνδεδεμένο με την αίθουσα ζυγίσματος- ηλεκτρικό καλώδιο. Οι κύριοι κρατούσαν σημειώσεις πάνω στο πρόγραμμα τους· η Πιτσενέτ, που ο ιδιοκτήτης της την απέσυρε, προκαλούσε συζητήσεις. Παρ' όλ' αυτά, η Νανά γύρισε αμέσως πίσω, συνοδευόμενη από τον Λαμπορντέτ, ενώ το καμπανάκι που κρεμόταν από το δοκάρι μιας σημαίας χτυπούσε επίμονα για να αδειάσουν την πίστα.

«Α! Παιδιά μου, είπε ανεβαίνοντας στο λαντό, τα περίφημα ζυγιστήρια δεν λένε απολύτως τίποτα!»

Όλοι γύρω της χειροκροτούσαν και την φώναζαν:

«Μπράβο, μπράβο!... Η Νανά μας γύρισε!...» Μα τι ανόητοι που ήταν! Τι νόμιζαν ότι θα τους παρατούσε; Επέστρεψε την κατάλληλη στιγμή. Προσοχή! Αρχίζει! Και η σαμπάνια ξεχάστηκε, είχαν πάψει να πίνουν.»

Ξαφνιάστηκε, όμως, αντικρίζοντας μέσα στην άμαξα της την Γκαγκά, με την Μπιζού και τον Λιλίκο στα γόνατα της. Η Γκαγκά είχε πάρει απόφαση να επιχειρήσει μια νέα προσέγγιση του Λα Φαλουάζ, κι έτσι της είπε ότι ήθελε τάχα να φιλήσει τον μικρό. Λάτρευε τα παιδιά.

«Α προπό, η μικρή Αμελί; ρώτησε η Νανά. Αυτή δεν είναι εκεί μέσα, στην άμαξα του γέρου;... Κάποιος μου είπε πολλά και διάφορα για λογαριασμό της...»

Η Γκαγκά πήρε περίλυπο ύφος.

«Χρυσή μου, έχω αρρωστήσει από τότε, είπε με πόνο. Χθες, δεν μπορούσα ούτε να σηκωθώ απ' το κρεβάτι από το πολύ κλάμα, και σήμερα, νόμισα ότι δεν θα μπορέσω να έρθω... Θέλεις να ξέρεις τι σκέφτομαι εγώ για όλα αυτά; Κοίταξε, εγώ δεν ήθελα τέτοια πράγματα· την είχα βάλει από νωρίς στις καλόγριες για να κάνει έναν καλό γάμο. Και αυστηρές συμβουλές τής έδινα, και την ήλεγχα διαρκώς... Ε, λοιπόν, χρυσή μου, εκείνη ήταν που επέμενε! Τι σκηνές μου έκανε είναι άλλο πράγμα... Κλάματα, βρισιές, κακό..., μέχρι που αναγκάστηκα να την χαστουκίσω! Βαριόταν, έλεγε, ήθελε να βγει στο κλαρί... Ε, όταν άρχισε να μου λέει: "Στο κάτω κάτω, εσύ δεν έχεις το δικαίωμα να μιλάς, ούτε και να με εμποδίσεις", εγώ

της απάντησα: "Είσαι άθλια! Μας ντροπιάζεις! Άι στο καλό!". Κι έτσι έγινε και συμφώνησα να κανονιστεί το πράγμα... Πάει κι η τελευταία μου ελπίδα, εγώ που είχα κάνει τόσα όνειρα γι' αυτό το παιδί!»

Ο θόρυβος από έναν καβγά τις έκανε να σηκωθούν. Ήταν ο Ζωρζ που υπερασπιζόταν τον Βαντέβρ απέναντι σε κάποιες αόριστες φήμες, που κυκλοφορούσαν στις παρέες.

«Μα από πού κι ως πού να λέτε ότι παρατάει το άλογο του, φώναζε ο νεαρός, τη στιγμή που, χθες, στο Σαλόν ντε Κουρς, στοιχημάτισε χίλια λουδοβίκεια στον Λουζινιάν.

— Ήμουν εκεί, επιβεβαίωσε ο Φιλίπ. Και στην Νανά δεν πόνταρε φράγκο... Αν η Νανά έχει ανέβει στο ένα προς δέκα, αυτός δεν φταίει σε τίποτα. Είναι γελοίο να αποδίδει κανείς στους ανθρώπους τέτοια υστεροβουλία. Και τι θα κέρδιζε άλλωστε;»

Ο Λαμπορντέι άκουγε ήρεμα, και ανασηκώνοντας τους ώμους είπε:

«Ελάτε τώρα, σχόλια γίνονται· ο κόσμος μπορεί να λέει ό,τι θέλει... Ο κόμης, εξάλλου, στοιχημάτισε άλλα πεντακόσια λουδοβίκεια στον Λουζινιάν, και αν πόνταρε και εκατό στην Νανά, αυτό είναι επειδή ένας ιδιοκτήτης πρέπει πάντα να φαίνεται ότι πιστεύει στα άλογα του.

— Και, τι στο διάολο μας νοιάζει εμάς; κραύγασε ο Λα Φαλουάζ κουνώντας τα χέρια. Αφού ούτως ή άλλως ο Σπίριτ θα κερδίσει... Ζήτω η Αγγλία! Κάτω η Γαλλία!»

Ένα παρατεταμένο ρίγος συντάραξε το πλήθος, ενώ ένα νέο κουδούνισμα ανήγγειλε την άφιξη των αλόγων στην πίστα. Τότε, η Νανά, για να βλέπει καλύτερα, ανέβηκε όρθια πάνω σ' ένα κάθισμα του λαντό της, ποδοπατώντας τα μπουκέτα, τα μη με λησμονεί και τα τριαντάφυλλα. Περιέφερε το βλέμμα της αγκαλιάζοντας όλο τον ορίζοντα. Στην ύστατη αυτή στιγμή της αναμονής, το πρώτο που αντίκρισε ήταν η άδεια πίστα, περιστοιχισμένη από γκρίζα κάγκελα, και τους χωροφύλακες παραταγμένους ανά δύο πασσάλους. Το γρασίδι που είχε λασπωθεί μπροστά της, άρχιζε να ξαναβρίσκει το πράσινό του χρώμα και να μοιάζει, μακριά στο βάθος, με απαλό βελούδινο χαλί. Έπειτα, στο κέντρο, χαμηλώνοντας το βλέμμα, είδε την πελούζα να κατακλύζεται από ένα πλήθος, που μια φλόγα πάθους το έκανε να ανασηκώνεται στις μύτες των ποδιών του και να κρεμιέται από τις άμαξες - να υψώνεται και να χτυπιέται ο ένας πάνω στον άλλον ενώ τα άλογα χλιμίντριζαν, τα πανιά από τις τέντες χτυπούσαν, οι αναβάτες αμολούσαν με φόρα τα άλογά τους μπροστά, ανάμεσα στους πεζούς που έτρεχαν να πιάσουν θέση στα κάγκελα. Και απ' την άλλη πλευρά, όταν κοιτούσε προς τις εξέδρες, οι φιγούρες μίκραιναν και ο όγκος των κεφαλιών έμοιαζε με παρδαλή μάζα, που γέμιζε τις εξέδρες, τα διαζώματα και τα πλατώματα, όπου σειρές ολόκληρες από μαύρα προφίλ διαγράφονταν με φόντο τον ουρανό.

Και στο βάθος, γύρω από το ιπποδρόμιο, η πεδιάδα. Πίσω από έναν

μύλο καλυμμένο με κισσό, στα δεξιά, στο βάθος, υπήρχαν λιβάδια που διακόπτονταν από σκιερές δενδροστοιχίες. Απέναντι ακριβώς, πέρα μακριά ως τον Σηκουάνα, που κυλούσε στους πρόποδες του λόφου, διασταυρώνονταν οι λεωφόροι του πάρκου, όπου ήταν σταματημένες και περίμεναν οι ουρές των οχημάτων. Έπειτα, προς το Δάσος της Βουλώνης, στα αριστερά, το τοπίο άνοιγε πάλι· ένα ξέφωτο αποκάλυπτε το γαλαζωπό φόντο του Μεντόν, ενώ μια αλέα από παυλώνιες, με τα ρόδινα κεφάλια τους δίχως το παραμικρό φύλλο, έμοιαζε με στρώμα φωτεινής λάκας. Ο κόσμος εξακολουθούσε να καταφτάνει· σαν μια πομπή μυρμηγκιών, έρχονταν από το βάθος, από την λεπτή κορδέλα ενός μονοπατιού που διέσχιζε τα χωράφια. Ενώ, πολύ μακριά, στο βάθος, προς την κατεύθυνση του Παρισιού, όσοι δεν ήθελαν να πληρώσουν εισιτήριο -σαν κοπάδι που είχε στρατοπεδεύσει κάτω από τα δέντρα- σχημάτιζαν μια κινούμενη γραμμή από μαύρες κουκίδες, δίπλα ακριβώς από το Δάσος της Βουλώνης.

Και, ξάφνου, οι εκατό χιλιάδες ψυχές, που κάλυπταν την άκρη αυτή της πεδιάδας, σαν νευρικά έντομα ξετρελαμένα κάτω απ' τον απέραντο ουρανό φούντωσαν από μια ξαφνική ευθυμία. Ο ήλιος που ήταν κρυμμένος εδώ κι ένα τέταρτο, ξαναφάνηκε απλώνοντας τις ακτίνες του σε μια λίμνη φωτός. Και όλα φεγγοβόλησαν πάλι, τα ομπρελίνα των κυριών έμοιαζαν με αμέτρητες χρυσαφιές ασπίδες, πάνω από το πλήθος. Ο κόσμος χειροκροτούσε τον ήλιο, τον χαιρετούσαν με χαμόγελα, τα χέρια υψώνονταν για να διώξουν τα σύννεφα.

Εντωμεταξύ, ένας αστυφύλακας προχωρούσε μόνος, μέσα στην έρημη πίστα. Πιο ψηλά, στα αριστερά, φάνηκε ένας άντρας με μια κόκκινη σημαία στο χέρι.

«Αυτός είναι ο αφέτης, ο βαρόνος ντε Μωριάκ», απάντησε ο Λαμπορντέτ σε μια ερώτηση της Νανά.

Γύρω από την νεαρή γυναίκα, ανάμεσα στους άνδρες που συνωστίζονταν στα σκαλοπατάκια της άμαξάς της, κάποιοι ζητωκραύγαζαν, μια συζήτηση συνεχιζόταν χωρίς συνοχή -αυθόρμητα σχόλια από μια στιγμιαία εντύπωση. Ο Φιλίπ, ο Ζωρζ, ο Μπορντενάβ, ο Λα Φαλουάζ δεν μπορούσαν να σταματήσουν να μιλάνε.

«Μην σπρώχνετε!... Αφήστε με να δω... Α! Ο κριτής μπαίνει στο παρατηρητήριο... Είπατε ότι είναι ο κύριος ντε Σουβινύ;... Καλά, θέλει αετίσιο μάτι για να κρίνει με σιγουριά ένα αποτέλεσμα μέσα από τέτοιο κουβούκλιο!... Σουτ, σταματήστε να μιλάτε, επιτέλους! Υψώνουν τη σημαία, τώρα... Νάτοι, προσοχή!... Ο Κοζινούς είναι πρώτος.»

Μια κιτρινοκόκκινη σημαία κυμάτιζε στον άνεμο, στην άκρη του δοκαριού. Τα άλογα, που τα οδηγούσαν οι ιπποκόμοι, κατέφταναν το ένα μετά το άλλο, με τους αναβάτες έφιππους ήδη, χωρίς να κρατούν τα χαλινάρια, όμοιοι με λευκές κηλίδες στον ήλιο. Μετά τον Κοζινούς, εμφανίστηκαν ο

Αζάρ και ο Μπουμ. Ένας ψίθυρος ακολούθησε την είσοδο του Σπίριτ -ένα μεγαλόσωμο, καφετί σκούρο και αγέρωχο άλογο-, ενώ τα σκληρά του χρώματα, κίτρινο και μαύρο, απέπνεαν μια βρετανική μελαγχολία. Ο Βαλέριος Β' έκανε θριαμβευτική είσοδο· μικρόσωμος, πολύ ζωηρός, ντυμένος σε ανοιχτό πράσινο με ροζ τελειώματα. Τα δύο του Βαντέβρ αργούσαν να εμφανιστούν. Τελικά, πίσω από τον Φρανζιπάν, ξεπρόβαλαν τα γαλανόλευκα χρώματα. Ο Λουζινιάν όμως -ένα πολύ σκούρο, δίχρωμο άτι με άψογη θωριά-, σχεδόν ξεχάστηκε από την έκπληξη που προκάλεσε η Νανά. Δεν την είχαν ξαναδεί έτσι: ο ήλιος έκανε να χρυσίζει το πυρόξανθο τρίχωμα της, που τώρα θύμιζε κοκκινομάλλα κόρη. Έλαμπε στο φως σαν ολοκαίνουργιο νόμισμα· είχε τον θώρακα βαθύ, το κεφάλι και τον τράχηλο ζωηρά, ανάλαφρα, την μακριά της ράχη λεπτή κι ευκίνητη, καθώς ορμούσε προς τα μπρος.

«Α! Κοιτάξτε! Έχει τα μαλλιά μου! φώναξε χαρούμενη η Νανά. Αισθάνομαι υπερήφανη, για να πω την αλήθεια!»

Ανέβηκαν στο λαντό· ο Μπορντενάβ παραλίγο να πατήσει τον μικρό Λουί που η μητέρα του τον είχε εντελώς ξεχάσει. Αυτός τον πήρε στα χέρια του, τον έβαλε πάνω στους ώμους του, και γκρίνιαξε μουρμουρίζοντας σαν πατέρας:

«Το κακόμοιρο, να δει κι αυτό λιγάκι... Κάτσε, θα σου δείξω τη μαμά... Ε; Βλέπεις εκεί κάτω, το αλογάκι;»

Και καθώς η Μπιζού του έξυνε τα πόδια, την ανέλαβε κι αυτήν ενώ η Νανά, χαρούμενη που αυτό το ζώο είχε τ' όνομά της, κοίταζε τις άλλες γυναίκες για να δει τις αντιδράσεις του. Όλες έσκαγαν από τη ζήλια. Εκείνη τη στιγμή, η Τρικόν, που ως τότε είχε μείνει ακίνητη, βάλθηκε να κάνει νοήματα με το χέρι και να δίνει εντολές *α* έναν πράκτορα, πάνω από το πλήθος. Το ένστικτό της είχε μιλήσει: πόνταρε στην Νανά.

Ο Λα Φαλουάζ, εντωμεταξύ, έκανε αφόρητο θόρυβο. Είχε ερωτευθεί τον Φρανζιπάν.

«Έχω μια έμπνευση, όλο έλεγε. Κοιτάξτε τον Φρανζιπάν. Ε; Τι κίνηση!... Θα ποντάρω στον Φρανζιπάν ένα προς οκτώ. Ποιος άλλος θέλει;

— Θα ηρεμήσεις, επιτέλους; είπε τελικά ο Λαμπορντέτ. Θα το μετανιώσεις, θα δεις.

— Ένα ψωράλογο είναι, μωρέ, ο Φρανζιπάν, δήλωσε ο Φιλίπ. Έχει ήδη ιδρώσει... Κοίτα πώς θα τρέξει στο δοκιμαστικό.»

Ανέβασαν τα άλογα στα δεξιά, και τα πήγαν για την προκαταρκτική κούρσα, περνώντας χωρίς συγκεκριμένη σειρά μπροστά από τις εξέδρες. Και τότε, σε μια αναζωπύρωση του ενθουσιασμού, άρχισαν να μιλάνε όλοι μαζί.

«Έχει υπερβολικά μακριά ράχη ο Λουζινιάν, είναι όμως καλά προετοιμασμένος... Ούτε φράγκο, σας λέω, στον Βαλέριο Β'· είναι νευρικός και

τρέχει με ψηλά το κεφάλι, κακό σημάδι αυτό... Α, για δες, ο Μπερν θα καβαλήσει τον Σπίριτ... Σας λέω, δεν έχει πλάτες. Γερές πλάτες, αυτό είναι το μυστικό... Α! Όχι, ο Σπίριτ είναι υπερβολικά ήρεμος... Σας λέω, εγώ την είδα την Νανά μετά το Γκραν Πουλ ντε Προντουί, είχε γίνει μούσκεμα απ' τον ιδρώτα, το τρίχωμα της δε βλεπότανε και είχε λαχανιάσει απίστευτα. Είκοσι λουδοβίκεια ότι δεν θα πλασαριστεί καν!... Φτάνει πια, μας ζάλισε αυτός με τον Φρανζιπάν του! Πάει τώρα, δεν έχουμε χρόνο: έφυγαν!»

Ο Λα Φαλουάζ, κλαίγοντας σχεδόν, πάσχιζε να βρει έναν πράκτορα. Χρειάστηκε να τον λογικέψουν. Όλοι τεντώνονταν για να δουν. Η πρώτη εκκίνηση δεν ήταν σωστή· ο αφέτης, μια λεπτή μαύρη γραμμή που αχνοφαινόταν στο βάθος, δεν είχε κατεβάσει το κόκκινο σημαιάκι του. Τα άλογα ξαναγύρισαν, μετά από έναν σύντομο καλπασμό. Ακολούθησαν άλλες δυο αποτυχημένες εκκινήσεις. Στο τέλος, ο αφέτης, αφού συγκέντρωσε και πάλι τα άλογα, σήμανε την εκκίνηση με μια επιδεξιότητα που απέσπασε ζητωκραυγές.

«Έξοχο!... Όχι τυχαίο ήταν!... Δεν έχει σημασία, έφυγαν!»

Η οχλοβοή είχε κοπάσει από την αγωνία που έσφιγγε τα στήθη. Τώρα πια, τα στοιχήματα είχαν σταματήσει και όλα παίζονταν πάνω στον απέραντο στίβο. Αρχικά, επικράτησε ησυχία, σαν να τους είχε κοπεί η ανάσα. Πρόσωπα λευκά, υψώνονταν ριγηλά. Στην αρχή, ο Αζάρ και ο Κοζινούς ξεχώρισαν προπορευόμενοι. Ο Βαλέριος Β' ακολουθούσε από κοντά, ενώ τα υπόλοιπα, από πίσω, έρχονταν όλα μαζί σα μια μάζα. Όταν πέρασαν μπροστά απ' τις εξέδρες, κάνοντας το έδαφος να τραντάζεται από την ορμή της κούρσας τους, είχαν ήδη αρχίσει να ξεχωρίζουν σε μια γραμμή που ξεδιπλωνόταν σε απόσταση τόση, όση αν ήταν καμιά σαρανταριά άλογα το ένα πίσω από το άλλο. Ο Φρανζιπάν ερχόταν τελευταίος, ενώ η Νανά λίγο πιο πίσω από τον Λουζινιάν και τον Σπίριτ.

«Να πάρει η ευχή! μουρμούρισε ο Λαμπορντέτ. Πώς τα καταφέρνει έτσι το αγγλάκι!»

Όλοι μέσα στο λαντό είχαν κάτι να πουν, κάτι να φωνάξουν. Τεντώνονταν, ακολουθούσαν με το βλέμμα τις φωτεινές κηλίδες των τζόκεϊ που έτρεχαν στον ήλιο. Στην ανηφόρα, ο Βαλέριος Β' πέρασε μπροστά, ο Κοζινούς και ο Αζάρ έχαναν τη μάχη, ενώ ο Λουζινιάν και ο Σπίριτ, στήθος με στήθος, εξακολουθούσαν να έχουν την Νανά στο κατόπι τους.

«Διάολε! Ο Άγγλος θα κερδίσει, είναι φανερό, είπε ο Μπορντενάβ. Ο Λουζινιάν έχει αρχίσει να κουράζεται και ο Βαλέριος Β' δεν αντέχει.

— Ωραία! Καλά την έχουμε, άμα κερδίσει ο Άγγλος!» φώναξε ο Φιλίπ, σε μια έκρηξη πατριωτικής απόγνωσης.

Η αγωνία είχε αρχίσει να πνίγει το συνωστισμένο πλήθος. Άλλη μια ήττα! Και μια πρωτόγνωρη λαχτάρα, μια προσευχή σχεδόν, άρχισε να φουντώνει για τον Λουζινιάν, ενώ, την ίδια στιγμή, καταριόνταν τον Σπίριτ

και τον αναβάτη του, που είχε την ευθυμία νεκροθάφτη. Ταυτόχρονα, πάνω στο γρασίδι, μια πνοή ενθουσιασμού έκανε το διάσπαρτο εκεί πλήθος να σηκώνεται και να τρέχει. Ιππείς διέτρεχαν το γρασίδι *σ'* έναν έξαλλο καλπασμό. Και η Νανά, περιστρεφόταν αργά, και κοίταζε στα πόδια της αυτή τη θάλασσα από ζώα και ανθρώπους· κοίταζε τη λαοθάλασσα αυτή, που ήταν λες και ο στρόβιλος της κούρσας να την είχε παρασύρει γύρω από την πίστα, ενώ οι τζόκεϊ σαν αστραπές έσχιζαν τον ορίζοντα. Παρατηρούσε τα άλογα από πίσω, πώς διαγράφονταν τα πισινά τους καθώς έτρεχαν και τέντωναν τα πόδια, πώς χάνονταν στον ορίζοντα κι έμοιαζαν με λεπτές κλωστές. Τώρα, στο βάθος, τα έβλεπε από το πλάι να τρέχουν, και φαίνονταν πολύ μικρά και εύθραστα στο πρασινωπό φόντο του Δάσους. Έπειτα, ξαφνικά, χάθηκαν πίσω από μια μεγάλη συστάδα δέντρων, στη μέση του ιπποδρομίου.

«Πάψτε πια! φώναξε ο Ζωρζ, διατηρώντας τις ελπίδες του. Δεν τέλειωσε... Να, ο Αγγλος έμεινε πίσω.»

Και ο Λα Φαλουάζ, έμπλεος πάλι αντεθνικών αισθημάτων, σκανδάλισε τους πάντες επευφημώντας τον Σπίριτ. Μπράβο! Ευτυχώς! Η Γαλλία το χρειαζόταν αυτό! Ο Σπίριτ πρώτος, ο Φρανζιπάν δεύτερος! Έτσι, μόνο και μόνο για να εκνευρίσει τους Γάλλους! Ο Λαμπορντέτ που είχε αγανακτήσει με όλα αυτά, τον απείλησε σοβαρά ότι θα τον πετούσε από την άμαξα.

«Για να δούμε πόσα λεπτά θα κάνουν», είπε ήρεμα ο Μπορντενάβ κι έβγαλε το ρολόι του, ενώ κρατούσε τον μικρό Λουί.

Το ένα μετά το άλλο, τα άλογα ξεπρόβαλαν από τη συστάδα των δέντρων. Έμειναν όλοι άφωνοι, ένας παρατεταμένος ψίθυρος ακούστηκε. Ο Βαλέριος Β' άντεχε ακόμα· ο Σπίριτ τον είχε ξεπεράσει, και από πίσω του ο Λουζινιάν είχε αρχίσει να κουράζεται, ενώ τη θέση του πήγαινε να πάρει ένα άλλο άλογο. Δεν κατάλαβαν αμέσως ποιο, μπέρδευαν τα χρώματα. Ζητωκραυγές ξέσπασαν.

«Η Νανά!... Είναι η Νανά! Σας λέω, ο Λουζινιάν δεν έχει κουνηθεί καθόλου... Ε, μα ναι! Η Νανά είναι. Τώρα, φαίνεται καθαρά: το πυρόξανθο τρίχωμα... Για κοιτάχτε την τώρα! Έχει πάρει φωτιά... Μωρέ, μπράβο, Νανά! Βρε, την άτιμη! Τι σημασία έχει; Απλώς τρέχει στη θέση του Λουζινιάν.»

Για κάποια δευτερόλεπτα, αυτό πίστευαν όλοι. Αργά όμως, η φοράδα συνέχισε να κερδίζει έδαφος, σε μια ακούραστη προσπάθεια. Μια τεράστια συγκίνηση κατέλαβε τους πάντες. Ξάφνου, η ουρά της κούρσας, πίσω, δεν ενδιέφερε κανέναν. Ο ύστατος αγώνας παιζόταν ανάμεσα στον Σπίριτ, την Νανά, τον Λουζινιάν και τον Βαλέριο Β'. Έλεγαν τα ονόματα τους, έβλεπαν πόσο προηγούνταν ή πόσο έμεναν πίσω, ψελλίζοντας φράσεις χωρίς συνοχή. Και η Νανά, που ήταν καθισμένη στη θέση του αμαξά, ανεβασμένη έτσι στα ύψη, πάλλευκη, έτρεμε από συγκίνηση και δεν μιλούσε.

Δίπλα της, ο Λαμπορντέτ, είχε ξαναβρεί το χαμόγελο.

«Ε; Είδατε; Ο Άγγλος δυσκολεύεται, είπε χαρούμενα ο Φιλίπ. Δεν πάει καλά.

— Όπως και να 'χει, ο Λουζινιάν είναι τελειωμένος, φώναξε ο Λα Φαλουάζ. Έρχεται ο Βαλέριος Β' τώρα... Κοιτάξτε! Και οι τέσσερις μαζί, σαν κουβάρι.»

Η ίδια λέξη ηχούσε σε όλα τα στόματα.

«Πώς τρέχουν! Πώς τρέχουν έτσι τ' άτιμα!»

Αυτή τη στιγμή, τα άλογα έφταναν απέναντι τους σαν μια αστραπή. Τα ένιωθαν να πλησιάζουν, ένιωθαν την ανάσα τους σαν έναν μακρινό ρόγχο που μεγαλώνει από στιγμή σε στιγμή. Όλο το πλήθος είχε πέσει με φόρα πάνω στα κάγκελα. Πριν από τα άλογα όμως ακουγόταν μια βαθιά βοή, που έβγαινε από τα στήθη και πλησίαζε σαν τον παφλασμό των κυμάτων. Ήταν η άγρια κορύφωση μιας κολοσσιαίας παρτίδας: εκατό χιλιάδες θεατές κατειλημμένοι από την ίδια έμμονη ιδέα, να φλέγονται από το ίδιο πάθος για τον τζόγο, ενώ παρακολουθούσαν τα άλογα αυτά, των οποίων ο καλπασμός συμπαρέσυρε εκατομμύρια. Σπρώχνονταν, ποδοπατιούνταν, με τις γροθιές σφιγμένες, το στόμα ανοιχτό, ο καθένας μόνος του, να μαστιγώνει το άλογο του με τη φωνή και τις κινήσεις του. Και η κραυγή του κόσμου, μια κραυγή θηρίου που έβγαινε κάτω από τις ρεντικότες, ξεδιπλωνόταν όλο πιο καθαρά:

«Να τα... Να τα... Να τα!...»

Η Νανά κέρδιζε ολοένα έδαφος· τώρα ο Βαλέριος Β' είχε μείνει πίσω, και η Νανά παράβγαινε με τον Σπίριτ σε δυο τρεις καλπασμούς απόσταση. Η βροντή μεγάλωνε. Πλησίαζαν, και μια θύελλα από βρισιές τα υποδεχόταν μες στο λαντό.

«Άντε, κουνήσου μωρέ Λουζινιάν, άχρηστε, κερατά!... Άψογος ο Άγγλος! Έλα, λίγο ακόμα, αγόρι μου!... Και ο Βαλέριος, τι χάλια!... Α, να χαθεί το ψοφίμι! Πάνε τα δέκα μου λουδοβίκεια!... Η Νανά έμεινε τώρα! Μπράβο, μπράβο, Νανά! Μπράβο, κοριτσάρα μου!»

Και στο κάθισμα πάνω, η Νανά, ασυναίσθητα, κούνησε τους γοφούς και τη μέση σαν να έτρεχε. Πετούσε προς τα μπρος την κοιλιά της νομίζοντας ότι αυτό θα βοηθούσε τη φοράδα. Σε κάθε κούνημα άφηνε κι έναν αναστεναγμό κούρασης· έλεγε με φωνή που σερνόταν απ' την προσπάθεια:

«Έλα... Έλα, λοιπόν... Έλα...»

Και τότε συνέβη κάτι θεσπέσιο. Ο Πράις, όρθιος στους αναβολείς, με το καμτσίκι ψηλά την μαστίγωσε με σιδερένιο χέρι. Το γέρικο, αποστεγνωμένο ετούτο παιδί, με το μακρύ του πρόσωπο, το σκληρό και ανέκφραστο, έβγαζε φλόγες. Και, σε μια παρόρμηση μαινόμενης τόλμης, νικητήριας θέλησης, έδινε την ψυχή του στη φοράδα, την στήριζε, την έπαιρ-

νε μαζί του, ενώ εκείνη άφριζε και μάτωνε στα μάτια. Πέρασαν σαν κεραυνός, κόβοντας την ανάσα, σαρώνοντας τον άνεμο, ενώ ο κριτής, απολύτως ψύχραιμος, με το βλέμμα στηλωμένο στον στόχο, περίμενε. Μετά, μια πελώρια ζητωκραυγή αντήχησε. Σε μια υπέρτατη προσπάθεια, ο Πράις είχε φέρει την Νανά στο τέρμα, νικώντας έτσι τον Σπίριτ για ένα κεφάλι.

Σαν την παλίρροια που φουσκώνει έμοιαζε η βοή. Νανά! Νανά! Νανά! Η κραυγή μεταδιδόταν, μεγάλωνε, με τη σφοδρότητα καταιγίδας, γέμιζε ολοένα τον ορίζοντα, από τα βάθη του Δάσους ως το Βαλεριανό όρος, κι απ' τα λιβάδια του Λονσάμ ως τον κάμπο της Βουλώνης. Στο γρασίδι, ένας τρελός ενθουσιασμός αντηχούσε. Ζήτω η Νανά! Ζήτω η Γαλλία! Κάτω η Αγγλία! Οι γυναίκες κράδαιναν τα ομπρελίνα τους. Οι άντρες πηδούσαν, στριφογύριζαν, βροντοφώναζαν. Άλλοι με νευρικά γέλια πετούσαν τα Κοπέλα τους στον αέρα. Και απ' την απέναντι πλευρά της πίστας, ο περίβολος του ζυγίσματος απαντούσε· αναστάτωση διακατείχε τις εξέδρες, χωρίς να φαίνεται τίποτε άλλο ξεκάθαρα πέρα από ένα τρέμουλο στον αέρα, σαν την αόρατη φλόγα μιας πυράς, πάνω απ' τον ζωντανό αυτό σωρό των μικρών ξεχαρβαλωμένων σωμάτων, με τα χέρια τους συστραμμένα και τις μαύρες κηλίδες των ματιών και του στόματος να χάσκουν. Και δεν σταματούσε όλο αυτό· φούντωνε ολοένα και περισσότερο, ξανάρχιζε από τις μακρινές αλέες, από τον κόσμο που κατασκήνωνε κάτω από τα δέντρα· εξαπλωνόταν, μεγάλωνε ακόμα πιο πολύ, με τη συγκίνηση της αυτοκρατορικής εξέδρας, όπου η αυτοκράτειρα είχε χειροκροτήσει. Νανά! Νανά! Νανά! Η κραυγή ανέβαινε ως τη δόξα του ήλιου, που η χρυσή του βροχή έπεφτε πάνω στα κεφάλια του ζαλισμένου πλήθους.

Και η Νανά, όρθια, στο κάθισμα του λαντό, μεγαλωμένη, νόμιζε ότι αυτήν επευφημούσε ο κόσμος. Έμεινε για μια στιγμή ακίνητη, σαστισμένη από τον θρίαμβο της, να κοιτάζει την πίστα που είχε κατακλυστεί από ένα τόσο πυκνό κύμα θεατών, που το γρασίδι δεν φαινόταν πια, καλυμμένη καθώς ήταν από μια θάλασσα μαύρων καπέλων. Κι έπειτα, όταν όλο αυτό το πλήθος παραμέρισε, σχηματίζοντας ένα είδος φράχτη ως την έξοδο, για να χειροκροτήσει και πάλι την Νανά, που έβγαινε από την πίστα με τον Πράις -κατάκοπο, σβησμένο και αδειασμένο πάνω στον λαιμό της-, τότε εκείνη χτύπησε με βία τα μεριά της, και ξεχνώντας τους άλλους, φώναξε απερίφραστα τον ενθουσιασμό της:

«Εγώ είμαι, να πάρει η ευχή!... Εγώ είμαι!.. Ποπό, Θεέ μου! Τι τύχη!»

Και μην ξέροντας πώς αλλιώς να εκφράσει τη χαρά που την συνέπαιρνε, άρπαξε τον Λιλίκο από ψηλά, από τους ώμους του Μπορντενάβ, και τον φίλησε.

«Τρία λεπτά και δεκατέσσερα δευτερόλεπτα», είπε αυτός, ξαναβάζοντας το ρολόι στην τσέπη του.

Η Νανά άκουγε διαρκώς το όνομά της, που αντηχούσε σε ολόκληρη την κοιλάδα. Ο λαός της την χειροκροτούσε, καθώς εκείνη, στητή μπροστά στον ήλιο, με τα χρυσά μαλλιά της και το γαλανόλευκο φουστάνι της -στο χρώμα τ' ουρανού-, ορθωνόταν πάνω από όλους. Ο Λαμπορντέτ, πριν το σκάσει, της ανακοίνωσε ότι είχε κερδίσει δυο χιλιάδες λουδοβίκεια, καθώς είχε στοιχηματίσει τα πενήντα της λουδοβίκεια στην Νανά, για ένα προς σαράντα. Το κέρδος όμως αυτό, ξάφνου, την συγκινούσε λιγότερο από την αναπάντεχη αυτή νίκη, που την είχε αναδείξει σε βασίλισσα του Παρισιού. Οι άλλες γυναίκες, είχαν όλες τους χάσει. Η Ροζ Μινιόν, σε μια έκρηξη οργής, έσπασε το ομπρελίνο της· ενώ η Καρολίν Εκέ, η Κλαρίς, η Σιμόν και η Λουσύ Στιουάρτ -ακόμα και μπροστά στον γιο της- έβριζαν όλες τους χαμηλόφωνα, συγχυσμένες από την τύχη του παχουλού αυτού πορνιδίου. Την ίδια στιγμή, η Τρικόν, που είχε κάνει τον σταυρό της τόσο στην έναρξη όσο και στη λήξη της κούρσας, όρθωνε το περήφανο ανάστημα της πάνω απ' όλες τους, χαρούμενη για το ένστικτο της, καθώς είχε αναγνωρίσει, ως πεπειραμένη γυναίκα, την αξία της Νανάς.

Γύρω από το λαντό, όλο και περισσότεροι άντρες συνωθούνταν. Η παρέα της Νανάς είχε βγάλει άγριες ζητωκραυγές, ενώ τώρα μόνο ο Ζωρζ εξακολουθούσε να φωνάζει, με τη φωνή του να πνίγεται και να σπάει. Καθώς η σαμπάνια είχε τελειώσει, ο Φιλίπ, παίρνοντας τους υπηρέτες, έτρεξε ως τα αναψυκτήρια. Η αυλή της Νανάς μεγάλωνε διαρκώς, ο θρίαμβός της έπειθε και τους πιο διστακτικούς να πλησιάσουν, ενώ η κίνηση, που είχε μετατρέψει την άμαξά της σε κέντρο όλης της πελούζας, κορυφωνόταν τώρα στην αποθέωσή της, με τη βασίλισσα Αφροδίτη περίλαμπρη εν μέσω της λατρείας των υπηκόων της. Ο Μπορντενάβ, από πίσω, έβριζε μέσα απ' τα δόντια του, με πατρική όμως τρυφερότητα. Ο Σταϊνέρ, που πάλι είχε χάσει από την Νανά, είχε παρατήσει την Σιμόν και ανέβηκε πάνω σε ένα από τα σκαλοπατάκια της άμαξας. Όταν τελικά η σαμπάνια έφτασε, κι εκείνη ύψωσε ξέχειλο το ποτήρι της, ξέσπασαν τέτοια χειροκροτήματα, όλοι ξανάρχισαν να φωνάζουν τόσο δυνατά "Νανά! Νανά! Νανά!", που το πλήθος, έκπληκτο, έψαχνε τη φοράδα. Και δεν ήξεραν καλά καλά αν ήταν το ζώο ή η γυναίκα που είχε κλέψει τις καρδιές.

Ο Μινιόν έσπευσε κι αυτός, παρά τα βλοσυρά βλέμματα της Ροζ. Αυτή η απίθανη κοπέλα τον έκανε να χάνει τον νου του, ήθελε οπωσδήποτε να την φιλήσει. Αφού την φίλησε και στα δύο μάγουλα, της είπε πατρικά:

«Αυτό που με ενοχλεί είναι ότι τώρα η Ροζ θα στείλει σίγουρα το γράμμα... Έχει σκάσει απ' το κακό της.

— Τόσο το καλύτερο! Εμένα με βολεύει· να ξεμπερδεύουμε κιόλας!» είπε άθελα της.

Βλέποντας τον όμως έκπληκτο, έσπευσε να προσθέσει:

«Μα τι λέω!... Ποπό, δεν ξέρω τι λέω πια!... Έχω μεθύσει.»

Μεθυσμένη πράγματι από χαρά, από τον ήλιο, με το ποτήρι συνέχεια σηκωμένο, ζητωκραύγαζε τον εαυτό της.

«Στην Νανά! Στην Νανά!» φώναζε μέσα σε μια βοή από φωνές, γέλια και επευφημίες, που απλωνόταν, δυο φορές δυνατότερη, σε όλο το ιπποδρόμιο.

Οι κούρσες τελείωναν τώρα έτρεχαν για το έπαθλο Βωμπλάν.

Οι άμαξες άρχισαν να αποχωρούν η μία μετά την άλλη. Παρ' όλ' αυτά, το όνομα του Βαντέβρ επανερχόταν διαρκώς στις συζητήσεις. Τώρα πια ήταν φανερό: εδώ και δυο χρόνια, ο Βαντέβρ έστηνε το κόλπο του, έχοντας αναθέσει στον Γκρεσάμ να συγκρατεί την Νανά, ενώ προωθούσε τον Λουζινιάν ως αντιπερισπασμό στο κόλπο της φοράδας. Όσοι είχαν χάσει, ήταν εξοργισμένοι, ενώ αυτοί που κέρδισαν σήκωναν τους ώμους από αδιαφορία. Κι έπειτα, δικαίωμά του δεν ήταν να διευθύνει ως ιδιοκτήτης τους στάβλους του όπως ο ίδιος νόμιζε; Δεν ήταν ο μόνος, άλλωστε, που έκανε τέτοια κόλπα. Οι περισσότεροι έβρισκαν πανέξυπνο αυτό που είχε κάνει, να ποντάρει δηλαδή όσα χρήματα μπορούσε στην Νανά μέσω φίλων του, γεγονός που εξηγούσε και την απότομη άνοδο της τιμής της. Έλεγαν ότι είχε ποντάρει δυο χιλιάδες λουδοβίκεια για ένα προς τριάντα κατά μέσο όρο, δηλαδή ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες φράγκα κέρδος - ένα ποσό τόσο σημαντικό που κέρδιζε αυτομάτως τον σεβασμό όλων και συγχωρούσε τα πάντα.

Και άλλες όμως φήμες, πολύ σοβαρές αυτή τη φορά, που ψιθυρίζονταν, έφταναν από τον περίβολο του ζυγίσματος. Όσοι έρχονταν από εκεί, εξηγούσαν πώς είχαν τα πράγματα. Οι φωνές δυνάμωναν, έκαναν πια λόγο για ένα φρικτό σκάνδαλο. Αυτός ο δύστυχος ο Βαντέβρ είχε ξοφλήσει: είχε καταστρέψει το έξοχο κόλπο του από μια απλή βλακεία, μια ανόητη κλεψιά. Είχε αναθέσει στον Μαρεσάλ, τον άθλιο αυτόν πράκτορα, να ποντάρει για λογαριασμό του δύο χιλιάδες λουδοβίκεια εναντίον του Λουζινιάν, προκειμένου να βγάλει τα χίλια και κάτι περίπου λουδοβίκεια, που είχε ποντάρει ανοιχτά στην Νανά· και αυτό ακριβώς το γεγονός αποδείκνυε την παραφροσύνη του μέσα στην οριστική του οικονομική κατάρρευση. Ο μπουκμέικερ, που είχε ειδοποιηθεί ότι το φαβορί δεν θα κέρδιζε, έβγαλε εξήντα χιλιάδες περίπου φράγκα από το άλογο. Εντωμεταξύ ο Λαμπορντέτ, που δεν είχε συγκεκριμένες και λεπτομερείς οδηγίες, στοιχημάτισε διακόσια λουδοβίκεια στην Νανά, καθώς ο Μαρεσάλ συνέχιζε να την δίνει στα ένα προς πενήντα, αγνοώντας, βέβαια, το πραγματικό κόλπο. Όταν έχασε, λοιπόν, εκατό χιλιάδες φράγκα από την φοράδα, έχοντας, συνεπώς, ζημιά σαράντα χιλιάδων, και είδε τον Λαμπορντέτ και τον κόμη να κουβεντιάζουν μετά την κούρσα μπροστά από τα ζυγιστήρια, ο Μαρεσάλ -που

είχε χάσει τη γη κάτω απ' τα πόδια του- κατάλαβε ξάφνου τα πάντα. Με το μένος, λοιπόν, του πρώην αμαξά και τη βιαιότητα αυτού που τον έχουν κλέψει, έκανε μια φρικτή σκηνή μπροστά σε όλους, εξηγώντας την ιστορία, με οικτρό τρόπο και ξεσηκώνοντας τον κόσμο εναντίον του Βαντέβρ. Πρόσθεσαν επίσης ότι η επιτροπή των ιπποδρομιών επρόκειτο να συνεδριάσει.

Ο Φιλίπ και ο Ζωρζ μετέφεραν, χαμηλόφωνα, στην Νανά τις εξελίξεις, ενώ αυτή σχολίαζε περισπούδαστα τα γεγονότα, χωρίς να σταματάει να γελάει και να πίνει. Δεν ήταν απίθανο, στο κάτω κάτω. Κι εκείνη ανακαλούσε, τώρα, κάποια πράγματα που τα επιβεβαίωναν κι έπειτα, αυτός ο Μαρεσάλ φαινόταν ότι ήταν παλιοτόμαρο. Διατηρούσε, ωστόσο, ακόμα κάποιες αμφιβολίες, μέχρι που εμφανίστηκε ο Λαμπορντέτ. Ήταν κάτωχρος.

«Λοιπόν; τον ρώτησε αυτή σιγά.

— Καταστράφηκε!» απάντησε απλώς.

Και ανασήκωσε τους ώμους. Τι παιδί που ήταν αυτός ο Βαντέβρ! Εκείνη έκανε μια βαριεστημένη κίνηση.

Το βράδυ, στο Μπαμπίγ, η Νανά είχε τεράστια επιτυχία. Όταν εμφανίστηκε, κατά τις δέκα η ώρα, ο θόρυβος ήταν το κάτι άλλο. Ήταν η καθορισμένη βραδιά ξέφρενου γλεντιού, που συγκέντρωνε όλη την κοσμική νεολαία, έναν εκλεπτυσμένο κόσμο, που κυλιόταν σε μια βαρβαρότητα και μια ηλιθιότητα λακέδων. Κάτω από τα λαμπιόνια με τις φλόγες γκαζιού ο συνωστισμός ήταν απερίγραπτος. Φράκα και εξωφρενικές τουαλέτες, γυναίκες με προκλητικά ντεκολτέ και παλιά φουστάνια που δεν τους πείραζε να τα λερώσουν, στροβιλίζονταν, ούρλιαζαν υπό την επήρεια μιας οργιαστικής μέθης. Σε απόσταση τριάντα βημάτων, τα πνευστά της ορχήστρας δεν ακούγονταν καν. Κανείς δεν χόρευε. Ανόητα ανέκδοτα μεταφέρονταν από τον έναν στον άλλο, επαναλαμβάνονταν από παρέα σε παρέα, χωρίς κανείς να τα βρίσκει πραγματικά αστεία, καθώς ο κόσμος προσπαθούσε μάταια να γελάσει. Είχαν κλειδώσει επτά γυναίκες μέσα στο βεστιάριο, κι εκείνες εκλιπαρούσαν να τις βγάλουν έξω. Μετά, βρήκαν ένα κρεμμύδι, το έβαλαν σε πλειστηριασμό, κι έφτασε τα δυο λουδοβίκεια. Εκείνη τη στιγμή, κατέφτασε και η Νανά με την γαλανόλευκη τουαλέτα της από τις ιπποδρομίες. Της παρέδωσαν το κρεμμύδι μέσα σε μια θύελλα από ζητωκραυγές. Την άρπαξαν παρά τη θέλησή της και τρεις κύριοι την κουβάλησαν «εν χορδαίς και οργάνοις» ως τον κήπο, πάνω από το κατεστραμμένο γρασίδι και τα ξεκοιλιασμένα παρτέρια· και, καθώς η ορχήστρα έπιανε όλον το χώρο, έκαναν έφοδο και τον κατέλαβαν σπάζοντας καρέκλες και αναλόγια. Μια διακριτική αστυνομική δύναμη οργάνωνε πατρικά το χάος.

Έφτασε ημέρα Τρίτη, για να καταφέρει να συνέλθει η Νανά από τις

συγκινήσεις της νίκης. Ήταν πρωί, και συζητούσε με την κυρία Λερά, που είχε έρθει να της φέρει νέα για τον Λιλίκο, ο οποίος είχε αρρωστήσει στο ύπαιθρο. Είχε παθιαστεί με μια ιστορία που απασχολούσε την παρισινή κοινή γνώμη. Ο Βαντέβρ, που είχε αποκλειστεί από όλες τις ιπποδρομίες, και τον απέβαλαν το ίδιο εκείνο βράδυ από την Αυτοκρατορική Λέσχη, αυτοπυρπολήθηκε την επομένη μέσα στους στάβλους του, μαζί με τα άλογα του.

«Μου το είχε πει, όλο έλεγε η νεαρή γυναίκα. Ήταν θεόμουρλος, αυτός ο άνθρωπος!... Ανατρίχιασα όταν το έμαθα χθες το βράδυ! Καταλαβαίνεις, θα μπορούσε να με σκοτώσει, καμιά νύχτα... Κι έπειτα, δεν θα 'πρεπε να με είχε ειδοποιήσει για το άλογο του; Να έπιανα κι εγώ την καλή!... Είχε πει στον Λαμπορντέτ ότι αν ήξερα το κόλπο, θα το έλεγα αμέσως στον κομμωτή μου και σ' ένα σωρό άντρες. Είδες ευγένεια, ε!... Εδώ που τα λέμε, δεν θα μου λείψει κιόλας.»

Καθώς τα σκεφτόταν όλα αυτά, εξοργιζόταν όλο και περισσότερο. Εκείνη τη στιγμή, μπήκε και ο Λαμπορντέτ. Είχε κανονίσει τα στοιχήματα του, και της έφερνε γύρω στις σαράντα χιλιάδες φράγκα· γεγονός που την εκνεύρισε ακόμα περισσότερο, γιατί κανονικά θα έπρεπε να είχε κερδίσει ένα εκατομμύριο. Ο Λαμπορντέτ, που παρίστανε τον αμέτοχο σε όλη αυτήν την ιστορία, δεν υπερασπίστηκε καθόλου τον Βαντέβρ. Οι παλιές αυτές οικογένειες ήταν ξοφλημένες, τέλειωναν όλες με τον πιο ηλίθιο τρόπο.

«Ε, όχι, με συγχωρείς, δεν είναι ηλίθιο να καίγεσαι έτσι, μέσα σ' έναν στάβλο. Εγώ βρίσκω ότι πέθανε παλικαρίσια... Εννοείται πως δεν τον υπερασπίζομαι στην υπόθεση με τον Μαρεσάλ. Είναι γελοίο· όσο σκέφτομαι ότι η Μπλανς είχε το θράσος να θέλει να το φορτώσει σε μένα! Κι εγώ της απάντησα: "Μήπως του είπα εγώ να κλέψει;". Δεν έχω δίκιο; Μπορεί κανείς να ζητάει λεφτά από έναν άντρα χωρίς απαραίτητα να τον ωθεί στο έγκλημα... Εάν μου είχε πει: "Δεν έχω φράγκο", εγώ θα του έλεγα απλώς: "Πολύ καλά, χωρίζουμε". Και το πράγμα θα σταματούσε εκεί.

— Έτσι είναι, είπε σοβαρά η θεία. Όταν οι άντρες πεισμώνουν με κάτι, αυτό είναι δικό τους πρόβλημα!

— Όσο για την τελική σκηνή, συνέχισε η Νανά, θα πρέπει να ήταν το κάτι άλλο, μεγαλειώδης! Απ' ό,τι λένε ήταν τρομερό θέαμα, να σου σηκώνεται η τρίχα. Τους είχε διώξει όλους, πήρε πετρέλαιο και κλείστηκε μέσα... Και πήραν όλα φωτιά! Έπρεπε να το δει κανείς! Σκέψου ότι ήταν ένα τεράστιο κτίριο, σχεδόν όλο ξύλινο, γεμάτο άχυρο και σανό!... Οι φλόγες ήταν ψηλές σαν πύργοι... Το πιο εντυπωσιακό ήταν τα άλογα, που δεν ήθελαν να ψηθούν. Τα άκουγαν, λένε, που χτυπιόνταν, έπεφταν πάνω στις πόρτες, έβγαζαν ανθρώπινες κραυγές... Ναι, οι άνθρωποι που το έζησαν ακόμα το βλέπουν μπροστά τους.»

Ο Λαμπορντέτ ξεφυσηξε ελαφρώς από δυσπιστία. Αυτός, δεν πίστευε στον θάνατο του Βαντέβρ. Κάποιος ορκιζόταν ότι τον είδε να πηδάει απ' το παράθυρο. Είχε βάλει φωτιά στο στάβλο του σε μια κρίση παράνοιας. Μόλις άρχισε να ζεσταίνεται πολύ όμως, θα πρέπει να συνήλθε. Κάποιος που ήταν τόσο αφελής με τις γυναίκες, που τα είχε χάσει όλα, δεν θα μπορούσε να πεθάνει με τόση τόλμη.

Η Νανά τον άκουγε απογοητευμένη. Και το μόνο που μπόρεσε να πει ήταν:

«Α, ναι; Τον καημένο! Μα θα ήταν τόσο ωραίο!».

12

Κατά τη μία η ώρα τη νύχτα, στο μεγάλο κρεβάτι της Νανάς με την βενετσιάνικη δαντέλα, η Νανά και ο κόμης δεν είχαν ακόμα αποκοιμηθεί. Ο κόμης είχε επιστρέψει εκείνο το βράδυ, μετά από τρεις μέρες που έκανε τον θυμωμένο. Το δωμάτιο, κάτω από τον ήπιο φωτισμό της λάμπας, ήταν σαν να κοιμόταν μέσα στις θερμές και υγρές μυρωδιές του έρωτα, ανάμεσα στην θαμπή, χλομή λάμψη των λακαρισμένων, λευκών επίπλων με τις επάργυρες λεπτομέρειες. Με την κουρτίνα τραβηγμένη, το κρεβάτι βυθιζόταν στη σκιά. Ακούστηκε ένας αναστεναγμός, ένα φιλί διέκοψε τη σιωπή· και η Νανά βγαίνοντας από τα σκεπάσματα, έμεινε για μια στιγμή καθισμένη, με γυμνά τα πόδια της, στην άκρη του κρεβατιού. Ο κόμης, έπεσε πάλι στο μαξιλάρι κι έμεινε στο σκοτάδι.

«Αγάπη, πιστεύεις στον Θεό;» ρώτησε η Νανά, μετά από μια στιγμή περισυλλογής, με το πρόσωπο σοβαρό, καθώς ένα θρησκευτικό ρίγος την είχε κυριεύσει μετά τις περιπτύξεις με τον εραστή της.

Από το πρωί, παραπονιόταν ότι ένιωθε αδιάθετη, και όλες οι κουτές της ιδέες, όπως έλεγε, ιδέες θανάτου και αιώνιας τιμωρίας στην κόλαση, την κατέτρωγαν σιωπηλά. Κάποιες νύχτες, φόβοι παιδικοί και φρικτές εικόνες την συντάραζαν με εφιάλτες, ενώ ήταν ακόμα ξύπνια. Συνέχισε:

«Ε; Για πες; Πιστεύεις ότι θα πάω στον παράδεισο;»

Και ένιωσε ένα ρίγος, ενώ ο κόμης, αιφνιδιασμένος από τις απρόσμενες, για μια τέτοια στιγμή, ερωτήσεις, ένιωσε να ξυπνούν μέσα του οι ενοχές του πιστού καθολικού. Με τη νυχτικιά της να έχει γλιστρήσει από τους ώμους και τα μαλλιά της λυτά, έπεσε στο στήθος του· έκλαιγε με αναφιλητά, γραπωνόταν από πάνω του.

«Φοβάμαι τον θάνατο... Φοβάμαι να πεθάνω...»

Με μεγάλη δυσκολία κατάφερε να απομακρυνθεί από κοντά της· φοβόταν και ο ίδιος μήπως παρασυρθεί από τον πανικό της γυναίκας, μένοντας κολλημένος πάνω της, σε μια μεταδοτική φρικίαση μπροστά στο άγνωστο. Και την λογίκευσε· έχαιρε άκρας υγείας, της είπε, θα έπρεπε μόνο να ακολουθήσει τον ορθό δρόμο για να κερδίσει κάποια μέρα την άφεση των αμαρτιών της. Εκείνη όμως κουνούσε το κεφάλι· αφού δεν είχε κάνει κακό

σε κανέναν. Είχε, μάλιστα, πάντοτε μια παναγίτσα κρεμασμένη στον λαιμό της, περασμένη από μια κόκκινη κλωστή, ανάμεσα στα στήθη της· και του την έδειξε. Μόνο που το πράγμα είχε κριθεί έκ των προτέρων: όσες δεν ήταν παντρεμένες και έβλεπαν άντρες, θα πήγαιναν στην κόλαση. Περικοπές από την κατήχηση τής έρχονταν στο νου. Τουλάχιστον να μπορούσε κάποιος να της πει σίγουρα τι συνέβαινε! Τίποτα όμως δεν ήταν γνωστό, αφού κανείς δεν είχε επιστρέψει ποτέ από εκεί. Και αν οι παπάδες έλεγαν ανοησίες; Δε θα ήταν χαζό να έχει στερηθεί κανείς όλα αυτά τα ωραία πράγματα; Ασπάστηκε, ωστόσο, με ευλάβεια την παναγίτσα, θερμή απ' το δέρμα της, σαν για να ξορκίσει τον θάνατο· όσο το σκεφτόταν τόσο πάγωνε από φρίκη.

Χρειάστηκε να την συνοδέψει ο Μυφφά στο μπουντουάρ. Έτρεμε στην ιδέα ότι θα μπορούσε να μείνει μόνη της, ακόμα και αφήνοντας την πόρτα ανοιχτή. Όταν αυτός ξάπλωσε πάλι, η Νανά συνέχισε να στριφογυρίζει μέσα στο δωμάτιο, ψάχνοντας στις γωνιές, αναπηδώντας στον παραμικρό θόρυβο. Το είδωλο της στον καθρέφτη την σταμάτησε· το θέαμα του γυμνού της κορμιού την έκανε, όπως άλλοτε, να ξεχαστεί. Η θέα όμως του κόρφου, των γοφών, των γλουτών της μεγάλωσε τον φόβο της. Τελικά, έμεινε εκεί να ψηλαφίζει, για πολλή ώρα, τα οστά του προσώπου της με τα δυο της χέρια.

«Είμαστε άσκημοι, όταν πεθαίνουμε», είπε με αργή φωνή.

Ρούφαγε τα μάγουλα της, μεγάλωνε τα μάτια της, τραβούσε προς τα μέσα το πιγούνι της, για να δει πώς θα έμοιαζε. Μετά, γυρνώντας προς τον κόμη, παραμορφωμένη, του είπε:

«Κοίτα, θα έχω μικρό κρανίο.»

Τότε, θύμωσε αυτός.

«Έχεις τρελαθεί, έλα να ξαπλώσεις.»

Την φανταζόταν σ' έναν λάκκο μέσα, αποσαρκωμένη από ενός αιώνα ύπνο. Και τα χέρια του ενώθηκαν σε μια προσευχή, την οποία άρχισε να ψελλίζει. Εδώ και κάποιο διάστημα, η θρησκεία τον είχε ξανακερδίσει. Καθημερινά, τον έπιαναν κρίσεις ευσέβειας με την ένταση μιας συμφόρησης, κρίσεις που τον άφηναν ημιαναίσθητο. Οι αρθρώσεις των δακτύλων του έτριζαν, και επαναλάμβανε διαρκώς αυτές μόνο τις λέξεις: «Θεέ μου... Θεέ μου... Θεέ μου...». Ήταν μια κραυγή αδυναμίας, η κραυγή του αμαρτήματος του, που, παρά τη βεβαιότητα ότι ήταν κολασμένος, του αφαιρούσε κάθε δύναμη να αντισταθεί. Όταν έπεσε κι αυτή στο κρεβάτι, τον βρήκε κάτω από τα σκεπάσματα, με αγριεμένο ύφος, τα νύχια του γαντζωμένα στο στήθος του και το βλέμμα του στραμμένο προς τα πάνω, σα να έψαχνε τον ουρανό. Και έβαλε πάλι η Νανά τα κλάματα, φιλήθηκαν και βυθίστηκαν στην ίδια βλακώδη έμμονη ιδέα, ενώ τα δόντια τους χτυπούσαν χωρίς να ξέρουν ακριβώς γιατί. Είχαν περάσει και άλλοτε, στο παρελ-

θόν, μια παρόμοια νύχτα· μόνο που τότε ήταν εντελώς ηλίθιο, όπως είχε δηλώσει η Νανά, όταν είχε συνέλθει από τον φόβο. Μια ξαφνική υποψία την έκανε να ρωτήσει, με τρόπο, τον κόμη αν η Ροζ Μινιόν είχε στείλει την περίφημη επιστολή. Δεν ήταν αυτό· απλώς φοβόταν, καθώς εξακολουθούσε να αγνοεί την απιστία της γυναίκας του.

Δυο μέρες αργότερα, μετά από μια νέα εξαφάνιση, ο Μυφφά παρουσιάστηκε στης Νανάς το πρωί, μια ώρα της ημέρας όπου δε συνήθιζε να έρχεται. Ήταν πελιδνός, τα μάτια του κόκκινα, κι έτρεμε ακόμα σύγκορμος από μια ισχυρή εσωτερική πάλη. Η Ζωή, ταραγμένη και η ίδια, δεν πρόσεξε την αναστάτωσή του. Έσπευσε προς το μέρος του και του φώναξε:

«Αχ! Κύριε, αν ξέρατε! Η Κυρία παραλίγο να πεθάνει χθες το βράδυ.»

Και καθώς ζήτησε να μάθει περισσότερα:

«Κάτι απίστευτο, κύριε... μια αποβολή!»

Η Νανά ήταν τριών μηνών έγκυος. Από καιρό ένιωθε κάποια αδιαθεσία· ο ίδιος ο γιατρός Μπουταρέλ το υποψιαζόταν. Μετά, όταν η υποψία επιβεβαιώθηκε, δυσαρεστήθηκε τόσο πολύ που έκανε τα πάντα για να κρύψει την εγκυμοσύνη της. Οι νευρικοί της φόβοι, η μελαγχολία της οφείλονταν εν μέρει σ' αυτήν την ιστορία, που την κρατούσε μυστική, ντροπιασμένη σαν ανήλικη μητέρα, που έπρεπε να κρύβει την κατάστασή της. Της φαινόταν η εγκυμοσύνη της σαν ένα γελοίο ατύχημα, σαν κάτι που την μείωνε και για το οποίο θα την κορόιδευαν σαν ένα κακόγουστο αστείο, μια φρικτή ατυχία. Μα να την πατήσει έτσι, πάνω που πίστευε ότι είχαν τελειώσει τα βάσανά της. Και κάθε φορά εκπλησσόταν στη σκέψη ότι ήταν έγκυος, σαν να είχε παρουσιαστεί κάποια δυσλειτουργία στα γεννητικά της όργανα: ώστε έκαναν ακόμα παιδιά, ακόμα κι όταν δεν ήθελες άλλα, και τα χρησιμοποιούσες για άλλη δουλειά! Η φύση την εξόργιζε, η απαράκαμπτη αυτή μητρότητα, που εναντιωνόταν στην ηδονή της, η ζωή ετούτη, που είχε προκύψει ανάμεσα σε τόσους θανάτους που έσπερνε γύρω της, την εξόργιζαν. Δε θα έπρεπε να μπορούμε να διαθέτουμε τον εαυτό μας όπως θέλουμε, χωρίς όλες αυτές τις ιστορίες; Κι έπειτα, πώς προέκυψε αυτό το κουτσούβελο; Της ήταν αδύνατον να πει. Διάολε! Αυτός, πάντως, που της το είχε σκαρώσει, καλύτερα θα έκανε να το είχε κρατήσει για τον εαυτό του, γιατί κανείς δεν το ήθελε αυτό το παιδί· ενοχλούσε τους πάντες, και σίγουρα δε θα ευτυχούσε και πολύ στη ζωή του.

Η Ζωή, εντωμεταξύ, του διηγήθηκε το δράμα:

«Την Κυρία την έπιασαν κωλικοί κατά τις τέσσερις η ώρα το απόγευμα. Όταν πήγα να κοιτάξω στο μπουντουάρ, επειδή δεν είχε επιστρέψει στην κρεβατοκάμαρα, την βρήκα στο πάτωμα, λιπόθυμη. Μάλιστα, κύριε, κάτω, πεσμένη μέσα σε μια λίμνη αίματος, σαν να την είχαν μαχαιρώσει... Τότε, κατάλαβα βέβαια. Έγινα έξαλλη, η Κυρία θα μπορούσε να μου είχε εμπιστευθεί το πρόβλημά της... Ευτυχώς που ήταν ο κύριος Ζωρζ εδώ. Με

βοήθησε να την σηκώσω· όταν όμως έμαθε για την αποβολή, λιποθύμησε κι αυτός... Ειλικρινά σας μιλάω, από χθες, έχω τραβήξει τα πάνδεινα!»

Πράγματι, όλο το σπίτι ήταν ανάστατο. Όλο το υπηρετικό προσωπικό έτρεχε στις σκάλες και στα δωμάτια. Ο Ζωρζ είχε κοιμηθεί σε μια πολυθρόνα, στο σαλόνι. Αυτός ήταν που ανακοίνωσε τα νέα στους φίλους της Κυρίας, το βράδυ, την ώρα όπου συνήθως δεχόταν. Ήταν ακόμα χλομός και διηγούνταν την ιστορία γεμάτος συγκίνηση και αμηχανία. Ο Σταϊνέρ, ο Λα Φαλουάζ, ο Φιλίπ, και άλλοι ακόμα είχαν εμφανιστεί. Με το που τέλειωνε την αφήγηση του, όλοι έβγαζαν μια κραυγή: αδύνατον! Φάρσα ήταν, δεν είναι δυνατόν! Μετά, γίνονταν σκεπτικοί και κοιτούσαν προς την πόρτα του υπνοδωματίου, ενοχλημένοι, κουνώντας το κεφάλι, καθώς δεν το έβρισκαν καθόλου αστείο όλο αυτό. Μέχρι τα μεσάνυχτα, καμιά δεκαριά άντρες είχαν μείνει μπροστά στο τζάκι συζητώντας· γνωρίζονταν όλοι και όλους τους απασχολούσε η ίδια σκέψη: «Ποιος ήταν ο πατέρας;» Έμοιαζαν να απολογούνται ο ένας στον άλλον, παίρνοντας αμήχανες εκφράσεις, που φανέρωναν τη σύγχυση τους. Έπειτα, σκυφτοί, έλεγαν ότι στο κάτω-κάτω δεν τους αφορούσε, ήταν δικό της θέμα. Ε; Απίστευτη, δεν ήταν η άτιμη; Ποιος θα περίμενε ότι θα τους σκάρωνε τέτοια φάρσα! Και αποχωρούσαν ο ένας μετά τον άλλον, στις μύτες των ποδιών τους, σαν από το δωμάτιο νεκρού, όπου θα ήταν άτοπο να γελάσουν.

«Μπορείτε όμως να ανεβείτε, κύριε, είπε η Ζωή στον Μυφφά. Η Κυρία είναι πολύ καλύτερα, μπορεί να σας δεχθεί... Περιμένουμε τον γιατρό, μας υποσχέθηκε ότι θα ξανάρθει σήμερα το πρωί.»

Η καμαριέρα είχε πείσει τον Ζωρζ να επιστρέψει στο σπίτι του για να κοιμηθεί. Πάνω, στο σαλονάκι, έμενε μόνο η Σατέν: ξαπλωμένη σ' ένα ντιβάνι κάπνιζε ένα τσιγάρο, κοιτώντας το ταβάνι. Από τη στιγμή που είχε συμβεί το ατύχημα της Νανάς και μέσα στην αναταραχή που είχε ακολουθήσει, εκείνη έδειχνε μια άκαρδη οργή· όλο σήκωνε αδιάφορα τους ώμους και έλεγε σκληρά λόγια. Έτσι, όταν πέρασε η Ζωή από μπροστά της, λέγοντας για άλλη μια φορά στον Κύριο πόσο πολύ είχε υποφέρει η καημένη η Κυρία, εκείνη πέταξε κοφτά:

«Καλά να πάθει, θα της γίνει μάθημα!»

Γύρισαν και την κοίταξαν έκπληκτοι. Η Σατέν δεν κουνήθηκε καθόλου, με το βλέμμα στηλωμένο στο ταβάνι και το τσιγάρο κρεμασμένο νευρικά απ' τα χείλη.

«Καλή είσαι συ!» είπε η Ζωή.

Η Σατέν ανακάθισε, κοίταξε με μένος τον κόμη και του πέταξε πάλι την ίδια φράση κατάμουτρα:

«Καλά να πάθει, θα της γίνει μάθημα!»

Και ξάπλωσε πάλι, φυσώντας λίγο καπνό, σαν αδιάφορη από όλη την υπόθεση και αποφασισμένη να μην αναμιχθεί. Παραήταν γελοίο όλο αυτό!

Η Ζωή, εντωμεταξύ, έβαλε τον Μυφφά στο δωμάτιο. Υπήρχε μια μυρωδιά αιθέρα στην ατμόσφαιρα, μέσα σε μια υγρή ησυχία, που μόνο ο υπόκωφος θόρυβος από τις ελάχιστες άμαξες της λεωφόρου ντε Βιλλιέ διέκοπτε. Η Νανά, πάλλευκη πάνω στο μαξιλάρι της, δεν κοιμόταν, καθόταν με τα μάτια ορθάνοιχτα και σκεφτική. Χαμογέλασε, χωρίς να κινηθεί, αντικρίζοντας τον κόμη.

«Αχ! Μικρούλη μου, μουρμούρισε αργά, κι εγώ που νόμιζα ότι δε θα σε ξανάβλεπα ποτέ.»

Μετά, όταν έσκυψε να την φιλήσει στα μαλλιά, εκείνη συγκινήθηκε και άρχισε να του μιλά από καρδιάς για το παιδί, σαν να ήταν αυτός ο πατέρας.

«Δεν τολμούσα να στο πω... Ήμουν τόσο ευτυχισμένη! Έκανα όνειρα, ήθελα να γίνει αντάξιο σου! Και να! Δεν έμεινε τίποτα... Τέλος πάντων, ίσως να είναι καλύτερα έτσι. Δε θέλω να αναστατώσω τη ζωή σου.»

Εκείνος, έκπληκτος, από την ξαφνική αυτή πατρότητα, ψέλλιζε ακατάληπτες φράσεις. Πήρε μια καρέκλα και κάθισε δίπλα στο κρεβάτι, ακουμπώντας με το ένα του χέρι στα σκεπάσματα. Και τότε, η νεαρή γυναίκα πρόσεξε την ταραχή στο πρόσωπο του, το αίμα που κοκκίνιζε τα μάτια του, τον πυρετό που έκανε τα χείλη του να τρέμουν.

«Μα τι σου συμβαίνει; Είσαι μήπως κι εσύ άρρωστος;

— Όχι», ψέλλισε με δυσκολία.

Τον κοίταξε στα μάτια. Μετά, με ένα νεύμα, έδιωξε την Ζωή, που καθυστερούσε τακτοποιώντας τα μπουκαλάκια. Όταν έμειναν μόνοι τους, τον τράβηξε προς το μέρος της και είπε ξανά:

«Μα τι έχεις, αγάπη μου;... Τα μάτια σου είναι δακρυσμένα, το βλέπω καθαρά... Έλα, μίλα, ήρθες για να μου πεις κάτι.

— Όχι, στ' ορκίζομαι», τραύλισε πάλι.

Ο πόνος όμως του έσφιγγε τον λαιμό, και συγκινημένος από το δωμάτιο αυτό της άρρωστης, όπου είχε βρεθεί άθελα του, αναλύθηκε σε λυγμούς, κρύβοντας το πρόσωπο του μέσα στα σεντόνια, για να πνίξει την έκρηξη της οδύνης του. Η Νανά κατάλαβε. Προφανώς, η Ροζ Μινιόν είχε αποφασίσει να στείλει την επιστολή. Τον άφησε για λίγο να κλάψει, ενώ συνταρασσόταν από τέτοιους σπασμούς που έκανε το κρεβάτι όλο να τρέμει. Τέλος, σε έναν συμπονετικό, μητρικό τόνο του είπε:

«Είχες προβλήματα στο σπίτι;»

Έγνεψε ναι με το κεφάλι. Έκανε μια παύση και μετά του είπε πάλι:

«Άρα, τα ξέρεις όλα;»

Κατένευσε πάλι. Και έπεσε σιωπή, μια βαριά σιωπή μέσα στο δωμάτιο του πόνου. Το προηγούμενο βράδυ, επιστρέφοντας από μια βραδιά στης αυτοκράτειρας, είχε λάβει το γράμμα που είχε στείλει η Σαμπίν στον εραστή της. Μετά από μια φρικτή νύχτα που είχε περάσει να ονειρεύεται την

εκδίκηση που θα έπαιρνε, το πρωί βγήκε από το σπίτι, για να αντισταθεί στην ανάγκη του να σκοτώσει τη γυναίκα του. Έξω, ζαλισμένος από την ομορφιά ενός γλυκού καλοκαιριάτικου πρωινού, έχασε τον ειρμό των σκέψεών του, και τα βήματά του τον οδήγησαν στην Νανά, όπως συνέβαινε πάντα σε όλες τις φρικτές στιγμές της ζωής του. Μόνο εκεί μπορούσε να αφεθεί στον πόνο του, παίρνοντας την άνανδρη ικανοποίηση μιας παραμυθίας.

«Έλα, ηρέμησε, συνέχισε η νεαρή γυναίκα προσπαθώντας να τον παρηγορήσει. Το ήξερα από καιρό, δεν ήθελα όμως να ήμουν εγώ αυτή που θα σου άνοιγε τα μάτια. Θυμάσαι που πέρυσι είχες υποψίες· μετά, χάρη σε μένα, τα πράγματα έφτιαξαν. Ή τέλος πάντων, δεν είχες αποδείξεις... Δυστυχώς όμως, εάν σήμερα έχεις, καταλαβαίνω ότι πρέπει να είναι πολύ δύσκολο για σένα. Πρέπει όμως να το δεις ψύχραιμα· αυτό δε σημαίνει ότι ατιμάστηκες εσύ.»

Είχε σταματήσει να κλαίει. Μια συστολή τον συγκρατούσε, παρά το γεγονός ότι της είχε, και στο παρελθόν, εκμυστηρευθεί πολύ προσωπικά πράγματα για την οικογένεια του. Χρειάστηκε να τον ενθαρρύνει η ίδια· στο κάτω-κάτω, γυναίκα ήταν, μπορούσε ν' ακούσει τα πάντα. Και καθώς της είπε με μια υπόκωφη φωνή: «Είσαι άρρωστη. Δεν πρέπει να σε κουράζω! Λάθος μου που ήρθα. Φεύγω», εκείνη απάντησε ζωηρά: «Μα, όχι. Μείνε. Ίσως μπορέσω να σε βοηθήσω. Μόνο μη με κάνεις να μιλάω πολύ, ο γιατρός το απαγόρευσε.»

Αυτός σηκώθηκε τελικά και άρχισε να προχωράει μέσα στο δωμάτιο. Τον ρώτησε:

«Τώρα, τι θα κάνεις;

— Θα τον σπάσω στο ξύλο τον αλήτη! Τι θες να κάνω;»

Η Νανά έκανε έναν μορφασμό αποδοκιμασίας.

«Δεν είναι και πολύ έξυπνο αυτό... Και η γυναίκα σου;

— Θα της κάνω μήνυση, έχω πλέον αποδείξεις.

— Αυτό κι αν δεν είναι καθόλου έξυπνο, αγαπητέ μου! Για την ακρίβεια, είναι πάρα πολύ κουτό... Δε θα σε αφήσω να το κάνεις, να το ξέρεις.»

Και ψύχραιμα, με την αδύναμη φωνή της, του απέδειξε το περιττό σκάνδαλο που θα σήμαινε μια μονομαχία και μια δίκη. Επί μία εβδομάδα θα γινόταν η βορά των εφημερίδων θα έθετε σε κίνδυνο όλη του την ύπαρξη, την ηρεμία του, την υψηλή του θέση στην αυλή, την τιμή του. Και όλα αυτά για να κερδίσει τι; Να γίνει ο περίγελος;

«Δε με νοιάζει, εγώ θα έχω πάρει την εκδίκηση μου, φώναξε.

— Χρυσό μου, του είπε, σε αυτές τις περιπτώσεις, εάν δεν πάρεις την εκδίκησή σου αμέσως, δεν το κάνεις ποτέ.»

Σταμάτησε, τραύλιζε. Δεν ήταν δειλός, δεν ήταν όχι. Ένιωθε, όμως, ότι είχε δίκιο η Νανά. Ένα δυσάρεστο συναίσθημα μεγάλωνε μέσα του, μια

αδυναμία, μια ντροπή τον είχαν παραλύσει, μέσα στην ορμή της οργής του. Κι έπειτα, αποφασισμένη καθώς ήταν να του τα πει όλα, του κατάφερε νέο χτύπημα:

«Και θέλεις να μάθεις τι είναι αυτό που σ' ενοχλεί, καρδιά μου;... Είναι που κι εσύ" ο ίδιος απατάς τη γυναίκα σου. Υπάρχει λόγος που ξενοκοιμάσαι, έτσι δεν είναι; Θα σου πει κι εκείνη ότι της έδωσες το καλό παράδειγμα, κι έτσι θα σου κλείσει για τα καλά το στόμα... Γι' αυτό, χρυσό μου, βρίσκεσαι τώρα εδώ και στριφογυρίζεις, αντί να είσαι εκεί πέρα και να τους καθαρίζεις και τους δυο τους.»

Ο Μυφφά σωριάστηκε πάλι στην καρέκλα, συντετριμμένος από την ωμότητα των λόγων της. Εκείνη σώπασε για να πάρει μιαν ανάσα, και μετά, με σβησμένη φωνή:

«Ω! Είμαι πτώμα. Βοήθησε με λίγο να σηκωθώ. Όλο γλιστράω, το κεφάλι μου είναι πολύ χαμηλά.»

Την βοήθησε, κι εκείνη αναστέναξε νιώθοντας καλύτερα. Και επέστρεψε στο θέμα της δίκης του διαζυγίου, ωραίο θέαμα θα παρουσίαζαν! Φανταζόταν τον δικηγόρο της κόμισσας να διασκεδάζει όλο το Παρίσι μιλώντας για την Νανά. Όλα θα έβγαιναν στη φόρα, η αποτυχία της στο «Βαριετέ», το μέγαρο, η ζωή της. Μα το θεό, τόση διαφήμιση δεν την ήθελε! Άλλες γυναίκες θα τον προέτρεπαν να το κάνει, για να επωφεληθούν από τον ντόρο. Εκείνην, όμως, αυτό που την ένοιαζε πάνω απ' όλα ήταν η δική του ευτυχία. Τον τράβηξε προς το μέρος της, τον κράτησε πάνω της -με το κεφάλι της στην άκρη του μαξιλαριού κοντά στο δικό του, και το χέρι της περασμένο από τον λαιμό του-, και του ψιθύρισε γλυκά:

«Άκου, γλυκέ μου, να τα ξαναβρείς με τη γυναίκα σου.»

Αυτός δυσανασχέτησε. Ποτέ. Του ήταν αφόρητο, θα πέθαινε απ' την ντροπή. Εκείνη επέμενε, ωστόσο, τρυφερά:

«Έλα, πρέπει να τα ξαναβρείς με τη γυναίκα σου... Δεν θες, ελπίζω, να πουν όλοι τους ότι εγώ σε ξεμυάλισα και ότι κατέστρεψα τον γάμο σου!... Θα ήταν ολέθριο για τη φήμη μου, τι θα έλεγαν για μένα;... Μόνο ορκίσου μου ότι θα με αγαπάς για πάντα, διότι από τη στιγμή που θα πηγαίνεις με μια άλλη γυναίκα...»

Τα δάκρυα την έπνιγαν. Αυτός την σταμάτησε με φιλιά, επαναλαμβάνοντας της:

«Μα είσαι τρελή; Δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση!

— Και όμως, συνέχισε αυτή, πρέπει... Εγώ θα το φιλοσοφήσω, στο κάτω-κάτω γυναίκα σου είναι. Δεν είναι σα να με απατούσες με την πρώτη τυχούσα.»

Και εξακολούθησε στο ίδιο πνεύμα, συμβουλεύοντας τον με σύνεση. Κάποια στιγμή, έκανε λόγο ακόμα και για τον Θεό. Ο Μυφφά νόμιζε ότι άκουγε τον κύριο Βενό να μιλάει, όταν του έκανε κήρυγμα για να τον

σώσει από την αμαρτία. Εκείνη, βέβαια, δεν εννοούσε πως έπρεπε να χωρίσουν το κήρυγμα της ήταν για να σωθούν τα προσχήματα, για να καταφέρουν έναν καθωσπρέπει διακανονισμό ανάμεσα στη σύζυγο και την ερωμένη, μια ήσυχη ζωούλα, χωρίς σκοτούρες για κανέναν, κάτι σαν έναν μακάριο ύπνο ανάμεσα στα αναπόφευκτα αίσχη της ύπαρξης. Δε θα άλλαζε τίποτα ανάμεσα τους· θα έμενε πάντα γι' αυτήν το αγαπημένο της μωρό, μόνο που θα ερχόταν λιγότερο συχνά και θα περνούσε με την κόμισσα τις νύχτες που δε θα ήταν μαζί. Είχε εξαντληθεί και έκλεισε μ' έναν αναστεναγμό:

«Τέλος πάντων, τουλάχιστον θα ξέρω ότι έκανα μια καλή πράξη... Κι εσύ θα με αγαπάς πιο πολύ.»

Επικράτησε ησυχία. Έκλεισε τα μάτια, χλομή πάνω στο μαξιλάρι. Ο κόμης την είχε ακούσει υπομονετικά, με το πρόσχημα ότι δεν ήθελε να την κουράσει. Μετά από ένα λεπτό, ξανάνοιξε τα μάτια και ψιθύρισε:

«Κι έπειτα, χρήματα; Πού θα βρίσκεις χρήματα εάν μαλώσετε; Ο Λαμπορντέτ πέρασε χθες για το γραμμάτιο... Κι εγώ, έχω βασικές ελλείψεις... ούτε ένα ρούχο δεν έχω να ρίξω επάνω μου.»

Μετά, έκλεισε τα μάτια, έμοιαζε σα νεκρή. Μια σκιά βαθιάς αγωνίας σκοτείνιασε το πρόσωπο του Μυφφά. Μέσα στη συμφορά που τον είχε χτυπήσει, είχε ξεχάσει την δυσχερή του οικονομική κατάσταση, την οποία άλλωστε δεν ήξερε πώς να αντιμετωπίσει. Παρά τις ρητές του υποσχέσεις, το γραμμάτιο των εκατό χιλιάδων φράγκων, που είχε πάρει μια πρώτη παράταση, τώρα είχε μπει σε κυκλοφορία· ο Λαμπορντέτ, με προσποιητή απόγνωση, τα έριχνε όλα στον Φρανσίς, και δήλωνε ότι θα φρόντιζε να μην εμπλακεί ξανά σε μιαν υπόθεση μ' έναν άνθρωπο τέτοιου επιπέδου, τόσο ανάγωγο. Ο κόμης έπρεπε να πληρώσει, ποτέ δε θα άφηνε να διαμαρτυρηθεί η υπογραφή του. Αλλά και στο σπίτι του, πέρα από τις νέες απαιτήσεις της Νανάς, γινόταν ένα όργιο ασύλληπτων δαπανών. Μετά την επιστροφή της από τις Φοντέτ, η κόμισσα είχε αρχίσει να δείχνει μια ξαφνική αγάπη για την πολυτέλεια, να αποζητά κοσμικές απολαύσεις, κατασπαταλώντας αργά την περιουσία τους. Ο κόσμος μιλούσε ήδη για τα πολυέξοδα καπρίτσια της, έναν ολόκληρο νέο τρόπο ζωής· είχε ξοδέψει πέντε εκατομμύρια φράγκα για να αναδιαμορφώσει το παλιό μέγαρο της οδού Μιρομενίλ, πέρα από τις εξωφρενικά πολυτελείς τουαλέτες και τα σημαντικά ποσά που είχαν εξαφανιστεί, ξοδευτεί, χαριστεί ίσως, δίχως να νοιαστεί καν να δώσει γι' αυτά λογαριασμό. Δύο φορές, ο Μυφφά πήρε το θάρρος να της κάνει κάποιες παρατηρήσεις, θέλοντας να μάθει τι συνέβαινε· τον είχε όμως κοιτάξει μ' ένα τόσο περίεργο ύφος, υπομειδιώντας, που δεν τόλμησε να την ξαναρωτήσει, φοβούμενος μια απάντηση υπερβολικά άμεση. Εάν είχε αποδεχθεί τον Νταγκενέ ως γαμπρό του -από τα χέρια της Νανάς-, αυτό ήταν με την προϋπόθεση ότι θα μπορούσε να μει-

ώσει την προίκα της Εστέλ στα δύο εκατομμύρια φράγκα, και να έρθει σε διακανονισμό για τα υπόλοιπα με τον νεαρό, που θα ήταν ούτως ή άλλως ικανοποιημένος από τον ανέλπιστο αυτόν γάμο.

Εδώ και μια εβδομάδα όμως, που αντιμετώπιζε την επείγουσα ανάγκη τού να βρει τις εκατό χιλιάδες φράγκα του Λαμπορντέτ, ο Μυφφά είχε καταφέρει να σκεφτεί μόνο μια λύση, αλλά δίσταζε. Αυτή ήταν να πουλήσει τις Μπορντ, ένα υπέροχο σπίτι, αξίας μισού εκατομμυρίου φράγκων περίπου, που είχε κληρονομήσει πρόσφατα η κόμισσα από κάποιον θείο της. Μόνο, που χρειαζόταν η υπογραφή της τελευταίας, με τον ίδιο τρόπο που κι εκείνη -σύμφωνα με το προγαμιαίο της συμφωνητικό- δεν μπορούσε να επέμβει στην ιδιοκτησία, χωρίς την άδεια του κόμη. Την προηγουμένη, είχε επιτέλους πάρει την απόφαση να μιλήσει για την υπογραφή στη γυναίκα του. Και να που τώρα όλα κατέρρεαν: δε θα μπορούσε με τίποτα να δεχθεί μετά απ' όλα αυτά έναν τέτοιο συμβιβασμό. Αυτή η σκέψη έκανε φρικτότερο το χτύπημα της απιστίας. Και, βέβαια, ήξερε καλά τι του ζητούσε η Νανά· γιατί, καθώς είχε αρχίσει ολοένα και περισσότερο να της ανοίγεται και να την κάνει μέτοχο σε όλα, της είχε παραπονεθεί κάποια στιγμή για την κατάσταση του, της είχε εμπιστευθεί το πρόβλημα που είχε με την υπογραφή της κόμισσας.

Η Νανά, ωστόσο, δε φάνηκε να επιμένει. Έμεινε με κλειστά τα μάτια. Βλέποντας την τόσο ωχρή, ανησύχησε. Της έδωσε λίγο αιθέρα. Αναστέναξε, τότε, εκείνη και άρχισε να του κάνει ερωτήσεις, χωρίς να αναφέρει τον Νταγκενέ.

«Για πότε κανονίζεται ο γάμος;

— Υπογράφουμε το συμβόλαιο την Τρίτη, σε πέντε ημέρες», απάντησε.

Και με τα μάτια πάντα κλειστά, σα να μιλούσε από το βάθος των σκέψεων της, είπε:

«Τέλος πάντων, μικρό μου, κοίτα τι έχεις να κάνεις... Εγώ, το μόνο που θέλω είναι να είναι όλοι ικανοποιημένοι.»

Προσπάθησε να την ηρεμήσει πιάνοντας της το χέρι. Εντάξει, θα έβλεπε τι θα έκανε· το σημαντικό ήταν να ξεκουραστεί εκείνη. Και δεν ένιωθε πλέον οργή· το υγρό, κοιμισμένο αυτό δωμάτιο της άρρωστης, εμποτισμένο απ' τη μυρωδιά του αιθέρα, τον είχε τελικά ηρεμήσει, εμπνέοντος του την ανάγκη μια μακάριας ευτυχίας. Όλος του ο ανδρισμός, η αγανάκτηση από την προσβολή, είχαν υποχωρήσει μέσα στη ζεστασιά αυτού του κρεβατιού, πλάι στην άρρωστη αυτή γυναίκα, που την φρόντιζε, μέσα στην έξαψη του πυρετού της και την αναθύμηση των απολαύσεων που είχαν γευτεί εκεί. Έσκυβε προς το μέρος της, την έσφιγγε στην αγκαλιά του· ενώ στο ακίνητο πρόσωπο της Νανάς αχνοφαινόταν η αρχή ενός θριαμβευτικού χαμόγελου. Τότε εμφανίστηκε και ο γιατρός Μπουταρέλ.

«Λοιπόν; Τι κάνει το κορίτσι μας; είπε με οικειότητα στον Μυφφά,

καθώς τον αντιμετώπιζε σα να ήταν ο σύζυγος. Ω, να πάρει! Μάλλον την κάνατε να μιλήσει.»

Ο γιατρός ήταν ένας γοητευτικός, νέος ακόμα, άνδρας, με εκλεκτή πελατεία από τους κοσμικούς κύκλους. Εύθυμος, και χωρατατζής με τις κυρίες -χωρίς ποτέ να κοιμάται μαζί τους-, απαιτούσε αδρές αμοιβές και σε τακτές ημερομηνίες. Ήταν εξάλλου πάντοτε διαθέσιμος, καθώς η Νανά τον καλούσε για το παραμικρό, δυο τρεις φορές την εβδομάδα, τρέμοντας πάντα στην ιδέα του θανάτου. Έτσι μοιραζόταν μαζί του κάτι παιδιάστικες αδιαθεσίες της, τις οποίες βέβαια εκείνος θεράπευε, διασκεδάζοντας την ταυτόχρονα με κουτσομπολιά και απίθανες ιστορίες. Όλες οι κυρίες τον λάτρευαν. Αυτή τη φορά όμως ήταν σοβαρό.

Ο Μυφφά βγήκε από το δωμάτιο συγκινημένος. Βλέποντας την καημενούλα του την Νανά τόσο αδύναμη, το μόνο που ένιωθε ήταν μεγάλη τρυφερότητα. Καθώς έβγαινε, του έγνεψε να πλησιάσει, του έτεινε το μέτωπο της και του είπε χαμηλόφωνα, κάνοντας ότι τον απειλούσε χαριτωμένα:

«Ξέρεις τι σου επέτρεψα να κάνεις... Ή γυρνάς στη γυναίκα σου ή όλα τέλειωσαν μεταξύ μας, και θα θυμώσω!»

Η κόμισσα Σαμπίν είχε θελήσει να υπογράψουν το προγαμιαίο συμβόλαιο της κόρης της την Τρίτη, για να εγκαινιάσουν με μια γιορτή το ανακαινισμένο μέγαρο, όπου οι μπογιές είχαν μόλις στεγνώσει. Είχαν στείλει πεντακόσιες προσκλήσεις σε όλα, λίγο πολύ, τα κοινωνικά στρώματα. Το πρωί της δεξίωσης, οι ταπετσιέρηδες ακόμα στερέωναν τις κουρτίνες και τα υφάσματα στους τοίχους· και μέχρι τις εννιά η ώρα το βράδυ, όταν θα άναβαν τους πολυελαίους, ο αρχιτέκτονας, συνοδεία της κόμισσας που ήταν κατενθουσιασμένη, εξακολουθούσε να δίνει τις τελευταίες οδηγίες.

Ήταν μια από εκείνες τις ανοιξιάτικες δεξιώσεις που είχαν μια διακριτική γοητεία. Η βραδιά ήταν ζεστή, καθώς βρίσκονταν ήδη στον μήνα Ιούνιο, και έτσι είχαν ανοίξει και τις δυο πόρτες του μεγάλου σαλονιού, προκειμένου να μπορέσει ο χορός να συνεχιστεί ως έξω, πάνω στην άμμο του κήπου. Όταν έφτασαν οι πρώτοι καλεσμένοι, και τους υποδέχτηκαν στην πόρτα ο κόμης με την κόμισσα, αυτοί θαμπώθηκαν αρκούσε γι' αυτό, άλλωστε, να θυμηθούν το σαλόνι όπως ήταν κάποτε, το παλαιό εκείνο δωμάτιο, όπου παρέμενε ζωντανή η παγερή ανάμνηση της κόμισσας Μυφφά, εμποτισμένο από μια μοναστική αυστηρότητα, με το αμπίρ του έπιπλο από μασίφ μαόνι, τα κίτρινα βελούδινα υφάσματα, την πρασινωπή οροφή, νωπή από την υγρασία. Τώρα, με το που έμπαινε κανείς στον προθάλαμο, αντίκριζε τα μωσαϊκά που -με τις χρυσές τους διακοσμήσεις- αστραποβολούσαν κάτω από τα ψηλά κηροπήγια και την μαρμάρινη σκάλα, που ξετύλιγε μια κουπαστή λεπτά λαξευμένη. Έπειτα, και το σαλόνι έλαμπε από το βελούδο Γένοβας, με το οποίο ήταν επενδεδυμένο, ενώ η οροφή έφερε μια ταπισερί του Μπουσέ, την οποία ο αρχιτέκτονας είχε

αγοράσει εκατό χιλιάδες φράγκα από τον πλειστηριασμό του πύργου της Νταμπιέρ. Οι πολυέλαιοι και οι κρυστάλλινες απλίκες αποκάλυπταν την λαμπερή πολυτέλεια των καθρεφτών και των πολύτιμων επίπλων. Θα έλεγε κανείς ότι η σεζ-λονγκ της κόμισσας Σαμπίν, το μοναδικό εκείνο έπιπλο από κόκκινο βελούδο, που η απαλότητά του ήταν σα μια παραφωνία μέσα στο παλιό σαλόνι, είχε πολλαπλασιαστεί, επεκταθεί, καταλαμβάνοντας ολόκληρο το μέγαρο με μια λάγνα νωθρότητα, έναν έντονο αισθησιασμό που πύρωνε με την ένταση της όψιμης φλόγας.

Οι καλεσμένοι χόρευαν ήδη. Η ορχήστρα βρισκόταν στον κήπο, μπροστά από ένα ανοιχτό παράθυρο, και έπαιζε βαλς· ο ανάλαφρος ρυθμός του έσβηνε παρασυρμένος από το νυχτερινό αεράκι. Και ο κήπος φάνταζε ακόμα πιο μεγάλος, βυθισμένος σε μια διάφανη σκιά, φωτισμένος από βενετσιάνικα φαναράκια, ενώ μια πορφυρή σκηνή είχε στηθεί στην άκρη της πελούζας, όπου ήταν εγκατεστημένος ο μπουφές. Το βαλς που ακουγόταν, το παιχνιδιάρικο εκείνο βαλς της *Ξανθής Αφροδίτης,* ηχούσε σαν πονηρό γελάκι, σαν ένα ηχητικό κύμα που διείσδυε μέσα στο παλιό μέγαρο, σαν ένα ρίγος που θέρμαινε τους τοίχους. Ήταν σα μια πνοή ερωτισμού να είχε φτάσει απ' τον δρόμο, σαρώνοντας μια ολόκληρη εποχή της αγέρωχης κατοικίας που είχε πια παρέλθει, παρασύροντας όλο το παρελθόν των Μυφφά, έναν αιώνα τιμής και πίστης, που είχε αποκοιμηθεί κάτω από τα ψηλά ταβάνια.

Πλάι στο τζάκι, ωστόσο, παρέμεναν στην γνωστή τους θέση οι παλιοί φίλοι της μητέρας του κόμη, σαστισμένοι, ζαλισμένοι. Είχαν σχηματίσει μια μικρή συντροφιά μέσα στο πλήθος, που κατέκλυζε ολοένα τα πάντα. Η κυρία Ντυ Ζονκουά, αδυνατώντας να αναγνωρίσει τα δωμάτια, είχε περάσει για να μπει μέσα από την τραπεζαρία. Η κυρία Σαντερώ κοίταζε άφωνη τον κήπο, που, ξάφνου, της φαινόταν τεράστιος. Μετά από λίγο, άρχισαν να ακούγονται από τη γωνιά αυτή πικρόχολα σχόλια κάθε είδους.

«Φανταστείτε, μουρμούρισε η κυρία Σαντερώ, να επέστρεφε η κόμισσα... Τι θα έκανε μέσα σ' αυτόν τον κόσμο; Μέσα σ' όλο αυτό το χρυσάφι, τον θόρυβο... Είναι ανήκουστο!

— Η Σαμπίν τρελάθηκε, απάντησε η κυρία Ντυ Ζονκουά. Την είδατε πώς ήταν στην πόρτα; Α, να, φαίνεται από εδώ... Φοράει όλα της τα διαμαντικά.»

Για μια στιγμή, ανασηκώθηκαν για να εξετάσουν από μακριά την κόμισσα και τον κόμη. Η Σαμπίν, με λευκή τουαλέτα, γαρνιρισμένη με εξαιρετική αγγλική δαντέλα, θριάμβευε από ομορφιά, νιάτα και ευθυμία, αν και ελαφρώς μεθυσμένη, όπως μαρτυρούσε το μόνιμο χαμόγελο της. Δίπλα της ο Μυφφά, γερασμένος, λίγο χλομός, χαμογελούσε κι αυτός με το ήρεμο και αξιοπρεπές του ύφος.

«Και να σκεφτεί κανείς ότι αυτός έκανε κουμάντο, εξακολούθησε η

κυρία Σαντερώ· ούτε σκαμνί δεν έμπαινε στο σπίτι, αν δεν το είχε εγκρίνει πρώτα ο ίδιος!... Ε, λοιπόν, πάνε αυτά! Τα άλλαξε όλα, και τώρα αυτός είναι σπίτι της!... Θυμάστε που δεν ήθελε να ανακαινίσει ούτε το σαλόνι; Τώρα ανακαίνισε ολόκληρο το μέγαρο.»

Τότε όμως σώπασαν: εκείνη τη στιγμή έκανε την είσοδο της η κυρία ντε Σεζέλ, συνοδευόμενη από μια παρέα νεαρών, εκστατική μπροστά σε όσα αντίκριζε, εγκρίνοντας τα πάντα με μικρά επιφωνήματα.

«Ω! Έξοχο!... Θεσπέσιο!... Τι κομψό!»

Κι έπειτα τους είπε φωνάζοντας από μακριά:

«Ε; Τι σας έλεγα; Δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο απ' αυτές τις αρχαιολογίες, όταν τις φτιάξεις λίγο... Έχουν μια κομψότητα! Δε βρίσκετε; Είναι σαν από άλλη εποχή... Επιτέλους, τώρα μπορεί να δώσει δεξιώσεις.»

Οι δυο γηραιές κυρίες ξανακάθισαν και άρχισαν, χαμηλώνοντας τη φωνή, να σχολιάζουν τα του γάμου, που είχε αιφνιδιάσει πολλούς. Η Εστέλ είχε μόλις περάσει, φορώντας ένα μεταξωτό ροζ φόρεμα, το ίδιο λιγνή και επίπεδη όπως πάντα, με το ανέκφραστο παρθενικό της πρόσωπο. Είχε αποδεχθεί παθητικά την πρόταση του Νταγκενέ, χωρίς να εκδηλώνει ούτε χαρά ούτε λύπη, το ίδιο ψυχρή και απαθής, όπως ήταν τα χειμωνιάτικα εκείνα βράδια που έριχνε κούτσουρα στη φωτιά. Όλη αυτή η γιορτή προς τιμήν της, οι φωταψίες, τα λουλούδια, η μουσική την άφηναν ασυγκίνητη.

«Ένας τυχοδιώκτης, είπε η κυρία Ντυ Ζονκουά. Εγώ, δεν τον έχω ξαναδεί.

— Προσέχετε, νάτος», μουρμούρισε η κυρία Σαντερώ.»

Ο Νταγκενέ, που είχε δει την κυρία Υγκόν και τους γιους της, είχε σπεύσει να της προτείνει το μπράτσο του. Γελούσε και ήταν ιδιαιτέρως διαχυτικός μαζί της, σα να όφειλε εν μέρει και σε εκείνη την ανέλπιστη τύχη του.

«Σας ευχαριστώ, είπε και κάθισε δίπλα στο τζάκι. Αυτή είναι η γωνιά μου, βλέπετε.

— Τον γνωρίζετε; ρώτησε η κυρία Ντυ Ζονκουά, όταν έφυγε ο Νταγκενέ.

— Βεβαίως, ένας πολύ γοητευτικός νέος. Ο Ζωρζ τον συμπαθεί πολύ... Και προέρχεται από τις πλέον αξιοσέβαστες οικογένειες!»

Και άρχισε να τον υπερασπίζεται ενάντια σε μια υπόγεια εχθρότητα που ένιωθε. Ο πατέρας του, ο οποίος έχαιρε της εκτίμησης του Λουδοβίκου-Φιλίππου, ήταν ως τον θάνατο του νομάρχης. Όσο για τον Νταγκενέ, αυτός ίσως να είχε παρασυρθεί κάπως. Έλεγαν ότι πιθανόν να είχε χρεωκοπήσει. Όπως και να 'ταν όμως, θα κληρονομούσε την περιουσία ενός πολύ πλούσιου θείου του. Οι κυρίες, ωστόσο, εξακολουθούσαν να κουνάνε το κεφάλι, και η κυρία Υγκόν, ενοχλημένη, όλο επανερχόταν στο καλό όνομα της οικογένειας. Αισθανόταν πολύ κουρασμένη, την πονούσαν, έλεγε, τα πόδια της. Τον τελευταίο μήνα, έμενε στο σπίτι της οδού Ρισελιέ,

γιατί είχε, έλεγε, ένα σωρό δουλειές. Το μητρικό της χαμόγελο σκοτείνιαζε από μια αδιόρατη θλίψη.

«Έστω, κατέληξε η κυρία Σαντερώ. Η Εστέλ θα μπορούσε όμως να είχε κάτι πολύ καλύτερο από αυτό.»

Ήχησε μια φανφάρα. Μια καντρίλια επρόκειτο ν' αρχίσει και ο κόσμος μαζευόταν στις άκρες του σαλονιού για να αφήσει τον χώρο ελεύθερο. Ανοιχτόχρωμα φορέματα περνούσαν, ανακατεύονταν με τις σκούρες κηλίδες των φράκων ενώ κάτω από το λαμπερό φως, πάνω στα κεφάλια, τα κοσμήματα άστραφταν, λευκά φτερά τρεμούλιαζαν, πασχαλιές και ρόδα άνθιζαν. Είχε ήδη αρχίσει να κάνει ζέστη και ένα διαπεραστικό άρωμα αναδιδόταν από τα ανάλαφρα τούλια, τις σατέν και μεταξωτές πτυχώσεις των φορεμάτων, όπου οι γυμνοί ώμοι έμοιαζαν πάλλευκοι, μέσα στις ζωηρές νότες της ορχήστρας. Από τις ανοιχτές πόρτες, στο βάθος των γειτονικών δωματίων, μπορούσε κανείς να δει σειρές από καθισμένες κυρίες· το χαμόγελο τους έλαμπε διακριτικά, το βλέμμα τους σπίθιζε, το στόμα τους συσπόταν, καθώς ο αέρας από τις βεντάλιες τους άγγιζε τα χείλη. Και οι προσκεκλημένοι συνέχιζαν να έρχονται, ενώ ένας υπηρέτης ανήγγειλλε τα ονόματα τους. Εντωμεταξύ, προχωρώντας αργά ανάμεσα στις συντροφιές, κάποιοι κύριοι προσπαθούσαν να βρουν θέση για τις κυρίες, οι οποίες στηρίζονταν αμήχανα στο μπράτσο τους· σηκώνονταν στις μύτες των ποδιών τους κι έψαχναν από μακριά κάποια άδεια πολυθρόνα. Το μέγαρο γέμιζε ολοένα από κόσμο, τα φουστάνια στριμώχνονταν, βγάζοντας ένα ανεπαίσθητο θρόισμα. Υπήρχαν γωνιές όπου μια θάλασσα από δαντέλες, φιόγκους, μαξιλαράκια εμπόδιζαν τη διέλευση, καθώς οι κάτοχοι τους με ευγενική αυταπάρνηση επέμεναν να διατηρούν τη χάρη των κινήσεων τους -συνηθισμένες καθώς ήταν σε τέτοιους αστραφτερούς συνωστισμούς. Στο βάθος του κήπου, τα ζευγάρια χάνονταν κάτω από την ροδαλή λάμψη των βενετσιάνικων φαναριών, θέλοντας να αποδράσουν από την αποπνικτική ατμόσφαιρα του μεγάλου σαλονιού. Σκιές από φορέματα φαίνονταν να τρέχουν πλάι στο γρασίδι, σα να ακολουθούσαν τον ρυθμό της καντρίλιας, που έφτανε με μια γλυκιά και απόμακρη μελωδία πίσω από τα δένδρα.

Εκεί συνάντησε ο Σταϊνέρ, τον Φουκαρμόν και τον Λα Φαλουάζ να πίνουν ένα ποτήρι σαμπάνια μπροστά από τον μπουφέ.

«Τι πολυτέλεια, μον ντιε! είπε ο Λα Φαλουάζ κοιτώντας την πορφυρή σκηνή που στηριζόταν σε επίχρυσα ακόντια. Σαν να 'μαστε σε χριστουγεννιάτικο παζάρι... Ε; Αυτό είναι! Χριστουγεννιάτικο παζάρι!»

Τώρα πια, βρισκόταν σε μια μόνιμα ειρωνική διάθεση, παριστάνοντας τον βαριεστημένο νέο που είχε γευθεί τα πάντα στο έπακρο, και δεν έβρισκε τίποτα άξιο να το πάρει κανείς στα σοβαρά.

«Τι έκπληξη που θα ήταν για τον καημένο τον Βαντέβρ, αν ξαναρχόταν τώρα, μουρμούρισε ο Φουκαρμόν. Θυμάστε πώς πέθαινε από ανία εκεί,

μπροστά στο τζάκι. Να πάρει· δεν ήταν για γέλια αυτό!

— Ο Βαντέβρ! Τι κάθεσαι και ασχολείσαι μ' έναν αποτυχημένο! συνέχισε περιφρονητικά ο Λα Φαλουάζ. Γελάστηκε οικτρά, αν νόμισε ότι θα μας εντυπωσίαζε με τις φωτιές του! Ποιος τον θυμάται τώρα πια; Πάει, τέλειωσε, πέθανε, θάφτηκε ο Βαντέβρ! Πάμε γι' άλλον τώρα!»

Μετά, καθώς χαιρετούσε τον Σταϊνέρ, αυτός του είπε:

«Ξέρεις, μόλις ήρθε η Νανά... Καλά! Μια είσοδο που έκανε, παιδιά μου... Μια εμφάνιση, εκθαμβωτική!... Καταρχάς, φίλησε την κόμισσα. Μετά, όταν την πλησίασαν οι μελλόνυμφοι, τους ευλόγησε λέγοντας στον Νταγκενέ: "Άκου να δεις, Πωλ, έτσι και δεν είσαι σωστός με τη γυναίκα σου, θα 'χεις να κάνεις με μένα...". Καλά, το έχασες αυτό! Απίθανη σκηνή, σωστός θρίαμβος!»

Οι άλλοι δυο τον άκουγαν με ανοιχτό το στόμα. Στο τέλος, έβαλαν τα γέλια. Εκείνος, κολακευμένος από την προσοχή τους, έβρισκε ότι είχε μιλήσει περίφημα.

«Εσείς θα το πιστεύατε αυτό; Αν και εδώ που τα λέμε, γιατί όχι; Αφού η Νανά κανόνισε τον γάμο. Εξάλλου, είναι της οικογενείας πια.»

Εκείνη τη στιγμή έτυχε να περνούν οι αδερφοί Υγκόν βλέποντας ο Σταϊνέρ τον Φιλίπ, σώπασε. Άρχισαν να συζητούν, τότε, μεταξύ ανδρών το θέμα του γάμου. Ο Ζωρζ, όμως, θύμωσε με τον Λα Φαλουάζ, που τους διηγόταν την ιστορία· ήταν αλήθεια ότι η Νανά είχε πασάρει στον Μυφφά έναν πρώην της για γαμπρό του, αλλά ότι το προηγούμενο βράδυ κιόλας είχε κοιμηθεί μαζί του, αυτό ήταν ψέμα. Ο Φουκαρμόν τόλμησε να σηκώσει τους ώμους: μήπως ήξερε και κανείς πότε πήγαινε η Νανά με κάποιον; «Εγώ, κύριε, το γνωρίζω!» απάντησε οργισμένος ο Ζωρζ. Τέλος πάντων, όπως είπε και ο Σταϊνέρ, αυτός ο γάμος είχε μαγειρευτεί περίεργα.

Καθώς κόσμος άρχιζε να συρρέει προς τον μπουφέ, η παρέα αναγκάστηκε να μετακινηθεί, χωρίς να διαλυθεί όμως. Ο Λα Φαλουάζ κοιτούσε προκλητικά τις γυναίκες σα να βρισκόταν στο Μαμπίγ. Στο βάθος μιας αλέας, έκπληκτοι, ανακάλυψαν τον κύριο Βενό να ρητορεύει με τον Νταγκενέ. Και τότε, άρχισαν τα αναμενόμενα αστεία, που τους διασκέδαζαν τρομερά· άραγε να τον εξομολογούσε ή μήπως να του έδινε οδηγίες για την πρώτη νύχτα; Έπειτα, στήθηκαν μπροστά σε μια από τις πόρτες του σαλονιού, όπου τα ζευγάρια στροβιλίζονταν στον ρυθμό της πόλκας, αυλακώνοντας ταλαντευόμενα το πάτωμα, γύρω απ' αυτούς που στέκονταν όρθιοι. Ένα αεράκι που έφτανε απ' έξω έκανε τις φλόγες των κεριών να υψώνονται. Στο πέρασμα κάθε φορέματος, μαζί με τον ελαφρύ χτύπο του βηματισμού, ερχόταν και μια ριπή ανέμου που δρόσιζε λίγο την πυρωμένη ζέστη των πολυελαίων.

«Να πάρει! Σίγουρα πάντως δεν κρυώνουν εκεί μέσα!» μουρμούρισε ο Λα Φαλουάζ.

Όταν βγήκαν από το ημίφως του κήπου με τις μυστυριώδεις σκιές, ανοιγόκλεισαν τα μάτια για να συνηθίσουν στο φως· εκεί είδαν τον μαρκήσιο ντε Σουάρ, παράμερα, περιτριγυρισμένο από γυμνούς ώμους, πάνω από τους οποίους ορθωνόταν το υπερήφανο ανάστημά του. Ήταν χλομός, πολύ αυστηρός, με ύφος υπεροπτικής αξιοπρέπειας, κάτω από το στεφάνι των λιγοστών λευκών μαλλιών του. Σκανδαλισμένος από τη συμπεριφορά του κόμη Μυφφά, είχε διακόψει δημοσίως κάθε σχέση μαζί του και ισχυριζόταν ότι δε θα ξαναπατούσε το πόδι του στο μέγαρο. Εάν είχε δεχθεί να παραστεί εκείνο το βράδυ, αυτό ήταν κατόπιν επίμονων παρακλήσεων της εγγονής του, της οποίας, άλλωστε, τον γάμο δεν ενέκρινε· με οργή, σχολίαζε ο μαρκήσιος την αποδιοργάνωση της άρχουσας τάξης, που οφειλόταν στους επονείδιστους συμβιβασμούς της σύγχρονης ακολασίας.

«Οδεύουμε προς τον όλεθρο, ψιθύριζε η κυρία Ντυ Ζονκουά, καθισμένη δίπλα στο τζάκι, στο αυτί της κυρίας Σαντερώ. Αυτή η πόρνη τού έχει κάνει μάγια, του δύστυχου... Εμείς, που τον γνωρίσαμε τόσο ευσεβή, τόσο ευγενή!

— Απ' ό,τι φαίνεται, βρίσκεται σε μεγάλη οικονομική δυσχέρεια, συνέχισε η κυρία Σαντερώ. Ο σύζυγός μου έχει ανά χείρας ένα γραμμάτιο... Τώρα μένει εκεί, σ' αυτό το μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ. Έχει γίνει θέμα σ' όλο το Παρίσι... Θεέ μου! Αυτό, βέβαια, δε δικαιολογεί τη συμπεριφορά της Σαμπίν διότι, οφείλετε να ομολογήσετε, ότι του δίνει ουκ ολίγους λόγους για να επαναστατεί! Αυτή, κι αν πετάει χρήματα δεξιά κι αριστερά...

— Και όχι μόνο χρήματα... διέκοψε η άλλη. Τέλος πάντων, και οι δυο μαζί θα βουλιάξουν μια ώρα αρχύτερα... Θα τους πνίξει η λάσπη, αγαπητή μου.»

Μια μειλίχια φωνή, όμως, τις διέκοψε. Ήταν ο κύριος Βενό. Είχε καθίσει από πίσω τους, σα να ήθελε να εξαφανιστεί. Σκύβοντας, μουρμούρισε:

«Μα γιατί να απελπιζόμαστε; Ο Μεγαλοδύναμος εκδηλώνεται, όταν όλα μοιάζουν χαμένα.»

Εκείνος, παρακολουθούσε ψύχραιμα την κατάρρευση του οίκου που κάποτε κυβερνούσε. Μετά τη διαμονή στις Φοντέτ, και γνωρίζοντας ότι ήταν ανήμπορος να βοηθήσει, άφηνε την παραφροσύνη να μεγαλώνει. Τα είχε αποδεχθεί όλα: το παράλογο πάθος του κόμη για την Νανά, την παρουσία του Φωσερύ στο πλευρό της κόμισσας, ακόμα και τον γάμο της Εστέλ με τον Νταγκενέ. Τι σημασία είχαν όλα αυτά; Και εμφανιζόταν ακόμα πιο επιεικής, περισσότερο λακωνικός, τρέφοντας μέσα του την ελπίδα να αποκτήσει επιρροή τόσο πάνω στο νεαρό ζευγάρι όσο και πάνω στον διαλυμένο γάμο, έχοντας κατά νου ότι η μεγαλύτερη ασυδοσία εμπνέει και την μεγαλύτερη αφοσίωση. Η Θεία Πρόνοια θα ομιλούσε.

«Ο φίλος μας, συνέχισε χαμηλόφωνα, εξακολουθεί να διαπνέεται από

τα υψηλότερα θρησκευτικά αισθήματα... Μου έχει δώσει τα πιο ένθερμα δείγματα πίστης.

— Αν είναι έτσι, θα πρέπει καταρχάς να τα ξαναβρεί με τη γυναίκα του.

— Ασφαλώς... Ακριβώς την ίδια ελπίδα έχω κι εγώ: αυτή η συμφιλίωση δε θ' αργήσει.»

Έτσι, οι δυο γηραιές κυρίες άρχισαν να του κάνουν ερωτήσεις. Εκείνος, όμως, πήρε ύφος ταπείνωσης και είπε ότι έπρεπε να αφήσουν τον Κύριο να ενεργήσει. Η βουλή του Κυρίου, συμφιλιώνοντας τον κόμη με την κόμισσα, ήταν πάνω απ' όλα να αποφευχθεί το δημόσιο σκάνδαλο. Η θρησκεία έδειχνε κατανόηση στα ανθρώπινα πάθη, εφόσον τηρούνταν τα προσχήματα.

«Και, εν πάση περιπτώσει, έπρεπε να είχατε εμποδίσει τον γάμο μ' αυτόν τον τυχοδιώκτη...»

Το γερόντιο πήρε ύφος βαθιάς έκπληξης.

«Μα, κάνετε λάθος, ο κύριος Νταγκενέ είναι ένας πολύ αξιόλογος νέος... Γνωρίζω πώς σκέπτεται. Επιθυμεί να σβήσει κάποια νεανικά του παραστρατήματα. Η Εστέλ θα τον επαναφέρει στον ορθό δρόμο, να είστε βέβαιοι.

— Ω! Η Εστέλ! μουρμούρισε περιφρονητικά η κυρία Σαντερώ. Πολύ φοβάμαι ότι η μικρή είναι ανίκανη να επιδείξει την παραμικρή θέληση· είναι τόσο ασήμαντη!»

Η άποψη αυτή έκανε τον κύριο Βενό να χαμογελάσει. Δεν έδωσε, άλλωστε, την παραμικρή πληροφορία σχετικά με την μέλλουσα νύφη. Κλείνοντας τα μάτια, σα για να πάρει απόσταση από όλα αυτά, χάθηκε πάλι πίσω από τα φουστάνια, στη γωνιά του. Η κυρία Υγκόν, μολονότι κουρασμένη και αφηρημένη, κάτι είχε ακούσει από όσα είχαν λεχθεί. Παρενέβη λοιπόν, και κατέληξε με το κατανοητικό της ύφος, απευθυνόμενη στον μαρκήσιο ντε Σουάρ, που την χαιρετούσε:

«Αυτές οι κυρίες είναι υπερβολικά αυστηρές. Η ζωή είναι τόσο σκληρή με όλους... Έτσι δεν είναι, φίλε μου; Πρέπει να συγχωρούμε πολλά στους ανθρώπους, εάν θέλουμε να είμαστε κι εμείς άξιοι της συγγνώμης τους.»

Ο μαρκήσιος έμεινε για κάποια δευτερόλεπτα ενοχλημένος, φοβούμενος ότι επρόκειτο για κάποιον υπαινιγμό. Η κυρία όμως είχε ένα τόσο θλιμμένο χαμόγελο που συνήλθε αμέσως και είπε:

«Όχι, κάποια λάθη δε συγχωρούνται... Τέτοια επιείκεια δείχνουμε, και η κοινωνία πάει κατά διαόλου.»

Ο χορός φούντωσε κι άλλο. Το πάτωμα τραντάχτηκε από μια νέα καντρίλια, κι ήταν σαν το παλιό σπίτι να λύγισε κάτω από τους τριγμούς της γιορτής. Πού και πού, μέσα από το άτακτο πλήθος των χλομών προσώπων ξεχώριζε και ένα γυναικείο, αναστατωμένο από τον χορό, με τα μάτια να λάμπουν και τα χείλη μισάνοιχτα, ενώ το φως του πολυελαίου φώτιζε το

λευκό του δέρμα. Η κυρία Ντυ Ζονκουά δήλωνε ότι έχει χαθεί ο κοινός νους. Ήταν καθαρή τρέλα να στοιβάξουν πεντακόσια άτομα μέσα σ' έναν χώρο όπου χωρούσαν μετά βίας διακόσια. Και γιατί δεν υπέγραφαν το συμβόλαιο στην πλατεία του Καρουζέλ; Νέα ήθη, απαντούσε η κυρία Σαντερώ. Άλλοτε, τέτοια σημαντικά γεγονότα εορτάζονταν οικογενειακώς· σήμερα, έπρεπε να συρρέουν τα πλήθη, όλος ο δρόμος να μπαίνει ανεμπόδιστα μέσα, ήθελαν συνωστισμό, γιατί χωρίς αυτόν η βραδιά θα θεωρούνταν βαρετή. Επιδείκνυαν την πολυτέλεια, έμπαζαν στο σπίτι τους τα αποβράσματα του Παρισιού· και τι πιο φυσικό, αν μέσα από μια τέτοια γειτνίαση χαλούσε και το σπίτι τους; Οι κυρίες παραπονούνταν ότι δε γνώριζαν πάνω από πενήντα άτομα μεταξύ των καλεσμένων. Μα από που έρχονταν όλοι αυτοί; Νέες κοπέλες, αποκάλυπταν το στήθος και τους ώμους τους. Μια γυναίκα είχε καρφωμένο στον κότσο της ένα χρυσό εγχειρίδιο, ενώ κεντητές μαύρες πέρλες την έντυναν με ένα δικτυωτό ρούχο. Μια άλλη φορούσε ένα τόσο προκλητικά στενό φουστάνι που ο κόσμος την κοιτούσε χαμογελώντας με νόημα. Όλη η πολυτέλεια της αρχής του καλοκαιριού ήταν εκεί, όπως και όλος ο κόσμος των ηδονών με όλη του τη χαλαρότητα· με δυο λόγια ήταν εκεί ό,τι μπορούσε να μαζέψει μια οικοδέσποινα από γνωριμίες της μιας μέρας, ένα πλήθος ανθρώπων, όπου μεγάλα ονόματα συγχρωτίζονταν με σπιλωμένες υπολήψεις, ενωμένοι όλοι στην κοινή τους δίψα για ηδονή. Η ζέστη γινόταν εντονότερη, η καντρίλια ξεδίπλωνε την ρυθμική συμμετρία της μορφής της μέσα στα κατάμεστα σαλόνια.

«Κομψότατη, η κόμισσα! συνέχισε ο Λα Φαλουάζ στην πόρτα του κήπου. Μοιάζει δέκα χρόνια νεότερη απ' την κόρη της... Α προπό, Φουκαρμόν, πες μου κάτι: ο Βαντέβρ στοιχημάτιζε ότι δεν έχει μπούτια.»

Η κυνική αυτή πόζα εκνεύριζε τους κυρίους. Ο Φουκαρμόν αρκέστηκε να πει:

«Ρώτα τον ξάδερφο σου, αγαπητέ. Να εδώ είναι.

— Α! Έχω μια ιδέα, φώναξε ο Λα Φαλουάζ. Στοιχηματίζω δέκα λουδοβίκεια ότι έχει μπούτια.»

Ο Φωσερύ κατέφτασε, επιτέλους. Σαν άνθρωπος του σπιτιού, είχε περάσει από την τραπεζαρία για να αποφύγει τον συνωστισμό στις πόρτες. Καθώς η Ροζ τον είχε ξαναπάρει στις αρχές του χειμώνα, μοιραζόταν πλέον ανάμεσα στην τραγουδίστρια και την κόμισσα, υπερβολικά δειλός για να διαλέξει μια από τις δύο. Η Σαμπίν κολάκευε τη ματαιοδοξία του, αλλά με την Ροζ διασκέδαζε περισσότερο. Η τελευταία, μάλιστα, έτρεφε πραγματικό πάθος γι' αυτόν, μια τρυφερότητα συζυγικής αφοσίωσης, που απέλπιζε τον Μινιόν.

«Άκου, θα σου ζητήσω μια πληροφορία, έλεγε ο Λα Φαλουάζ σφίγγοντας το χέρι του εξαδέλφου του. Βλέπεις αυτήν την κυρία με το λευκό μεταξωτό φόρεμα;»

Από τότε που η κληρονομιά του είχε δώσει την αυτοπεποίθηση του θράσους, πείραζε επιδεικτικά τον Φωσερύ, διατηρώντας ακόμα κάποια μνησικακία για τις κοροϊδίες που είχε υποστεί κάποτε, όταν είχε πρωτοέρθει από την επαρχία.

«Ναι, την κυρία με τις δαντέλες.»

Ο δημοσιογράφος τεντωνόταν, έψαχνε, μην μπορώντας να καταλάβει.

«Την κόμισσα; ρώτησε τελικά.

— Έτσι μπράβο, αγόρι μου... Έβαλα στοίχημα δέκα λουδοβίκεια: έχει ή δεν έχει μπούτια;»

Και έβαλε τα γέλια, χαρούμενος που κατάφερε να βάλει στη θέση του αυτόν τον τύπο, που τόσο τον εντυπωσίαζε κάποτε, όταν τον ρωτούσε αν η κόμισσα κοιμάται με κάποιον. Ο Φωσερύ, διατηρώντας την ψυχραιμία του απόλυτα, τον κοίταξε στα μάτια και είπε τελικά:

«Άντε από δω, βλάκα!» ανασηκώνοντας τους ώμους.

Κι έπειτα, άρχισε να ανταλλάζει χειραψίες με τους κυρίους, ενώ ο Λα Φαλουάζ, σαστισμένος δεν ήταν πια και πολύ σίγουρος αν είχε όντως πει κάτι αστείο. Η συζήτηση συνεχίστηκε. Από τις ιπποδρομίες και μετά, ο τραπεζίτης και ο Φουκαρμόν είχαν ενσωματωθεί στην παρέα της λεωφόρου ντε Βιλλιέ. Η Νανά ήταν πολύ καλύτερα, και ο κόμης πήγαινε κάθε βράδυ να την δει. Ο Φωσερύ, εντωμεταξύ, που άκουγε, φαινόταν προβληματισμένος. Το πρωί, σ' έναν καβγά, η Ροζ τού είχε ομολογήσει ανοιχτά ότι είχε στείλει την επιστολή. Ναι, ναι, δεν είχε λόγο να ανησυχεί: μπορούσε ακόμα να εμφανιστεί στο σπίτι της μεγάλης κυρίας του, θα ήταν ευπρόσδεκτος. Μετά από αρκετό δισταγμό, είχε τολμήσει παρ' όλ' αυτά να πάει. Το ηλίθιο, όμως, αστείο του Λα Φαλουάζ τον είχε ταράξει, κάτω από την επιφανειακή του ψυχραιμία.

«Τι έχεις; ρώτησε ο Φιλίπ. Φαίνεσαι αδιάθετος.

— Εγώ, καθόλου... Δούλευα, γι' αυτό ήρθα τόσο αργά.»

Μετά, απαθώς, μ' έναν από τους ηρωισμούς εκείνους που συνήθως περνούν απαρατήρητοι, δίνουν όμως ένα τέλος στις πιο κοινές τραγωδίες της ζωής, είπε:

«Δε χαιρέτησα όμως τους οικοδεσπότες... Δεν πρέπει να φανώ αγενής.»

Τόλμησε, μάλιστα, να αστειευτεί κοιτώντας τον Λα Φαλουάζ.

«Καλά δε λέω, βρε βλάκα;»

Και άνοιξε δρόμο ανάμεσα στο πλήθος. Η μεστή φωνή του κράχτη είχε πάψει να αναγγέλλει προσκεκλημένους· δίπλα όμως στην πόρτα, ο κόμης και η κόμισσα συζητούσαν ακόμα με κάτι κυρίες που έμπαιναν εκείνη τη στιγμή. Τελικά, κατάφερε να τους πλησιάσει, ενώ οι άλλοι, που είχαν μείνει στο πλατύσκαλο του κήπου, τεντώνονταν για να παρακολουθήσουν τη σκηνή. Η Νανά, μάλλον δεν είχε κρατήσει το στόμα της κλειστό, σκέφτηκαν.

«Δεν τον έχει δει ακόμα ο κόμης, μουρμούρισε ο Ζωρζ. Προσοχή! Γυρνάει... Αυτό ήταν.»

Η ορχήστρα έπαιζε πάλι το βαλς της *Ξάνθης Αφροδίτης*. Ο Φωσερύ χαιρέτησε πρώτα την κόμισσα που εξακολουθούσε να χαμογελάει, σε μια έξοχη μακαριότητα. Μετά, έμεινε για λίγο ακίνητος, πίσω από την πλάτη του κόμη, περιμένοντας ήρεμος. Ο κόμης, εκείνο το βράδυ, είχε την γνωστή του υπεροπτική σοβαρότητα, την επίσημη έκφραση υψηλού αξιωματούχου. Όταν επιτέλους κατέβασε το βλέμμα του στον δημοσιογράφο, υπερέβαλε ακόμα περισσότερο την μεγαλειώδη του στάση. Για κάποια δευτερόλεπτα οι δυο άντρες κοιτάχτηκαν. Ο Φωσερύ, πρώτος, έτεινε το χέρι. Ο Μυφφά έδωσε το δικό του. Με τα χέρια τους πλεγμένα, το ένα μέσα στο άλλο, η κόμισσα Σαμπίν στάθηκε μπροστά τους και χαμογέλασε χαμηλώνοντας το βλέμμα, ενώ το βαλς συνέχιζε να ξετυλίγει αδιάκοπα τον παιχνιδιάρικο περιπαιχτικό ρυθμό του.

«Το πράγμα πάει ρολόι! είπε ο Σταϊνέρ.

— Μα, κολλημένα είναι τα χέρια τους;» ρώτησε ο Φουκαρμόν, έκπληκτος από τη διάρκεια της χειραψίας.

Μια επίμονη ανάμνηση έβαψε ρόδινα τα χλομά μάγουλα του Φωσερύ. Έβλεπε πάλι την αποθήκη με τα σκηνικά εξαρτήματα, κάτω από το πρασινωπό της φως, όλο το σκονισμένο εκείνο συνονθύλευμα πραγμάτων και τον Μυφφά, με την αυγοθήκη στο χέρι να χρησιμοποιεί τις υποψίες του προς όφελός του. Ο Μυφφά, απ' τη μεριά του, δεν είχε πλέον καμιά αμφιβολία: όση αξιοπρέπεια κι αν του είχε απομείνει, εκείνη τη στιγμή κατέρρεε. Ο Φωσερύ, ανακουφισμένος από τον φόβο του, βλέποντας την κόμισσα εμφανώς χαρούμενη, ένιωσε την ανάγκη να βάλει τα γέλια. Όλη η σκηνή τού φαινόταν κωμική.

«Νάτην! Έρχεται κι αυτή. Επιτέλους! φώναξε ο Λα Φαλουάζ που δεν άφηνε αστείο να μην ειπωθεί όταν το θεωρούσε καλό. Την βλέπετε; Εκεί κάτω, η Νανά καταφτάνει.

— Μα πάψε επιτέλους, ανόητε! μουρμούρισε ο Φιλίπ.

— Μα σας λέω, έρχεται. Αφού της παίζουν το βαλς της, καταφτάνει σας λέω... Α, να! Θα συμβάλει κι αυτή, όσο να 'ναι, στη συμφιλίωση! Ποπό, αυτό πρέπει να το δείτε! Τους σφίγγει στην αγκαλιά της και τους τρεις, τον εξάδερφο, την εξαδέρφη και τον σύζυγο, αποκαλώντας τους "τα χρυσά της"! Πολύ με συγκινούν αυτές οι οικογενειακές στιγμές!»

Η Εστέλ είχε πλησιάσει. Ο Φωσερύ της έκανε κοπλιμέντα, ενώ εκείνη, άκαμπτη μέσα στο ροζ φουστάνι της, τον κοιτούσε με το έκπληκτο ύφος του σιωπηλού παιδιού, ρίχνοντας πού και πού ματιές στον πατέρα και τη μητέρα της. Και ο Νταγκενέ αντάλλαξε μια θερμή χειραψία με τον δημοσιογράφο. Όλοι μαζί σχημάτιζαν μια γελαστή συντροφιά· πίσω τους γλίστρησε ο κύριος Βενό, αγκαλιάζοντας τους μ' ένα βλέμμα μακαριότητας,

τυλίγοντάς τους με τη γλυκύτητα της ευσέβειας του, ευτυχής για την ύστατη αυτή παραίτηση που διάνοιγε τις οδούς της Θείας Πρόνοιας.

Το βαλς, εντωμεταξύ, ξεδιπλωνόταν πάντα λικνιστικό, εύθυμο και αισθησιακό, όπως ακριβώς και η ηδονή χτυπούσε το παλαιό μέγαρο σαν τα νερά της παλίρροιας που ανεβαίνουν. Τα φλάουτα, στην ορχήστρα, έπαιζαν τις τρίλιες δυνατότερα και τα βιολιά αναστέναζαν πιο ηδονικά. Κάτω από τα βελούδα Γένοβας, τα χρυσάφια και τις τοιχογραφίες, οι πολυέλαιοι έβγαζαν μια ζέστη σαν ζωντανή, σαν μια σκόνη από ήλιο· ενώ το πλήθος των προσκεκλημένων, πολλαπλασιασμένο μέσα στους καθρέφτες, έμοιαζε να μεγαλώνει, όσο ο ψίθυρος των φωνών του αντηχούσε δυνατότερα. Γύρω από το σαλόνι, ανάμεσα στις καθιστές κυρίες που χαμογελούσαν, περνούσαν τα ζευγάρια, πιασμένα από τη μέση κάνοντας με αυτόν τον τρόπο το πάτωμα να τρίζει περισσότερο. Στον κήπο, η καλυμμένη λάμψη από τα βενετσιάνικα φανάρια έριχνε μια μακρινή ζωηρή αντανάκλαση πάνω στις μαύρες φιγούρες των περιπατητών, που είχαν βγει στην άκρη των μονοπατιών για να εισπνεύσουν λίγο φρέσκο αέρα. Και οι τοίχοι που τραντάζονταν, το κόκκινο αυτό σύννεφο που κάλυπτε τον κήπο ήταν σαν την ύστατη αναλαμπή της αρχαίας τιμής του οίκου, που φλεγόταν κι έσπαγε στις τέσσερις γωνιές του σπιτιού. Η συνεσταλμένη ευθυμία, στο ξεκίνημά της τότε, που είχε ακούσει ο Φωσερύ ένα απριλιάτικο βράδυ να ηχεί σαν το κρύσταλλο που σπάει, είχε σιγά σιγά θεριέψει και αποθρασυνθεί, ως την τρελή έκρηξη αυτής της γιορτής. Τώρα η ρωγμή μεγάλωνε· σεργιάνιζε στο σπίτι αναγγέλλοντας την επικείμενη πτώση. Στους μεθύστακες των συνοικισμών, η μαύρη φτώχεια, το άδειο τσουκάλι, η τρέλα του ποτού ήταν που άδειαζαν το πουγκί, και κατέστρεφαν, τελικά, τις οικογένειες. Εδώ, το βαλς αυτό σήμαινε το τέλος μιας αρχαίας φυλής, όταν τα πλούτη που είχαν μαζευτεί γκρεμίζονταν κι έπαιρναν ξαφνικά φωτιά· ενώ η Νανά, αόρατη, διαχεόταν με τα ευλύγιστα μέλη της μέσα στη δεξίωση, εμπότιζε με το ανάλαφρο άρωμα της τον θερμό αέρα σαν μια μαγική μαγιά, προκαλώντας τελικά την αποσύνθεση αυτού του κόσμου, πάνω στον παιχνιδιάρικο σκοπό της μουσικής.

Το βράδυ του γάμου μετά την θρησκευτική τελετή ο κόμης Μυφφά εμφανίστηκε στο δωμάτιο της γυναίκας του για πρώτη φορά μετά από δύο χρόνια. Η πρώτη αντίδραση της κόμισσας, που έμεινε άφωνη βλέποντας τον, ήταν να πισωπατήσει¨ διατηρούσε, παρ' όλ' αυτά, το χαμόγελο της, το χαμόγελο αυτό της μόνιμης μέθης. Αυτός ψέλλιζε από αμηχανία. Έτσι εκείνη προσπάθησε να του κάνει λίγο μάθημα. Κανείς όμως δεν αποτόλμησε μια σαφή εξήγηση. Στο όνομα της θρησκείας όφειλαν ο ένας στον άλλον αμοιβαία συγχώρεση, και συμφώνησαν, άρρητα, να διατηρήσει ο καθένας την ελευθερία του. Πριν ξαπλώσουν, καθώς η κόμισσα φάνηκε να διστάζει κάπως, συζήτησαν τα οικονομικά τους. Αυτός πρώτος είπε να

πουλήσουν τις Μπορντ, κι εκείνη συμφώνησε αμέσως. Έτσι επισφραγίστηκε η συμφιλίωση τους. Ο Μυφφά, τότε, ένιωσε αισθητά αλαφρωμένος από τις τύψεις του.

Την ίδια εκείνη ημέρα, κατά τις δύο η ώρα το μεσημέρι, καθώς η Νανά χουζούρευε ακόμα, η Ζωή πήρε το θάρρος να της χτυπήσει την πόρτα. Οι κουρτίνες ήταν ανοιγμένες, ένα ζεστό αεράκι έμπαινε από το παράθυρο, μέσα στην ησυχία και τη δροσιά του ημίφωτος. Η νεαρή γυναίκα είχε αρχίσει να ξυπνάει, λίγο αδύναμη ακόμα. Άνοιξε τα μάτια και ρώτησε:

«Ποιος είναι;»

Η Ζωή ετοιμαζόταν να απαντήσει, όταν ο Νταγκενέ παραμερίζοντας την, ανήγγειλε ο ίδιος τον εαυτό του. Τότε, η Νανά ανακάθησε στο μαξιλάρι της και έδιωξε την καμαριέρα:

«Τι θες εσύ εδώ; Την ημέρα του γάμου σου!... Τι συμβαίνει;»

Εκείνος είχε απομείνει στο κέντρο του δωματίου, σαστισμένος ακόμα από το σκοτάδι. Συνήθισε όμως και προχώρησε προς το μέρος, με το φράκο του, τη γραβάτα και τα λευκά του γάντια. Και της είπε:

«Εγώ είμαι, βέβαια... Ξέχασες;»

Πράγματι, δε θυμόταν τίποτα. Χρειάστηκε να της προσφέρει απροκάλυπτα το κορμί του, με κωμικό ύφος.

«Η αμοιβή για τη μεσιτεία σου... Σου προσφέρω την αθο)ότητά μου.»

Και τότε, βρήκε τόσο χαριτωμένη την προσφορά του αυτή, που, όπως στεκόταν στην άκρη του κρεβατιού, τον άρπαξε με τα γυμνά της χέρια, γελώντας με την καρδιά της και σχεδόν κλαίγοντας.

«Αχ! Βρε Μιμίκο, τι πλάκα που έχεις!... Το σκέφτηκες, ε, μπαγάσα! Εγώ ούτε που το θυμόμουν! Το 'σκασες λοιπόν και έρχεσαι από την εκκλησία! Πράγματι, μυρίζεις λιβάνι... Έλα, τι κάθεσαι, φίλα με! Πιο δυνατά, Μιμή μου! Έλα, μπορεί να είναι η τελευταία μας φορά.»

Μέσα στο σκοτεινό δωμάτιο όπου έμενε ακόμα μια μυρωδιά αιθέρα, το τρυφερό τους γέλιο ξεψύχησε. Ο καυτός αέρας φούσκωνε τις κουρτίνες των παραθύρων, παιδικές φωνές ακούγονταν από τη λεωφόρο. Μετά, αστειεύτηκαν λίγο, πιεσμένοι καθώς ήταν από την ώρα. Ο Νταγκενέ θα έφευγε με τη γυναίκα του, αμέσως μετά το φαγητό.

13

Ήταν τέλη Σεπτεμβρίου, όταν ο Μυφφά, ο οποίος θα δειπνούσε το βράδυ στης Νανάς, έφτασε το σούρουπο στο σπίτι της για να την ειδοποιήσει ότι είχε λάβει μια ξαφνική διαταγή από την Αυλή του Κεραμεικού. Το μέγαρο δεν είχε ακόμα φωταγωγηθεί, και οι υπηρέτες μέσα στην κουζίνα γελούσαν δυνατά. Ανέβηκε με απαλά βήματα τη σκάλα, όπου τα βιτρό έφεγγαν μέσα σε μια ζεστή σκιά. Πάνω, η πόρτα του σαλονιού άνοιξε αθόρυβα. Το ρόδινο φως της μέρας έσβηνε αργά στην οροφή του δωματίου. Τα κόκκινα υφάσματα, τα βαθιά ντιβάνια, τα λακαρισμένα έπιπλα, το ανακάτεμα αυτό από κεντητές στόφες, μπρούντζινα γλυπτά και φαγιάντσες, βρίσκονταν όλα κοιμισμένα κάτω από το σκοτάδι που έλουζε τις γωνιές και έσβηνε κάθε αντανάκλαση από το φίλντισι ή το χρυσάφι. Κι εκεί, μέσα στο σκοτάδι, καταύγαζε μόνο, απλωμένο, ένα άσπρο μεσοφόρι- πάνω του, η Νανά, ξαπλωμένη στην αγκαλιά του Ζωρζ. Καμία διάψευση δεν ήταν πλέον δυνατή. Ο κόμης έβγαλε μια πνιχτή κραυγή κι έμεινε να τους κοιτάζει κατάπληκτος.

Η Νανά τινάχτηκε πάνω και τον έσπρωξε μέσα στην κρεβατοκάμαρα για να δώσει την ευκαιρία στον μικρό να φύγει.

«Πέρνα, μουρμούρισε, ζαλισμένη, θα σου εξηγήσω...»

Η αιφνίδια αυτή εμφάνιση την είχε απελπίσει.

Ποτέ άλλοτε δεν είχε αφεθεί έτσι, μέσα στο σπίτι της, στο σαλόνι με τις πόρτες ανοιχτές. Είχε χρειαστεί να προηγηθεί μια ολόκληρη σκηνή, που της έκανε ο Ζωρζ τρελός από ζήλια εναντίον του Φιλίπ. Έκλαιγε με λυγμούς στον λαιμό της με τέτοια απελπισία, που τελικά η Νανά υποχώρησε, μην ξέροντας πώς αλλιώς να τον ηρεμήσει, κι επειδή κατά βάθος τον λυπόταν. Και την μοναδική φορά που έκανε μια ανοησία μ' αυτό το παιδαρέλι, που δεν μπορούσε ούτε ένα μπουκέτο βιολέτες να της προσφέρει πλέον -τόσο περιορισμένο το είχε η μητέρα του-, την μοναδική εκείνη φορά έπρεπε να εμφανιστεί ο κόμης και να τους πιάσει στα πράσα! Μα το Θεό, ήταν πολύ άτυχη! Ορίστε τι παθαίνεις για να θες να κάνεις την καλή!

Η κρεβατοκάμαρα ήταν θεοσκότεινη. Έτσι, ψηλαφητά, κάλεσε την καμαριέρα να της φέρει μια λάμπα. Έφταιγε και ο Ζυλιέν, άλλωστε! Εάν

το σαλόνι ήταν φωτισμένο, τίποτα απ' όλα αυτά δεν θα είχε συμβεί. Ήταν αυτό το ηλίθιο σκοτάδι που έπεφτε και την μελαγχολούσε.

Ο κόμης, καθισμένος, με τα χέρια ακουμπισμένα στα γόνατα, κοιτούσε κάτω, σαστισμένος ακόμα από το *θέαμα* που είχε αντικρίσει. Δεν μπορούσε ούτε να φωνάξει από θυμό. Έτρεμε ολόκληρος, σαν μια φρίκη να του πάγωνε το αίμα. Αυτός ο βουβός πόνος συγκίνησε την νεαρή γυναίκα. Προσπάθησε να τον παρηγορήσει.

«Ναι, έσφαλα... Είναι πολύ κακό αυτό που έκανα... Βλέπεις, μετανιώνω για το λάθος μου. Και λυπάμαι πολύ γι' αυτό, αφού και σένα σε ενοχλεί... Έλα, μην είσαι κακός, συγχώρεσε με.»

Είχε γονατίσει μπροστά του, αναζητώντας το βλέμμα του με ύφος υποταγμένης τρυφερότητας και προσπαθώντας να καταλάβει αν της είχε θυμώσει πολύ. Μετά, καθώς αυτός συνερχόταν, αναστενάζοντας βαθιά, εκείνη έγινε πιο χαδιάρα, και του έδωσε μια τελευταία δικαιολογία, με σοβαρό αλλά καλοσυνάτο ύφος:

«Βλέπεις, αγάπη μου, πρέπει να καταλάβεις... Δεν θα μπορούσα να το αρνηθώ αυτό στους καημένους τους φίλους μου.»

Ο κόμης άρχισε να λυγίζει. Απαίτησε μόνο να ξεφορτωθεί μια για πάντα τον Ζωρζ. Οι ψευδαισθήσεις του όμως είχαν καταρρεύσει, δεν πίστευε πια στον όρκο πίστης που του είχε δώσει. Από την επομένη κιόλας, η Νανά θα άρχιζε πάλι να τον απατά. Κι εκείνος θα παρέμενε δέσμιος του μαρτυρικού του πάθους, μόνο και μόνο από δειλία, από φόβο για τη ζωή, επειδή δεν άντεχε στη σκέψη να ζήσει μακριά της.

Μετά ακολούθησε εκείνη η περίοδος της ζωής της, όπου η Νανά θάμπωνε το Παρίσι με ακόμα μεγαλύτερη λαμπρότητα. Μεσουρανούσε στον ορίζοντα της διαστροφής, κυβερνούσε την πόλη με το απροκάλυπτο θράσος της τρυφής της, την περιφρόνηση που επεδείκνυε στο χρήμα και που την έκανε να κατασπαταλά δημοσίως περιουσίες ολόκληρες. Το μέγαρό της ήταν ένα αστραφτερό καμίνι, όπου έκαιγε ο ακόρεστος πόθος της· μ' ένα φύσημά της ο χρυσός μπορούσε να γίνει λεπτή στάχτη που ο άνεμος παράσερνε ανά πάσα στιγμή. Πρώτη φορά έβλεπαν τέτοια λύσσα για σπατάλη. Ήταν σαν το μέγαρο να είχε χτιστεί πάνω σε μια άβυσσο που καταβρόχθιζε ανθρώπους και υπάρχοντα, σώματα, ακόμα και ονόματα, δίχως να αφήνει το παραμικρό ίχνος, ούτε καν λίγη σκόνη. Αυτή η κοπέλα που έτρωγε σαν πουλάκι, ροκανίζοντας πού και πού κανένα ραπανάκι ή καμιά πραλίνα, τσιμπολογώντας το κρέας, πλήρωνε κάθε μήνα για το τραπέζι της λογαριασμούς πέντε χιλιάδων φράγκων. Στην κουζίνα γινόταν ξέφρενη σπατάλη, ένας χείμαρρος αφθονίας ξεκοίλιαζε τα βαρέλια του κρασιού και ξετύλιγε λογαριασμούς παραφουσκωμένους από τρία και τέσσερα απανωτά χέρια. Η Βικτορίν και ο Φρανσουά βασίλευαν στην κουζίνα· καλούσαν τακτικά κόσμο, εκτός βέβαια από τα ξαδέρφια τους που τρέ-

φονταν μόνιμα στο σπίτι με κρύο κρέας και κρεατόσουπα. Ο Ζυλιέν απαιτούσε ποσοστά από τους προμηθευτές, και δεν υπήρχε περίπτωση να φέρει ο τζαμάς ένα τεμάχιο των τριάντα δεκάρων χωρίς να προσθέσει αυτός άλλα είκοσι για τον ίδιο. Ο Σαρλ κατέκλεβε τη βρώμη των αλόγων, διπλασιάζοντας κάθε φορά την προμήθεια γιατί μεταπωλούσε από την πίσω πόρτα ό,τι έμπαινε από μπροστά. Ενώ μέσα στην γενική αυτή αρπαγή, μέσα σε αυτό το πλιάτσικο, η Ζωή, τεχνηέντως, κατάφερνε να σώζει τα προσχήματα, καλύπτοντας τις κλεψιές των άλλων, για να κρύβει καλύτερα τις δικές της. Αυτά που πετούσαν όμως ήταν πολύ περισσότερα από αυτά που έκλεβαν: το φαγητό της προηγουμένης πετιόταν πάντα, οι προμήθειες ξεχείλιζαν τόσο που οι υπηρέτες αηδίαζαν βλέποντας τις, τα ποτήρια κολλούσαν από τη ζάχαρη, το γκάζι έκαιγε αδιάκοπα, κάνοντας τους τοίχους να φλέγονται. Αμέλειες, καταστροφές τυχαίες ή προμελετημένες, ό,τι μπορούσε να επισπεύσει τη χρεοκοπία, συνέβαινε μέσα σ' αυτό το νοικοκυριό που το κατασπάραζαν ταυτόχρονα τόσα πολλά στόματα. Και πάνω, στης Κυρίας, η κατάρρευση μαινόταν πιο σαρωτική: φουστάνια δέκα χιλιάδων φράγκων που είχαν φορεθεί μόνο δυο φορές κατέληγαν στα χέρια της Ζωής, που τα πουλούσε· κοσμήματα εξαφανίζονταν σαν να θρυμματίζονταν στο βάθος των συρταριών ανόητες αγορές, νεωτερισμοί της μιας ημέρας, που μετά ξεχνιόνταν στις γωνίες και πετιούνταν στους δρόμους. Ήταν ανίκανη να αντισταθεί σε οτιδήποτε πολύ ακριβό, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνει διαρκώς γύρω της λουλούδια και πολύτιμα μπιμπελό· όσο ακριβότερο ήταν το καπρίτσιο της μιας ώρας, τόσο πιο ευτυχισμένη γινόταν. Δεν μπορούσε να κρατήσει τίποτα. Όλα έσπαγαν, μαραίνονταν, βρομίζονταν μέσα στα λευκά της δαχτυλάκια· έσερνε πίσω της, απ' όπου περνούσε, σκουπίδια απροσδιόριστης προέλευσης, σκισμένα κουρέλια και λερά αποφόρια. Κι έπειτα, μέσα σ' αυτή τη σπατάλη των μικροποσών, έσκαγαν οι μεγάλοι λογαριασμοί: είκοσι χιλιάδες φράγκα στη μοδίστρα, τριάντα χιλιάδες στην ασπρορουχού, είκοσι χιλιάδες στον τσαγκάρη. Ο στάβλος τής έτρωγε πενήντα χιλιάδες· μέσα σε έξι μήνες πλήρωσε στον ράφτη της εκατόν είκοσι χιλιάδες φράγκα. Χωρίς να έχει αλλάξει τον τρόπο ζωής της, που ο Λαμπορντέτ τον υπολόγιζε στις τετρακόσιες χιλιάδες φράγκα κατά μέσο όρο, έφτασε εκείνη τη χρονιά το ένα εκατομμύριο, χωρίς να είναι σε θέση να πει πώς είχε ξοδευτεί ένα τέτοιο ποσό. Οι άντρες, ο ένας πάνω στον άλλον, με το χρυσάφι να κυλάει άφθονο, δεν κατάφερναν να γεμίσουν το κενό που βάθαινε ολοένα κάτω από το μέγαρό της, ενώ τα πάντα έτριζαν από το βάρος της πολυτέλειας.

Η Νανά όμως καλλιεργούσε μέσα της και ένα τελευταίο καπρίτσιο. Ενώ συνέχιζε να ψάχνει την ιδανική διακόσμηση του υπνοδωματίου της, τελικά έκρινε ότι την είχε βρει: ένα δωμάτιο ντυμένο με ροζ βελούδο στην απόχρωση του τσαγιού και μικρά ασημένια κρόσσια· ύφασμα από το ίδιο

σχέδιο με χρυσά κορδόνια και δαντέλες θα κρεμόταν από το ταβάνι σχηματίζοντας ένα είδος τέντας. Έπρεπε να είναι κάτι πολυτελές αλλά και χαριτωμένο ταυτόχρονα, ένα θεσπέσιο φόντο για το ροδαλό δέρμα κοκκινομάλλας. Το υπνοδωμάτιο, όμως, δεν θα χρησίμευε παρά μόνο ως φόντο για να τοποθετηθεί το πραγματικό θαύμα, το κόσμημα, που θα ήταν το κρεβάτι. Η Νανά ονειρευόταν ένα κρεβάτι μοναδικό, έναν θρόνο, έναν βωμό, όπου όλο το Παρίσι θα συγκεντρωνόταν για να λατρέψει την παντοδύναμη γύμνια της. Θα ήταν ολόκληρο από σκαλιστό χρυσάφι και ασήμι, όμοιο με τεράστιο κόσμημα: χρυσά τριαντάφυλλα πάνω σε ασημένιο δίχτυ. Στο προσκέφαλο, ερωτιδείς, ανάμεσα σε λουλούδια, θα έσκυβαν με γέλια για να κρυφοκοιτάξουν τις ηδονές πίσω απ' τις κουρτίνες. Απευθύνθηκε στον Λαμπορντέτ που της έφερε δυο χρυσοχόους. Ετοίμαζαν ήδη τα σχέδια. Το κρεβάτι θα στοίχιζε πενήντα χιλιάδες φράγκα και ο Μυφφά θα της τα έδινε ως πρωτοχρονιάτικο δώρο.

Αυτό όμως που εξέπληττε την νεαρή γυναίκα διαρκώς ήταν ότι μέσα στον πακτωλό αυτό χρυσού, που κυλούσε ανάμεσα στα μέλη της, κατάφερνε διαρκώς να μένει χωρίς χρήματα. Κάποιες μέρες, την κυνηγούσαν για γελοία ποσά λίγων λουδοβικείων. Έπρεπε τότε να δανείζεται από την Ζωή ή να τα βρίσκει μόνη της, όπως μπορούσε. Προτού όμως να αναγκαστεί να καταφύγει σε ακραία μέσα, ψαχούλευε τους φίλους της, τους έπαιρνε ό,τι είχαν πάνω τους, μέχρι τελευταίας δεκάρας, σε τόνο αστεϊσμού. Εδώ και τρεις μήνες άδειαζε, κυρίως, με αυτόν τον τρόπο τις τσέπες του Φιλίπ. Και αυτός, δεν τολμούσε να εμφανιστεί στις δύσκολες στιγμές, χωρίς να έχει αφήσει προηγουμένως το πορτοφόλι του. Μετά από λίγο, αποθρασυνόταν και του δανειζόταν διακόσια ή και τριακόσια φράγκα -ποτέ περισσότερα-, για να πληρώσει γραμμάτια και κραυγαλέα χρέη· και ο Φιλίπ, που από τον Ιούλιο είχε διοριστεί ταμίας του στρατεύματος του, της έφερνε τα χρήματα την επομένη, ζητώντας συγγνώμη που δεν ήταν πλούσιος, καθώς η μητέρα Υγκόν αντιμετώπιζε πλέον τους γιους της με ιδιαίτερη αυστηρότητα. Μετά από τρεις μήνες, τα μικρά αυτά δάνεια, που επαναλαμβάνονταν συχνά είχαν ανέλθει στο ποσό των δώδεκα χιλιάδων φράγκων. Ο λοχαγός διατηρούσε το γάργαρο ηχηρό του γέλιο· αδυνάτιζε όμως ολοένα, συχνά ήταν αφηρημένος και μια υπόνοια οδύνης σκίαζε το πρόσωπό του. Ένα βλέμμα της Νανά, όμως, αρκούσε για να τον μεταμορφώσει, μέσα από μια έκσταση των αισθήσεων. Ήταν πολύ χαδιάρα μαζί του, τον έπνιγε στα φιλιά πίσω από τις πόρτες και συνήθιζε να του δίνεται απροσχεδίαστα, συνήθεια που τον έκανε να τρέχει πίσω απ' τα φουστάνια της, μόλις τέλειωνε η υπηρεσία του.

Καθώς ένα βράδυ η Νανά τους είχε πει ότι ονομαζόταν και Τερέζα, και ότι γιόρταζε στις 15 Οκτωβρίου, όλοι οι κύριοι είχαν σπεύσει να της στείλουν δώρα. Ο λοχαγός Φιλίπ είχε φέρει και το δικό του: ένα παλιό επι-

χρυσωμένο κουτί από πορσελάνη Σαξονίας. Την πέτυχε μόνη της, μέσα στο μπουντουάρ της, την ώρα που τέλειωνε το μπάνιο της, φορώντας μόνο ένα φαρδύ λευκοκόκκινο βαμβακερό μπουρνούζι- πολύ απασχολημένη, περιεργαζόταν τα δώρα της. Είχε σπάσει ήδη ένα κρυστάλλινο μπουκαλάκι προσπαθώντας να το ανοίξει.

«Ω! Τι γλυκό! Είπε. Τι είναι; Για δείξε μου... Μα τι χαζός που είσαι να πετάς τα λεφτά σου σε τέτοια πράγματα!»

Και τον μάλωνε, γιατί δεν ήταν πλούσιος, ενώ, στην πραγματικότητα, ήταν πολύ ευχαριστημένη που είχε ξοδέψει τα πάντα γι' αυτήν: ήταν η μόνη απόδειξη αγάπης που μπορούσε να την συγκινήσει. Και άρχισε να περιεργάζεται το κουτάκι, το άνοιγε, το έκλεινε, θέλοντας να δει πώς ήταν φτιαγμένο.

«Πρόσεχε, μουρμούρισε αυτός, είναι εύθραυστο.»

Αυτή ανασήκωσε τους ώμους. Μα τι νόμιζε, ότι είχε χέρια αχθοφόρου; Και ξαφνικά το κούμπωμα τής έμεινε στα δάχτυλα, το καπάκι γλίστρησε και έσπασε. Έμεινε άφωνη, κοιτώντας τα θρύψαλα, είπε:

«Ω! Έσπασε!»

Μετά, έβαλε τα γέλια. Της φαίνονταν αστεία τα κομμάτια, σκορπισμένα στο πάτωμα. Η χαρά της ήταν νευρική, γελούσε με το ανόητο και κακό γέλιο ενός παιδιού που διασκεδάζει καταστρέφοντας πράγματα. Ο Φιλίπ προς στιγμήν αγανάκτησε· την καημένη, δεν είχε ιδέα πόση αγωνία τού είχε κοστίσει αυτό το μαραφέτι. Όταν κατάλαβε ότι είχε ταραχτεί, προσπάθησε να συγκρατηθεί.

«Έλα τώρα, δεν έφταιγα εγώ... Ήταν ραγισμένο. Ξέρεις πώς είναι αυτές οι παλιατζούρες, δεν κρατάνε... Κι έπειτα έφταιγε και το καπάκι! Είδες πώς πετάχτηκε;»

Κι άρχισε πάλι να γελάει υστερικά. Όταν όμως τα μάτια του νεαρού άρχισαν να βουρκώνουν, έπεσε στην αγκαλιά του.

«Μην είσαι χαζός, φυσικά και μου αρέσει. Αν δεν έσπαγε όμως ποτέ τίποτα, πώς θα έκαναν και οι έμποροι τη δουλειά τους; Όλα είναι φτιαγμένα για να σπάνε μια μέρα... Να! Αυτή η βεντάλια, ας πούμε, είναι απλώς κολλημένη!»

Και πήρε τη βεντάλια και άρχισε να τραβάει τα πτερύγια, μέχρι που το μετάξι σκίστηκε στα δύο. Φάνηκε πως αυτό την ενθουσίαζε ιδιαιτέρως, και για να του δείξει ότι τα άλλα δώρα δεν την ενδιέφεραν από τη στιγμή που είχε καταστρέψει το δικό του, άρχισε με άγρια χαρά να καταστρέφει τα πάντα, να χτυπάει τα αντικείμενα για να δείξει ότι κανένα δεν ήταν ανθεκτικό. Μια λάμψη σπίθιζε στο άδειο της βλέμμα, και μέσα από τα ανασηκωμένα της χείλη φαίνονταν τα λευκά της δόντια. Όταν όλα πια έγιναν κομμάτια, κατακόκκινη, άρχισε και πάλι να γελάει, να χτυπάει το τραπέζι με την παλάμη της και να ψευδίζει σαν μικρό παιδί:

«Πάει! Ζεν έχει άλλο! Ζεν έχει άλλο!»

Και ο Φιλίπ, που η μέθη αυτή τον είχε συναρπάσει κι εκείνον, άλλαξε διάθεση και χαρούμενος της φίλησε τον λαιμό, ρίχνοντας την προς τα πίσω. Εκείνη αφέθηκε, κρεμάστηκε από τους ώμους του πανευτυχής, και σκέφτηκε ότι δεν θυμόταν ποια ήταν η τελευταία φορά που είχε διασκεδάσει τόσο πολύ. Και χωρίς να τον αφήσει, είπε σε χαϊδευτικό τόνο:

«Να σου πω, αγάπη, θα μου φέρεις δέκα λουδοβίκεια αύριο; Δεν είναι τίποτα σπουδαίο, ένας λογαριασμός του φούρναρη, που με παιδεύει.»

Αυτός χλόμιασε, και δίνοντας της ένα φιλί στο μέτωπο, είπε απλώς:

«Θα προσπαθήσω.»

Επικράτησε σιωπή. Εκείνη άρχισε να ντύνεται. Εκείνος ακούμπησε το κεφάλι του σ' ένα τζάμι. Μετά από ένα λεπτό, γύρισε και είπε αργά:

«Νανά, πρέπει να με παντρευτείς.»

Ξαφνικά, η σκέψη αυτή χαροποίησε τόσο πολύ την νεαρή γυναίκα, που δεν μπορούσε να δέσει τα μεσοφόρια της από την ταραχή.

«Μα, μικρούλη μου, είσαι τρελός!... Μου λες να παντρευτούμε επειδή σου ζήτησα δέκα λουδοβίκεια;...Ποτέ. Σε νοιάζομαι πάρα πολύ για να σου το κάνω αυτό. Είναι καθαρή ανοησία!»

Μετά μπήκε η Ζωή για να την βοηθήσει να φορέσει τα παπούτσια της και δεν ξαναμίλησαν γι' αυτό το θέμα. Η καμαριέρα είδε αμέσως με την άκρη του ματιού της τα θρυμματισμένα δώρα κάτω απ' το τραπέζι. Ρώτησε αν έπρεπε να τα μαζέψει, και καθώς η Κυρία τής είπε να τα πετάξει, τα έβαλε όλα μέσα στη φούστα της· στην κουζίνα, τα ξεκαθάρισαν και μοιράστηκαν τα σκουπίδια της Κυρίας.

Εκείνη τη μέρα, παρά την απαγόρευση της Νανάς, ο Ζωρζ κατάφερε να εισδύσει στο μέγαρο. Ο Φρανσουά τον είδε, βεβαίως, να περνά και τον άφησε. Οι υπηρέτες αρέσκονταν να παρακολουθούν τις σκοτούρες της μεγαλοκυρίας. Είχε φτάσει στο σαλονάκι, όταν η φωνή του αδερφού του τον σταμάτησε· και καρφωμένος πίσω από την πόρτα, άκουσε όλη τη σκηνή, τα φιλιά και την πρόταση γάμου. Φρίκη του πάγωσε το αίμα, και έφυγε, απόπληκτος, με την αίσθηση ενός μεγάλου κενού μέσα στο κεφάλι του. Μόνο όταν έφτασε στην οδό Ρισελιέ, μέσα στο δωμάτιο του, πάνω απ' τα διαμερίσματα της μητέρας του, ξέσπασε σε ασυγκράτητα αναφιλητά. Αυτή τη φορά δεν υπήρχε αμφιβολία. Μια φρικαλέα εικόνα πρόβαλε διαρκώς μπροστά στα μάτια του: η Νανά στην αγκαλιά του Φιλίπ. Και του φάνταζε αυτό σαν αιμομιξία. Δεν προλάβαινε να ηρεμήσει κάπως και η ίδια ανάμνηση ξαναρχόταν, μια νέα κρίση ζηλοφθονίας τον έριχνε στο κρεβάτι, όπου δάγκωνε τα σεντόνια και φώναζε βλαστήμιες που τον εξόργιζαν ακόμα περισσότερο. Πέρασε μια μέρα έτσι. Είπε ότι υπέφερε από ημικρανία και κλείστηκε στο υπνοδωμάτιο του. Η νύχτα του όμως ήταν ακόμα πιο τρομερή· δολοφονική μανία τον είχε κυριεύσει, μέσα από αδιά-

κοπους εφιάλτες. Αν ο αδερφός του βρισκόταν στο σπίτι, θα είχε πάει να τον μαχαιρώσει. Όταν ξημέρωσε, προσπάθησε να σκεφτεί ψύχραιμα. Αυτός ο ίδιος ήταν που έπρεπε να πεθάνει· θα πηδούσε από το παράθυρο, όταν θα έβλεπε ένα λεωφορείο να περνάει. Βγήκε, παρ' όλ' αυτά, κατά τις δέκα η ώρα· διέσχισε όλο το Παρίσι, περιπλανήθηκε στις γέφυρες και την τελευταία στιγμή ένιωσε την ακατανίκητη ανάγκη να ξαναδεί την Νανά. Ίσως μια της λέξη να αρκούσε για να τον σώσει. Η ώρα ήταν τρεις ακριβώς, όταν μπήκε στο μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ.

Στις δώδεκα το μεσημέρι, ένα τρομερό νέο είχε συγκλονίσει την κυρία Υγκόν. Ο Φιλίπ βρισκόταν στη φυλακή από το προηγούμενο βράδυ: τον κατηγορούσαν ότι είχε υπεξαιρέσει δώδεκα χιλιάδες φράγκα από το στράτευμα του. Τους τελευταίους τρεις μήνες, έκλεβε συστηματικά διάφορα μικροποσά, ελπίζοντας ότι θα κατάφερνε να τα επιστρέψει, ενώ ως τότε κάλυπτε το έλλειμμα με κάλπικα νομίσματα, απάτη η οποία δεν είχε γίνει αντιληπτή, χάρη στην ολιγωρία του διοικητικού συμβουλίου. Η γηραιά κυρία, συντετριμμένη από το έγκλημα του παιδιού της, κατηγόρησε αμέσως την Νανά. Γνώριζε για τη σχέση του Φιλίπ, και η θλίψη της οφειλόταν σε αυτήν ακριβώς τη συμφορά· αυτός ήταν και ο λόγος που παρέμενε στο Παρίσι, καθώς φοβόταν μήπως ξεσπάσει κάποιο κακό. Ποτέ της όμως δεν είχε φανταστεί τέτοιον εξευτελισμό, και τώρα κατηγορούσε τον εαυτό της που δεν του έδινε χρήματα, βλέποντας ότι ήταν και η ίδια συνένοχος, κατά κάποιο τρόπο, σε αυτό το έγκλημα. Σωριάστηκε σε μια πολυθρόνα, με τα πόδια της παραλυμένα, ανίκανη να αντιδράσει και αισθανόμενη εντελώς άχρηστη· θα έμενε εκεί καρφωμένη να περιμένει τον θάνατο. Μετά σκέφτηκε τον Ζωρζ και η φευγαλέα αυτή σκέψη την ανακούφισε κάπως. Της έμενε ο Ζωρζ, θα μπορούσε αυτός τουλάχιστον να κάνει κάτι, να τους σώσει ίσως. Έτσι, χωρίς να ζητήσει βοήθεια από κανέναν, θέλοντας να κρατήσει αυτά τα θέματα στην οικογένεια, σύρθηκε ως τον επάνω όροφο, γραπωμένη από τη σκέψη ότι υπήρχε ακόμα κάποιος που την νοιαζόταν. Εκεί όμως, βρήκε το δωμάτιο άδειο. Ο θυρωρός τής είπε ότι ο κύριος Ζωρζ είχε βγει από νωρίς. Το δωμάτιο προμήνυε κι άλλο κακό· το κρεβάτι, τα ξεσκισμένα σεντόνια μαρτυρούσαν την αγωνία κάποιου, μια καρέκλα πεταμένη κάτω ανάμεσα στα ρούχα κείτονταν σαν πεθαμένη. Ο Ζωρζ πρέπει να βρισκόταν μ' αυτή τη γυναίκα. Και η κυρία Υγκόν, με τα μάτια στεγνά και τα πόδια της γερά, κατέβηκε τη σκάλα. Ήθελε τους γιους της και θα πήγαινε να τους πάρει πίσω.

Από το πρωί κιόλας, η Νανά είχε ένα σωρό σκοτούρες. Καταρχάς, ο φούρναρης που, από τις εννιά η ώρα το πρωί, είχε παρουσιαστεί με τον λογαριασμό του: κάτι ψιλοπράγματα, εκατόν τριάντα τρία φράγκα ψωμί που δεν κατάφερνε να του ξεπληρώσει, παρά την βασιλική διαβίωση του μεγάρου. Αυτός είχε ήδη πάει είκοσι φορές να διεκδικήσει τα χρήματά του, εκνευρισμένος που είχαν αλλάξει προμηθευτή την ημέρα ακριβώς

που είχε πάψει να τους πιστώνει· οι υπηρέτες τον υποστήριζαν ένθερμα. Ο Φρανσουά έλεγε ότι η Κυρία δεν θα τον πλήρωνε ποτέ αν δεν της έκανε μια γερή σκηνή. Ο Σαρλ σκεφτόταν να ανέβει και αυτός στης Κυρίας για να ρυθμίσει έναν παλιό λογαριασμό άχυρου που είχε ξεμείνει, ενώ η Βικτορίν υποστήριζε ότι θα ήταν καλύτερα να περιμένουν να έρθει κάποιος κύριος και να ζητήσουν τότε τα χρήματα παρεμβαίνοντας στη συζήτηση τους. Η κουζίνα είχε παθιαστεί με όλα αυτά, όλοι οι προμηθευτές ήταν ενήμεροι, και όλοι μαζί κουτσομπόλευαν ακούραστα επί τρεις και τέσσερις ώρες· την είχαν γδύσει την Κυρία, την είχαν ξετινάξει, είχαν βγάλει τ' άπλυτα της στη φόρα με το μένος που τους επέτρεπε η αδράνεια ενός υπηρετικού προσωπικού που έσκαγε από την καλοπέραση. Μόνον ο Ζυλιέν, ο αρχιθαλαμηπόλος, έπαιρνε δήθεν το μέρος της Κυρίας: όπως και να ταν, είχε φινέτσα. Και όταν οι άλλοι τον κατηγορούσαν ότι πλάγιαζε μαζί της, γι' αυτό τα έλεγε αυτά, εκείνος γελούσε αυτάρεσκα, γεγονός που έβγαζε τη μαγείρισσα εκτός εαυτού, γιατί αυτή τις σιχαινόταν τόσο πολύ αυτές τις γυναίκες που θα ήθελε να ήταν άντρας για να τους φτύσει τα πισινά τους. Ο Φρανσουά είχε δώσει, χαιρέκακα, εντολή στον φούρναρη να περιμένει στον προθάλαμο· έτσι, όταν η Κυρία κατέβηκε για το μεσημεριανό, τον βρήκε ακριβώς μπροστά της. Πήρε τον λογαριασμό, και του είπε να επιστρέψει στις τρεις η ώρα. Έτσι κι εκείνος, έφυγε βρίζοντας, λέγοντας ότι θα ήταν εκεί στις τρεις ακριβώς και ότι θα φρόντιζε να πάρει τα χρήματά του με κάθε τρόπο.

Ενοχλημένη από αυτήν τη σκηνή, η Νανά δεν ευχαριστήθηκε το γεύμα της. Αυτή τη φορά έπρεπε να τον ξεφορτωθεί οπωσδήποτε τον τύπο. Δέκα φορές είχε βάλει χρήματα στο πλάι για να τον πληρώσει, κάθε φορά όμως τα χρήματα εξαφανίζονταν, τη μία για λουλούδια, την άλλη για μια συνδρομή υπέρ κάποιου ηλικιωμένου αστυφύλακα. Κι έπειτα, υπολόγιζε στον Φιλίπ, και της έκανε εντύπωση που δεν τον έβλεπε να έρχεται, με τα διακόσια του φράγκα. Ήταν μεγάλη ατυχία να εμφανιστεί εκείνη τη στιγμή, γιατί πριν από δυο μέρες είχε πάλι ντύσει την Σατέν ολόκληρη προίκα της είχε αγοράσει, σχεδόν χίλια διακόσια φράγκα σε φορέματα και εσώρουχα. Μόνο ένα λουδοβίκειο τής έμενε στο σπίτι.

Κατά τις δύο η ώρα, η Νανά είχε αρχίσει να ανησυχεί, και τότε εμφανίστηκε ο Λαμπορντέτ. Της έφερνε τα σχέδια του κρεβατιού. Η ευχάριστη αυτή ανάπαυλα την έκανε να ξεχαστεί προς στιγμήν. Χτυπούσε τα χέρια της, χόρευε. Μετά, γεμάτη περιέργεια, έσκυψε πάνω από το τραπέζι του σαλονιού και κοίταξε τα σχέδια, ενώ ο Λαμπορντέτ τής εξηγούσε:

«Βλέπεις, αυτό είναι το κυρίως σώμα του κρεβατιού· στο κέντρο θα έχει μια δέσμη ανθισμένα τριαντάφυλλα, κι εδώ μια γιρλάντα με λουλούδια και μπουμπούκια. Τα φυλλώματα θα είναι σε χρυσοπράσινο και τα τριαντάφυλλα σε χρυσοκόκκινο... Και εδώ, στο κεφαλάρι, το βασικό κομμάτι:

ερωτιδείς πιασμένοι χέρι-χέρι να χορεύουν πάνω σ' ένα ασημένιο πλέγμα.»

Η Νανά τον διέκοψε, παρασυρμένη από τον ενθουσιασμό της.

«Ω! Τι αστείος που είναι ο μικρούλης, αυτός στη γωνία, με τον ποπό έξω... Ε; Και το πονηρό του γελάκι! Έχουν όλοι ένα πρόστυχο βλέμμα!... Ξέρεις, χρυσέ μου, δεν θα είμαι άτακτη μπροστά τους, ντρέπομαι!»

Ένιωθε βαθιά κολακευμένη. Οι χρυσοχόοι της είχαν πει ότι ούτε βασίλισσα δεν είχε τέτοιο κρεβάτι. Προέκυψε όμως μια περιπλοκή. Ο Λαμπορντέτ τής έδειξε δυο σχέδια για τα πόδια του κρεβατιού· το πρώτο επαναλάμβανε το μοτίβο του κεφαλαριού, το δεύτερο ήταν ένα ανεξάρτητο θέμα, η Νύχτα κάτω από τα πέπλα της και ο Σάτυρος που αποκάλυπτε την απαστράπτουσα γύμνια της. Πρόσθεσε ότι αν επέλεγε το δεύτερο θέμα, οι χρυσοχόοι σκόπευαν να δώσουν στην Νύχτα τα χαρακτηριστικά της. Η ιδέα αυτή, αμφιβόλου γούστου, την έκανε να χλομιάσει από ευχαρίστηση. Φανταζόταν τον εαυτό της ως αργυρό αγαλματίδιο, σύμβολο των υγρών ηδονών της νύχτας.

«Εννοείται πως θα ποζάρεις μόνο για το κεφάλι και τα πόδια», είπε ο Λαμπορντέτ.

Τον κοίταξε ήρεμα.

«Για ποιο λόγο;... Από τη στιγμή που πρόκειται για έργο τέχνης, δεν με πειράζει καθόλου να με δει ο γλύπτης γυμνή!»

Προφανώς, επέλεξε το δεύτερο μοτίβο. Την σταμάτησε όμως.

«Περίμενε... Είναι έξι χιλιάδες φράγκα επιπλέον.

— Ναι, λες και με νοιάζει! φώναξε βάζοντας τα γέλια. Μήπως ο μπούφος μου δεν είναι ματσωμένος;»

Τώρα πια, έτσι αποκαλούσε τον κόμη Μυφφά με τους στενούς της φίλους· αυτοί οι κύριοι, μάλιστα, την ρωτούσαν πάντα με τον αυτόν τρόπο για εκείνον: «Τον είδες τον μπούφο χθες βράδυ;... Α! Κι εγώ που νόμιζα ότι θα ήταν και ο μπούφος εδώ...». Ήταν μια απλή έκφραση οικειότητας, που όμως δεν είχε ακόμα πάρει το θάρρος να μεταχειρίζεται μπροστά του.

Ο Λαμπορντέτ τύλιξε τα σχέδια και της έδωσε τις τελευταίες διευκρινίσεις: οι χρυσοχόοι είχαν δεσμευτεί να παραδώσουν το κρεβάτι σε δύο μήνες, κατά τις 25 Δεκεμβρίου, και από την επόμενη εβδομάδα, ένας γλύπτης θα ερχόταν για τη μακέτα της Νύχτας. Και καθώς τον ξεπροβόδιζε, η Νανά θυμήθηκε τον φούρναρη. Και είπε απότομα:

«Α προπό, μήπως σου βρίσκονται δέκα λουδοβίκεια;»

Μια αρχή που πάντα ακολουθούσε ο Λαμπορντέτ και που του έβγαινε σε καλό ήταν να μην δανείζει ποτέ χρήματα στις γυναίκες. Έδινε πάντα την ίδια απάντηση:

«Όχι, κορίτσι μου, είμαι ταπί... Μήπως θες να πάω να βρω τον μπούφο σου;»

Αρνήθηκε, ήταν άσκοπο. Πριν από δυο μέρες είχε κατορθώσει να

πάρει πέντε χιλιάδες φράγκα από τον κόμη. Γρήγορα όμως μετάνιωσε για τη διακριτικότητα της, καθώς αμέσως μετά τον Λαμπορντέτ, αν και μόλις δυόμισι η ώρα, εμφανίστηκε πάλι ο φούρναρης. Θρονιάστηκε με τη βία πάνω σ' έναν πάγκο, στον προθάλαμο, βρίζοντας πολύ δυνατά. Η νεαρή γυναίκα μπορούσε να τον ακούσει από τον πρώτο όροφο. Είχε χλομιάσει, αλλά πιο πολύ υπέφερε νιώθοντας να μεγαλώνει η υπόγεια χαρά των υπηρετών και να φτάνει ως το μέρος της. Είχαν πεθάνει στο γέλιο μέσα στην κουζίνα· ο αμαξάς κοιτούσε από το βάθος της αυλής, ο Φρανσουά περνούσε κάθε λίγο χωρίς λόγο από τον προθάλαμο κι έτρεχε στη συνέχεια να μεταφέρει τα νέα, αφού πρώτα πέταγε στον φούρναρη ένα σαρδόνιο χαμόγελο όλο νόημα. Δεν έδιναν δεκάρα για την Κυρία, οι τοίχοι αντηχούσαν από τα σαρκαστικά τους γέλια· κι εκείνη ένιωθε ολομόναχη μέσα στην περιφρόνηση των υπηρετών που την κατασκόπευαν και την βρόμιζαν με τα χυδαία τους αστεία. Έτσι, εγκατέλειψε την ιδέα να δανειστεί τα εκατόν τριάντα τρία φράγκα από την Ζωή· της χρωστούσε ήδη κάποια χρήματα και παραήταν υπερήφανη για να διακινδυνεύσει μια άρνηση εκ μέρους της καμαριέρας. Ήταν τόσο ταραγμένη που μπήκε πάλι μέσα στο υπνοδωμάτιο και άρχισε να λέει δυνατά στον εαυτό της.

«Έλα, κορίτσι μου, δεν μπορείς παρά να στηρίζεσαι στον εαυτό σου... Το κορμί σου σου ανήκει, και καλύτερα να το χρησιμοποιήσεις από το να υποστείς μια προσβολή.»

Και, χωρίς καν να φωνάξει την Ζωή, ντύθηκε πυρετωδώς για να τρέξει στης Τρικόν. Ήταν η ύστατη λύση της στις ώρες της μεγάλης ανάγκης. Καθώς η ηλικιωμένη κυρία την ζητούσε ακόμα πολύ, την ικέτευε μάλιστα ορισμένες φορές, η Νανά αρνιόταν ή υποχωρούσε ανάλογα με τις ανάγκες της. Και όταν -ολοένα και συχνότερα- προέκυπταν έκτακτες ανάγκες μέσα στην βασιλική της διαβίωση, ήταν σίγουρη ότι εκεί θα έβρισκε είκοσι πέντε λουδοβίκεια να την περιμένουν. Πήγαινε στης Τρικόν, με την άνεση της συνήθειας, όπως οι φτωχοί στο ενεχυροδανειστήριο.

Βγαίνοντας όμως από το δωμάτιό της, έπεσε πάνω στον Ζωρζ, όρθιο στη μέση του σαλονιού. Δεν πρόσεξε την κέρινη χλομάδα του, την σκοτεινή φωτιά μέσα στα αγριεμένα του μάτια. Ξεφύσηξε από ανακούφιση.

«Α! Σε στέλνει ο αδερφός σου!

— Όχι», είπε ο μικρός χλομιάζοντας ακόμα περισσότερο.

Τότε, έκανε αυτή μια κίνηση αγανάκτησης. Τι ήθελε λοιπόν; Γιατί της έκλεινε το δρόμο; Μα επιτέλους, βιαζόταν. Μετά, γυρνώντας:

«Εσύ δεν έχεις χρήματα;

— Όχι.

— Σωστά, τι χαζή που είμαι! Βέβαια, όπως πάντα ούτε φράγκο, ούτε καν τις έξι δεκάρες για το εισιτήριο του λεωφορείου... Η μαμά δεν θέλει. Άντρες να σου πετύχουν!»

Και πήγε να φύγει. Την συγκράτησε όμως αυτός, ήθελε να της μιλήσει. Εκείνη, βιαστική, του έλεγε ότι δεν είχε χρόνο, όταν ξάφνου μια κουβέντα του την σταμάτησε.

«Άκου, ξέρω ότι θα παντρευτείς τον αδερφό μου.»

Αυτό καταντούσε γελοίο. Έπεσε σε μια καρέκλα για να γελάσει με την καρδιά της.

«Ναι, συνέχισε ο μικρός, και εγώ δεν θέλω... Εμένα θα παντρευτείς... Γι' αυτό ήρθα.

— Τι; Κι εσύ! φώναξε. Μα είναι οικογενειακό το κακό!... Ποτέ, με τίποτα! Τι μανία κι αυτή! Σας ζήτησα εγώ μια τέτοια αηδία;... Όχι, ούτε τον έναν θέλω, ούτε τον άλλον, ποτέ!»

Το πρόσωπο του Ζωρζ φωτίστηκε. Κι αν είχε κάνει λάθος; Συνέχισε:

«Ε, τότε, ορκίσου μου ότι δεν κοιμάσαι με τον αδερφό μου.

— Α, έχεις αρχίσει να μ' εκνευρίζεις, εσύ! είπε η Νανά που είχε σηκωθεί ανυπόμονη. Εντάξει για λίγο, αλλά όταν σου λέω ότι βιάζομαι, παραπάει!... Κι αν θέλω, το κάνω και με τον αδερφό σου, εντάξει; Εσύ είσαι που με συντηρείς μήπως, εσύ πληρκινεις για όλα αυτά, για να ζητάς τα ρέστα κι από πάνω;... Ε, ναι, κοιμάμαι με τον αδερφό σου...»

Της πήρε το χέρι, άρχισε να το σφίγγει με δύναμη, ψελλίζοντας:

«Μην το λες αυτό... Μην το λες αυτό...»

Του 'δωσε μια φάπα και ξέφυγε απ' την αγκαλιά του.

«Αυτό μας έλειπε, να με δέρνει κιόλας! Για δείτε, ο μπέμπης!... Μικρέ, έφυγες, τώρα κιόλας!... Εγώ σε άφηνα να έρχεσαι από καλοσύνη. Αυτό ακριβώς, από καλοσύνη! Και μην με κοιτάς έτσι!... Δεν νόμιζες, βέβαια, ότι θα έπαιζα τη μαμά σου μια ζωή. Έχω καλύτερα πράγματα να κάνω απ' το να μεγαλώνω μυξιάρικα.»

Την άκουγε, κοκαλωμένος από την αγωνία, χωρίς να λέει λέξη. Κάθε της κουβέντα ήταν και μια μαχαιριά στην καρδιά του, που τον σκότωνε από λίγο. Αυτή, μη δίνοντας σημασία στον πόνο του, συνέχιζε, χαρούμενη που είχε βρει κάποιον για να εκτονωθεί από τις σκοτούρες του πρωινού.

«Σαν τον αδερφό του κι αυτός· άλλος από κει!... Μου είχε υποσχεθεί διακόσια φράγκα! Πού 'ν 'τα; Όσο τα βλέπεις εσύ, άλλο τόσο κι εγώ! Όχι ότι τα χρειάζομαι τα λεφτά του! Ούτε για τις κρέμες μου δεν φτάνουν... Με αφήνει όμως στα κρύα του λουτρού!... Κι αν θες να ξέρεις, εξαιτίας του αδερφού σου, τώρα, εγώ αναγκάζομαι να βγω για να βγάλω είκοσι πέντε λουδοβίκεια μ' έναν άλλον άντρα.»

Τότε, ζαλισμένος, στάθηκε μπροστά στην πόρτα και δεν την άφηνε να περάσει, έκλαιγε, ένωνε τα χέρια του ικετεύοντας την, ψελλίζοντας:

«Όχι, μην το κάνεις αυτό! Όχι, μην το κάνεις!

— Δεν έχω αντίρρηση, αλλά εσύ έχεις τα χρήματα να μου τα δώσεις;»

Όχι, δεν είχε χρήματα. Θα έδινε και τη ζωή του γι' αυτά τα χρήματα.

Ποτέ άλλοτε δεν είχε νιώσει τόσο αξιολύπητος, τόσο άχρηστος, τόσο παιδί. Όλο του το είναι, τσακισμένο από τα κλάματα, εξέφραζε έναν τέτοιο πόνο που τελικά τον ένιωσε και η Νανά, και συγκινήθηκε. Τον έσπρωξε απαλά.

«Έλα, μικρούλη μου, άσε με να περάσω, πρέπει... Λογικέψου. Είσαι πολύ μικρός για μένα, ήταν όμορφα για μια βδομάδα, τώρα όμως έχω κι εγώ τις δουλειές μου να σκεφτώ. Σκέψου λίγο... Ο αδερφός σου, τουλάχιστον, είναι άντρας. Με αυτόν, δε λέω, είναι αλλιώς... Σε παρακαλώ μόνο, δεν υπάρχει λόγος να του τα πεις όλ' αυτά. Δεν χρειάζεται να ξέρει πού πηγαίνω. Δεν ξέρω τι λέω, όταν θυμώνω.»

Γελούσε ήδη, τον αγκάλιασε και τον φίλησε στο μέτωπο:

«Αντίο, μωρό, εμείς οι δυο τελειώσαμε, ακούς; Πάει, τέλειωσε... Φεύγω.»

Και τον άφησε. Ο Ζωρζ έμεινε όρθιος στη μέση του σαλονιού. Οι τελευταίες της λέξεις αντηχούσαν σα σειρήνα στα αυτιά του: «εμείς οι δυο τελειώσαμε, πάει τέλειωσε»· και νόμιζε ότι η γη άνοιγε κάτω από τα πόδια του. Μέσα στο κενό του μυαλού του, ο άντρας που περίμενε την Νανά είχε εξαφανιστεί τώρα, και έμενε μόνο η εικόνα του Φιλίπ μέσα στην γυμνή αγκαλιά της νεαρής γυναίκας να επανέρχεται αδιάκοπα. Δεν το είχε αρνηθεί η Νανά, τον αγαπούσε, εφόσον ήθελε να τον προφυλάξει από την οδύνη μιας απιστίας. Είχε τελειώσει, είχε πραγματικά τελειώσει. Ξεφύσηξε με δύναμη, έριξε μια ματιά στο δωμάτιο, με την αίσθηση ότι ένα βάρος τον έπνιγε. Οι αναμνήσεις έρχονταν στον νου του η μια μετά την άλλη- τα χαρούμενα εκείνα βράδια της Μινιότ, τα ατελείωτα χάδια, όπου νόμιζε ότι ήταν το παιδάκι της, και μετά κλεμμένες ηδονές μέσα σ' εκείνο το δωμάτιο. Ποτέ, ποτέ ξανά δεν θα επέστρεφαν όλ' αυτά! Ήταν πολύ μικρός, δεν είχε ακόμα μεγαλώσει αρκετά· ο Φιλίπ έπαιρνε τη θέση του, γιατί είχε μούσι. Όλα είχαν τελειώσει, η ζωή δεν είχε πια νόημα γι' αυτόν. Η λαγνεία του είχε μετατραπεί σε άπειρη τρυφερότητα, σε μια αισθησιακή λατρεία, όπου όλο του το είναι δινόταν ολοκληρωτικά. Κι έπειτα, πώς θα μπορούσε να ξεχάσει, όταν ο αδερφός του θα παρέμενε εκεί; Ο αδερφός του, το αίμα του, ο άλλος του εαυτός, που όταν αυτός θα γλεντούσε με την Νανά, εκείνος θα πέθαινε από φθόνο. Το τέλος είχε έρθει· ήθελε να πεθάνει.

Όλες οι πόρτες παρέμεναν ανοιχτές, μέσα στο σούσουρο των υπηρετών που είχαν δει την Κυρία να βγαίνει με τα πόδια. Κάτω, στον προθάλαμο, ο φούρναρης γελούσε με τον Σαρλ και τον Φρανσουά. Καθώς η Ζωή διέσχισε τρέχοντας το σαλόνι, φάνηκε έκπληκτη αντικρίζοντας τον Ζωρζ, και τον ρώτησε εάν περίμενε την Κυρία. Ναι, την περίμενε, είχε ξεχάσει να της δώσει μιαν απάντηση. Και όταν έμεινε μόνος, άρχισε να ψάχνει. Μην βρίσκοντας τίποτε άλλο, πήρε από το μπουντουάρ ένα ψαλίδι, με το οποίο η Νανά είχε τη μανία να ξεφλουδίζεται, ψαλιδίζοντας το δέρμα της, κόβο-

ντας τα νύχια της. Έτσι, για μια ώρα, έκανε υπομονή, περίμενε με τα δάχτυλα κολλημένα νευρικά στο ψαλίδι, με το χέρι του στην τσέπη.

«Να, ήρθε και η Κυρία», είπε η Ζωή μπαίνοντας πάλι στο σαλόνι, αφού παραφύλαξε μάλλον από το παράθυρο του υπνοδωματίου.

Άρχισαν να τρέχουν μέσα στο μέγαρο, τα γέλια σώπασαν, πόρτες έκλεισαν. Ο Ζωρζ άκουσε την Νανά να πληρώνει τον φούρναρη, κοφτά. Μετά ανέβηκε.

«Πώς! Ακόμα εδώ είσαι εσύ! είπε εκείνη αντικρίζοντας τον. Α! Θα μαλώσουμε, φιλαράκο!»

Την ακολούθησε, ενώ αυτή κατευθυνόταν προς την κρεβατοκάμαρα.

«Νανά, θέλεις να με παντρευτείς;»

Του έκλεισε την πόρτα. Αυτός, με μια κίνηση την ξανάνοιξε ενώ με το άλλο χέρι έβγαλε το ψαλίδι από την τσέπη. Και, απλώς, το έμπηξε αποφασιστικά στο στήθος του.

Η Νανά, εντωμεταξύ, είχε ένα προαίσθημα της καταστροφής, και έστρεψε. Όταν τον είδε να τραυματίζεται, την έπνιξε η αγανάκτηση:

«Μα, είναι χαζός! Μα, τι χαζός που είναι! Και με το ψαλίδι μου, κιόλας!... Σταμάτα, παλιόπαιδο!...Ω, Θεέ μου! Θεέ μου!»

Πανικοβλήθηκε. Ο μικρός, πεσμένος στα γόνατα, χτυπήθηκε και δεύτερη φορά πέφτοντας ολόκληρος πάνω στο χαλί και φράζοντας εντελώς την είσοδο του δωματίου. Τότε, η Νανά έπαθε κρίση και άρχισε να φωνάζει με όλη της τη δύναμη, μην τολμώντας να περάσει πάνω από το σώμα που την είχε εγκλωβίσει και την εμπόδιζε να τρέξει για να καλέσει βοήθεια.

«Ζωή! Ζωή! Έλα, λοιπόν... Σταμάτα τον... Μα είναι δυνατόν, ένα παιδί!... Ορίστε, θα σκοτωθεί τώρα! Και στο σπίτι μου, μάλιστα! Αν είναι ποτέ δυνατόν!»

Το θέαμα του Ζωρζ την τρόμαζε. Ήταν κατάλευκος, με κλειστά τα μάτια. Δεν είχε ματώσει σχεδόν καθόλου· μια μικρή κηλίδα αίματος ίσα που αχνοφαίνονταν κάτω από το γιλέκο του. Αποφάσισε να περάσει πάνω από το πτώμα, όταν αυτό που αντίκρισε την έκανε να πισωπατήσει. Απέναντι της, από την πόρτα του σαλονιού, που είχε μείνει ανοιχτή, είδε να κατευθύνεται προς το μέρος της μια γηραιά κυρία. Και αδυνατώντας να δικαιολογήσει την παρουσία της εκεί, αναγνώρισε την κυρία Υγκόν. Συνέχισε να οπισθοχωρεί, φορούσε ακόμα τα γάντια και το καπέλο της. Τρομοκρατήθηκε τόσο πολύ που προσπάθησε, τραυλίζοντας, να υπερασπιστεί τον εαυτό της.

«Κυρία μου, δεν φταίω εγώ, σας ορκίζομαι... Ήθελε να με παντρευτεί, του είπα όχι και αυτοκτόνησε.»

Η κυρία Υγκόν πλησίασε αργά, ντυμένη στα μαύρα, με το πρόσωπο χλομό και τα λευκά μαλλιά της. Στη διαδρομή από το σπίτι της, μέσα στην

άμαξα, η σκέψη του Ζωρζ είχε απομακρυνθεί, την απασχολούσε και πάλι ολοκληρωτικά το σφάλμα του Φιλίπ. Ίσως αυτή η γυναίκα να ήταν σε θέση να δώσει στους δικαστές κάποιες εξηγήσεις που θα τους συγκινούσαν και είχε σκεφτεί να την ικετεύσει για να καταθέσει υπέρ του γιου της. Κάτω, οι πόρτες του μεγάρου ήταν ανοιχτές· δίστασε λίγο να ανέβει τη σκάλα λόγω των ποδιών της, που την πονούσαν, οι φωνές όμως φρίκης που ήχησαν την οδήγησαν επάνω. Εκεί, είδε έναν άντρα πεσμένο στο πάτωμα, με μια κόκκινη κηλίδα στο πουκάμισο του. Ήταν ο Ζωρζ, ήταν το άλλο της παιδί.

Η Νανά επαναλάμβανε βλακωδώς:

«Ήθελε να με παντρευτεί, του είπα όχι και αυτοκτόνησε.»

Χωρίς να βγάλει μιλιά, η κυρία Υγκόν έσκυψε. Ναι, ήταν ο άλλος, ήταν ο Ζωρζ. Ο ένας ατιμασμένος, ο άλλος σκοτωμένος. Δεν της έκανε καμία εντύπωση: η ζωή της κατέρρεε ούτως ή άλλως. Γονατισμένη πάνω στο χαλί, έχοντας χάσει την αίσθηση του χώρου, μην βλέποντας κανέναν άλλον, κοιτούσε μόνο το πρόσωπο του Ζωρζ, αφουγκραζόταν με το ένα της χέρι την καρδιά του. Μετά, αναστέναξε λίγο. Είχε νιώσει την καρδιά του να χτυπά. Σήκωσε το κεφάλι, εξέτασε αυτό το δωμάτιο κι αυτή τη γυναίκα· σαν να θυμήθηκε. Μια φλόγα άναψε μες στο άδειο της βλέμμα· ήταν τόσο μεγαλειώδης και τρομερή μέσα στη σιωπή της, που η Νανά έτρεμε από φόβο, και εξακολουθούσε να υπερασπίζεται τον εαυτό της, πάνω από το πεσμένο σώμα που τις χώριζε.

«Σας ορκίζομαι, κυρία μου... Αν ο αδερφός του ήταν εδώ, θα μπορούσε να σας εξηγήσει...

— Ο αδερφός του έκλεψε, είναι στη φυλακή», είπε με σκληρή φωνή η μάνα.

Η Νανά δεν μπορούσε να μιλήσει. Μα γιατί όλ' αυτά; Τώρα, και ο άλλος που έγινε κλέφτης! Μα ήταν όλοι τρελοί σ' αυτή την οικογένεια! Σταμάτησε να προσπαθεί να υπερασπιστεί τον εαυτό της και άφησε την κυρία Υγκόν να δίνει εντολές, σαν να μην ήταν πια σπίτι της. Οι υπηρέτες κατέφτασαν τελικά, καθώς η γηραιά κυρία επέμενε να μεταφερθεί ο Ζωρζ, λιπόθυμος, στην αμαξά της. Προτιμούσε να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή του από το να τον αφήσει μέσα σ' αυτό το σπίτι. Η Νανά, σαστισμένη, παρακολουθούσε τους υπηρέτες που είχαν πιάσει τον καημένο τον Ζωρζ από τους ώμους και τα πόδια. Η μητέρα ακολουθούσε, εξαντλημένη· στηριζόταν στα έπιπλα, σαν για να πιαστεί από κάπου, μέσα στο χάος του ολέθρου όσων αγαπούσε, όπου την είχαν ρίξει. Στο πλατύσκαλο, ένας λυγμός την έπνιξε, γύρισε και είπε δυο φορές:

«Μας κάνατε μεγάλο κακό!... Μας κάνατε πολύ μεγάλο κακό!»

Αυτό ήταν όλο. Η Νανά κάθισε, εμβρόντητη, φορώντας ακόμα τα γάντια και το καπέλο της. Το μέγαρο βυθίστηκε πάλι σε βαριά σιωπή· η

άμαξα έφυγε. Κι εκείνη έμεινε ακίνητη, μην μπορώντας να σκεφτεί απολύτως τίποτα, με το κεφάλι της να βουίζει από αυτή την ιστορία. Ένα τέταρτο αργότερα, ο κόμης Μυφφά την βρήκε στην ίδια θέση. Κι έτσι μπόρεσε να εκτονωθεί με έναν χείμαρρο από λόγια· του διηγήθηκε τη συμφορά, επαναλαμβάνοντας είκοσι φορές τις ίδιες λεπτομέρειες, πιάνοντας και ξαναπιάνοντας το ματωμένο ψαλίδι για να του δείξει την κίνηση που έκανε ο Ζιζής, όταν τραυματίστηκε. Και ήθελε πάση θυσία να αποδείξει την αθωότητα της.

«Για πες, αγάπη μου, εγώ φταίω; Αν ήσουν δικαστής, θα με καταδίκαζες; Δεν είπα εγώ στον Φιλίπ να σηκώσει το ταμείο, βέβαια· ούτε και ανάγκασα αυτόν τον κακόμοιρο τον μικρό να αυτοκτονήσει... Μέσα σε όλα αυτά, εγώ είμαι η πιο άτυχη. Όλοι έρχονται σπίτι μου και κάνουν του κεφαλιού τους, με στενοχωρούν και με βρίζουν κι από πάνω.»

Και άρχισε να κλαίει. Μια νευρική κούραση την έκανε να νιώθει αδύναμη· την είχε πιάσει το παράπονο, ήταν πολύ συγκινημένη, και έφερε μέσα της μια τεράστια θλίψη.

«Κι εσύ φαίνεσαι δυσαρεστημένος... Μα, ρώτα την Ζωή αν φταίω σε κάτι... Ζωή, μίλα λοιπόν, εξήγησε πώς έγιναν τα πράγματα στον κύριο...»

Εδώ και κάποια ώρα, η καμαριέρα είχε πάρει από το μπουντουάρ μια πετσέτα και μια λεκάνη με νερό και έτριβε το χαλί για να καθαρίσει τον λεκέ του αίματος, όσο ακόμα ήταν νωπός.

«Ελάτε τώρα, κύριε, δήλωσε αυτή. Αρκετά στενοχωρημένη είναι η Κυρία!»

Ο Μυφφά ήταν σοκαρισμένος, παγωμένος από αυτή την τραγωδία· δεν μπορούσε να βγάλει απ' το μυαλό του αυτή τη μάνα, που θρηνούσε τους δυο της γιους. Γνώριζε τη μεγαλοψυχία της, μπορούσε να την φανταστεί, μαυροφορεμένη, να σιγοσβήνει μόνη στις Φοντέτ. Τώρα όμως, η Νανά ήταν ακόμα πιο απελπισμένη. Η εικόνα του Ζιζή, πεσμένου κάτω, με μια κόκκινη τρύπα στο πουκάμισο, της ήταν αβάσταχτη.

«Ήταν τόσο γλυκό, τόσο τρυφερό και χαδιάρικο πλάσμα... Ξέρεις, γλυκέ μου -και δεν με νοιάζει αν σε πειράξει-, εγώ το αγαπούσα το μωρό! Δεν μπορώ να το κρύψω, με ξεπερνάει... Κι έπειτα, τι σε νοιάζει τώρα; Αφού δεν είναι πια εδώ. Πήρες αυτό που ήθελες, τώρα μπορείς να είσαι σίγουρος ότι δεν θα μας ξαναπιάσεις στα πράσα...»

Κι αυτή η τελευταία σκέψη την έκανε να σπαράζει από απελπισία, τόσο που αναγκάστηκε εκείνος, στο τέλος, να την παρηγορήσει. Έπρεπε να φανεί δυνατή, της είπε. Και είχε δίκιο, δεν έφταιγε αυτή. Σταμάτησε όμως από μόνη της να κλαίει, για να του πει:

«Άκου, θα πας να μου φέρεις νέα... Τώρα, όμως! Το θέλω!»

Πήρε το καπέλο του και πήγε να μάθει νέα του Ζωρζ. Μετά από τρεις ώρες, όταν επέστρεψε, είδε την Νανά σκυμμένη από το παράθυρο να

κοιτά, όλη αγωνία. Και της φώναξε από το πεζοδρόμιο ότι ο μικρός ήταν ζωντανός και ότι υπήρχαν ελπίδες να σωθεί. Τότε, άρχισε αμέσως να χοροπηδάει απ' τη χαρά της. Τραγουδούσε, χόρευε κι έβρισκε τη ζωή ωραία. Η Ζωή, εντωμεταξύ, δεν ήταν ευχαριστημένη από το καθάρισμα που είχε κάνει. Κοιτούσε διαρκώς τον λεκέ και επαναλάμβανε κάθε φορά που περνούσε:

«Ξέρετε, Κυρία, δεν φεύγει.»

Πράγματι, ο λεκές μετά από λίγο εμφανιζόταν πάλι, ένα ανοικτό ροζ σημάδι πάνω σε μια λευκή ροζέτα του χαλιού. Βρισκόταν, μάλιστα, ακριβώς πάνω στο κατώφλι σαν μια γραμμή από αίμα που έφραζε την πόρτα.

«Μπα, είπε η Νανά χαρούμενη, θα φύγει από τα πατήματα.»

Από την επομένη ήδη, ο κόμης Μυφφά ξέχασε κι αυτός όλη την περιπέτεια. Προς στιγμήν, μέσα στην άμαξα που τον οδηγούσε στην οδό Ρισελιέ, είχε ορκιστεί να μην ξαναγυρίσει ποτέ πια σ' αυτήν τη γυναίκα. Ήταν ένα θεϊκό σημάδι, μια προειδοποίηση· στη συμφορά του Φιλίπ και του Ζωρζ έβλεπε την προαναγγελία του δικού του ολέθρου. Ούτε όμως το θέαμα της κυρίας Υγκόν να κλαίει, ούτε του παιδιού να ψήνεται στον πυρετό δεν ήταν αρκετά για να τον κάνουν να κρατήσει την υπόσχεση του. Και από την σύντομη φρίκη που είχε προκαλέσει αυτή η τραγωδία δεν του έμενε παρά η ανομολόγητη χαρά ότι είχε ξεφορτωθεί έναν αντίζηλο, του οποίου, άλλωστε, η εφηβική χάρη ανέκαθεν τον εξαγρίωνε. Το πάθος του τώρα απαιτούσε αποκλειστικότητα, χαρακτηριστικό των ανδρών που δεν χάρηκαν τα νιάτα τους. Αγαπούσε την Νανά με την ανάγκη να ξέρει ότι είναι όλη δική του, να την ακούει, να την αγγίζει, να αναπνέει την ανάσα της. Ήταν μια αγάπη που ξεπερνούσε τις αισθήσεις, έφτανε το αγνό συναίσθημα, μιαν ανήσυχη τρυφερότητα· ζήλευε το παρελθόν της και καμιά φορά ονειρευόταν την κοινή τους λύτρωση και συγχώρεση, τους δυο τους γονατισμένους μπροστά στον Θεό Πατέρα. Κάθε μέρα, η θρησκεία τον κέρδιζε και από λίγο. Είχε αρχίσει να τηρεί και πάλι τα θρησκευτικά του καθήκοντα, εξομολογούνταν, κοινωνούσε, και υποτροπίαζε διαρκώς, οξύνοντας έτσι, χάρη στις ενοχές του, τη χαρά της αμαρτίας και της μετάνοιας. Και καθώς ο πνευματικός του τού είχε επιτρέψει να επιδίδεται στο πάθος του, του έγινε συνήθεια αυτή η καθημερινή καταδίκη, που κάθε φορά την εξαγόραζε με κρίσεις πίστης, γεμάτες ευσεβή ταπείνωση. Με όλη του την αφέλεια, πρόσφερε στον Κύριο, σαν μια πράξη εξιλέωσης, το φρικτό μαρτύριο που τον ταλάνιζε. Και το βασανιστήριο δεν είχε τέλος· με βαριά καρδιά, όλος περίσκεψη, ανέβαινε τον γολγοθά του: ένας πιστός που έπεσε στην παγίδα του λυσσαλέου αισθησιασμού μια πόρνης. Αυτό όμως που τον πλήγωνε περισσότερο απ' όλα ήταν οι ασταμάτητες απιστίες αυτής της γυναίκας· του ήταν αδύνατον να την μοιράζεται και αδυνατούσε να κατανοήσει τα ηλίθια αυτά καπρίτσια. Εκείνος, ονειρευόταν την αιώνια

αγάπη, με την ίδια πάντα γυναίκα. Και, παρ' όλ' αυτά, του το είχε ορκιστεί, γι' αυτό την πλήρωνε. Το ένιωθε όμως ότι έλεγε ψέματα, ότι ήταν ανίκανη να συγκρατηθεί, ότι δινόταν σε όλους, σε φίλους, σε περαστικούς, σαν ένα αθώο κτήνος που είχε γεννηθεί για να ζει γυμνό.

Ένα πρωί που είδε τον Φουκαρμόν να βγαίνει από το σπίτι της, σε ασυνήθιστη ώρα, της έκανε σκηνή. Κι αμέσως, αυτή θύμωσε, η ζήλια του την είχε κουράσει. Πολλές φορές στο παρελθόν, είχε φανεί υποχωρητική. Το βράδυ εκείνο, λόγου χάρη, που την είχε αιφνιδιάσει με τον Ζωρζ, πρώτη εκείνη είχε υποχωρήσει, παραδεχόμενη το λάθος της, γεμίζοντας τον με χάδια και γλυκές κουβέντες, για να τον κάνει να το καταπιεί. Τελικά, όμως, καταντούσε αφόρητος με την άρνηση του αυτή να καταλάβει τις γυναίκες- έτσι αναγκάστηκε να φερθεί βίαια.

«Ε, ναι, λοιπόν! Κοιμήθηκα με τον Φουκαρμόν. Κι έπειτα;... Ε, τι έχεις να πεις; Σε χαλάει, έτσι, μπούφε;»

Ήταν η πρώτη φορά που του πετούσε κατάμουτρα το «μπούφε». Έμεινε απόπληκτος από το θράσος της ομολογίας της· και, καθώς έσφιγγε τις γροθιές του, αυτή προχώρησε προς το μέρος του και τον κοίταξε κατάματα.

«Αρκετά, εντάξει;... Αν πάλι δεν συμφωνείς, θα μου κάνεις τη χάρη να φύγεις... Δεν έχω καμία όρεξη να βάλεις τις φωνές σπίτι μου... Βάλ' το καλά στο μυαλό σου ότι εννοώ να είμαι ελεύθερη. Όταν μ' αρέσει ένας άντρας, πάω μαζί του. Έτσι ακριβώς... Και καλύτερα ν' αποφασίσεις τώρα αμέσως αν σου πάει ή όχι αυτό· ειδάλλως, μπορείς να πηγαίνεις.»

Και πήγε να ανοίξει την πόρτα. Δεν βγήκε όμως. Τώρα, είχε βρει νέο τρόπο να τον κρατάει δεμένο: με το παραμικρό, με την πιο ασήμαντη διαφωνία, του έλεγε ότι μπορούσε και να φύγει εάν προτιμούσε, προσθέτοντας πάντα κακεντρεχή σχόλια. Και λοιπόν! Θα έβρισκε και καλύτερον από αυτόν, ούτως ή άλλως δεν της έλειπαν οι επιλογές. Άντρες έβρισκε όποτε ήθελε, με το κιλό, και άντρες πιο ικανούς από δαύτον, που το αίμα τους έβραζε στις φλέβες. Κι εκείνος, χαμήλωνε το κεφάλι, περίμενε να 'ρθουν καλύτερες μέρες, που θα ήταν πιο τρυφερή, όταν θα είχε ανάγκη από χρήματα. Τότε, γινόταν χαδιάρα, κι αυτός τα ξεχνούσε όλα: μια νύχτα έρωτα αντιστάθμιζε τα μαρτύρια μιας ολόκληρης εβδομάδας. Το σπίτι του τού είχε γίνει αφόρητο από τότε που είχε συμφιλιωθεί με την κόμισσα. Η τελευταία, που ο Φωσερύ την είχε παρατήσει υποκύπτοντας πάλι στη γοητεία της Ροζ, ξεμυαλιζόταν κάθε λίγο με νέους έρωτες, μες στον πυρετό των σαράντα της χρόνων νευρική πάντα, περιέφερε στο μέγαρο τον εξουθενωτικό στρόβιλο της ζωής της. Η Εστέλ, από τον γάμο της και μετά, είχε πάψει να βλέπει τον πατέρα της. Κάτω από την ξερακιανή και ασήμαντη κοπέλα, είχε ξεπροβάλει ξάφνου μια γυναίκα με ατσαλένια θέληση, τόσο απόλυτη που ακόμα και ο Νταγκενέ την έτρεμε. Τώρα πια, πήγαινε μαζί

της στη λειτουργία, μετανοημένος και έξαλλος με τον πεθερό του, που τους κατέστρεφε μ' αυτήν την πόρνη. Μόνο ο κύριος Βενό έδειχνε κατανόηση στον κόμη, περιμένοντας πότε θα έρθει και η δική του σειρά. Είχε φτάσει μάλιστα στο σημείο να εισχωρήσει και στον κύκλο της Νανάς· είχε γίνει μόνιμος επισκέπτης και των δυο σπιτιών, όπου τον πετύχαινε κανείς πίσω από τις πόρτες με το αναλλοίωτο χαμόγελο του. Και ο Μυφφά, δυστυχής μέσα στο ίδιο του το σπίτι, διωγμένος από την ανία και την ντροπή, εξακολουθούσε να προτιμά το μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ για να ζει μέσα στις ύβρεις της Νανάς.

Σύντομα, μόνο ένα πράγμα ένωνε την Νανά και τον κόμη: τα χρήματα. Μια ημέρα που της είχε υποσχεθεί ρητά δέκα χιλιάδες φράγκα, τόλμησε να εμφανιστεί την ορισμένη ώρα με άδεια χέρια. Επί δυο μέρες είχε φροντίσει να τον φουντώνει με τα χάδια της. Όταν ανακάλυψε ότι δεν είχε κρατήσει τον λόγο του, ότι του είχε κάνει τόσες γλύκες άδικα, παρασύρθηκε από μια χυδαία λύσσα. Άσπρισε από οργή.

«Τι; Δεν έχεις το παραδάκι;... Τότε, να πας από κει πού ρθες, μπούφε· και γρήγορα μάλιστα! Ήθελε να με φιλήσει κιόλας ο κύριος!... Χωρίς λεφτά, δεν έχει κοκό, κατάλαβες;»

Εκείνος απολογούνταν θα είχε το ποσό σε δυο μέρες. Τον έκοψε όμως απότομα.

«Και η προθεσμία; Τι να κάνω εγώ; Θα μου κάνουν κατάσχεση εμένα, όσο ο κύριος επιμένει να έρχεται εδώ τζάμπα... Για κοιτάξου λίγο! Μήπως νομίζεις ότι σε θέλω για την ομορφιά σου; Ένας άντρας με μια μούρη σαν την δικιά σου, πρέπει να την πληρώσει τη γυναίκα για να τον υπομείνει... Μα την αλήθεια, αν δε μου φέρεις απόψε τις δέκα χιλιάδες φράγκα, ούτε την άκρη απ' το μικρό μου δαχτυλάκι δεν σε αφήνω να μου πιάσεις... Μα το Θεό! Σε στέλνω πίσω στη γυναίκα σου!»

Το βράδυ, της έφερε τις δέκα χιλιάδες. Η Νανά του έτεινε το στόμα και του έδωσε ένα παθητικό φιλί που τον αποζημίωσε για μια ημέρα αγωνίας. Αυτό, όμως, που εκνεύριζε την νεαρή γυναίκα ήταν ότι τον είχε διαρκώς μες στα πόδια της. Παραπονιόταν στον κύριο Βενό και τον παρακαλούσε να φέρει τον μπούφο πίσω στην κόμισσα. Μα δεν είχε χρησιμεύσει σε τίποτα, λοιπόν, η συμφιλίωση τους; Και το μετάνιωσε που ανακατεύτηκε σ' αυτή την υπόθεση, αφού πάλι της φορτωνόταν ο Μυφφά. Τις μέρες εκείνες, που απ' τα θυμό της ξεχνούσε ακόμα και το συμφέρον της, ορκιζόταν να του φερθεί τόσο αισχρά, που να μην ξαναπατούσε το πόδι του σπίτι της. Όπως όμως συχνά παραπονιόταν, χτυπώντας τα μεριά της, ακόμα κι αν τον έφτυνε καταπρόσωπο, αυτός και πάλι εκεί θα έμενε, λέγοντας της κι ευχαριστώ. Έτσι, οι ίδιες σκηνές για τα χρήματα επαναλαμβάνονταν αδιάκοπα. Τα απαιτούσε με τον χυδαιότερο τρόπο, καβγάδιζε μαζί του ακόμα και για γελοία ποσά, το ίδιο άπληστη και κακότροπη πάντα, του

επαναλάμβανε αδιάκοπα με την ίδια σκληρότητα ότι κοιμόταν μαζί του μόνο για τα λεφτά, και όχι για κανέναν άλλο λόγο˙ ότι δεν της ήταν καθόλου ευχάριστο, ότι αγαπούσε κάποιον άλλον, κι ότι ήταν πανδυστυχής που ήταν καταδικασμένη να εξαρτάται από έναν βλάκα σαν κι αυτόν! Ακόμα και στην Αυλή είχε αρχίσει να είναι ανεπιθύμητος ο Μυφφά· συζητούσαν μάλιστα να του ζητήσουν να παραιτηθεί. Η αυτοκράτειρα είχε πει: «Έχει καταντήσει αηδία». Και έτσι ακριβώς ήταν. Και η Νανά επαναλάμβανε αυτή τη φράση, για να κλείσει τους καβγάδες τους.

«Με αηδιάζεις!»

Τώρα πια, δεν είχε κανέναν περιορισμό, είχε ανακτήσει πλήρη ελευθερία. Κάθε μέρα, έκανε τον περίπατό της στη λίμνη, όπου έκανε γνωριμίες, οι οποίες συνεχίζονταν αλλού. Όλες οι διάσημες εταίρες έβγαιναν μέρα μεσημέρι στο κυνήγι του πελάτη, το μεγάλο ψωνιστήρι· και επιδείκνυαν τους εαυτούς τους κάτω από τα ανεκτικά χαμόγελα και την εκθαμβωτική πολυτέλεια του Παρισιού. Οι δούκισσες την έδειχναν με το βλέμμα, νεόπλουτες αστές αντέγραφαν τα καπέλα της. Ορισμένες φορές, για να περάσει με το λαντό της σταματούσε μια ολόκληρη ουρά από άμαξες, που ανήκαν σε σημαίνοντα πρόσωπα, χρηματιστές που διαχειρίζονταν τους λογαριασμούς ολόκληρης της Ευρώπης, υπουργούς που έσφιγγαν τα χοντρά τους δάχτυλα σαν μέγκενη γύρω απ' τον λαιμό της Γαλλίας. Και ήταν κι εκείνη μέρος αυτού του κόσμου του Δάσους της Βουλώνης, κατείχε σημαντική θέση μάλιστα, γνωστή σε όλες τις πρωτεύουσες, την ζητούσαν όλοι οι ξένοι, λαμπρύνοντας με την τρέλα της ακολασίας της το μεγαλείο αυτού του πλήθους, σαν να ήταν η ενσάρκωση της υπέρτατης δόξας και της μέγιστης ηδονής αυτού του έθνους. Κι έπειτα, οι γνωριμίες τής μιας νύχτας, οι ατέλειωτες εφήμερες σχέσεις, που και η ίδια είχε ήδη ξεχάσει το επόμενο πρωί, την έφερναν στα μεγαλύτερα εστιατόρια, συχνά στο «Μαντρίντ» τις καλές μέρες. Όλο το προσωπικό των πρεσβειών παρήλαυνε από εκεί, κι εκείνη πήγαινε με την Λουσύ Στιουάρτ, την Καρολίν Εκέ και την Μαρία Μπλον, συνοδεία αντρών, που έλεγαν δυο λέξεις όλες κι όλες στα γαλλικά, και τις πλήρωναν για να τους διασκεδάσουν τις έπαιρναν με τη βραδιά και με την ρητή εντολή να είναι αστείες, ενώ οι ίδιοι ήταν τόσο ακατάδεκτοι και κενοί που συχνά δεν τις άγγιζαν καν. Και αυτό το ονόμαζαν «σπάω πλάκα», ενώ επέστρεφαν στη συνέχεια στα σπίτια τους -χαρούμενες που τις είχαν περιφρονήσει-, για να αποκοιμηθούν τελικά στην αγκαλιά κάποιου αγαπητικού τους.

Ο κόμης Μυφφά έκανε τα στραβά μάτια όσο εκείνη δεν του εμφάνιζε τους εραστές κατάμουτρα. Υπέφερε, άλλωστε, αρκετά από τους μικρούς εξευτελισμούς της καθημερινότητας. Το μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ είχε μετατραπεί σε κόλαση, σ' ένα τρελοκομείο, όπου απρόοπτα περιστατικά προκαλούσαν ανά πάσα στιγμή βίαιες κρίσεις. Η Νανά έφτανε στο

σημείο να παίζει ξύλο με τους υπηρέτες της. Για ένα διάστημα ήταν πολύ καλή με τον Σαρλ, τον αμαξά. Όταν πήγαινε σε κάποιο εστιατόριο, του έστελνε πάντα μπίρες μ' έναν σερβιτόρο· τού έπιανε μάλιστα την κουβέντα μέσα από την άμαξα της, και τον έκανε κέφι, γελούσε, όταν -σταματημένοι σε κάποια συμφόρηση αμαξών- αυτός βριζόταν με τους άλλους αμαξάδες στη διάλεκτο τους. Και ξαφνικά, χωρίς λόγο, άρχισε να τον αποκαλεί ηλίθιο και να καβγαδίζει ασταμάτητα για το άχυρο, το σιτάρι, τη βρόμη· παρά την αγάπη της για τα ζώα, έβρισκε ότι αυτά τα άλογα έτρωγαν υπερβολικά. Έτσι, μια μέρα που κανόνιζαν τους λογαριασμούς, τον κατηγόρησε ότι έκλεβε, και ο Σαρλ παρασύρθηκε και την αποκάλεσε, ωμά, «πουτάνα»· τ' άλογα της ήταν καλύτερα από την ίδια, αυτά τουλάχιστον δεν πήγαιναν με όλους. Εκείνη του απάντησε με τον ίδιο τρόπο, και ο κόμης χρειάστηκε να τους χωρίσει και να πετάξει τον αμαξά έξω. Αυτό στάθηκε η αρχή της άτακτης φυγής των υπηρετών. Η Βικτορίν και ο Φρανσουά έφυγαν κατόπιν μιας κλοπής διαμαντιών. Και ο Ζυλιέν εξαφανίστηκε· κυκλοφορούσε μάλιστα η φήμη ότι ο Κύριος ήταν αυτός που τον είχε παρακαλέσει να φύγει, δίνοντας του ένα σεβαστό χρηματικό ποσό, γιατί κοιμόταν με την Κυρία. Κάθε βδομάδα, νέ'α πρόσωπα εμφανίζονταν στην κουζίνα. Ποτέ άλλοτε δεν είχε επικρατήσει τέτοιο χάος. Το σπίτι είχε μετατραπεί σε κέντρο διερχομένων όλων των αποβρασμάτων που έστελναν τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, και παρήλαυναν από εκεί σαρώνοντας τα πάντα στο πέρασμα τους. Η Ζωή παρέμενε μόνο, με το γνωστό της καθωσπρέπει ύφος και μοναδική της έγνοια να βάλει μια τάξη σ' αυτό το χάος, για όσο καιρό δεν θα είχε ακόμα συγκεντρώσει ό,τι χρειαζόταν για να εγκατασταθεί μόνη της, ένα σχέδιο που καλλιεργούσε από καιρό μέσα της.

Και αυτά ήταν όσα ο κόμης δεν ντρεπόταν να ομολογήσει. Ανεχόταν την ηλιθιότητα της κυρίας Μαλουάρ, ενώ έπαιζε μπιζίκι μαζί της, παρά την ταγκή της μυρωδιά. Ανεχόταν, ακόμα, την κυρία Λερά και τα κουτσομπολιά της, τον μικρό Λουί με τις μεμψιμοιρίες του - τα μόνιμα παράπονα του άρρωστου παιδιού, που κάποιο χτικιό το κατατρώει, κάποια αρρώστια κληρονομημένη από άγνωστο πατέρα. Υπήρχαν όμως και πιο δύσκολες ώρες για τον κόμη. Ένα βράδυ, είχε ακούσει πίσω από μια πόρτα την Νανά να διηγείται, έξω φρενών, στην καμαριέρα της πώς κάποιος υποτιθέμενος πλούσιος την είχε κατακλέψει. Ναι, ήταν ένας γοητευτικός άντρας, που συστηνόταν ως Αμερικάνος, με χρυσωρυχεία στον τόπο του τάχα, ένα κάθαρμα που είχε φύγει ενώ αυτή κοιμόταν χωρίς να της αφήσει ούτε φράγκο, και που της είχε κλέψει ακόμα και τα χαρτάκια των τσιγάρων της. Ο κόμης, κάτωχρος, ξανακατέβηκε τη σκάλα στις μύτες των ποδιών του, για να μην μάθει περισσότερα. Μια άλλη φορά όμως, αναγκάστηκε να μάθει τα πάντα. Η Νανά, που είχε ξεμυαλιστεί μ' έναν βαρύ-

τόνο ενός καμπαρέ, ο οποίος την είχε παρατήσει, ονειρευόταν να αυτοκτονήσει σε μια κρίση μελαγχολίας· κατάπιε έτσι ένα ποτήρι νερό, όπου είχε βουτήξει σπίρτα, κάτι που την αρρώστησε πολύ, χωρίς όμως να την σκοτώσει. Ο κόμης, τότε, αναγκάστηκε να την φροντίσει και να υποστεί όλη την εξιστόρηση του πάθους της, μαζί με δάκρυα και όρκους να μην ξαναμπλέξει με άντρες. Αν και τα σιχαινόταν αυτά τα γουρούνια, όπως έλεγε, της ήταν αδύνατον να μείνει χωρίς κάποιον έρωτα, έχοντας πάντα κάποιον αγαπητικό να τρέχει πίσω απ' τα φουστάνια της, κάποιον ανεξήγητο έρωτα να την απασχολεί ή κάποιο διεστραμμένο γούστο, για να ικανοποιήσει το κορεσμένο της κορμί. Από τότε που η Ζωή είχε φροντίσει να είναι αμελής, η κατάσταση του μεγάρου είχε επιδεινωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο Μυφφά δεν τολμούσε ούτε να σπρώξει μια πόρτα, ούτε να τραβήξει μια κουρτίνα ή ν' ανοίξει μια ντουλάπα· τίποτα δεν λειτουργούσε πια, άντρες ξεπρόβαλαν από παντού, έπεφταν ανά πάσα στιγμή ο ένας πάνω στον άλλον. Τώρα πια, έβηχε πάντα πριν μπει· ένα βράδυ που είχε βγει για δυο λεπτά από το μπουντουάρ για να δώσει εντολή να ζέψουν τα άλογα, κι ενώ ο κομμωτής τελειοποιούσε το χτένισμα της Κυρίας, παραλίγο να βρει την νεαρή γυναίκα πάνω στον Φρανσίς. Έτσι, ξαφνικά, δινόταν στους άντρες πίσω από την πλάτη του, αναζητούσε την ηδονή παντού, σε κάθε γωνιά, παθιασμένα, είτε ήταν με τη νυχτικιά είτε με την τουαλέτα, με τον πρώτο τυχόντα. Και μετά γυρνούσε στον κόμη, κατακόκκινη και ευχαριστημένη που τον είχε απατήσει. Μαζί του, βαριόταν αφάνταστα, ήταν μια αφόρητη αγγαρεία!

Μέσα στην αγωνία της ζήλιας του, έφτανε να ησυχάζει ο δύστυχος όταν άφηνε την Νανά με την Σατέν. Θα έφτανε μάλιστα να ενθαρρύνει αυτή τη διαστροφή για να την κρατάει μακριά απ' τους άντρες. Κι εκεί, όμως, ακόμα τα πράγματα έπαιρναν περίεργη τροπή. Γιατί η Νανά απατούσε την Σατέν, όπως απατούσε και τον κόμη: με λύσσα επέμενε να παρασύρεται από τερατώδη πάθη, μαζεύοντας κορίτσια από τον δρόμο. Όταν γυρνούσε σπίτι με την άμαξα, καμιά φορά τύχαινε να της γυαλίσει καμιά αλήτισσα που έβλεπε στο πεζοδρόμιο· οι αισθήσεις της έπαιρναν φωτιά, η φαντασία της οργίαζε, και ανέβαζε την αλήτισσα στην άμαξα, την πλήρωνε και μετά την έδιωχνε. Άλλες φορές πάλι, μεταμφιεσμένη σε άντρα, έτρεχε σε κακόφημα σπίτια για να δει πρόστυχα θεάματα που διασκέδαζαν την ανία της. Και η Σατέν, που θύμωνε καθώς την παρατούσε διαρκώς, αναστάτωνε όλο το μέγαρο με φρικτές σκηνές. Είχε καταλήξει να έχει απόλυτο έλεγχο πάνω στην Νανά, που την σεβόταν. Ο Μυφφά ήλπιζε μάλιστα να συμμαχήσει μαζί της. Όταν ο ίδιος δεν τολμούσε να πει τίποτα, αμολούσε την Σατέν. Δύο φορές, είχε πείσει την καλή της να πάρει τον Μυφφά πίσω· κι αυτός ήταν εξυπηρετικός μαζί της, την προειδοποιούσε και της άφηνε χώρο να δράσει, στο παραμικρό της νεύμα. Μόνο που η

συμμαχία τους δεν διαρκούσε πολύ: η Σατέν ήταν κι αυτή σαλεμένη. Κάποιες μέρες, τα έσπαγε όλα, αυτοκαταστρεφόταν με κρίσεις οργής ή τρυφερότητας, τσακισμένη, αλλά πάντα όμορφη. Η Ζωή πρέπει να της φούσκωνε τα μυαλά, γιατί την έπιανε στις γωνιές και της μιλούσε σαν να ήθελε να την προσλάβει στην φοβερή αυτή επιχείρηση που θα έστηνε και για την οποία δεν έκανε ακόμα λόγο σε κανέναν.

Και παρ' όλ' αυτά, ο κόμης εξακολουθούσε να επαναστατεί σε κάποιες περιπτώσεις. Αυτός, που ανεχόταν επί μήνες την Σατέν, και είχε φτάσει να αποδεχθεί τους άγνωστους επιβήτορες, όλες αυτές τις ορδές ανδρών που κάλπαζαν μέσα στα ιδιαίτερα διαμερίσματα της Νανάς, εξοργιζόταν στη σκέψη ότι θα μπορούσε να τον απατήσει με κάποιον του περιβάλλοντος του ή κάποιον γνωστό του. Όταν του είχε ομολογήσει τις σχέσεις της με τον Φουκαρμόν, είχε πληγωθεί τόσο πολύ και βρήκε την προδοσία του νεαρού τόσο ποταπή, που είχε σκεφτεί να τον προκαλέσει σε μονομαχία. Καθώς δεν ήξερε πού να βρει μάρτυρες για μια τέτοια υπόθεση, απευθύνθηκε στον Λαμπορντέτ. Αυτός, έκπληκτος, δεν μπόρεσε να μην γελάσει.

«Μονομαχία για την Νανά... Μα, αγαπητέ μου κύριε, θα γίνετε ο περίγελος όλου του Παρισιού. Κανείς δεν μονομαχεί για την Νανά, είναι απλώς γελοίο.»

Ο κόμης χλόμιασε και πήγε να κάνει μια βίαιη κίνηση.

«Ε, τότε, θα τον χαστουκίσω μέσα στον δρόμο.»

Επί μία ώρα, ο Λαμπορντέτ προσπαθούσε να τον λογικέψει. Μια επίθεση τέτοιου είδους θα έδινε τρομερές διαστάσεις στη ιστορία· το ίδιο βράδυ, όλοι θα γνώριζαν την πραγματική αιτία τη επίθεσης και θα γινόταν το πρωτοσέλιδο των εφημερίδων. Και ο Λαμπορντέτ επέμενε διαρκώς στη φράση:

«Αδύνατον! Είναι γελοίο.»

Κάθε φορά, η κουβέντα αυτή έπεφτε πάνω στον Μυφφά, άμεση και κοφτερή σαν μαχαιριά. Δεν μπορούσε ούτε καν να μονομαχήσει για τη γυναίκα που αγαπούσε· θα τον περιγελούσαν. Ποτέ άλλοτε δεν είχε νιώσει τόσο καθαρά και δεν τον είχε πονέσει τόσο η αθλιότητα του έρωτα του, ποτέ άλλοτε δεν είχε νιώσει τόσο θλιμμένη την καρδιά του, χαμένη μέσα σ' αυτή τη φάρσα της ηδονής. Αυτή ήταν και η τελευταία φορά που επαναστάτησε. Υποχώρησε, και έκτοτε παρακολουθούσε χωρίς να λέει λέξη την παρέλαση των εραστών, όλων αυτών των ανδρών που ζούσαν εκεί, όλοι μαζί μέσα στο μέγαρο.

Η Νανά, μέσα σε λίγους μήνες, τους καταβρόχθιζε λαίμαργα όλους, τον έναν μετά τον άλλον. Συνηθισμένη στην τρυφή και τις ακόρεστες ανάγκες της, οι επιθυμίες της γίνονταν λυσσαλέες σε σημείο ώστε να καθαρίζει ένα άντρα με μια χαψιά. Πρώτα, πήρε τον Φουκαρμόν, αλλά κι αυτό δεν κράτησε πάνω από δεκαπέντε ημέρες. Ο Φουκαρμόν ονειρευόταν να παρατή-

σει το ναυτικό· είχε μαζέψει, μέσα σε δέκα χρόνια ταξιδιών, γύρω στις τριάντα χιλιάδες φράγκα και ήθελε να τα επενδύσει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Κάθε του όμως έμφυτη προνοητικότητα -για να μην πούμε φιλαργυρία- εξανεμίστηκε, με αποτέλεσμα να ξοδέψει τα πάντα, σε σημείο ώστε να υπογράφει ακόμα και γραμμάτια ευκολίας, διακυβεύοντας, βέβαια, έτσι το μέλλον του. Όταν η Νανά τον έδιωξε, είχε μείνει άφραγκος· φάνηκε, όμως, καλή μαζί του, συμβουλεύοντας τον να επιστρέψει στο ναυτικό. Σε τι ωφελούσε να επιμένει; Αφού ήταν πλέον απένταρος, το σχέδιο του δεν ήταν πια δυνατό. Έπρεπε να το καταλάβει αυτό και να φανεί συνετός. Ένας χρεωκοπημένος άντρας έπεσε σαν ώριμο φρούτο απ' τα χέρια της, για να μείνει εκεί κατάχαμα να σαπίσει από μόνος του.

Μετά, η Νανά έπιασε τον Σταϊνέρ· δεν τον αποστρεφόταν, αλλά ούτε και ένιωθε κάποια τρυφερότητα γι' αυτόν. Τον αποκαλούσε παλιοεβραίο, σαν να τον εκδικούνταν για κάτι, το οποίο αγνοούσε. Ήταν χοντρός και βλάκας, κι εκείνη τον πίεζε βιαστική, καταβροχθίζοντας τα πλούτη δυο φορές γρηγορότερα, σαν να για να ξεμπερδεύει μ' αυτόν τον Πρώσο. Είχε παρατήσει την Σιμόν και η δουλειά του στον Βόσπορο είχε αρχίσει να παίρνει την κάτω βόλτα. Η Νανά επέσπευδε την κατάρρευση με τις παράλογες απαιτήσεις της. Επί έναν μήνα προσπάθησε να ανταποκριθεί, καταφέρνοντας το ακατόρθωτο. Έκανε μια κολοσσιαία εκστρατεία διαφήμισης σε όλη την Ευρώπη, βάζοντας παντού αφίσες, αγγελίες, φυλλάδια, και έβγαζε χρήματα από τις πιο μακρινές χώρες. Όλο αυτό το αποταμιευμένο κεφάλαιο, από τα λουδοβίκεια των καταχραστών ως τις πεντάρες των φτωχών ανθρώπων, όλα καταποντίζονταν στη λεωφόρο ντε Βιλλιέ. Παράλληλα, είχε συνεταιριστεί με έναν βιομήχανο σιδηρουργίας, στην Αλσατία. Εκεί, στην εσχατιά της επαρχίας, εργάτες μαύροι απ' το κάρβουνο, μούσκεμα στον ιδρώτα, καταπονούσαν νύχτα μέρα τους μυς τους και άκουγαν τα κόκαλα τους να τρίζουν, για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες της Νανάς. Εξαφάνιζε τα πάντα σαν πυρκαγιά, από τα ανέντιμα κέρδη των τραπεζικών συναλλαγών ως τους έντιμους καρπούς της εργασίας. Αυτή τη φορά, τον αποτέλειωσε τον Σταϊνέρ· τον πέταξε στο πεζοδρόμιο, στραγγισμένο ως το κόκαλο, αδειασμένο τόσο πολύ που ήταν πλέον ανίκανος να σκεφτεί μια νέα απάτη. Όταν χρεωκόπησε και η τράπεζα του, άρχισε να τραυλίζει, έτρεμε την αστυνομία. Κήρυξε πτώχευση, και αυτός ο άνθρωπος που είχε διαχειριστεί εκατομμύρια, τώρα και μόνο στο άκουσμα των χρημάτων σάστιζε και μπερδευόταν σαν παιδί. Ένα βράδυ, στο σπίτι της, έβαλε τα κλάματα· της ζήτησε να του δανείσει εκατό φράγκα για να πληρώσει την υπηρέτρια. Και η Νανά, που συγκινήθηκε και βρήκε αστεία την κατάληξη αυτού του φοβερού τύπου, που εδώ και είκοσι χρόνια λεηλατούσε το Παρίσι, του τα έφερε, λέγοντας:

«Λοιπόν, θα σου τα δώσω γιατί το βρίσκω αστείο... Να ξέρεις, όμως,

χρυσό μου, ότι δεν είσαι πια σε ηλικία για να σε συντηρώ εγώ. Πρέπει να βρεις κάτι να κάνεις.»

Έτσι η Νανά, πέρασε χωρίς δεύτερη κουβέντα στον Λα Φαλουάζ. Από καιρό, αξίωνε την τιμή να τον καταστρέψει η Νανά, ώστε να τελειώσει σαν σωστός δανδής. Του έλειπε αυτό, χρειαζόταν μια γυναίκα να τον κάνει γνωστό. Μέσα σε δυο μήνες, θα τον γνώριζε όλο το Παρίσι, και θα διάβαζε τ' όνομα του στις εφημερίδες. Τελικά, έξι εβδομάδες αποδείχθηκαν αρκετές. Η περιουσία του ήταν μοιρασμένη σε σπίτια, οικόπεδα, λιβάδια, δάση, φάρμες. Τα πούλησε γρήγορα, το ένα μετά το άλλο. Κάθε μπουκιά της Νανάς και αρπέντιο. Οι φυλλωσιές που θρόιζαν στον ήλιο, τα ψηλά ώριμα στάχυα, τα χρυσά αμπέλια του Σεπτεμβρίου, τα ψηλά χορτάρια όπου οι αγελάδες έμπαιναν ως την κοιλιά, όλα έφευγαν, βούλιαζαν, αφανίζονταν ακόμα κι ένα ποταμάκι, ένα λατομείο γύψου και τρεις μύλοι εξαφανίστηκαν. Η Νανά έμοιαζε στο πέρασμά της με λαίλαπα, μ' αυτά τα σύννεφα από ακρίδες που με το πύρινο πέταγμά τους θερίζουν μια επαρχία. Όπου πατούσε το ποδαράκι της, η γη γινόταν στάχτη. Ροκάνιζε την περιουσία, φάρμα φάρμα, λιβάδι λιβάδι, με το γλυκό της ύφος, δίχως καν να το συνειδητοποιεί, όπως έτρωγε ανάμεσα στα γεύματα ένα σακουλάκι πραλίνες, ακουμπισμένο πάνω στα γόνατα της. Σπουδαίο πράγμα, καραμέλες ήταν! Ένα βράδυ, δεν έμενε πλέον παρά ένα κούτσουρο. Και το καταβρόχθισε κι αυτό περιφρονητικά, γιατί δεν άξιζε τον κόπο ν' ανοίξει όλο το στόμα. Ο Λα Φαλουάζ γέλασε σαν ηλίθιος, δαγκώνοντας τη λαβή του μπαστουνιου του. Τα χρέη τον έπνιγαν και δεν του έμεναν παρά εκατό φράγκα εισόδημα τον χρόνο· θα έπρεπε να γυρίσει στην επαρχία, για να ζήσει μ' έναν ιδιότροπο θείο. Δεν τον πείραζε όμως, αφού ήταν απόλυτα κομψός και το *Λε Φιγκαρό* είχε δημοσιεύσει δυο φορές τ' όνομα του· με τον καχεκτικό λαιμό του ανάμεσα στις τσακισμένες άκρες του κολάρου του, λυγίζοντας τη μέση του κάτω από ένα υπερβολικά κοντό σακάκι, λικνιζόταν κραυγάζοντας σαν θηλυκός παπαγάλος, με την προσποιητή νωχέλεια μιας μαριονέτας, που ποτέ δεν ζωντάνεψε από κάποιο πραγματικό συναίσθημα. Η Νανά, που είχε αρχίσει να την εκνευρίζει, κατέληξε να τον χτυπήσει στο τέλος.

Ο Φωσερύ, ωστόσο, επέστρεψε· τον είχε φέρει ο εξάδερφός του. Ο καημένος ο Φωσερύ, εκείνη την εποχή, ήταν πια ένας παντρεμένος άνθρωπος. Αφού διέκοψε με την κόμισσα, βρέθηκε στα χέρια της Ροζ που τον είχε σαν πραγματικό της σύζυγο. Ο Μινιόν είχε γίνει απλώς ο αρχιθαλαμηπόλος της Κυρίας. Και έχοντας μετατραπεί ο δημοσιογράφος σε κύριο του σπιτιού, έπρεπε να λέει ψέματα στην Ροζ, παίρνοντας όλες τις δυνατές προφυλάξεις όταν την απατούσε, γεμάτος ενοχές, σαν καλός σύζυγος που ήλπιζε ότι κάποτε θα νοικοκυρευτεί. Ο θρίαμβος της Νανάς ήταν ότι τον είχε πάρει και του είχε φάει μια εφημερίδα, που είχε ιδρύσει με τα χρή-

ματα ενός φίλου. Εκείνη δεν κοινοποιούσε τη σχέση τους, απεναντίας μάλιστα αρεσκόταν να τον αντιμετωπίζει σαν κύριο που έχει λόγο να κρύβεται- και όταν αναφερόταν στην Ροζ, έλεγε πάντα «αυτή η καημένη η Ροζ». Η εφημερίδα τής εξασφάλισε τα μπουκέτα δυο μηνών. Μετά, είχε τις συνδρομές της επαρχίας· έπαιρνε τα πάντα, από το χρονογράφημα ως τις θεατρικές κριτικές. Στο τέλος, αφού ξετίναξε τη σύνταξη και αποδιοργάνωσε τη διοίκηση, πραγματοποίησε ένα μεγάλο της καπρίτσιο, ένα θερμοκήπιο σε μια γωνιά του μεγάρου, που κόστισε όσο το τυπογραφείο. Ούτως ή άλλως, όλ' αυτά ήταν μόνο για να γελάσουν. Όταν ο Μινιόν, ευτυχής από την περιπέτεια τους αυτή, έσπευσε για να δει αν μπορούσε να της πλασάρει τον Φωσερύ για πάντα, αυτή τον ρώτησε αν την κορόιδευε- έναν απένταρο, που ζούσε από τα άρθρα και τα θεατρικά του έργα, ε, όχι! Τέτοια ανοησία ήταν καλή για μια γυναίκα με ταλέντο, όπως ήταν αυτή η καημένη η Ροζ. Και, καθώς ήταν καχύποπτη, φοβούμενη μήπως ο Μινιόν την προδώσει, λέγοντας τα όλα στη γυναίκα του, έδιωξε τον Φωσερύ, που πια δεν την πλήρωνε με τίποτε άλλο εκτός από διαφήμιση.

Κρατούσε όμως μια ευχάριστη ανάμνηση του ειδυλλίου τους: είχαν διασκεδάσει αφάνταστα οι δυο τους εις βάρος αυτού του βλάκα του Λα Φαλουάζ. Ίσως να μην τους είχε περάσει ποτέ απ' το μυαλό να ξαναβρεθούν, εάν η χαρά τού να κοροϊδεύουν μαζί έναν τέτοιο κρετίνο δεν τους είχε ενώσει. Τους φαινόταν σαν φάρσα, φιλιόντουσαν κάτω απ' τη μύτη του, διασκέδαζαν σαν τρελοί με τα λεφτά του, τον έστελναν να τους κάνει διάφορες παραγγελίες στην άλλη άκρη του Παρισιού, για να μένουν μόνοι τους. Και όταν επέστρεφε, άρχιζαν αστεία και υπονοούμενα, που ο ίδιος αδυνατούσε να καταλάβει. Μια μέρα, κατόπιν παρότρυνσης του δημοσιογράφου, η Νανά στοιχημάτισε ότι θα μπορούσε να χαστουκίσει τον Λα Φαλουάζ. Το ίδιο βράδυ, τον χαστούκισε, κι έπειτα συνέχισε να τον δέρνει, βρίσκοντας το αστείο, χαρούμενη που μπορούσε να αποδείξει πόσο δειλοί ήταν οι άντρες. Τον αποκαλούσε «καρπαζοεισπράκτορα»- τον φώναζε να πλησιάσει για να φάει το χαστούκι του, και στην αρχή το χέρι της κοκκίνιζε, καθώς δεν ήταν συνηθισμένη. Ο Λα Φαλουάζ γελούσε με το άνευρο ύφος του και δάκρυα στα μάτια. Αυτή η οικειότητα τον ευχαριστούσε, την έβρισκε ε ξ α ι ρ ε τ ι κ ή .

«Ξέρεις, είπε ένα βράδυ, αφού είχε φάει τις ξυλιές του, πολύ ερεθισμένος από όλα αυτά, πρέπει να με παντρευτείς... Ε; Τι λες; Θα έχουμε πλάκα οι δυο μαζί!»

Και δεν ήταν λόγια του αέρα. Σχεδίαζε μυστικά αυτό τον γάμο, νιώθοντας την ανάγκη να εντυπωσιάσει το Παρίσι. Ο σύζυγος της Νανάς, ε; Δεν θα 'ταν κι άσχημα, απόλυτα κομψό! Θα ήταν η αποθέωσή του, κάπως τραβηγμένη, βέβαια! Η Νανά τον προσγείωσε με τον πιο απότομο τρόπο.

«Εγώ, να σε παντρευτώ!... Μάθε, λοιπόν, ότι αν με απασχολούσε αυτό,

να είσαι σίγουρος ότι θα είχα βρει από καιρό σύζυγο! Και κάποιον είκοσι φορές καλύτερο από σένα, μικρέ μου... Μου έχουν κάνει ένα σωρό προτάσεις. Να, ας μετρήσουμε: ο Φιλίπ, ο Ζωρζ, ο Φουκαρμόν, ο Σταϊνέρ, τέσσερις αμέσως αμέσως, χωρίς να υπολογίσω όσους δεν ξέρεις... Έχει γίνει ολονών η καραμέλα. Δεν τολμώ να είμαι καλή για λίγο, και αμέσως αρχίζουν: "Θες να με παντρευτείς, θες να με παντρευτείς;"»

Εκνευριζόταν με τα ίδια της τα λόγια· κι έπειτα ξέσπασε με μεγάλη αγανάκτηση:

«Ε, όχι, δεν θέλω!... Σάμπως κάνω εγώ για τέτοια; Κοίταξε με λίγο. Θα ήμουν η Νανά, αν έσερνα έναν άντρα από πίσω μου;... Κι έπειτα, είναι βρόμικο πράγμα ο γάμος...»

Έφτυσε, την είχε πιάσει λόξιγκας από την αηδία, σαν να είχε δει να γεμίζει ο τόπος κάτω απ' τα πόδια της με όλη τη βρόμα της γης.

Ένα βράδυ, ο Λα Φαλουάζ εξαφανίστηκε. Έμαθαν μια βδομάδα αργότερα ότι ήταν στην επαρχία, στου θείου του, που είχε μανία με τη βοτανολογία. Του έφτιαχνε τα βοτανολογία και κινδύνευε να βρεθεί παντρεμένος με την πολύ άσκημη και φοβερά θρήσκα εξαδέρφη του. Η Νανά δεν έχυσε ούτε δάκρυ γι' αυτόν. Μόνο είπε στον κόμη:

«Ε; Μπούφε, τι λες; Ένας αντίζηλος λιγότερο! Πρέπει να είσαι στον έβδομο ουρανό σήμερα... Είχε αρχίσει να γίνεται και σοβαρό! Ήθελε να με παντρευτεί.»

Και καθώς εκείνος χλόμιασε, κρεμάστηκε απ' τον λαιμό του και γελώντας τού έσταξε το δηλητήριό της, σε κάθε της χάδι.

«Αυτό σε φουρκίζει, έτσι δεν είναι; Είναι που δεν μπορείς να παντρευτείς την Νανά... Όταν όλοι τους με ζαλίζουν με τους γάμους τους, εσύ λυσσάς απ' τη γωνιά σου... Εμ, έτσι είναι, τώρα δεν γίνεται· πρέπει να περιμένεις να τα τινάξει η γυναίκα σου. Αν τα τίναζε η γυναίκα σου, θα ρχόσουν τρέχοντας, ε; Θα 'πεφτες στα τέσσερα και θα με ζητούσες σε γάμο με όλη την επισημότητα, ε; Με τους αναστεναγμούς, με τα κλάματα και τους όρκους! Έτσι δεν είναι, αγάπη μου; Ωραία δεν θα 'ταν;»

Είχε πάρει μια γλυκιά φωνή και τον ενέπαιζε σ' έναν αλύπητα χαϊδευτικό τόνο. Αυτός, κατασυγκινημένος, είχε αρχίσει να κοκκινίζει και να της ανταποδίδει τα φιλιά της. Τότε, αυτή φώναξε:

«Ε, όχι! Έπεσα διάνα! Το έχει ήδη σκεφτεί και περιμένει να τα τινάξει η γυναίκα του... Αν είναι δυνατόν! Αυτό, παραπάει, αυτός είναι χειρότερος από τους άλλους.»

Αφού ο Μυφφά είχε αποδεχθεί τους άλλους άντρες, τώρα ό,τι είχε απομείνει από την αξιοπρέπειά του συνοψιζόταν στην έγνοια του να παραμείνει «ο Κύριος» για τους υπηρέτες και τους ανθρώπους του σπιτιού, αυτός που δίνοντας τα περισσότερα δικαιούνταν να θεωρείται ο επίσημος εραστής. Και το πάθος του θέριευε. Κρατούσε τη θέση του πληρώνοντας, εξα-

γοράζοντας πολύ ακριβά ακόμα και ένα χαμόγελο· ενώ συχνά τον έκλεβαν, και πάντοτε έπαιρνε λιγότερα απ' όσα είχε δώσει. Ήταν σαν μια αρρώστια που τον κατέτρωγε, δεν μπορούσε να σταματήσει να υποφέρει. Όταν έμπαινε στο δωμάτιο της Νανάς, του αρκούσε ν' ανοίξει για λίγο το παράθυρο, προκειμένου να διώξει τη μυρωδιά των άλλων, τις απόπνοιες των αντρών, ξανθών και μελαχρινών, τους καπνούς των τσιγάρων τους, που η οξεία μυρωδιά τους τον έπνιγε. Το δωμάτιο αυτό ήταν σαν σταυροδρόμι, όπου διάφορες μπότες διασταυρώνονταν αδιάκοπα, ενώ σκουπίζονταν στο κατώφλι, χωρίς ούτε ένας να έχει σταθεί μπροστά στη γραμμή του αίματος που έφραζε την πόρτα. Την Ζωή δεν είχε πάψει να την απασχολεί ο λεκές· ήταν η μανία μιας τακτικής κοπέλας, που δεν άντεχε να τον βλέπει εκεί αλλά και δεν μπορούσε να σταματήσει να τον κοιτάζει· πλέον δεν έμπαινε στο υπνοδωμάτιο χωρίς να πει:

«Περίεργο, δεν φεύγει με τίποτα... Και περνάει πολύς κόσμος από δω.»

Η Νανά που μάθαινε εξαιρετικά νέα για την ανάρρωση του Ζωρζ, στις Φοντέτ με τη μητέρα του, της έδινε πάντα την ίδια απάντηση:

«Ε, ναι· θέλει χρόνο... Θα φύγει με τα πατήματα.»

Πράγματι, κάθε ένας απ' αυτούς τους κυρίους, ο Φουκαρμόν, ο Σταϊνέρ, ο Λα Φαλουάζ, ο Φωσερύ είχαν πάρει λίγο απ' τον λεκέ κάτω από τις σόλες τους. Και ο Μυφφά, που κι αυτόν τον απασχολούσε η γραμμή του αίματος, όπως την Ζωή, τον εξέταζε άθελα του, για να διαβάσει στον ρυθμό με τον οποίο ξέβαφε, τον αριθμό των αντρών που περνούσαν. Κάθε φορά που τον δρασκελούσε, ένιωθε έναν υπόγειο φόβο, σαν να φοβόταν ξαφνικά μήπως πατήσει κάτι ζωντανό, ένα γυμνό μέλος πεταμένο κάτω.

Όταν όμως έμπαινε στο δωμάτιο, μεθούσε από ίλιγγο. Ξεχνούσε τα πάντα, τη στρατιά των αντρών που περνούσαν από εκεί, το πένθος που είχε σφραγίσει την πόρτα. Έξω, στον δρόμο, του συνέβαινε καμιά φορά να βάζει τα κλάματα από ντροπή και θυμό, ορκιζόμενος να μην ξαναγυρίσει. Με το που έκλεινε όμως η κουρτίνα της πόρτας, είχε πάλι παραδοθεί· ήταν σαν να έλιωνε από τη θέρμη του δωματίου, με τη σάρκα του να διαποτίζεται από ένα άρωμα, κυριευμένος από μια ηδονική θέληση να εκμηδενιστεί. Αυτός, ευσεβής άνθρωπος, συνηθισμένος στην κατάνυξη των μεγαλόπρεπων ναών, ξανάβρισκε εκεί την ίδια ακριβώς αίσθηση που έχει ένας πιστός, όταν γονατιστός κάτω από ένα βιτρό, παραδίδεται στη μέθη του εκκλησιαστικού οργάνου και των θυμιαμάτων. Η Γυναίκα τον είχε κυριεύσει με την ζηλόφθονη αυταρχικότητα ενός Θεού της οργής, τρομοκρατώντας τον και προσφέροντας του δευτερόλεπτα ηδονής -με την ένταση ενός σπασμού- εις αντάλλαγμα ωρών ολόκληρων φρικτού μαρτυρίου, οραμάτων της κόλασης και αιώνιων βασανιστηρίων. Ψέλλιζε, προσευχόταν, απελπιζόταν με τον ίδιο τρόπο, κυρίως όμως ταπεινωνόταν με τον ίδιο τρόπο: μια κολασμένη ύπαρξη, αφανισμένη μέσα στον βόρβορο απ' όπου

προήλθε. Οι σαρκικές του επιθυμίες και οι πνευματικές του ανάγκες συγχέονταν, έμοιαζαν να βγαίνουν και οι δύο από τα σκοτεινά βάθη της ύπαρξης του, σαν να ήταν ένας μοναδικός κορμός της ζωής που έβγαζε διαφορετικά άνθη. Αφηνόταν έτσι να παρασυρθεί από τη δύναμη του έρωτα και της πίστης, τον διπλό αυτό μοχλό που ανασηκώνει ολόκληρο τον κόσμο. Και κάθε φορά, παρά τη μάχη που έδινε με τη λογική του, αυτό το δωμάτιο τον τρέλαινε· χανόταν, ριγώντας μέσα στην παντοδυναμία του φύλου της, με τον ίδιο τρόπο που χανόταν μπροστά στο άγνωστο του απέραντου ουρανού.

Όταν κατάλαβε η Νανά πόσο ταπεινός είχε γίνει, έγινε τυραννική μέσα στον θρίαμβό της. Το πάθος του εξευτελισμού ήταν ένα φυσικό της ένστικτο. Δεν της αρκούσε να καταστρέφει τα πράγματα, έπρεπε και να τα βρομίζει. Τα χέρια της, τόσο λεπτά, άφηναν ίχνη απεχθή πάνω στα πράγματα, σάπιζαν ό,τι προηγουμένως είχαν σπάσει. Κι αυτός, ανόητος, παραδιδόταν σ' αυτό το παιχνίδι, με την μακρινή ανάμνηση αγίων φαγωμένων απ' τις ψείρες, που έτρωγαν τα περιττώματά τους. Όταν τον είχε στο δωμάτιό της, με κλειστές τις πόρτες, πρόσφερε στον εαυτό της το θέαμα της ατίμωσης ενός άντρα. Στην αρχή απλώς επιδίδονταν σε αθώα αστεία· του έδινε σκαμπιλάκια και αστείες εντολές, όπως το να ψευδίζει σαν παιδί και να επαναλαμβάνει μισές προτάσεις.

«Πες ό,τι λέω: "...Όχιιι! Μωλό ζε θέλει!"»

Ήταν τόσο υπάκουος που μιμούνταν ακόμα και την προφορά της.

«"...Όχιιι! Μωλό ζε θέλει!"»

Άλλοτε πάλι, έκανε την αρκούδα, στα τέσσερα πάνω στις προβιές, με τη νυχτικιά της· βρυχόταν γύρω του σαν να ήθελε να τον κατασπαράξει. Και του δάγκωνε τις γάμπες στ' αστεία. Μετά σηκωνόταν και έλεγε:

«Εσύ, τώρα. Κάνε λίγο να δούμε· πάω στοίχημα ότι δεν κάνεις την αρκούδα όπως εγώ.»

Μέχρι εκεί ήταν ένα χαριτωμένο παιχνίδι. Τον διασκέδαζε κάνοντας την αρκούδα, με το λευκό της δέρμα και την πυρόξανθη κόμη της. Ο κόμης γελούσε, έπεφτε στα τέσσερα κι αυτός, βρυχόταν, της δάγκωνε τις γάμπες, ενώ αυτή έτρεχε να σωθεί κάνοντας την τρομαγμένη.

«Τι χαζοί που είμαστε, ε; του έλεγε στο τέλος. Δεν φαντάζεσαι πόσο άσκημος είσαι, μικρέ μου! Α! Αν σε έβλεπαν στον Κεραμεικό!»

Αυτά τα παιχνίδια όμως γρήγορα πήραν άσχημη τροπή. Δεν ήταν από κακία, διότι παρέμενε αγαθή κοπέλα η Νανά· ήταν μάλλον ένας άνεμος παράνοιας που είχε φυσήξει και θεριεύε μες στο δωμάτιο. Ήταν σαν η λαγνεία να τους είχε σαλέψει το λογικό και να τους είχε ρίξει στο παραλήρημα της σάρκας. Ο συγκλονισμός εκείνος των πιστών που τους έκανε να μένουν άγρυπνοι από ενοχές είχε μετατραπεί σε δίψα για κτηνωδία, σε μια μανία να πέφτουν στα τέσσερα, να βρυχώνται και να δαγκώνουν. Μια

μέρα που έκανε την αρκούδα, τον έσπρωξε τόσο δυνατά που χτύπησε σ' ένα έπιπλο· κι έβαλε άθελα της τα γέλια, βλέποντας το καρούμπαλο στο μέτωπο του. Από τότε, και δελεασμένη από τη δοκιμή της πάνω στον Λα Φαλουάζ, άρχισε να του φέρεται σαν ζώο, να τον μαστιγώνει, να τον κυνηγάει με κλοτσιές.

«Ντέι, ντέι!... Το άλογο... Ντέι, ντέι! Τράβα, ψωράλογο, εμπρός!»

Αλλες φορές τον έκανε σκύλο. Του πετούσε το αρωματισμένο της μαντιλάκι στην άλλη άκρη του δωματίου, κι αυτός έπρεπε να τρέξει και να το πιάσει με τα δόντια, ενώ σερνόταν στα χέρια και στα πόδια.

«Πιάστο, Αζόρ!... Περίμενε, θα δεις τι θα πάθεις, αν χαζεύεις!... Μπράβο, καλό σκυλί ο Αζόρ! Μπράβο! Όρθιος τώρα!»

Και του άρεσε που ήταν χαμερπής, απολάμβανε το γεγονός ότι ήταν κτήνος. Ήθελε να πέσει ακόμα πιο χαμηλά, φώναζε:

«Χτύπα, πιο δυνατά... Γαβ, γαβ! Είμαι λυσσασμένος, χτύπα, λοιπόν!»

Μετά είχε την εξής ιδέα: ήθελε να πάει ένα βράδυ ο κόμης στο σπίτι της, φορώντας την επίσημη στολή του. Έβαλε, βέβαια, τα γέλια και άρχισε να τον κοροϊδεύει, όταν τον είδε εν πλήρει εξαρτύσει, με το σπαθί, το καπέλο, την λευκή κιλότα, το κόκκινο φράκο στολισμένο με τα χρυσά διάσημα, φέροντας μάλιστα το συμβολικό κλειδί κρεμασμένο από το αριστερό φύλλο του σακακιού του. Το κλειδί κυρίως της προκαλούσε γέλιο, υποβάλοντάς της ένα σωρό αισχρές ερμηνείες. Γελούσε ασταμάτητα, παρασυρμένη από την περιφρόνηση των μεγαλείων, από τη χαρά της να τον γελοιοποιεί μέσα στην επίσημη στολή του· τον ταρακουνούσε, τον τσιμπούσε, του φώναζε: «Έλα, κουνήσου, θαλαμάρχη!», ενώ στο τέλος του έδινε και κάτι γερές κλοτσιές στα πισινά. Κι αυτές οι κλοτσιές ήταν συνάμα μια πηγαία χλεύη προς τον Κεραμεικό και την υψηλότητα της αυτοκρατορικής αυλής, που βασίλευε πάνω στον φόβο και την εκμηδένιση των πάντων. Αυτή ήταν η γνώμη της για την κοινωνία! Αυτή ήταν η εκδίκηση της, προϊόν μιας ασυνείδητης οικογενειακής μνησικακίας, κληρονομημένης απ' το αίμα. Μετά, όταν γδύθηκε ο κόμης και πέταξε τη στολή του κάτω, του φώναξε να πηδήξει, κι αυτός πήδηξε· του φώναξε να φτύσει τη στολή του, κι αυτός την έφτυσε· του φώναξε να ποδοπατήσει το χρυσάφι, τους αετούς και τα παράσημα, κι αυτός το έκανε. Μπουμ! Αυτό ήταν, δεν έμεινε τίποτα! Όλα γκρεμίζονταν! Μπορούσε να σπάσει έναν θαλαμάρχη, όπως έσπαζε ένα μπουκαλάκι ή ένα κουτί για κουφέτα, και το έκανε θρύψαλα, σκουπίδια, έναν σωρό λάσπης στην άκρη του δρόμου.

Οι χρυσοχόοι, εντωμεταξύ, δεν τήρησαν το λόγο τους και το κρεβάτι παραδόθηκε τελικά στα μέσα Ιανουαρίου. Ο Μυφφά βρισκόταν, τότε, στην Νορμανδία, για να πουλήσει ένα τελευταίο ερείπιο. Η Νανά του είχε απαιτήσει τέσσερις χιλιάδες φράγκα αμέσως, θα τέλειωνε κανονικά τη συναλλαγή μετά από δυο ημέρες, καθώς όμως είχε ήδη ολοκληρώσει τη

δουλειά, επέσπευσε την επιστροφή του και, δίχως να περάσει καν από το σπίτι του, πήγε κατευθείαν στο μέγαρο της λεωφόρου ντε Βιλλιέ. Ήταν δέκα η ώρα. Καθώς είχε το κλειδί της μικρής πόρτας που έβγαζε στην οδό Καρντινέ, ανέβηκε χωρίς να χτυπήσει. Πάνω, στο σαλόνι, η Ζωή που γυάλιζε τα μπρούντζινα γλυπτά έμεινε εμβρόντητη· και μην βρίσκοντας ακριβώς τρόπο να τον σταματήσει, άρχισε να του εξιστορεί με περίτεχνες προτάσεις ότι ο κύριος Βενό, αναστατωμένος, τον έψαχνε από την προηγουμένη, κι ότι είχε ήδη έρθει δυο φορές να την εκλιπαρήσει να στείλει τον Κύριο σπίτι του, σε περίπτωση που ο Κύριος περνούσε πρώτα απ' της Κυρίας. Ο Μυφφά την άκουγε, χωρίς να καταλαβαίνει τίποτα. Ήχοι γέλιων έρχονταν από το δωμάτιο. Μετά, πρόσεξε την ταραχή της, και θολωμένος από μια λυσσαλέα ζήλια -τέτοια που νόμιζε ότι δεν θα μπορούσε πλέον να νιώσει- ρίχτηκε πάνω στην πόρτα. Η πόρτα υποχώρησε, τα δυο φύλλα φτεροκόπησαν, ενώ η Ζωή αποχωρούσε ανασηκώνοντας τους ώμους. Κακό του κεφαλιού της! Αφού η Κυρία το 'χε χάσει εντελώς, ας τα 'βγάζε πέρα μόνη της. Και ο Μυφφά, στο κατώφλι, έβγαλε μια κραυγή μπροστά στο θέαμα που αντίκριζε.

«Θεέ μου!... Θεέ μου!»

Μέσα στην βασιλική της πολυτέλεια, το ανακαινισμένο δωμάτιο άστραφτε. Τα ασημένια κρόσσια έριχναν λαμπρές σπίθες πάνω στο ροζ -απόχρωσης τσαγιού- βελούδο της ταπετσαρίας, αυτό το ρόδινο χρώμα της σάρκας που παίρνει ο ουρανός κάποιες γλυκές βραδιές, όταν ο Αποσπερίτης φέγγει με φόντο το γαλανό της ημέρας που σβήνει· ενώ τα χρυσά κορδόνια που κρέμονταν από τις γωνίες, οι χρυσαφιές δαντέλες που πλαισίωναν τα φύλλα του υφάσματος, έμοιαζαν με ανάλαφρες φλόγες, με μια λυτή πυρόξανθη κόμη, που μισοέκρυβε τη γύμνια του δωματίου τονίζοντας συνάμα την λάγνα χλομάδα του. Απέναντι ήταν το αργυρόχρυσο κρεβάτι που ακτινοβολούσε με τη λάμψη των καινούργιων σκαλισμάτων του, ένας θρόνος, τόσο μεγάλος ώστε να μπορεί η Νανά να απλώνει τα βασιλικά γυμνά της μέλη, ένας βωμός βυζαντινής πολυτέλειας, αντάξιος της παντοδυναμίας του φύλου της· ένα φύλο που εκείνη ακριβώς τη στιγμή το εξέθετε, το αποκάλυπτε με την θρησκευτική ασέβεια ενός απειλητικού ειδώλου. Και πλάι της, κάτω από την αντανάκλαση του χιονάτου κόρφου της, μέσα στην αποθέωση της, ένα όνειδος, ένα λείψανο, ένα γελοίο και αξιοθρήνητο ναυάγιο κείτονταν: ο μαρκήσιος ντε Σουάρ με νυχτικιά.

Ο κόμης ένωσε τα χέρια του. Ένα ρίγος τον διαπέρασε· άρχισε να επαναλαμβάνει:

«Θεέ μου!... Θεέ μου!»

Για τον μαρκήσιο ντε Σουάρ άνθιζαν τα τριαντάφυλλα του κρεβατιού -δέσμες από χρυσά τριαντάφυλλα, ανθισμένα πάνω σε χρυσά φυλλώματα· γι' αυτόν έσκυβαν οι ερωτιδείς να κοιτάξουν πάνω απ' το ασημένιο δίκτυ,

όπου έπεφταν μες στον χορό τους, γελώντας σαν ερωτευμένα παιδαρέλια· και στα πόδια του, γι' αυτόν ανακάλυπτε ο Σάτυρος την κοιμωμένη νύμφη, κατάκοπη από τις ηδονές -τη φιγούρα αυτή της Νύχτας που είχε πάρει ως πρότυπο την ξακουστή γύμνια της Νανάς, ως και τους αφράτους της μηρούς που όλοι αναγνώριζαν. Ριγμένος εκεί, ένα ανθρώπινο ράκος, αποβλακωμένο και διαλυμένο από εξήντα χρόνια ακολασίας, ήταν σαν οστεοφυλάκιο πλάι στην αίγλη της απαστράπτουσας σάρκας της γυναίκας. Όταν είδε την πόρτα να ανοίγει, αλαφιάστηκε, τρομαγμένος σαν ξεμωραμένος γέροντας. Η τελευταία αυτή νύχτα έρωτα τον είχε αποβλακώσει, σαν να ζούσε μια δεύτερη παιδική ηλικία. Δεν έβρισκε τι να πει· σχεδόν παραλυμένος, ψελλίζοντας και τρέμοντας από το κρύο, είχε παγώσει σε μια στάση φυγής: η νυχτικιά του ανασηκωμένη πάνω στο σκελετωμένο του κορμί και το ένα του πόδι έξω απ' τα σκεπάσματα -ένα πελιδνό, θλιβερό μέλος, καλυμμένο με γκρίζες τρίχες. Η Νανά, αν και ενοχλημένη, δεν κατάφερε να μην γελάσει.

«Ξάπλωσε, ντε, μπες μέσα στο κρεβάτι», είπε σπρώχνοντας τον και βάζοντας τον κάτω απ' το σεντόνι, σαν ένα σκουπίδι που δεν έπρεπε να φαίνεται.

Και πήδηξε απ' το κρεβάτι για να κλείσει την πόρτα. Μα την αλήθεια, τι γκαντεμιά μ' αυτόν τον μπούφο! Έπεφτε πάντα πάνω στην χειρότερη στιγμή. Και γιατί έπρεπε να πάει να βρει χρήματα στην Νορμανδία; Ο γέρος τής είχε φέρει τις τέσσερις χιλιάδες φράγκα, και τον είχε αφήσει να κάνει ό,τι ήθελε. Έκλεισε τα δυο φύλλα της πόρτας, φωνάζοντας:

«Ας πρόσεχες! Εσύ φταις. Πώς εισβάλλεις έτσι; Άντε γεια και να μας γράφεις!»

Ο Μυφφά, εμβρόντητος από αυτό που είχε δει, απόμεινε μπροστά στην κλειστή πόρτα. Ανατρίχιαζε όλο και περισσότερο, ένα ρίγος του ανέβαινε από τα πόδια ως το στήθος και το κεφάλι. Μετά, σαν δέντρο που το δέρνει ο άνεμος, παραπάτησε, έπεσε στα γόνατα, όλα του τα μέλη έτριξαν. Και τείνοντας τα χέρια από απελπισία, ψέλλισε:

«Αυτό παραπάει, παραπάει αυτό, Θεέ μου!»

Είχε αποδεχθεί τα πάντα. Τώρα όμως οι δυνάμεις του τον εγκατέλειπαν, ένιωθε εξαντλημένος, μέσα στο έρεβος όπου ο άνθρωπος ρίχνεται μαζί με τη λογική του. Και σε μια απρόσμενη ανάταση της πίστης, με τα χέρια του υψωμένα, αναζήτησε τον ουρανό, κάλεσε τον Θεό.

«Ω, όχι, Θεέ μου, δεν θέλω!... Κύριε, ελέησόν με! Άσε με να πεθάνω!... Ω, Θεέ μου, όχι αυτός ο άνθρωπος! Όχι αυτός! Τέλειωσαν όλα. Πάρε με, πάρε με μακριά, να μην βλέπω άλλο, να μην νιώθω τίποτα... Ω! Αφήνομαι στα χέρια σου, Θεέ μου! Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς...»

Και συνέχιζε, φλεγόμενος από πίστη, ενώ μια διάπυρη προσευχή έβγαινε από τα χείλη του. Ένιωσε όμως ένα άγγιγμα στον ώμο του. Σήκω-

σε το βλέμμα· ήταν ο κύριος Βενό, έκπληκτος που τον έβρισκε να προσεύχεται μπροστά στην κλειστή πόρτα. Έτσι, ένιωσε σαν ο Θεός να είχε εισακούσει τη δέησή του, και ο κόμης έπεσε στην αγκαλιά του γέρου. Μπορούσε επιτέλους να κλάψει, ξέσπασε σε λυγμούς λέγοντας διαρκώς:

«Αδερφέ μου... Αδερφέ μου...»

Ήταν σαν μια κραυγή ανακούφισης ολόκληρης της τυραννισμένης του ύπαρξης. Τα δάκρυα του μούσκευαν το πρόσωπο του κυρίου Βενό, τον φιλούσε, ψελλίζοντας μισοτελειωμένες φράσεις.

«Αδερφέ μου, υποφέρω!... Μόνο εσύ μου έμεινες, αδερφέ μου... Πάρε με για πάντα από εδώ! Ω! Έλεος, πάρε με από εδώ...»

Ο κύριος Βενό τον έσφιξε τότε πάνω του. Τον είπε κι αυτός αδερφό. Έπρεπε όμως, δυστυχώς, να του καταφέρει νέο χτύπημα: από την προηγουμένη τον έψαχνε για να του πει ότι η κόμισσα Σαμπίν είχε παραφρονήσει, και ότι το είχε σκάσει μ' έναν διευθυντή τμήματος ενός πολυκαταστήματος νεωτερισμών. Ήταν ένα φρικτό σκάνδαλο, για το οποίο όλο το Παρίσι μιλούσε ήδη. Βλέποντας τον υπό το κράτος μιας τέτοιας θρησκευτικής έκστασης, έκρινε τη στιγμή κατάλληλη, και του διηγήθηκε αμέσως την περιπέτεια: ένα σύνηθες τραγικό τέλος, με το οποίο έληξε ο γάμος του. Ο κόμης δεν φάνηκε να συγκινείται. Η γυναίκα του είχε φύγει· και λοιπόν; θα έβλεπε αργότερα. Κοίταξε την πόρτα, τους τοίχους, το ταβάνι· η αγωνία τον κέρδιζε πάλι, έντρομος επανέλαβε την ίδια παράκληση:

«Πάρε με από εδώ... Δεν μπορώ άλλο, πάρε με.»

Ο κύριος Βενό τον πήρε μαζί του σαν ένα παιδί. Από τότε και μετά, του ανήκε ολοκληρωτικά. Ο Μυφφά επέστρεψε στα αυστηρά θρησκευτικά του καθήκοντα. Όλη του η ζωή είχε τιναχθεί στον αέρα. Παραιτήθηκε από το αξίωμα του θαλαμάρχη, ενώπιον της προσβεβλημένης αιδούς του Κεραμεικού. Η Εστέλ, η κόρη του, τον πήγε στα δικαστήρια για μια κληρονομιά κάποιας θείας που έπρεπε να είχε πάρει με τον γάμο της, ένα ποσό της τάξης των εξήντα χιλιάδων φράγκων. Κατεστραμμένος οικονομικά, ζούσε συντηρητικά με τα απομεινάρια της μεγάλης του περιουσίας και άφηνε την κόμισσα να τον αποτελειώνει αργά, τρώγοντας ό,τι δεν είχε καταδεχτεί να του πάρει η Νανά. Η Σαμπίν, που η γειτνίαση μ' αυτήν την πόρνη είχε φτάσει να την διαφθείρει και την ίδια, παραδινόταν σε κάθε δυνατή ακρότητα, επιφέροντας την οριστική κατάρρευση του οίκου, σαν μια μούχλα που τον διάβρωνε εσωτερικά. Ξαναγύρισε μετά από διάφορες περιπέτειες, κι αυτός την δέχθηκε, με την αυταπάρνηση του χριστιανικού του ήθους. Η κόμισσα τον ακολουθούσε πλέον σαν την ενσάρκωση της ατιμίας του. Αυτός όμως, ολοένα και πιο αδιάφορος, είχε καταλήξει να μην θλίβεται από αυτά τα πράγματα. Ήταν θέλημα θεού να φύγει από την αγκαλιά της Γυναίκας για να πάει στην αγκάλη του Θεού. Ήταν σαν οι ηδονές που του έδινε η Νανά να προεκτείνονταν μέσα στην θρησκευτική αυτή έκσταση, τα

ψελλίσματα και τις προσευχές, την απελπισία και την ταπείνωση μιας κολασμένης ύπαρξης που αφανιζόταν μέσα στον βόρβορο απ' όπου είχε προέλθει. Μέσα στους ναούς, γονατιστός πάνω στις παγωμένες πλάκες, έβρισκε τις αλλοτινές χαρές της πίστης, τους σπασμούς των μυών του, τον θεσπέσιο κλονισμό του πνεύματος του με την ίδια ικανοποίηση που του έδιναν κάποτε οι πιο χθόνιες ανάγκες τού είναι του.

Το βράδυ του οριστικού τους χωρισμού, ο Μινιόν εμφανίστηκε στη λεωφόρο ντε Βιλλιέ. Είχε αρχίσει να συνηθίζει τον Φωσερύ και να βρίσκει, μάλιστα, χίλια-δυο πλεονεκτήματα στην παρουσία ενός συζύγου μέσα στο σπίτι: ανέθετε στον δημοσιογράφο διάφορες δουλειές του νοικοκυριού, τον εμπιστευόταν για μια ενεργή επιτήρηση της Ροζ, χρησιμοποιούσε τα χρήματα από τις θεατρικές του επιτυχίες για τα καθημερινά έξοδα του σπιτιού. Και καθώς, από την άλλη, ο Φωσερύ ήταν λογικός, χωρίς γελοίες ζήλιες, και το ίδιο ανεκτικός όσο και ο Μινιόν στις περιστασιακές δραστηριότητες της Ροζ, η σχέση των δυο ανδρών πήγαινε από το καλό στο καλύτερο, χαρούμενοι και οι δύο απ' αυτή τους τη συνεργασία, που τους παρείχε κάθε είδους ευκολίες, καθώς ο καθένας τους είχε βολευτεί όπως ακριβώς ήθελε -ο ένας πλάι στον άλλο- μέσα σε μια κατάσταση όπου κανείς δεν ενοχλούσε κανέναν. Το είχαν κανονίσει˙ η συμβίωση πήγαινε μια χαρά, και συναγωνιζόταν πλέον ο ένας τον άλλον στη διαφύλαξη της κοινής τους ευδαιμονίας.

Εκείνη τη μέρα, μάλιστα, κατόπιν προτροπής του Φωσερύ, ο Μινιόν είχε πάει στης Νανάς για να δει αν θα μπορούσε να πάρει την καμαριέρα της, της οποίας την εξαιρετική εξυπνάδα είχε εκτιμήσει ο δημοσιογράφος. Η Ροζ είχε απελπιστεί, καθώς εδώ και ένα μήνα έπεφτε όλο πάνω σε άπειρα κορίτσια, που την υπέβαλαν διαρκώς σε άβολες καταστάσεις. Όταν του άνοιξε η Ζωή την πόρτα, αυτός την έσπρωξε κατευθείαν μέσα στην τραπεζαρία. Στην πρώτη του λέξη, εκείνη χαμογέλασε: αδύνατον, άφηνε την Κυρία για να στήσει την δική της επιχείρηση. Συμπλήρωσε μάλιστα, με διακριτική αυταρέσκεια, ότι προτάσεις δεχόταν καθημερινά. Την διεκδικούσαν πολλές κυρίες: η κυρία Μπλανς μόνο που δεν της έστρωσε τον δρόμο με χρυσάφι για να την πάρει πίσω. Η Ζωή θα έπαιρνε την επιχείρηση της Λα Τρικόν, ένα σχέδιο, που καλλιεργούσε μέσα της από παλιά, ένα όνειρο πλουτισμού όπου θα έριχνε τις οικονομίες της. Ήταν γεμάτη φιλόδοξες ιδέες, ονειρευόταν να επεκτείνει την επιχείρηση, να νοικιάσει ένα μέγαρο όπου θα στέγαζε κάθε είδους ψυχαγωγία. Γι' αυτό τον λόγο, μάλιστα, είχε προσπαθήσει να προσλάβει την Σατέν, ένα μικρό κτήνος που αργοπέθαινε στο νοσοκομείο, τόσο πολύ που σπαταλιόταν.

Ο Μινιόν επέμεινε, κάνοντας λόγο για τους κινδύνους του εμπορίου· η Ζωή όμως, δίχως να διευκρινίσει το είδος των υπηρεσιών που θα προσέφερε, αρκέστηκε να πει μ' ένα ενοχλημένο χαμόγελο, σαν να 'χε μια καραμέλα στο στόμα:

«Ω, ξέρετε αυτά τα πράγματα πολυτελείας πάντα δουλεύουν... Βλέπετε, κουράστηκα να δουλεύω για τους άλλους, είναι καιρός να δουλέψουν οι άλλοι για μένα.»

Και τα χείλη της μόρφασαν με αγριάδα· θα ήταν αυτή πλέον η «Κυρία», και θα είχε στη δούλεψη της, για λίγα λουδοβίκεια, τις γυναίκες εκείνες, που καθάριζε τις λεκάνες τους εδώ και δεκαπέντε χρόνια.

Ο Μινιόν θέλησε να τον αναγγείλει στην Νανά, και η Ζωή τον άφησε για λίγο να περιμένει, αφού του είπε ότι η Κυρία είχε περάσει μια πολύ δύσκολη μέρα. Ήταν η δεύτερη φορά που πήγαινε στο μέγαρο και ανακάλυπτε, τότε, τον χώρο. Η τραπεζαρία, με τα γκομπλέν, τον μπουφέ και τα ασημικά τον εντυπωσίασε. Άνοιξε με άνεση τις πόρτες, επισκέφθηκε το σαλόνι, είδε το θερμοκήπιο και επέστρεψε έπειτα στον προθάλαμο. Στη θέα αυτής της εκθαμβωτικής πολυτέλειας, των χρυσών επίπλων, του μεταξιού, του βελούδου άρχισε σιγά σιγά να καρδιοχτυπά από το δέος που ένιωθε. Όταν η Ζωή ήρθε για να τον οδηγήσει στην Κυρία, προσφέρθηκε να τον ξεναγήσει και στα άλλα δωμάτια, στο μπουντουάρ και στο υπνοδωμάτιο. Εκεί, ο Μινιόν σκίρτησε· είχε αναστατωθεί, ένιωθε έναν τέτοιο ενθουσιασμό που σχεδόν συγκινήθηκε. Αυτή η άτιμη η Νανά μπορούσε ακόμα να τον καταπλήσσει, αν και συνηθισμένος ο ίδιος στην πολυτέλεια. Μέσα στην κατάρρευση του σπιτιού, τις διαρροές από παντού, και την άγρια σπατάλη των υπηρετών, υπήρχε παρ' όλ' αυτά μια συσσώρευση πλούτου που έφραζε κάθε άνοιγμα και ξεχείλιζε πάνω από τα συντρίμμια. Και ο Μινιόν, αντιμέτωπος με αυτό το μνημειώδες κτίριο, σκέφτηκε τα μεγάλα δημόσια έργα. Κοντά στην Μασσαλία, του είχαν δείξει ένα υδραγωγείο κάποτε, του οποίου τα πέτρινα ερείσματα ακουμπούσαν πάνω στα χείλη μιας αβύσσου· ένα κυκλώπειο έργο που είχε κοστίσει εκατομμύρια και δέκα χρόνια αγώνων. Στο Χερβούργο είχε δει την κατασκευή του νέου λιμανιού: ένα τεράστιο εργοτάξιο, εκατοντάδες άντρες να ιδρώνουν κάτω από τον ήλιο, μηχανήματα να γεμίζουν τη θάλασσα με αγκωνάρια, υψώνοντας ένα τείχος, όπου κάποιες φορές οι εργάτες απόμεναν εκεί σαν ένας αιμάτινος πολτός. Κι αυτό όμως του φαινόταν λίγο· η Νανά τον συνάρπαζε πιο πολύ. Βλέποντας όσα είχε καταφέρει, αισθάνθηκε τον ίδιο σεβασμό που είχε νιώσει άλλη μια φορά, ένα βράδυ, σε μια γιορτή, μπροστά στο κάστρο ενός ιδιοκτήτη εργοστασίου σακχάρεως· ήταν ένα κάστρο που χρωστούσε την βασιλική του μεγαλοπρέπεια σε μία και μόνη ύλη, τη ζάχαρη. Η Νανά, πάλι, με κάτι άλλο είχε ταράξει συθέμελα το Παρίσι -μόνη της, δίχως εργάτες και μηχανές σχεδιασμένες από μηχανικούς-, και είχε χτίσει αυτήν την περιουσία πάνω σε πτώματα ανδρών μ' αυτό το κάτι που έκανε τον κόσμο να γελάει ή την λεπταίσθητη γύμνια της, μ' ένα τίποτα, αισχρό αλλά και παντοδύναμο, που η δύναμη του κινούσε τον κόσμο.

«Ποπό, Μεγαλοδύναμε! Τι εργαλείο!», είπε άθελα του ο Μινιόν μέσα

στον θαυμασμό του, σε μια νέα έκφραση ευγνωμοσύνης.

Η Νανά βυθιζόταν σταδιακά στη θλίψη. Αρχικά, η συνάντηση του μαρκήσιου και του κόμη τής είχε προξενήσει έναν νευρικό πυρετό, που δεν απείχε πολύ από την ιλαρότητα. Έπειτα, στη σκέψη αυτού του γέρου που θα έφευγε μισοπεθαμένος με μια νοικιασμένη άμαξα, κι αυτού του κακόμοιρου του μπούφου της που δεν θα τον ξανάβλεπε ποτέ, μετά από τόση απελπισία που του είχε προκαλέσει, γεννήθηκε μέσα της η αρχή μιας μελαγχολίας. Μετά από αυτό, θύμωσε, όταν έμαθε ότι η Σατέν είχε αρρωστήσει και ότι βρισκόταν στο νοσοκομείο Λαριμπουαζιέρ· είχε εξαφανιστεί εδώ και δεκαπέντε μέρες και τώρα ήταν στα πρόθυρα του θανάτου, τόσο πολύ την είχε εξαθλιώσει η κυρία Ρομπέρ. Και ενώ έδινε εντολή να της ετοιμάσουν την άμαξα για να πάει να δει για άλλη μια φορά αυτή τη βρόμα την Σατέν, η Ζωή πήγε να της ανακοινώσει ήρεμα ότι παραιτούνταν. Μεμιάς, καταρρακώθηκε, σαν να έχανε έναν συγγενή της. Θεέ μου! Τι επρόκειτο να απογίνει μόνη της; Και άρχισε να ικετεύει την Ζωή να μείνει, η οποία κατακολακευμένη από την απόγνωση της Κυρίας, στο τέλος την αγκάλιασε, για να της δείξει ότι δεν έφευγε επειδή είχε κάτι εναντίον της. Απλώς έπρεπε. Η δουλειά προείχε. Ήταν δύσκολη εκείνη η μέρα, μόνο σκοτούρες τής είχε φέρει. Η Νανά, αηδιασμένη απ' όλα, εγκαταλείποντας την ιδέα να βγει, έμεινε να χαζεύει μέσα στο σαλονάκι της, όταν παρουσιάστηκε ο Λαμπορντέτ για να της μιλήσει για μια καταπληκτική ευκαιρία που είχε εντοπίσει, κάποιες εξαιρετικές δαντέλες· τότε, έτσι απλά, εκεί που έλεγε κάτι άλλο, της πέταξε και ότι ο Ζωρζ ήταν νεκρός. Η Νανά πάγωσε.

«Ο Ζιζής, νεκρός!» φώναξε.

Και με το βλέμμα της έψαξε, ενστικτωδώς, τον ροζ λεκέ πάνω στο χαλί· δεν φαινόταν πια, είχε φύγει κάτω από τα πολλά πατήματα. Ο Λαμπορντέτ, εντωμεταξύ, αράδιαζε τις λεπτομέρειες: κανείς δεν ήξερε ακριβώς τι είχε συμβεί, κάποιοι μιλούσαν για μια παλιά πληγή που είχε ανοίξει, άλλοι για αυτοκτονία, μια βουτιά του μικρού μέσα στη λίμνη των Φοντέτ. Η Νανά όλο έλεγε:

«Νεκρός! Νεκρός!»

Και αναλύθηκε σε λυγμούς· είχε τον λαιμό της σφιγμένο από το πρωί και τώρα εκτονωνόταν. Ένιωθε άπειρη θλίψη, κάτι βαθύ, τεράστιο που την πλάκωνε. Ο Λαμπορντέτ θέλησε να την παρηγορήσει για τον Ζωρζ, εκείνη όμως του έκλεισε με το χέρι της το στόμα και ψέλλισε:

«Δεν είναι αυτός μόνο, είναι όλα μαζί, όλα... Είμαι πολύ δυστυχισμένη... Εντάξει, ξέρω, πάλι θα πουν ότι είμαι μια βρόμα... Αυτή η μάνα που σπαράζει τώρα εκεί, και ο δύστυχος ο ανθρωπάκος που θρηνούσε σήμερα το πρωί, μπροστά στην πόρτα μου, και όλοι οι άλλοι που έχουν καταστραφεί, αφού ξόδεψαν τα λεφτά τους για μένα... Ναι, αυτό είναι, χτυπήστε αλύπη-

τα, χτυπήστε το κτήνος, την Νανά! Αλλά βαστάω γερά, εγώ! Σαν να τους ακούω είναι: "αυτή η τσούλα που πλαγιάζει με τον έναν και με τον άλλον, που τους ξετινάζει, τους πεθαίνει, αυτή που έφερε τόσο πόνο σε τόσους ανθρώπους"...»

Αναγκάστηκε να σταματήσει, τα δάκρυα την έπνιγαν, και απ' τον πόνο της έπεσε διαγώνια πάνω σ' ένα ντιβάνι, με το κεφάλι της χωμένο σ' ένα μαξιλάρι. Όλη αυτή η δυστυχία που ένιωθε γύρω της, οι καταστροφές, που είχε προκαλέσει, την κατέκλυζαν μ' ένα θερμό και συνεχές κύμα συγκίνησης. Και η φωνή της χανόταν σ' ένα βουβό παράπονο μικρού κοριτσιού:

«Ω! Είμαι δυστυχισμένη! Πόσο δυστυχισμένη είμαι, Θεέ μου! Δεν μπορώ, με πνίγει όλο αυτό... Είναι πολύ σκληρό να μην σε καταλαβαίνουν, να βλέπεις τους άλλους να τα βάζουν μαζί σου, γιατί είναι πιο δυνατοί... Όταν όμως δεν έχεις για τίποτα να κατηγορήσεις τον εαυτό σου, όταν έχεις τη συνείδησή σου ήσυχη... Ε! Όχι, λοιπόν, όχι, όχι δεν το δέχομαι...»

Όσο μεγάλωνε η αγανάκτησή της τόσο θύμωνε. Σηκώθηκε, σκούπισε τα δάκρυά της και άρχισε να πηγαινοέρχεται νευρικά.

«Ε! Όχι, ας λένε ό,τι θέλουν, εγώ δεν φταίω! Είμαι εγώ κακός άνθρωπος; Ό,τι έχω το δίνω, ούτε μυρμήγκι δεν θα πείραζα... Αυτοί φταίνε, ναι αυτοί!... Είναι που δεν ήθελα να τους κακοκαρδίσω, κι αυτοί έτρεχαν πίσω απ' τα φουστάνια μου· αν, τώρα, πεθαίνουν και ζητιανεύουν και θρηνούνε όλοι τους, φταίω μήπως εγώ;»

Μετά, σταματώντας μπροστά στον Λαμπορντέτ και χτυπώντας τον ελαφρά στον ώμο, του λέει:

«Λοιπόν, εσύ ήσουν εκεί, πες την αλήθεια... Εγώ τους έσπρωχνα να τα κάνουν όλ' αυτά; Μόνοι τους δεν χτυπιόντουσαν πάντα, δέκα δώδεκα άτομα, για το ποιος θα κάνει το χειρότερο; Εμένα με αηδίαζαν, να ξέρεις! Και κρατιόμουν με νύχια και με δόντια για να μην παρασυρθώ κι εγώ, φοβόμουνα! Να, ας πούμε, σου δίνω ένα μόνο παράδειγμα: ήθελαν όλοι τους να με παντρευτούν. Ε; Ωραία ιδέα! Ε, ναι, χρυσέ μου, τώρα θα είχα γίνει είκοσι φορές κόμισσα ή βαρόνη, αν είχα δεχθεί. Ε, λοιπόν, αρνήθηκα, διότι εγώ ήμουν λογικός άνθρωπος... Κι ούτε φαντάζεσαι από τι βρομιές, από τι φόνους τους γλίτωσα!... Αυτοί ήταν ικανοί να κλέψουν, να δολοφονήσουν, να σκοτώσουν μάνα και πατέρα ακόμα... Ένα πράγμα έπρεπε να πω, και δεν το είπα... Ορίστε, σήμερα, βλέπεις ποια είναι η ανταμοιβή μου... Σαν τον Νταγκενέ, ας πούμε, που τον πάντρεψα· τι ήταν; Ένας λιμοκοντόρος, κι εγώ τον έμπασα στα μεγάλα κόλπα, αφού τον κράτησα τζάμπα για βδομάδες ολόκληρες. Χθες, τον συνάντησα, κι αυτός μου γύρισε την πλάτη! Ε, άι στον διάολο, γουρούνι! Εγώ είμαι πιο καθαρή από δαύτον!»

Άρχισε πάλι να πηγαινοέρχεται και χτύπησε δυνατά τη γροθιά της πάνω σ' ένα σκαμνί.

«Μα το Θεό, είναι άδικα όλα αυτά! Η κοινωνία δεν είναι σωστά φτιαγμένη. Τα βάζουν με τις γυναίκες, όταν είναι οι ίδιοι οι άντρες που τις βάζουν να τα κάνουν όλ' αυτά... Ας πούμε, τώρα, μπορώ να σου το πω αυτό: όταν πήγαινα μαζί τους, εντάξει;... Ε, λοιπόν, δεν μου ήταν καθόλου ευχάριστο, μα καθόλου. Στον λόγο της τιμής μου, με βαριά καρδιά το έκανα!... Σε ρωτάω, λοιπόν, φταίω εγώ σε τίποτα;... Δεν φαντάζεσαι πόσο βαριόμουν! Αν δεν υπήρχαν αυτοί, αγαπητέ μου, αν δεν με είχαν κάνει όπως αυτοί ήθελαν, θα ήμουν τώρα σε κανένα μοναστήρι να προσεύχομαι στον καλό Θεούλη, γιατί πάντα ήμουν θρησκευόμενο άτομο εγώ... Κι έπειτα, τι κι αν άφησαν τα λεφτά και το τομάρι τους εδώ; Και πάλι αυτοί φταίνε! Εγώ δεν φταίω σε τίποτα!

«Έτσι είναι», απάντησε ο Λαμπορντέτ πεπεισμένος.

Η Ζωή έβαλε τον Μινιόν στο δωμάτιο και η Νανά τον υποδέχθηκε χαμογελαστή. Είχε κλάψει και της είχε περάσει. Της έκανε φιλοφονήσεις για το σπίτι, ένθερμος ακόμα από ενθουσιασμό. Εκείνη υπονόησε ότι το είχε βαρεθεί το μέγαρο. Τώρα ονειρευόταν μια αλλαγή, θα τα ξεφορτωνόταν όλα, μια από αυτές τις μέρες. Έπειτα ο Μινιόν, καθώς είχε κι ένα πρόσχημα η επίσκεψη του, της έκανε λόγο για μια παράσταση που θα έδιναν υπέρ του γερο-Μπόσκ, ο οποίος είχε μείνει παράλυτος στο αναπηρικό καροτσάκι· η Νανά τον λυπήθηκε πολύ και πήρε δυο θεωρεία. Εντωμεταξύ, η Ζωή της είπε ότι η άμαξα την περίμενε· τότε ζήτησε το καπέλο της, και ενόσω έδενε τα κορδόνια, τους διηγήθηκε την περιπέτεια της καημένης της Σατέν, προσθέτοντας:

«Πάω στο νοσοκομείο... Κανείς δεν μ' αγάπησε όπως αυτή. Έχουν δίκιο που λένε ότι οι άντρες είναι άκαρδοι!... Ποιος ξέρει; Μπορεί να μην την βρω ζωντανή· όπως και να 'χει, εγώ θα ζητήσω να την δω. Θέλω να την φιλήσω.»

Ο Λαμπορντέτ και ο Μινιόν χαμογέλασαν. Δεν ήταν πια θλιμμένη. Τους χαμογέλασε κι αυτή: αυτοί οι δύο δεν μετρούσαν, αυτοί καταλάβαιναν. Κι έμειναν οι δυο τους να την θαυμάζουν, σε μια κατανυκτική ησυχία, ενώ κούμπωνε τα γάντια της. Μόνο εκείνη είχε μείνει όρθια, πάνω από όλ' αυτά τα πλούτη που είχε σωρεύσει στο μέγαρο της, πάνω από ένα πλήθος αντρών που κείτονταν χτυπημένοι στα πόδια της. Όπως εκείνα τα αρχαία τέρατα, που η τρομερή τους επικράτεια ήταν σπαρμένη με κόκαλα, έτσι κι αυτή πατούσε πάνω σε κρανία. Και γύρω της, δυστυχίες: ο Βαντέβρ που μες στην αλλοφροσύνη του πυρπολήθηκε, ο Φουκαρμόν που απ' τη θλίψη του έβαλε πλώρη για τις θάλασσες της Κίνας, ο Σταϊνέρ που χρεωκόπησε όντας πλέον υποχρεωμένος να ζει έντιμα, ο Λα Φαλουάζ που υλοποίησε την ηλιθιότητα του, η τραγική πτώση των Μυφφά, και το ωχρό πτώμα του Ζωρζ που θα το ξενυχτούσε ο Φιλίπ, την επομένη της αποφυλάκισης του. Το μεγάλο της έργο καταστροφής και θανάτου είχε ολοκληρωθεί· η μύγα

που είχε πετάξει από την κοπριά των συνοικισμών, φέρνοντας τη μαγιά της κοινωνικής σαπίλας, είχε καταφέρει να δηλητηριάσει τους άντρες και μόνο που είχε καθίσει πάνω τους. Ήταν σωστό και δίκαιο αυτό που είχε συμβεί: είχε εκδικηθεί τον κόσμο της, τους φτωχούς, τους καταφρονεμένους. Κι ενώ το φύλο της αποθεωνόταν, μεσουρανούσε, ακτινοβολούσε πάνω από τα πτώματα των θυμάτων της, όμοιο με ανατέλλοντα ήλιο που φωτίζει ένα πεδίο σφαγής, αυτή διατηρούσε την αθωότητα ενός υπέροχου θηρίου, μην έχοντας καμιά συνείδηση του ματοκυλίσματος που είχε προκαλέσει, παραμένοντας κατά βάθος μια αγαθή κοπέλα. Ήταν παχιά, αφράτη, γεμάτη υγεία, λάμποντας από χαρά. Όλα αυτά δεν είχαν καμιά σημασία. Το μέγαρο της τής φαινόταν βλακώδες, στενόχωρο, γεμάτο ενοχλητικά έπιπλα· δεν ήταν τίποτα σπουδαίο, μια αρχή ήταν. Ονειρευόταν πλέον κάτι καλύτερο. Κι έφυγε, για να φιλήσει την Σατέν μια τελευταία φορά, στολισμένη, καθαρή, γερή και ολοκαίνουργια σαν να μην είχε χρησιμοποιηθεί ποτέ ξανά.

14

Ξαφνικά, η Νανά εξαφανίστηκε· ήταν μια νέα φυγή, ένα πέταγμα σε εξωτικούς τόπους. Πριν φύγει, χάρισε στον εαυτό της τη συγκίνηση μιας μεγάλης πώλησης: ξεπούλησε τα πάντα, το μέγαρο, τα έπιπλα, τα κοσμήματα, ακόμα και τις τουαλέτες και τα ασπρόρουχα. Διάφορες εικασίες γίνονταν για το ποσό που συγκέντρωσε· ο πενθήμερος πλειστηριασμός πρέπει να είχε αποδώσει πάνω απο εξακόσιες χιλιάδες φράγκα. Στο Παρίσι, την είδαν μια τελευταία φορά, σε ένα έργο φαντασίας, το *Μελυζίν,* στο θέατρο «Γκαιτέ», που, απένταρος πια, είχε αγοράσει ο Μπορντενάβ σε μια παράτολμη κίνηση. Ξαναβρέθηκε έτσι με τον Πρυλλιέρ και τον Φοντάν, σε έναν βουβό ρόλο, κλέβοντας όμως την παράσταση με τρεις -έξοχης πλαστικότητας- πόζες μιας ισχυρής και αμίλητης νεράιδας. Μετά, και ενώ το έργο είχε μεγάλη επιτυχία και ο Μπορντενάβ, λυσσασμένος για διαφήμιση, κατέκλυζε το Παρίσι με κολοσσιαίες αφίσες, έμαθαν μια ωραία πρωία ότι η Νανά είχε μάλλον φύγει την προηγουμένη για το Κάιρο· και όλα αυτά εξαιτίας μιας *αθώας* συζήτησης με τον διευθυντή της, για μια κουβέντα που δεν της είχε αρέσει, από το καπρίτσιο δηλαδή μιας γυναίκας που παραήταν πλούσια για να δεχθεί την παραμικρή ενόχληση. Άλλωστε, το είχε απωθημένο: από παλιά ονειρευόταν να επισκεφθεί την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Οι μήνες περνούσαν. Είχαν αρχίσει να την ξεχνούν. Όταν το όνομα της αναφερόταν από αυτούς τους κυρίους και από αυτές τις κυρίες, όλοι είχαν και από μια παράξενη ιστορία να διηγηθούν, ο καθένας τους έδινε αντικρουόμενες και απίθανες πληροφορίες. Είχε κατακτήσει τον αντιβασιλέα και βασίλευε στα βάθη ενός παλατιού με διακόσιους σκλάβους να την υπηρετούν, που τους έκοβε τα κεφάλια για να διασκεδάσει. Καμία σχέση· είχε χάσει τα πάντα εξαιτίας ενός πελώριου νέγρου· ένα αισχρό βίτσιο που την είχε αφήσει στην ψάθα, μέσα στην κραιπάλη και την ακολασία του Καΐρου. Μετά από δυο εβδομάδες, νέα αιφνίδια αποκάλυψη: κάποιος ορκιζόταν ότι την συνάντησε στην Ρωσία. Σιγά σιγά, ένας θρύλος άρχισε να σχηματίζεται, ήταν η ερωμένη ενός πρίγκιπα, υπήρχαν διαμάντια, έλεγαν. Μετά από λίγο, όλες οι γυναίκες τα γνώριζαν από διάφορες

περιγραφές που κυκλοφορούσαν, χωρίς κανείς να είναι σε θέση να κατονομάσει μια συγκεκριμένη πηγή: δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, βραχιόλια, ένα περιδέραιο δυο δάχτυλα φαρδύ, ένα βασιλικό διάδημα μ' ένα μεγάλο διαμάντι στο κέντρο, όσο ένας πήχυς χοντρό. Καθώς την φαντάζονταν στα μακρινά εκείνα μέρη, αποκτούσε την μυστηριώδη λάμψη ενός ειδώλου φορτωμένου με πετράδια. Τώρα πια την ανέφεραν χωρίς να γελάνε, με ονειροπόλο σεβασμό, αναλογιζόμενοι την περιουσία που είχε κάνει, εκεί στους βάρβαρους λαούς.

Ήταν Ιούλιος μήνας, κατά τις οκτώ η ώρα το βράδυ, όταν η Λουσύ, που κατέβαινε με άμαξα την οδό Φωμπούρ-Σαιντ-Ονορέ, είδε την Καρολίν Εκέ, η οποία είχε βγει με τα πόδια για να κάνει μια παραγγελία σε έναν έμπορο της γειτονιάς. Την φώναξε, κι αμέσως είπε:

«Έχεις φάει, είσαι ελεύθερη απόψε;.. Όχι; Ωραία, τότε, χρυσή μου, θα έρθεις μαζί μου... Η Νανά επέστρεψε.»

Έτσι, η άλλη ανέβηκε στην άμαξα. Η Λουσύ συνέχισε:

«Και ξέρεις, χρυσή μου, μπορεί, αυτή τη στιγμή που μιλάμε, να είναι ήδη νεκρή.

— Νεκρή; Πώς σου ήρθε αυτό; φώναξε η Καρολίν έκπληκτη. Πού; Και από τι;

— Στο Γραντ-Οτέλ... από ευλογιά... Μην τα συζητάς, μια ιστορία...»

Η Λουσύ είχε δώσει εντολή στον αμαξά της να πηγαίνει γρήγορα. Έτσι, ενώ τα άλογα κάλπαζαν, κατά μήκος της οδού Ρουγιάλ και των μεγάλων λεωφόρων, της διηγήθηκε την περιπέτεια της Νανάς, με κοφτές φράσεις, χωρίς να παίρνει ανάσα.

«Δεν φαντάζεσαι... Η Νανά γυρίζει απ' την Ρωσία˙ ακριβώς για ποιο λόγο δεν ξέρω· θα καβγάδισαν με τον πρίγκιπα της, υποθέτω... Αφήνει τις αποσκευές της στον σταθμό και πάει στης θείας της, θυμάσαι, εκείνη τη γριά... Ωραία! Πέφτει πάνω στον μπέμπη που είχε ευλογιά· το μωρό πεθαίνει την επομένη, κι εκείνη πιάνεται στα χέρια με τη θεία για τα χρήματα που υποτίθεται ότι της έστελνε, κι από τα οποία η άλλη δεν είδε ποτέ ούτε δεκάρα... Απ' ό,τι φαίνεται γι' αυτό πέθανε και το μικρό· τέλος πάντων τι περιμένεις, ένα παρατημένο παιδί που κανείς δεν το φρόντιζε... Μέχρι εδώ καλά! Η Νανά φεύγει και πάει στο ξενοδοχείο· και πάνω που ετοιμαζόταν να επιστρέψει για να πάρει τις αποσκευές της, συναντάει τον Μινιόν... Αρχίζει να μην νιώθει καλά, να έχει ρίγη και τάση για εμετό, και ο Μινιόν την πάει πίσω στο ξενοδοχείο, υποσχόμενος να της προσέχει τις αποσκευές. Ε; Απίστευτο δεν είναι; Σατανικά στημένο! Άκου και το καλύτερο: η Ροζ μαθαίνει για την αρρώστια της Νανάς, δεν αντέχει να την σκέφτεται μόνη της μέσα σ' ένα νοικιασμένο δωμάτιο, και τρέχει να της συμπαρασταθεί με δάκρυα στα μάτια... Θυμάσαι, βέβαια, πόσο μισούσαν η μια την άλλη, ορκισμένες εχθρές, σωστές μέγαιρες ήταν! Ε, λοιπόν,

χρυσή μου, η Ροζ έβαλε να μεταφέρουν την Νανά στο Γκραντ-Οτέλ, για να πεθάνει τουλάχιστον σε ένα αξιοπρεπές μέρος. Έχει ήδη περάσει τρεις νύχτες στο προσκέφαλό της, με κίνδυνο να κολλήσει και να τα τινάξει κι αυτή... Ο Λαμπορντέτ μου το είπε αυτό, και ήθελα να το δω με τα ίδια μου τα μάτια...

— Ναι, ναι, την διέκοψε η Καρολίν ταραγμένη. Θα ανέβουμε οπωσδήποτε.»

Έφτασαν. Στη λεωφόρο, ο αμαξάς χρειάστηκε να συγκρατήσει τα άλογα, μέσα στον συνωστισμό από άμαξες και πεζούς που επικρατούσε. Εκείνη την ημέρα, το Νομοθετικό Σώμα είχε ψηφίσει υπέρ του πολέμου. Ένα πλήθος κατέβαινε από παντού, ξεχυνόταν στα πεζοδρόμια, κατέκλυζε το οδόστρωμα. Από την πλευρά της Μαντλέν, ο ήλιος είχε δύσει μέσα σ' ένα κατακόκκινο σύννεφο, που η πύρινη αντανάκλαση του έκανε να φλέγονται τα ψηλά παράθυρα. Ήταν δειλινό, μια ώρα βαριά και μελαγχολική· οι λεωφόροι χάνονταν στα βάθη, όπου τα φώτα γκαζιού δεν είχαν ακόμα σκορπίσει τις ζωηρές τους σπίθες. Και ανάμεσα στο κινούμενο αυτό πλήθος, μακρινές φωνές όλο και δυνάμωναν, βλέμματα γυάλιζαν στα χλομά πρόσωπα, ενώ μια μεγάλη πνοή αγωνίας και κατάπληξης διαπερνούσε τους πάντες.

«Να ο Μινιόν, είπε η Λουσύ. Αυτός θα μας πει τα νεότερα.»

Ο Μινιόν στεκόταν όρθιος, κάτω από τον τεράστιο πρόστυλο του Γκραντ-Οτέλ, νευρικός, κοιτάζοντας το πλήθος. Από τις πρώτες ερωτήσεις της Λουσύ, έγινε έξω φρενών και άρχισε να φωνάζει:

«Και πού να ξέρω εγώ! Εδώ και δυο μέρες δεν μπορώ να βγάλω την Ροζ από κει πάνω... Μα καταντάει ηλίθιο αυτό το πράγμα, να βάζει σε τέτοιο κίνδυνο τη ζωή της! Θέλω να δω τι θα κάνει αν κολλήσει και βγει με τρύπες στο πρόσωπο! Αυτό μας έλειπε.»

Στη σκέψη ότι η Ροζ μπορούσε να χάσει την ομορφιά της, απελπιζόταν. Η Νανά δεν τον ενδιέφερε καθόλου, και του ήταν αδύνατον να καταλάβει την γελοία αυτή αφοσίωση που επέμεναν να δείχνουν οι γυναίκες, μεταξύ τους. Τότε, αντίκρισαν τον Φωσερύ που διέσχιζε τη λεωφόρο, και όταν έφτασε δίπλα τους, ανήσυχος κι αυτός, ρωτώντας να μάθει νέα, οι δύο άνδρες αποτραβήχτηκαν για να μιλήσουν. Τώρα πια φέρονταν σαν φίλοι:

«Τα ίδια, φιλαράκο, δήλωσε ο Μινιόν. Ανέβα, μήπως και καταφέρεις να την κατεβάσεις.

— Ναι, ωραία τα λες! είπε ο δημοσιογάφος. Και γιατί δεν πας εσύ καλύτερα;»

Και καθώς η Λουσύ ζητούσε να μάθει τον αριθμό του δωματίου, την ικέτευσαν να φέρει την Ροζ· ειδάλλως, θα θύμωναν, να της έλεγε. Η Λουσύ και η Καρολίν δεν ανέβηκαν αμέσως, παρ' όλ' αυτά. Είχαν αναγνωρίσει

ανάμεσα στο πλήθος τον Φοντάν: περιδιάβαινε, με τα χέρια στις τσέπες, και διασκέδαζε απίστευτα με τον κόσμο. Όταν του είπαν ότι η Νανά βρισκόταν επάνω, άρρωστη, έκανε τον θλιμμένο και είπε:

«Το καημένο το κορίτσι!... Μα τι έχει, να πάω να την δω...

— Ευλογιά», απάντησε ο Μινιόν.

Ο ηθοποιός που είχε ήδη αρχίσει να κατευθύνεται προς την αυλή, γύρισε πίσω και μουρμούρισε απλώς, ανατριχιάζοντας:

«Α! Να πάρει!»

Ασ' το καλύτερα, δεν ήταν αστείο πράγμα, η ευλογιά. Ο Φοντάν, παραλίγο να κολλήσει, όταν ήταν πέντε χρονών. Ο Μινιόν πάλι τους διηγόταν την ιστορία μιας ανιψιάς του που παραλίγο να πεθάνει. Όσο για τον Φωσερύ, αυτός ήξερε· είχε ακόμα τα σημάδια, τρία στη βάση της μύτης και τους τα έδειξε. Και καθώς ο Μινιόν προσπάθησε άλλη μια φορά να τον κάνει να ανέβει, με τη δικαιολογία ότι δεν κολλάει δεύτερη φορά, ο Φωσερύ αντέκρουσε επίμονα αυτή τη θεωρία, αναφέροντας περιπτώσεις που την διέψευδαν και αποκαλώντας τους γιατρούς ζώα. Η Λουσύ και η Καρολίν όμως τους διέκοψαν, έκπληκτες μπροστά στο πλήθος που ολοένα μεγάλωνε.

«Κοιτάξτε! Μα κοιτάξτε πόσος κόσμος!»

Η νύχτα προχωρούσε και οι φανοστάτες γκαζιού άναβαν στο βάθος, ο ένας μετά τον άλλον. Στα παράθυρα πρόβαλλαν κάποιοι περίεργοι, ενώ κάτω από τα δέντρα, η λαοθάλασσα φούσκωνε ολοένα, σε ένα τεράστιο ρεύμα που κατευθυνόταν από την Μαντλέν προς την Βαστίλλη. Οι άμαξες προχωρούσαν αργά. Σαν ένας ρόγχος να έβγαινε από την συμπαγή αυτή μάζα, που -βουβή ακόμα- είχε συγκεντρωθεί εκεί από μια ανάγκη της να γίνει ένα, και που τώρα συνωστιζόταν, ποδοπατιόταν, έμπυρη από τον ίδιο πυρετό. Τότε, με μια μεγάλη κίνηση το πλήθος άρχισε να υποχωρεί. Μέσα στο στριμωξίδι και τους ανθρώπους που παραμέριζαν, κάποιοι άνδρες με κασκέτο και λευκή πουκαμίσα εμφανίστηκαν, κραυγάζοντας ρυθμικά σαν το σφυρί πάνω στο αμόνι:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Και το πλήθος τους κοίταζε, με μια σκοτεινή καχυποψία στο βλέμμα, μολονότι εικόνες ηρωισμού περνούσαν ήδη απ' το μυαλό τους και τους ενέπνεαν, όπως στο άκουσμα ενός πολεμικού εμβατηρίου.

«Ναι, ναι, πηγαίνετε να φάτε τα μούτρα σας!» μουρμούρισε ο Μινιόν, σε μια έκλαμψη στοχαστικής διάθεσης.

Ο Φοντάν πάλι το έβρισκε πολύ ωραίο, και σκεφτόταν να καταταγεί. Όταν ο εχθρός έφτανε στα σύνορα, όλοι οι πολίτες όφειλαν να ξεσηκωθούν για να υπερασπιστούν την πατρίδα τους, είπε, παίρνοντας μια πόζα σαν του Ναπολέοντα στο Αούστερλιτζ.

«Μάλιστα. Θα ανέβεις μαζί μας; τον ρώτησε η Λουσύ.

— Όχι, βέβαια! απάντησε, για να κολλήσω!»

Μπροστά στο Γκραντ-Οτέλ, καθισμένος σ' ένα παγκάκι, κάποιος έκρυβε το πρόσωπό του μέσα σ' ένα μαντίλι. Καθώς ο Φωσερυ πλησίαζε, τον έδειξε μ' ένα κλείσιμο του ματιού στον Μινιόν. Ώστε ήταν ακόμα εκείνοι, ήταν ακόμα εκεί. Και ο δημοσιογράφος κράτησε τις δυο γυναίκες για να τους τον δείξει. Καθώς σήκωσε το κεφάλι, τον αναγνώρισαν και έβγαλαν μια κραυγή. Ήταν ο κόμης Μυφφά που έριχνε ένα βλέμμα προς τα πάνω, σ' ένα παράθυρο.

«Ξέρετε ότι είναι εδώ από το πρωί, είπε ο Μινιόν. Τον είδα στις έξι η ώρα· δεν έχει αλλάξει θέση από τότε... Με το που το έμαθε από τον Λαμπορντέτ, έσπευσε, με το μαντίλι του στο πρόσωπο... Κάθε μισή ώρα, σέρνεται ως εδώ για να ρωτήσει εάν το πρόσωπο που βρίσκεται πάνω πάει καλύτερα, και μετά επιστρέφει στη θέση του... Διάολε! Η αλήθεια είναι ότι είναι επικίνδυνο να πας εκεί πάνω· ακόμα κι αν τον αγαπάς τον άλλον, δεν θέλεις να πεθάνεις.»

Ο κόμης, με το βλέμμα υψωμένο, δεν φαινόταν να αντιλαμβάνεται τι συνέβαινε γύρω του. Μάλλον δεν είχε ιδέα για την κήρυξη του πολέμου, όσο για το πλήθος ούτε το ένιωθε, ούτε το άκουγε.

«Α, νάτος! είπε ο Φωσερύ, θα δείτε.»

Πράγματι, ο κόμης είχε σηκωθεί από το παγκάκι και περνούσε από την κεντρική είσοδο. Ο θυρωρός όμως, που τον είχε μάθει, δεν τον άφησε να κάνει την συνηθισμένη του ερώτηση· του είπε απότομα:

«Κύριε, πέθανε, μόλις τώρα.»

Η Νανά, νεκρή! Ταράχτηκαν όλοι στο άκουσμα του νέου. Ο Μυφφά, χωρίς να πει λέξη, γύρισε στο παγκάκι, και έκρυψε το πρόσωπο του στο μαντίλι. Οι υπόλοιποι αναφώνησαν. Μια άλλη όμως ομάδα που περνούσε εκείνη τη στιγμή, τους διέκοψε:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Η Νανά, νεκρή! Απίστευτο! Μια τόσο όμορφη κοπέλα! Ο Μινιόν αναστέναξε από ανακούφιση. Επιτέλους, η Ροζ θα κατέβαινε. Ένα ρίγος τους διαπέρασε όλους. Ο Φοντάν, που πάντοτε ονειρευόταν έναν δραματικό ρόλο, είχε τώρα πάρει μια έκφραση πόνου, με το στόμα του τραβηγμένο, τα μάτια του να γυρνάνε στις κόχες τους· ενώ ο Φωσερύ, παρά το ειρωνικό του πνεύμα του δημοσιογραφίσκου, είχε συγκινηθεί πραγματικά και μασούσε νευρικά το πούρο του. Οι δυο γυναίκες, ωστόσο, συνέχιζαν να αναφωνούν. Η τελευταία φορά που η Λουσύ την είχε δει ήταν στο «Γκαίτε», και η Μπλανς, το ίδιο, στην *Μελυζίν*. Ω! Ήταν εκθαμβωτική όπως εμφανιζόταν από το βάθος της κρυστάλλινης σπηλιάς! Οι κύριοι, όλοι, την θυμόντουσαν πολύ καθαρά. Ο Φοντάν έπαιζε τον πρίγκιπα Κοκορικό. Αναπολώντας τα παλιά, θυμήθηκαν ένα σωρό λεπτομέρειες. Μα τι αίσθηση που προκαλούσε με τα πλούσια φυσικά της προσόντα, εκεί μέσα στην

κρυστάλλινη σπηλιά! Δεν έλεγε λέξη· οι συγγραφείς τής είχαν κόψει ακόμα και μια-δυο ατάκες που αρχικά είχε, γιατί ενοχλούσαν. Όχι, δεν χρειαζόταν τίποτα· έτσι, ήταν μεγαλειώδης. Και μόνο που εμφανιζόταν στη σκηνή το κοινό ανατρίχιαζε σύγκορμο. Ένα κορμί που δύσκολα θα ξαναβρισκόταν κάτι ώμοι, κάτι πόδια και μια μέση! Τι περίεργο που ήταν νεκρή! Πάνω από τις μάλλινες κάλτσες της, ξέρετε, φορούσε μόνο μια χρυσή ζώνη, που μετά βίας έκρυβε το μπροστά και το πίσω της. Γύρω, η σπηλιά, όλη καθρέφτη, έριχνε μια τέτοια λάμψη! Και καταρράκτες ολόκληροι από διαμάντια ξεχύνονταν, περιδέραια από λευκά μαργαριτάρια έσταζαν ανάμεσα στους σταλακτίτες του θόλου· ενώ μέσα σε αυτήν τη διαφάνεια, μέσα στο νερό της πηγής, που μια έντονη ηλεκτρική ακτίνα το διαπερνούσε, εκείνη έμοιαζε με ήλιο, με το δέρμα και την πύρινη κόμη της. Το Παρίσι θα την θυμόταν πάντα έτσι, φωτεινή μέσα στο κρύσταλλο, γυμνή, σαν Θεός. Όχι, ήταν ανόητο να πεθάνει κανείς έτσι, όταν είχε φτάσει τόσο ψηλά! Θα ήταν σίγουρα όμορφη, τώρα, εκεί πάνω!

«Και όλη αυτή η χαμένη απόλαυση!» είπε ο Μινιόν μελαγχολικά, σαν κάποιος που δεν ήθελε να βλέπει να χάνονται τα καλά και χρήσιμα πράγματα.

Προσπάθησε να μάθει αν η Λουσύ και η Καρολίν θα ανέβαιναν παρ' όλ' αυτά. Βεβαίως και θα ανέβαιναν. Η περιέργεια τους είχε γίνει ακόμα μεγαλύτερη. Εκείνη τη στιγμή, κατέφτασε και η Μπλανς, λαχανιασμένη, εξοργισμένη με το πλήθος που έφραζε τα πεζοδρόμια. Όταν έμαθε κι αυτή το νέο, άρχισαν πάλι να αναφωνούν, και οι κυρίες κατευθύνθηκαν προς τη σκάλα, με το ηχηρό θρόισμα των φουστανιών τους. Ο Μινιόν τις ακολούθησε, φωνάζοντας:

«Πείτε στην Ροζ ότι την περιμένω... Να έρθει αμέσως, εντάξει;

— Δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα εάν η ασθένεια είναι πιο κολλητική στην αρχή ή στο τέλος, εξηγούσε ο Φοντάν στον Φωσερύ. Ένας φίλος παθολόγος με διαβεβαίωνε μάλιστα ότι οι ώρες που έπονται του θανάτου είναι οι πιο επικίνδυνες... Κυκλοφορούν μιάσματα στον αέρα... Ποπό, τι κρίμα που ήρθαν έτσι τα πράγματα· θα ήμουν ευτυχής εάν μπορούσα να της σφίξω μια τελευταία φορά το χέρι.

— Τώρα, σε τι ωφελεί;

— Ναι, σε τι ωφελεί τώρα;» επανέλαβαν οι άλλοι δυο.

Το πλήθος όλο και μεγάλωνε. Στο φως των καταστημάτων, κάτω από την τρεμουλιαστή λάμψη του γκαζιού, φαινόταν το διπλό ρεύμα των πεζοδρομίων με την ατελείωτη ροή του από καπέλα. Αυτή την ώρα, ο πυρετός μεταδιδόταν από τον έναν στον άλλον, άνθρωποι ορμούσαν για να ενωθούν με τις ομάδες των αντρών με τις λευκές πουκαμίσες· ένα διαρκές κύμα ανατάραζε το οδόστρωμα, και η ίδια κραυγή ξαναρχόταν, έβγαινε απ' όλα τα στήθη, συγκεκομμένη, επίμονη:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Πάνω ψηλά, το δωμάτιο στοίχιζε δώδεκα φράγκα την ημέρα· η Ροζ είχε θελήσει να της προσφέρει κάτι το αξιοπρεπές, χωρίς όμως πολυτέλεια, γιατί η πολυτέλεια είναι άχρηστη όταν ο άνθρωπος είναι άρρωστος. Επενδεδυμένο όλο με βαμβακερό κρετόν ύφασμα Λουδοβίκου 13ου, με μεγάλα σταμπωτά λουλούδια, το δωμάτιο ήταν επιπλωμένο με τα γνωστά μαονένια έπιπλα των ξενοδοχείων και είχε ένα κόκκινο χαλί με μαύρα λουλούδια. Βαριά σιωπή επικρατούσε, που διακοπτόταν πού και πού από ψιθύρους, όταν ξάφνου φωνές ακούστηκαν από τον διάδρομο.

«Σου λέω, έχουμε χαθεί. Το παιδί είπε να στρίψουμε δεξιά... Σαν στρατώνας είναι εδώ!

— Περίμενε, ντε, πρέπει να δούμε τα νούμερα... Δωμάτιο 401, 401...

— Έλα, από δω!... 405, 403... Πρέπει να φτάσαμε... Α! Επιτέλους, 401!... Ελάτε, σουτ, σουτ!»

Οι φωνές σταμάτησαν. Έβηξαν, σιώπησαν για λίγο. Έπειτα, η πόρτα άνοιξε αργά και μπήκε η Λουσύ, ακολουθούμενη από την Καρολίν και την Μπλανς. Σταμάτησαν όμως, δεν περίμεναν να βρουν άλλες πέντε γυναίκες εκεί. Η Γκαγκά είχε απλωθεί στην μοναδική πολυθρόνα που υπήρχε, μια κόκκινη βελούδινη τύπου «βολτέρ[1]». Μπροστά στο τζάκι, η Σιμόν και η Κλαρίς όρθιες συζητούσαν με την Λεά ντε Ορν που καθόταν σε μια καρέκλα. Και μπροστά στο κρεβάτι, αριστερά της πόρτας, η Ροζ Μινιόν, καθισμένη πάνω σε μια ξύλινη κασέλα, κοιτούσε επίμονα το πτώμα, κρυμμένο στη σκιά των κουρτινών. Όλες τους φορούσαν τα καπέλα και τα γάντια τους, σαν κυρίες σε επίσκεψη. Και μόνη η Ροζ, με γυμνά τα χέρια, αχτένιστη και χλομή από την αϋπνία τριών ημερών, έμενε εκεί άφωνη και περίλυπη από τον ξαφνικό αυτόν θάνατο. Στην άκρη του κομοδίνου, ένα αμπαζούρ έριχνε έντονο φως στην Γκαγκά.

«Τι συμφορά! μουρμούρισε η Λουσύ, σφίγγοντας το χέρι της Ροζ. Θέλαμε να την αποχαιρετήσουμε.»

Και γύρισε το κεφάλι της προσπαθώντας να την δει· η λάμπα όμως ήταν πολύ μακριά και δεν τόλμησε να πλησιάσει. Πάνω στο κρεβάτι, μια γκρίζα μάζα κείτονταν φαινόταν μόνο ο κόκκινος κότσος και μια ασπρίλα από κάτω που πρέπει να ήταν το πρόσωπο. Η Λουσύ πρόσθεσε:

«Εγώ, είχα να την δω από το «Γκαιτέ», στο βάθος της σπηλιάς...»

Τότε η Ροζ, βγαίνοντας από τη νάρκη της, χαμογέλασε και είπε:

«Ε, έχει αλλάξει από τότε, έχει αλλάξει...»

Μετά, βυθίστηκε πάλι στην περισυλλογή της, δίχως την παραμικρή

1. Χαμηλό κάθισμα, με ψηλή πλάτη ελαφρώς κεκλιμένη προς *τα πίσω*, που καθιερώθηκε την εποχή της Παλινόρθωσης. (Σ.τ.Μ.)

κίνηση, χωρίς να πει λέξη. Θα την κοίταζαν ίσως αργότερα, σκέφτηκαν οι τρεις γυναίκες και πλησίασαν τις άλλες πλάι στο τζάκι. Η Σιμόν και η Κλαρίς συζητούσαν για τα διαμάντια της νεκρής χαμηλόφωνα. Ήταν υπαρκτά τέλος πάντων αυτά τα διαμάντια; Κανείς δεν τα είχε δει ποτέ, θα πρέπει να ήταν φάρσα. Η Λεά ντε Ορν, όμως, γνώριζε κάποιον που τα είχε δει. Ω! Κάτι σκανδαλωδώς μεγάλα πετράδια! Και δεν ήταν μόνο αυτά. Είχε φέρει και άλλους θησαυρούς από την Ρωσία, κεντητά υφάσματα, πολύτιμα μπιμπελό, ένα χρυσό σερβίτσιο, ακόμα και έπιπλα· τρία βαγόνια είχε γεμίσει! Όλα αυτά είχαν μείνει στον σταθμό. Τι ατυχία, ε; να πεθάνεις, πριν προλάβεις καλά καλά να ξεπακετάρεις. Χώρια που είχε και χρήματα μαζί μ' αυτά, γύρω στο ένα εκατομμύριο. Η Λουσύ ρώτησε ποιος θα την κληρονομούσε. Μακρινοί συγγενείς ίσως, η θεία σίγουρα. Καλός μπουναμάς για τη γριά. Ακόμα, δεν ήξερε τίποτα· η άρρωστη δεν είχε θελήσει να την ειδοποιήσουν, της κρατούσε κακία για τον θάνατο του μικρού. Και τότε, όλες συγκινήθηκαν σκεπτόμενες την τύχη του μικρού· τον θυμόντουσαν από τις ιπποδρομίες, όπου τον είχαν δει: ένα αρρωστιάρικο παιδάκι ήταν, που έμοιαζε τόσο πρόωρα γερασμένο και θλιμμένο, ένα από αυτά τα δυστυχισμένα πλάσματα που δεν ζήτησαν να γεννηθούν.

«Πιο ευτυχισμένο θα είναι εκεί κάτω, είπε η Μπλανς.

— Μμμ! Κι εκείνη, πρόσθεσε η Καρολίν. Μην νομίζεις, η ζωή δεν είναι εύκολο πράγμα.»

Και μαύρες σκέψεις τις κυρίευαν μέσα στο αυστηρό εκείνο δωμάτιο. Τώρα είχαν αρχίσει να ανησυχούν ήταν κουτό, ίσως, να μένουν εκεί τόση ώρα, συζητώντας. Μια ανάγκη τους όμως να δουν τις κρατούσε. Είχε πολλή ζέστη- το γυαλί της λάμπας προέβαλε στο ταβάνι έναν κύκλο σαν φεγγάρι, μέσα στο υγρό ημίφως, στο οποίο το δωμάτιο ήταν βυθισμένο. Κάτω από το κρεβάτι, ένα βαθύ πιάτο γεμάτο φαινόλη ανέδιδε μια άτονη μυρωδιά. Και, πότε πότε, ριπές ανέμου φούσκωναν τις κουρτίνες τού -ανοιχτού πάνω απ' τη λεωφόρο- παραθύρου, απ' όπου ανέβαινε ένας υπόκωφος ρόγχος.

«Υπέφερε πολύ;» ρώτησε η Λουσύ, η οποία εντωμεταξύ είχε απορροφηθεί από την παράσταση του εκκρεμούς, τρεις γυμνές Χάριτες, που χόρευαν γελαστές.

Η Γκαγκά φάνηκε να ξυπνάει.

«Ε, μα, ναι, τι νόμιζες;... Ήμουν εδώ όταν έφυγε και μπορώ να σου πω ότι δεν είναι και πολύ ωραίο θέαμα... Να, τραντάχτηκε έτσι ξαφνικά...»

Δεν μπόρεσε όμως να ολοκληρώσει την περιγραφή της. Μια κραυγή ακούστηκε:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Και η Λουσύ, που ασφυκτιούσε εκεί μέσα, άνοιξε εντελώς το παράθυρο και ακούμπησε με τους αγκώνες στο περβάζι. Εκεί, ήταν ευχάριστα:

μια δροσιά κατέβαινε από τον έναστρο ουρανό. Απέναντι, τα παράθυρα ήταν αναμμένα, αντανακλάσεις από τις λάμπες γκαζιού χόρευαν πάνω στα χρυσά γράμματα των πινακίδων. Κι έπειτα, το θέαμα, από κάτω, ήταν καταπληκτικό: μπορούσε να δει κανείς τα κύματα του πλήθους να ξεχύνονται σαν καταρράκτης πάνω στα πεζοδρόμια και τον δρόμο, μέσα στη συμφόρηση των αμαξών, ανάμεσα σε μεγάλες κινούμενες σκιές, όπου άστραφταν οι σπίθες από τα φανάρια και τις λάμπες του γκαζιού. Η ομάδα, όμως, που κατέφτανε κραυγάζοντας είχε φακούς, και μια κόκκινη λάμψη φαινόταν να πλησιάζει απ' την Μαντλέν. Ήταν σαν να έκοβε με μια πύρινη γραμμή το συγκεντρωμένο πλήθος στα δύο κι έπεφτε πάνω στα κεφάλια όμοια με φλεγόμενο μανδύα. Η Λουσύ ξεχάστηκε και φώναξε την Μπλανς και την Καρολίν:

«Ελάτε, ελάτε, φαίνονται τα πάντα από εδώ.»

Και οι τρεις τους έσκυψαν, με ενδιαφέρον. Τα δέντρα τις ενοχλούσαν, καθώς οι φακοί χάνονταν κάθε λίγο και λιγάκι πίσω από τα φύλλα. Προσπαθούσαν να διακρίνουν αυτούς τους άντρες εκεί κάτω. Η προεξοχή όμως ενός μπαλκονιού έκρυβε την πόρτα, και τελικά το μόνο που διέκριναν ήταν ο κόμης Μυφφά, σωριασμένος στο παγκάκι σαν ένας σκούρος σωρός, με το πρόσωπο κρυμμένο στο μαντίλι του. Μια άμαξα σιαμάτησε, και η Λουσύ αναγνώρισε την Μαρία Μπλον, άλλη μια που έσπευδε. Δεν ήταν μόνη, ένας μεγαλόσωμος άντρας την ακολουθούσε.

«Είναι αυτός ο απατεώνας, ο Σταϊνέρ, είπε η Καρολίν. Πώς! Ακόμα δεν τον ξαπόστειλαν στην Κολωνία!... Είμαι περίεργη να δω το ύφος του, όταν θα μπει.»

Γύρισαν να κοιτάξουν. Μετά από δέκα λεπτά όμως, όταν εμφανίστηκε τελικά η Μαρία Μπλον, αφού μπέρδεψε δυο φορές τη σκάλα, ήταν μόνη της. Και καθώς η Λουσύ παραξενεμένη την ρώτησε, αυτή απάντησε:

«Αυτός! Καλά! Αν νομίζεις, χρυσή μου, ότι αυτός έχει σκοπό να ανέβει, είσαι γελασμένη! Και πάλι καλά που με συνόδεψε ως την πόρτα... Είναι καμιά δωδεκαριά άνδρες μαζεμένοι εκεί κάτω, και καπνίζουν τα πούρα τους.»

Πράγματι, όλοι οι παλιοί γνώριμοι είχαν ξανασυναντηθεί. Είχαν βγει για να δουν τι συνέβαινε στις λεωφόρους· συναντήθηκαν κατά τύχη έξω από το Γκραντ-Οτέλ και αφού εξέφρασαν την έκπληξη και τον πόνο τους για τον θάνατο της καημένης της κοπέλας, άρχισαν να μιλάνε για πολιτική και στρατηγική. Ο Μπορντενάβ, ο Νταγκενέ, ο Λαμπορντέτ, ο Πρυλλιέρ και άλλοι ακόμα είχαν προστεθεί στην ομάδα, και τώρα άκουγαν τον Φοντάν, ο οποίος εξηγούσε το σχέδιο δράσης του για να καταλάβει το Βερολίνο μέσα σε πέντε ημέρες.

Η Μαρία Μπλον, εντωμεταξύ, συγκινημένη, στάθηκε μπροστά στο κρεβάτι και μουρμούρισε όπως και οι άλλοι πρωτύτερα:

«Καημένο κορίτσι!... Την τελευταία φορά που την είδα ήταν στο "Γκαίτε", στη σπηλιά...

— Ε, έχει αλλάξει από τότε, έχει αλλάξει...», επανέλαβε η Ροζ Μινιόν με ένα πένθιμο χαμόγελο.

Άλλες δυο γυναίκες κατέφτασαν: η Τατάν Νενέ και η Λουίζ Βιολέν. Αυτές περιφέρονταν στο Γκραντ-Οτέλ εδώ και είκοσι λεπτά, καθώς ο ένας καμαριέρης τις έστελνε στον άλλον. Είχαν ανεβοκατέβει πάνω από τριάντα ορόφους, μέσα στην οχλοβοή των ταξιδιωτών που, μέσα στον πανικό του πολέμου και τη συγκίνηση των βουλεβάρτων, βιάζονταν να εγκαταλείψουν το Παρίσι. Έτσι, όταν μπήκαν στο δωμάτιο, κατέρρευσαν πάνω σε κάτι καρέκλες, νιώθοντας πολύ κουρασμένες για να ασχοληθούν με την νεκρή. Εκείνη τη στιγμή, θόρυβος ακούστηκε από το διπλανό δωμάτιο. Έσερναν μπαούλα, χτυπούσαν έπιπλα στους τοίχους, μέσα σε μια βοή από ξενικές λέξεις. Ήταν ένα νεαρό ζευγάρι Αυστριακών. Η Γκαγκά τους διηγήθηκε ότι, ενώ η Νανά ψυχορραγούσε, εκείνοι έπαιζαν κυνηγητό· και, καθώς τα δυο δωμάτια χωρίζονταν μόνο με μια πόρτα, τους άκουγαν να γελάνε και να φιλιούνται, όταν έπιανε ο ένας τον άλλον.

«Λοιπόν, ας πηγαίνουμε εμείς, είπε η Κλαρίς. Δεν μπορούμε να την αναστήσουμε, ούτως ή άλλως... Έρχεσαι Σιμόν;»

Όλες τους έριξαν μια ματιά προς το κρεβάτι με την άκρη του ματιού τους, χωρίς να κάνουν βήμα. Ετοιμάζονταν όμως να φύγουν, τίναζαν ελαφρώς τα φουστάνια τους. Η Λουσύ, είχε πάλι ακουμπήσει στο παράθυρο, μόνη της. Ένιωθε μια θλίψη να της σφίγγει σιγά σιγά τον λαιμό, σαν να της μετέδιδε το πλήθος αυτό που ούρλιαζε μια βαθιά μελαγχολία. Οι φακοί εξακολουθούσαν να περνούν από κάτω, ρίχνοντας μια βροχή από σπίθες. Στο βάθος, φαινόταν το πλήθος να κινείται όμοιο με κοπάδι και να χάνεται βαθιά μέσα στη νύχτα, σαν πρόβατα που τα πάνε, τη νύχτα, για σφαγή. Κι αυτός ο ίλιγγος του πλήθους, αυτή η σύγχυση της μάζας, που ξεχυνόταν σαν κύμα, μαρτυρούσε τον τρόμο τους και μια μεγάλη λύπη για τις επικείμενες σφαγές. Έχαναν τα λογικά τους, οι φωνές τους έσπαγαν καθώς ορμούσαν, μέσα στη μέθη του πυρετού τους, προς το άγνωστο, εκεί κάτω, πίσω από τον μαύρο τοίχο του ορίζοντα.

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Η Λουσύ έστρεψε, ενώ ήταν ακόμα ακουμπισμένη στο παράθυρο, και είπε κάτωχρη:

«Θεέ μου! Τι θ' απογίνουμε;»

Οι γυναίκες κούνησαν το κεφάλι. Ήταν σκεφτικές, ανησυχούσαν πολύ για τα γεγονότα.

«Εγώ, είπε η Καρολίν Εκέ ήρεμα, φεύγω μεθαύριο για το Λονδίνο... Η μαμά είναι ήδη εκεί, μου ετοιμάζει ένα σπίτι... Δεν έχω καμία διάθεση να μείνω στο Παρίσι για να σκοτωθώ.»

Η μητέρα της, σαν φρόνιμη γυναίκα που ήταν, της είχε επενδύσει όλη την περιουσία της στο εξωτερικό. Κανείς δεν ήξερε ποια μπορούσε να είναι η κατάληξη ενός πολέμου. Η Μαρία Μπλον, θύμωσε· αυτή αγαπούσε την πατρίδα της, σκεφτόταν μάλιστα να μείνει για να ακολουθήσει τον στρατό.

«Να χαρώ εγώ πατριώτισσα!... Ε, ναι, λοιπόν, αν με έπαιρναν, εγώ και άντρας θα ντυνόμουν, να τους έδινα να καταλάβουν, αυτά τα γουρούνια οι Πρώσοι!... Τι κι αν τα τινάξουμε όλες μας; Σιγά το πράγμα, το τομάρι μας!

Η Μπλανς ντε Σιβρύ ήταν έξω φρενών.

«Μην μιλάς έτσι για τους Πρώσους!... Άνθρωποι είναι κι αυτοί, και μάλιστα αυτοί δεν τυραννάνε τις γυναίκες σαν τους Γάλλους σου... Να, μόλις απέλασαν τον μικρό τον Πρώσο που είχα· ένα αγόρι μάλαμα, πλούσιο, γλυκό, ούτε μυρμήγκι δεν πείραζε. Του φέρθηκαν ελεεινά, δεν το αντέχω... Και δεν ακούω κουβέντα, εγώ θα πάω να τον βρω στην Γερμανία!»

Κι ενώ οι δυο τους καβγάδιζαν, η Γκαγκά μουρμούρισε λυπημένη:

«Πάει, τέλειωσε, είμαι άτυχη... Ούτε μια βδομάδα δεν πάει που ξεπλήρωσα το σπιτάκι μου στο Ζυβιζί, αχ! Ο Θεός μόνο ξέρει τι πέρασα για να το φτιάξω! Η Λιλή με βοήθησε... Και να τώρα που ξεσπάει ο πόλεμος, θα κατέβουν οι Πρώσοι, θα κάψουν τα πάντα... Πώς να ξαναρχίσω εγώ, στην ηλικία μου;

— Μπα! είπε η Κλαρίς, εγώ δεν ανησυχώ! Όλο και κάτι θα βρεθεί.

— Ναι, σίγουρα, πρόσθεσε η Σιμόν. Θα είναι περίεργο στην αρχή... Ίσως όμως οι δουλειές να πάνε και καλύτερα...»

Και μ' ένα χαμόγελο συμπλήρωσε τη σκέψη της. Η Τατάν Νενέ και η Λουίζ Βιολέν συμφώνησαν. Η πρώτη, μάλιστα, τους είπε ότι είχε κάνει τρελά γλέντια με τους στρατιωτικούς. Καλά παιδιά, όλοι τους! Θα έκαναν τα πάντα για τις γυναίκες τους. Και καθώς είχαν αρχίσει να υψώνουν τον τόνο της φωνής τους, η Ροζ Μινιόν, πάνω στην κασέλα, μπροστά στο κρεβάτι πάντα, τους είπε να σωπάσουν, ψιθυρίζοντας τους ένα «σουτ!». Τρόμαξαν, έριξαν ένα λοξό βλέμμα στην νεκρή, σαν αυτή η παράκληση να είχε έρθει από τη σκιά πίσω από το παραπέτασμα. Και μέσα στην βαριά σιωπή που έπεσε, σε αυτήν την ησυχία του κενού, όπου ένιωθαν το πτώμα άκαμπτο να κείτεται δίπλα τους, οι φωνές του πλήθους ξέσπασαν πάλι:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Και πάλι όμως ξεχάστηκαν. Η Λεά ντε Ορν, η οποία διατηρούσε ένα πολιτικό σαλόνι, όπου πρώην υπουργοί του Λουδοβίκου-Φιλίππου συγκεντρώνονταν για να επιδοθούν σε ευφυείς επιγραμματικές δηλώσεις, συνέχισε πολύ χαμηλόφωνα, σηκώνοντας τους ώμους:

«Μα τι λάθος αυτός ο πόλεμος! Τι αιματηρή βλακεία!»

Τότε, η Λουσύ πήρε κατευθείαν το μέρος της Αυτοκρατορίας. Είχε κοιμηθεί κάποτε με έναν πρίγκιπα του αυτοκρατορικού οίκου, και ήταν γι' αυτήν πλέον ζήτημα οικογενειακό.

«Έλα τώρα, χρυσή μου, λες ανοησίες. Δεν μπορούσαμε να τους αφήνουμε να μας προσβάλουν έτσι· αυτός ο πόλεμος είναι ζήτημα τιμής για την Γαλλία... Και αυτό, να ξέρεις, δεν το λέω εξαιτίας του πρίγκιπα. Ήταν ένας τσιγκούναρος! Σκεφτείτε ότι το βράδυ, πριν κοιμηθεί, έκρυβε τα λεφτά του μέσα στις μπότες του, και όταν παίζαμε μπιζίκι, αυτός πόνταρε φασόλια, γιατί μια μέρα είχα αρπάξει στ' αστεία τα λεφτά... Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορώ να είμαι αντικειμενική, βέβαια. Ο αυτοκράτορας έχει δίκιο.»

Η Λεά κουνούσε το κεφάλι με το ύφος ανωτερότητας αυτού που επαναλαμβάνει απόψεις σημαντικών προσώπων. Και, υψώνοντας τη φωνή:

«Τέλειωσαν όλα. Έχουν τρελαθεί στον Κεραμεικό. Χθες, η Γαλλία έπρεπε να τους είχε διώξει...»

Όλες την σταμάτησαν θυμωμένες. Μα τι την είχε πιάσει, αυτήν εδώ, με τον αυτοκράτορα; Μήπως ο κόσμος δεν ήταν χαρούμενος; Μήπως η οικονομία δεν πήγαινε καλά; Ποτέ άλλοτε το Παρίσι δεν είχε διασκεδάσει τόσο πολύ.

Η Γκαγκά, που είχε ξυπνήσει πια εντελώς, άρχισε να παραφέρεται, αγανακτισμένη.

«Πάψε πια! Δεν ξέρεις τι λες!... Εγώ, τον έζησα τον Λουδοβίκο-Φίλιππο, μιλάμε για μια εποχή ισχνών αγελάδων, αγαπητή μου. Και μετά ήρθε το '48· άλλο από εκεί αίσχος, η Δημοκρατία τους! Μετά την Επανάσταση του Φλεβάρη, εγώ πέθανα της πείνας, εγώ, η Γκαγκά!... Αν τα είχατε γνωρίσει όλα αυτά, τώρα θα τον προσκυνούσατε τον αυτοκράτορα, γιατί μας φέρθηκε σαν πατέρας, ναι σαν πατέρας, σας λέω!»

Χρειάστηκε να την ηρεμήσουν. Και συνέχισε με θρησκευτική ζέση:

«Ω, Θεέ μου, κάνε να νικήσει ο αυτοκράτορας. Σώσε την Αυτοκρατορία!»

Επανέλαβαν όλες τους την ευχή. Η Μπλανς τους αποκάλυψε ότι άναβε κεριά για τον αυτοκράτορα. Η Καρολίν, που είχε τσιμπηθεί μαζί του, παραδέχτηκε ότι επί δυο μήνες έκανε βόλτες στα μέρη απ' όπου συνήθιζε να περνάει, χωρίς όμως να καταφέρει να τραβήξει την προσοχή του. Ενώ οι υπόλοιπες ξεσπάθωναν φρενιασμένα εναντίον των δημοκρατικών έλεγαν ότι έπρεπε να τους εκτελέσουν όλους στα σύνορα, ώστε να μπορέσει ο Ναπολέων Γ', αφού κερδίσει τον εχθρό, να βασιλέψει ήσυχος μέσα στην παγκόσμια ευδαιμονία.

«Αυτό το τέρας ο Βίσμαρκ! Άλλο κάθαρμα από κει! παρατήρησε η Μαρία Μπλον.

— Και όσο σκέφτομαι ότι τον γνώριζα κάποτε..., φώναξε η Σιμόν. Εάν

το ήξερα, εγώ η ίδια θα έριχνα το δηλητήριο στο ποτήρι του.»

Η Μπλανς, όμως, που έφερε ακόμα βαρέως την απέλαση του Πρώσου της, τόλμησε να υπερασπιστεί τον Βίσμαρκ. Ίσως να μην ήταν τόσο κακός. Τη δουλειά του έκανε. Και πρόσθεσε:

«Γνωρίζετε ότι λατρεύει τις γυναίκες.

— Και τι μας νοιάζει, μωρέ; είπε η Κλαρίς. Λες κι έχουμε όρεξη να ασχολούμαστε μαζί του!

— Τέτοιοι άντρες, υπάρχουν ένα σωρό, δήλωσε με βαρύτητα η Λουίζ Βιολέν. Καλύτερα να μην έχεις καμία σχέση μαζί τους, από το να μπλέκεις με τέτοια τέρατα.»

Και η συζήτηση συνεχιζόταν. Είχαν γδύσει τον Βίσμαρκ, και όλες τους του κατάφερναν κι από μια κλωτσιά στα πισινά, μέσα στον βοναπαρτιστικό τους ζήλο. Εντωμεταξύ, η Τατάν Νενέ, όλο έλεγε, θιγμένη:

«Ο Βίσμαρκ! Βαρέθηκα να τον ακούω τούτον εδώ!... Ω! Τον μισώ!... Εντάξει, δεν τον έχω γνωρίσει, τον περίφημο Βίσμαρκ, αλλά δεν μπορούμε να ξέρουμε και όλον τον κόσμο!

— Δεν έχει σημασία, είπε η Λεά ντε Ορν, για να λήξει η συζήτηση, αυτός ο Βίσμαρκ θα σας τις βρέξει κανονικά...»

Δεν μπόρεσε να συνεχίσει. Έπεσαν όλες πάνω της. Θα τους τις βρέξει; Πώς; Τι; Αυτές ήταν που θα έστελναν τον Βίσμαρκ με τις κλοτσιές σπίτι του! Αρκετά πια, το είχε παρακάνει αυτή η προδότρα!

«Σουτ!» σφύριξε η Ροζ Μινιόν, ενοχλημένη από τη φασαρία.

Η παγωνιά του πτώματος τις άγγιξε πάλι· και σταμάτησαν όλες μαζί, μ' ένα δυσάρεστο συναίσθημα να τις κυριεύει, φέρνοντας τις και πάλι αντιμέτωπες με τον θάνατο και τον υπόγειο φόβο του κακού. Στη λεωφόρο, η κραυγή επέμενε, βραχνιασμένη, σπαραχτική:

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Κι εκεί που ετοιμάζονταν να φύγουν, μια φωνή ακούστηκε να φωνάζει από τον διάδρομο:

«Ροζ! Ροζ!»

Έκπληκτη, η Γκαγκά άνοιξε την πόρτα, εξαφανίστηκε για λίγο και επέστρεψε λέγοντας:

«Καλή μου, είναι ο Φωσερού που περιμένει εκεί κάτω, στο βάθος... Δεν θέλει να πλησιάσει και είναι έξαλλος που μένεις κοντά στο πτώμα.»

Ο Μινιόν είχε καταφέρει να πείσει τον Φωσερού να ανέβει. Η Λουσύ, στο παράθυρο ακόμα, έσκυψε κάτω, και αντίκρισε όλους τους άνδρες, στο πεζοδρόμιο, να κοιτάζουν προς τα πάνω και να της κάνουν νοήματα. Ο Μινιόν, εκτός εαυτού, έδειχνε τις γροθιές του. Ο Σταϊνέρ, ο Φοντάν, ο Μπορντενάβ και οι υπόλοιποι άνοιγαν τα χέρια τους, με ύφος ανήσυχο, όλο επίπληξη· ενώ ο Νταγκενέ, για να μην προδωθεί, στεκόταν με τα χέρια πίσω από την πλάτη, και κάπνιζε αδιάφορα το πούρο του.

«Είναι αλήθεια, χρυσή μου, είπε η Λουσύ, αφήνοντας το παράθυρο ανοιχτό, υποσχέθηκα να σε πάω κάτω... Μας φωνάζουν όλοι τους.»

Η Ροζ σηκώθηκε με δυσκολία από την ξύλινη κασέλα. Μουρμούρισε:

«Έρχομαι, έρχομαι... Προφανώς, δεν με χρειάζεται πια... Θα στείλουμε μια νοσοκόμα...»

Και στριφογύριζε μέσα στο δωμάτιο, μην μπορώντας να βρει το καπέλο και την εσάρπα της. Πάνω στην τουαλέτα είχε γεμίσει μια λεκάνη νερό και μηχανικά έπλυνε τα χέρια και το πρόσωπο της, λέγοντας:

«Δεν ξέρω, ήταν μεγάλο το χτύπημα... Ποτέ δεν υπήρξαμε φίλες εμείς οι δύο. Και όμως, βλέπετε, με τσάκισε όλο αυτό... Διάφορα μου περνάνε από τον νου· μια επιθυμία να πεθάνω κι εγώ, το τέλος του κόσμου... Πνίγομαι, χρειάζομαι αέρα.»

Το πτώμα άρχισε να δηλητηριάζει με απόπνοια τον αέρα. Μετά από πολλή ώρα αμεριμνησίας, ακολούθησε πανικός.

«Πάμε, πάμε να φύγουμε, μικρές μου, έλεγε η Γκαγκά. Είναι επικίνδυνο.»

Βγήκαν γοργά απ' το δωμάτιο, ρίχνοντας ένα βλέμμα προς το κρεβάτι. Καθώς, όμως, η Λουσύ, η Μπλανς και η Καρολίν δεν είχαν ακόμα βγει, η Ροζ έριξε μια τελευταία ματιά για να δει αν όλα ήταν σε τάξη. Τράβηξε την κουρτίνα του παραθύρου. Μετά σκέφτηκε ότι η λάμπα δεν άρμοζε στην περίσταση, χρειαζόταν ένα κερί. Αφού άναψε μια από τις μπρούντζινες δάδες του τζακιού, την τοποθέτησε πάνω στο κομοδίνο, δίπλα στην νεκρή. Το πρόσωπο της φωτίστηκε ξαφνικά από ζωηρό φως. Το θέαμα ήταν φρικτό. Ανατρίχιασαν όλες και έφυγαν τρέχοντας.

«Ε, έχει αλλάξει από τότε, έχει αλλάξει...», μουρμούρισε η Ροζ Μινιόν, μένοντας τελευταία.

Έφυγε, κλείνοντας πίσω της την πόρτα. Η Νανά έμεινε μόνη, με το πρόσωπο έκθετο στη λάμψη του κεριού. Ήταν μια μάζα κρέας, ένας σωρός από χολή και αίμα, ένα μάτσο χαλασμένη σάρκα, πεταμένη πάνω στο μαξιλάρι. Τα αποστήματα είχαν εξαπλωθεί σε όλο το πρόσωπο, το ένα σπυρί ακουμπούσε το άλλο· και μαραμένα, σκασμένα, με την γκριζωπή όψη της λάσπης, έμοιαζαν ήδη με μούχλα, πάνω στον άμορφο αυτόν πολτό, όπου τα χαρακτηριστικά δεν διακρίνονταν πια. Το αριστερό μάτι δεν φαινόταν κάτω από την έκρηξη του πύου· το άλλο μάτι, μισάνοιχτο, έχασκε σαν μια μαύρη και σάπια τρύπα. Η μύτη πυορροούσε ακόμα. Ένα κοκκινωπό κάκαδο κάλυπτε όλο το μάγουλο κι έφτανε ως το στόμα, τραβώντας το σ' ένα φρικαλέο γέλιο. Και, πάνω από την φρικτή και γκροτέσκα αυτή μάσκα του κενού, κυλούσαν τα μαλλιά της -τα πανέμορφα εκείνα μαλλιά, που έλαμπαν ακόμα σαν τον ήλιο- όμοια με χρυσαφένιο ποταμό.

Η αποσύνθεση της Αφροδίτης. Φαίνεται ότι η αρρώστια που είχε μαζέ-

ψει από τα ρείθρα των πεζοδρομίων, πάνω από τα πεταμε'να πτώματα, το σκουλήκι εκείνο με το οποίο είχε δηλητηριάσει έναν ολόκληρο λαό, φαίνεται ότι τώρα της είχε ανέβει στο πρόσωπο και της το σάπιζε.

Το δωμάτιο ήταν άδειο. Μια δυνατή πνοή απελπισίας φύσηξε από το πεζοδρόμιο και φούσκωσε την κουρτίνα.

«Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο! Στο Βερολίνο!»

Η *Νανά* του Ζολά μοιάζει να έχει γραφτεί πάνω σε μια και μόνο ιδέα: να γίνει το έργο αυτό μια μεγαλειώδης απόδειξη της παντοδυναμίας του πόθου. Ο πόθος που νιώθουν οι άντρες για την Νανά γίνεται ο κινητήριος μοχλός κοινωνικών ανακατατάξεων: οικογένειες της υψηλής κοινωνίας καταστρέφονται, ιερόδουλες του περιθωρίου κατακτούν χρήμα και δόξα. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, ο συγγραφέας ανατέμνει με τον δικό του τρόπο την κοινωνία και, βέβαια, σχολιάζει την πολιτική κατάσταση της εποχής, με τον ηδονισμό και την ηθική κατάπτωση της Β' Αυτοκρατορίας, Συνάμα, όμως, παραλαμβάνει έναν λογοτεχνικό κοινό τόπο, την *εταίρα,* για να τον εξυψώσει σε αρχέτυπο, κάνοντας μια σπουδή πάνω στην «πορνεία» - πάνω σε μια ακόρεστη δηλαδή αλλά και ανόρεκτη σεξουαλικότητα. ΕΚτός από ένα μνημείο του ανδρικού πόθου, η *Νανά* μπορεί έτσι να διαβαστεί και ως ένα μυθιστόρημα για την ανία της ύπαρξης, με την πρωταγωνίστριά του -σαν ένα δοχείο χωρίς πάτο- να καταβροχθίζει ασύστολα τα πάντα και να μένει πάντα κενή.

ISBN 978-960-8359-37-6